BETÆNKNING OM DET GRØNLANDSKE RETSVÆSEN

1
BIND 2
3
4
5
6
7
RESUME

RETSPLEJEN OG DOMSTOLENE

DEN GRØNLANDSKE RETSVÆSENSKOMMISSION
Betænkning nr. 1442/2004

Kronologisk fortegnelse over betænkninger

2003

1426 Frist- og forældelsesregler på skatte- og afgiftsområdet
1427 Reform af den civile retspleje II
1428 Retssikkerhedskommissionens betænkning
1429 Forenklinger i jordlovgivningen
1430 Betænkning fra Udvalget om Aktieoptioner
1431 Betænkning om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder
1432 Valgret under udlandsophold

2004

1433 Betænkning om forbrugerbeskyttelse ved erhvervelse af byggematerialer
1434 Strukturkommissionens betænkning
1435 Betænkning om den militære straffelov, retsplejelov og disciplinarlov
1436 Betænkning om reform af den civile retspleje III
1437 Et nyt udligningssystem
1438 Forældelse af strafansvaret for særlovsovertrædelser m.v.
1439 Betænkning om bortvisning af voldelige og truende personer fra hjemmet
1440 Betænkning om revision af forbrugeraftaleloven
1441 Straffelovrådets betænkning om forældelsesretlige spørgsmål

IT- og Telestyrelsen
Holsteinsgade 63, 2100 København Ø
Telefon 35 45 00 00 Fax 33 37 92 91

BETÆNKNING
OM
DET GRØNLANDSKE RETSVÆSEN

BIND 2
RETSPLEJEN OG DOMSTOLENE

DEN GRØNLANDSKE RETSVÆSENSKOMMISSION

Betænkning nr. 1442
2004

Betænkning 1442 om det grønlandske retsvæsen

Publikationen kan bestilles hos
Danmark.dk's netboghandel
Telefon 1881
www.danmark.dk/netboghandel

Publikationen kan hentes på Justitsministeriets hjemmeside www.jm.dk

ISBN 87-631-0033-9
ISBN 87-631-0034-7 (Internet)

Bind 1 Generelt om retsvæsnet	ISBN 87-631-0027-0
Bind 2 Retsplejen og domstolene	ISBN 87-631-0023-1
Bind 3 Kriminaliteten og kriminalforsorgen	ISBN 87-631-0023-8
Bind 4 Politiet, opfølgning mv.	ISBN 87-631-0026-6
Bind 5 Lovudkast 1. del	ISBN 87-631-0027-4
Bind 6 Lovudkast 2. del	ISBN 87-631-0028-2
Bind 7 Litteratur og bilag	ISBN 87-631-0029-0

1000 kr. inkl. moms

Kalaallit nunaanni eqqartuussiveqarneq pillugu isumalliutissiissut 1442
ISBN 87-631-0050-9
ISBN 87-631-0051-7 (Internet)

Atuagaq 1 Eqqartuussiveqarneq pillugu nalinginnaasut	ISBN 87-631-0043-6
Atuagaq 2 Eqqartuussisaaseq eqqartuussiviillu	ISBN 87-631-0044-4
Atuagaq 3 Pinerlunniartarneq aamma pinerluttunik isumaginnittoqarfik	ISBN 87-631-0045-2
Atuagaq 4 Politiit, malitseqartitsineq il.il.	ISBN 87-631-0046-0
Atuagaq 5 Inatsisissatut missingiut immikkoortoq 1	ISBN 87-631-0047-9
Atuagaq 6 Inatsisissatut missingiut immikkoortoq 2	ISBN 87-631-0048-7
Atuagaq 7 Atuakkat atorneqartut ilanngussallu	ISBN 87 631-0049-5

1000 kr. inkl. moms

Resume ISBN 87-631-0030-4
150 kr. inkl. moms

Naalisarnera ISBN 87-631-0032-0
150 kr. inkl. moms

Summary ISBN 87-631-0031-2
150 kr. inkl. moms

Tryk: Schultz Grafisk

Indholdsoversigt

Bind 1 Generelt om retsvæsnet

Afsnit I	Indledning	13
Afsnit II	Retssystemet generelt	41
Afsnit III	Befolkningen og retssystemet	127
Afsnit IV	Nogle tværgående problemstillinger	139
Afsnit V	Sproget	145

Bind 2 Retsplejen og domstolene

Afsnit VI	Domstolenes organisation og personale	179
Afsnit VII	Rettergangsfuldmægtige, forsvarere, advokater og retshjælp	309
Afsnit VIII	Fælles bestemmelser for alle retssager mv.	369
Afsnit IX	Civile sagers behandling	429
Afsnit X	Kriminalsagers behandling	491
Afsnit XI	Appel, genoptagelse og fuldbyrdelse (fogedsager)	601

Bind 3 Kriminaliteten og kriminalforsorgen

Afsnit XII	Kriminaliteten	673
Afsnit XIII	Kriminalpræventive foranstaltninger	733
Afsnit XIV	Kriminalloven – almindelige bestemmelser, de enkelte forbrydelser mv.	753
Afsnit XV	Foranstaltningssystemet	809
Afsnit XVI	Fuldbyrdelse af foranstaltninger	969

Afsnit XVII Behandling af tilbageholdte og detentionsanbragte 1181

Bind 4 Politiet, opfølgning mv.

Afsnit XVIII Politiets virksomhed 1205

Afsnit XIX Opfølgning på kommissionens forslag 1295

Afsnit XX Kommissionens forslag til råd og udvalg mv. 1301

Afsnit XXI Samlede økonomiske konsekvenser 1309

Afsnit XXII Overførsel til hjemmestyret 1313

Bind 5 Lovudkast 1. del

Afsnit XXIII Udkast til retsplejelov for Grønland med bemærkninger 1333

Bind 6 Lovudkast 2. del

Afsnit XXIV Udkast til kriminallov for Grønland med bemærkninger 1891

Afsnit XXV Udkast til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med ikrafttræden af ny retsplejelov og kriminallov for Grønland med bemærkninger 2053

Bind 7 Litteratur og bilag

Afsnit XXVI Litteratur- og bilagslister 2063

Bilag 1-6 2129

Resume

Indholdsfortegnelse

Afsnit VI – Domstolenes organisation og personale 179

Kapitel 1. Indledning 179

Kapitel 2. Et historisk tilbageblik 180
2.1. Nærmere om udviklingen ved kredsretterne 181
2.2. Nærmere om udviklingen ved landsretten 182
2.3. Vejledning af kredsretterne 183
2.4. Lokaleforhold og kontorfaciliteter mv. 184
2.5. Lovgivning og administration 185

Kapitel 3. Den gældende ordning 186
3.1. Domstolenes organisation mv. 186
3.1.1. Retterne mv. 186
3.1.2. Saglig kompetence 186
3.1.3. Stedlig kompetence 187
3.1.4. Lovgivning og administration 188
3.2. Personalet ved de grønlandske domstole 188
3.2.1. Kredsretterne 188
3.2.1.1. Kredsdommere og domsmænd 188
3.2.1.2. Kredsretssekretærer 190
3.2.2. Grønlands Landsret 190
3.2.2.1. Landsdommer, dommerfuldmægtige og domsmænd 190
3.2.2.2. Sekretærer ved landsretten 191
3.2.3. Midlertidigt beskikkede dommere 192
3.2.4. Vejledning og uddannelse 192
3.3. Domstolenes funktion 193
3.3.1. "I kredsretten" 193
3.3.2. Retskultur 194
3.3.2.1. Hvad er retskultur? 194
3.3.2.2. Retskulturen i Grønland 195
3.3.2.3. De grønlandske kredsdommeres opfattelse 195
3.3.2.4. Afslutning 196

Kapitel 4. Vurdering af den gældende ordning 198
4.1. Det faglige niveau ved kredsretterne 198
4.2. Rekrutteringsproblemer mv. 198
4.3. Domstolenes uafhængighed mv. 200
4.3.1. Kravene ifølge grundloven 200

4.3.2. Kravene ifølge Den Europæiske Menneskerettighedskonvention 202

Kapitel 5. Kommissionens overvejelser og forslag 205
5.1. Grundlæggende forudsætninger 205
5.1.1. Dommere med eller uden juridisk kandidateksamen 205
5.1.1.1. Sproget 205
5.1.1.2. Nærhedsprincippet 206
5.1.1.3. Rekruttering af jurister 206
5.1.1.4. Faglig styrkelse af domstolene i 1. instans 208
5.1.2. Domsmænds medvirken 209
5.1.3. Kredsretssekretærens rolle 210
5.1.4. Undersøgelse af andre landes retssystemer 211
5.2. Modeller for det fremtidige retsvæsens struktur 212
5.2.1. Model 1: Lokale dommere 212
5.2.2. Model 2: Delvist lokale dommere 214
5.2.3. Model 3: Regionale dommere 216
5.2.4. Model 4: Centrale dommere 218
5.2.5. Model 5: Regionale retskredse 219
5.2.6. Model 6: Én retskreds med lokale, delvist lokale eller regionale dommere 222
5.2.7. Forholdet mellem de 6 domstolsmodeller og grundlovens § 64, 2. pkt. 224
5.2.8. Domstolenes struktur i øvrigt ved en ordning med kredsdommere uden juridisk kandidateksamen 225
5.2.8.1. Opretholdelse af det gældende system, dog med 2 landsdommere . 226
5.2.8.2. Supplering med en juridisk domstol i 1. instans 227
5.2.9. Domstolenes struktur i øvrigt ved en ordning med juridiske dommere 227
5.3. Kommissionens endelige overvejelser og forslag 228
5.4. En nærmere beskrivelse af den foreslåede model, hvori indgår flertallets forslag til den fremtidige kredsretsstruktur 232
5.4.1. Domstolenes organisation mv. 234
5.4.1.1. Retterne mv. 234
5.4.1.2. Oprettelse af et dommerråd 236
5.4.1.3. Saglig kompetence 237
5.4.1.4. Stedlig kompetence 240
5.4.1.5. Lovgivning og administration 240
5.4.2. Personalet ved de grønlandske domstole 242
5.4.2.1. Kredsdommerne 242
5.4.2.1.1. Fremgangsmåden i forbindelse med uddannelse og udnævnelse 243
5.4.2.1.2. Ordningen for forflyttelse, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse 244
5.4.2.1.3. Forholdet til grundloven og Menneskerettighedskonventionen 247
5.4.2.1.4. Særligt om kredsdommernes habilitet 248
5.4.2.2. Det juridiske personale 250

5.4.2.2.1. Dommeren ved Retten i Grønland 251
5.4.2.2.2. Fuldmægtigene ved Retten i Grønland 251
5.4.2.2.3. Landsdommeren i Grønland 252
5.4.2.2.4. De tiltrædende landsdommere ved Grønlands Landsret .. 252
5.4.2.2.5. Øvrige jurister ved Grønlands Landsret 253
5.4.2.3. Domsmændene 254
5.4.2.4. Retssekretærerne 255
5.4.3. Midlertidigt beskikkede dommere mv. 256
5.4.4. Fortsat vejledning af kredsretterne 257
5.4.5. Særlige forudsætninger for gennemførelsen af de stillede forslag 258
5.4.6. Alternativ konfliktløsning 260
5.4.7. Sædvaner 262
5.4.7.1. Indledning 262
5.4.7.2. Problemformulering 263
5.4.7.3. Domstolene som konfliktløsere på områder, hvor sædvaner gør sig gældende 264
5.4.7.4. Det fremtidige retssystems legitimitet blandt befolkningen 265
5.4.8. Den fremtidige udvikling 266

Kapitel 6. Personaleuddannelse 268
6.1. Uddannelse af kredsdommere 268
6.1.1. Indledning 268
6.1.2. Beskrivelse af uddannelsesforsøget 269
6.1.2.1. Deltagerkredsen 269
6.1.2.2. Tid og sted for uddannelsen 269
6.1.2.3. Uddannelsens indhold og opbygning 270
6.1.2.4. Aflæggelse af prøver 271
6.1.2.5. Undervisere 272
6.1.2.6. Undervisningsmateriale 273
6.1.2.7. Ressourcer til Grønlands Landsret 273
6.1.2.8. De økonomiske konsekvenser af uddannelsesforsøget 273
6.1.3.Vurdering af uddannelsesforsøget 274
6.1.3.1. Deltagerkredsen 274
6.1.3.2. Tid og sted for uddannelsen 275
6.1.3.3. Uddannelsens indhold og opbygning 275
6.1.3.4. Undervisere og undervisningsmateriale 275
6.1.3.5. Aflæggelse af prøver 275
6.1.3.6. Forventningerne til uddannelsen og deres indfrielse 276
6.1.3.7. Organisatoriske forhold 277
6.1.3.8. Fremtidsperspektiver 277
6.1.4. Kommissionens overvejelser og forslag 277
6.2. Uddannelse af dommerfuldmægtige 278
6.3. Uddannelse af retssekretærer 280

Kapitel 7. Økonomiske konsekvenser 282
7.1. Sagstal 282
7.1.1. Den gældende ordning 282
7.1.1.1. Kredsretterne 282
7.1.1.2. Grønlands Landsret 283
7.1.1.3. Østre Landsret 283
7.1.2. Sager i alt 284
7.1.3. Sammenligningstal 284
7.1.3.1. 1. instans 284
7.1.3.2. Ankesager 285
7.1.4. Konsekvenser af kommissionens forslag 286
7.1.4.1. Kredsretterne 286
7.1.4.2. Retten i Grønland 287
7.1.4.3. Grønlands Landsret 288
7.2. Normeringer 288
7.2.1. Den gældende ordning 289
7.2.1.1. Kredsretterne 289
7.2.1.2. Grønlands Landsret 289
7.2.2. Normeringer i alt 290
7.2.3. Sammenligningstal 290
7.2.4. Konsekvenser af kommissionens forslag 292
7.2.4.1. Kredsretterne 292
7.2.4.2 Retten i Grønland 293
7.2.4.3. Grønlands Landsret 295
7.3. Udgifter til personale 296
7.3.1. Den gældende ordning 296
7.3.1.1. Lønudgifter til det faste personale 296
7.3.1.2. Rejser, uddannelse og kurser mv. 297
7.3.2. De samlede udgifter til det faste personale 298
7.3.3. Andre udgifter til løn og vederlag 298
7.3.3.1. Udgifter til tolkebistand 298
7.3.3.2. Udgifter til domsmænd 298
7.3.4. Konsekvenser af kommissionens forslag 299
7.3.4.1. Lønudgifter til det faste personale 299
7.3.4.2. Rejser, uddannelse, kurser mv. 300
7.3.5. De samlede fremtidige udgifter til det faste personale mv. 302
7.3.6. Anden fremtidig udgift til løn og vederlag 302
7.3.6.1. Tolkebistand 302
7.3.6.2. Domsmænd 302
7.4. Udgifter til bygninger og kontorophold 303
7.4.1. Den gældende ordning 303
7.4.1.1. Bygninger 303
7.4.1.2. Kontorhold 303
7.4.1.3. De samlede udgifter til bygninger og kontorhold 304

7.4.2. Konsekvenser af kommissionens forslag 304
7.4.2.1. Bygninger 304
7.4.2.2. Kontorhold 306
7.4.2.3. De samlede konsekvenser af forslagene vedrørende bygninger og kontorhold 306
7.5. Opsummering 307

Afsnit VII – Rettergangsfuldmægtige, forsvarere, advokater og retshjælp 309

Kapitel 1. Rettergangsfuldmægtige og bisiddere i civile sager 309
1.1. Gældende ret 309
1.2. Kommissionens overvejelser og forslag 309

Kapitel 2. Forsvarere i kriminalsager 311
2.1. Den gældende ordning 311
2.2. Vurdering af den gældende ordning 313
2.2.1. Retssikkerhedsmæssige betragtninger 313
2.2.2. Bisidderens rolle og hensynet til retsopfattelsen 315
2.3. Kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning 316
2.3.1. Grundlaget for den fremtidige ordning 316
2.3.2. Indførelse af en uddannelses- og autorisationsordning 320
2.3.3. Uddannelse af forsvarere 320
2.3.3.1. Indledende bemærkninger 320
2.3.3.2. Beskrivelse af forsøget med uddannelse af bisiddere 321
2.3.3.2.1. Indledning 321
2.3.3.2.2. Kursusindhold 321
2.3.3.2.3. Bedømmelse af uddannelsesforløbet 324
2.3.3.2.4. Ændringer af uddannelsesforløbet 325
2.3.3.3. Evaluering af forsøget 326
2.3.3.4. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den fremtidige uddannelse 327
2.3.4. Adgang til vejledning i enkeltsager gennem en hotline-ordning 329
2.3.5. De særligt komplicerede og særligt alvorlige sager 329
2.3.5.1. De særlige komplicerede sager 330
2.3.5.2. De ganske særlige alvorlige sager 330
2.3.5.3. Beskikkelse af en udenretlig juridisk rådgiver for forsvareren 333
2.3.6. Beskikkelse af stedlig medhjælper for forsvareren 334
2.3.7. Forsvarerens rolle 335
2.3.8. Placering af ansvaret og opgaverne vedrørende forsvareruddannelsen mv. 337
2.3.8.1. Model 1: Offentlig landsforsvarer 337
2.3.8.2. Model 2: Privat landsforsvarer 339
2.3.8.3. Model 3: Konsulent i offentligt regi 340

2.3.8.4. Model 4: Udliciteringsordning 341
2.3.8.5. Sammenfatning 341
2.3.9. Mulige rekrutteringsproblemer 343
2.3.10. En overgangsordning for de fungerende bisiddere 343
2.3.11. Etablering af en forsvarerforening 344

Kapitel 3. Advokater 345
3.1. Den gældende ordning 345
3.1.1. Lovgivningen 345
3.1.2. Praksis 346
3.2. Kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning 347
3.2.1. Grundlæggende betragtninger 347
3.2.2. Generel regulering af advokaters forhold og virksomhed 348
3.2.3. Advokaters møderet for domstolene 350
3.2.4. Advokaters pligt til at lade sig beskikke ved domstolene og til at yde retshjælp – indførelse af en beneficieordning 352
3.2.5. Overvejelser vedrørende ikke-advokaters ret til at udøve juridisk rådgivningsvirksomhed i erhvervsmæssigt øjemed 353
3.2.6. Høring af advokaterne i Grønland 354

Kapitel 4. Retshjælp 356
4.1. Indledning 356
4.2. Hjemmelsgrundlaget for udøvelse af retshjælp 356
4.3. Praksis for udøvelse af retshjælp 357
4.4. Retshjælp i andet regi 358
4.5. Kommissionens overvejelser og forslag 359

Kapitel 5. Økonomiske konsekvenser 364
5.1. Nuværende udgifter 364
5.1.1. Udgifter til rettergangsfuldmægtige og bisiddere mv. 364
5.1.2. Udgifter til kurser mv. for bisiddere i kriminalsager 364
5.1.3. Udgifter til forsøgsordningen med bisidderuddannelse 364
5.1.4. Retshjælp 365
5.2. Økonomiske konsekvenser af kommissionens forslag 365
5.2.1. Beskikkede rettergangsfuldmægtige og forsvarere mv. 365
5.2.2. Udgifter til uddannelse af forsvarere og til en fremtidig forsvarerforening 367
5.2.3. Retshjælp 367

Afsnit VIII – Fælles bestemmelser for alle retssager mv. 369

Kapitel 1. Indledning 369

Kapitel 2. Ledelse af retten 370

2.1. Gældende ret 370
2.2. Kommissionens overvejelser og forslag 370

Kapitel 3. Retssproget 371
3.1. Gældende ret 371
3.2. Kommissionens overvejelser og forslag 371

Kapitel 4. Mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen 373
4.1. Indledning 373
4.2. Gældende ret 374
4.3. Forsøg med anvendelse af videokonferenceudstyr 377
4.4. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions krav til bevisumiddelbarhed ... 378
4.5. Kommissionens overvejelser og forslag 380
4.5.1. Principielle overvejelser 380
4.5.2. Særligt om anvendelsen af kommunikationsteknologi 381

Kapitel 5. Offentlighed i retsplejen 387
5.1. Gældende ret 387
5.1.1. Indledning 387
5.1.2. Dørlukning 387
5.1.3. Referatforbud 388
5.1.4. Udelukkelse af bestemte personer fra retsmødet 389
5.2. Kommissionens overvejelser og forslag 389

Kapitel 6. Rettens afgørelser mv. 392
6.1. Gældende ret 392
6.2. Kommissionens overvejelser og forslag 394
6.2.1. Retsafgørelsers form 394
6.2.2. Rettens rådslagninger og afgørelser i øvrigt 395

Kapitel 7. Retsbøger 396
7.1. Gældende ret 396
7.2. Kommissionens overvejelser og forslag 397

Kapitel 8. Forkyndelser mv. 399
8.1. Gældende ret 399
8.1.1. Lovgivningen 399
8.1.2. Praksis 401
8.2. Vurdering af den gældende ordning 402
8.3. Kommissionens overvejelser og forslag 404
8.3.1. Forkyndelsesformer 406
8.3.2. Hvilke meddelelser skal forkyndes 407
8.3.3. Vejledning af kredsretterne 410
8.3.4. Revision af eksisterende standardskrivelser mv. 410

8.3.5. Vejledning af politifolk og stævningsmænd 410

Kapitel 9. Vidner 413
9.1. Gældende ret 413
9.1.1. Vidnepligten 413
9.1.2. Vidnefritagelse 414
9.1.3. Vidneudelukkelse 415
9.1.4. Vidneansvar og sanktionsmuligheder 416
9.1.5. Fremgangsmåden ved vidneindkaldelse, afhøringer mv. 417
9.2. Kommissionens overvejelser og forslag 418

Kapitel 10. Syn og skøn 422
10.1. Gældende ret 422
10.2. Kommissionens overvejelser og forslag 422

Kapitel 11. Bevisoptagelse uden for retsplejen 423
11.1. Gældende ret 423
11.2. Kommissionens overvejelser og forslag 424

Kapitel 12. Søforklaringer 425
12.1. Gældende ret 425
12.2. Kommissionens overvejelser og forslag 425

Kapitel 13. Økonomiske konsekvenser 427

Afsnit IX – Civile sagers behandling 429

Kapitel 1. Indledende bemærkninger 429

Kapitel 2. Civile sagers behandling 430
2.1. Den gældende ordning 430
2.1.1. Lovgivningen 430
2.1.2. Kredsretternes sagsbehandling i praksis 435
2.1.3. Sagsbehandlingen i praksis ved Grønlands Landsret som 1. instans 437
2.2. Kommissionens overvejelser og forslag 438
2.2.1. Saglig kompetence 438
2.2.2. Stedlig kompetence 439
2.2.3. Sammenlægning og adskillelse af civile krav 443
2.2.4. Retsformandens rolle 446
2.2.5. Domsmænds medvirken 447
2.2.6. Forhandlingsprincippet mv. 447
2.2.7. Vejledning af parterne 448
2.2.8. Rettergangsfuldmægtige – herunder beskikkelse af sådanne 448

2.2.9. Forligsmægling 449
2.2.10. Bevisumiddelbarhed mv. 449
2.2.11. Kravene til stævningen mv. 451
2.2.12. Tilrettelæggelse af sagens behandling 451
2.2.13. Sagens forberedelse mv. 452
2.2.14. Udeblivelse 453
2.2.15. Kontinuitet i sagsbehandlingen – herunder videregivelsen af retlige meddelelser 455
2.2.16. Domsforhandlingen 456
2.2.17. Afgørelse på skriftligt grundlag 457
2.2.18. Udfærdigelse af domme 457
2.2.19. Appelvejledning 457

Kapitel 3. Inkassosagers behandling 459
3.1. Indledning 459
3.2. Inkassoprocessens anvendelsesområde og stedlig kompetence 459
3.3. Indledning af inkassosagen 460
3.4. Sagens forberedelse 461
3.5. Inkassosagens videre behandling efter udløb af svarfrist 462
3.6. Genoptagelse 463

Kapitel 4. Omkostninger i civile sager 464
4.1. Den gældende ordning 464
4.1.1. Lovgivningen 464
4.1.2. Hovedtræk af praksis mv. 465
4.2. Kommissionens overvejelser og forslag 466
4.2.1. Retsafgift mv. 467
4.2.2. Procesmåden 471
4.2.3. Økonomisk bistand fra det offentlige i form af beskikkelse og fri proces 471
4.2.4. Udgifter til vidner og til syn og skøn 472
4.2.5. Udgifter til ophold og befordring 473
4.2.6. Omkostninger til modparten 474

Kapitel 5. Fri proces 476
5.1. Indledning 476
5.2. Den gældende ordning 477
5.2.1. Fri proces 477
5.2.2. Fri proces for personer i Grønland i forbindelse med sagsanlæg ved de danske domstole 480
5.3. Kommissionens overvejelser og forslag 481
5.3.1. Fri proces 481
5.3.2. Fri proces for personer i Grønland til sager ved de danske domstole 484

Kapitel 6. Særlige civile sagers behandling 486

6.1. Gældende ret 486
6.2. Kommissionens overvejelser og forslag 486

Kapitel 7. Økonomiske konsekvenser 488
7.1. Personale, domsmænd og vidner 488
7.2. Parters og rettergangsfuldmægtiges rejser mv. 488
7.3. Udgifter til fri proces 488
7.4. Særlige civile sager 489
7.5. Retsafgift 489

Afsnit X – Kriminalsagers behandling 491

Kapitel 1. Indledende bemærkninger 491
1.1. Indledning 491
1.2. Retsplejen i Grønland 491
1.3. Internationale forpligtelser 491
1.4. Vurdering i lyset af danske regler 492
1.5. Øvrige bemærkninger 492

Kapitel 2. Værneting 494
2.1. Gældende ret 494
2.2. Kommissionens overvejelser og forslag 494

Kapitel 3. Påtalen 497
3.1. Indledning 497
3.2. Gældende ret 497
3.3. Kommissionens overvejelser og forslag 499
3.3.1. Indledende betragtninger 499
3.3.2. Påtaleopgivelse 500
3.3.3. Tiltalefrafald 501
3.3.4. Sagsbehandling og domstolsprøvelse 503
3.3.4.1. Sagsbehandling 503
3.3.4.2. Domstolsprøvelse af tiltalefrafald 504
3.3.5. Privat påtale 505

Kapitel 4. Sigtede og dennes forsvar 507
4.1. Gældende ret 507
4.1.1. Indledning 507
4.1.2. Retsplejelovens regler om bisiddere og forsvaret i kriminalsager 507
4.1.3. Praksis 508
4.2. Kommissionens overvejelser og forslag 511
4.2.1. Indledning 511
4.2.2. Forsvareres møderet mv. 512

4.2.3. Kravene til forsvareres habilitet 513
4.2.4. Beskikkede og antagne forsvarere mv. 514
4.2.5. Tilfælde, hvor forsvarer skal eller kan beskikkes 516
4.2.6. Forsvarerens opgaver og rettigheder 517
4.2.7. Stedlig medhjælper for forsvareren 519
4.2.8. Vederlag til forsvareren m.fl. 519

Kapitel 5. Forurettedes stilling i kriminalretsplejen 521
5.1. Indledning 521
5.2. Gældende ret 521
5.2.1. Retsplejelovens regler generelt 521
5.2.2. Civile krav 521
5.2.3. Offererstatningsloven 522
5.3. Kommissionens overvejelser og forslag 523
5.3.1. Bisidderbeskikkelse for forurettede 523
5.3.2. Civile krav 525
5.3.2.1. Kommissionens principielle overvejelser 525
5.3.2.2. Kommissionens forslag til en fremtidig ordning 526
5.3.3. Fremhævet vejledningspligt om erstatning 527

Kapitel 6. Indledende bemærkninger om efterforskning og om kriminalprocessuelle tvangsindgreb 528
6.1. Indledning 528
6.2. Interprovinsiel ret 529
6.2.1. Parlamentarisk immunitet 530
6.2.1.1. Gældende ret 530
6.2.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag 530
6.3. Kriminalitetskrav og proportionalitetskrav mv. 531
6.3.1. Kriminalitetskrav 531
6.3.1.1. Indledning 531
6.3.1.2. Gældende ret 531
6.3.1.3. Kommissionens overvejelser og forslag 531
6.3.2. Proportionalitetskrav 532
6.3.2.1. Indledning 532
6.3.2.2. Gældende ret 533
6.3.2.3. Kommissionens overvejelser og forslag 533
6.3.3. Skånsomhedskrav 534
6.3.3.1. Indledning 534
6.3.3.2. Gældende ret 534
6.3.3.3. Kommissionens overvejelser og forslag 534
6.4. Almindelige bestemmelser om efterforskningen og afhøringer 534
6.4.1. Gældende ret 534
6.4.2. Kommissionens overvejelser og forslag 535
6.4.2.1. Agentvirksomhed 535

6.5. Kriminalprocessuelle tvangsindgreb 536
6.5.1. Indledning 536
6.5.2. Gældende ret 536
6.5.3. Kommissionens overvejelser og forslag 536

Kapitel 7. Anholdelse og tilbageholdelse 538
7.1. Generelt om anholdelse og tilbageholdelse 538
7.1.1. Gældende ret 538
7.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag 540
7.2. Særligt om forholdene under anholdelse og tilbageholdelse 541
7.2.1. Gældende ret 541
7.2.2. Kommissionens overvejelser og forslag 542
7.3. Tilbageholdelse på en psykiatrisk ledet anstalt under kriminalforsorgen i Danmark 544
7.3.1. Gældende ret 544
7.3.1.1. Retsplejeloven 544
7.3.1.2. Praksis 544
7.3.2. Kommissionens overvejelser og forslag 545
7.4. Tilbageholdelse i isolation 546
7.4.1. Gældende ret 546
7.4.2. Kommissionens overvejelser og forslag 547

Kapitel 8. Indgreb i meddelelseshemmeligheden, observation, legemsindgreb og ransagning 548
8.1. Indgreb i meddelelseshemmeligheden og observation 548
8.1.1. Gældende ret 548
8.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag 549
8.2. Legemsindgreb 551
8.2.1. Gældende ret 551
8.2.2. Kommissionens overvejelser og forslag 551
8.3. Opbevaring af fingeraftryk, personfotografier og andet materiale 554
8.3.1. Gældende ret 554
8.3.2. Kommissionens overvejelser og forslag 554
8.4. Ransagning 556
8.4.1. Gældende ret 556
8.4.2. Kommissionens overvejelser og forslag 557

Kapitel 9. Andre tvangsindgreb under efterforskningen (beslaglæggelse, edition, fotoforevisning, konfrontation, efterlysning og personundersøgelser) 558
9.1. Beslaglæggelse og edition 558
9.1.1. Gældende ret 558
9.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag 558
9.2. Fotoforevisning, konfrontation og efterlysning 559
9.2.1. Gældende ret 559

9.2.2. Kommissionens overvejelser og forslag 559
9.2.2.1. Indledende bemærkninger 559
9.2.2.2. Fotoforevisning 561
9.2.2.3. Konfrontation 562
9.2.2.4. Efterlysning 562
9.3. Personundersøgelser 564
9.3.1. Gældende ret 564
9.3.1.1. Kriminalloven og retsplejeloven 564
9.3.1.2. Praksis 564
9.3.2. Kommissionens overvejelser og forslag 568

Kapitel 10. Tiltalerejsning 570
10.1. Indledning 570
10.2. Gældende ret 570
10.2.1. Anklageskriftets indlevering til retten 570
10.2.2. Bevisfortegnelse mv. 570
10.2.3. Udenretlig bødevedtagelse 571
10.3. Kommissionens overvejelser og forslag 572
10.3.1. Indledende bemærkninger 572
10.3.2. Anklageskrift og bevisfortegnelse 572
10.3.2.1. Anklageskriftets indhold 572
10.3.2.2. Særligt om sprog 573
10.3.2.3. Indgivelse (frister mv.) 574
10.3.2.4. Berigtigelse og ændring vedrørende den rejste tiltale 575

Kapitel 11. Sagens behandling i retten 576
11.1. Gældende ret 576
11.1.1. Tiltaltes tilstedeværelse i retten 576
11.1.2. Udeblivelse 576
11.1.3. Bevisførelse og bevisumiddelbarhed 577
11.1.3.1. Retsplejeloven 577
11.1.3.2. Praksis 578
11.1.4. Regler om domsforhandlingens afvikling i øvrigt 578
11.1.5. Dommen 579
11.2. Kommissionens overvejelser og forslag 579
11.2.1. Indledning 579
11.2.2. Forberedende retsmøder 580
11.2.3. Parternes tilstedeværelse under sagen 581
11.2.4. Udeblivelse 582
11.2.5. Bevisførelse 584
11.2.6. Dommen 586
11.2.6.1. Særskilt behandling og afgørelse af skyldsspørgsmålet 586
11.2.6.2. Frist for domsafsigelse 587
11.2.6.3. Rettens adgang til at fravige tiltalen 587

11.2.6.4. Dommens indhold 588
11.2.6.5. Vejledning om anke 588
11.2.7. Sagsomkostninger i kriminalsager 589

Kapitel 12. Særligt om børn som vidner i kriminalsager 590
12.1. Indledning 590
12.2. Gældende ret 590
12.2.1. Retsplejeloven 590
12.2.2. Praksis 590
12.3. Kommissionens overvejelser og forslag 591
12.3.1. Overvejelser om ny lovgivning 591
12.3.2. Forsøgsordning med videoafhøring af børn 592

Kapitel 13. Erstatning for kriminalretlig forfølgning 595
13.1. Gældende ret 595
13.2. Kommissionens overvejelser og forslag 596

Kapitel 14. Økonomiske konsekvenser 599
14.1. Bisidderbistand til forurettede 599
14.2. Økonomiske konsekvenser af kommissionens øvrige forslag 600

Afsnit XI – Appel, genoptagelse og fuldbyrdelse (fogedsager) 601

Kapitel 1. Appel 601
1.1 Den gældende ordning for civile sager 601
1.1.1. Appel fra kredsretterne til Grønlands Landsret 601
1.1.2. Appel fra Grønlands Landsret til Østre Landsret 605
1.1.3. Appel fra Grønlands Landsret og Østre Landsret til Højesteret 605
1.2. Den gældende ordning for appel af kriminalsager 607
1.2.1. Appel fra kredsretterne til Grønlands Landsret 607
1.2.2. Appel fra Grønlands Landsret til Østre Landsret 610
1.2.3. Appel fra Grønlands Landsret og Østre Landsret til Højesteret 611
1.3. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende appel 612
1.3.1. Anke af domme fra 1. til 2. instans 612
1.3.2. Anke af domme fra 2. til 3. instans 612
1.3.3. Appel af andre afgørelser end domme (kære) 614
1.3.4. Frister for anke 615
1.3.5. Frister for kære 616
1.3.6. Anke og kære efter appelfristens udløb 617
1.3.7. Iværksættelse af anke 618
1.3.8. Spørgsmålet om kontraanke mv. 620
1.3.9. Iværksættelse af kære 621
1.3.10. Omfanget af landsrettens prøvelse 621

1.3.11. Bevisumiddelbarhed mv. 623
1.3.12. Udeblivelse 625
1.3.13. Reglerne i øvrigt for appelsagers behandling 626
1.3.14. Særligt om reglerne for behandlingen ved Højesteret 627

Kapitel 2. Genoptagelse 628
2.1. Den gældende ordning for civile sager 628
2.2. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende civile sager 628
2.3. Den gældende ordning for kriminalsager 629
2.4. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende kriminalsager 629

Kapitel 3. Grafiske oversigter 631

Kapitel 4. Fuldbyrdelse (fogedsager) 633
4.1. Indledning 633
4.2. De gældende regler og deres baggrund 633
4.2.1. Før retsplejeloven 633
4.2.2. Retsplejereformen af 1951 634
4.2.3. Tvangsfuldbyrdelsesreformen i 1982 634
4.2.4. Senere lovændringer 635
4.2.5. Gældende ret 636
4.3. Kommissionens overvejelser og forslag 638
4.3.1. Indledning 638
4.3.2. Fogedmyndigheden 638
4.3.3. Tvangsfuldbyrdelsesgrundlag 640
4.3.4. Anmodning om tvangsfuldbyrdelse 641
4.3.5. Fredningsregel 642
4.3.6. Parternes indkaldelse og tilstedeværelse 642
4.3.7. Udlæg uden skyldnerens tilstedeværelse 643
4.3.8. Skyldnerens rettigheder og pligter under udlægssagen 644
4.3.9. Udsættelse af fogedsager 645
4.3.10. Indsigelser under fogedsagen 645
4.3.11. Genoptagelse og erstatning 646
4.3.12. Udlæg og tvangsfuldbyrdelse af andet end pengekrav 647
4.3.13. Arrest 648
4.3.14. Fogedforbud mv. 648
4.3.15. Bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv. 649
4.3.16. Brugeligt pant 650
4.3.17. Tvangssalg 651

Afsnit VI

Domstolenes organisation og personale

Kapitel 1. Indledning

Den grønlandske retsplejeordning er unik i den forstand, at domstolene i 1. instans – kredsretterne – er rene lægmandsdomstole, hvis saglige kompetence omfatter hovedparten af alle sager.

Ordningen kendetegnes ved et nærhedsprincip, som i fysisk forstand indebærer, at borgerne kan serviceres lokalt, selvom befolkningen er fordelt på mange små samfund, der ligger spredt over et meget stort geografisk område. I ideel forstand kommer nærhedsprincippet til udtryk ved, at kredsdommerne og de øvrige personalegrupper ved kredsretterne rekrutteres blandt den stedlige befolkning og således udgør, hvad der er blevet betegnet som "det grønlandske element" i retsplejen.

Ifølge kommissoriet skal Retsvæsenskommissionen gennemgå og vurdere den grønlandske retsplejeordning og komme med forslag til eventuelle ændringer, der bygger på de gode erfaringer med den grønlandske kredsdommerordning. I tilknytning hertil skal kommissionen endvidere udarbejde planer for udviklingen af et uddannelses- eller kursussystem for de forskellige personalegrupper inden for retsvæsenet.

I kap. 2 nedenfor gives der en kort historisk beskrivelse af retsplejens og domstolenes forhold i perioden fra 1951 og frem. For yderligere oplysninger om den historiske baggrund og udvikling henvises til afsnit II, kap. 2.

I kap. 3 redegøres der nærmere for indholdet af den gældende ordning, mens kap. 4 indeholder nogle vurderinger af forholdene, som de er i dag. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den fremtidige ordning for domstolenes organisation mv. er beskrevet under kap. 5, mens spørgsmålet om uddannelsen af retsvæsenets personale er selvstændigt og mere indgående behandlet i kap. 6. Endelig er der i kap. 7 en redegørelse vedrørende de udgifter, som er forbundet med den nuværende ordning for retsplejen og domstolene i Grønland, og de økonomiske konsekvenser, der er en følge af kommissionens forslag til den fremtidige ordning på området.

Kapitel 2. Et historisk tilbageblik

Lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland trådte i kraft den 1. december 1951 og har således været gældende i omkring et halvt århundrede. For Nord- og Østgrønlands vedkommende var ikrafttrædelsen dog forskudt, således at retsplejeloven først fra den 1. juli 1964 fik virkning også for disse områder.

Begrundelsen for, at Grønland fik sin egen retsplejelov, var et ønske om at få et system, der passede til et særdeles stort geografisk område med en lille og meget spredt befolkning. Befolkningen, som i dag er på ca. 56.000 personer, spredt på 18 kommuner, var dengang på ca. 23.500 personer, spredt på 16 kommuner, der i hovedsagen svarer til de nuværende. Ønsket var også, at alle borgere, danske som grønlandske, skulle ligestilles, og at alle skulle kunne forstå retshandlingerne sprogligt og indholdsmæssigt. Man oprettede derfor i alle kommuner på nær to en kredsret, hvor afgørelserne skulle træffes af personer, der tilhørte lokalsamfundet – dvs. af lægfolk. Valget af en lægdommerordning skyldtes også, at man med en kredsret i næsten hver kommune ikke mente, der ville være dommerarbejde nok til at beskæftige en person på fuld tid. Der var desuden ingen grønlandske jurister, som kunne varetage opgaverne, ligesom man heller ikke havde forventning om at kunne skaffe danske jurister til det fornødne antal dommerstillinger.

Retsplejeloven har løbende været underkastet en række ændringer og tilføjelser med det formål at tilpasse ordningen til den samfundsmæssige og lovgivningsmæssige udvikling i øvrigt. For nærmere oplysninger om indholdet af disse ændringer, der i det væsentlige har bestået i en uddybning af reglerne og regulering af nye områder, henvises til afsnit II, kap. 2. Den grundlæggende ide om, at retsafgørelserne i 1. instans træffes af lægdommere, der tilhører samfundet, kender sproget, kulturen og befolkningen i retskredsen har dog stedse været fastholdt. Dengang som i dag hører hovedparten af alle sager således under kredsretterne, hvor afgørelserne træffes af den lokale kredsdommer og to stedlige domsmænd, der ikke har juridisk embedseksamen eller anden speciel uddannelse.

Som en del af det grønlandske domstolssystem oprettede man samtidig med kredsretsordningen Grønlands Landsret, der er en juridisk ledet domstol. Dette skete for at sikre en juridisk ankebehandling af kredsretternes afgørelser, som kunne finde sted i Grønland. Som et sikkerhedsnet under lægdommersystemet blev det desuden bestemt, at landsretten i visse tilfælde skulle fungere som 1. instans, således at landsretten bl.a. kunne overtage særligt komplicerede enkeltsager fra kredsretterne. Lederen af landsretten – landsdommeren – fik endvidere til opgave at yde juridisk støtte til kredsretterne i form af vejledning og bistand i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen. Beskikkelsen af kredsdommere og administrationen af kredsretterne blev ligeledes henlagt til landsdommeren. Disse ordninger gælder også i dag, men foruden landsdommeren består landsretten nu af et antal fuldmægtige, der i landsdommerens sted kan udøve dennes funktioner. For både landsdommeren og fuldmægtigene gælder det, at de skal have juridisk embedseksamen, således at alle sager i landsretten behandles med en jurist som retsformand. Ligesom ved kredsretterne træffes afgørelserne dog under medvirken af to lokale lægfolk som meddommere (domsmænd).

2.1. Nærmere om udviklingen ved kredsretterne

Grønlands første landsdommer blev Kisbye Møller, der fik den vanskelige og spændende opgave at få etableret de 16 kredsretter. Først og fremmest skulle der findes egnede kredsdommere og domsmænd. Der skulle skaffes lokaler, kontorudstyr og litteratur. Der skulle udarbejdes vejledninger og ske oplæring af de nyudnævnte kredsdommere. Det lykkedes at få systemet etableret og til at fungere, men der har været vanskeligheder på mange områder.

Ved kredsretsordningens begyndelse var antallet af sager ganske beskedent. Man forventede derfor, at arbejdet som kredsdommer uden problemer kunne udføres som et borgerligt ombud ved siden af et andet job og til dels i fritiden. Dette var nok realistisk i 1952, hvor det samlede sagsantal ved kredsretterne var 607. Dette tal var i 1963 steget til 1.255, hvorefter det fortsat er steget støt. I 2001 var der således 8.979 sager indleveret til kredsretterne. Udover stigningen i antallet af sager har der også været en udvikling i samfundet, der har medført, at antallet af komplicerede sager er steget. Arbejdsbyrden og kravene til kredsretterne er derfor undergået store forandringer.

I begyndelsen fik kredsdommeren, hvis denne ikke selv skrev retsbøger og domme, hjælp hertil fra personer ved kæmnervæsenet. Allerede kort efter kredsretsordningens indførelse opstod der dog behov for at have fastansat personale til at udføre sekretærarbejde for kredsdommerne og forestå de daglige ekspeditioner i kredsretten. Om starten som kredsdommer i Upernavik fortæller Abraham Svendsen således:

> "Jeg havde ingen sekretær og førte selv retsbogen i hånden og skrev udskriftet på en gammel skrivemaskine, så det skete, at jeg arbejdede i kredsretten til midnat, men det fik jeg ikke ekstrabetaling for. Senere blev byggelederens kone, en dansker, ansat som deltids sekretær."

Tilsvarende behov for sekretærbistand gjorde sig gældende ved de øvrige kredsretter. Der blev derfor ansat sekretærer overalt, således at der i 1964 var 10 sekretærer, hvoraf nogle var deltidsbeskæftiget. Dette antal er nu steget til 27,5 ansatte sekretærer ved kredsretterne.

Det har vist sig vanskeligt at finde og fastholde egnede personer som kredsdommere. Problemet har bl.a. bestået i, at de personer, man anså for egnede, ikke ønskede at påtage sig opgaven. Selvom hvervet er et borgerligt ombud, er der ikke eksempler på, at en person er beskikket mod sin vilje. Der er derimod eksempler på, at kredsdommere, der har ønsket sig fritaget for hvervet i valgperioden, er blevet nægtet dette, indtil en anden har kunnet beskikkes.

Det har gennem tiden typisk været således, at de fleste af kredsretterne har haft en kredsdommer med mindre end 4 års anciennitet. Ifølge en undersøgelse foretaget af Agnethe Weis Bentzon for årene 1952-1964 havde der i denne periode været i alt 44 kredsdommere til 14 kredsdommerstillinger. Af disse havde 30 fungeret mindre end 4 år og 14 længere end 4 år. I perioden 1964 til 1991 har der været i alt 61 kredsdommere beskikket til 16 kredsdommerstillinger. I perioden fra august 1990 til august 1995 har 17 personer, der har fungeret som kredsdommer, forladt retsvæsenet. Den 1. juli 1998 havde 4 af de fungerende kredsdommere min-

dre en 1 års anciennitet, 5 havde mindre end 4 års anciennitet og 7 havde mere end 7 års anciennitet. Medio 1999 var 2 af disse kredsdommere ikke længere beskikket. I den samlede periode fra 1951 til medio 1999 har der i alt været 135 personer beskikket som kredsdommer. Det er indlysende, at den store udskiftning og den kortvarige tilknytning til retsvæsenet går ud over kontinuiteten og kvaliteten i retternes arbejde. Samtidig medfører det et overvældende behov for oplæring og vejledning fra landsrettens side.

Årsagerne til den store udskiftning blandt kredsdommerne er mange. Det har været fremhævet, at det var vanskeligt at bestride opgaven ved siden af andet job. Man oplever modvilje fra sit faste arbejdssted til at give frihed til retsarbejdet. Arbejdet har været følt for ansvarsfuldt, det har været dårligt lønnet, og der er ikke givet den fornødne støtte og oplæring inden en eventuel beskikkelse.

De rekrutterings- og fastholdelsesproblemer, der har været vedrørende kredsdommere, har i tilsvarende omfang gjort sig gældende for kredsretssekretærerne. Af de i alt 28 sekretærer, der var ansat i 2001, havde de 13 således mindre end 3 års anciennitet. For domsmændene derimod har der ikke været samme problemer med rekruttering og fastholdelse af det fornødne antal personer.

2.2. Nærmere om udviklingen ved landsretten

Den første landsdommer i Grønland var Kisbye Møller (1951-1959). Siden hen fulgte Carl Frederik Bistrup Simony (1959-1964), Henning Brøndsted (1964-1978), Erik Schack (1978-1987), Hans Christian Raffnsøe (1987-1997). Fra 1997 har Søren Søndergård Hansen været landsdommer i Grønland.

Som det fremgår, har der for landsdommernes vedkommende været tale om relativt lange embedsperioder, ligesom i øvrigt nogle af dem har haft forudgående ansættelse som fuldmægtig ved Grønlands Landsret i en længere årrække. Dette har givet de pågældende mulighed for grundig indsigt i og viden om grønlandske forhold og forholdene ved kredsretterne. Derved har de haft rimelige forudsætninger for at skaffe sig kendskab til egnede emner til kredsdommere og domsmænd. Som omtalt ovenfor under pkt. 2.1. har dette dog ikke været tilstrækkeligt til at undgå vanskelighederne med rekruttering og fastholdelse af egnede kredsdommere.

Fra 1951 til 1964 var landsdommeren den eneste jurist ved landsretten. Derefter blev der som følge af et stigende antal appelsager mv. normeret én og senere flere fuldmægtigstillinger, således at der i dag er normeret 2 retsassessorstillinger og 5 dommerfuldmægtigstillinger foruden landsdommeren. Herudover er der også ved landsretten ansat et antal retssekretærer, der bistår juristerne med såvel retssagsbehandlingen som vejledningen af kredsretterne, hvortil kommer de administrative opgaver. Ved ordningens start var landsretssekretærernes antal beskedent set i forhold til i dag, hvor normativet nu er oppe på 14 kontorfunktionærstillinger, 4 kontorelever, 1 retsbetjentstilling og 3 tolkestillinger.

Fuldmægtigene ved landsretten har oftest kun haft en kort tilknytning til Grønland og det grønlandske retsvæsen. Med en enkelt undtagelse fra 1998-1999, hvor en grønlandsk jurist for første gang var ansat som dommerfuldmægtig, har stillingerne i landsretten udelukkende været besat med danske jurister. Fuldmægtigenes gennemsnitlige tjenestetid ved Grønlands Landsret har som følge heraf typisk været to til tre år. Det har været sjældent, at de pågældende har haft forudgående erfaring af betydning, idet ansøgerne til stillingerne for det meste har været helt nyuddannede eller unge jurister. Det har i øvrigt ofte været således, at normerede stillinger har været ubesatte, fordi der ikke har været ansøgere overhovedet.

I 1995 blev landsretten delt i en retssagsafdeling og en vejledningsafdeling. Foruden at adskille opgaverne med henholdsvis appelbehandling og vejledning af kredsretterne var formålet navnlig at styrke vejledningen og uddannelsen af kredsretternes personale. Der skete derfor samtidigt en opnormering af stillingerne ved landsretten til det nuværende antal.

2.3. Vejledning af kredsretterne

Den vejledning af kredsretterne, som landsdommeren i henhold til retsplejeloven har pligt til at forestå, er foregået på flere måder.

For det første har den til enhver tid siddende landsdommer løbende udsendt cirkulærer om retsspørgsmål og redegørelser for, hvorledes de forskellige sager bør behandles. De første cirkulærer blev samlet i en trykt cirkulæresamling i 1955. Senere blev der af landsdommer Brøndsted udarbejdet et tillæg til cirkulæresamlingen med grundig vejledning om de forskellige sagers korrekte behandling. Dette tillæg foreligger stadig som løsbladssystem. I dag udsendes der løbende landsdommercirkulærer.

Desuden har der fra ordningens start været afholdt møder hvert 2. år med henholdsvis kredsdommere og kredsretssekretærer, hvor landsdommeren eller dennes fuldmægtige har gennemgået forskellige emner. Siden 1998 har der været afholdt årlige møder. Møderne, der har haft en varighed af ca. 2 uger, har også haft til formål at give kredsdommerne henholdsvis sekretærerne mulighed for indbyrdes debat om aktuelle forhold af betydning for kredsretterne og deres ansatte – herunder også ansættelsesforhold mv.

I øvrigt har vejledningen fundet sted under landsrettens besøg til de enkelte kredsretter. Foruden landsdommeren var der i retsplejelovens første tid to landsretssekretærer, der rejste rundt til kredsretterne. Senere blev det landsrettens fuldmægtige, der stod for en væsentlig del af vejledningen på stedet af kredsdommere og sekretærer. Ved besøg i kredsretten er det almindeligt, at de verserende sager bliver gennemgået med kredsdommeren og sekretæren, der får råd om både den praktiske og juridiske fremgangsmåde ved sagernes behandling.

Vejledningen har også udspundet sig som landsrettens besvarelse af kredsretternes skriftlige eller telefoniske henvendelser. Som årene er gået, har navnlig den telefoniske vejledning fået et betydeligt omfang, således at der i dag er mange daglige opkald fra såvel sekretærer som kredsdommere. Da landsdommeren i henhold til retsplejeloven skal have tilsendt udskrift af

kredsretternes retsbøger og domme, har vejledningen også fundet sted på landsrettens initiativ i det omfang, der har vist sig at være problemer.

Der har ikke hidtil eksisteret nogen formel fremgangsmåde for vejledningen eller uddannelsen af nyansatte kredsdommere og sekretærer. Typisk har de pågældende fået en kortere indføring i arbejdet fra det øvrige personale ved kredsretten eller landsretten, hvorefter de har været henvist til at søge viden gennem praktisk erfaring og den almindelige vejledning i øvrigt.

Der har igennem alle årene været udtrykt ønske om yderligere uddannelse og vejledning fra både kredsdommernes og sekretærernes side.

Siden etableringen i 1995 af Vejledningsafdelingen i landsretten har der været sat fokus på oplæringen og vejledningen af personalet i kredsretterne generelt – herunder også på oplæringen af nyansatte. Der er iværksat en lang række tiltag med det formål at styrke den faglige kunnen hos såvel kredsdommere som sekretærer, bl.a. i form af hyppigere besøgsrejser, kurser og skriftlige vejledninger. Som et særligt tiltag kan nævnes forsøget med gennemførelse af en uddannelse for kredsdommere. Også Vejledningsafdelingens arbejde har dog været hæmmet af bl.a. de rekrutteringsproblemer, som gør sig gældende for både jurist- og sekretærstillingerne i landsretten.

2.4. Lokaleforhold og kontorfaciliteter mv.

Kredsretternes lokaleforhold var i starten yderst ringe. De lokaler, man rådede over, var meget beskedne, ligesom de kun var stillet midlertidigt til rådighed af andre institutioner. De blev samtidig anvendt til institutionens eget brug, således at kredsretten ofte blev "sat på gaden", når der blev pladsmangel. En kredsret havde i en periode til huse i et loftsrum på 6 m2, hvor indgangen lå ud til en hundegård. En anden havde et værelse på loftet i kæmnerkontoret i den gamle lægebolig.

Lokaleproblemerne har været et tilbagevendende tema på alle de første kredsdommermøder. I tidens løb er det dog lykkedes at skaffe mere rimelige lokaleforhold til alle kredsretter. For nogle steders vedkommende har retsvæsenet selv opført bygninger til formålet, mens man andre steder har købt eksisterende ejendomme.

De kontorfaciliteter, som kredsretterne i øvrigt rådede over fra ordningens start, var ligeledes af primitiv art. Bortset fra en skrivemaskine indeholdt kredsretten ingen tekniske hjælpemidler, der kunne lette kontorarbejdet eller kommunikationen med de øvrige steder i landet. Telefon fik man således først senere og telefax langt senere. En anden meget væsentlig forbedring skete med indførelsen af EDB, som i de seneste år har stået til rådighed i alle kredsretter. Det sidste nye tiltag af teknisk art er anvendelsen af videomødeudstyr, som kredsretterne ikke selv råder over, men som forsøgsvist har været brugt til afhøring af personer, der bor langt fra dømmende ret.

2.5. Lovgivning og administration

Retsplejen og domstolene i Grønland er et af de områder, som ikke efter den nuværende hjemmestyreordning kan overgå til Grønland, jf. herved afsnit XXII. Lovgivningsmæssigt har retsplejen og domstolene således i hele perioden hørt under Folketinget, mens den overordnede administration er blevet varetaget af den danske centraladministration. Ved retsplejelovens indførelse var området henlagt til Statsministeriet, hvorfra det i 1955 blev overflyttet til det nyoprettede Grønlandsministerium. Ved Grønlandsministeriets nedlæggelse overtog Justitsministeriet som ressortministerium området, hvilket skete med virkning fra 1989. Opgaverne vedrørende domstolene blev herefter ligesom for de danske domstole varetaget af Justitsministeriets domstolsafdeling. Denne afdeling blev nedlagt i 1999, hvor man med henblik på en yderligere selvstændiggørelse af domstolene oprettede Domstolsstyrelsen som en uafhængig instans. Siden den 1. juli 1999 har opgaverne vedrørende såvel de danske som de grønlandske domstole således hørt under Domstolsstyrelsen. Lovgivningsmæssigt er det dog fortsat Justitsministeriet, som varetager retsplejens område.

De store afstande og forskelle Grønland og Danmark imellem indebærer, at administrationen og lovgivningsarbejdet vedrørende det grønlandske retsvæsen kan være vanskelig at varetage fra Danmark. For at sikre en hensigtsmæssig udvikling af lovgivningen i Grønland nedsatte Statsministeriet derfor i 1951 et lovudvalg, der foruden daværende landsdommer i Danmark, Jørgen Trolle, bestod af embedsmænd fra Justitsministeriet og Grønlandsministeriet. Lovudvalget fik bl.a. til opgave at foretage en vurdering af kredsdommersystemet med henblik på en eventuel revision af retsplejeloven. Vurderingen, som forelå i 1967, var den, at kredsdommerordningen med visse forbedringer burde bevares, idet den særlige indsigt i grønlandske og stedlige forhold fortsat fandtes af væsentlig betydning for retsplejen. Som sin hovedopgave var lovudvalget i øvrigt pålagt at medvirke til at skabe fælles ret for grønlændere og danskere i Grønland og at udvikle en civilretlig lovgivning, der var tilpasset de grønlandske forhold. Efterhånden som dette arbejde var gennemført, fik lovudvalget kun mere sporadiske opgaver, således at dets virke helt var ophørt ved slutningen af 1980'erne, hvor retsplejens område blev overført til Justitsministeriet.

På det administrative område har den til enhver tid siddende landsdommer spillet en central rolle som forbindelsesled, der kunne holde de administrative myndigheder i Danmark orienteret om de grønlandske domstoles forhold og behov. Gennem årene har der med dette formål for øje været afholdt faste jævnlige møder mellem landsdommeren og administrationen i Danmark, ligesom der løbende har været kontakt vedrørende spørgsmål af mere presserende art.

Kapitel 3. Den gældende ordning

3.1. Domstolenes organisation mv.

3.1.1. Retterne mv.

Det grønlandske domstolssystem består af 16 grønlandske kredsretter og Grønlands Landsret samt af de danske domstole Østre Landsret og Højesteret.

Sager ved kredsretten pådømmes af en kredsdommer som rettens formand og 2 domsmænd, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 6 b. Sager ved Grønlands Landsret pådømmes af landsdommeren (eller en af dennes fuldmægtige) som rettens formand og 2 domsmænd, jf. kapitel 1, § 2, stk. 3. Ved Østre Landsret og Højesteret afgøres sagerne af et kollegium af juridiske dommere uden domsmænds medvirken.

En sag, der er afgjort af kredsretten, kan frit appelleres til Grønlands Landsret. En sag, der er afgjort af Grønlands Landsret som 1. instans, kan frit appelleres til Østre Landsret. Højesteret fungerer som 3. instans for afgørelser, der er truffet af enten Østre Landsret eller Grønlands Landsret som 2. instans. Appel til Højesteret kræver tilladelse fra Procesbevillingsnævnet i Danmark.

3.1.2. Saglig kompetence

Hovedparten af alle sager behandles af kredsretterne som 1. instans, jf. herved retsplejelovens kapitel 1, § 13, stk. 1. Dette gælder både for civile sager og kriminalsager.

Visse sager er i henhold til særlige bestemmelser i lovgivningen henlagt til Grønlands Landsret som almindelig 1. instans, jf. herved kapitel 1, § 15, stk. 2, der indeholder en hjemmel til, at også Landstinget kan fastsætte sådanne regler for så vidt angår sagsområder, der hører under hjemmestyret. Af sagsområder, der på nuværende tidspunkt er henlagt til Grønlands Landsret som 1. instans, kan nævnes:

- mortifikation
- registrering (tinglysning)
- søgsmål vedrørende ekspropriation
- samtlige civile og kriminalsager mod aktie- og anpartsselskaber
- gældssanering, betalingsstandsning, tvangsakkord og konkurs
- tvangssalg af fast ejendom mv.
- sager om overtrædelse af arbejdsmiljølovgivningen
- sager om ansættelse af skattepligtig indkomst
- sager om tvangsfjernelse af børn
- visse sager om overtrædelse af lovgivningen om erhvervsmæssigt fiskeri
- kriminalsager mod landsstyremedlemmer

Endvidere fungerer Grønlands Landsret efter kapitel 1, § 13, stk. 2, som almindelig 1. instans for de områder, der ligger uden for kommunalinddelingen – dvs. i dag Pituffik (Thule Airbase) og Nationalparken. Kangerlussuaq (Søndre Strømfjord), der tidligere var uden for inddelingen, har siden 1. januar 2001 været en bygd i Sisimiut kommune.

I medfør af kapitel 1, § 15, stk. 1, er der desuden mulighed for, at landsdommeren kan lade Grønlands Landsret overtage en sag til behandling i 1. instans, hvis juridisk eller anden speciel indsigt skønnes at være af særlig betydning ved sagens afgørelse. Som eksempler på de sager, der i dag overtages i medfør af bestemmelsen, kan nævnes entreprisesager, større erstatningssager – herunder særligt sager vedrørende erstatning som følge af afskedigelse eller arbejdsulykker – og i det hele taget sager af formueretlig karakter, som kræver aftale- eller kontraktfortolkning af kompliceret art. Sagerne er typisk af større økonomisk værdi, ligesom parterne i reglen er repræsenteret af advokat. Selvom anmodning om overtagelse kun meget sjældent afslås, er der derimod ingen særlig praksis for overtagelse af kriminalsager. Til illustration af, hvor mange sager der overtages, kan oplyses, at antallet for 1995 var 68 ud af i alt 596 indkomne sager ved landsretten og i alt 5.713 indkomne sager ved kredsretterne. I 1998 var antallet af overtagne sager 56 set i forhold til et samlet sagsantal i landsretten på 542 og i kredsretterne på 7.552. Antallet af overtagne sager har dog varieret en del gennem de senere år. I 1997 var tallet således 171, hvorimod det var nede på 4 i 2001.

3.1.3. Stedlig kompetence

Kredsretterne dækker hver en retskreds, som svarer til kommunalinddelingen, jf. herved retsplejelovens kapitel 1, § 5, og Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 248 af 22. april 1991 om Grønlands inddeling i retskredse. I hver retskreds bortset fra to ligger én by, hvor kredsretten har fast sæde, og en eller flere bygder, hvor kredsretten sættes i forbindelse med de tjenesterejser, som foretages med jævne mellemrum.

Grønlands Landsret dækker ligesom Østre Landsret og Højesteret hele landet. Grønlands Landsret har fast sæde i Nuuk, men sættes i forbindelse med sine tjenesterejser overalt i landet. Østre Landsret og Højesteret har sæde i København. Østre Landsret sættes dog sædvanligvis i Nuuk 1 gang årligt.

Sagsmængden ved de grønlandske kredsretter varierer betydeligt. Det samlede sagsantal ved de enkelte kredsretter, herunder fordelingen på forskellige sagskategorier, fremgår af kap. 7.

Grønlands Landsret behandler dels appelsager og dels 1. instanssager. sagsantallet for Grønlands Landsret fremgår også af kap. 7.

Afgørende for arbejdsmængden ved de enkelte kredsretter er ikke kun antallet og typen af sager. Af stor betydning er også antallet af bygder, som retskredsen omfatter – herunder disse bygders beliggenhed og de trafikale forhold, som gør sig gældende for tjenesterejser til stedet. Dette – og andre særlige forhold – medfører, at der ikke på baggrund af sagsstatistikkerne alene kan foretages en vurdering af personalebehovet mv. ved de grønlandske domstole, lige-

som det heller ikke er muligt at foretage en direkte sammenligning med forholdene ved de danske domstole. Den begrænsede sagsmængde indebærer imidlertid, at der ved en række af de nuværende kredsretter ikke kan beskæftiges en kredsdommer på fuld tid.

Med hensyn til antallet af grønlandske sager for Østre Landsret og Højesteret henvises til kap. 7.

3.1.4. Lovgivning og administration

Som omtalt ovenfor i kap. 2.5. hører retsplejen og domstolene i Grønland fortsat under den danske stat. Lovgivningskompetencen på retsplejens område tilkommer således Folketinget, mens det lovforberedende arbejde varetages af Justitsministeriet. Opgaverne vedrørende domstolenes bevillingsmæssige og administrative forhold er henlagt til Domstolsstyrelsen. Den daglige administration af det grønlandske retsvæsen varetages af landsdommeren i Grønland, der således fungerer som forbindelsesled til Domstolsstyrelsen.

3.2. Personalet ved de grønlandske domstole

3.2.1. Kredsretterne

3.2.1.1. Kredsdommere og domsmænd

Sager ved kredsretterne pådømmes som nævnt af en kredsdommer som rettens formand og 2 domsmænd, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 6 b.

Hver kredsret har som udgangspunkt én kredsdommer. I Nuuk er der dog 2 kredsdommere, og kredsdommeren i henholdsvis Aasiaat (Egedesminde) og Paamiut (Frederikshåb) er tillige er beskikket som kredsdommer for henholdsvis Kangaatsiaq og Ivittuut. Der er således 18 retskredse, 16 kredsretter, der er fast bemandet og 17 kredsdommere i alt. Antallet af kredsdommere kan ændres af landsdommeren i Grønland, idet denne kan bestemme, at to eller flere retskredse skal have fælles kredsdommer eller kredsdommere, og at der i en retskreds skal være mere end en kredsdommer, jf. i det hele kapitel 1, § 6.

Antallet af domsmænd ved de enkelte kredsretter fastsættes af landsdommeren i Grønland og varierer fra kredsret til kredsret, jf. kapitel 1, § 6 a, stk. 1, og landsdommercirkulære nr. 244 af 25. juni 1996, som ændret ved cirkulære nr. 245 af 8. oktober 1999.

Til kredsdommere og domsmænd stilles krav om, at de skal være uberygtede og opfylde betingelserne for valgret til kommunalbestyrelsen, ligesom de normalt bør udpeges blandt befolkningen på det sted, hvor retten har sit sæde, jf. i det hele kapitel 1, § 9. Der kræves ikke særlige uddannelsesmæssige kvalifikationer. Ved rekrutteringen af kredsdommere og domsmænd lægges der vægt på personlige egenskaber og erfaringer, ligesom det tilstræbes, at især kredsdommerne har kendskab til retsvæsenet gennem en tidligere tilknytning som sekretær, domsmand eller lignende.

Hvervet som kredsdommer og domsmand er et borgerligt ombud, jf. kapitel 1, § 12, som ikke indebærer en egentlig ansættelse i retsvæsenet. Kredsdommerne og domsmændene har som følge heraf typisk hovederhverv andetsteds og befinder sig primært i kredsretten i forbindelse med de berammede retsmøder. Selvom hvervet er et borgerligt ombud er der ikke praksis for at beskikke en person, som ikke ønsker at påtage sig hvervet. Der er derimod praksis for at nægte domsmænd fritagelse for hvervet i valgperioden, såfremt det ikke har kunnet godtgøres at hvervet har vist sig at være særligt byrdefuldt for den pågældende.

Kredsdommernes aflønning består i et mødehonorar for hver dag, der afholdes retsmøder. Desuden modtager kredsdommeren et fast månedligt vederlag, hvis størrelse varierer fra retskreds til retskreds, afhængigt af bl.a. indbyggertal og antallet af retssager, jf. i det hele retsplejelovens kapitel 2, § 24, og Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 1030 af 13. december 2001 med senere ændringer om afholdelse af udgifter i forbindelse med behandlingen af retssager i Grønland. Nærmere oplysninger om aflønningen af kredsdommere fremgår af kap. 7.

Kredsdommerne beskikkes af landsdommeren i Grønland for 4 år ad gangen, jf. kapitel 1, § 6, stk. 1. Der er mulighed for genbeskikkelse, som i praksis er hovedreglen, hvis den pågældende kredsdommer ønsker at fortsætte hvervet, og vedkommende ikke har vist sig uegnet hertil.

Disciplinærforfølgning af kredsdommerne sker ligeledes ved landsdommeren, der efter kapitel 1, § 9 a, kan meddele en forsømmelig kredsdommer en advarsel og fratage kredsdommeren den meddelte beskikkelse, hvis der er tale om grov eller gentagen forsømmelse, eller vedkommende i øvrigt viser sig uegnet til at bestride hvervet. Bestemmelsen bringes sjældent i direkte anvendelse, men må dog antages at have afledet betydning for de uformelle irettesættelser, som landsdommeren i enkelte tilfælde har meddelt en forsømmelig kredsdommer. Tilsvarende er der enkelte eksempler på, at en kredsdommer af egen drift har trukket sig tilbage, hvor landsdommeren ellers ville have frataget vedkommende beskikkelsen. Den type af forseelser, som har givet anledning til sidstnævnte, har bl.a. bestået i gentagen uværdig opførsel i forbindelse med beruselse samt i kriminelt forhold vedrørende dødsbomidler.

Uansøgt ændring af tjenested for kredsdommere antages alene at kunne ske i det omfang, der følger af grundlovens § 64, 2. pkt., dvs. i de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted, jf. nærmere herom kap. 5.4.2.1.2. og 5.4.2.1.3.

Domsmændene vælges af kommunalbestyrelsen efter indstilling af landsdommeren for 4 år ad gangen, jf. kapitel 1, § 6 a, stk. 2. Der er mulighed for genvalg. I praksis genvælges næsten alle domsmænd, medmindre de selv måtte bede sig fritaget for hvervet. Honoreringen af domsmændene sker med et mødehonorar pr. dag, personen deltager i retsmøder. Størrelsen af dette mødehonorar svarer til kredsdommerens.

3.2.1.2. Kredsretssekretærer

Ved hver kredsret er der på overenskomstmæssige vilkår eller som tjenestemand ansat en eller flere retssekretærer, hvis faste tilstedeværelse er forudsætningen for, at ordningen med kredsdommerhvervet som borgerligt ombud kan fungere. Antallet af sekretærstillinger udgør i alt 27,5, jf. kap. 7.

Kredsretssekretærerne har i praksis et meget stort ansvarsområde og varetager som led i den daglige ekspedition en lang række selvstændige opgaver – herunder opgaver, som i henhold til retsplejeloven påhviler kredsdommeren, og som denne følgelig bærer det formelle ansvar for. Dette gælder bl.a. førelse af retsbog, domsskrivning og udfærdigelse af bidragsresolutioner mv. Forholdet er en direkte konsekvens af, at kredsdommeren har andet arbejde og derfor primært befinder sig i kredsretten i forbindelse med de berammede retsmøder.

3.2.2. Grønlands Landsret

3.2.2.1. Landsdommer, dommerfuldmægtige og domsmænd

Sagerne ved Grønlands Landsret behandles som nævnt af landsdommeren som rettens formand og 2 domsmænd, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 2, stk. 2.

Landsretten er normeret med 8 jurister, herunder 1 landsdommer, 2 retsassessorer og 5 dommerfuldmægtige, der kan behandle sager i det omfang, landsdommeren bestemmer det, jf. kapitel 1, § 2 f, stk. 3.

Landsdommeren skal opfylde betingelserne for at blive dommer i Danmark, ligesom fremgangsmåden i forbindelse med udnævnelsen er og altid har været den samme som for dommere ved de danske domstole. Det fremgår nu direkte af den grønlandske retsplejelovs kapitel 1, § 2 a, stk. 1, at udnævnelse af landsdommeren sker efter den danske retsplejelovs §§ 42-43 d. Heraf følger et krav om juridisk embedseksamen, ligesom det fremgår, at Dommerudnævnelsesrådet skal afgive indstilling om besættelsen af stillingen også som landsdommer i Grønland. I henhold til den grønlandske retsplejelovs § 2 a, stk. 2, skal Dommerudnævnelsesrådet i sådanne sager tiltrædes af en advokat med bopæl i Grønland og af to repræsentanter for den grønlandske offentlighed i stedet for den danske advokat og de danske offentlighedsrepræsentanter, der ellers er medlemmer. Advokaten beskikkes af justitsministeren efter indstilling fra Advokatrådet, mens offentlighedsrepræsentanterne beskikkes af justitsministeren efter indstilling fra henholdsvis Kanukoka (De Grønlandske Kommuners Landsforening) og Grønlands landsstyre, jf. i det hele retsplejelovens kapitel 1, § 2 a, stk. 3.

Med hensyn til bierhverv, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse gælder også samme regler som for dommere i Danmark. Det fremgår nu direkte af retsplejelovens kapitel 1, § 7, stk. 1, som henviser til den danske retsplejelovs §§ 47-50. De beføjelser vedrørende bierhverv og den disciplinærmyndighed, som tilkommer retspræsidenter efter den danske retsplejelov, tilkommer for landsdommerens vedkommende Højesterets præsident, jf. kapitel

1, § 7, stk. 2. Af henvisningen til den danske retsplejelov følger endvidere, at Den Særlige Klageret har samme disciplinære beføjelser over for landsdommeren som over for dommere i Danmark. Af kapitel 1, § 7, stk. 3, fremgår i overensstemmelse hermed, at klage over landsdommeren skal indgives til Højesterets præsident eller til Den Særlige Klageret, hvilket skal ske inden 4 uger, efter at klageren er blevet bekendt med det forhold, som klagen angår.

Dommerfuldmægtige – herunder retsassessorer – ved Grønlands Landsret er ligeledes underlagt samme regler som fuldmægtige og retsassessorer ved de danske domstole. De ansættes ligesom i Danmark af Domstolsstyrelsen med rigets domstole som ansættelsesområde, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 2 f, stk. 1. At der kræves juridisk kandidateksamen for at kunne beklæde stillingerne fremgår af kapitel 1, § 2 f, stk. 2. Af kapitel 1, § 8, stk. 1, fremgår, at den danske retsplejelovs §§ 54-55, finder anvendelse på spørgsmålet om uansøgt ændring af tjenestested, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse. Det følger heraf bl.a., at Den Særlige Klageret behandler sager vedrørende fuldmægtigene ved Grønlands Landsret i samme omfang som vedrørende fuldmægtigene i Danmark. Den disciplinærmyndighed, som tilkommer retspræsidenter efter den danske retsplejelov, udøves i henhold til retsplejelovens kapitel 1, § 8, stk. 2, af Østre Landsrets præsident. Af kapitel 1, § 8, stk. 3, fremgår det i overensstemmelse hermed, at klage over en fuldmægtig, (eller en midlertidigt beskikket landsdommer, der ikke er fast ansat dommer), skal indgives til Østre Landsrets præsident eller til Den Særlige Klageret, hvilket skal ske inden 4 uger, efter at klageren er blevet bekendt med det forhold, som giver anledning til klagen.

Antallet af domsmænd ved landsretten fastsættes af landsdommeren, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 3, 1. pkt., og landsdommercirkulære nr. 244 af 25. juni 1996, som ændret ved cirkulære nr. 245 af 8. oktober 1999. Landsrettens domsmænd, der skal opfylde samme betingelser som domsmændene ved kredsretterne, og som honoreres på samme måde, vælges af Landstinget efter indstilling af landsdommeren for et tidsrum af 4 år fra en 1. januar at regne, jf. kapitel 1, § 3, pkt. 2 og 3. Der er ligesom for kredsretternes domsmænd mulighed for genvalg, hvilket i praksis er hovedreglen, medmindre den pågældende domsmand ikke ønsker at fortsætte hvervet.

3.2.2.2. Sekretærer ved landsretten

Foruden det juridiske personale er der ved Grønlands Landsret ansat et antal kontoruddannede retssekretærer på overenskomstmæssige vilkår eller som tjenestemænd.

Sekretærerne arbejder dels i Retssagsafdelingen og dels i Vejledningsafdelingen. Sekretærerne ved retssagsafdelingen udfører samme opgaver som retssekretærer i Danmark, hvorimod sekretærerne ved Vejledningsafdelingen i tilslutning til sådanne almindelige sekretæropgaver bistår juristerne med vejledningen af kredsretterne. Om normering og aflønning henvises til kap. 7.

Vedrørende vanskelighederne med at rekruttere og fastholde sekretærer ved landsretten henvises til kap. 4.2.

3.2.3. Midlertidigt beskikkede dommere

I en kredsdommers forfald kan landsdommeren i henhold til retsplejeloven beskikke en midlertidig stedfortræder. Endvidere kan landsdommeren, hvor en særlig stor arbejdsmængde gør det påkrævet, midlertidigt beskikke en kredsdommer ved siden af den ordinære kredsdommer. En midlertidigt beskikket kredsdommer kan være en fuldmægtig ved landsretten, jf. i det hele retsplejelovens kapitel 1, § 6, stk. 2.

Da kredsretterne, bortset fra Nuuk, kun har én kredsdommer, opstår der jævnligt behov for beskikkelse af sættedommer. Som regel beskikkes en rutineret domsmand, men det sker også, at en fuldmægtig fra landsretten beskikkes i forbindelse med de tjenesterejser, som landsretten foretager i appel- eller vejledningsmæssigt øjemed, jf. nedenfor i pkt. 3.2.4. Endvidere er der en vis praksis for at beskikke kredsrettens sekretær som sættedommer i sager, der ikke indeholder tvist, dvs. især dødsboskiftesager.

Behovet for beskikkelse af sættedommer opstår sjældnere i Grønlands Landsret, hvor fuldmægtigene i henhold til retsplejelovens kapitel 1, § 2 f, stk. 3, kan behandle sager, der hører under landsretten, i det omfang landsdommeren bestemmer det. I de i praksis sjældne tilfælde, hvor landsdommeren er inhabil, beskikker Østre Landsrets præsident en sættedommer i form af en dommer fra en anden del af riget, jf. herved kapitel 1, § 2 e, der blev indsat ved lov nr. 365 af 2. juni 1999 om bl.a. ændring af lov om rettens pleje i Grønland og lov om statens tjenestemænd i Grønland. Ved samme lovændring blev der som noget nyt endvidere indført hjemmel til, at Domstolsstyrelsen kan beskikke en midlertidig landsdommer ved ledighed i stillingen eller ved den faste landsdommers forfald, og at Østre Landsrets præsident midlertidigt kan beskikke en supplerende landsdommer, hvis landsrettens forhold – dvs. især arbejdsmængden – tilsiger det, jf. herved kapitel 1, § 2b, jf. §§ 2c og 2 d.

3.2.4. Vejledning og uddannelse

Landsdommeren har i henhold til retsplejelovens kapitel 1, § 16, stk. 1, pligt til at vejlede kredsretterne i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen. Af stk. 2, fremgår det videre, at kredsretterne skal indsende udskrifter af de trufne afgørelser til landsdommeren, som på grundlag heraf mindst én gang årligt udarbejder periodiske vejledninger til alle kredsretter.

Oprindeligt var det hensigten med landsdommerens vejledningspligt, at vejledningen skulle være af generel karakter. Over årene har der imidlertid dannet sig fast praksis for, at kredsretterne indhenter vejledning også til brug i enkeltsager. Foruden udsendelsen af landsdommercirkulærer er vejledningen blevet udøvet telefonisk, skriftligt og desuden personligt i forbindelse med de tjenesterejser, som landsrettens jurister med jævnlige mellemrum foretager til de enkelte kredsretter.

Ordningen for uddannelse og vejledning af kredsretternes personale er i øvrigt omtalt ovenfor under kap. 2.3., hvortil henvises. Det fremgår heraf bl.a., at der ikke hidtil har været et forma-

liseret uddannelsesprogram for domstolenes ansatte, men at der i forbindelse med Retsvæsenskommissionens virksomhed har været sat særlig fokus på området. Dette har bl.a. udmøntet sig i, at Grønlands Landsret i 1995 blev opdelt i to afdelinger, hvoraf den ene – Retssagsafdelingen – forestår behandlingen af appelsager, mens den anden – Vejledningsafdelingen – varetager opgaverne med uddannelse og vejledning af kredsretterne samt behandler de sager, der behandles af landsretten i 1. instans, jf. herved ovenfor pkt. 3.1.2. Foruden en intensivering af vejlednings- og uddannelsesindsatsen har opdelingen haft til formål at modvirke de betænkeligheder, som kan være forbundet med, at appelbehandlingen sker ved samme instans, som forestår vejledningen. Som beskrevet i kap. 2.3. har Vejledningsafdelingen foretaget en lang række besøgsrejser til de enkelte kredsretter, hvor de enkelte personalegrupper er blevet vejledt og undervist, ligesom afdelingen har afholdt kurser mv. samt påbegyndt et forsøg med en egentlig uddannelse af et antal af de fungerende kredsdommere, jf. nærmere herom kap. 6.1. nedenfor.

For så vidt angår landsrettens personale har der i de senere år været øget mulighed for at deltage i kurser, som udbydes af institutioner uden for det grønlandske retsvæsen – herunder for juristernes vedkommende kurser for dommere og dommerfuldmægtige i Danmark. Ved lov nr. 365 af 2. juni 1999 er der med virkning fra 1. juli 1999 indført en udtrykkelig bestemmelse i retsplejelovens kapitel 1, § 2 f, stk. 4, hvoraf det fremgår, at Domstolsstyrelsen fastsætter regler for uddannelsen af de juridiske fuldmægtige ved Grønlands Landsret. Beskrivelsen af, hvorledes dommerfuldmægtigenes uddannelse varetages, fremgår af kap. 6.2.

Spørgsmålet om uddannelsen af retsvæsenets personale i øvrigt er selvstændigt og mere indgående behandlet i kap. 6 om uddannelse, hvortil henvises.

3.3. Domstolenes funktion

3.3.1. "I kredsretten"

Kommissionen har til brug for sit arbejde iværksat en undersøgelse af parters og tiltaltes oplevelse af retshandlingen i de grønlandske kredsretter. Undersøgelsen er gengivet i Helene Brochmanns rapport "I kredsretten". Undersøgelsen viste, at der er en meget fin samklang mellem befolkningen og kredsretterne. Parternes holdning til kredsretterne er positiv og præget af respekt. Sagerne behandles og afgøres på en måde, som er forståelig for parterne både i kriminalsager og civile sager. Det fælles sprog og den fælles baggrund spiller i den forbindelse utvivlsomt en betydelig rolle. Stemningen er behagelig og ikke "for stiv". De fleste kredsdommere ved, hvem den tiltalte er, og det opleves ikke som noget problem, bare det ikke er "for tæt på". Rapporten er da også indgået i kommissionens overvejelser om, hvorvidt den gældende kredsretsordning skal bevares. Rapporten indeholder endvidere en række forslag til, hvordan ordningen kan gøres bedre. Det gælder bl.a. med hensyn til forkyndelser til retsmøder, hvor nogle ikke følte, at de fik ordentlig besked, og at det ikke skete i rette tid. Det gælder endvidere med hensyn til kredsdommernes tilbageholdenhed med at søge at mægle forlig mellem parterne. Også dommenes præmisser blev i en række tilfælde oplevet som for kortfattede. Disse punkter er behandlet i de afsnit, som forslagene vedrører. Parternes behov for at få mere

information om retsmødernes forløb, præsentation af retssagens aktører og muligheden for anke af dommen vil endvidere indgå i uddannelsen af kredsdommere og bisiddere.

Det fremgår tydeligt af rapporten, at kredsdommerne har større problemer med de civile sager end med kriminalsagerne. Disse problemer giver sig mest konkret udslag i, at kredsdommerne i en del sager må have vejledning af landsrettens jurister for at kunne afgøre dem. Det gælder navnlig for de juridisk set lidt mere komplicerede sager som f.eks. køb, aftale og erstatning. Domsmændene giver endvidere udtryk for, at de civile sager er vanskelige for dem, idet de ikke har mulighed for at forberede sig, men skal afgøre sagen på det grundlag, de hører i retten. Det er også et problem, at mange civile sager trækker for længe ud. De familieretlige sager som forældremyndighed, skilsmisse og faderskab er der dog ingen tvivl om, at kredsretterne er gode til at håndtere, idet det personlige kendskab til familierne og deres miljø er et nyttigt og rimeligt supplement til de mere faglige udtalelser fra de sociale myndigheder og til de juridiske principper for sagernes behandling. Disse vurderinger har bl.a. medvirket til forslaget om muligheden for kredsretterne til at henvise de mere komplicerede sager til en juridisk instans på samme niveau – 1. instans – og til forslaget om at begrænse domsmænds medvirken i civile sager.

3.3.2. Retskultur

3.3.2.1. Hvad er retskultur?

”Kultur” er et ord, der er let at bruge, men svært at enes om betydningen af. En enkel kulturdefinition knytter sig til begrebet ”vaner”. Vaner er dels noget, vi gør uden at tænke for meget over, hvorfor vi gør det, og noget vi ikke bare gør een gang, men faktisk så tit, at man kan sige, at ”sådan plejer jeg at gøre”. Her understreges altså regelmæssigheden og det selvfølgelige ved visse handlinger. Når man taler om kultur, tænkes imidlertid ikke på en enkelt persons vaner, men derimod på en gruppe eller en hel befolknings vaner. Det er ikke bare noget ”jeg” gør, men noget ”man” gør. Man kan derfor passende sige, at ”kultur er vaner, der er fælles for grupper af mennesker”.

Når man taler om kultur i forbindelse med retten – retskultur – kan det definere som ”de vaner, der knytter sig til måden at behandle og afgøre retssager på”. Det er vaner, der praktiseres af de personer, der udfører retshandlingerne: Dommere, bisiddere, retssekretærer, anklagere osv. Er de mennesker, der optræder som tiltalte, vidner eller parter i retten, og som ikke på samme måde færdes hjemmevant i retten, også med til at bestemme retskulturen? Det er de vel i den forstand, at retskulturen er en del af et større kulturmønster, et sæt af fælles vaner. I det omfang, f.eks. den tiltalte i en kriminalsag deler disse vaner, vil det præge hans eller hendes måde at optræde som tiltalt på i retten. Rollen som tiltalt får dermed en bestemt kulturel prægning.

Vaner henviser til adfærd, men i mange definitioner af kultur fokuseres der i stedet på normer og værdier, der er fælles for en gruppe mennesker. Kultur bliver her mere til holdninger og tankemønstre, der er styrende for en gruppe menneskers adfærd end selve adfærden. De to

perspektiver kan imidlertid uden videre forbindes, idet vaner ofte er koblet til bestemte normer og værdier og dermed kan begrundes med henvisning til disse.

For retskulturens vedkommende er det let at få øje på en del af disse normer, idet de er nedfældet i form af love mv. Retsvaner styres til dels af skrevne retsnormer, der eventuelt igen bygger på mere grundlæggende værdier, som er fælles for større eller mindre grupper. De skrevne retsnormer er derfor en del af retskulturen. Andre vaner kan være begrundet i uskrevne vaner, og vi plejer her at tale om *retssædvaner* eller *sædvaneret.*

Det vil dog være forkert på forhånd at gå ud fra, at alle retsvaner er begrundet i normer og værdier, der deles af en større eller mindre del af de mennesker, der bærer kulturen. Retsvaner kan være blevet til på en mere "tilfældig" måde. I en grønlandsk sammenhæng er det nærliggende at tænke på, at danske borgere og institutioner har sat deres præg på retsudviklingen gennem lovgivningen mv. De kan på den måde have bidraget til at skabe en retskultur, der ikke nødvendigvis bygger på normer og værdier i det grønlandske samfund – og i øvrigt heller ikke nødvendigvis på værdier og normer fra det danske samfund. Vaner behøver altså ikke at udspringe af normer og værdier. I nogle tilfælde bliver de til gengæld selv normskabende.

Ud fra disse overvejelser kan man definere retskultur som "de vaner, der knytter sig til måden at behandle og afgøre retssager på samt de normer og værdier, der evt. knytter sig til disse vaner".

3.3.2.2. Retskulturen i Grønland

Grønland ligger for sig selv, har sin egen grønlandske befolkning, sine egne kredsretter med hovedsageligt grønlandske dommere og en landsret med danske jurister. Kredsretterne virker rundt omkring i byerne ofte i mindre lokaler, og der tales hovedsagelig grønlandsk i kredsretten. I landsretten, med et stort retslokale i Nuuk, tales der hovedsagelig dansk. Der knytter sig naturligvis særegne vaner og en særegen kultur til disse institutioner. Noget vil være forskelligt fra kredsret til kredsret – hver by har jo sin egen kultur for kredsretterne – andet vil være fælles. I landsretten trives en retskultur, der i høj grad må være en blanding af grønlandsk og dansk.

3.3.2.3. De grønlandske kredsdommeres opfattelse

Kommissionen har givet de grønlandske kredsdommere lejlighed til at besvare en henvendelse fra kommissionen om vaner, retskultur og værdier i hver enkelt kredsret. En lang række af kredsdommerne har besvaret henvendelsen. Her skal nævnes enkelte eksempler:

> "Vores kredsret er beliggende centralt på den gamle fodboldbane omkring en plads, der er omkranset af et bilreparationsværksted, politistationen, kredsretten, brandstationen, en privatejet, kombineret bolig- og firmabygning og en offentlig vejstrækning og trods den centrale placering i en rolig bydel således, at folk, der har ærinde i kredsretten, forholdsvis ubemærket kan henvende sig der.
>
> Når jeg før nævnte, at folk "forholdsvis ubemærket" kan henvende sig i kredsretten, hænger det sammen med, at kredsretten for mange stadig er et sted, hvor man "ikke så gerne vil ses", for det er en institution, der tager sig af folk, der "er trådt ved siden af". Af samme årsag lægger jeg som dommer vægt på, at folk ikke føler sig på fremmed grund, når de træder ind i retslokalet ved at hilse på dem og byde dem vel-

kommen i retslokalet. De skal med det samme kunne føle, at dommerne og anklagemyndigheden i politiets skikkelse, som mange måske betragter med uforholdsmæssig stor respekt, er almindelige mennesker, som man selv i en retssal kan tale ganske almindeligt til og med.

I kriminalsager er stilen trods en venlig stemning for det meste formel. Det er efter min opfattelse vigtigt, at respekten for retten bibeholdes, og at det gør et indtryk på en tiltalt, når såvel anklagemyndighed som bisidder indleder deres procedurer med et "Høje kredsret". Det skal dog ikke hindre, at alle parter indgår i et samarbejde, der tilstræber at løse en problemstilling på en sådan måde, at der ikke til sidst kan være nogen løse ender.

Her i vores kredsret har vi heldigvis nogle bisiddere, der sørger for, at retshandlingen ikke bliver udtryk for en form for afmagt, en laden stå til, men som virkelig går i brechen for deres klienter – og mange gange får anklagemyndigheden virkelig et modspil, hvad der egentlig også nok er meningen."

"Sund fornuft, retfærdighedssans/-fornemmelse, hos dommerne, er på høj kurs i vore retsmøder, efter min mening. Det medfører at rimelighedssansen bliver mere og mere udbygget, jo flere år man arbejder inden for retsvæsenet. Det medfører også, at retsvæsenet flere gange går imod strømningerne i samfundets, befolkningens og politikernes ønske om hårdere og hårdere foranstaltninger i visse sager; såsom incest, misbrug af børn, voldtægt og mord.

Jeg tror ikke og bliver med at tro, at hårdere foranstaltninger (straffe) ikke medfører lavere kriminalitet. Det er en kamp, der skal startes meget tidligere i det enkelte menneskes livsforløb. Børn skal ikke opleve nederlag på nederlag i deres opvækst. Børn skal have tryg opvækst og have ingen lette løsninger, kun hårdt arbejde i familien, børnehaverne, skolen, befolkningen, kriminalforsorgen og politikerne. Det lyder jo godt, når politikere fx udtaler sig i børnemisbrugssituation, at sådanne forbrydere må straffes så og så hårdt, og morderne ikke skal vise sig i bybilledet i så og så lang tid, og at de burde have i lukkede fængsler.

Hvis vi bliver fanget i den skrue, uden ende, vil vi have en situation som i de lande, hvor man i de yderste led tager liv for liv. Der er situationen lige modsat intentionerne. Kriminaliteten falder ikke, tværtimod. Befolkningen (forbryderne) tror ligefrem, at det er legalt at slå et andet menneske ihjel, "når samfundet kan, hvorfor skal vi ikke kunne?" mentalitet. Et menneskeliv betyder intet, jo, måske lige deres eget. Egoisme i højsædet. Det lyder måske lidt malplaceret at skrive om sådan noget her i emnet "Retskulturen i Grønland", men vi har set og hørt tendenser, der peger i den retning – også i Grønland.

Jeg mener, at værdier er fordelt i alle implicerede i en retshandling. Hver for sig har de en rolle at udfylde for at en retshandling kan afgøres så retfærdigt som muligt. For at gå videre til den sidste del af aktørernes rolle kan det fastslås, at en retshandling aldrig må fremstå som laden stå til eller afmagt, man må gøre klart, at samfundet ikke vil eller kan acceptere, at lovbryderne fortsætter deres virke. Især når det drejer sig om unge førstegangstiltalte, skal man fra rettens side gøre klart, at tiltalte har en fremtid for sig, og at vedkommende må tage sig sammen og få et ordentligt liv med uddannelse eller tage vare på sit job og familie. Man kan, hvis man vil, gøre sig fri af skæbnen eller det liv, man er født ind i."

Citaterne giver blandt andet udtryk for en indlevelse i, hvordan almindelige mennesker oplever retten, og hvad der kan skabe afstand mellem kredsretten og borgerne. Der vises en imødekommende holdning over for de borgere, der kommer i retten: De skal kunne gå ind i retsbygningen i forholdsvis ubemærkethed, og de skal modtages på en måde, så de føler sig velkomne og i stand til at få hjælp ved besvarelsen af små og store spørgsmål som en hjælp. Der gives udtryk for, at dommere og politifolk fremtræder som almindelige mennesker under retsmøderne, men samtidig skal stemningen i kriminalsager være formel, og i det hele taget skal der være og vises respekt for retten. I citaterne gives der endvidere udtryk for, at sund fornuft og rimelighed spiller en betydelig rolle ved sagernes afgørelse, og der gives udtryk for det ønskelige i, at bisidderen leverer et virkeligt modspil til anklagemyndigheden.

Der gives således blandt andet udtryk for værdier som diskretion, ligeværdighed, respekt for retten, rettens hjælpsomhed og ønsket om et effektivt forsvar.

3.3.2.4. Afslutning

Som det ses af dette lille kapitel, kan der siges meget – og forskelligt – om "retskultur".

Det vil være af åbenbar interesse at få en kortlægning af retskulturen i Grønland. Det kræver en undersøgelse, interviews, studier, bearbejdning og analyser, som er en oplagt forskningsopgave. Det vil blandt andet være interessant at se på, om de holdninger og værdier, som kredsdommerne lægger vægt på, deles af den øvrige befolkning, politi, bisiddere og advokater. Kommissionen har ikke kunnet tage en sådan undersøgelse på sig, men vil blot pege på emnet som betydningsfuldt.

I den ovenfor under pkt. 3.3.1. omtalte undersøgelse, som kommissionen har ladet udføre ved Helene Brochmann, og som har resulteret i rapporten "I kredsretten", vil mange indfaldsvinkler til forståelse af den grønlandske retskultur kunne findes. Men det har ikke været rapportens opgave at tage udgangspunkt i en undersøgelse af netop begrebet "retskultur" i Grønland.

Kapitel 4. Vurdering af den gældende ordning

4.1. Det faglige niveau ved kredsretterne

Forud for og i forbindelse med kommissionens arbejde er der fra flere sider blevet fremsat kritik af det faglige niveau ved kredsretterne – herunder specielt af den læge kredsdommerordning. Kredsdommerne selv har også ved gentagne lejligheder givet udtryk for, at de ønsker yderligere vejledning og uddannelse.

Den rejste kritik skal ses i lyset af, at det grønlandske samfund har været – og fortsat er – inde i en rivende udvikling, som bl.a. har ført til en omfattende og tiltagende kompliceret lovgivning. Udviklingen har betydet, at kredsretterne præsenteres for stadigt mere komplekse problemstillinger, der stiller øgede krav til dommernes faglige indsigt og kunnen.

På baggrund af bl.a. den omtalte kritik har kommissionen til brug for sit arbejde iværksat en undersøgelse af brugernes oplevelse og forståelse af kredsretterne og deres virksomhed. Rapporten "I Kredsretten" af Helene Brochmann er nærmere omtalt i afsnit III, pkt. 3, og ovenfor i kap. 3.3.1. Rapporten indeholder en beskrivelse og vurdering af de svar, som parter m.fl. i henholdsvis civile sager og kriminalsager er fremkommet med under de interviews, der har dannet grundlag for undersøgelsen. I rapportens afsluttende afsnit (side 143 ff.) konkluderes det, at kredsdommerne – hvad de som nævnt også selv har udtrykt et stærkt ønske om – bør uddannes bedre. Samtidig fremgår det dog, at der ikke fra brugernes side har været fremsat kritik af, at sagerne behandles af lægfolk. Forfatteren til undersøgelsen er tværtimod af den opfattelse, at ordningen med de grønlandske lægfolk er årsagen til, at kredsretterne ikke fungerer som kulturelle fremmedlegemer i det grønlandske samfund, men at brugerne er loyale mod og respekterer deres retsvæsen.

4.2. Rekrutteringsproblemer mv.

Det grønlandske retsvæsen har især i de senere år haft problemer med at rekruttere og fastholde kvalificeret personale. Problemerne har gjort sig gældende for såvel kredsdommere og sekretærer ved kredsretterne som for jurister og sekretærer ved landsretten, jf. også kap. 2.1. og 2.2. ovenfor.

I perioden 1992-2001 har der således været en samlet personaleomsætning (udregnet i % af retsvæsenets samlede normering) ved landsretten og kredsretterne på gennemsnitlig 28,5 %. I alle årene på nær 1994 og 1999 har omsætningen været på mellem 20 % og 35 %. I 1994 var personaleomsætningen på 16,50 %, hvorimod den i 1999 var helt oppe på 49,53 %.

Personaleomsætningen i Nuuk har i samme periode været særlig høj. Således har der været en samlet personaleomsætning (udregnet i % af normeringen i Nuuk) for landsretten og Nuuk kredsret på gennemsnitlig 38 %. I 1999 var personaleomsætningen i Nuuk helt oppe på 66,7 %.

Ifølge de foreliggende oplysninger skyldes problemerne med rekruttering og fastholdelse af personale ikke domstolsarbejdets karakter, men de vilkår, som arbejdet udøves under. Det, der for kredsretternes vedkommende hyppigst anføres som årsag til utilfredshed, er lønnen, manglende uddannelse og utilstrækkelig vejledning. Fra kredsdommernes side kritiseres det særligt, at arbejdet er for krævende til at kunne udføres ved siden af andet arbejde. Ene-sekretærer ved de mindre kredsretter anfører specielt, at ensomheden i jobbet er en stor belastning.

Landsdommeren har oplyst, at retsvæsenet i flere tilfælde ved besættelse af kontorfunktionærstillinger enten har måttet opgive at ansætte personale eller har ansat en ansøger uanset tvivl om den pågældendes kvalifikationer. Sådanne ansættelser har imidlertid altid medført ophævelse af ansættelsesforholdet inden for kortere tid. Er stillinger ikke blevet besat, har der i Nuuk været antaget vikarer fra et vikarbureau. Uanset betaling til bureauet af et beløb svarende til ca. det dobbelte af lønnen til en fastansat har der både været tilfælde af manglende kvalifikationer og tilfælde af vikar med kriminel fortid.

At lønforholdene spiller en meget stor rolle for at kunne rekruttere og fastholde kvalificeret personale må antages at bero på en generel mangel på kvalificeret, stedlig arbejdskraft. Dette har som følge af markedsmekanismerne medført, at personer med de for retsvæsenet relevante forudsætninger kan opnå væsentligt højere lønninger andetsteds, særligt i Nuuk. Lønvilkårene for kredsdommere synes ganske gode. For de kredsdommere, der samtidig er ansatte som sekretærer i retsvæsenet lå månedslønningerne før forhøjelserne af mødevederlaget på niveau med dommerfuldmægtige ved landsretten. Mødevederlaget for heldagsmøder er pr. 1. januar 2002 hævet til 1.100 kr. svarende til honoraret til lægdommere i Danmark, uanset ansatte i retsvæsenet i øvrigt aflønnes med en lavere bruttoløn end i Danmark. Dertil kommer, at offentligt ansatte kredsdommere ikke bliver trukket i løn, uagtet langt hovedparten af kredsdommergerningen udføres indenfor almindelig arbejdstid. Kontorfunktionærer aflønnes enten som tjenestemænd, efter overenskomsten for tilkaldte eller overenskomsten for hjemmehørende. Lønforskellen for de overenskomstansattes vedkommende giver anledning til undren, særligt efter at polititjenestemændene fik indført et tillæg til udligning af lønforskellen mellem hjemmehørende og tilkaldte. Kontorfunktionærer fra retsvæsenet har mulighed for at opnå højere løn ikke blot ved private arbejdsgivere, men også ved andre offentlige institutioner og offentligt ejede aktieselskaber enten fordi det der er muligt at avancere betydeligt hurtigere end i retsvæsenet, eller fordi man anvender ansættelse på individuel kontrakt, med lønninger der for sammenligneligt arbejder ligger flere tusinde kroner over månedslønnen i retsvæsenet.

Elever til retsvæsenets kontorfunktionærstillinger rekrutteres traditionelt fra folkeskolen, dog således at eleven først efter et introduktionsophold på et par måneder på en lokal erhvervsskole starter i praktik. Eleverne viser sig i flere tilfælde ikke at kunne leve op til kravene i retsvæsenet. Det er imidlertid ikke muligt for retsvæsenet, at rekruttere elever med en EVU-eksamen (nu NI 1-eksamen), som er på niveau med den HH-eksamen elever i det danske retsvæsen traditionelt har bestået. Personer med en EVU-eksamen ansættes typisk som enten overassistent eller kontorfuldmægtig uanset om den pågældende har gennemført en forudgående elevuddannelse. Det vil formentlig i mange år frem ikke være muligt at ansætte elever med de nødvendige teoretiske kvalifikationer. Dertil kommer, at erfaringerne gennem de sidste 20 år

har vist, at elevernes danskkundskaber er blevet ringere. Retsvæsenet, der er normeret med fire elevstillinger, har flere år undladt at besætte alle elevstillinger på grund af mangel på kvalificerede ansøgere.

Rekrutteringen af jurister til Grønlands Landsret vanskeliggøres især af manglen på grønlandske jurister. Som omtalt ovenfor i kap. 2.2. har alle jurister i Grønlands Landsret således hidtil været danskere, når bortses fra en enkelt undtagelse 1998-1999. Som det ligeledes er omtalt, har det været vanskeligt at rekruttere også de danske jurister – navnlig for så vidt angår de ældre og mere erfarne, der af familiemæssige og karrieremæssige årsager er mindre tilbøjelige til at forlade Danmark. Forholdene i folkeskolen vedrørende undervisningssproget og debatten herom også i de danske medier afholder i et vist omfang familier med børn fra at søge ansættelse i Grønland. Hovedparten af fuldmægtigene ved Grønlands Landsret har derfor været helt nyuddannede personer. Desuden er rekrutteringsvanskelighederne et stadigt tilbagevendende problem, fordi de danske jurister sjældent opholder sig i Grønland i mere end 2-3 år, forinden de vender tilbage til en stilling i Danmark.

4.3. Domstolenes uafhængighed mv.

Kommissionen har som et naturligt led i sine overvejelser vedrørende den fremtidige ordning for domstolene i Grønland skullet beskæftige sig med spørgsmålet om kravene til domstolenes uafhængighed mv., som disse fremgår af henholdsvis grundloven – herunder navnlig § 64 – og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – herunder navnlig artikel 6, stk. 1, 1. pkt. Kommissionen har til brug for dette arbejde indhentet en række udtalelser fra Justitsministeriet og fra Det Danske Center for Menneskerettigheder, der i notatform har forholdt sig til nogle af de spørgsmål, som især kredsdommerordningen kan give anledning til. Forholdet mellem grundlovens bestemmelser om dommeres uafhængighed mv. og den grønlandske kredsdommerordning er således behandlet af Justitsministeriets i et notat af 16. september 1999, i et notat af 24. april 2001 samt i et notat af 20. september 2002 suppleret af Justitsministeriets skrivelse af 23. september 2002, der alle er vedlagt betænkningen som bilag, mens forholdet til Menneskerettighedskonventionens bestemmelser om domstolenes uafhængighed mv. er behandlet af Det Danske Center for Menneskerettigheder i et notat af 19. august 1994 samt af Justitsministeriet i et notat af 14. maj 2001, der begge er vedlagt betænkningen som bilag.

I det følgende redegøres der på baggrund af de afgivne udtalelser for spørgsmålet om dommernes uafhængighed mv. set i lyset af henholdsvis grundlovens og Menneskerettighedskonventionens bestemmelser.

4.3.1. Kravene ifølge grundloven

Grundloven indeholder ingen udtrykkelig bestemmelse om, hvorvidt en domstol kan bestå udelukkende af lægmænd. Lægmænd er således alene omtalt i grundlovens § 65, stk. 2, der lyder således:

> **§ 65.** [...]
> *Stk. 2.* I strafferetsplejen skal lægmænd medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.

Ifølge Justitsministeriets notat af den 16. september 1999 ses spørgsmålet om, hvorvidt en domstol kan bestå udelukkende af lægmænd, kun at være behandlet i den juridiske litteratur af Alf Ross og Knud Berlin. Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret, 3. gennemarbejdede udgave ved Ole Espersen (1980) antager, at det ved grundlovens § 65, stk. 2, er forudsat, at ingen domstol kan beklædes udelukkende af lægmænd. Knud Berlin, Den Danske Statsforfatningsret, anden del, 2. bind (1934) udtaler sig i samme retning, men vil dog samtidig ikke udelukke, at det er tilstrækkeligt med en mulighed for appel til en højere instans bestående af juridiske fagdommere.

Der kan på baggrund heraf rejses spørgsmål om, hvorvidt det er foreneligt med grundlovens § 65, stk. 2, at en ret udelukkende består af lægmænd. Herom fremgår det af Justitsministeriets notat af 16. september 1999:

> "Den gældende ordning stammer fra tiden før grundlovsændringen i 1953, hvor Grønland i forfatningsretlig henseende blev en ligestillet del af riget. Der blev i denne forbindelse ikke – i modsætning til det, som Poul Andersen og Alf Ross ellers havde anbefalet – indsat en særlig bestemmelse om den grønlandske kredsdommerordning i grundloven for at undgå problemer vedrørende ordningens forenelighed med grundloven [...]"

Under henvisning til, at kredsdommerordningen var kendt på tidspunktet for grundlovsændringen i 1953, uden at dette gav anledning til forbehold, selvom der forelå anbefaling heraf, konkluderer Justitsministeriet i notatet af 16. september 1999, at en ordning, hvorefter kredsretterne beklædes af kredsdommere, der har en uddannelse af 1½ års varighed, efter Justitsministeriets opfattelse ikke vil være i strid med grundloven.

Bl.a. på denne baggrund er det kommissionens opfattelse, at grundloven ikke er til hinder for en ordning med kredsdommere uden juridisk kandidateksamen.

Grundlovens § 64, der omhandler dommeres uafhængighed, lyder således:

> **§ 64.** Dommere har i deres kald alene at rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom, ej heller forflyttes mod deres ønske, uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, til hvilket han skulle være afskediget på grund af alder.

Der kan på baggrund heraf rejses spørgsmål om, hvorvidt kredsdommerordningen i henseende til dommernes uafhængighed er forenelig med grundloven. Også på dette punkt gælder det imidlertid, at man ved grundlovsændringen i 1953, hvor kredsdommerordningen allerede var indført, undlod at tage forbehold herfor, selvom der forelå en anbefaling heraf.

Notatet fra Justitsministeriet af den 16. september 1999 er udformet som en besvarelse af en række konkrete spørgsmål, som kommissionen har stillet i relation til forslagene vedrørende den fremtidige ordning. Da Justitsministeriets notat således ikke direkte indeholder en vurdering af den gældende ordning, er udtalelserne medtaget nedenfor under de punkter, som de specifikt relaterer sig til. Af betydning også for den gældende ordning fremgår det dog af no-

tatet, at kredsdommernes tætte tilknytning til lokalsamfundet ikke efter Justitsministeriets opfattelse kan anses som et forhold, der i sig selv er i strid med hensynene til dommernes uafhængighed og upartiskhed ifølge grundloven. Det fremgår også, at det efter Justitsministeriets opfattelse ikke er i strid med grundlovens krav til funktionel uafhængighed, at kredsdommerne har mulighed for at søge råd og vejledning hos en juridisk dommer, når der blot ikke er tale om bindende vejledning.

Notatet fra Justitsministeriet af den 24. april 2001 er udformet under henvisning til ministeriets notat af den 16. september 1999 på baggrund af en konkret forespørgsel fra kommissionen om adgangen til at forflytte kredsdommere i videre omfang end, hvad der følger af grundlovens § 64, 2. pkt., dvs. i tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Udtalelserne i notatet er derfor medtaget i kap. 5.4.2.1.3. nedenfor om bl.a. forflyttelse af kredsdommere.

I notatet fra Justitsministeriet af den 20. september 2002, som med ministeriets skrivelse af 23. september 2002 blev endeligt, har ministeriet foretaget en vurdering af forholdet mellem grundlovens § 64, 2. pkt. og de forskellige domstolsmodeller, som kommissionen har beskrevet i forbindelse med overvejelserne omkring den fremtidige domstolsstruktur. Udtalelserne i notatet er derfor indsat i tilknytning til beskrivelsen af de mulige, fremtidige domstolsmodeller i kap. 5.2.7. og i kap. 5.4.

4.3.2. Kravene ifølge Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Spørgsmålet om domstoles uafhængighed og upartiskhed er reguleret i Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, stk. 1, 1. pkt., der lyder således:

> *Stk. 1.* Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, når der skal træffes afgørelse enten i en strid om hans borgerlige rettigheder og forpligtelser eller angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse.

Af Det Danske Center for Menneskerettigheders notat af 19. august 1994 fremgår det, at judicielle organer, der ikke udelukkende eller overvejende består af juridisk uddannede personer, er anerkendt af Menneskerettighedsdomstolen som domstole i artikel 6's forstand. Hverken Menneskerettighedskonventionen eller Menneskerettighedsdomstolen ses dog at have taget stilling til domstolsorganer, der udelukkende består af lægdommere. Det må imidlertid antages, at sådanne organer vil blive betragtet som domstole i artikel 6's forstand, hvis de kan karakteriseres som uafhængige af den udøvende magt og sagens parter, hvis udnævnelsesperioden for dommerne er af en vis længde, samt hvis en række mindstegarantier med hensyn til procesmåden er opfyldt. Endvidere må det kunne konstateres, at organet er tillagt kompetence til at afgøre juridiske tvister på grundlag af gældende ret og efter en nærmere bestemt procedure med bindende virkninger for parterne. På baggrund heraf er der efter Menneskerettighedscentrets opfattelse næppe tvivl om, at de grønlandske kredsretter er omfattet af begrebet domstol i konventionens forstand.

Menneskerettighedscentret bemærker videre, at spørgsmålet om længden af dommernes udnævnelsesperiode har været rejst i 2 sager, hvor udnævnelse for åremål blev anerkendt af

Menneskerettighedsdomstolen. Sagerne vedrørte dog begge judicielle organer, der adskiller sig væsentligt fra egentlige domstole. Menneskerettighedsdomstolen har således endnu ikke haft lejlighed til at vurdere udnævnelsesperiodens længde for dommere, der beklæder traditionelle domstole. Menneskerettighedscentret antager dog, at den kredsdommerordningen på dette punkt opfylder uafhængighedskravet i artikel 6.

Menneskerettighedscentret oplyser desuden, at Menneskerettighedsdomstolen ikke har haft lejlighed til at tage stilling til spørgsmålet om genudnævnelse af dommere, og at den i de sager, der er nævnt om vurdering af udnævnelsesperiodens længde, ikke har lagt vægt på, hvorvidt genudnævnelse var mulig.

Ifølge Menneskerettighedscentret kan der på baggrund af praksis fra Menneskerettighedsdomstolen antagelig ikke opstilles et absolut krav om dommeres uafsættelighed som en forudsætning for deres uafhængighed. Menneskerettighedsdomstolen har dog i de tidligere omtalte to sager udtalt, at uafsætteligheden i praksis må være anerkendt som omfattet af beskyttelsen i artikel 6, således at afskedigelser ikke må ske i nævneværdigt omfang. Det er dog ikke klart, om lignende betragtninger vil blive lagt til grund af Menneskerettighedsdomstolen ved vurdering af muligheden for afskedigelse af dommere, der beklæder embeder ved de traditionelle domstole.

Vedrørende spørgsmålet om afsættelse af kredsdommere udtaler Menneskerettighedscentret videre, at det ud fra en menneskeretlig betragtning forekommer mest hensigtsmæssigt at sikre kredsdommernes uafhængighed ved at gøre afsættelse fra hvervet betinget af en dom.

Menneskerettighedscentret peger desuden på, at landsdommerens vejledning af kredsdommerne muligvis kan give anledning til problemer i henseende til kredsdommernes funktionelle uafhængighed. Viser praksis således eksempler på, at landsdommeren instruerer i konkrete sager, og at denne instruktion i nogle tilfælde kan opfattes som styrende for domsafsigelsen i kredsretterne, er det således efter Menneskerettighedscentrets opfattelse tvivlsomt, om en sådan praksis er forenelig med konventionens artikel 6. Ordningen kan ifølge Menneskerettighedscentret også vise sig problematisk i forhold til landsdommerens upartiskhed i ankesager, idet en tidligere udøvet vejledning efter omstændighederne kan medføre, at landsdommeren fremstår som forudindtaget. For så vidt angår landsdommerens instruktion med hensyn til rent juridiske spørgsmål må det dog efter Menneskerettighedscentrets opfattelse antages, at ordningen er forenelig med artikel 6.

For så vidt angår den omstændighed, at kredsdommerne har andet arbejde ved siden af dommerhvervet, udtaler Menneskerettighedscentret, at dette kan give anledning til inhabilitetsindsigelser i konkrete sager, men at anden offentlig eller privat ansættelse ikke i sig selv kan begrunde inhabilitet i henhold til Menneskerettighedskonventionen.

Justitsministeriet har i et notat af 14. maj 2001 foretaget en vurdering af kommissionens forslag til en fremtidig ordning set i forhold til Menneskerettighedskonventionen. Da Justitsministeriets notat således ikke direkte indeholder en vurdering af den gældende ordning, er udta-

lelserne i notatet medtaget nedenfor under de punkter, som de specifikt relaterer sig til. Af betydning også for den gældende ordning fremgår det dog af notatet, at Justitsministeriet er enig med Menneskerettighedscentret i, at de grønlandske kredsretter må antages at være domstole i Menneskerettighedskonventionens forstand.

Kapitel 5. Kommissionens overvejelser og forslag

5.1. Grundlæggende forudsætninger

5.1.1. Dommere med eller uden juridisk kandidateksamen

Et af de helt centrale spørgsmål for valget af en fremtidig retsplejeordning har været, om domstolene i 1. instans fortsat skal ledes af dommere uden juridisk kandidateksamen, eller om samtlige dommerstillinger skal besættes med jurister.

Samme spørgsmål forelå ved retsplejelovens vedtagelse i 1951, hvor den gældende ordning med de læge kredsdommere blev indført. Der blev her foretaget et valg mellem indførelse af professionelle dommere og et professionelt politi. Valget faldt ud til fordel for politiet, hos hvem en række administrative opgaver bedre kunne samles, end hos fastansatte, juridiske dommere. Ordningen med de læge kredsdommere var således i vidt omfang praktisk begrundet. Ved lovens vedtagelse blev det da også direkte forudsat, at der efterfølgende kunne indføres juridiske dommere, hvis det viste sig ønskeligt. I slutningen af 1960'erne, hvor ordningen toges op til revision, besluttede man imidlertid at bevare den læge kredsdommerordning under direkte henvisning til, at lægdommernes særlige kvalifikationer i henseende til indsigten med de grønlandske forhold fandtes at være af væsentlig betydning. Overvejelserne fandt sted på baggrund af den faktiske omstændighed, at der ikke stod grønlandske jurister til rådighed, hvorfor indsigten med de grønlandske forhold ikke kunne forenes med et krav om juridisk embedseksamen. For nærmere oplysninger om den historiske baggrund for kredsdommerordningen henvises i øvrigt til kap. 2. ovenfor samt til afsnit II, kap. 2.

5.1.1.1. Sproget

Selvom der efterfølgende er blevet uddannet grønlandske jurister, er deres antal endnu begrænset, og der er ikke tegn på, at der inden for en kortere årrække vil ske en væsentlig forøgelse heraf – især ikke for så vidt angår jurister, som også er fuldt grønlandsksprogede. Til illustration kan det oplyses, at i alt 14 personer har gennemført jurastudiet i perioden fra 1975 til medio 1998. Den første af disse kandidater blev færdig i 1988. Det totale antal tilmeldte jurastuderende fra Grønland udgjorde for perioden fra 1975 til medio 1998 63 personer. Af disse afbrød 19 personer studiet i løbet af eller efter 1. semester, 11 afbrød i forbindelse med 2. semester, 5 i forbindelse med 3. semester og 19 i forbindelse med 4. semester. Medio 1998 var 12 personer tilmeldt jurastudiet under Grønlands hjemmestyres støtteordning. Af disse forventedes 4 personer færdiguddannede i løbet af 1998, 5 i 1999, 2 i 2000 og 1 i år 2002. For året 1999 søgte 9 personer om optagelse på jurastudiet, hvoraf kun de 4 blev indstillet. En egentlig registrering af de studerendes sprogfærdigheder foreligger ikke, men ifølge et skøn fra hjemmestyrets Danmarkskontor er det under halvdelen af de færdiguddannede og igangværende jurastuderende, som er egentlig dobbeltsprogede, således at de udover dansk tillige taler og skriver grønlandsk. I øvrigt vælger en del af de færdiguddannede at bosætte sig og arbejde uden for Grønland.

5.1.1.2. Nærhedsprincippet

Som omtalt i indledningen kendetegnes det nuværende domstolssystem af et nærhedsprincip, som kommer til udtryk både i fysisk og ideel forstand.

Det fysiske nærhedsprincip – dvs. den lokale servicering af borgerne – kan i princippet opretholdes, uanset om der peges på en ordning med læge eller juridiske dommere i 1. instans. Den lokale servicering kan også opretholdes, selvom dommernes antal og placering ændres i forhold til i dag, således at der ikke i alle byer er en fastboende dommer. Dette kan sikres ved at bevare en værnetingordning, som ligner den nuværende samtidig med, at der fortsat skal være et retskontor i stort set hver by, hvor borgerne kan henvende sig, og hvor retten sættes, når der er værneting det pågældende sted. Dette indebærer ikke nødvendigvis, at kontordagenes antal og kontortidens længde i alle tilfælde skal være som i dag, hvor i hovedsagen samtlige kredsretter holder åbent inden for almindelig kontortid. I forhold til en ordning, hvor dommerne er bosiddende lokalt, vil en ordning med regionalt eller centralt placerede dommere dog under alle omstændigheder medføre en vis begrænsning i borgernes mulighed for at rette personlig henvendelse til dommeren.

Alternativet til at opretholde de lokale kredsretter vil være en ordning, hvorefter borgerne må rette henvendelse til et regionalt eller centralt beliggende tingsted, som parter m.fl. indkaldes til for at møde i retten, uanset hvilken by de bor i. Ulemperne herved vil til en vis grad kunne afhjælpes ved, at retten samler en vis mængde sager fra det pågældende område og sætter retten lokalt i forbindelse med en tjenesterejse. Henset til de særlige geografiske forhold og de tidsmæssige og økonomiske omkostninger, som rejser vil være forbundet med for brugerne af domstolene, finder kommissionen dog ikke at kunne anbefale en ordning med regionale eller centrale kredsretter. Det er således kommissionen opfattelse, at det fysiske nærhedsprincip bør bevares, uanset hvilken fremtidig ordning, der bliver tale om.

Hvorvidt det ideelle nærhedsprincip – dvs. "det grønlandske element i retsplejen" – kan bevares, afhænger i meget vidt omfang af, om der peges på en model med læge eller juridiske dommere i 1. instans, jf. herved pkt. 5.1.1. ovenfor.

En model, hvorefter kredsdommerne fortsat ikke skal have en juridisk kandidateksamen vil – sammenholdt med, at det fysiske nærhedsprincip forsøges bevaret – kunne bevirke, at såvel særligt kendskab til det grønlandske samfund som helhed som kendskab til lokalområdet i særdeleshed ligeledes bevares, idet lokale kredsdommerstillinger – som hidtil – i vidt omfang må forventes at blive besat med lokale grønlændere eller danskere, der er hjemmehørende i Grønland.

5.1.1.3. Rekruttering af jurister

Samtidig med manglen på grønlandske jurister gælder det som tidligere omtalt, at rekrutteringen af danske jurister til det grønlandske retsvæsen er forbundet med store vanskeligheder. Som det fremgår ovenfor under kap. 2 og 3 har dette betydet, at fuldmægtigstillingerne ved

Grønlands Landsret for den overvejende dels vedkommende har måttet besættes med helt nyuddannede eller dog yngre jurister, ligesom det i øvrigt ofte har været således, at normerede stillinger har været ubesat, fordi der ikke har været ansøgere overhovedet. Rekrutteringsvanskelighederne udgør desuden et stadigt tilbagevendende problem, idet de danske jurister sjældent bliver i Grønland i mere end ca. 2-3 år.

Ved vurderingen af, hvorvidt der bør indføres en fremtidig ordning med udelukkende jurister som dommere, spiller manglen på grønlandske (og grønlandsksprogede) jurister samt vanskelighederne med at rekruttere danske jurister en afgørende rolle.

Det er således på forhånd klart, at det ikke vil være muligt at besætte samtlige dommerstillinger med grønlandske jurister. Antallet af dommerstillinger har naturligvis indflydelse på, hvor længe denne situation vil gøre sig gældende, men det må under alle omstændigheder forventes, at der vil gå en lang årrække, inden antallet af grønlandske jurister er tilstrækkeligt til at kunne dække såvel retsvæsenets som det øvrige samfunds – herunder ikke mindst hjemmestyrets – behov. Et krav om, at samtlige dommere skal være jurister vil således indebære, at hovedparten af stillingerne må besættes med jurister udefra, dvs. i praksis fra Danmark.

Henset til rekrutteringsvanskelighederne er det også klart, at en ordning, som samlet kræver et noget større antal jurister end dem, som i dag er ansat ved Grønlands Landsret, næppe vil kunne gennemføres i praksis. Det har gennem de seneste år i perioder ikke været muligt at besætte de normerede juriststillinger. Skal det være muligt blot i nogen grad at forhindre disse vanskeligheder, vil det i det mindste kræve, at stillingerne gøres særligt attraktive i form af favorable lønninger og attraktive ansættelsesvilkår.

En ordning med udelukkende juridiske dommere vil endvidere indebære, at det ideelle nærhedsprincip ikke kan opretholdes. Dette skyldes primært, at de danske jurister ikke taler eller forstår grønlandsk, hvilket som nævnt også helt eller delvis kan være tilfældet for grønlandske jurister. En vis iagttagelse af det ideelle nærhedsprincip kan dog ske, hvis det vil være muligt at få juristerne til at bosætte sig lokalt for en længere periode. De hidtidige erfaringer tyder imidlertid ikke på, at denne forudsætning kan opfyldes i praksis.

Søges de nuværende kredsretter besat med jurister, der skal bosætte sig lokalt, vil det i øvrigt medføre, at der ikke som ved en domstol med flere jurister kan etableres et fagligt miljø, der kan bidrage til den enkelte jurists faglige udvikling og rutine. Når henses til, at de jurister, der hidtil har kunnet rekrutteres til Grønland, typisk har været helt nyuddannede eller yngre jurister, forekommer dette uheldigt, såvel for rekrutteringsmulighederne som for det faglige niveau ved domstolene. Tilsvarende betænkeligheder gør sig ikke i samme grad gældende ved en ordning med kredsdommere uden juridisk embedseksamen, der ligesom i dag fungerer enkeltvis rundt om i landet, idet der under en sådan ordning vil være mulighed for at opretholde en central juridisk instans inden for domstolene, som gennem vejledning og uddannelse kan varetage hensynet til kredsdommernes og kredsretternes faglige udvikling.

Til overvejelserne om, hvorvidt dommerne i 1. instans fremtidigt bør være jurister eller ej, knytter sig også det formelle spørgsmål, om en domstol i grundlovens eller Menneskerettighedskonventionens forstand kan bestå udelukkende af domsmænd og dommere uden juridisk kandidateksamen. Som det fremgår ovenfor af kap. 4.3. har kommissionen til brug for behandlingen af bl.a. dette spørgsmål indhentet udtalelser fra Justitsministeriet og en udtalelse fra Det Danske Center for Menneskerettigheder. Vedrørende forholdet til grundloven har Justitsministeriet i sit notat af den 16. september 1999 svaret, at en ordning, hvorefter kredsretterne beklædes af kredsdommere, der har en uddannelse af 1½ års varighed, efter Justitsministeriets opfattelse ikke vil være i strid med grundloven, jf. nærmere kap. 4.3.1. Vedrørende forholdet til Menneskerettighedskonventionen fremgår det af kap. 4.3.2., at der efter Menneskerettighedscentrets og Justitsministeriets opfattelse næppe kan herske tvivl om, at de grønlandske kredsretter er omfattet af begrebet domstol i Menneskerettighedskonventionens forstand. Det er på baggrund af bl.a. disse udtalelser kommissionens opfattelse, at hverken grundloven eller Menneskerettighedskonventionen stiller sig hindrende i vejen for en ordning med kredsdommere, der ikke har en juridisk kandidateksamen.

5.1.1.4. Faglig styrkelse af domstolene i 1. instans

De oplysninger, som er fremkommet under kommissionens arbejde – herunder bl.a. i forbindelse med Uddannelsesgruppens virksomhed og ved undersøgelsesrapporten "I Kredsretten" – bekræfter, at der er behov for en væsentlig faglig styrkelse af kredsretterne.

En fremtidig ordning, som indebærer, at samtlige dommere ved de grønlandske domstole er jurister, vil alt andet lige indebære en sådan styrkelse for så vidt angår den juridiske ekspertise.

For at sikre en faglig styrkelse ved en ordning, der som hidtil er baseret på kredsdommere uden juridisk kandidateksamen i 1. instans, vil det kræve en række særlige tiltag.

For det første vil det ligesom ved en juristbaseret ordning være nødvendigt at oprette faste og vellønnede kredsdommerstillinger, som kan tiltrække kvalificerede personer. For en fastansættelse af kredsdommerne taler også hensynet til dommerens fulde faglige engagement og til samfundets opfattelse af kredsdommeren som en professionel dommer. Der er ikke med disse bemærkninger taget stilling til, hvorvidt stillingen som kredsdommer i alle tilfælde skal være ensbetydende med en fuldtidsstilling, men det anførte peger alt andet lige i retning af, at dette vil være det mest hensigtsmæssige.

For at opnå den ønskede faglige styrkelse ved en ordning med kredsdommere, der ikke er jurister, må det for det andet kræves, at de pågældende personer gennemgår en særlig kredsdommeruddannelse, hvorved de bibringes den fornødne grad af faglig indsigt. Karakteren og omfanget af uddannelsen vil bl.a. være afhængig af, om de pågældende kredsdommere er fastansat på fuld tid, eller om stillingen er en deltidsstilling. Er det sidste tilfældet, vil dette i sig selv sætte visse grænser for, hvor omfattende en uddannelse, der kan gennemføres.

Endelig er det kommissionens vurdering, at der ved en ordning med kredsdommere uden juridisk kandidateksamen fortsat vil være behov for løbende at yde kredsretterne generel og konkret (men fortsat ikke-bindende) vejledning i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen, ligesom visse komplicerede sager som hidtil bør henhøre under eller kunne overtages af/henvises til en juridisk domstol som 1. instans.

Svarende til den gældende ordning må man forestille sig, at opgaverne med henholdsvis uddannelse og vejledning af kredsretternes personale mest hensigtsmæssigt kan placeres ved en juridisk instans inden for domstolssystemet. Dette skyldes dels praktiske grunde og dels hensynet til domstolenes uafhængighed, som dette gør sig gældende i forhold til vejledningsvirksomheden over for kredsretterne, jf. nærmere pkt. 5.4.4. nedenfor. Den gældende ordning, hvorefter de pågældende opgaver er placeret under Landsdommeren i Grønland, kan dog være forbundet med visse principielle betænkeligheder i forhold til landsdommerens habilitet ved behandlingen af ankesager, jf. herved kap. 4.3.2. ovenfor. I pkt. 5.2.8.1. og pkt. 5.2.8.2. fremsættes derfor forslag til, hvordan disse betænkeligheder kan afhjælpes ved en fremtidig ordning.

5.1.2. Domsmænds medvirken

Uanset hvilken fremtidige ordning der vil blive peget på, må det forudsættes, at der fortsat skal medvirke læge domsmænd under retsplejen. Et krav herom følger for kriminalsagers vedkommende af grundlovens § 65, stk. 2, ifølge hvilken lægmænd skal medvirke under strafferetsplejen, idet det dog overlades til fastsættelse ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted.

Formålet med lægmænds medvirken er at sikre, at den almindelige borgers synsvinkel og vurdering får indflydelse på retsafgørelserne. Dette kan bedst ske i sager, hvor en vurdering af sagens faktiske omstændigheder spiller en særlig rolle for afgørelsens resultat. Lægmænds medvirken forekommer derimod mindre relevant i sager, hvor udfaldet i overvejende grad beror på kendskabet til og fortolkningen af retsregler.

Det er på denne baggrund kommissionens opfattelse, at domsmænd fortsat bør medvirke i væsentligt omfang i retsplejen.

For så vidt angår pådømmelsen af kriminalsager foreslås, at domsmænd skal medvirke, medmindre det skønnes, at sagen ikke kan give anledning til andre følger end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning, jf. retsplejelovudkastets § 44, stk. 2. Kredsdommeren vil dog efter en konkret vurdering kunne bestemme, at domsmænd alligevel skal kunne medvirke, hvis sagen findes at være særligt indgribende for tiltalte, jf. retsplejelovudkastets § 44, stk. 3. Henset hertil findes forslaget ikke at være forbundet med retssikkerhedsmæssige betænkeligheder. Med dette forslag opnås, at en række mindre bødesager vil kunne afgøres, uden at det er nødvendigt at tilsige domsmænd til retsmødet. Ifølge kommissionens forslag vil tiltalte, der i øvrigt er lovligt tilsagt, kunne dømmes i sådanne sager, selvom tiltalte udebliver. Dette

medfører en betydelig effektivisering af kredsretternes behandling af mindre betydningsfulde sager, ligesom domsmænd ikke ulejliges unødigt.

I civile sager foreslås, at domsmænds medvirken skal begrænses til de tilfælde, hvor dommeren eller en af parterne ønsker det, jf. § 46, stk. 1, i retsplejelovudkastet. Idet domsmænd således fortsat skal medvirke, blot en af parterne eller kredsdommeren mener, at domsmænds medvirken vil være ønskeligt, findes forslaget ikke at være forbundet med retssikkerhedsmæssige betænkeligheder. Også dette forslag vil kunne gøre det nemmere at få afviklet domsforhandlingen i civile sager.

En ordning med nævningeting har aldrig været gældende i Grønland og foreslås heller ikke indført under den fremtidige ordning. Når henses til at den manglende brug af nævninger var kendt på tidspunktet for grundlovsændringen i 1953, rejser dette næppe problemer i forhold til grundlovens § 65, stk. 2, der omtaler brugen af nævninger under strafferetsplejen.

5.1.3. Kredsretssekretærens rolle

Sekretærerne ved kredsretterne spiller en meget dominerende rolle efter den gældende ordning, hvor kredsdommeren som følge af hvervets karakter af borgerligt ombud ikke opholder sig fast i kredsretten. Kredsretssekretærerne udfører således en lang række opgaver, som ved Grønlands Landsret udføres af dommeren eller fuldmægtigene selv.

Hvis den foreslåede ordning etableres, hvorefter der oprettes egentlige stillinger til kredsdommerne, vil det være naturligt at tage den gældende opgavefordeling mellem kredsretssekretær og dommer op til revision og i forbindelse hermed lade dommeren påtage sig den faktiske udførelse af en større del af opgaverne, end der er forudsætning for i dag. Dette vil medvirke til, at dommerstillingerne også i henseende til arbejdsmængden får et tilstrækkeligt indhold.

Selvom fordelingen af opgaverne ændres, er arbejdsmængden ved visse af de nuværende kredsretter imidlertid så begrænset, at der ikke vil være arbejde nok til to personer – en dommer og en sekretær – på fuld tid. Under hensyn til de oplagte fordele ved at have en fuldtidsansat dommer har kommissionen i denne forbindelse overvejet, om fuldtidsbeskæftigelsen af dommeren om fornødent bør ske på fuldstændig bekostning af sekretærstillingen, således at dommeren er eneste ansatte ved den pågældende kredsret. Dette vil imidlertid betyde, at rettens kontor ikke kan holdes åbent, når dommeren holder retsmøder, er på tjenesterejse til bygderne mv., deltager i uddannelse eller møder, holder ferie eller er fraværende som følge af sygdom. Der vil endvidere være en række opgaver, som næppe kan eller bør løses af dommeren ved siden af det øvrige retsarbejde – herunder f.eks. en del skrivearbejde, kopiering, afhentning og forsendelse af post samt indkøb og andre praktiske opgaver vedrørende kontorets drift. Disse forhold peger i retning af, at en ordning med dommeren som eneste ansatte ved kredsretten vil blive så sårbar, at den næppe kan fungere i praksis. Kommissionen har på denne baggrund konkluderet, at der, uanset hvilken fremtidig ordning der bliver tale om, så vidt muligt bør være ansat mindst én sekretær – eventuelt på delt tid – foruden dommeren.

Hvis der indføres en ordning, hvorefter dommeren kun i begrænset omfang kan være til stede i kredsretten, vil der fortsat være brug for kredsretssekretærer, som kan påtage sig den selvstændige udførelse af en stor del af arbejdet. Dette vil ikke alene være tilfældet, hvis dommeren er ansat på delt tid, men også hvis samme person udnævnes som dommer for flere retskredse ad gangen.

De nævnte forhold gør sig gældende, uanset om dommerne i 1. instans skal være jurister eller dommere med en begrænset juridisk uddannelse. Der vil således under alle omstændigheder være brug for retssekretærer ved de fremtidige kredsretter, men karakteren af de opgaver, som sekretærerne skal løse, vil afhænge af, hvordan ordningen i øvrigt udformes i henseende til spørgsmålet om deltids- og heltidsstillinger samt dommernes antal og placering.

5.1.4. Undersøgelse af andre landes retssystemer

Kommissionen har i forbindelse med sin vurdering af, hvordan de grønlandske domstole – navnlig kredsretterne – fremover bør struktureres, overvejet, om der burde indhentes oplysninger om domstolsstrukturen i andre lande, der ligesom Grønland har lange afstande mellem de bebyggede områder, og i givet fald om der skulle ske en egentlig beskrivelse heraf.

På den baggrund har en mindre delegation fra kommissionen aflagt Baffin Island i det nordøstlige Canada og dets retsvæsen et besøg. Baffin Island er efter kommissionens opfattelse et af de få steder i verden, der er umiddelbart sammenligneligt med Grønland. Undersøgelserne af retsvæsenet dér har imidlertid ikke givet kommissionen anledning til at ændre sine synspunkter omkring den fremtidige grønlandske domstolsstruktur og vil følgelig ikke blive beskrevet nærmere bortset fra bemærkningerne herom nedenfor i pkt. 5.3.

Kommissionen har endvidere indhentet en række oplysninger fra Det Danske Center for Menneskerettigheder om bl.a. Ålandsøerne, Baskerlandet, Sabah og Sarawak i Malaysia, Niue i New Zealand samt Nunavut i Canada, ligesom der er indhentet summariske oplysninger fra de øvrige nordiske lande.

Kommissionen har på baggrund af de indsamlede oplysninger besluttet ikke at indlede en mere omfattende undersøgelse af de pågældende landes – eller andre landes – domstolsstruktur, idet heller ikke disse oplysninger har givet anledning til at ændre kommissionens synspunkter omkring den fremtidige grønlandske domstolsstruktur. For de fleste områders vedkommende, herunder særligt de øvrige nordiske lande, spiller det navnlig ind, at transportmulighederne er af en sådan karakter, at domstolsstrukturen – med en retskredsinddeling, der afspejler befolkningsgrundlaget – næppe kan overføres til Grønland. På denne baggrund er det fundet unødigt at gøre de indhentede oplysninger til genstand for nærmere behandling.

5.2. Modeller for det fremtidige retsvæsens struktur

Til brug for overvejelserne vedrørende domstolenes fremtidige struktur har kommissionen valgt at beskrive en række alternative modeller for, hvordan den fremtidige ordning kan udformes.

Det er udgangspunktet for modellerne, at det fysiske nærhedsprincip skal bevares på den måde, som er omtalt ovenfor i pkt. 5.1.1.2., dvs., at der fortsat skal være et lokalt tingsted i den enkelte by (bortset fra Ivittuut og Kangaatsiaq), hvortil borgerne kan rette personlig henvendelse, og hvor retten kan sættes. Det er dog ikke på forhånd givet, at kontordagenes antal og kontortidens længde for alle kredsretters vedkommende skal være som i dag.

Det er desuden tilstræbt, at der så vidt muligt skal være mindst én sekretær ved hver kredsret – om nødvendigt på delt tid – foruden kredsdommeren, jf. herved bemærkningerne i pkt. 5.1.3. ovenfor.

Indholdet af de enkelte modeller for domstolene i 1. instans er beskrevet nedenfor i pkt. 5.2.1.-5.2.6. Det fremgår af denne beskrivelse, hvorvidt den pågældende model kan gennemføres med henholdsvis kredsdommere med en begrænset juridisk uddannelse og/eller jurister som dommere.

Under pkt. 5.2.8. og pkt. 5.2.9. beskrives i lyset af de skitserede modeller mulighederne for det samlede domstolsvæsens struktur – dvs. under inddragelse af ordningen for domstolene i 2. og 3. instans.

5.2.1. Model 1: Lokale dommere

Modellen består i, at samtlige retskredse bevares, og at de alle – på nær Ivittuut og Kangaatsiaq – har en kredsdommer, som er bosiddende i den by, hvor kredsretten har sit sæde. Ligeledes vil der være en lokalt bosiddende sekretær i samtlige retskredse på nær Ivittuut, Kangaatsiaq og Illoqqortoormiut.

Efter denne model lægges vægten på, at der fortsat skal være en fastboende dommer i hver by (på nær Ivittuut og Kangaatsiaq). Som følge af den begrænsede sagsmængde indebærer dette, at ikke alle dommere kan ansættes på fuld tid. Hvor det er muligt uden helt at nedlægge sekretærstillingen, skal det dog tilstræbes at ansætte kredsdommeren på fuld tid.

Ud fra det nuværende sagsantal kan modellen f.eks. gennemføres på følgende måde:

Nanortalik: 0,5 dommer + 0,5 sekretær

Qaqortoq: 1 dommer + 2 sekretærer

Narsaq: 0,5 dommer + 0,5 sekretær

Paamiut/Ivittuut:	1 dommer + 0,5 sekretær
Nuuk:	2 dommere + 6 sekretærer
Maniitsoq:	1 dommer + 2 sekretærer
Sisimiut:	1 dommer + 2 sekretærer
Aasiaat/ Kangaatsiaq:	1 dommer + 2 sekretærer
Qasigiannguit:	0,5 dommer + 0,5 sekretær
Ilulissat:	1 dommer + 1,5 sekretærer
Qeqertarsuaq:	0,25 dommer + 0,5 sekretær
Uummannaq:	0,5 dommer + 0,5 sekretær
Upernavik:	0,5 dommer + 0,5 sekretær
Qaanaaq:	0,25 dommer + 0,5 sekretær
Tasiilaq:	1 dommer + 0,5 sekretær
Illoqqortoormiut:	0,25 dommer (ingen sekretær)

Antallet af årsværk udgør for kredsdommernes vedkommende i alt 12, som fordeler sig på 17 personer. 9 af de 17 kredsdommere er ansat på fuld tid (kredsdommerne i Qaqortoq, Paamiut/Ivittuut, Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut, Aasiaat/Kangaatsiaq, Ilulissat og Tasiilaq), mens 8 er ansat på delt tid (kredsdommerne i Nanortalik, Narsaq, Qasigiannguit, Qeqertarsuaq, Uummannaq, Upernavik, Qaanaaq og Illoqqortoormiut). Alle retskredse på nær Ivittuut og Kangaatsiaq – dvs. 16 af 18 retskredse – har ligesom i dag en kredsdommer, som er bosiddende i den by, hvor kredsretten har sæde.

Antallet af årsværk udgør for sekretærernes vedkommende i alt 20, som fordeler sig på 10 fuldtidsansatte og 10 deltidsansatte personer. Sekretærerne vil lige som i dag skulle være bosiddende i den by, hvor den enkelte kredsret er beliggende.

Modellen er velegnet som grundlag for en ordning med kredsdommere uden juridisk kandidateksamen, der rekrutteres blandt befolkningen på det sted, hvor den enkelte kredsret er beliggende. Med personer uden juridisk kandidateksamen som kredsdommere indebærer modellen dermed en opretholdelse af det ideelle nærhedsprincip. Den uddannelse, som de pågæl-

dende kredsdommere skal gennemgå, vil være begrænset af, at en del kredsdommere er ansat på delt tid og således må forventes at have andet arbejde ved siden af.

Den omstændighed, at der for en del kredsdommeres vedkommende er tale om deltidsstillinger, vil gøre det vanskeligt – eller umuligt – at rekruttere et tilstrækkeligt antal grønlandske eller danske jurister til at bosætte sig i de enkelte byer. Med jurister som lokale kredsdommere vil det ideelle nærhedsprincip endvidere ikke kunne opretholdes, idet det må anses for tvivlsomt, hvorvidt de pågældende jurister – som for hovedpartens vedkommende vil være danskere – forbliver på stedet i en længere periode, jf. herved bemærkningerne ovenfor i pkt. 5.1.1.3. Da opretholdelsen af nærhedsprincippet er en af de væsentligste begrundelser for model 1, må det allerede af denne grund konkluderes, at modellen ikke kan – eller bør – gennemføres med jurister.

5.2.2. Model 2: Delvist lokale dommere

Modellen består i, at samtlige retskredse bevares, og at de større retskredse har en fastboende kredsdommer, hvorimod de mindre nabo-retskredse deler kredsdommere to og to, således at fire retskredse – ud over Ivittuut og Kangaatsiaq – ikke har en lokalt bosiddende kredsdommer. Der vil som udgangspunkt være en lokalt bosiddende sekretær i hver retskreds på nær Ivittuut, Kangaatsiaq og Illoqqortoormiut.

Efter denne model lægges vægten på at ansætte alle dommere på fuld tid. For at udfylde disse fuldtidsstillinger må antallet af kredsdommere begrænses i forhold til i dag, således at samme person i et vist omfang udnævnes som kredsdommer for flere nabo-retskredse ad gangen.

Ud fra det nuværende sagsantal og de eksisterende transportmuligheder mv. kan modellen f.eks. gennemføres på følgende måde:

Nanortalik:	1 dommer, som også er kredsdommer i Narsaq + 0,5 sekretær
Qaqortoq:	1 dommer + 2 sekretærer
Narsaq:	den dommer, som også er kredsdommer i Nanortalik + 0,5 sekretær
Paamiut/ Ivittuut:	1 dommer + 0,5 sekretær
Nuuk:	2 dommere + 6 sekretærer
Maniitsoq:	1 dommer + 2 sekretærer
Sisimiut:	1 dommer + 2 sekretærer

Aasiaat/ Kangaatsiaq:	1 dommer + 2 sekretærer
Qasigiannguit:	1 dommer, som også er kredsdommer i Qeqertarsuaq + 0,5 sekretær
Ilulissat:	1 dommer + 1,5 sekretærer
Qeqertarsuaq:	den dommer, som også er kredsdommer i Qasigiannguit + 0,5 sekretær
Uummannaq:	0,5 dommer + 0,5 sekretær
Upernavik:	0,5 dommer + 0,5 sekretær
Qaanaaq:	én af de dommere, der også er kredsdommer i en af kredsretterne tæt på Kangerlussuaq + 0,5 sekretær
Tasiilaq:	1 dommer, som også er dommer i Illoqqortoormiut + 1 sekretær
Illoqqortoormiut:	den dommer, der også er kredsdommer i Tasiilaq (ingen sekretær)

Det samlede antal årsværk udgør for kredsdommernes vedkommende 12, svarende til det samlede antal dommerstillinger. 12 af de 18 retskredse har en kredsdommer, som er bosiddende i den by, hvor kredsretten har sæde (Nanortalik eller Narsaq, Qaqortoq, Paamiut, Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut, Aasiaat, Qasigiannguit eller Qeqertarsuaq, Ilulissat, Uummannaq, Upernavik, og Tasiilaq). 6 retskredse har ikke en lokalt bosiddende kredsdommer (Nanortalik eller Narsaq, Ivittuut, Kangaatsiaq, Qasigiannguit eller Qeqertarsuaq, Qaanaaq og Illoqqortoormiut).

Antal årsværk udgør for sekretærernes vedkommende i alt 20,5, som fordeler sig på 16 heltidsstillinger og 9 deltidsstillinger, hvis sekretæren i alle tilfælde skal være bosiddende i den by, hvor den enkelte kredsret er beliggende. Det kan dog overvejes, om sekretærfunktionerne ved de af kredsretterne, som ikke er normeret med en sekretærstilling på fuld tid, med fordel kan varetages af en fuldtidssekretær, som bor et andet sted, men kommer tilrejsende i passende omfang – dvs. en ordning, som svarer til visse af kredsdommernes.

Modellen kan ligesom model 1 gennemføres med personer uden juridisk kandidateksamen som kredsdommere, der rekrutteres blandt befolkningen i den eller de retskredse, som vedkommende skal virke i. Sker dette, vil nærhedsprincippet kunne opretholdes i næsten uændret omfang. Da alle kredsdommere er ansat på fuld tid, vil der kunne gennemføres en mere omfattende uddannelse end efter model 1.

Selvom modellen indebærer, at alle dommere ansættes på fuld tid, vil det være vanskeligt at rekruttere et tilstrækkeligt antal jurister til at bosætte sig i de enkelte byer. Hertil kommer, at det under alle omstændigheder vil være umuligt at opretholde det ideelle nærhedsprincip, som

er en væsentlig begrundelse for modellen, idet juristerne for den overvejende dels vedkommende vil være danskere, der ikke forbliver i Grønland for en længere periode. Når henses hertil og til de ulemper, som en enkeltvis placering af juristerne i øvrigt indebærer for især yngre juristers faglige udvikling, er modellen ikke egnet som grundlag for en juristbaseret ordning.

5.2.3. Model 3: Regionale dommere

Modellen består i, at samtlige retskredse bevares, men at Grønland inddeles i 5 regioner. I hver region, er der ansat henholdsvis 2 eller 3 dommere. De pågældende dommere vil alle være bosiddende i regionens største by, hvorfra de rejser ud og servicerer de øvrige retskredse i regionen, der således ikke har fastboende dommere. Som udgangspunkt vil der være en lokalt bosiddende sekretær i alle retskredse på nær Ivittuut, Kangaatsiaq og Illoqqortoormiut.

Efter denne model lægges vægten på dels at ansætte dommerne på fuld tid dels at placere flere – dvs. mindst 2 – dommere sammen med henblik på at skabe et stærkt fagligt miljø og gøre ordningen mindre sårbar over for fravær mv. Dommere, som placeres samme sted, forudsættes udnævnt for samme områder. For at kunne skabe arbejde nok til flere dommere vil disse områder skulle omfatte flere retskredse, end der er tale om efter model 2.

Ud fra det nuværende sagsantal og de eksisterende transportmuligheder mv. kan modellen f.eks. gennemføres på følgende måde:

Nanortalik:	de 2 dommere, som også er dommere i Qaqortoq mv. + 0,5 sekretær
Qaqortoq:	2 dommere, som også er dommere for Nanortalik, Narsaq og Paamiut/Ivittuut + 2 sekretærer
Narsaq:	de 2 dommere, som også er dommere i Qaqortoq mv. + 0,5 sekretær
Paamiut/ Ivittuut:	de 2 dommere, som også er dommere i Qaqortoq mv. + 0,5 sekretær
Nuuk:	3 dommere, som også er dommere for Qaanaaq, Tasiilaq og Illoqqortoormiut + 6 sekretærer
Maniitsoq:	de 2 dommere, som også er dommere i Sisimiut + 2 sekretærer
Sisimiut:	2 dommere, som også er dommere for Maniitsoq + 2 sekretærer
Aasiaat/ Kangaatsiaq:	2 dommere, som også er dommere for Qasigiannguit og Qeqertarsuaq + 2 sekretærer

Qasigiannguit:	de 2 dommere, som også er dommere i Aasiaat/Kangaatsiaq mv. + 0,5 sekretær
Ilulissat:	2 dommere, som også er dommere for Uummannaq og Upernavik + 1,5 sekretærer
Qeqertarsuaq:	de 2 dommere, som også er dommere i Aasiaat/Kangaatsiaq mv. + 0,5 sekretær
Uummannaq:	de 2 dommere, som også er dommere i Ilulissat mv. + 0,5 sekretær
Upernavik:	de 2 dommere, som også er dommere i Ilulissat mv. + 0,5 sekretær
Qaanaaq:	de 3 dommere, som også er dommere i Nuuk mv. + 0,5 sekretær
Tasiilaq:	de 3 dommere, som også er dommere i Nuuk mv. + 1 sekretær
Illoqqortoormiut:	de 3 dommere, som også er dommere i Nuuk mv. (ingen sekretær)

Det samlede antal årsværk udgør for kredsdommernes vedkommende 11, svarende til det samlede antal dommerstillinger. Kredsdommerne er placeret i byerne Qaqortoq, Nuuk, Sisimut, Aasiaat og Ilulissat. 5 af de 18 retskredse har herefter en kredsdommer, som er bosiddende i den by, hvor kredsretten har sæde, hvorimod 13 retskredse ikke har en lokalt bosiddende kredsdommer.

Det samlede antal årsværk udgør for sekretærernes vedkommende det samme som efter model 2, dvs. 20,5, som fordeler sig på 16 heltidsstillinger og 9 deltidsstillinger, hvis sekretæren i alle tilfælde skal være bosiddende i den by, hvor den enkelte kredsret er beliggende. Ligesom efter model 2 kan det dog overvejes, om sekretærfunktionerne ved de af kredsretterne, som ikke er normeret med en sekretærstilling på fuld tid, bør varetages af en fuldtidssekretær, som bor et andet sted, men kommer tilrejsende i passende omfang.

Modellen kan ligesom model 1 og 2 gennemføres med personer uden juridisk kandidateksamen som kredsdommere, der rekrutteres blandt befolkningen i de retskredse, som vedkommende skal virke i. På trods af kredsdommernes regionale placering indebærer dette en delvis opretholdelse af nærhedsprincippet. Fuldtidsansættelsen sikrer, at der kan gennemføres en mere omfattende kredsdommeruddannelse end efter model 1, ligesom placeringen af flere dommere på samme sted vil kunne bidrage til en yderligere faglig styrkelse end efter både model 1 og 2.

Modellen kan også danne grundlag for en ordning med juridiske dommere, idet placeringen af flere dommere sammen sikrer mulighederne for faglig udvikling mv. En sådan ordning vil som omtalt ovenfor i pkt. 5.1.1. betyde et brud med det ideelle nærhedsprincip. Skal modellen gennemføres med jurister som dommere, kræves det dog, at der gøres en ekstraordinær ind-

sats for at rekruttere et større antal jurister, end der er ansat i retsvæsenet i dag. I betragtning af de rekrutteringsproblemer, der i perioder har været, forekommer det tvivlsomt, hvorvidt det ud over de dommerstillinger, som modellen omfatter, vil være muligt at rekruttere et yderligere antal jurister til at beklæde en grønlandsk appeldomstol, jf. nærmere pkt. 5.2.6. nedenfor.

Modellen vil medføre en ganske omfattende rejseaktivitet, men indebærer derimod i forhold til model 1 og 2 en større grad af fleksibilitet, idet de personalemæssige ressourcer vil kunne udnyttes bedst muligt inden for hver region. Således vil betjeningen af retskredsene inden for en region løbende kunne tilpasses efter sagstallet i de enkelte kredse i regionen.

5.2.4. Model 4: Centrale dommere

Modellen indebærer, at samtlige retskredse bevares, men at alle dommere udnævnes for samtlige retskredse og placeres centralt i Nuuk, hvorfra de betjener hele landet.

Foruden at ansætte dommerne på fuld tid lægges vægten efter denne model på en fuldstændig rationalisering af domstolene. Formålet med dette er at nedbringe antallet af dommere til det mindst mulige og at skabe et fagligt fællesskab blandt dommerne.

Modellen vil indebære en meget omfattende rejseaktivitet, hvorfor kredsdommernes antal (svarende til det samlede antal årsværk) ikke med det nuværende sagsantal og de eksisterende transportmuligheder mv. skønnes at kunne udgøre mindre end 8-10 personer. Sekretærernes antal og placering antages at skulle svare til det under model 2 og 3 angivne.

Ordningen vil indebære et fuldstændigt brud med det ideelle nærhedsprincip, ligesom det formentlig heller ikke vil være muligt at tilgodese det fysiske nærhedsprincip i samme omfang som efter de øvrige modeller.

På den anden side vil modellen indebærer en høj grad af fleksibilitet, idet de personalemæssige ressourcer vil kunne udnyttes bedst muligt og til stadighed tilpasses eventuelle ændringer i samfundsstrukturen, der måtte medføre ændringer i sagstallet i de enkelte kredse. Således indebærer modellen, at der ikke er bundet personalemæssige ressourcer til en bestemt retskreds (eller region) uanset, om antallet af sager i den pågældende kreds (eller region) måtte falde. Ændringer i ressourcefordelingen mellem de enkelte kredse vil i modsætning til navnlig model 1 og 2, men også i videre omfang end efter model 3 og 5, kunne gennemføres uden, at en omordning af domstolene finder sted.

Hvis der ses bort fra rekrutteringsvanskelighederne og den omfattende rejseaktivitet vil denne model være velegnet, hvis der ønskes indført jurister som dommere i 1. instans. De rekrutteringsproblemer, der i perioder har været taget i betragtning, må det dog forekomme tvivlsomt, hvorvidt der ud over de stillinger, som modellen kræver, kan rekrutteres yderligere et antal jurister til at beklæde en grønlandsk appeldomstol, jf. nærmere pkt. 5.2.6. nedenfor.

Modellen kan principielt også gennemføres med dommere, der ikke har juridisk kandidateksamen. Dommere uden juridisk kandidateksamen har imidlertid deres største berettigelse ved at være en integreret del af det grønlandske nærmiljø. Det er derfor vanskeligt at begrunde, at en ordning med centralt placerede dommere skal baseres på personer uden juridisk kandidateksamen bortset fra, at disse personer, der rekrutteres i Grønland må formodes at have et større kendskab til det grønlandske samfund end jurister, der rekrutteres fra Danmark.

5.2.5. Model 5: Regionale retskredse

Modellen er en variant af model 3, men i stedet for at inddele Grønland i et antal regioner, hvor hver region består af en eller flere retskredse, indebærer modellen, at der gennemføres en sammenlægning af retskredse.

Sammenlægningen kan f.eks. gennemføres på den måde, at antallet af retskredse reduceres fra de nuværende 18 til 5. Svarende til de regioner, der er beskrevet i model 3, kan retskredsene efter en sammenlægning eksempelvis se ud på følgende måde:

Retskreds 1A: Qaqortoq, Nanortalik, Narsaq, Paamiut, Ivittuut

Retskreds 2A: Nuuk, Qaanaaq, Tasiilaq, Illoqqortoormiut

Retskreds 3A: Maniitsoq, Sisimiut

Retskreds 4A: Aasiaat, Kangaatsiaq, Qasigiannguit, Qeqertarsuaq

Retskreds 5A: Ilulissat, Uummannaq, Upernavik

En anden og mere radikal mulighed kunne være at reducere antallet af retskredse til 3. Retskredsene kan efter en sammenlægning eksempelvis se ud på følgende måde:

Retskreds 1B: Qaqortoq, Nanortalik, Narsaq, Paamiut, Ivittuut

Retskreds 2B: Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut, Tasiilaq, Illoqqortoormiut

Retskreds 3B: Ilulissat, Aasiaat, Kangaatsiaq, Qasigiannguit, Qeqertarsuaq, Uummannaq, Upernavik, Qaanaaq

Efter en model, hvor retskredsene sammenlægges til eksempelvis 3 eller 5, lægges vægten på dels at ansætte dommerne på fuld tid og dels at placere flere – dvs. mindst 2 – dommere sammen med henblik på at skabe et stærkt fagligt miljø og gøre ordningen mindre sårbar over for fravær mv. Ordningen indebærer en vis grad af fleksibilitet, idet kredsdommerne ikke kun skal betjene én by, men derimod samtlige byer inden for den retskreds, for hvilken de er udnævnt.

Som i model 3 forudsættes det således som udgangspunkt, at kredsdommerne samles i den største by inden for det område, de er udnævnt, og at de herfra med passende mellemrum rejser ud og sætter retten i de forskellige andre byer inden for området (regionen/retskredsen).

Modellen indebærer imidlertid ikke, at de nuværende retskredskontorer i de enkelte byer nedlægges, eller at retskredskontorerne kun er i funktion, når retten sættes i disse byer. Kontorerne forudsættes som udgangspunkt bevaret som afdelingskontorer og vil i det daglige kunne passes af en sekretær, således at befolkningen får mulighed for at henvende sig og få den bistand, der er behov for. Viser det sig, at der enkelte steder ikke er behov for en fast sekretær, vil kontorerne disse steder kunne bevares som bitingsteder.

Ud fra det nuværende sagstal mv. kan antallet og fordelingen af kredsdommere ved en sammenlægning af retskredsene til 5 f.eks. se således ud:

Retskreds 1A: 2 dommere

Retskreds 2A: 3 dommere

Retskreds 3A: 2 dommere

Retskreds 4A: 2 dommere

Retskreds 5A: 2 dommere

Det samlede antal årsværk udgør for kredsdommernes vedkommende 11, svarende til det samlede antal dommerstillinger. Kredsdommerne vil som efter model 3 være placeret i byerne Qaqortoq, Nuuk, Sisimiut, Aasiaat og Ilulissat. I 5 ud af 18 byer vil kredsdommerne være lokalt bosiddende, hvorimod dette ikke vil være tilfældet i de øvrige 13 byer.

Ud fra det nuværende sagstal mv. kan antallet og fordelingen af kredsdommere ved en sammenlægning til 3 retskredse f.eks. se således ud:

Retskreds 1B: 2 dommere

Retskreds 2B: 5 dommere

Retskreds 3B: 4 dommere

Også ved en sammenlægning til 3 retskredse, vil det samlede antal årsværk for kredsdommernes vedkommende udgøre 11, svarende til det samlede antal dommerstillinger. Kredsdommerne vil som udgangspunkt være placeret i byerne Qaqortoq, Nuuk og Ilulissat. I 3 ud af 18 byer vil der herefter være kredsdommere, der er fast bosiddende, hvorimod 15 byer som udgangspunkt ikke har en lokalt bosiddende kredsdommer.

Navnlig ved sammenlægningen til 3 retskredse, vil det dog ikke være udelukket, at der inden for en kreds kan være to faste tjenestesteder, således at to byer inden for kredsen har en eller flere faste bosiddende kredsdommere. Eksempelvis vil der i retskreds 2B kunne være behov for, at der etableres faste tjenestesteder i såvel Nuuk som Sisimiut. Ligeledes vil der i retskreds 3B kunne være behov for at etablere faste tjenestesteder både i Ilulissat og i Aasiaat.

Modellen kan – uanset om der sker en sammenlægning til 5 eller 3 retskredse – ligesom model 1, 2 og 3 gennemføres med kredsdommere uden juridisk kandidateksamen, der rekrutteres blandt befolkningen i de byer, der indgår i den retskreds, som vedkommende skal virke i. På trods af sammenlægningen af retskredsene og den heraf følgende regionale placering af kredsdommerne, vil dette kunne indebære en opretholdelse af det ideelle nærhedsprincip, jf. herom ovenfor pkt. 5.1.1.2.

Fuldtidsansættelsen sikrer, at der kan gennemføres en mere omfattende kredsdommeruddannelse end efter model 1, ligesom placeringen af flere dommere på samme sted vil kunne bidrage til en yderligere faglig styrkelse end efter både model 1 og 2.

Ligesom model 3 kan også denne model – uanset om der sker en sammenlægning til 5 eller 3 retskredse – danne grundlag for en ordning med juridiske dommere, idet placeringen af flere dommere sammen sikrer mulighederne for faglig udvikling mv. En sådan ordning vil som omtalt ovenfor i pkt. 5.1.1. betyde et brud med det ideelle nærhedsprincip. Skal modellen gennemføres med jurister som dommere, kræves det i øvrigt, at der gøres en ekstraordinær indsats for at rekruttere et større antal jurister, end der er ansat i retsvæsenet i dag. I betragtning af de rekrutteringsproblemer, der i perioder har været, forekommer det tvivlsomt, hvorvidt det vil være muligt at rekruttere et tilstrækkeligt antal jurister til at beklæde såvel de dommerstillinger, som modellen omfatter som det yderligere antal jurister, der skal til for at beklæde en grønlandsk appeldomstol, jf. nærmere pkt. 5.2.9. nedenfor.

Modellen vil indebære stort set de samme fordele og ulemper som model 3. Fordelene er navnlig, at der ved sammenlægningen af retskredse skabes større fleksibilitet, idet de personalemæssige ressourcer kan udnyttes i videre omfang end efter model 1 og 2 uden, at en omordning af domstolene finder sted, at man undgår deltidsansættelse af kredsdommere (med deraf følgende reduceret erfaringsgrundlag), at det sikres, at der er et passende antal sager til hver dommer, og at der skabes et fagligt miljø med flere dommere på samme kontor. Ulemperne er navnlig, at kredsdommerne ikke får det lokalkundskab, de har med den nuværende ordning, og at der vil kunne opstå praktiske vanskeligheder med hensyn til at få behandlet hastende sager i de byer, der ikke er sæde for en kredsret, der er fast bemandet med én eller flere dommere.

Modellen vil i øvrigt medføre en ganske omfattende rejseaktivitet, navnlig ved en sammenlægning til 3 retskredse. Rejseaktiviteten vil dog i et vist omfang kunne begrænses ved, at der oprettes flere faste tjenestesteder inden for hver enkelt retskreds. Det er herefter tanken, at de enkelte kredsdommere som udgangspunkt skal gøre tjeneste ved ét af de faste tjenestesteder, men der forudsættes at eksistere en adgang til at forflytte en kredsdommer fra et fast tjeneste-

sted til et andet inden for samme retskreds. En sådan forflyttelsesadgang kan tænkes anvendt enten, fordi sagstallet tilsiger det eller, fordi den pågældende dommers personlige forhold tilsiger det. Adgangen til at forflytte en kredsdommer inden for den retskreds, hvor pågældende er udnævnt, forudsættes at svare til den adgang, der er til at forflytte dommerfuldmægtige fra en retskreds til en anden. Forflyttes en dommer uanmodet indenfor retskredsen, vil pågældende kunne indbringe spørgsmålet for Dommerrådet. Kompetencen til at træffe bestemmelse om, at en kredsdommer skal forflyttes fra en by til en anden inden for den retskreds, hvor pågældende er udnævnt, forudsættes henlagt til dommeren ved Retten i Grønland (den juridiske første instans domstol, som kommissionen foreslår oprettet, jf. herom nedenfor pkt. 5.4.1.1.). Fordelingen af sagerne mellem de enkelte kredsdommere forudsættes henlagt til en administrerende kredsdommer i den pågældende retskreds.

5.2.6. Model 6: Én retskreds med lokale, delvist lokale eller regionale dommere

Modellen indebærer, at de nuværende 18 retskredse sammenlægges til én retskreds, der dækker hele Grønland.

Efter denne model kan det samlede personale, der skal medvirke ved behandling af sager i første instans, dvs. såvel jurister, dommere uden juridisk kandidateksamen, kontorfunktionærer mv., ansættes ved den grønlandske første instans domstol – Retten i Grønland.

Uagtet at Retten i Grønland vil skulle placeres i Nuuk, forudsættes personalet placeret flere steder i landet. Dommerne uden juridisk kandidateksamen vil enten kunne placeres lokalt svarende til model 1, delvist lokalt svarende til model 2 eller regionalt svarende til model 3 og 5. Dommeren ved Retten i Grønland forudsættes placeret i Nuuk, mens jurister i øvrigt kan placeres centralt eller regionalt. Kontorfunktionærer vil kunne placeres lokalt uanset, om dommerne måtte blive placeret delvist lokalt eller regionalt.

Endvidere forudsættes domsmænd valgt i hver kommune. Såfremt antallet af kommuner fortsat vil være 18, skal der således oprettes et antal domsmandskredse svarende til de nuværende 18 retskredse. Domsmændene skal som i de øvrige modeller sikre lokalkendskabet ved sagernes afgørelse. Med opretholdelsen af domsmandskredse vil udgangspunktet blive, at domsforhandlinger afholdes lokalt.

Modellen forudsætter således, at der opretholdes et antal retskontorer stort set svarende til de nuværende kredsretskontorer. Retskontorerne vil enten kunne fungere som bitingsteder, dvs. kontorer uden fast personale eller som afdelingskontorer, dvs. kontorer med fast personale. Et afdelingskontor kan være bemandet med én eller flere kontorfunktionærer og eventuelt med én eller flere dommere uden juridisk kandidateksamen.

Der vil som udgangspunkt skulle være 11 dommere uden juridisk kandidateksamen, 1 administrerende dommer, 2 retsassessorer og 2 dommerfuldmægtige, der alle så vidt muligt er ansat på fuld tid.

Dommere uden juridisk kandidateksamen vil som nævnt i lighed med jurister, kontorfunktionærer og tolke blive ansat ved Retten i Grønland. Personalet vil således i kraft af deres ansættelse/udnævnelse for hele kredsen skulle kunne betjene hele landet. Det vil således efter modellen være muligt at flytte såvel dommere uden juridisk kandidateksamen som øvrigt personale fra et fast tjenestested til et andet. Forflyttelse inden for retskredsen mellem de faste tjenestesteder forudsættes at kunne ske efter nærmere fastlagte retningslinier, herunder navnlig på grund af ændringer i befolkningstallet og dermed sagstallet eller, hvor det af personlige grunde måtte ønskes eller være ønskeligt. Adgangen til at forflytte dommere uden juridisk kandidateksamen inden for retskredsen forudsættes at svare til den adgang, der er til forflyttelse af dommerfuldmægtige fra en retskreds til en anden. Tilsvarende forudsættes dommerne uden juridisk kandidateksamen at nyde samme beskyttelse ved forflyttelse inden for kredsen, som dommerfuldmægtige nyder ved forflyttelse mellem flere kredse, idet sager om uanmodet forflyttelse vil kunne indbringes for Dommerrådet.

Kompetencen til at forflytte dommerne uden juridisk kandidateksamen forudsættes henlagt til dommeren ved Retten i Grønland.

Foruden at ansætte dommerne på fuld tid, med den heraf følgende faglige styrkelse, lægges vægten efter denne model på en rationalisering af domstolene og en vidtstrakt fleksibilitet, der sikrer, at de personalemæssige ressourcer til hver en tid udnyttes bedst muligt. Den indbyggede fleksibilitet i retsstrukturen vil gøre det nemt at tilpasse denne ved senere ændringer i den øvrige samfundsstruktur eksempelvis i tilfælde af, at kommunestrukturen ændres ved sammenlægning af et antal kommuner. En ændring af retsstrukturen vil i modsætning til navnlig model 1 og 2, men også i videre omfang end efter model 3 og 5, kunne gennemføres uden, at en omordning af domstolene finder sted.

Modellen indebærer endvidere nogle muligheder for en central administration af retsvæsenet i første instans. Det vil eksempelvis ikke være nødvendigt med regler om henvisning af sager fra kredsretterne til en juridisk ledet domstol, idet fordelingen af sager vil kunne ske efter en konkret intern bedømmelse af, hvorvidt en sag skal behandles af en dommer med eller uden juridisk kandidateksamen. Fordelingen af sager mellem de øvrige dommere i første instans forudsættes varetaget af dommeren ved Retten i Grønland. Endvidere vil administration af eventuelle retsafgifter lettere kunne ske centralt, idet det vil være muligt at bestemme, at sådanne sager skal indleveres til hovedsædet (Nuuk) for Retten i Grønland.

Også forholdet mellem antallet af dommere uden juridisk kandidateksamen og juridiske dommere vil lettere kunne justeres. Bliver der f.eks. uddannet flere grønlandske jurister, der ønsker ansættelse ved domstolene, vil det være muligt at konvertere en stilling som dommer uden juridisk kandidateksamen til en dommerfuldmægtigstilling. Også det omvendte vil være muligt i tilfælde, hvor der f.eks. ikke kan rekrutteres en dommerfuldmægtig med de nødvendige kvalifikationer. I så fald vil stillingen kunne besættes med en dommer uden juridisk kandidateksamen. Stiger eller falder antallet af sager, der kræver juridisk sagkundskab, vil der også under en sådan struktur kunne skabes de personalemæssige muligheder herfor.

Modellen indebærer ikke ændringer i muligheden for at have lokalt placerede dommere uden juridisk kandidateksamen, men disse vil ikke være de øverst ansvarlige for et bestemt område, men derimod administrativt være underlagt dommeren ved Retten i Grønland. Også en struktur med lokale kredsretter indebærer dog et behov for administrativt samarbejde mellem kredsdommerne og dommeren ved Retten i Grønland på grund af de små kredsretters sårbarhed ved fravær mv.

Fordelene og ulemperne ved modellen vil i øvrigt i vidt omfang svare til de fordele og ulemper, der er ved de øvrige modeller alt efter, om dommerne uden juridisk kandidateksamen placeres lokalt, delvist lokalt eller regionalt.

5.2.7. Forholdet mellem de 6 domstolsmodeller og grundlovens § 64, 2. pkt.

Kommissionen har som omtalt ovenfor i kap. 4.3. og 4.3.1. indhentet en udtalelse fra Justitsministeriet af 20. september 2002 suppleret af skrivelse af 23. september 2002 bl.a. vedrørende forholdet mellem de 6 domstolsmodeller og grundlovens § 64, 2. pkt. I notatet af 20. september 2002 anfører Justitsministeriet bl.a., at der ved vurderingen skal lægges vægt på antallet af dommere, som modellen omfatter, de formål, modellen tjener, samt modellens nærmere udformning, herunder eventuelle misbrugsmuligheder.

Justitsministeriet anfører endvidere, at det i vurderingen også må indgå, at de særlige forhold i Grønland – som geografisk set udgør et meget stort område med et relativt begrænset befolkningsantal – med betydelig styrke taler for, at der kan indføres fleksible ordninger med hensyn til den grønlandske domstolsstruktur.

På denne baggrund vurderer Justitsministeriet, at model 1-3 vil være forenelig med grundlovens § 64, 2. pkt.

Med hensyn til model 5 er det Justitsministeriets opfattelse, at de beskyttelseshensyn, der ligger bag grundlovens § 64, 2. pkt. kan tale for ikke at anvende denne model. Uanset dette er Justitsministeriet imidlertid – henset til de særlige grønlandske forhold – mest tilbøjelig til at mene, at også denne model vil være forenelig med grundlovens § 64, 2. pkt.

For så vidt angår model 4 og 6 er det derimod Justitsministeriets opfattelse, at det – selv henset til de særlige grønlandske forhold – kan give anledning til betydelig tvivl, om modellerne er forenelige med grundlovens § 64, 2. pkt., idet begge modeller vil indebære, at den enkelte dommer frit kan blive flyttet inden for hele det grønlandske område.

Kommissionen har i forbindelse med sine endelige drøftelser af de forskellige domstolsmodeller lagt Justitsministeriets vurdering af forholdet til grundlovens § 64, 2. pkt. til grund. Enkelte medlemmer af kommissionen er dog lidt tvivlende med hensyn til, om model 5 er forenelig med grundlovens § 64, 2. pkt.

Om forholdet mellem grundlovens § 64, 2. pkt. og den af kommissionens flertal foreslåede model til en fremtidig kredsretsstruktur henvises til pkt. 5.4. nedenfor.

5.2.8. Domstolenes struktur i øvrigt ved en ordning med kredsdommere uden juridisk kandidateksamen

Ved en fremtidig ordning med kredsdommere, der ikke er jurister efter model 1, 2, 3, 5 eller til dels 6 skal der i tilslutning til spørgsmålet om domstolenes struktur i 1. instans tages stilling til placeringen af følgende opgaver:

1. Uddannelse af kredsdommerne og kredsretternes øvrige personale.
2. Vejledning af kredsretterne i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen.
3. Behandling af visse komplicerede sager i 1. instans.
4. Appelbehandling i 2. instans.

Da Højesteret i henhold til grundloven er rigets – og dermed også Grønlands – øverste domstol, er det på forhånd givet, at behandlingen af sager i 3. instans skal høre under Højesteret.

Efter den gældende ordning varetages opgaverne med uddannelse og vejledning af kredsretterne af Landsdommeren i Grønland. Behandlingen af komplicerede sager i 1. instans samt behandlingen i 2. instans af kredsretternes afgørelser varetages også af Grønlands Landsret. Behandlingen i 2. instans af de sager, som Grønlands Landsret har afgjort i 1. instans, sker ved Østre Landsret.

Ved vurderingen af, hvor de nævnte opgaver fremtidigt skal placeres, kan der peges på 2 muligheder.

Den ene mulighed går ud på i hovedsagen at opretholde den gældende ordning, således at opgaverne med uddannelse og vejledning samt behandlingen af komplicerede sager i 1. instans og af kredsretternes afgørelser i 2. instans fortsat skal høre under Grønlands Landsret. Dette vil dog kræve, at der oprettes to landsdommerstillinger ved landsretten, jf. nedenfor i pkt. 5.2.8.1. Ved en sådan ordning vil det være nødvendigt fortsat at lade afgørelser, som er truffet af Grønlands Landsret i 1. instans, appelbehandle ved Østre Landsret. Dette skyldes, at det ikke vil være muligt at etablere en yderligere appeldomstol i Grønland, som skal være Grønlands Landsret overordnet, men Højesteret underordnet, og hvis arbejdsbyrde i øvrigt må antages at blive meget begrænset, jf. herved oplysningerne i kap. 7.1.1.3., hvorefter Østre Landsret behandler et meget begrænset antal grønlandske sager om året. Domstolssystemet vil med denne ordning derfor fortsat skulle bestå af kredsretterne, Grønlands Landsret, Østre Landsret og Højesteret.

Den anden mulighed består i at etablere en landsdækkende juridisk domstol i 1. instans, som foruden uddannelse og vejledning af kredsretternes personale skal forestå behandlingen af særligt komplicerede sager i 1. instans. Grønlands Landsret kan i så fald opretholdes som en appeldomstol, der forestår behandlingen af alle sager i 2. instans, herunder sådanne sager, som

i dag sendes ud af landet til behandling ved Østre Landsret. Domstolssystemet vil herefter bestå af kredsretterne, en juridisk domstol i 1. instans, Grønlands Landsret og Højesteret.

I det følgende redegøres nærmere for indholdet af disse to alternative muligheder.

5.2.8.1. Opretholdelse af det gældende system, dog med 2 landsdommere

Som omtalt ovenfor i kap. 4.3.2. kan det give anledning til principielle betænkeligheder, at landsdommeren i Grønland formelt er ansvarlig for både appelbehandling af kredsretternes afgørelser og vejledningen af kredsretterne i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen.

Skal den gældende ordning med Grønlands Landsret som eneste juridiske instans inden for det grønlandske retsvæsen opretholdes, bør opgaverne med henholdsvis appelbehandling og vejledning af kredsretterne derfor adskilles. Dette vil kunne ske ved, at der ved Grønlands Landsret udnævnes 2 landsdommere, hvoraf den ene forestår appelbehandling, og den anden varetager vejledningen af kredsretterne. Det vil være naturligt, at også ansvaret for uddannelsen af kredsdommerne m.fl. placeres hos den vejledende dommer. Ordningen svarer til, at den allerede etablerede vejledningsafdeling ved Grønlands Landsret ved lov udskilles som en særskilt afdeling med egen landsdommer.

Foruden vejledning og uddannelse vil Grønlands Landsret ligesom efter den gældende ordning skulle påtage sig behandlingen af særligt komplicerede sager i 1. instans, som herefter kan påankes til Østre Landsret. Under hensyn til indholdet af stillingen som vejledende landsdommer bør i hvert fald en del af disse 1. instanssager henlægges til denne. I modsat fald vil den vejledende landsdommer være helt uden judiciel kompetence, hvilket vil være uheldigt af hensyn til mulighederne for at kunne besætte stillingen. Eventuelt kan opgaverne med behandlingen af sager i 1. instans deles mellem de to landsdommere således, at den vejledende landsdommer påtager sig behandlingen af de sager, som er overtaget fra kredsretterne, mens den appelbehandlende landsdommer påtager sig behandlingen af de sager, som i henhold til loven hører under Grønlands Landsret som almindelig 1. instans. Den vejledende landsdommer vil herefter i det hele kunne betragtes som kredsretternes "forlængede arm", ligesom ordningen kan bidrage til en hensigtsmæssig fordeling af arbejdsbyrden de to landsdommere og de to afdelinger af landsretten imellem.

Foruden stillingen som landsdommer, skønnes der ved den appelbehandlende afdeling af landsretten at skulle ansættes 1 retsassessor samt 1 dommerfuldmægtig, hvis afdelingen tillige skal behandle visse 1. instanssager, dvs. i alt 3 personer. Ved den vejledende afdeling i landsretten skønnes der foruden landsdommeren at skulle ansættes 1 retsassessor og 2 dommerfuldmægtige, dvs. i alt ca. 4 personer. Det samlede antal jurister er herefter 7, hvilket er lavere end den nuværende normering. Indtil kredsdommeruddannelsen er etableret og gennemført for et passende antal personer, kan der i en overgangsperiode være behov for yderligere 1 dommerfuldmægtig ved den vejledende afdeling i landsretten, således at der i alt er 8 jurister svarende til den nuværende normering.

5.2.8.2. Supplering med en juridisk domstol i 1. instans

Oprettelsen af en juridisk domstol i 1. instans, som foruden uddannelsen og vejledningen af kredsretternes personale skal påtage sig behandlingen af særligt komplicerede sager, vil i det væsentlige svare til, at den allerede etablerede vejledningsafdeling i Grønlands Landsret udskilles og organisatorisk placeres på niveau med kredsretterne.

Den øvrige del af Grønlands Landsret skal bevares som en særlig grønlandsk appeldomstol, der kan påtage sig behandlingen af alle sager i 2. instans. Dette betyder, at der ikke længere vil være behov for at sende sager ud af landet til behandling ved en dansk domstol, og at Østre Landsret følgelig kan udgå af ordningen. Samtidig betyder det, at Grønlands Landsret i modsætning til i dag skal være 2. instans for afgørelser, som allerede i 1. instans er behandlet af en juridisk domstol. Skal appelbehandlingen for disse sagers vedkommende tjene det tilsigtede formål, må der skabes sikkerhed for, at landsretten i kraft af antallet af dommere repræsenterer en højere grad af faglig ekspertise end den juridiske domstol i 1. instans. Ved appelbehandlingen af sådanne sager bør Grønlands Landsret derfor være en kollegial ret, bestående af 3 landsdommere. Under hensyn til det begrænsede antal sager er der dog ikke grundlag for at udnævne 3 faste landsdommere ved Grønlands Landsret. I stedet kan der udnævnes én fast landsdommer, som i de pågældende sager tiltrædes af to landsdommere fra Danmark.

Det samlede antal jurister ved den juridiske domstol i 1. instans og Grønlands Landsret skønnes at skulle svare til antallet af jurister ved en ordning med Grønlands Landsret som opdelt i en appelafdeling og en vejledningsafdeling, jf. ovenfor i pkt. 5.2.8.1. Dette samlede antal på 7 jurister, der – henset til sagsfordelingen – fordeler sig på 5 jurister ved den juridiske domstol i 1. instans og 2 jurister ved Grønlands Landsret, der alene skal behandle sager i 2. instans, er lavere end det nuværende antal jurister ved Grønlands Landsret. Ligesom ved ordningen med en opdeling af Grønlands Landsret i 2 afdelinger, kan der i en overgangsperiode være behov for yderligere 1 dommerfuldmægtig ved den juridiske domstol i 1. instans, således at der i alt er 8 jurister svarende til den nuværende normering.

5.2.9. Domstolenes struktur i øvrigt ved en ordning med juridiske dommere

Ved en ordning med juridiske dommere efter model 3, 4, 5 eller 6 vil der ikke være behov for at yde kredsretterne vejledning i spørgsmålet vedrørende retsudøvelsen eller for at gennemføre en særlig kredsdommeruddannelse. Det vil heller ikke være nødvendigt at henlægge behandlingen af komplicerede sager til en anden domstol end kredsretterne. Peges der på en model med juridiske dommere i 1. instans, skal der således alene tages stilling til, hvorledes appelordningen skal udformes. Som nævnt følger det af grundloven, at Højesteret fortsat skal være 3. instans, hvorfor overvejelserne alene vedrører sagernes behandling i 2. instans.

Skal der opretholdes en appeldomstol i Grønland, som skal forestå behandlingen af de sager, der allerede i 1. instans er afgjort af en juridisk dommer, bør der være tale om en kollegial ret med 3 juridiske landsdommere, jf. herved bemærkningerne ovenfor under pkt. 5.2.8.2. Ved en sådan domstol må der endvidere antages at være behov for mindst 1 retsassessor og en eller

flere dommerfuldmægtige. Da en ordning med juridiske dommere i 1. instans i sig selv vil kræve mindst 8-10 jurister, jf. herved bemærkningerne ovenfor under pkt. 5.2.4., vil det samlede antal juriststillinger i retsvæsenet herefter få et sådant omfang, at det må anses for tvivlsomt, hvorvidt samtlige stillinger kan besættes.

Ved en ordning med juridiske dommere i 1. instans er det således nærliggende at overveje, om sagernes behandling i 2. instans kan finde sted ved en af de danske landsretter. I modsætning til i dag, hvor brugen af Østre Landsret indskrænker sig til et fåtal af sager, vil dette betyde, at alle sager skal behandles af en dansk landsret som 2. instans. Henset til de geografiske afstande mv. vil dette være forbundet med betydelige praktiske vanskeligheder, både i relation til sagernes hurtige behandling og i relation til mulighederne for at behandle sager under parters og vidners personlige tilstedeværelse.

5.3. Kommissionens endelige overvejelser og forslag

Det fremgår af kommissoriet, at kommissionens forslag til en fremtidig retsplejeordning skal bygge på de gode erfaringer med den grønlandske kredsdommerordning.

De gode erfaringer med kredsdommerordningen har efter kommissionens opfattelse direkte sammenhæng med det nærhedsprincip, som ikke bare i fysisk, men også ideel forstand kendetegner kredsretssystemet. Betydningen af den ideelle nærhed – "det grønlandske element i retsplejen" – skyldes de sproglige, samfundsmæssige og mentalitetsmæssige forskelle, der gør sig gældende ikke bare mellem Danmark og Grønland, men også mellem de forskellige egne i Grønland. Kredsdommerordningen tilgodeser i denne forbindelse hensynet til, at dommerne såvel i sproglig som i andre henseender er i besiddelse af den basale indsigt og forståelse, der er grundlaget for rigtige og fornuftige retsafgørelser og for befolkningens accept af retsvæsenet som en integreret del af samfundet. At dette også rent faktisk har været tilfældet for den eksisterende kredsdommerordning ses bestyrket ved de oplysninger, som er fremkommet for kommissionen under dens arbejde – herunder bl.a. ved undersøgelsesrapporten "I Kredsretten", som er omtalt ovenfor i kap. 3.3.1. og 4.1. og er nærmere beskrevet i afsnit III, pkt. 3.

Ved en ordning med jurister som dommere ved kredsretterne vil det ikke være muligt at bevare disse naturlige fordele. Dette gør sig især gældende, hvis der er tale om danske jurister, men kan også være tilfældet for så vidt angår grønlandske jurister, der ikke er fuldt grønlandsksprogede eller i øvrigt er uden tilknytning til den eller de retskredse, de skal virke i. Ved en ordning med juridiske dommere vil det som følge af rekrutteringsproblemerne desuden ikke være muligt i samme omfang som ved en ordning med kredsdommere, der ikke er jurister, at lægge vægt på personlige egenskaber som modenhed og autoritet. Fordelene ved en juristbaseret ordning består således først og fremmest i opnåelsen af den faglige ekspertise, som en juridisk kandidateksamen indebærer.

Kommissionen er enig i, at der er behov for en væsentlig faglig styrkelse af kredsretterne for at kunne imødekomme det moderne grønlandske samfunds behov. Frem for en ordning, hvor en sådan styrkelse opnås på bekostning af værdierne ved den gældende ordning, finder kom-

missionen imidlertid, at de nuværende fordele bør bevares, men suppleres med den fornødne faglige ekspertise. På nuværende tidspunkt kan dette efter kommissionens opfattelse kun ske ved at bevare, men styrke den eksisterende kredsdommerordning. Styrkelsen skal ske ved at fastansætte kredsdommerne og indføre en særlig kredsdommeruddannelse. Til sikring af det faglige niveau skal der desuden fortsat ydes kredsretterne generel og konkret vejledning i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen, ligesom visse sager fortsat skal høre under eller kunne overtages af/henvises til en juridisk domstol som 1. instans.

Opretholdelsen af kredsdommerordningen indebærer desuden den fordel, at grønlandske jurister kan tilbydes ansættelse i centrale stillinger, som er forbundet med et juridisk-fagligt fællesskab, og som sikrer et optimalt udbytte af disse juristers særlige kvalifikationer. Kommissionen anbefaler til gennemførelse heraf en ordning, som foruden kredsretterne består af en juridisk domstol i 1. instans (Retten i Grønland), Grønlands Landsret og Højesteret, jf. beskrivelsen ovenfor i pkt. 5.2.8.2. Begrundelsen for at anbefale denne ordning er bl.a., at det med en selvstændig juridisk domstol i 1. instans vil være muligt at lade samtlige appelsager behandle ved Grønlands Landsret. Frem for en ordning, hvor Grønlands Landsret opdeles i to afdelinger, jf. pkt. 5.2.8.1. ovenfor, opnås der herved en øget selvstændiggørelse af det grønlandske retsvæsen, idet det ikke længere vil være nødvendigt at sende 2. instanssager ud af landet.

De grønlandske jurister, som måtte søge ansættelse i retsvæsenet, vil efter den foreslåede ordning have mulighed for at opnå ansættelse i stillingerne ved såvel den juridiske domstol i 1. instans som ved Grønlands Landsret. På kortere sigt vil det dog alt andet lige være mest hensigtsmæssigt, hvis de grønlandske jurister søges rekrutteret til den juridiske domstol i 1. instans, hvor de gennem udøvelse af vejledning og uddannelse kan bidrage direkte til kredsrets- og kredsdommerordningens kvalitet og udvikling. Med dette som udgangspunkt vil de grønlandske jurister have mulighed for gradvis at overtage samtlige juriststillinger i retsvæsenet og herved bidrage til uafhængigheden af udefrakommende juristers arbejdskraft.

Det følger af ovenstående, at kommissionen i henseende til den nærmere udformning af ordningen for domstolene i 1. instans ikke kan anbefale en model med centralt placerede dommere, jf. herved "model 4", som denne er beskrevet ovenfor i pkt. 5.2.4. En sådan model vil formentlig også være vanskelig at gennemføre i praksis henset til rejseaktiviteten, ligesom den næppe kan begrundes ved en ordning med kredsdommere, der ikke er jurister. Væsentligst for kommissionen er dog under alle omstændigheder, at "model 4" formentlig vil være i strid med grundlovens § 64, 2. pkt., jf. pkt. 5.2.7., ligesom den på afgørende punkter bryder med det nærhedsprincip, som kommissionen har fundet det af afgørende betydning at bevare. Det kan i denne forbindelse oplyses, at repræsentanter for kommissionen har haft lejlighed til under en rejse til Canada at opleve det såkaldte "fly in, fly out"-system, som praktiseres i forhold til bl.a. inuit-befolkningen på Baffin Island. Ordningen indebærer bl.a., at den canadiske juridiske dommer – sammen med anklager og advokater – med fly betjener mindre byer/bygder nogle gange om året. Det dominerende indtryk af ordningen var, at befolkningen oplever "det tilflyvende retsvæsen" som særdeles fremmed – ikke mindst som følge af, at det består af udefrakommende jurister, der ikke taler inuktitut.

Da også "model 6" må antages at være i strid med grundlovens § 64, 2. pkt. kan kommissionen allerede af denne grund ikke anbefale en ordning, hvorefter de nuværende 18 retskredse sammenlægges til én retskreds.

Et flertal af kommissionens medlemmer (Mads B. Christensen, Nukákuluk Kreutzmann, Elisæus Kreutzmann, Martha Labansen, Anda Lynge, Gunnar Martens, Jens Kruse Mikkelsen, Sólja í Ólavsstovu, Mille Søvndahl Pedersen, Karsten Petersen, William Rentzmann og Per Walsøe) foreslår i stedet, at den nærmere ordning for kredsdommernes antal og placering udformes under inddragelse af elementer fra både model 1, 2 og 3, som disse er beskrevet ovenfor i pkt. 5.2.1.-5.2.3. Flertallet finder således, at der foruden hensynet til at have en fast bosiddende kredsdommer i hver by, (jf. model 1), bør lægges vægt på at ansætte kredsdommerne på fuld tid, (jf. model 2), og på at placere flere kredsdommere sammen, (jf. model 3). Som følge af de faktiske forhold kan disse hensyn ikke i alle tilfælde forenes, hvorfor antallet og placeringen af kredsdommerne må bero på en konkret afvejning, der tager udgangspunkt i de enkelte områders og retskredses forhold, således at spørgsmålet om stedets egenart, sagsantallet og de trafikale muligheder inddrages. Flertallet har efter en sådan konkret afvejning udarbejdet et forslag til, hvorledes kredsretsstrukturen nærmere kan udformes, jf. pkt. 5.4. nedenfor, hvor også den samlede kommissions forslag til domstolsstrukturen i øvrigt er beskrevet.

Et mindretal af kommissionens medlemmer (Søren Søndergård Hansen) finder tillige, at der ved fastlæggelsen af den fremtidige model for retsvæsenets struktur bør lægges afgørende vægt på, at ordningen bliver så fleksibel som overhovedet muligt. Den mest fleksible ordning vil være en ordning efter model 6. Henset til betænkelighederne ved denne ordning i relation til grundlovens regler foreslår dette medlem en ordning på baggrund af model 5 eller model 6 med den modifikation, at forflyttelsespligten for kredsdommernes vedkommende begrænses inden for tre regioner.

Baggrunden for forslaget om en meget fleksibel ordning skyldes særligt følgende forhold:

Udviklingen siden afslutningen af forsøget med uddannelse af et antal allerede beskikkede kredsdommere har vist behov for supplerende uddannelse, ligesom der har vist sig behov for at kunne fordele sagerne ikke blot efter geografiske kriterier, men tillige efter kredsdommernes kvalifikationer (herunder juridiske) og erfaringer. Behandlingen af ankesager ved Grønlands landsret og gennemgangen af sager i landsrettens vejledningsafdeling giver grundlag for at foreslå indført udstrakt fleksibilitet ved fordelingen af retssager til de enkelte dommere herunder til dommere med juridisk embedseksamen. En meget fleksibel ordning vil være med til at sikre højeste faglige kvalitet i kredsretternes afgørelser.

Personalesituationen de seneste år har dokumenteret fortsatte vanskeligheder med at rekruttere såvel kredsdommere som kontorfunktionærer til særligt de mindre kredsretter med en enkelt kredsdommer og en enkelt sekretær. De praktiske vanskeligheder med rekrutteringen har medført løsninger på baggrund af det muliges kunst. Her kan nævnes Ilulissat kredsret, hvor der i 2002 er beskikket to fuldtidskredsdommere, der dækker Qasigiannguit, Qeqertarsuaq,

Ilulissat og Uummannaq retskredse. Dertil kommer tre fuldtidsansatte kontorfunktionærer. Bestræbelserne på at ansætte en sekretær til bemanding af kredsretskontoret i Uummannaq er ikke lykkedes. I Upernavik er indført en ordning, hvor kredsdommerhvervet i vidt omfang varetages af kredsdommeren i Qaanaaq, mens sekretærfunktionen på skift varetages af tre tilrejsende sekretærer fra henholdsvis Nuuk og Sisimiut, ligesom sekretærfunktionen og de fleste kredsdommeropgaver i Illoqqortoormiut varetages af en sekretær og en kredsdommer fra Nuuk.

Udviklingen i sagstallet kan kun fastlægges med stor unøjagtighed. Den bedre uddannelse af personalet vil formentlig medføre en mere effektiv sagsbehandling og dermed kortere sagsbehandlingstid. Indførelse af en retsafgift og ændringerne vedrørende den familieretlige lovgivning med overførelse af bl.a. fastsættelse af børnebidrag til Rigsombudsmanden i Grønland vil medføre nedgang i sagsantallet, hvorimod overførelsen af fogedsager til kredsretterne vil øge sagsantallet. Der må forventes store afvigelser i sagsantallet både på landsplan og fra retskreds til retskreds sammenlignet med de aktuelle tal.

En regional og fleksibel struktur inden for retsvæsenet vil give bedre muligheder for at tilpasse retsvæsenet til den strukturpolitiske udvikling i samfundet i øvrigt, hvor der i bestræbelserne på at sikre borgerne en service samt en fleksibel udnyttelse af ressourcerne på flere områder er overvejelser i retning af regionalisering. Det gælder f.eks. på det kommunale område og inden for sundhedsvæsenet.

Et andet mindretal af kommissionen (Finn Breinholt Larsen, Jørgen Meyer og Thomas Rørdam) finder, at den model, flertallet har foreslået, giver mulighed for en betydelig grad af fleksibilitet i den nærmere udmøntning i kredsdommerordningen. På denne baggrund finder dette mindretal ikke grundlag for at tilslutte sig Søren Søndergård Hansens mindretalsudtalelse, hvorefter kredsdommerordningen baseres på model 5, som i øvrigt muligt giver anledning til problemer i forhold til grundlovens § 64, 2. pkt.

Dette mindretal finder imidlertid, at det på baggrund af de forhold, der er omtalt i Søren Søndergård Hansens mindretalsudtalelse, ved udmøntningen af kredsdommerordningen inden for rammerne af den foreslåede model kan blive aktuelt at stile mod en regionalisering i retning af den ordning, der er beskrevet som model 3.

Flertallet af kommissionens medlemmer (Mads B. Christensen, Nukákuluk Kreutzmann, Elisæus Kreutzmann, Martha Labansen, Anda Lynge, Gunnar Martens, Jens Kruse Mikkelsen, Sólja í Ólavsstovu, Mille Søvndahl Pedersen, Karsten Petersen, William Rentzmann og Per Walsøe) har i relation til mindretalsudtalelserne henvist til, at det af Justitsministeriets notat af 20. september 2002, som med ministeriets skrivelse af 23. september 2002 blev endelig, fremgår, at det efter ministeriets opfattelse er således, at de beskyttelseshensyn, der ligger bag grundlovens § 64, 2. pkt., taler for ikke at anvende model 5, men at Justitsministeriet, uanset dette – henset til de særlige grønlandske forhold – er mest tilbøjelig til at mene, at (bl.a.) denne model vil være forenelig med grundlovens § 64, 2. pkt.

Flertallet i kommissionen har ved valget mellem modellerne blandt andet lagt vægt på, at de beskyttelseshensyn, der ligger bag grundlovens § 64, 2. pkt. – som anført i Justitsministeriets udtalelse – taler for ikke at anvende model 5.

Enkelte medlemmer af flertallet er endvidere lidt tvivlende med hensyn til, om model 5 er i overensstemmelse med grundlovens § 64, 2. pkt.

Det er i øvrigt også flertallets opfattelse, at den foreslåede model, der er beskrevet i pkt. 5.4. er tilstrækkelig fleksibel til at kunne rumme de udviklingstendenser, der er beskrevet i mindretalsudtalelsen. Det gælder både med hensyn til det fremtidige sagsantal, rekrutteringsmulighederne og samfundsudviklingen i øvrigt.

5.4. En nærmere beskrivelse af den foreslåede model, hvori indgår flertallets forslag til den fremtidige kredsretsstruktur

Principperne bag kommissionens forslag til den fremtidige ordning for domstolene i Grønland kan kort opsummeres som følger, idet beskrivelsen af kredsretsstrukturen er baseret på et forslag fra kommissionens flertal:

Den foreslåede ordning har til formål at bevare det nærhedsprincip, der hidtil har præget det grønlandske retsvæsen i form af retternes lokale tilstedeværelse og personalets særlige indsigt med stedlige og almene grønlandske forhold – herunder ikke mindst det grønlandske sprog.

Det foreslås på denne baggrund, at domstolene i 1. instans – kredsretterne – fortsat skal være til stede lokalt, og at personalet – herunder kredsdommeren – skal være lokalt forankret, hvilket eksempelvis kan sikres ved rekruttering blandt den stedlige befolkning.

Formålet med modellen er desuden at højne det faglige niveau for især afgørelserne i 1. instans og at bidrage til det grønlandske retsvæsens uafhængighed af det danske retsvæsen og de danske juristers arbejdskraft.

Det foreslås som følge heraf bl.a., at der oprettes faste kredsdommerstillinger, at der indføres en særlig kredsdommeruddannelse, at der oprettes en juridisk domstol i 1. instans med flest mulige grønlandske jurister, som foruden retssagsbehandling skal varetage vejledningen og uddannelsen af kredsdommerne m.fl., og at alle sager i 2. instans henlægges til en grønlandsk appeldomstol.

Antallet og placeringen af kredsdommerne bør efter kommissionens opfattelse ske efter en konkret afvejning af hensynet til nærhedsprincippet over for hensynet til at ansætte kredsdommeren på fuld tid og til at anbringe flere kredsdommere sammen. Afvejningen skal tage udgangspunkt i de forskellige områders og retskredses forhold, således at spørgsmålet om stedets egenart, sagsantallet og de trafikale muligheder inddrages. Kommissionen har på baggrund af en sådan afvejning udarbejdet nedenstående forslag til kredsdommernes antal og placering. Det følger imidlertid af ordningens fleksible karakter, at dens endelige implemente-

ring må bero på Domstolsstyrelsen, der i et tæt samarbejde med landsdommeren skal tage stilling til, hvor mange kredsdommere der er behov for, og hvor de skal placeres under hensyntagen til bl.a. et skøn over den fremtidige udvikling i sagsantallet. Det forudsættes herved, at også kredsdommerforeningen og retssekretærernes forening vil blive hørt, således at alle relevante hensyn kan indgå i overvejelserne. Kommissionen finder, at de ovennævnte hensyn til kredsenes egenart mv. er så tungtvejende, at de bør indgå direkte i lovreguleringen. Herefter vil det af retsplejeloven fremgå, at Domstolsstyrelsen ved afgørelsen af, om der skal udnævnes en person som kredsdommer for flere kredsretter, ud over sagsantallet, skal lægge betydelig vægt på, om kredsenes egenart og de trafikale forhold gør en sådan ordning forsvarlig, jf. herved retsplejelovudkastets § 3, stk. 1, 3. pkt.

Kommissionens forslag til, hvorledes ordningen efter de nuværende forhold kan gennemføres, er således:

Nanortalik:	de 2 dommere, som også er dommere i Qaqortoq mv. + 0,5 sekretær
Qaqortoq:	2 dommere, som også er dommere for Nanortalik, Narsaq og Paamiut/Ivittuut + 2 sekretærer
Narsaq:	de 2 dommere, som også er dommere i Qaqortoq mv. + 0,5 sekretær
Paamiut/ Ivittuut:	de 2 dommere, som også er dommere i Qaqortoq mv. + 0,5 sekretær
Nuuk:	2 dommere + 6 sekretærer
Maniitsoq:	1 dommer + 1 sekretær
Sisimiut:	1 dommer + 1,5 sekretærer
Aasiaat/ Kangaatsiaq:	1 dommer + 2 sekretærer
Qasigiannguit:	den dommer, som også er dommer i Ilulissat mv. + 0,5 sekretær
Ilulissat:	1 dommer, som også er dommer for Qasigiannguit og Qeqertarsuaq, + 3 sekretærer
Qeqertarsuaq:	den dommer, som også er dommer i Ilulissat mv. + 0,5 sekretær
Uummannaq:	0,5 dommer + 0,5 sekretær
Upernavik:	0,5 dommer + 0,5 sekretær

Qaanaaq: 0,25 dommer + 0,5 sekretær

Tasiilaq: 0,5 dommer + 1 sekretær

Illoqqortoormiut: 0,25 dommer (ingen sekretær)

Det samlede antal årsværk udgør for kredsdommernes vedkommende 10, som fordeler sig på 8 fuldtidsstillinger og 5 deltidsstillinger (i Uummannaq, Upernavik, Qaanaaq, Tasiilaq og Illoqqortoormiut). 11 af de 18 retskredse har en kredsdommer, som bor i den by, hvor kredsretten har sæde (Qaqortoq, Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut, Aasiaat, Ilulissat, Uummannaq, Upernavik, Qaanaaq, Tasiilaq og Illoqqortoormiut), mens 7 retskredse ikke har en lokalt bosiddende kredsdommer (Nanortalik, Narsaq, Paamiut, Ivittuut, Kangaatsiaq, Qasigiannguit og Qeqertarsuaq).

Antallet af årsværk udgør for sekretærernes vedkommende i alt 20,5, som fordeler sig på 16 heltidsstillinger og 9 deltidsstillinger, hvis sekretæren i alle tilfælde skal være bosiddende i den by, hvor kredsretten har sæde. For de kredsretters vedkommende, som ikke er normeret med en sekretær på fuld tid, kan det dog overvejes, om opgaverne bør varetages af en fuldtidssekretær, som bor et andet sted, men kommer tilrejsende i passende omfang.

Justitsministeriet har i sit notat af 20. september 2002, der er omtalt ovenfor i pkt. 5.2.7., tillige foretaget en vurdering af forholdet mellem den af flertallet foreslåede model til en fremtidig kredsretsstruktur og grundlovens § 64, 2. pkt. Det fremgår af notatet, at den foreslåede model efter Justitsministeriets opfattelse vil være forenelig med grundlovens § 64, 2. pkt. Kommissionen deler Justitsministeriets opfattelse.

I det følgende redegøres for det nærmere indhold af den foreslåede, samlede model for domstolenes fremtidige struktur.

5.4.1. Domstolenes organisation mv.

5.4.1.1. Retterne mv.

De almindelige domstole foreslås at skulle være: Kredsretterne, Retten i Grønland, Grønlands Landsret og Højesteret. Kredsretterne og Retten i Grønland skal i fællesskab varetage domstolenes funktioner i 1. instans, mens Grønlands Landsret udelukkende skal være 2. instans, og Højesteret som hidtil skal være 3. instans, jf. også nedenfor i pkt. 5.4.1.3. Østre Landsret skal således ikke længere indgå i den grønlandske retsplejeordning.

Kredsretterne, hvis antal foreslås at skulle svare til det nuværende (dvs. 16), skal bestå af en eller flere lokalt forankrede kredsdommere, der udnævnes af Domstolsstyrelsen efter indstilling af Dommerrådet, jf. pkt. 5.4.2.1.1. nedenfor. Ligesom i dag skal samme person (eller personer) kunne være kredsdommer for flere kredsretter ad gangen. Det overlades til Domstolsstyrelsen at fastsætte tingstederne for kredsretterne, idet det dog foreløbigt lægges til grund, at

kredsretterne skal have fast sæde i de samme byer som i dag. Som hidtil forudsættes kredsretterne i fornødent omfang at skulle sættes også i de bygder, som ligger inden for retskredsens område. Kontordagenes antal og kontortidens længde ved de enkelte kredsretter foreslås fastsat af dommeren ved Retten i Grønland, der i samarbejde med kredsretterne vil være nærmest til at vurdere retskredsenes behov. Det forventes ikke, at de mindre kredsretter skal holde åbent hver dag.

Retten i Grønland, der dækker hele landet, skal bestå af en juridisk dommer, der udnævnes af kongen efter samme regler, som gælder for udnævnelse af dommere i Danmark – herunder at udnævnelse finder sted efter indstilling af Dommerudnævnelsesrådet, der i sådanne sager skal tiltrædes af 2 medlemmer af den grønlandske offentlighed og en advokat med kontor i Grønland i stedet for de danske offentlighedsrepræsentanter og den danske advokat, som ellers er medlemmer, jf. også den gældende ordning for landsdommeren i Grønland. Ved Retten i Grønland skal der endvidere virke et passende antal juridiske fuldmægtige, som efter dommerens bestemmelse kan udøve dennes funktioner. Retten i Grønland foreslås at skulle have fast sæde i Nuuk, men skal i fornødent omfang sættes dér, hvor parter og vidner måtte befinde sig. Foruden retssagsbehandling skal Retten i Grønland forestå uddannelsen og vejledningen af kredsretternes personale.

Grønlands Landsret foreslås at skulle bestå af en juridisk landsdommer, der udnævnes af kongen efter samme regler, som gælder for udnævnelse af dommere i Danmark – herunder at udnævnelse skal ske efter indstilling af Dommerudnævnelsesrådet, der i sådanne sager har en særlig sammensætning, jf. ovenfor. I sager, der er afgjort af Retten i Grønland som 1. instans, skal landsretten under domsforhandlingen desuden tiltrædes af 2 danske landsdommere, der er beskikket af vedkommende landsrets præsident, jf. nedenfor i pkt. 5.4.2.2.4. Ved landsretten skal der udover landsdommeren virke en retsassessor, som efter landsdommerens bestemmelse kan udøve dennes funktioner. Grønlands Landsret foreslås ligesom i dag at skulle have fast sæde i Nuuk, men skal i fornødent omfang sættes dér, hvor parter og vidner måtte befinde sig.

Der skal som hidtil medvirke domsmænd ved de grønlandske domstole, dvs. ved kredsretterne, Retten i Grønland og Grønlands Landsret. Spørgsmålet om omfanget af deres medvirken mv. er omtalt umiddelbart nedenfor.

Ankeadgangen fra 1. til 2. instans skal som hidtil være fri. Dvs., at der altid kan ankes fra kredsretterne og Retten i Grønland til Grønlands Landsret, mens appel til Højesteret som hidtil skal kræve tilladelse fra Procesbevillingsnævnet, jf. nærmere afsnit XI.

Kriminalsager ved kredsretterne, Retten i Grønland og Grønlands Landsret foreslås at skulle pådømmes under medvirken af domsmænd, medmindre det drejer sig om mindre sager. For civile sagers vedkommende foreslås domsmænd at skulle medvirke, hvis dommeren eller en af parterne ønsker det, jf. herved pkt. 5.1.4. ovenfor. Under appelbehandlingen af civile sager ved Grønlands Landsret skal der herefter kun medvirke domsmænd, hvis sådanne har deltaget i pådømmelsen i 1. instans. Forslaget indebærer en ændring i forhold til i dag, hvor domsmænd altid medvirker under pådømmelsen af såvel kriminalsager som civile sager.

Antallet af domsmænd, som skal medvirke i den enkelte sag, foreslås ved kredsretterne og Retten i Grønland som hidtil at skulle være 2 personer. Det samme skal gælde ved Grønlands Landsret, medmindre der er tale om behandling af en kriminalsag, der i 1. instans er pådømt af Retten i Grønland. Da sådanne sager skal afgøres af landsretten som en kollegial domstol bestående af 3 juridiske dommere, foreslås det, at også domsmændenes antal fastsættes til 3 personer. Ved stemmelighed skal det for tiltalte mest gunstige resultat være afgørende. For civile ankesager, der er afgjort af Retten i Grønland under medvirken af domsmænd, foreslås det derimod, at antallet af domsmænd ved landsretten ligesom i andre tilfælde skal være 2 personer, selvom landsretten også i disse sager beklædes af 3 juridiske dommere. Forslaget er begrundet i hensynet til at undgå stemmelighed i civile sager, ligesom det i øvrigt findes velbegrundet, at de juridiske dommere er i overtal i sådanne sager.

Spørgsmålet om fremgangsmåden i forbindelse med domsmændenes udvælgelse mv. er omtalt nedenfor i pkt. 5.4.2.3.

5.4.1.2. Oprettelse af et dommerråd

Som omtalt i pkt. 5.3. skal kredsdommerhvervet ikke længere være et borgerligt ombud, idet kredsdommerne skal ansættes i faste stillinger. I forbindelse hermed foreslår kommissionen, at der oprettes et såkaldt "dommerråd", der skal varetage en række opgaver omkring kredsdommernes udnævnelse og afskedigelse mv. Formålet med Dommerrådets virksomhed er bl.a. at skabe de fornødne garantier for kredsdommernes uafhængighed, jf. herved grundlovens og Menneskeretskonventionens bestemmelser.

Dommerrådet skal som domstol behandle og påkende sager om uansøgt ændring af tjenestested (forflyttelse), disciplinærforfølgning, suspension og uanmodet afskedigelse af kredsdommere. Endvidere skal rådet træffe beslutning om tilladelse til kredsdommeres bierhverv. Dommerrådet foreslås i disse sager at skulle bestå af landsdommeren i Grønland som formand, dommeren ved Retten i Grønland og en kredsdommer beskikket for 4 år efter indstilling af Kredsdommerforeningen.

Dommerrådet skal endvidere træffe beslutning om ansættelse af kandidater til kredsdommerstillingerne og afgive indstilling om udnævnelse af kredsdommere. Foruden ovennævnte medlemmer skal Dommerrådet i sådanne sager bestå af to repræsentanter for offentligheden. Offentlighedsrepræsentanterne foreslås at skulle være de samme personer, som er medlemmer af Dommerudnævnelsesrådet i Danmark ved behandlingen af sager om besættelse af stillingen som dommer ved Retten i Grønland og landsdommer i Grønland. Disse beskikkes for 4 år af justitsministeren efter indstilling fra henholdsvis Grønlands landsstyre og Kanukoka (De Grønlandske Kommuners Landsforening).

For en nærmere beskrivelse af den fremtidige kredsdommerordning og af de opgaver, som Dommerrådet skal varetage i forbindelse hermed, henvises til pkt. 5.4.2.1. med tilhørende underpunkter.

Bestemmelserne om Dommerrådet findes i kommissionens retsplejelovudkast §§ 10-11.

5.4.1.3. Saglig kompetence

Som nævnt foreslås det, at kredsretterne og Retten i Grønland i fællesskab skal varetage domstolenes funktioner i 1. instans, mens Grønlands Landsret alene skal være 2. instans, og Højesteret som hidtil skal være 3. instans.

Kommissionen har overvejet, om sager af en særlig beskaffenhed bør behandles af Grønlands Landsret som 1. instans, således at anke til Højesteret kan ske uden Procesbevillingsnævnets tilladelse, jf. herved den danske retsplejeordning, hvorefter visse sager behandles i 1. instans ved landsretterne. Henset til den særlige ordning for de grønlandske domstole i 1. instans kan kommissionen imidlertid ikke pege på et egnet kriterium for afgrænsningen af de meget få sager, for hvilke en sådan ordning ville være velbegrundet. Da den gældende ordning for anke til Højesteret efter det oplyste har fungeret tilfredsstillende og ikke har givet anledning til kritik, har kommissionen herefter ikke fundet grundlag for at foreslå en sådan ændring af den nuværende ordning. Der er dog enighed i kommissionen om, at det må være tilladt parterne i en konkret civil sag at indgå værnetingaftale til en landsret i Danmark, hvis sagen i øvrigt er en landsretssag efter den danske retsplejelovs regler, jf. den danske retsplejelovs § 246, stk. 1, jf. § 245, stk. 1.

Ved overvejelserne om, hvordan den nærmere fordeling af den saglige kompetence i 1. instans mellem kredsretterne og Retten i Grønland skal være, har kommissionen på den ene side lagt vægt på hensynet til nærhedsprincippet og på den anden side på hensynet til, at behandlingen af visse sager kræver juridisk ekspertise. Hertil kommer, at det for nogle sagsområders vedkommende kan være mest hensigtsmæssigt at placere kompetencen ved en landsdækkende domstol frem for at fordele kompetencen på flere ligeordnede retter.

Hensynet til nærhedsprincippet tilsiger, at flest mulige sager behandles af kredsretterne, hvor det nære og grønlandske element i retsplejen er mest dominerende. Det bemærkes i denne forbindelse, at juriststillingerne ved Retten i Grønland næppe på kortere sigt kan forventes besat udelukkende med grønlandske jurister.

Ved afvejningen af hensynet til, at der ved behandlingen af visse sager kræves en særlig juridisk ekspertise og dermed, at sagens behandling sker ved en juridisk domstol, er det bl.a. indgået i kommissionens overvejelser, at henvisning af en sag til en juridisk domstol i 1. instans (Retten i Grønland) vil føre til, at domsforhandling under en eventuel 2. instansbehandling foretages af en kollegial juridisk domstol (Landsretten i Grønland), idet landsretten ved domsforhandling af disse sager tiltrædes af yderligere to dommere fra Danmark, jf. udkastet til retsplejelovens § 7, stk. 2. I modsætning hertil beklædes Grønlands Landsret under domsforhandlingen ved en ankesag alene af én juridisk dommer i de tilfælde, hvor kredsretten har behandlet sagen i 1. instans.

Kommissionen har ikke fundet grundlag for at foreslå, at visse sager skal kunne domsforhandles i anken af en kollegial landsret udfra f.eks. et objektivt økonomisk kriterium, således at f.eks. påstanden i stævningen skulle kunne være afgørende for, hvornår landsretten tiltrædes af yderligere to landsdommere under en ankesags domsforhandling, når sagen har været behandlet i kredsretten i 1. instans. Kommissionen finder imidlertid, at en sag udfra en konkret bedømmelse – f.eks. under hensyntagen til sagsgenstandens størrelse – kan have en sådan særlig indgribende betydning for en part, at der bør være mulighed for, at sagen kan blive behandlet af en juridisk domstol i 1. instans. Udover at sagen derved vil blive behandlet af en juridisk domstol i 1. instans, vil det føre til, at en eventuel domsforhandling under anken vil blive foretaget ved en kollegial landsret.

Kommissionen foreslår derfor, at adgangen til at kunne henvise en sag til behandling ved Retten i Grønland udvides i forhold til den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 1, § 15, stk. 1, om landsdommerens adgang til at træffe bestemmelse om, at en sags behandling skal overtages af Grønlands Landsret, når juridisk eller anden speciel indsigt skønnes at være af særlig betydning ved sagens afgørelse.

Det er dog kommissionens opfattelse, at det fortsat bør være hovedreglen, at en sag behandles af kredsretterne i 1. instans.

Kommissionen har herefter foretaget en vurdering af, om afgrænsningen af adgangen til henvisning af sager fra kredsretterne til behandling ved Retten i Grønland, bør fastsættes ved en generel bestemmelse i retsplejeloven, der på baggrund af mere eller mindre objektive kriterier henlægger kompetencen til Retten i Grønland som almindelig 1. instans.

Da spørgsmålet om, hvorvidt en sag f.eks. angår særligt vanskelige faktiske eller retlige spørgsmål eller må anses for at være af en sådan indgribende karakter for en part, at sagen bør behandles ved en juridisk domstol i meget høj grad afhænger af sagens faktiske og retlige omstændigheder, foreslås der ikke indført en generel bestemmelse i retsplejeloven, hvorefter en part på egen hånd skal eller kan skønne over, hvorvidt en sag hører under Retten i Grønland som 1. instans. I stedet foreslås det, at der som i dag i retsplejelovens kapitel 1, § 15, stk. 1, skal være en bestemmelse, hvorefter sager, der hører under kredsretterne, efter en konkret vurdering kan henvises fra kredsretten til Retten i Grønland som 1. instans. Efter forslaget kan det indgå i kredsdommerens bedømmelse af, om betingelserne for henvisning er opfyldte, om han – på baggrund af sin uddannelse og erfaring – vurderer, at han kan behandle sagen i kredsretten i 1. instans, således at f.eks. en sags faktiske og retlige spørgsmål ikke giver grundlag for henvisning af sagen til Retten i Grønland.

Den saglige kompetence for Retten i Grønland begrænses herefter til de sager, der enten angår særligt vanskelige faktiske eller retlige spørgsmål, er af principiel karakter eller har en særlig indgribende betydning for en part, jf. retsplejelovudkastets § 56, samt de særlige sagstyper, som af praktiske grunde mv. fortsat bør behandles ved en landsdækkende domstol. I forslaget om en udvidelse af adgangen til henvisning af sager til behandling i Retten i Grønland i 1. instans, indgår det ikke, at kriminalsager, der har særlig indgribende betydning for en part,

skal kunne henvises til behandling ved Retten i Grønland, sådan som det er tilfældet med civile sager. Kriminalsager skal herefter fortsat behandles af kredsretten i 1. instans, selv om sagen måtte have en særlig indgribende betydning for en part.

I modsætning til i dag, hvor det er landsdommeren og dermed den instans, som skal overtage sagen, der træffer afgørelse om spørgsmålet, foreslås beslutningen henlagt til kredsdommeren, der således kan henvise en sag. Henvisning skal dog være obligatorisk, hvis sagen må antages at opfylde det nævnte kriterium. Kredsdommeren skal have pligt til af egen drift at påse, om en sag er omfattet af bestemmelsen, og skal efter anmodning træffe udtrykkelig afgørelse herom. Anmodning om kredsdommerens afgørelse af spørgsmålet skal i civile sager kunne fremsættes af hver af parterne og i kriminalsager af sigtede, politiet, forsvareren og en udenretlig rådgiver. For at sikre en passende og ensartet afgrænsning af praksis på området skal dommeren ved Retten i Grønland kunne nægte modtagelse af en henvist sag, som ikke findes omfattet af bestemmelsen, ligesom både kredsdommerens og dommeren ved Retten i Grønlands beslutninger vedrørende henvisning skal kunne indbringes for Grønlands Landsret af førnævnte parter mv., jf. retsplejelovudkastets § 56, stk. 6, jf. stk. 4 og 5.

Om de nærmere kriterier for adgangen til henvisning af sager fra kredsretten til Retten i Grønland henvises i øvrigt til § 56 i udkastet til retsplejeloven.

Ovenfor i kap. 3.1.2. er der givet en række eksempler på, hvilke sager der i dag overtages af Grønlands Landsret til behandling i 1. instans efter kapitel 1, § 15, stk. 1. Det fremgår heraf bl.a., at der ikke er praksis for overtagelse af kriminalsager, og at de civile sager, der overtages, typisk er større sager af formueretlig karakter, som kræver aftale- eller kontraktfortolkning af kompliceret art. Kommissionen forventer, at den fremtidige praksis for henvisning af civile sager fra kredsretterne til Retten i Grønland vil forme sig i det væsentligste på tilsvarende måde. Under hensyn til udvidelsen i kriterierne for, at der kan ske henvisning af en sag sammenholdt med samfundsudviklingen må det dog antages, at antallet af henviste civilsager vil være gradvist stigende, men at der fortsat vil være tale om et forholdsvist begrænset antal sager. For så vidt angår kriminalsagerne forventes det, at der som følge af dels samfundsudviklingen, dels forsvarets styrkelse vil danne sig praksis for, at også et mindre antal kriminalsager vil blive henvist. Der skønnes først og fremmest at kunne blive tale om sager vedrørende økonomisk kriminalitet og andre tilsvarende komplicerende sager.

Ud over henviste sager fra kredsretterne foreslås det, at Retten i Grønland skal behandle de sager, der gennem særlige bestemmelser i lovgivningen – herunder hjemmestyrets lovgivning – er henlagt til Retten i Grønland som almindelig 1. instans. Sådan er det også i dag, hvor Grønlands Landsret i henhold til en række bestemmelser i og uden for retsplejeloven er 1. instans for sagsområder, hvorom lovgiver har skønnet, at behandlingen generelt kræver særlig juridisk indsigt, eller at behandlingen mest hensigtsmæssigt kan finde sted ved en landsdækkende domstol. Ordningen har den fordel, at lovgiver efter det konkrete sagsområdes karakter kan tage stilling til, hvorvidt den almindelige regel for sagernes behandling ved kredsretterne i 1. instans bør fraviges.

De sagsområder, som på nuværende tidspunkt er henlagt til Grønlands Landsret som almindelig 1. instans, fremgår af kap. 3.1.2. ovenfor. Ved reformen foreslås det, at Retten i Grønland skal overtage disse sagsområder som almindelig 1. instans. Kommissionen kan ikke umiddelbart pege på yderligere sagsområder, som i 1. instans bør henhøre under Retten i Grønland, men det ligger i ordningen, at lovgiver løbende kan træffe beslutning herom i det omfang, det måtte vise sig ønskeligt.

5.4.1.4. Stedlig kompetence

Landet foreslås af kommissionens flertal som hidtil inddelt i 18 retskredse svarende til kommunalinddelingen, hvilken inddeling i kombination med værnetingreglerne vil være afgørende for kredsretternes stedlige kompetence. I forhold til den gældende ordning foreslås den ændring, at Pituffik (Thule Airbase), der ligger uden for kommunalinddelingen og i dag hører under Grønlands Landsret som 1. instans, skal lægges under den nærmeste retskreds, således at kredsretten i Qaanaaq er 1. instans for sager herfra. Andre områder uden for kommunalinddelingen (Nationalparken) foreslås henlagt under Nuuk Kredsret som 1. instans, således at behandlingen af eventuelle sager fra disse områder foregår i overensstemmelse med den almindelige ordning i øvrigt.

5.4.1.5. Lovgivning og administration

Kommissionen har ikke set det som sin opgave at tage stilling til, hvorvidt retsvæsenet bør overgå fra den danske stat til Grønlands hjemmestyre, jf. herved afsnit XXII om overførsel til hjemmestyret, hvori mulighederne for og aspekterne af en eventuel overførsel er nærmere beskrevet.

Indtil en eventuel overførsel af området måtte finde sted, vil lovgivningskompetencen på retsplejens og domstolenes område fortsat høre under Folketinget, ligesom det lovforberedende arbejde mv. som hidtil vil skulle foregå i Justitsministeriet.

Vedrørende varetagelsen af de grønlandske domstoles bevillingsmæssige og administrative forhold er det kommissionens opfattelse, at disse opgaver fortsat bør høre under Domstolsstyrelsen, indtil en eventuel overførsel af retsvæsenet til Grønlands hjemmestyre måtte finde sted.

Et flertal af kommissionens medlemmer (Mads B. Christensen, Søren Søndergård Hansen, Nukákuluk Kreutzmann, Elisæus Kreutzmann, Martha Labansen, Finn Breinholt Larsen, Anda Lynge, Gunnar Martens, Jørgen Meyer, Sólja í Ólavsstovu, Mille Søvndahl Pedersen, Karsten Petersen, William Rentzmann, Thomas Rørdam og Per Walsøe) finder dog, at landsdommeren i Grønland bør være tilforordnet Domstolsstyrelsens bestyrelse i spørgsmål vedrørende Grønland med henblik på at sikre indsigten med de grønlandske forhold og varetagelsen af de grønlandske domstoles interesser.

Et mindretal af kommissionens medlemmer (Jens Kruse Mikkelsen) finder derimod ikke, at landsdommeren bør være tilforordnet Domstolsstyrelsens bestyrelse. Mindretallet har i den forbindelse henvist til de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. L 247 om ændring af blandt andet den grønlandske retsplejelov som følge af oprettelsen af Domstolsstyrelsen mv., der blev fremsat den 12. maj 1999, og som førte til vedtagelsen af lov nr. 365 af 2. juni 1999.

Det fremgår af bemærkningernes punkt 4.2., at en ændring af Domstolsstyrelsens bestyrelses sammensætning vil kræve en ændring af lov om Domstolsstyrelsen.

Endvidere anføres det i bemærkningerne, at:

> "Justitsministeriet er enig i, at oplysninger om de særlige forhold, som gælder for det grønlandske retsvæsen, skal indgå i grundlaget for Domstolsstyrelsens beslutninger. I dag, hvor administrationen af det grønlandske retsvæsen varetages af Domstolsafdelingen i Justitsministeriet, er ordningen den, at der foruden en løbende skriftlig og telefonisk kontakt afholdes jævnlige møder (typisk to gange om året) mellem landsdommeren i Grønland og ledelsen i Domstolsafdelingen. Det vil være naturligt, at der på lignende måde bliver en tæt kontakt mellem landsdommeren i Grønland og Domstolsstyrelsen, herunder med direktøren og bestyrelsen.
>
> Det er på denne baggrund Justitsministeriets opfattelse, at en formaliseret tilknytning til Domstolsstyrelsens bestyrelse er unødvendig. Hertil kommer, at en sådan formalisering vil kunne medføre en række vanskeligheder i forhold til at fastlægge de nærmere virkninger af landsdommerens status som tilforordnet, og i forhold til at afgrænse, hvornår landsdommeren skal deltage i bestyrelsens møder mv. Dette vil kunne medføre uklarhed om ansvarsforholdene i bestyrelsen, ligesom det kan give anledning til tvivl om, i hvilket omfang bestyrelsen kan træffe beslutninger med virkning for Grønland, hvis landsdommeren ikke har deltaget i bestyrelsesmødet.
>
> Justitsministeriet stiller derfor ikke forslag om, at landsdommeren skal være tilforordnet Domstolsstyrelsens bestyrelse. "

Mindretallet har ud over det af Justitsministeriet anførte lagt vægt på, at kontakten mellem landsdommeren i Grønland og Domstolsstyrelsen er blevet yderligere styrket gennem de sidste par år blandt andet ved, at Domstolsstyrelsen, herunder direktøren nu også aflægger jævnlige besøg i Grønland med henblik på drøftelse af emner af betydning for det grønlandske retsvæsen.

I lighed med den gældende ordning foreslår kommissionen, at opgaverne vedrørende den løbende interne administration af domstolene i Grønland skal høre under landsdommeren, således at de nødvendige beslutninger kan træffes på baggrund af et samlet overblik over de pågældende domstoles forhold. For at bidrage til dette overblik skal der nedsættes et samarbejdsudvalg med repræsentanter for de forskellige faggrupper inden for domstolene, således at landsdommeren i samråd med dette udvalg kan overveje sine beslutninger og i øvrigt gøre sig bekendt med sådanne relevante oplysninger, som bør videregives til Domstolsstyrelsen. Det forudsættes således, at landsdommeren udøver sine beføjelser i et tæt samarbejde med domstolenes øvrige ansatte, herunder ikke mindst med kredsdommerne og dommeren ved Retten i Grønland. Det foreslås herved tillige, at landsdommeren, så vidt det er muligt, uddelegerer sådanne beslutninger til de enkelte dommere, som alene vedrører den pågældende kredsrets eller Retten i Grønlands forhold.

5.4.2. Personalet ved de grønlandske domstole

5.4.2.1. Kredsdommerne

Kredsdommerne skal som tidligere nævnt ansættes i faste stillinger. Efter hvervets karakter bør der være tale om tjenestemandsstillinger, som i lønmæssig henseende modsvarer stillingens overordnede karakter, jf. også pkt. 5.4.5. nedenfor. Ansættelse bør så vidt mulig ske på fuld tid, men deltidsansættelse skal ikke være udelukket, hvis en begrænset sagsmængde tilsiger det, jf. herved pkt. 5.4. ovenfor.

For at kunne udnævnes som kredsdommer skal den pågældende ligesom ved beskikkelse i dag være uberygtet og opfylde betingelserne for valgret til kommunalbestyrelsen. Som noget nyt skal udnævnelse som kredsdommer desuden være betinget af, at vedkommende har gennemgået og bestået en særlig kredsdommeruddannelse, der forestås af dommeren ved Retten i Grønland, jf. udkastet til retsplejelovens § 12, stk. 2. Gennemførelsen af kredsdommeruddannelsen vil kræve, at den pågældende har gode forudsætninger for at tilegne sig teoretisk viden, ligesom det vil være afgørende – herunder for den faktiske udførelse af kredsdommerhvervet – at personen er sprogligt velfunderet på såvel grønlandsk som dansk. Endelig bør der lægges vægt på, at vedkommende nyder almindelig respekt og har den fornødne personlige modenhed og autoritet.

Der skal ikke være noget til hinder for, at en grønlandsk jurist kan søge og få en stilling som kredsdommer, men vedkommende skal i givet fald vurderes efter samme kriterier, som i øvrigt skal være gældende for udnævnelsen som kredsdommer. Det foreslås dog, at Domstolsstyrelsen i særlige tilfælde skal have mulighed for helt eller delvis at fritage en person fra at deltage i kredsdommeruddannelsen, jf. lovudkastets § 12, stk. 3, hvilket vil være oplagt at overveje, hvis den pågældende er jurist.

Ved oprettelsen af faste kredsdommerstillinger opstår der et særligt behov for at sikre kredsdommernes uafhængighed, jf. herved grundlovens og Menneskerettighedskonventionens bestemmelser, som disse bl.a. er omtalt ovenfor i kap. 4.3. Det foreslås derfor, at udnævnelsen som kredsdommer skal have varig karakter, og at der i forhold til den gældende ordning skal indføres nye og ændrede regler for udnævnelse, bierhverv, disciplinærforfølgning, suspension og uansøgt afskedigelse, hvorimod reglerne om forflyttelse foreslås lovfæstet i overensstemmelse med den gældende ordning. Reglerne foreslås i vidt omfang udformet i overensstemmelse med reglerne for udnævnte juridiske dommere, idet der dog i henseende til afskedigelse findes behov for undtagelser. I det følgende pkt. 5.4.2.1.1. omtales først forslagene til fremgangsmåden i forbindelse med kredsdommernes uddannelse og udnævnelse, hvorefter der i pkt. 5.4.2.1.2. redegøres for forslagene vedrørende bierhverv, forflyttelse, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse. I pkt. 5.4.2.1.3. omtales dernæst spørgsmålet om de stillede forslags forhold til grundlovens og Menneskerettighedskonventionens bestemmelser om dommeres uafhængighed mv., hvorefter der i pkt. 5.4.2.1.4. gøres nogle særlige bemærkninger om kredsdommernes habilitet.

5.4.2.1.1. Fremgangsmåden i forbindelse med uddannelse og udnævnelse

Kommissionens forslag til den fremtidige kredsdommeruddannelse er nærmere beskrevet under kap. 6 om uddannelse, hvortil henvises. Det fremgår heraf bl.a., at kredsdommerne foreslås at skulle gennemgå en uddannelse af 2 års varighed, hvorunder de skal bibringes en grundlæggende forståelse for dommergerningen som sådan, ligesom de skal indføres i alle de retsområder, der må anses som nødvendige for løsningen af dagligdagens konflikter, såvel på det kriminalretlige som civilretlige område. Uddannelsen, der skal forestås af dommeren ved Retten i Grønland, foreslås tilrettelagt med et indledende skoleophold af ca. ½ års varighed, hvorefter der undervises i moduler, som afløses af perioder med praktisk tjeneste. Uddannelsen skal afsluttes med en eksamen, der skal bestås som betingelse for udnævnelse til kredsdommer.

Forslaget om, at udnævnelsen som kredsdommer skal være betinget af gennemførelsen af en særlig uddannelse, indebærer, at det i praksis ikke vil være muligt at rekruttere nye kredsdommere, medmindre de pågældende allerede ved uddannelsens start kan tilbydes ansættelse i retsvæsenet. Kandidater til kredsdommerstillingerne foreslås derfor at skulle ansættes i foreløbige stillinger, der tager sigte på gennemførelsen af kredsdommeruddannelsen og den hermed forbundne egnethedsvurdering. Kandidaten skal kunne opsiges på almindelige ansættelsesretlige vilkår, hvis det viser sig, at vedkommende ikke kan gennemføre kredsdommeruddannelsen eller af andre grunde findes uegnet som kredsdommer.

Som grundlag for den praktiske tjeneste, der forudsættes at skulle indgå i kredsdommeruddannelsen, foreslås det, at dommeren ved Retten i Grønland skal kunne meddele en kredsdommerkandidat midlertidig beskikkelse som kredsdommer, når en grundlæggende del af uddannelsen er gennemført. Forslaget tager også sigte på at sikre varetagelsen af kredsdommerens opgaver i de tilfælde, hvor en tidligere kredsdommer er fratrådt, forinden en ny kredsdommer har kunnet færdiggøre kredsdommeruddannelsen.

Den endelige udnævnelse af kredsdommerne foreslås at skulle ske ved Domstolsstyrelsen. For at sikre den fornødne grønlandske indflydelse på besættelsen af stillingerne foreslås det, at Dommerrådet, der er omtalt ovenfor i pkt. 5.4.1.2., skal træffe beslutning om ansættelse af kandidater til kredsdommerstillingerne og afgive indstilling til Domstolsstyrelsen om, hvem der skal udnævnes som kredsdommer. Som beskrevet i pkt. 5.4.1.2. skal Dommerrådet i sådanne sager bestå af 5 medlemmer, nemlig landsdommeren i Grønland som formand, dommeren ved Retten i Grønland, den af kredsdommerforeningen udpegede kredsdommer og to offentlighedsrepræsentanter. Det foreslås, at der til hver kredsdommerstilling kun kan indstilles én ansøger, hvilket vil binde Domstolsstyrelsen til at udnævne den pågældende, medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder. Indstillingerne skal være begrundede, ligesom uenighed blandt Dommerrådets medlemmer skal fremgå. Forslaget modsvarer ordningen for juridiske dommere, der udnævnes af kongen efter indstilling af Dommerudnævnelsesrådet.

Som nævnt ovenfor i pkt. 5.3. spiller det ideelle nærhedsprincip en vigtig rolle i kommissionens forslag til en fremtidig kredsretsordning. Kommissionen anbefaler derfor, at det direkte

af lovteksten fremgår, at der ved ansættelse af kandidater til kredsdommerstillinger og ved udnævnelse af kredsdommere – ud over personlige og faglige kvalifikationer – skal lægges vægt på, om den pågældende har kendskab til de lokale forhold i retskredsen, jf. herved lovudkastets § 12, stk. 4.

5.4.2.1.2. Ordningen for forflyttelse, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse

Som nævnt opstår der med oprettelsen af faste kredsdommerstillinger et særligt behov for at sikre kredsdommernes uafhængighed, jf. herved grundlovens § 64 og Menneskerettighedskonventionens artikel 6, stk. 1, nr. 1.

For udnævnte juridiske dommere gælder det både i Grønland og Danmark, at de ikke kan afsættes uden ved dom og ikke kan forflyttes mod deres ønske uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges administrativt, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, hvor vedkommende skulle være afskediget på grund af alder, jf. i det hele grundlovens § 64. Dette har imidlertid ikke nogen reel betydning for udnævnte juridiske dommere i Grønland, idet disse skal afskediges på grund af alder, når de fylder 65, jf. den grønlandske tjenestemandslovs § 29 (lovbekg. nr. 684 af 3. november 1988 med de ændringer, der følger af lov nr. 334 af 6. juni 1991). Afskedigelse ved dom, der afsiges af Den Særlige Klageret, kan komme på tale, hvis dommeren under udøvelsen af sin embedsvirksomhed har udvist utilbørligt eller usømmeligt forhold, eller hvis vedkommende har gjort sig skyldig i et forhold, der må svække eller gøre den pågældende uværdig til den agtelse og tillid, som dommerhvervet forudsætter. Afsættelse forudsætter dog, at forholdet er af graverende karakter, eller at dommeren tidligere er blevet dømt for forhold af den pågældende karakter ved klageretten. Afsættelse ved dom kan desuden ske, hvis dommeren lider af en vedvarende åndelig eller legemlig sygdom, der sætter den pågældende ude af stand til at bestride hvervet på behørig måde, jf. i det hele den danske retsplejelovs §§ 49 og 49 a.

For retsassessorer og dommerfuldmægtige gælder en videregående adgang til uansøgt afskedigelse, idet sådanne kan afskediges også som følge af almindelig uegnethed eller på grund af sygdom, der ikke er af vedvarende karakter. Sager om uansøgt afskedigelse af retsassessorer og dommerfuldmægtige behandles også af Den Særlige Klageret. Vedrørende forflyttelse gælder ligeledes en videregående ordning end for udnævnte juridiske dommere, idet retsassessorer og dommerfuldmægtige kan forflyttes også som følge af uddannelsesmæssige hensyn eller på grund af en hensigtsmæssig ressourceudnyttelse inden for domstolene. Fremsættes der indsigelse mod en sådan forflyttelse, indbringes sagen for Den Særlige Klageret, jf. i det hele den danske retsplejelovs §§ 54, 54 a og 55.

Vedrørende den fremtidige ordning for kredsdommerne foreslår kommissionen for det første, at sager om uansøgt afskedigelse og forflyttelse i samme omfang som for de juridiske dommere og deres fuldmægtige skal behandles af et organ på linie med Den Særlige Klageret. Som beskrevet i pkt. 5.4.1.2. foreslår kommissionen med bl.a. dette formål for øje, at der op-

rettes et Dommerråd, der som domstol skal pådømme sager om kredsdommeres afskedigelse og forflyttelse mv., således at en eventuel afskedigelse sker ved dom. Som det fremgår af pkt. 5.4.1.2. samt lovudkastets § 11, stk. 2, skal Dommerrådet i sådanne sager kun bestå af de 3 medlemmer, der er dommere, dvs. landsdommeren i Grønland, dommeren ved Retten i Grønland og den af Kredsdommerforeningen udpegede kredsdommer.

Kommissionen har i tilslutning hertil overvejet, hvorvidt de materielle betingelser for uansøgt afskedigelse og forflyttelse af kredsdommere i alle tilfælde skal være de samme som for udnævnte juridiske dommere. Som en væsentlig forskel til de udnævnte juridiske dommere gælder det imidlertid, at kredsdommerne på tidspunktet for deres udnævnelse kun vil have en kortvarig faglig karriere bag sig, svarende til de ca. 2 års, som kredsdommeruddannelsen foreslås at skulle vare. Kommissionen finder det på denne baggrund betænkeligt at indføre en ordning, hvorefter der ikke er adgang til at afsætte en kredsdommer, som efterfølgende viser sig at mangle de fornødne faglige evner. Svarende til ordningen for retsassessorer og dommerfuldmægtige foreslås det derfor, at kredsdommere også skal kunne afskediges som følge af almindelig uegnethed. Det forudsættes herved, at sådan afskedigelse kun kan komme på tale, hvor det på baggrund af åbenbare og gentagne fejl ved kredsdommerens sagsbehandling må lægges til grund, at den pågældende er faglig uegnet. Sager ved Dommerrådet vedrørende en kredsdommers egnethed må således på ingen måde omfatte en stillingtagen til indholdet af de af kredsdommeren trufne afgørelser, men alene foregå som en vurdering af, hvorvidt kredsdommeren i sit arbejde har vist sig ude af stand til at håndtere de processuelle og materielle regler, der er grundlaget for kredsrettens virksomhed.

Som en yderligere afvigelse til reglerne for udnævnte juridiske dommere foreslås det, at kredsdommere skal kunne afskediges som følge af længerevarende sygdom, også selvom tilstanden ikke er permanent. Forslaget skal ses i sammenhæng med, at midlertidig beskikkelse som kredsdommer efter kommissionens opfattelse kun skal kunne meddeles personer, der er i besiddelse af samme faglige kvalifikationer som den faste dommer, jf. herved pkt. 5.4.3. nedenfor. Som stedfortræder for den faste kredsdommer kan herefter kun beskikkes en anden kredsdommer, en kredsdommerkandidat eller en fuldmægtig fra Retten i Grønland – dvs. i reglen en person fra en anden by. Dette kan som følge af de store geografiske afstande være meget byrdefuldt for den person, der bliver beskikket, ligesom vedkommende under alle omstændigheder kan være vanskelig at undvære i sit faste embede for en længere periode. Hvor lang en sygdomsperiode, der kan være tale om, forinden afsked kommer på tale, foreslås afgjort efter en konkret vurdering. Der kan herunder bl.a. lægges vægt på, hvor belastende sygdomsperioden er for kredsrettens drift, på længden af fraværet sammenholdt med kredsdommerens ansættelsestid og på oplysninger om mulighederne for en snarlig genoptagelse af arbejdet. Den foreslåede ordning svarer til den gældende ordning for, hvornår dommerfuldmægtige og retsassessorer kan afskediges på grund af sygdom.

Foruden at kunne forflyttes i tilfælde af en omordning af domstolene har kommissionen overvejet at indføre en ordning, hvorefter en kredsdommer, der ellers kan afskediges som følge af uegnethed eller sygdom, som det mindre i det mere i stedet skal kunne forflyttes til et andet embede, hvor den pågældendes kvalifikationer bedre vil kunne udnyttes. Endvidere har kom-

missionen overvejet muligheden for forflyttelse af en kredsdommer, hvis en hensigtsmæssig ressourceudnyttelse inden for domstolene måtte tilsige det, således at ændringer i kredsrettenes behov for arbejdskraft vil kunne imødekommes. Kommissionen har imidlertid forkastet disse overvejelser, idet der på baggrund af nye oplysninger om den gældende ordning for forflyttelse af kredsdommere er indhentet et notat fra Justitsministeriet af 24. april 2001, der for så vidt angår spørgsmålet om forflyttelse erstatter det tidligere omtalte notat fra Justitsministeriet af 16. september 1999, jf. nærmere om forholdet til grundloven nedenfor pkt. 5.4.2.1.3.

I lighed med hvad der gælder for udnævnte juridiske dommere i både Grønland og Danmark, antages kredsdommere efter gældende ret alene at kunne forflyttes i tilfælde af, at en omordning af domstolene finder sted. I overensstemmelse med Justitsministeriets anbefaling i notatet af 24. april 2001 foreslår kommissionen på denne baggrund indført en bestemmelse om, at uansøgt ændring af tjenestested alene kan ske i de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Herved sikres, at der ikke sker en forringelse i forhold til kredsdommernes nuværende retsstilling. Fremsætter kredsdommeren indsigelser mod forflyttelsen, foreslås sagen at skulle indbringes for Dommerrådet, som også i disse tilfælde skal bestå af de 3 medlemmer, der er dommere.

Suspension af en kredsdommer foreslås at kunne ske ved Dommerrådet (bestående af de 3 medlemmer, der er dommere), når der er rejst kriminalsag mod den pågældende kredsdommer, eller når der i øvrigt foreligger sådanne grunde, som kan medføre afskedigelse. Forslaget svarer i princippet til ordningen for suspension af udnævnte juridiske dommere, jf. den danske retsplejelovs § 50.

Fremgangsmåden i forbindelse med disciplinærforfølgning af kredsdommere foreslås i øvrigt indrettet således, at dommeren ved Retten i Grønland, der gennem sin daglige kontakt med kredsretterne vil være det naturlige bindeled til Domstolsstyrelsen, af egen drift skal rette henvendelse til Domstolsstyrelsen, hvis der fremkommer oplysninger, som tyder på, at der bør skrides ind over for en kredsdommer. Samtidig foreslås det, at dommeren ved Retten i Grønland skal tillægges egenhændige beføjelser over en kredsdommer, som har gjort sig skyldig i forsømmelse eller skødesløshed i tjenesten eller i øvrigt har udvist utilbørlig eller usømmelig adfærd. Er dette tilfældet, skal dommeren ved Retten i Grønland kunne meddele den pågældende kredsdommer en advarsel, medmindre sagen efter sin beskaffenhed findes uegnet til sådan afgørelse. Er dette tilfældet, skal dommeren ved Retten i Grønland anmode Domstolsstyrelsen om at indbringe sagen for Dommerrådet. Forslagene svarer i princippet til ordningen for retspræsidenters beføjelser over for udnævnte juridiske dommere, jf. den danske retsplejelovs § 48.

Klage over en kredsdommer foreslås at skulle rettes til dommeren ved Retten i Grønland, der herefter må foretå det videre fornødne. Retten til at klage bør kun tilkomme den, der har rimelig interesse i det forhold, som klagen vedrører, ligesom klage bør fremsættes inden for en passende frist. Det foreslås, at fristen ligesom i Danmark fastsættes til 4 uger, jf. herved den danske retsplejelovs §§ 48, stk. 3, og 49, stk. 1.

Sager ved Dommerrådet om uansøgt ændring af tjenestested, disciplinærforfølgning, suspension og afsked foreslås at skulle indbringes og forelægges af Domstolsstyrelsen. Reglerne for sagernes behandling ved Dommerrådet skal i deres indhold svare til reglerne for tilsvarende sagers behandling ved Den Særlige Klageret i Danmark, jf. den danske retsplejelovs § 49. Findes der ikke grundlag for afskedigelse, men er der dog tale om utilbørligt eller usømmeligt forhold, skal Dommerrådet således kunne udtale sin misbilligelse eller pålægge kredsdommeren en bøde. Dommerrådet afgørelser træffes ved dom, der kan indbringes for Højesteret af kredsdommeren eller Domstolsstyrelsen. Også disse forslag svarer til indholdet af ordningen efter den danske retsplejelovs § 49.

For så vidt angår spørgsmålet om kredsdommeres ret til bierhverv foreslås det, at der ligesom for udnævnte juridiske dommere skal være adgang til beskæftigelse ved siden af kredsdommerstillingen, men at fast indtægtsgivende bierhverv skal kræve særlig tilladelse. Tilladelse foreslås meddelt af Dommerrådet, bestående af de 3 medlemmer, der er dommere. Ansøgning om tilladelse til fast bibeskæftigelse vil bl.a. være relevant for de kredsdommere, der ikke kan ansættes i retsvæsenet på fuld tid, (kredsdommerne i Uummannaq, Upernavik, Qaanaaq, Tasiilaq og Illoqqortoormiut, jf. flertallets forslag som beskrevet i pkt. 5.4.). Dommerrådet skal herved som i andre tilfælde påse, at den omhandlede bibeskæftigelse ikke er i modstrid med hensynet til kredsdommerens habilitet.

5.4.2.1.3. Forholdet til grundloven og Menneskerettighedskonventionen

Ovenfor i kap. 4.3.2. er der redegjort for indholdet af den udtalelse, som Det Danske Center for Menneskerettigheder er fremkommet med vedrørende den gældende grønlandske retsplejeordnings forhold til Menneskerettighedskonventionens bestemmelser om dommeres uafhængighed mv. Som det fremgår heraf, har Menneskerettighedscentret peget på, at det ud fra en menneskeretlig betragtning forekommer mest hensigtsmæssigt at sikre kredsdommernes uafhængighed ved at gøre afsættelse fra hvervet betinget af en dom. Kommissionen har med ovenstående forslag taget højde for denne anbefaling, således at ordningen for kredsdommernes udnævnelse og afskedigelse mv. herefter ses at være i overensstemmelse med de menneskeretlige principper, der fremgår af udtalelsen. Kommissionens forslag til en fremtidig ordning har i øvrigt været forelagt Justitsministeriet, der i et notat af 14. maj 2001 har tilsluttet sig kommissionens vurdering. Samlet er det således kommissionens opfattelse, at de stillede forslag til den fremtidige kredsdommerordning opfylder kravene til dommernes uafhængighed ifølge Menneskerettighedskonventionen, jf. også pkt. 5.4.2.1.4. nedenfor.

Vedrørende forholdet til grundloven har kommissionen som omtalt ovenfor i kap. 4.3. og 4.3.1. indhentet udtalelser fra Justitsministeriet om de stillede forslags forenelighed med grundlovens §§ 64 og 65, stk. 2. I sit notat af 16. september 1999 udtaler Justitsministeriet herom bl.a., at grundloven ikke ses at være til hinder for en ordning, hvorefter kredsretterne beklædes af personer uden juridisk uddannelse, men som har en uddannelse af 1½ års varighed. Justitsministeriet har herved lagt vægt på, at den eksisterende ordning var gældende på tidspunktet for grundlovsændringen, og at kommissionens forslag vil være en forbedring i forhold til den gældende ordning. Justitsministeriet udtaler endvidere, at en kredsdommer kan

ansættes på delt tid og med en aflønning, der svarer hertil, hvis sagsmængden ved den pågældende kredsret ikke kan bære en fuldtidsansættelse. Eventuelle habilitetsproblemer, der måtte opstå som følge heraf, må løses gennem retsplejelovens bestemmelser om inhabilitet, jf. også nedenfor i pkt. 5.4.2.1.4. Justitsministeriet har videre udtalt, at det næppe vil være i strid med grundloven, hvis reglerne for afskedigelse af kredsdommere som foreslået af kommissionen udformes i overensstemmelse med reglerne for retsassessorer og dommerfuldmægtige. Til støtte herfor anføres, at kredsdommerne efter den gældende ordning kan afskediges administrativt af landsdommeren i tilfælde af grov eller gentagen forsømmelse, eller hvis den pågældende i øvrigt viser sig uegnet til at bestride hvervet, således at en ordning, hvorefter kredsdommerne tillægges samme ansættelsesværn som retsassessorer og dommerfuldmægtige, vil indebære en væsentlig styrket beskyttelse af kredsdommerne. Der henvises desuden til, at den nuværende ordning var gældende på tidspunktet for grundlovsændringen i 1953, uden at dette gav anledning til indsættelse af en særlig bestemmelse i grundloven om afskedigelse af dommere i Grønland for at undgå problemer vedrørende ordningens forenelighed med grundloven. Efter Justitsministeriets opfattelse ligger det dog samtidig fast, at det vil være i bedre overensstemmelse med de hensyn, der ligger bag grundloven, hvis fastansættelse af kredsdommerne i det hele sker på samme vilkår som for udnævnte juridiske dommere. Navnlig for så vidt angår reglerne for forflyttelse har Justitsministeriet i et notat af 24. april 2001 peget på, at kredsdommerne bør nyde samme beskyttelse som de udnævnte juridiske dommere, jf. grundlovens § 64, 2. pkt. Til støtte herfor anføres, at en videregående adgang til forflyttelse end, hvor omordning af domstolene finder sted, vil indebære en forringelse i forhold til gældende ret. Vedrørende den foreslåede ordning for midlertidig beskikkelse som kredsdommer af en person, der er under uddannelse som kredsdommer, udtaler Justitsministeriet, at en sådan ordning efter ministeriets opfattelse ikke vil være i strid med grundlovens regler om dommeres uafhængighed. Også i denne forbindelse henvises til, at ordningen vil være en forbedring af den eksisterende ordning, der stammer fra tiden før grundlovsændringen i 1953.

Kommissionens samlede opfattelse er den, at den foreslåede ordning for kredsdommerne også i henseende til grundloven indeholder en passende balance mellem den uafhængighed af regeringsmagten, som personer, der udøver domsmyndighed, bør nyde, og hensynet til en hensigtsmæssig personalesituation ved domstolene i Grønland. Kommissionen har herved ligesom Justitsministeriet lagt vægt på, at forslagene nok bygger på den gældende ordning, men indeholder betydelige forbedringer i relation til at sikre kredsdommernes uafhængighed.

5.4.2.1.4. Særligt om kredsdommernes habilitet

Kommissionen er i forbindelse med sit arbejde blevet mødt med det synspunkt, at rekrutteringen af kredsdommerne blandt den stedlige befolkning kan udgøre en trussel mod dommerstandens habilitet generelt. Synspunktet kom navnlig til udtryk under kommissionens konference i København i december 1997, hvor der fra danske juristers side blev gjort opmærksom på forholdet.

Kommissionens forslag til den fremtidige ordning bygger på den betragtning, at god retspleje ikke kan udøves løsrevet fra den virkelighed, som retsgrundlaget relaterer sig til, og at retsple-

jeordningens legitimitet blandt befolkningen derfor forudsætter dommernes indsigt med og forståelse af det omgivende samfund – ikke mindst i sproglig henseende. Efter de faktiske forhold i Grønland – herunder de geografiske forhold og de forskellige områders sproglige og kulturelle egenart – har det herefter været kommissionens opfattelse, at dommernes lokale forankring er nødvendig, hvis grundlaget for dommerstandens basale indsigt i samfundet skal sikres. Heri ligger ikke nødvendigvis, at dommeren skal være opvokset og fast bosiddende i den pågældende retskreds, men det forudsætter en fast tilknytning til landet og en tilstedeværelse i og kendskab til det område, som vedkommende er dommer for.

Ovenstående betragtninger indebærer som følge af det begrænsede indbyggertallet uundgåeligt, at kredsdommeren er i tættere berøring med den befolkning, som vedkommende skal pleje ret overfor, end det normalt er tilfældet i andre lande – herunder Danmark. Efter kommissionens opfattelse kan dette dog ikke i sig selv medføre, at ordningen må anses som uforenelig med hensynet til dommerstandens habilitet. Kommissionen har i denne forbindelse bl.a. lagt vægt på, at nærhed er og altid har været en naturgiven del af livet i Grønland, og at karakteren af kredsdommerens tilknytning til samfundet således ikke adskiller sig fra karakteren af den tilknytning, som generelt gør sig gældende for den grønlandske befolkning. Samtidig er det dog kommissionens opfattelse, at samfundsstrukturen som sådan indebærer en forøget risiko for konkret inhabilitet, der bør imødegås ved en særlig opmærksomhed over for spørgsmålet. Dette skal bl.a. komme til udtryk ved udvælgelsen af kredsdommerne, således at der ikke udnævnes personer, om hvem det på forhånd er klart, at den pågældende på grund af speciel inhabilitet hyppigt ikke vil kunne deltage i sagernes behandling. Den fornødne opmærksomhed skal også sikres gennem uddannelsen af kredsdommerne, ligesom det i øvrigt foreslås at ajourføre retsplejelovens regler om inhabilitet, så de modsvarer også den seneste praksis fra Menneskerettighedsdomstolen. Af særlig betydning er i denne forbindelse spørgsmålet om inhabilitet i kriminalsager. Der henvises til lovudkastet med bemærkninger om dommernes habilitet, hvor bl.a. spørgsmålet om inhabilitet som følge af retshåndhævelsesarrest er omtalt.

Spørgsmålet om, hvorvidt kredsdommernes lokale forankring kan antages at være i strid med grundlovens regler om dommeres uafhængighed, har som omtalt ovenfor i kap. 4.3.2. været forelagt for Justitsministeriet. I sit notat af 16. september 1999 har Justitsministeriet herom udtalt, at den tætte tilknytning til lokalsamfundet ikke i sig selv findes at være strid med uafhængighedskravene ifølge grundloven.

For så vidt angår det særlige spørgsmål, om en deltidsansættelse af kredsdommerne kan indebære et generelt problem i henseende til kredsdommernes habilitet, fremgår det af Justitsministeriets notat, at dette ikke ses at være tilfældet, og at eventuelle specielle habilitetsproblemer må løses gennem retsplejelovens regler om inhabilitet. Om samme spørgsmål set i relation til Menneskerettighedskonventionen udtaler Det Danske Center for Menneskerettigheder i sit notat af 19. august 1994, jf. kap. 4.3.2. ovenfor, at kredsdommeres beskæftigelse ved siden af dommerhvervet kan give anledning til inhabilitet i konkrete sager, men at anden offentlig eller privat ansættelse ikke i sig kan begrunde inhabilitet i henhold til Menneskerettighedskonventionen. Ligeledes udtaler Justitsministeriet i notatet af 14. maj 2001 om kredsdommernes mu-

lighed for at have lønnet erhverv, at det følger af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, at det ikke i sig selv er i strid med kravet om uafhængighed, at en dommer varetager andre funktioner end stillingen som dommer. Hvorvidt sådanne dobbeltfunktioner i en konkret sag vil være uforenelig med konventionens krav, vil bl.a. bero på sagens og parternes karakter. Efter kommissionens opfattelse kan det bl.a. på baggrund af disse udtalelser konstateres, at hensynet til dommernes habilitet ikke er til hinder for en ordning, hvorefter en person kan ansættes som kredsdommer på deltid. Som en særlig garanti mod inhabilitet som følge af anden beskæftigelse foreslås det i øvrigt, jf. pkt. 5.4.2.1.2. ovenfor, at fast indtægtsgivende virksomhed ved siden af kredsdommerhvervet kræver Dommerrådets tilladelse – dette gælder ligeledes for de kredsdommere, der er ansat på delt tid.

5.4.2.2. Det juridiske personale

Det juridiske personale omfatter dommeren ved Retten i Grønland og dennes fuldmægtige samt landsdommeren i Grønland og dennes fuldmægtige.

Efter den gældende ordning, hvor landsdommeren og fuldmægtigene ved Grønlands Landsret er de eneste jurister ved domstolene, er det juridiske personale i alt væsentligt undergivet samme eller tilsvarende regler og fremgangsmåde for udnævnelse, bierhverv, uansøgt ændring af tjenestested, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse, som gælder for henholdsvis dommere og dommerfuldmægtige i Danmark.

Efter kommissionens opfattelse er der flere grunde, som taler for at bevare en sådan fælles ordning også for de fremtidige jurister i det grønlandske retsvæsen.

For det første er de gældende regler på området blevet til efter indgående overvejelser om bl.a. forholdet til grundlovens og Menneskeretskonventionens bestemmelser om dommeres uafhængighed, jf. herved Domstolsudvalgets betænkning nr. 1319 af 19. juni 1996 og lov nr. 402 af 26. juni 1998 om ændring af retsplejeloven, tjenestemandsloven og forskellige andre love samt lov nr. 365 af 2. juni 1999 om bl.a. ændring af lov om rettens pleje i Grønland og lov om statens tjenestemænd i Grønland.

Hertil kommer, at der i Grønland kun er ringe eller ingen mulighed for at henlægge disciplinære beføjelser mv. til uafhængige personer og organer, som på linie med Højesterets præsident eller Den Særlige Klageret kan behandle sager, der vedrører det juridiske personale ved domstolene. Også af denne grund vil det således være ønskeligt fortsat at kunne gøre brug af disse danske instanser.

En opretholdelse af en fælles ordning for juristerne ved de grønlandske og danske domstole vil desuden lette den udveksling af arbejdskraft, der foreløbigt er behov for også efter den foreslåede fremtidige ordning. Dette gælder både i henseende til rekrutteringen af danske domstolsjurister til stillingerne i Grønland og i henseende til det samarbejde, som er forudsat ved forslaget om, at 2 danske landsdommere skal tiltræde Grønlands Landsret som kollegial ret i sager, der er afgjort af Retten i Grønland som 1. instans. Hertil kommer behovet for mid-

lertidigt at kunne beskikke en dansk dommer som stedfortræder mv. for dommeren ved Retten i Grønland og landsdommeren i Grønland.

Idet der således generelt lægges op til at bevare den gældende ordning for det juridiske personale ved domstolene i Grønland, gøres der i det følgende en række yderligere bemærkninger om de enkelte typer af juriststillinger inden for det fremtidige grønlandske domstolsvæsen.

Det bemærkes generelt, at juriststillingerne ved de grønlandske domstole så vidt muligt bør besættes med personer, som har kendskab til det grønlandske samfund i almindelighed og det grønlandske retsvæsen i særdeleshed. Er et sådant kendskab ikke på forhånd til stede, skal det gennem introduktionskurser og på anden særlig måde sikres, at de pågældende bibringes den fornødne viden om grønlandske samfunds- og retsforhold, herunder så vidt muligt også et kendskab til det grønlandske sprog.

5.4.2.2.1. Dommeren ved Retten i Grønland

Dommeren ved Retten i Grønland skal have bestået juridisk embedseksamen, jf. retsplejelovudkastets § 13, stk. 1, ligesom vedkommende i øvrigt bør være i besiddelse af samme kvalifikationer og erfaringsgrundlag, som kræves for udnævnelse som dommer i Danmark.

Indtil videre må det forventes, at rekrutteringen til stillingen skal finde sted blandt danske jurister.

For så vidt angår udnævnelse, bierhverv, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse foreslås samme regler, som i dag gælder for landsdommeren i Grønland, der er omfattet af reglerne for dommere i den danske retsplejelovs §§ 42-43 d og 47-50, jf. retsplejelovudkastets §§ 13 og 32. De beføjelser vedrørende bierhverv og den disciplinærmyndighed, der tilkommer retspræsidenter efter den danske retsplejelov, foreslås at skulle udøves af Højesterets præsident. Dette svarer også til den nuværende ordning for landsdommeren i Grønland. Ligesom det er tilfældet for landsdommeren i dag vil disciplinærmyndigheden herefter være delt mellem Højesterets præsident og Den Særlige Klageret. Reglerne for klage over dommeren ved Retten i Grønland foreslås i det hele at skulle svare til de for landsdommeren i dag gældende, således at klage kan indgives til enten Højesterets præsident eller Den Særlige Klageret, hvilket skal ske inden 4 uger, efter at klageren er blevet bekendt med det forhold, som klagen vedrører.

5.4.2.2.2. Fuldmægtigene ved Retten i Grønland

Fuldmægtigene ved Retten i Grønland skal have bestået juridisk embedseksamen, jf. retsplejelovudkastets § 15, stk. 1, ligesom de bør være i besiddelse af samme kvalifikationer, som kræves for lignende stillinger i Danmark.

Der bør udfoldes særlige bestræbelser på at søge kvalificerede grønlandske jurister rekrutteret til stillingerne.

For så vidt angår ansættelse, forflyttelse, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse foreslås fuldmægtigene ved Retten i Grønland underlagt samme regler, som i dag gælder for fuldmægtigene ved Grønlands Landsret, der er underlagt reglerne for dommerfuldmægtige i Danmark efter den danske retsplejelovs §§ 54-55, jf. retsplejelovudkastets § 34, stk. 1. I modsætning til i dag, hvor Østre Landsrets præsident udøver den disciplinærmyndighed over for landsrettens fuldmægtige, som efter den danske retsplejelov tilkommer retspræsidenterne, foreslås landsdommeren i Grønland at skulle udøve disse beføjelser, jf. retsplejelovudkastets § 34, stk. 2. I tilslutning hertil vil fuldmægtigene i disciplinærmæssig henseende mv. høre under Den Særlige Klageret, hvilket også svarer til den gældende ordning for fuldmægtigene ved landsretten og fuldmægtigene i Danmark. Klage over en fuldmægtig ved Retten i Grønland foreslås i overensstemmelse hermed at kunne indgives til landsdommeren eller Den Særlige Klageret, hvilket skal ske inden 4 uger, efter at klageren er blevet bekendt med det forhold, som har givet anledning til klagen. Når bortses fra omlægningen af kompetencen fra Østre Landsrets præsident til landsdommeren i Grønland er dette ligeledes i overensstemmelse med den gældende ordning for landsrettens fuldmægtige.

5.4.2.2.3. Landsdommeren i Grønland

Landsdommeren, som skal have bestået juridisk kandidateksamen, jf. retsplejelovudkastets § 13, stk. 1, bør som i dag være i besiddelse af samme kvalifikationer, som kræves for udnævnelse som dommer i Danmark.

For så vidt angår udnævnelse, bierhverv, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse foreslås samme regler, som i dag gælder for landsdommeren i Grønland, dvs. reglerne efter den danske retsplejelovs §§ 42-43 d og 47-50, jf. retsplejelovudkastets §§ 13 og 32. De beføjelser vedrørende bierhverv og den disciplinærmyndighed, der tilkommer retspræsidenter efter den danske retsplejelov, foreslås at skulle udøves af Højesterets præsident, hvilket ligeledes svarer til den gældende ordning for landsdommeren i Grønland. Disciplinærmyndigheden vil herefter fortsat være delt mellem Højesterets præsident og Den Særlige Klageret. Reglerne for klage over landsdommeren foreslås i det hele at skulle svare til de nuværende, således at klage kan indgives til enten Højesterets præsident eller Den Særlige Klageret, hvilket skal ske inden 4 uger, efter at klageren er blevet bekendt med det forhold, som klagen vedrører.

Reglerne for dommeren ved Retten i Grønland og landsdommeren i Grønland er herefter i det hele identiske.

5.4.2.2.4. De tiltrædende landsdommere ved Grønlands Landsret

De landsdommere, som skal tiltræde Grønlands Landsret i sager, der er afgjort af Retten i Grønland som 1. instans, foreslås at skulle være udnævnt som landsdommere i Danmark. Forslaget skal ses i lyset af, at der ved ordningen med de tiltrædende dommere søges opnået samme faglige garantier, som gælder ved landsretterne i Danmark.

I modsætning til de faste dommerstillinger i det grønlandske retsvæsen finder kommissionen det af mindre afgørende betydning, at de pågældende landsdommere på forhånd har kendskab til grønlandske forhold, idet den faste landsdommer i Grønland er garanten for, at oplysninger herom indgår i grundlaget for landsrettens afgørelser. Under alle omstændigheder vil det dog være ønskeligt, at de pågældende gennem en kortere introduktion til hvervet får en generel indføring i de samfundsmæssige og retlige forhold, som afviger fra forholdene i Danmark, eller som i øvrigt er af særlig betydning for pådømmelsen af grønlandske sager.

Under hensyn til udnævnte juridiske dommeres beskyttelse mod forflyttelse efter grundlovens § 64 kan der ikke gennemføres en ordning, hvorefter danske landsdommere er forpligtet til at virke som tiltrædende dommer ved Grønlands Landsret. Det foreslås derfor, at henholdsvis Østre og Vestre Landsrets præsident skal beskikke de pågældende til hvervet på grundlag af en ansøgning herom.

Selvom Grønlands Landsret i hver sag kun skal tiltrædes af to danske landsdommere, foreslås det, at der beskikkes et større antal personer, som efter en passende fordeling kan udføre hvervet. Forslaget skyldes hensynet til en hensigtsmæssig fordeling af arbejdsbyrden, herunder for så vidt angår den belastning, som anvendelsen af danske landsdommere kan medføre for de danske landsretter. Det overlades til de to landsretspræsidenter i samråd med landsdommeren i Grønland at fastsætte det nærmere antal af beskikkede personer. Antallet bør ikke være højere, end at de pågældende inden for en overskuelig periode kan opnå erfaring i behandlingen af grønlandske sager, men bør på anden side være tilstrækkeligt højt til, at der ikke opstår urimeligt lange berammelsestider ved Grønlands Landsret. Fordelingen af sagerne de beskikkede landsdommere imellem foreslås ligeledes fastsat af de to landsretspræsidenter efter forhandling med landsdommeren i Grønland og med de beskikkede dommere.

Bestemmelserne om de tiltrædende landsdommere ved Grønlands Landsret findes i retsplejelovudkastets § 14.

5.4.2.2.5. Øvrige jurister ved Grønlands Landsret

Retsassessoren ved Grønlands Landsret skal have bestået juridisk embedseksamen, jf. retsplejelovudkastets § 15, stk. 1, ligesom pågældende bør være i besiddelse af samme kvalifikationer, som kræves for lignende stillinger i Danmark. Af hensyn til graden af faglig ekspertise ved landsretten vil det være ønskeligt, at den pågældende ved dette embede har stor erfaring med retssagsbehandling.

For så vidt angår ansættelse, forflyttelse, disciplinærforfølgning, suspension og afskedigelse foreslås pågældende underlagt samme regler, som også i dag er gældende for fuldmægtige (og retsassessorer) ved landsretten, dvs. reglerne i den danske retsplejelovs §§ 54-55, jf. retsplejelovudkastets § 34, stk. 1. I modsætning til i dag, hvor Østre Landsrets præsident udøver den disciplinærmyndighed over for landsrettens fuldmægtige (og assessorer), som efter den danske retsplejelov tilkommer retspræsidenterne, foreslås landsdommeren i Grønland at skulle udøve disse beføjelser, jf. retsplejelovudkastets § 34, stk. 2. I tilslutning hertil vil fuldmægti-

gene i disciplinærmæssig henseende mv. fortsat høre under Den Særlige Klageret. Klage over en retsassessor ved Grønlands Landsret foreslås i overensstemmelse hermed at kunne indgives til landsdommeren eller Den Særlige Klageret, hvilket skal ske inden 4 uger, efter at klageren er blevet bekendt med det forhold, som har givet anledning til klagen, jf. retsplejelovudkastets § 34, stk. 3. Når bortses fra omlægningen af kompetencen fra Østre Landsrets præsident til landsdommeren i Grønland svarer dette også til den gældende ordning.

Reglerne for fuldmægtigene (og retsassessorer) ved Retten i Grønland og retsassessoren ved Grønlands Landsret er herefter identiske.

5.4.2.3. Domsmændene

Domsmænd foreslås som hidtil at skulle være myndige og uberygtede personer, til hvem der ikke skal stilles krav om særlige uddannelsesmæssige kvalifikationer. Når bortses fra en kortere introduktion til hvervet og eventuelle løbende informationsmøder forudsættes domsmændene ikke at skulle gennemgå en særlig uddannelse eller lignende. De pågældende skal ligesom i dag rekrutteres blandt befolkningen på det sted, hvor de skal virke.

Hvervet som domsmand skal fortsat være et borgerligt ombud. Det bør arbejdes aktivt for, at dette bliver respekteret af de pågældende personers arbejdsgivere, og at de eksisterende refusionsordninger for tabt arbejdsfortjeneste udbredes til også at gælde privatansatte personer, hvor de i dag kun omfatter offentligt ansatte.

Domsmændenes antal ved kredsretterne og Retten i Grønland foreslås fastsat af dommeren ved Retten i Grønland – for kredsretternes vedkommende bør antallet fastsættes efter forhandling med vedkommende kredsdommer. Antallet af domsmænd ved landsretten skal som hidtil fastsættes af landsdommeren.

Valget af domsmænd til kredsretterne foreslås ligesom i dag at skulle ske af kommunalbestyrelsen i det område, som de pågældende domsmænd vælges for. For at modgå partipolitiske hensyn skal valget ske efter indstilling af dommeren ved Retten i Grønland, som bør udforme sin indstilling efter samråd med de respektive kredsdommere. Der bør indstilles et større antal personer, end der er behov for, så kommunalbestyrelsen har mulighed for et vist valg.

Valg af domsmænd til Retten i Grønland og Grønlands Landsret foreslås at skulle ske af Landstinget efter indstilling fra henholdsvis dommeren ved Retten i Grønland og landsdommeren i Grønland. Ved indstillingen bør følges samme fremgangsmåde som for kredsretterne.

Valget foreslås som hidtil at skulle gælde for 4 år ad gangen med mulighed for genvalg.

Reglerne om domsmænd findes i retsplejelovudkastets §§ 35-48.

5.4.2.4. Retssekretærerne

Selvom kredsdommerne foreslås fastansat, vil der som nævnt ovenfor i pkt. 5.1.3. fortsat være behov for retssekretærer ved de fremtidige kredsretter. Fastansættelsen af kredsdommerne indebærer dog, at opgavernes fordeling mellem dommer og sekretær skal tages op til revision, således at kredsdommerne påtager sig den faktiske udførelse af en større del af opgaverne, end der er mulighed for i dag. Som følge af bl.a. denne ændrede opgavefordeling skønner kommissionen, jf. pkt. 5.4. ovenfor, at ikke alle kredsretter vil have behov for en sekretær på fuld tid. Det overlades til Domstolsstyrelsen i samarbejde med domstolene i Grønland at træffe beslutning om, hvorvidt sekretæropgaverne ved disse kredsretter bør udføres af en fastboende person, der kun arbejder for retsvæsenet på delt tid, eller om det vil være mere hensigtsmæssigt at lade opgaverne udføre af en fuldtidssekretær, der samtidigt betjener en anden kredsret. Som en undtagelse til princippet om, at alle kredsretter skal have mindst én sekretær, om end på delt tid, skønnes det i øvrigt, jf. pkt. 5.4., at der ved kredsretten i Illoqqortoormiut ikke vil være arbejde nok til en person ud over kredsdommeren. Svarende til ordningen i dag foreslås det derfor, at kredsdommeren ved denne kredsret selv skal forestå de meget få sager, der er tale om.

Den endelige fordeling af opgaverne mellem kredsdommer og sekretær forudsættes at skulle ske ved de enkelte embeder, således at man efter en konkret vurdering kan vælge den ordning, som efter den pågældende kredsrets forhold må anses for mest hensigtsmæssig. Dommeren ved Retten i Grønland vil kunne bistå med denne tilrettelæggelse, således at ressourcerne udnyttes bedst muligt. Afgørende for tilrettelæggelsen vil bl.a. være, om kredsdommeren befinder sig i kredsretten på fuld tid, eller om vedkommende er på delt tid eller betjener flere kredsretter, således at der ikke altid er en kredsdommer til stede. Er dette tilfældet, vil der være behov for en sekretær, som formår at arbejde selvstændigt med en stor del af opgaverne. De særlige krav, som dette kan indebære i henseende til sekretærens kvalifikationer, bør efter kommissionens opfattelse indgå i overvejelserne om klassificeringen af de enkelte sekretærstillinger, jf. også pkt. 5.4.5. nedenfor, hvor rekrutteringsspørgsmålet er omtalt.

Svarende til ordningen ved Grønlands Landsret i dag vil der også være behov for sekretærer ved Retten i Grønland og den fremtidige Grønlands Landsret. Antallet af sekretærer ved disse embeder forventes at skulle svare til det nuværende ved henholdsvis Vejledningsafdelingen og Retssagsafdelingen i landsretten. Typen af opgaver, som disse sekretærer skal varetage, antages ligeledes at skulle svare til det nuværende. Sekretærer ved Retten i Grønland forventes således at skulle bistå juristerne med vejledningen af kredsretterne, hvilket kan stille særlige krav til deres faglige kunnen. For Grønlands Landsrets vedkommende vil der også fortsat være behov for sekretærbistand til løsningen af de opgaver, der vedrører administrationen af domstolene, jf. herved pkt. 5.4.1.5. ovenfor. Af hensyn til rekrutteringen af tilstrækkeligt kvalificerede personer foreslås det ligesom for kredsretterne, at kvalifikationskravene skal afspejle sig i klassificeringen af stillinger, jf. også det nævnte pkt. 5.4.5.

5.4.3. Midlertidigt beskikkede dommere mv.

Midlertidig beskikkelse som kredsdommer bør efter kommissionens opfattelse være betinget af, at den, der beskikkes i det væsentligste, har tilsvarende kvalifikationer som den faste kredsdommer. Den gældende ordning, hvorefter enhver myndig og uberygtet person kan beskikkes som midlertidig kredsdommer, findes derfor ikke at kunne opretholdes under en ordning, hvor udnævnelse som fast kredsdommer forudsætter gennemførelsen af en særlig kredsdommeruddannelse.

Som midlertidig kredsdommer foreslås herefter alene at kunne beskikkes en anden udnævnt kredsdommer, en kredsdommer, der har gennemgået en væsentlig del af uddannelsen eller en fuldmægtig ved Retten i Grønland. For sidstnævntes vedkommende svarer forslaget til den gældende ordning, hvor en midlertidigt beskikket kredsdommer kan være en fuldmægtig fra landsretten. Desuden foreslås det som nævnt ovenfor i pkt. 5.4.2.1.1., at også kredsdommerkandidater skal kunne beskikkes som midlertidig kredsdommer, når en grundlæggende del af kredsdommeruddannelsen er gennemført. Som beskrevet har dette forslag til formål at sikre grundlaget for gennemførelsen af den praktiske tjeneste, som forudsættes at skulle indgå i kredsdommeruddannelsen, ligesom det tager sigte på de tilfælde, hvor en fast kredsdommer er fratrådt, inden en ny kredsdommer har kunnet færdiggøre uddannelsen.

De tilfælde, hvor det kan komme på tale midlertidigt at beskikke en kredsdommer, er ligesom i dag ved ledighed i stillingen, ved den faste kredsdommers forfald eller på grund af den faste kredsdommers inhabilitet. Desuden foreslås der som hidtil at kunne beskikkes en midlertidig kredsdommer ved siden af den faste kredsdommer, hvis arbejdsmængden ved kredsretten tilsiger det. Desuden bør kredsdommerkandidater kunne beskikkes som yderligere kredsdommer af uddannelsesmæssige hensyn.

Reglerne for midlertidig beskikkelse af kredsdommere foreslås i øvrigt udformet i lighed med de regler, der gælder i dag for midlertidig beskikkelse som landsdommer i Grønland. Dette svarer igen til reglerne efter den danske retsplejelov. Kompetencen til at foretage beskikkelsen som midlertidigt kredsdommer foreslås henlagt til dommeren ved Retten i Grønland, som har den daglige berøring med kredsretterne.

For at sikre muligheden for at kunne beskikke en kredsdommer ved ledighed i stillingen eller ved den faste kredsdommers forfald foreslås det, at enhver kredsdommer skal være forpligtet til at modtage beskikkelse til midlertidigt at beklæde et andet embede foruden sit eget, hvilket svarer til bestemmelsen om byretsdommere i den danske retsplejelovs § 44 a, stk. 2.

På trods af bestræbelserne på at sammensætte en ordning, der sikrer, at uddannede kredsdommere forestår behandlingen af sager ved kredsretterne, er det kommissionens opfattelse, at der må tages højde for situationer, hvor det alligevel ikke er muligt at udnævne en fast dommer eller beskikke en midlertidig dommer, der har gennemført en væsentlig del af uddannelsen. Navnlig i de mindre byer i yderdistrikterne kan der forventes at opstå rekrutteringsproblemer.

Med henblik på at sikre, at særligt sager af hastende karakter – så som grundlovsforhør og andre kriminalprocessuelle tvangsindgreb – samt mindre vanskelige sager – så som faderskabssager, notarialforretninger mv. – også i disse kredse kan blive behandlet, foreslår kommissionen, at der gives mulighed for at beskikke såkaldte "hjælpedommere" til varetagelse af nærmere bestemte sagsskridt primært af foreløbig karakter. Sådanne hjælpedommere, til hvilke der ikke stilles krav om uddannelse eller kun en begrænset uddannelse, bør efter kommissionens opfattelse ikke kunne lede retten som retsformand ved domsforhandlinger. Der henvises nærmere til retsplejelovudkastets § 20 med bemærkninger.

Særligt med henblik på at sikre gennemførelsen af grundlovsforhør foreslås det som et alternativ til hjælpedommere, at der indføres en hjemmel til at sigtede – ved ledighed i den faste kredsdommerstilling eller dommerens forfald – kan blive fremstillet for en anden kredsret under anvendelse af fjernkommunikation. Der henvises til udkastet til retsplejelovens § 356, stk. 2.

Reglerne for midlertidigt beskikkelse som dommer ved Retten i Grønland og landsdommer i Grønland foreslås udformet i overensstemmelse med de gældende regler for midlertidig beskikkelse som landsdommer i Grønland. Dette svarer som nævnt til reglerne efter den danske retsplejelov. Da Østre Landsret ikke længere skal indgå i den grønlandske domstolsordning, foreslås Højesterets præsident i et vist omfang at skulle overtage de beskikkelsesopgaver, som hidtil har påhvilet Østre Landsrets præsident. Beskikkelseskompetencen vil herefter være delt mellem Domstolsstyrelsen og Højesterets præsident således, at styrelsen forestår beskikkelse som følge af ledighed i stillingen eller ved den faste dommers forfald, mens Højesterets præsident forestår beskikkelse som følge af inhabilitet, eller når der som følge af en stor arbejdsmængde er et midlertidigt behov for en yderligere dommer ved embedet. I de tilfælde, hvor Grønlands Landsret skal tiltrædes af yderligere to landsdommere fra Danmark (ved ankebehandling af sager, der er afgjort af Retten i Grønland i 1. instans) foreslås beskikkelseskompetencen dog at skulle ligge hos henholdsvis præsidenten for Østre og Vestre Landsret. Svarende til de gældende regler skal den, der beskikkes, være i besiddelse af samme kvalifikationer, som kræves for at kunne udnævnes som fast dommer i stillingen. I de tilfælde, hvor beskikkelsen beror på inhabilitet, vil den, der beskikkes, altid skulle hentes uden for de grønlandske domstole, dvs. i praksis fra Danmark eller Færøerne.

Der henvises nærmere til bestemmelserne i retsplejelovudkastets §§ 14 og 20-23.

5.4.4. Fortsat vejledning af kredsretterne

Som tidligere nævnt er det kommissionens opfattelse, at der ved en ordning med kredsdommere, der ikke er jurister, vil være behov for fortsat at yde kredsretterne generel og konkret vejledning i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen. Også denne opgave skal høre under dommeren ved Retten i Grønland, således at der ikke længere kan rejses principielle betænkeligheder over for landsdommerens habilitet ved behandlingen af appelsager.

Ovenfor i kap. 4.3.1. og kap. 4.3.2. er der redegjort for nogle af de spørgsmål, som den gældende ordning kan give anledning til i forhold til grundlovens og Menneskerettighedskonventionens bestemmelser om dommeres uafhængighed mv. Det fremgår heraf bl.a., at det efter Justitsministeriets opfattelse ikke er i strid med grundlovens krav til dommernes funktionelle uafhængighed, at kredsdommerne har mulighed for at søge råd og vejledning hos en juridisk dommer, når der blot ikke er tale om bindende vejledning. Det fremgår også, at Menneskerettighedscentret har rejst spørgsmål om, hvorvidt ordningen med vejledning af kredsdommerne kan være i strid med kravene til dommernes funktionelle uafhængighed ifølge Menneskerettighedskonventionen. Menneskerettighedscentret anser det således for tvivlsomt, hvorvidt det er foreneligt med Menneskerettighedskonventionens artikel 6, stk. 1, nr. 1, hvis praksis viser eksempler på, at der instrueres i konkrete sager, og denne instruktion i nogle tilfælde kan opfattes som styrende for domsafsigelsen i kredsretterne. For så vidt angår instruktion med hensyn til rent juridiske spørgsmål må det dog efter Menneskerettighedscentrets opfattelse antages, at ordningen er forenelig med artikel 6, stk. 1, nr. 1.

Ligesom efter den gældende ordning lyder kommissionens forslag på, at den rådgivning, som kredsdommerne skal have adgang til, udelukkende skal være af vejledende – dvs. ikkebindende – karakter. Der vil således ikke blive tale om, at dommeren ved Retten i Grønland skal være tillagt nogen form for instruktionsadgang i forhold til kredsdommernes judicielle virksomhed. Dette forudsættes at skulle afspejle sig i den måde, hvorpå vejledningen udøves, således at der f.eks. ikke vejledes om bevisbedømmelsen i den enkelte sag, men kun orienteres om generelle bevisregler mv., som kan være af betydning ved pådømmelsen. Dette svarer ifølge de foreliggende oplysninger til den praksis, som landsretten følger i dag. Desuden forudsættes det, at der i forbindelse med kredsdommeruddannelsen skal lægges vægt på at understrege karakteren af den rådgivning, som dommeren ved Retten i Grønland udøver, således at der også hos modtagerne af vejledningen er den rette forståelse af ordningen. I øvrigt vil uddannelsen af kredsdommerne også i sig selv bidrage til, at den enkelte kredsdommer opnår en større sikkerhed i udøvelsen af sine opgaver, således at behovet for vejledning reduceres, og således at den vejledning, der fortsat udøves, får den rette placering.

Det er på baggrund af ovenstående kommissionens opfattelse, at den foreslåede ordning for fortsat vejledning af kredsretterne ikke vil være i strid med hverken grundlovens eller Menneskerettighedskonventionens krav til dommernes funktionelle uafhængighed, men på en hensigtsmæssig måde vil tjene det tilsigtede formål – at styrke kredsdommernes faglige kompetence.

5.4.5. Særlige forudsætninger for gennemførelsen af de stillede forslag

Kvaliteten af det arbejde, som udføres ved domstolene, afhænger først og fremmest af kvalifikationerne hos de ansatte dommere og sekretærer. Et godt resultat af kommissionens reformforslag forudsætter således bl.a., at domstolene kan rekruttere og fastholde et personale med gode kvalifikationer eller dog med gode forudsætninger for at kunne tilegne sig de yderligere kvalifikationer, der måtte være nødvendige.

Flere steder i det forudgående – herunder i kap. 2.1., kap. 2.2. og kap. 4.2. – er det omtalt, at domstolene navnlig i de senere år i lange perioder har haft vanskeligt ved at rekruttere og fastholde kvalificeret personale, og at vanskelighederne, jf. det nævnte kap. 4.2., må antages at have nær sammenhæng med bl.a. lønniveauet. Dette gælder også i forhold til den del af personalet, som rekrutteres blandt den grønlandske befolkning – dvs. kredsdommere og sekretærer – idet en generel mangel på kvalificeret, stedlig arbejdskraft har medført, at personer med de for retsvæsenet relevante kvalifikationer kan opnå væsentlig højere lønninger andetsteds. Lønnen – og ansættelsesvilkårene i øvrigt – må dog også antages at spille en væsentlig rolle for rekrutteringen og fastholdelsen af det fornødne antal jurister – navnlig fordi hovedparten af disse foreløbig må hentes fra Danmark, hvor lønniveauet for bl.a. domstolsjurister overstiger eller er det samme som i Grønland.

Ifølge kommissionens forslag skal de fremtidige kredsdommere ansættes i faste stillinger som tjenestemænd. Forinden udnævnelsen skal de med henblik på kredsdommeruddannelsens gennemførelse ansættes i kandidatstillinger på overenskomstmæssige vilkår. Ovennævnte rekrutteringsproblemer findes i denne forbindelse at tale for, at tjenestemandsstillingerne indplaceres på et niveau, der i lønmæssig henseende kan konkurrere med overordnede stillinger inden for de grønlandske kommuner eller hjemmestyret. Kandidatstillingerne bør aflønnes noget lavere, men dog på et sådant niveau, at det er muligt at opretholde et almindeligt forsørgelsesgrundlag.

Idet der kan forløbe noget tid, før der er et tilstrækkeligt antal uddannede kredsdommere til, at samtlige faste kredsdommerstillinger kan besættes, må det forventes, at det i en overgangsperiode kan være nødvendigt, at lade kredsdommere, der ikke ønsker ansættelse i en kandidatstilling fortsætte deres nuværende kredsdommergerning. I så fald er det kommissionens opfattelse, at de pågældende skal være beskikkede som kredsdommer. Det er videre kommissionens opfattelse, at beskikkelsen skal kunne ophøre, når der er mulighed for, at ansætte en kandidat eller fast kredsdommer, idet samtlige kredsdommerstillinger snarest muligt bør besættes med uddannede kredsdommere, jf. herved overgangsbestemmelsen i retsplejelovudkastets § 756.

En overgangsordning løser imidlertid kun problemet inden for en nærmere periode. De eventuelle rekrutteringsproblemer, der også på længere sigt kan forventes at opstå, er der efter kommissionens opfattelse taget højde for ved kommissionens forslag til beskikkelse af midlertidige kredsdommere og hjælpedommere, jf. ovenfor pkt. 5.4.3.

For sekretærernes vedkommende findes ovennævnte rekrutteringsproblemer at tale for en generel højnelse af det nuværende lønniveau – herunder i form af omklassificeringer, således at flere stillinger får karakter af overassistentstillinger eller kontorfuldmægtigstillinger.

Også for juristernes vedkommende findes rekrutteringsproblemerne at tale for en højnelse af lønniveauet, så det mindst svarer til det danske, og så det indebærer et yderligere tillæg, som kan gøre det attraktivt for jurister i Danmark at flytte til Grønland og eventuelt forblive på stedet i en længere periode, end der hidtil har været tale om. Det bemærkes i denne forbindel-

se, at domstolsjurister, der gør tjeneste på Færøerne, får et sådant særligt tillæg, der indebærer en væsentlig forhøjelse af den løn, som de i øvrigt oppebærer ifølge dansk overenskomst.

Fastlæggelsen af det fremtidige lønniveau ved de grønlandske domstole skal i sidste ende foretages af de administrative myndigheder i samarbejde med de involverede faglige organisationer.

Også domstolenes lokaleforhold må forbedres, således at hver kredsret har lokaler til rådighed, der sikrer værdige rammer for retshandlingerne. Om den nærmere udformning af kommissionens forslag til bedre bygningsmæssige forhold for de grønlandske domstole henvises til kap. 7 nedenfor.

5.4.6. Alternativ konfliktløsning

Kommissionen har fundet det naturligt som et led i overvejelserne om det fremtidige retsvæsens struktur at vurdere, hvorvidt der bør indføres muligheder for alternativ konfliktløsning. Kommissionen har til brug herfor indhentet et oplæg fra Annika Snare, Det Juridiske Fakultet ved Københavns Universitet.

I oplægget skriver Annika Snare, at man kan se tendenser i en række lande på en søgen efter nye muligheder for konfliktbearbejdning. Der er søgt udformet dels en anderledes måde at løse konflikterne på end gennem det etablerede domstolssystem og dels søgt alternativer til de gængse sanktioner. I dette afsnit behandles alene spørgsmålet om alternativer til selve domstolsprocessen, mens spørgsmålet om alternativer til de gængse sanktioner er beskrevet i afsnit XV, kap. 2.10.

Udviklingen mod en søgen efter nye muligheder for konfliktbearbejdning er ifølge oplægget sket på baggrund af en kritik af det etablerede retssystem, hvorefter der er sket en professionalisering, således at jurister har overtaget håndteringen af mange mellemmenneskelige konflikter, ligesom der i mange lande er set en kraftig stigning i antallet af indsatte i fængsler. Inspirationen til nytænkningen er hentet fra fjerne tider eller i andre retskulturer end den industrialiserede vestlige verden.

Af Annika Snares oplæg fremgår det, at der som alternativ til domstolsprocessen foreslås indført en mæglingsmetode, som kan varieres efter de lokale forhold, men som indebærer, at der skal etableres forhandlinger mellem de berørte personer eller grupper ved hjælp af en neutral tredjeperson – en mægler – der skal hjælpe parterne til at nå en løsning, men som ikke må søge at påtvinge parterne en bestemt løsning. Ordningen bygger på et grundtanke om inddragelse af parterne i løsningen af deres egne konflikter. I kriminalsager bør forbryderen således inddrages for at understrege dennes ansvarlighed for den skadegørende handling, og offeret bør gives en aktiv, selvstændig rolle. Ved at sætte mennesker i stand til at løse deres egne konflikter styrkes deres selvbestemmelse. Ordningen skal være frivillig, således at en person kan afslå fra at deltage. Tankegangen er desuden, at en konflikt bringer fortræd ikke alene for ofrene, men også for lokalsamfundet og gerningsmændene selv. Målsætningen bør derfor væ-

re at skabe fredelige forhold i det nære samfund ved at forsone parterne og udbedre de skete skader. Konfliktbearbejdningen bør derfor ske i de nære omgivelser og ved hjælp af lægfolk som mæglere. Der vil herved blive åbnet mulighed for mere konstruktive fremtidige forhold mellem parterne, og lokalsamfundet vil blive styrket. De allerede etablerede mæglingsordninger er for nogles vedkommende uafhængige af det etablerede system, mens andre nærmest fungerer som et "forkontor" til domstolene.

Kommissionen har stor sympati for målsætningerne og tankegangene bag de alternative konfliktløsningsmetoder. Det har altid været et særkende for den grønlandske retspleje, at konflikter behandles i det nære samfund og ved hjælp af lokale lægfolk. Dette nærhedsprincip er bevaret i kommissionsflertallets valg af model for den fremtidige retsorden. En egentlig konfliktmægling som alternativ til f.eks. en kriminalsag er imidlertid – som det fremgår af Annika Snares notat og foranstående bemærkninger – både i form og indhold noget ganske andet end en sag ved en lokal grønlandsk kredsret.

Det er kommissionens opfattelse, at der især i et samfund som det grønlandske, der består af en række små samfund, er basis for at overveje, om parterne mere aktivt kan inddrages i løsningen af deres egne konflikter, f.eks. gennem mægling mellem gerningsmand og offer. Kommissionen har derfor overvejet, om der er basis for at indføre frivillig forligsmægling til erstatning for en domstolsproces.

Der er i denne forbindelse foretaget en vurdering af, om de lokale kredsdommere vil kunne anvendes som mæglere, da de opfylder betingelserne om at være lokale, læge – om end med en særlig kredsdommeruddannelse – og neutrale. Kommissionen mener imidlertid ikke, at det vil være en god løsning at inddrage kredsdommerne i en mægling, der skal erstatte en domstolsproces. Begrundelsen for dette er navnlig, at kredsdommeren, hvis mæglingen slår fejl, næppe bør forestå den senere retssag af retssikkerhedsmæssige grunde. Hertil kommer, at det kan være vanskeligt at styrke den traditionelle rolle for kredsdommeren, hvis der samtidig indføres helt anderledes opgaver.

Hvis der skal etableres en frivillig forligsmægling, må der således inddrages en anden person som mægler. Kommissionen finder, at den ikke har grundlag for at tage initiativ til at igangsætte forsøg hermed. Noget sådant vil antagelig forudsætte, at en eller flere grønlændere lærer disse tanker at kende og derigennem bliver inspireret til at forsøge noget sådant gennemført.

Kommissionen har derfor overvejet, hvordan elementerne fra den alternative konfliktløsning kan inddrages i kredsdommersystemet, ud over at konflikterne stadig foreslås behandlet af lokale folk uden juridisk kandidateksamen. Der har ikke i kredsretterne været nogen særlig tradition for forsøg på mægling mellem parterne. Kommissionen foreslår imidlertid, at det lovfæstes, at der i civile sager skal forsøges mæglet forlig, jf. retsplejelovudkastets § 178. Herved vil parterne få bedre mulighed for at få hjælp til at aftale sig til rette og selv få indflydelse på forligets indhold. Denne form for mægling er ikke et alternativ til retsprocessen, men et værdifuldt element i selve denne proces.

I kriminalsager er der ikke mulighed for at mægle forlig i forbindelse med sagens gang i kredsretten (eller Retten i Grønland/Landsretten i Grønland).

I familieretlige sager, hvor der er uenighed om forældremyndighed eller samværsret, er der positive erfaringer i en række lande med gennem mægling at støtte forældrene til selv at løse konflikten, og at støtte barnet i konflikten. Kommissionen ser gerne, at også grønlandske forældre og børn får krav på en sådan bistand som et led i behandlingen af deres sag. Kommissionen stiller dog ikke forslag herom, da det bør afvente en revision af selve lovgrundlaget for behandlingen af familieretlige sager, herunder stillingtagen til kompetencefordelingen mellem Rigsombudsmanden og kredsretterne, jf. kap. 7.1.4.1. om den rapport med forslag vedrørende bl.a. den familieretlige lovgivning, som en arbejdsgruppe nedsat af Justitsministeriet har afgivet i 2002. Hertil kommer, at der formentlig på en række områder vil være mangel på kvalificerede personer til at afhjælpe behovet.

Det er således kommissionens opfattelse, at den foreslåede model for retsvæsenet ikke nu bør suppleres med en adgang til alternativ konfliktløsning.

5.4.7. Sædvaner

5.4.7.1. Indledning

I forbindelse med Retsvæsenskommissionens konference i Nuuk i marts 1997 opfordrede repræsentanter fra "Inuit Circumpolar Conference" ("ICC") kommissionen til som en del af sit arbejde at beskæftige sig med spørgsmålet om sædvaneret. For nærmere oplysninger om konferencen henvises til den rapport, som kommissionen offentliggjorde herom i november 1997.

ICC arbejder for Inuits interesser og rettigheder i de arktiske områder og søger nationalt og internationalt at fremme forståelsen og anerkendelsen af Inuits retsforståelse og sædvaner.

Som en følge af opfordringen blev der umiddelbart efter konferencen i Nuuk afholdt et møde mellem repræsentanter for ICC og retsvæsenskommissionen. Repræsentanterne for ICC udtrykte under mødet frygt for, at sædvanerne, der er en vigtig del af fangstkulturens identitet, er ved at forsvinde, fordi de ikke gives nogen position. Det er således opfattelsen hos ICC, at sædvaneret bør anerkendes på linie med skreven ret og måske endda tillægges forrang herfor, således at oprindelige folks identitet og livsform kan opretholdes og beskyttes.

Den rejste problemstilling kan være af betydning såvel i henseende til den materielle regulering som i henseende til den konfliktløsningsmåde, der anvendes på områder, hvor sædvaner gør sig gældende. Som et område, hvor sædvaneretten har særlig interesse, er området for fiskeri, fangst og jagt blevet nævnt. Endvidere er nævnt området for overdragelse af boliger i form af lejligheder fra ældre til yngre generationer, hvor det tidligere har været grønlandsk sædvane, at sådan overdragelse kunne ske. Også ejerforholdet inden for immaterialretten er blevet nævnt som et område, hvor sædvaneretten påkalder sig særlig interesse.

Spørgsmålet om sædvaneret blev ligeledes berørt på retsvæsenskommissionens konference i København i december 1997. For nærmere oplysninger om denne konference henvises til den rapport, som kommissionen i februar 1998 har udgivet om konferencen. Emnet blev her omtalt som et led i drøftelserne om, hvorledes man skaber et retssystem, der sikrer såvel den nødvendige professionalisme som den brede legitimitet i befolkningen. Der blev i den forbindelse rejst spørgsmål om, hvorvidt det reelt er et grønlandsk ønske, at sædvaneretten trækkes frem og levendegøres. Det blev heroverfor anført som en misforståelse at tro, at sædvaneretten er et spørgsmål om at grave gamle traditioner frem, idet sædvaneretten snarere er et udtryk for, at der ikke for enhver pris skal lægges vægt på forudsigeligheden, men også på den konkrete retfærdighed. Det blev også nævnt, at opmærksomheden omkring sædvaneretten er forholdsvis ny, og at arbejdet med området derfor ikke er kommet så langt. Man efterlyste i denne forbindelse en grønlandsk debat om emnet.

5.4.7.2. Problemformulering

Efter artikel 8 i ILO-konvention nr. 169 af 28. juni 1989 om oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater skal der tages behørigt hensyn til de berørte folks egne sædvaner og institutioner ved anvendelse af nationale love og forskrifter over for dem. Denne konvention er ratificeret af Danmark i 1997 efter stærk tilskyndelse fra Grønlands hjemmestyre. Hjemmestyret tilkendegav i den forbindelse, at den for Grønland gældende lovgivning opfyldte konventionens bestemmelser. Grønland indtager i sammenligning med andre oprindelige folk andre steder i verden en særstilling, idet der med hjemmestyreordningen er fastlagt en særlig status for Grønland inden for staten. Ikke mindst i kraft af hjemmestyrelovgivning er der efter hjemmestyrets indførelse i 1979 sket en omfattende skriftlig regulering, der i vidt omfang hviler på sædvaneretlige overvejelser. Specielt for det vigtige område – fiskeri, fangst og jagt – bemærkes, at der findes en række kommunale vedtægter, der regulerer dette område. Disse vedtægter er en del af gældende ret i Grønland. Inden for retsvæsenet, der ikke er omfattet af hjemmestyreloven, er der lovgivet særskilt i erkendelse af, at særlige grønlandske forhold gør sig gældende, herunder retssædvaner og retsopfattelse. Det kan endvidere ikke udelukkes, at sædvaner, ud over at have betydning ved siden af skreven ret, kan tænkes i visse tilfælde at være en dominerende retskilde i forhold til skreven ret. Dette indebærer, at spørgsmålet om sædvaner som en del af gældende ret nok ser noget anderledes ud i Grønland set i forhold til oprindelige folk andre steder i verden.

Det er ikke kommissionens opgave at beskæftige sig med spørgsmålet om, hvilken position eller betydning sædvaneretten bør have i forhold til hjemmestyrelovgivning eller anden materiel lovgivning. Dette aspekt af sædvaners betydning og anvendelse kan derfor ikke inddrages i kommissionens arbejde. Derimod ligger det inden for kommissionens område at foretage en vurdering af, hvorvidt de grønlandske domstole er egnede til at løse tvister på områder, hvor sædvaner fortsat gør sig gældende. Kommissionens overvejelser vedrørende dette spørgsmål har fundet sted på grundlag af dels en rundspørge til kredsdommerne, dels en undersøgelse af domme i Tidsskrift for Grønlands Retsvæsen, hvor lokale sædvaner synes at have spillet en rolle for afgørelsen. Resultatet heraf er beskrevet straks nedenfor i pkt. 5.4.7.3.

De ovenfor omtalte udtalelser vedrørende sædvanerettens kulturelle betydning mv. har endvidere spillet en rolle i forbindelse med kommissionens overvejelser om udviklingen af et fremtidigt retssystem, der fortsat har bred legitimitet i befolkningen. Dette aspekt af sædvanerettens betydning er nærmere omtalt nedenfor i pkt. 5.4.7.4.

5.4.7.3. Domstolene som konfliktløsere på områder, hvor sædvaner gør sig gældende

Ved en rundspørge medio 1997 blev kredsdommerne af kommissionen anmodet om at oplyse, hvorvidt de havde kendskab til sædvaneretlige regler for fiskeri, fangst og jagt inden for deres geografiske område. De blev endvidere spurgt om deres kendskab til løsningen af konflikter på områder, hvor sådanne sædvaner måtte gøre sig gældende – herunder især om kendskabet til, hvorvidt sådanne konflikter oftest bliver løst på anden måde end ved domstolene. Endelig blev de bedt om at beskrive eventuelle retssager – civile sager som kriminalsager – hvor sædvaner havde spillet en rolle for afgørelsen.

Af de i alt 8 besvarelser, der fremkom, fremgår det, at de sædvaneretlige regler, kredsdommerne har kendskab til, for langt den overvejende dels vedkommende vedrører deling af fangstbytte. Samtidig fremgår det, at konflikter vedrørende disse sædvaner sjældent kommer for domstolene. Om baggrunden herfor oplyser nogle af kredsdommerne, at reglerne for deling af fangstbytte er meget retfærdige og klare, ligesom i øvrigt delingen sker straks, og mens alle er til stede, hvilket begrænser mulighederne for konflikter. Eventuelle konflikter menes løst på stedet, idet man i sagens natur ikke kan leve med, at byttet ligger hen. Om årsagen til, at sagerne ikke kommer for domstolene, peges endvidere på den omstændighed, at fangerne i et vist omfang er afhængige af indbyrdes samarbejde, hvilket bidrager til en hurtig bilæggelse af eventuelle stridigheder.

De få sager, som ifølge oplysningerne fra kredsdommerne er endt i retten, har ligeledes drejet sig om delingen af fangstbytte. Der har været tale om civile sager, anlagt af den fanger, der har følt sig forbigået. Sagerne har været behandlet på lige fod med andre civile sager – herunder med afhøring af andre fangere som vidner. Sagernes udfald synes i alle tilfælde at have beroet på en stillingtagen til sagens bevisligheder, hvorimod der ikke har været afgørende uenighed om, hvilke sædvaner mv., som skulle finde anvendelse ved sagens afgørelse. Der er således intet som tyder på, at kredsretterne negligerer eller tilsidesætter lokale jagt- og fangstsædvaner. Tværtimod synes der at herske en stor grad af indforståethed omkring gyldigheden af sådanne regler.

Kommissionen har som nævnt endvidere foranlediget en undersøgelse af domme trykt i Tidsskrift for Grønlands Retsvæsen. Formålet med undersøgelsen, som er gennemført af Nina Krarup, har primært været at opnå viden om området for lokale sædvaner. Undersøgelsen har måttet foregå under visse metodiske begrænsninger, hvorfor den ligesom rundspørgen til kredsdommerne ikke kan anvendes som videnskabelig dokumentation for forholdet mellem sædvaner og retssystemet. Undersøgelsen illustrerer dog, at anvendelsen af sædvaner ikke er hverken kredsretterne eller landsretten fremmed. Den viser også, at fangst og jagt er det ker-

neområde, hvor flest sædvaner gør sig gældende. Forfatteren til undersøgelsen oplister på baggrund af dommene en række normer, der muligvis kan karakteriseres som sædvaner. Det udtales overordnet herom, at sædvaner ikke overraskende navnlig synes at foreligge, hvor bestemte adfærdsmønstre er nødvendige og/eller nyttige for at imødekomme det helt basale behov for føde på kort eller lidt længere sigt.

Kommissionens konklusion er efter de foreliggende oplysninger den, at domstolene i Grønland anvender sædvaner som retskilde. Når henses hertil, og til indholdet af de fremkomne oplysninger i øvrigt, er der efter kommissionens opfattelse ikke grundlag for en antagelse om, at domstolene er mindre egnede til at løse konflikter på områder, hvor sædvaneretlige regler gør sig gældende, om end det af andre grunde kan være ofte forekommende, at sådanne konflikter – i overensstemmelse med sædvanen – løses af de involverede selv. Domstolene bringes først i anvendelse, når konflikten ikke har kunnet bringes til ophør gennem traditionelle metoder. For sådanne situationer tyder det foreliggende materiale endvidere på, at processen ved domstolene er ganske velegnet for en endelig afklaring af og stillingtagen til konflikten.

5.4.7.4. Det fremtidige retssystems legitimitet blandt befolkningen

Som omtalt ovenfor blev der under kommissionens konference i København i december 1997 givet udtryk for, at respekten for sædvaner spiller en vigtig rolle for udviklingen af et retssystem, som har den fornødne forståelse og opbakning blandt befolkningen. Det blev i denne forbindelse påpeget, at retskulturen ikke alene afhænger af den materielle lovgivning, men i nok så høj grad af de personer, der udgør dommerstanden.

Netop dette synspunkt har, som det fremgår af pkt. 5.1.1. ovenfor, spillet en meget væsentlig rolle for kommissionens stillingtagen til, om samtlige dommerstillinger for fremtiden bør besættes med jurister. Der har i kommissionen været enighed om, at ordningen med kredsdommere, der ikke har juridisk embedseksamen, bør bevares. Med en kredsdommerstand, der som hidtil i både sproglig og kulturel henseende er en naturlig del af det grønlandske samfund, er der efter kommissionens opfattelse sikret et grundlag for at opretholde og videreudvikle den særlige retskultur, som præger retsvæsenet i dets nuværende form, og som findes at have været afgørende for befolkningens hidtidige accept af retssystemet, jf. herved Helene Brochmanns undersøgelsesrapport "I Kredsretten", s. 143-145.

I tilknytning til forslaget om at bevare kredsdommere, der ikke har juridisk kandidateksamen, har kommissionen fremsat forslag om, at der til styrkelse af ordningen skal indføres en særlig kredsdommeruddannelse af ca. 2 års varighed, jf. nærmere pkt. 5.4.2.1.1. og kap. 6.1.4. Forslaget om uddannelse af kredsdommerne har vundet bred tilslutning også uden for kommissionen. Bl.a. under den tidligere omtalte konference i København blev der dog samtidig peget på risikoen for, at kredsdommerne gennem uddannelsen bliver for fokuserede på at tilegne sig juridisk ekspertise og som en konsekvens heraf tilsidesætter deres egne særlige kvalifikationer som mindre relevante. Resultatet af dette kan blive en situation, hvor "dårlig jura" har vundet indpas på bekostning af den sunde fornuft, ligesom det kan medføre en forholdsvis ukritisk homogenisering med det danske retssystem.

De nævnte synspunkter har ved flere lejligheder været til drøftelse i kommissionen, som er ganske enig i, at de nævnte risici foreligger. Det er således overordentligt væsentligt, at man ved tilrettelæggelsen og gennemførelsen af kredsdommeruddannelsen finder en passende balance mellem de særlige kvalifikationer, som kredsdommerne på forhånd er i besiddelse af, og den juridiske indsigt, som de skal bibringes gennem uddannelsen. Efter kommissionens opfattelse skal dette bl.a. ske ved at sikre kredsdommerne en grundlæggende forståelse af kredsdommerrollen som sådan – herunder en grundlæggende forståelse for kernen i den procesform, som udspiller sig ved kredsretterne. Det vil endvidere være afgørende, at kredsdommerne på den ene side gøres bevidste om og sikre på deres kvalifikationer og på den anden side lærer at erkende grænserne for deres juridiske indsigt, så der kan søges den fornødne vejledning, eller sagen kan henvises til en juridisk dommers behandling. Henset til de hidtidige erfaringer med kredsdommerordningen, som har vist lægdommernes evne til at træffe gode retsafgørelser, har kommissionen tillid til, at det på denne måde vil være muligt dels at bevare værdierne ved den gældende ordning og dels at tilføre ordningen den fornødne faglige styrkelse.

Under forudsætning af de nævnte forslag er det således kommissionens opfattelse, at der ved opretholdelse af kredsdommerordningen kan sikres et solidt fundament for den fortsatte udvikling af den grønlandske retskultur, hvorigennem også respekten for de sædvaneretlige retskilder kan bevares.

5.4.8. Den fremtidige udvikling

Det grønlandske samfund er inde i en rivende udvikling, som gør det vanskeligt selv på forholdsvis kort sigt at forudse de fremtidige behov i forhold til domstolene.

Kommissionen finder det derfor meget væsentligt, at den grundlæggende og omfattende retsplejereform, der nu er lagt op til, indrettes på en sådan måde, at domstolene kan udvikle sig i takt med det omgivende samfund, uden at større lovreformer er nødvendige.

Efter kommissionens opfattelse opfylder de stillede forslag dette formål.

For det første er ordningen indrettet således, at den kan modsvare en udvikling i retning af tiltagende komplicerede sager. Dette gælder både i kraft af kredsdommernes faglige styrkelse og i kraft af adgangen til at lade behandlingen af særligt komplicerede sager ske ved Retten i Grønland, uden at dette medfører, at en eventuel appel skal behandles af en dansk domstol.

For det andet giver ordningen mulighed for løbende og i takt med de naturlige behov at rationalisere domstolene. Dette kan ske ved hjælp af forslaget om, at der fortsat skal være adgang til at udnævne samme person som kredsdommer for flere kredsretter ad gangen og at udnævne flere personer som kredsdommer for samme kredsret eller for flere kredsretter under ét. Måtte det således vise sig, at f.eks. anlæggelsen af flere lufthavne gør transport mindre tids- og omkostningskrævende, eller opstår der af andre årsager – eksempelvis pga. en ændring i sagsan-

tallet eller sagernes fordeling byerne i mellem – mulighed for og ønske om at ændre kredsdommernes antal og placering, kan dette finde sted i forbindelse med naturlig afgang, uden at en lovreform er nødvendig. Samtidig sikrer ordningen dog en fortsat iagttagelse af nærhedsprincippet, idet retskredsenes antal følger af loven. Uanset antallet og placeringen af kredsdommere betyder dette, at der vil være et stedligt retskontor, som borgerne kan henvende sig til, og hvor retten vil blive sat, når stedet er værneting.

Endelig indebærer ordningen, at kvalificerede grønlandske jurister, der måtte søge ansættelse inden for domstolene, kan placeres i centrale instanser, hvorfra de kan bidrage mest muligt til det samlede retsvæsens styrkelse og til uafhængigheden af udefrakommende juristers arbejdskraft. Udviklingen må herefter vise, om der er grundlag for en ordning, hvor samtlige dommerstillinger besættes med grønlandske jurister.

Kapitel 6. Personaleuddannelse

6.1. Uddannelse af kredsdommere

6.1.1. Indledning

Uddannelsen af kredsdommere er hidtil foregået i tilslutning til kredsdommernes kontakt med Grønlands Landsret i enkeltsager, gennem Landsrettens besøgsrejser og i tilknytning til kredsdommermøderne.

Der har i en årrække fra mange sider været rejst krav om yderligere uddannelse af retsvæsenets forskellige personalegrupper, ikke mindst kredsdommerne.

I kommissionens kommissorium er det da også nævnt, at der skal udarbejdes planer for udviklingen af et uddannelses- eller kursussystem for de forskellige personalegrupper inden for retsvæsenet, og allerede på kommissionens første møde i august 1994 blev nedsat en arbejdsgruppe, der meget hurtigt skulle fremkomme med forslag til snarlig iværksættelse, dvs. ikke afvente afgivelsen af kommissionens endelige betænkning. Om arbejdsgruppens sammensætning henvises til afsnit I, pkt. 3.5.1.

Arbejdsgruppens første redegørelse foreslå i maj 1995 og vedrører uddannelse og dygtiggørelse af bl.a. kredsdommerne. Redegørelsen indeholder både forslag til nogle akutte tiltag, der ville kunne iværksættes umiddelbart, og til mere langsigtede uddannelsesplaner.

Ansvarlig for gennemførelsen af såvel de akutte tiltag som af den egentlige uddannelse var Grønlands Landsret, der ifølge den grønlandske retsplejelov har en generel vejledningsforpligtelse over for kredsdommerne. Opgaven blev varetaget af den helt nye Vejledningsafdeling ved Grønlands Landsret, der var blevet etableret i juni 1995 på foranledning af retsvæsenskommissionen. Der var to formål med at oprette denne særlige afdeling. For det første at styrke kredsretterne fagligt og for det andet at adskille landsdommerens vejledning af kredsretterne fra behandlingen af ankesager. Der blev normeret en retsassessorstilling til varetagelse af den daglige ledelse af Vejledningsafdelingen, men det formelle ansvar for såvel Retssagsafdelingen som Vejledningsafdelingen i Grønlands landsret varetages af landsdommeren.

En række af de foreslåede akutte initiativer blev gennemført i løbet af 1995-1997, bl.a. i form af intensiveret vejledning, og i 1997 besluttede kommissionen, at der også skulle gennemføres et forsøg med en mere omfattende uddannelse af nogle kredsdommere. Kommissionen forudsatte, at Vejledningsafdelingen ved Grønlands Landsret, der skulle stå for uddannelsen, blev tilført yderligere økonomiske og personalemæssige ressourcer, herunder ressourcer til under uddannelsen at "frikøbe" de kredsdommere, der havde hovederhverv uden for retsvæsenet. Den ovenfor nævnte arbejdsgruppe udarbejdede i august 1997 forslag til iværksættelse af et forsøg med uddannelse af et antal af de fungerende kredsdommere.

Kommissionen godkendte forslaget, der blev bevilget penge til forsøget, og i august 1998 påbegyndtes kredsdommeruddannelsen.

6.1.2. Beskrivelse af uddannelsesforsøget

Uddannelsesforsøget gennemførtes i perioden fra august 1998 til marts 2000, og umiddelbart efter forelå en evalueringsrapport om forsøget fra direktør i Civilretsdirektoratet, Dorrit Sylvest Nielsen. Det følgende bygger i vid udstrækning på denne rapport og arbejdsgruppens forslag.

6.1.2.1. Deltagerkredsen

Arbejdsgruppen lagde til grund, at 4-6 af de nuværende kredsdommere formentlig ville være interesserede i at deltage i forsøgsuddannelsen. Herudover foreslog man, at én til to personer, der ikke allerede var udnævnt til kredsdommere, men som dog i forvejen havde en tilknytning til retsvæsenet, skulle deltage for at sikre den fremtidige rekruttering af egnede kredsdommere.

Gruppen lagde også vægt på, at kredsdommernes alder indgik som et moment ved udvælgelsen, der endeligt skulle foretages af landsdommeren.

Ved uddannelsens start var tilmeldt syv deltagere, alle beskikkede kredsdommere, hvoraf de fleste var i 40'erne eller 50'erne. Geografisk dækkede de hele Grønland. Efter første modul meldte en kredsdommer fra og blev erstattet af en nybeskikket kredsdommer. Efter fjerde modul meldte endnu en deltager fra, og under sidste modul besluttede en deltager ikke at gennemføre hele eksamensforløbet.

Fem ud af i alt otte kredsdommere gennemførte således uddannelsen og bestod den afsluttende eksamen.

6.1.2.2. Tid og sted for uddannelsen

Arbejdsgruppen foreslog, at kredsdommeruddannelsen skulle vare ca. 1½ år. Uddannelsen skulle opdeles i moduler og veksle mellem perioder med egentlig undervisning i Nuuk og perioder, hvor deltagerne var tilbage i kredsretterne.

Uddannelsen, der har omfattet 6 moduler, hver af 4 ugers varighed, har løbet over ca. 1½ år i perioden fra august 1998 til marts 2000.

Undervisningen er foregået i Grønlands Landsrets Vejledningsafdeling i Nuuk.

6.1.2.3. Uddannelsens indhold og opbygning

Arbejdsgruppen foreslog forsøgsuddannelsen fordelt på 6 moduler af typisk 4 ugers varighed opdelt på nærmere angivne emner. I perioderne mellem de enkelte moduler forudsatte arbejdsgruppen, at deltagerne løste hjemmeopgaver sideløbende med varetagelsen af det praktiske arbejde som kredsdommer.

Arbejdsgruppen anførte, at undervisningen bl.a. skal sikre, at deltagerne har kendskab til de grundlæggende retsregler og principper for lovgivningssystemet. Særligt skal dommernes funktion i samfundet og baggrunden for den grønlandske kredsdommerordning være kendt. Det første modul forudsættes også at indeholde en grundig indføring i det praktiske sagsforløb, således at deltagerne har et indgående kendskab til sagsgangen, fra en sag modtages i kredsretten, til den afsluttes. Også træning i praktisk retsledelse, notatteknik, førelse af retsbog og domsskrivning indgår i undervisningen.

Gennemgangen af undervisningsplanerne i forbindelse med evalueringen viser, at undervisningen nøje har fulgt arbejdsgruppens forslag.

Deltagerne har således i *modul 1* deltaget i to rollespil om behandlingen af civile sager og kriminalsager, ligesom de overværede og diskuterede Østre Landsrets behandling af en ankesag under landsrettens session i Nuuk. Der blev endvidere undervist i kildesøgning, notatteknik, protokollering samt skrivning af rets- og dombog. Herudover indeholdt modulet en gennemgang af de processuelle regler for behandlingen af civile sager og kriminalsager, ligesom der blev givet en introduktion til de forskellige sagstyper, kredsretterne behandler. På modulet deltog en række undervisere fra andre offentlige myndigheder mv., herunder fra Ombudsmandsinstitutionen, Rigsombudet, landsstyret og hjemmestyret samt advokaterne.

På *modul 2* har undervisningen bl.a. omfattet de grundlæggende principper for kriminalretlig forfølgning samt overtrædelse af de enkelte bestemmelser i kriminalloven og særlovgivningen. Der har været anvendt rollespil og en række øvelsesopgaver, ligesom der har været undervist i selve processen for sagernes gennemførelse. Repræsentanter for anklagemyndigheden og Kriminalforsorgen har undervist på kurset, der også har omfattet besøg på anstalten i Nuuk. Også bisiddernes rolle er blevet gennemgået.

Undervisningen på *modul 3* har bl.a. omfattet en række konkrete love samt ejendomsret og erstatningsret. Der har på dette modul været stillet enkelte øvelsesopgaver, men hovedvægten har været lagt på gennemgangen af de enkelte love og juridiske principper.

Modul 4 har ligeledes omfattet introduktion til konkrete sagstyper inden for det civilretlige område. Herudover blev der på ny undervist i kriminalproces (bevisvurdering), mens sidste del af modulet omfattede behandlingen af ægteskabssager og personret. Endvidere foretoges repetition, og der blev afholdt prøveeksamen.

På *modul 5* blev der undervist i arveret, ægtefælle- og dødsboskifte samt forvaltningsret. Undervisningen sluttede flere dage kl. 12, hvorefter eftermiddagen var afsat til selvstudium og workshop.

Udover undervisning i administrative og personalemæssige forhold omfattede *modul 6* repetition af tidligere gennemgåede emner, ligesom der blev afholdt prøveeksamen – både skriftlig og mundtlig. Modulet afsluttedes med 3 skriftlige og 2 mundtlige eksaminer.

Mellem modulerne var der efter det oplyste alene hjemmeopgaver efter modul 2 og 3.

6.1.2.4. Aflæggelse af prøver

Arbejdsgruppen foreslog, at der under selve uddannelsesforløbet skulle afholdes prøver af vejledende karakter, og at disse formentlig mest hensigtsmæssigt kunne bestå i rollespil/processpil. Prøverne blev foreslået placeret i begyndelsen af hvert af modulerne og skulle vedrøre emner, der var gennemgået på det forudgående modul.

Det blev forudsat, at Vejledningsafdelingen under hele uddannelsesforløbet var i dialog med deltagerne om, hvorledes disse klarede sig under uddannelsen.

Den afsluttede eksamen skulle efter forslaget bestå dels af en kortsvarseksamen, dels af en større opgave, hvor deltagerne – for eksempel ved udlevering af stævning, svarskrift og vidneforklaringer – får beskrevet en sag og på denne baggrund skal skrive en dom. Eksamen kunne eventuelt afsluttes med et mundtligt forsvar af den skriftlige opgave. Eksamensformen skulle anvendes både i civile sager og i kriminalsager. Eksamen burde vurderes "bestået" eller "ikke-bestået".

Som det fremgår af gennemgangen af de enkelte moduler i pkt. 6.1.2.3., har der været gennemført flere rollespil og stillet en række øvelsesopgaver. Disse har givet underviserne nærmere kendskab til deltagernes viden, men har næppe haft karakter af egentlige vejledende prøver. Derimod blev der ved afslutningen af modul 4 afholdt prøveeksamen, ligesom deltagerne på modul 6 fik særlig træning i at løse eksamensopgaver, herunder at gennemføre mundtlig eksamen.

Dorrit Sylvest Nielsen oplyser i evalueringsrapporten, at underviserne i Vejledningsafdelingen efter modul 3 mundtligt drøftede de enkelte deltageres udvikling og standpunkt, og at landsdommeren efter afviklingen af fjerde modul havde en samtale med hver enkelt deltager om kursusforløbet og den pågældendes mulighed for at gennemføre dette med et tilfredsstillende resultat. I tilslutning til femte modul tog landsdommeren kontakt til de deltagere, som efter Vejledningsafdelingens opfattelse ville have særlige problemer med at bestå de afsluttende prøver.

Ved den afsluttende eksamen blev der holdt 3 skriftlige prøver. Den ene var en prøve over 3 timer i kriminalret omfattende 3 opgaver. Prøven i civile sager omfattede ligeledes 3 opgaver,

der skulle løses i løbet af 4 timer. Der blev også gennemført en skriftlig prøve i familie-, arve- og skifteret over 3 timer. Herudover blev der holdt en mundtlig prøve i kriminalsager og en i civile sager og skifteret. Deltagerne fik stillet 3 spørgsmål omfattende lidt bredere emner, som de forberedte sig på at besvare i 20 minutter. Den mundtlige gennemgang af emnerne varede ca. 15 minutter.

Landsdommeren forestod de mundtlige prøver, og Dorrit Sylvest Nielsen var censor. De skriftlige opgaver blev ligeledes bedømt af begge. I alt 5 deltagere gennemførte samtlige 5 prøver og fik bedømmelsen "bestået". De stillede opgaver og mundtlige eksamensspørgsmål kan findes som bilag til Dorrit Sylvest Nielsens rapport.

Landsdommeren og lederen af Vejledningsafdelingen har til rapporten bl.a. oplyst, at det under uddannelsesforløbet er konstateret, at deltagerne navnlig har haft vanskeligt ved at identificere de forskellige problemstillinger under et sagsforløb. Når problemet har været identificeret, er det som regel også blevet løst korrekt. Man valgte derfor at fravige arbejdsgruppens forslag om eksamensform og udarbejdede i stedet flere opgaver, der hver især har omfattet en række relevante praktiske problemstillinger med henblik på at prøve deltagernes evne til at gennemskue en sags relevante problemstillinger. Hertil kom, at én større opgave, der krævede gennemlæsning af en række skriftlige dokumenter, ville kunne favorisere de af deltagerne, der har dansk som modersmål. I øvrigt fandt man, at de stillede opgaver gav en bedre mulighed for at vurdere deltagernes overblik over sagsområderne.

6.1.2.5. Undervisere

Arbejdsgruppen lagde til grund, at den overvejende del af undervisningen ville blive varetaget af jurister fra Vejledningsafdelingen. Som eksterne undervisere nævnte gruppen undervisere fra Politiskolen, advokater med et indgående kendskab til grønlandske forhold og danske domstolsjurister.

Gruppen anbefalede i øvrigt, at underviserne blev tilbudt et kursus i pædagogik.

Som forudsat har Vejledningsafdelingens jurister varetaget langt den største del af undervisningen. Det bemærkes, at flere af underviserne ikke har haft – eller kun har haft et spinkelt praktisk – kendskab til retsvæsenets sagsbehandling, idet de er blevet ansat i Grønlands Landsret umiddelbart efter afsluttende eksamen. Udskiftningen i Vejledningsafdelingen har i perioden været stor, ligesom stillingerne ofte har været ubesat i en periode.

Der har også medvirket danske domstolsjurister i undervisningen, som alle på et tidspunkt har været beskæftiget i Grønlands Landsret. Herudover har lokale advokater, repræsentanter fra politiet og Kriminalforsorgen samt fra Rigsombudet undervist. Også undervisere fra hjemmestyret og landsstyret samt Ombudsmanden har medvirket.

Underviserne har ikke deltaget i et kursus i pædagogik forud for undervisningen. Det er oplyst, at Vejledningsafdelingen, inden forsøgsordningen gik i gang, undersøgte mulighederne

for at tilbyde et sådant kursus. Det udbydes imidlertid ikke i Grønland, og i Danmark ville kurset strække sig over ca. 3 uger. På den baggrund og som følge af den store udskiftning blandt personalet i Vejledningsafdelingen afstod man fra at sende underviserne på kursus i pædagogik.

6.1.2.6. Undervisningsmateriale

Arbejdsgruppen forudsatte, at undervisningsmaterialet – herunder hjemmeopgaver og eksamensopgaver – blev udarbejdet ved Vejledningsafdelingens foranstaltning.

Det forudsattes også, at de vejledninger, der fandtes – eller som skulle udarbejdes – inden for de enkelte sagsområder, skulle udgøre en del af undervisningsmaterialet, hvortil kom relevante lovbestemmelser, landsdommercirkulærer samt Tidsskrift for Grønlands Retsvæsen.

Det var i øvrigt forventet, at vejledningerne sideløbende ville blive oversat til grønlandsk, og at materiale, der endnu kun forelå på dansk, og som blev anvendt i undervisningen, af deltagerne ville blive gennemdrøftet på grønlandsk, og at den nødvendige tid hertil ville blive afsat.

Til brug for undervisningen er udarbejdet et omfattende og grundigt materiale, der foruden vejledninger inden for de enkelte sagsområder omfatter diverse love og andre forskrifter.

Fælles for alle vejledninger er, at de kun foreligger i udkast og derfor ikke på tidspunktet for uddannelsens gennemførelse var oversat til grønlandsk.

6.1.2.7. Ressourcer til Grønlands Landsret

Vanskeligheder med at besætte stillingerne i Vejledningsafdelingen har også medvirket til, at forsøgsordningen med uddannelse af kredsdommere først kunne afsluttes efter årsskiftet 1999/2000. Hertil kommer, at der i forsøgsperioden har været en løbende, hyppig udskiftning blandt det juridiske personale i Vejledningsafdelingen.

6.1.2.8. De økonomiske konsekvenser af uddannelsesforsøget

Arbejdsgruppen skønnede, at udgifterne til forsøgsordningen i de 1½ år, den løb, ville være 7,1 mio. kr., hvori var indregnet merudgiften til ansættelse af yderligere 2 dommerfuldmægtige, jf. kap. 7.1.2.2. I udgiftsskønnet indgik også udgifterne til at "frikøbe" deltagerne fra disses hovedbeskæftigelse i hele uddannelsesperioden samt rejse- og opholdsudgifter i forbindelse med undervisningen i Nuuk.

Udover de 7,1 mio. kr. skønnede arbejdsgruppen, at udgifterne til at udarbejde diverse vejledninger til brug for undervisningen, og senere som opslagsværktøjer i de enkelte kredsretter, ville være ca. 1,2 mio. kr.

Det er oplyst, at der på finansloven for 1998 blev bevilliget 3,6 mio. kr. til forsøgsordningen og arbejdet med vejledningerne, mens bevillingen i 1999 var på 3,4 mio. kr. Der blev ikke afsat en særlig bevilling til at dække udgifterne ved udarbejdelsen af vejledningerne.

Domstolsstyrelsen oplyste i marts 2000, at man var i gang med at evaluere den økonomiske del af kredsdommerforsøget.

6.1.3. Vurdering af uddannelsesforsøget

Forsøget med kredsdommeruddannelsen er blevet fulgt med stor interesse.

Deltagerne i undervisningen har gennemført ugentlige skriftlige evalueringer i forbindelse med undervisningen i Nuuk, og efter eksamen har de udarbejdet en fælles, skriftlig evaluering.

Vejledningsafdelingens personale har løbende evalueret ordningen, ligesom der efter hvert modul er foretaget en mundtlig evaluering af forløbet under en fælles drøftelse med deltagerne.

Retsvæsenskommissionen er af landsdommeren blevet holdt orienteret om uddannelsens forløb, og kommissionens formand overværede den afsluttende eksamen.

Hele uddannelsesforsøget er blevet evalueret af direktør Dorrit Sylvest Nielsen, der som nævnt i pkt. 6.1.2.4. også har deltaget som censor ved eksamen. Som grundlag for Dorrit Sylvest Nielsens vurdering af forsøgsordningen indgår – udover erfaringerne fra eksamen – redegørelserne, der førte til forsøgets start, de løbende evalueringer af forsøget og drøftelserne i Retsvæsenskommissionen, samt samtaler med 6 kredsdommere, 6 undervisere, heraf 2 eksterne, og med ledelsen i Vejledningsafdelingen under Grønlands Landsret.

Dorrit Sylvest Nielsen har i sin rapport bl.a. anført følgende:

6.1.3.1. Deltagerkredsen

> ”Der er enighed om, at deltagertallet på 6-7 personer har været passende, men heller ikke må være større. Omvendt er det blevet fremhævet, at deltagerne har udgjort ”et godt hold”. De har således kunne støtte hinanden både ved opgaveløsningen, og når de juridiske begreber gav særlige forståelsesvanskeligheder. De sprogproblemer, der har været tale om, er blevet overvundet gennem drøftelse i gruppen.
>
> Uddannelsesforløbet er af flere deltagere blevet betegnet som ”hårdt” – navnlig i starten – og der er peget på, at de lange og hyppige ophold i Nuuk er belastende både for familien og arbejdspladsen.
>
> Der er for mig ingen tvivl om, at ”holdfølelsen” både socialt og fagligt har spillet en ikke ubetydelig rolle for deltagernes positive oplevelse af uddannelsesforløbet.
>
> Forsøgsordningen giver ikke grundlag for at vurdere, hvorledes personer der ikke er beskikket som kredsdommere, vil kunne have gavn af uddannelsen. Jeg er dog i lyset af erfaringerne med den konkrete undervisning enig i Uddannelsesgruppens vurdering af, at et vist forhåndskendskab til retsvæsenet er nødvendigt for at gennemføre uddannelsen med tilstrækkeligt udbytte.”

6.1.3.2. Tid og sted for uddannelsen

”Bortset fra en enkelt kredsdommer vurderer alle et uddannelsesforløb på 1 ½ år for at være passende. Vejledningsafdelingen anbefaler en forlængelse af forløbet til 2 år, navnlig som følge af belastningen af arbejdet i kredsretterne i de perioder, hvor der er undervisning i Nuuk.

Uddannelsesperiodens længde er tæt knyttet til tilrettelæggelsen af uddannelsen, jf. afsnit (1.3.3.) Det vil fremgå af mine bemærkninger i dette afsnit, at jeg anbefaler forløbet forlænget til 2 år.”

6.1.3.3. Uddannelsens indhold og opbygning

”Generelt har der været tilfredshed med opdelingen i moduler samt valget af emner, der er undervist i. Der har været stor tilfredshed med modul 1, herunder at der deltog mange undervisere udefra. Der er blandt kredsdommere og undervisere enighed om, at både modul 2 (kriminalsager) og navnlig modul 3 (civile sager) har været tunge og vanskelige at nå igennem på den afsatte tid. Undervisningen er blevet for ”triviel”, og der har på disse moduler ikke været tilstrækkelig tid til rollespil og andre mere praktisk orienterede øvelsesopgaver.

Det er et ønske hos kredsdommerne, at der gennemføres flere rollespil i civile sager og i kriminalsager. Øvelsesopgaverne er ofte bygget op omkring danske problemstillinger. Næsten alle kredsdommere har efterlyst øvelsesopgaver med udgangspunkt i den grønlandske hverdag og har anbefalet, at inspiration hertil fås i forbindelse med gennemgangen af rets- og dombøger fra kredsretter, hvorfra der ikke er deltagere på holdet. Også konkrete boopgørelser i skiftesagerne vil det være værdifuldt at inddrage i højere grad.

Der har været stor tilfredshed med undervisningen i notatteknik, førelse af rets- og dombøger. Også fremhævelsen af kredsdommernes rolle som de, der styrer processen og sagsbehandlingen i øvrigt, er blevet fremhævet som noget positivt. Det forhold altid at slå op i den relevante lovgivning og tilhørende vejledning er blevet trænet meget og fremhævet af de fleste som et meget nyttigt værktøj til løsning af de forskellige problemstillinger.

I lyset af de fremsatte kommentarer vil jeg foreslå, at det overvejes at forlænge uddannelsesperioden til 2 år og at gennemføre i alt 7 moduler med undervisning i Nuuk. Det yderligere modul bør anvendes til at styrke undervisningen i kriminalsager og civile sager, herunder at gennemføre flere praktiske øvelser mv.

Øvelsesopgaverne bør i højere grad, end det har været tilfældet, hentes fra den grønlandske dagligdag. Det bør tilstræbes at bruge forskellige undervisere i løbet af en dag, og selv om kredsdommerne arbejdsmæssigt har været belastet af arbejdet i kredsretten mellem de enkelte moduler, bør der i højere grad end sket, stilles hjemmeopgaver. Det bør overvejes at inddrage en eller flere af de kredsdommere, der har deltaget i forsøgsordningen, i planlægningen.”

6.1.3.4. Undervisere og undervisningsmateriale

”Den overvejende del af undervisningen er forudsat – og rent faktisk blevet – varetaget af Vejledningsafdelingen.

Denne ordning foreslås fortsat. Vejledningsafdelingen er gennem sit arbejde kendt med kredsretternes arbejdsopgaver og kredsdommernes behov for vejledning, ligesom afdelingens medarbejdere vil have mulighed for at tilrettelægge undervisningen og hente eksempler fra kredsretternes dagligdag.

Det er oplyst, at det ikke har været praktisk muligt at gennemføre et pædagogisk kursus for underviserne, inden forsøget med kredsdommeruddannelsen blev iværksat. Selv om det kan være forbundet med visse praktiske problemer, må der lægges afgørende vægt på, at et sådant kursus snarest gennemføres. Dette vil have værdi ikke kun i forhold til kredsdommeruddannelsen, men også i forhold til Vejledningsafdelingens øvrige undervisningsvirksomhed.

Undervisningsmaterialet har i det væsentlige bestået af vejledninger udarbejdet af Vejledningsafdelingen på de forskellige sagsområder.”

6.1.3.5. Aflæggelse af prøver

”Selv om deltagerne løbende har fået rettet øvelsesopgaver i forbindelse med undervisningsforløbet og efter fjerde modul deltaget i en samtale med landsdommeren om kursusforløbet, har de næsten alle efterlyst bedre ”feedback” på deres faglige kunnen. På denne baggrund vil jeg foreslå, at det i forbindelse med

igangsættelsen af et nyt uddannelsesforløb for et antal nuværende eller kommende kredsdommere overvejes, hvorledes tilbagemeldingerne til de enkelte deltagere styrkes.

Gennemgangen af de skriftligt stillede eksamensopgaver viste, at kredsdommerne gjorde sig klart, hvilket regelsæt de befandt sig inden for. Herefter tog de stilling til løsningen af hvert enkelt af de problemer, de fandt, opgaven rejste. Der blev gjort en del ud af begrundelserne for resultatet.

Generelt viste opgaveløsningen, at deltagerne for det meste var i stand til at identificere opgavens problemstillinger og regelsættet for løsningen. Den skriftlige fremstilling var forståelig for læseren. Enkelte var tilbøjelige til at skrive for meget og måske af den grund i tidsnød, andre fokuserede direkte på problemet og beskrev det kort og klart.

I øvrigt understregede den mundtlige eksamen mit indtryk af den skriftlige besvarelse af de stillede opgaver:

Den enkelte var i stand til at finde de relevante lovbestemmelser frem og orientere sig i disse. Også retlige begreber blev forklaret forståeligt og grundigt.

Jeg finder anledning til at fremhæve, at både den skriftlige og den mundtlige besvarelse af de stillede opgaver inden for behandlingen af civile sager fagligt lå en del over, hvad jeg havde forventet.

Indholdet af eksamen gav mig ikke mulighed for at vurdere den enkelte deltagers retsledelse.

Jeg finder anledning til at fremhæve, at alle gennemførte eksamensforløbet på en særdeles engageret måde. Selvom der er tale om modne mennesker, der nyder anseelse i lokalsamfundet, og som er vant til at træffe afgørelser, og selvom det er mange år siden, de har været til eksamen, kom den almindelig kendte "eksamens-stemning" frem, og en vis stolthed over at have afsluttet uddannelsesforløbet med karakteren "bestået" kunne med rette spores hos deltagerne."

6.1.3.6. Forventningerne til uddannelsen og deres indfrielse

"Forventningerne til uddannelsen har kun været formuleret mere detaljeret af nogle få af kredsdommerne, men alle har ønsket "at lære noget mere jura" og at blive dygtigere.

Uddannelsesgruppen formulerede i sin rapport (afsnit 5.5.) målsætningerne for uddannelsen således:

"Målsætningerne for kredsdommeruddannelsen bør efter Uddannelsesgruppens opfattelse være, at deltagerne bibringes et indgående kendskab til grundlæggende juridiske principper og metode, til indhold og anvendelse af lovgivningen inden for de mest almindelige retsområder, til retsledelse og bevisvurdering samt til skriftlig og mundtlig videreformidling af trufne afgørelser mv."

På baggrund af mine samtaler med kredsdommerne og underviserne fra Vejledningsafdelingen samt mine erfaringer med den gennemførte eksamen er det mit indtryk, at deltagerne i forsøgsordningen gennem de 1½ år, de har modtaget en målrettet og intensiv undervisning, har fået et forsvarligt kendskab til grundlæggende juridiske principper og metode, ligesom de har fået et større overblik over lovgivningen og kendskab til dennes indhold på de almindeligt forekommende sagsområder. Hertil kommer, at de er blevet bedre til at identificere problemstillingerne i de konkrete sager. Herigennem vil de være i stand til på egen hånd at løse en lang række af de almindelige tvister og administrative opgaver, som hører under kredsretterne. De vil også kunne søge støtte og vejledning hos medarbejderne i Vejledningsafdelingen i de tilfælde, hvor de er i tvivl om, hvorledes en problemstilling skal løses.

I den forbindelse har jeg også lagt vægt på oplysningerne om, at undervisningsforløbet i Nuuk har styrket kontakten mellem medarbejderne i Vejledningsafdelingen og de deltagende kredsdommere.

Det bemærkes dog, at den store udskiftning blandt det juridiske personale i Vejledningsafdelingen utvivlsomt vanskeliggør et kontinuerligt og optimalt samarbejde.

Det er i øvrigt mit indtryk, at deltagerne både skriftligt og mundtligt er i stand til at formidle de trufne afgørelser.

Som nævnt i afsnit [6.1.3.5.] har jeg ikke grundlag for at vurdere deltagernes evne til retsledelse, ligesom jeg ikke kan bedømme deres færdigheder med hensyn til bevisvurdering. Der er blevet undervist i begge discipliner, men kredsdommerne har næsten alle givet udtryk for, at undervisningen på disse områder bør intensiveres.

Fra mine samtaler med kredsdommerne vil jeg gerne fremhæve følgende om forventningerne til uddannelsesforløbet og deres indfrielse:

”Det væsentligste udbytte af undervisningsforløbet har for alle deltagere været, at de har opnået større selvtillid i kraft af den større viden, de har fået på de enkelte sagsområder. Herved er de blevet i stand til i langt højere grad end tidligere at vurdere, hvornår de selv kan løse sagerne, og i hvilke tilfælde, de bør rette henvendelse til Vejledningsafdelingen for en nærmere drøftelse af sagen.

Som udbytte af uddannelsesforløbet blev også fremhævet, at man er blevet bedre til at styre sagerne og har opnået større sikkerhed i retsledelsen.

Enkelte pegede på, at kredsretterne er blevet mere synlige i lokalsamfundet, og at det faglige løft, uddannelsen har givet kredsdommerne, også kan smitte af på synet på kredsdommerne, der dog generelt nyder stor respekt i den grønlandske befolkning.””

6.1.3.7. Organisatoriske forhold

”Det er vigtigt for mig at understrege nødvendigheden af, at kredsdommeruddannelsen finder sted i nær tilknytning til det praktiske arbejde i kredsretterne.

Det er mit generelle indtryk af forsøgsordningen, at den intensiverede og målrettede undervisning af deltagerne er med til at styrke sagsbehandlingen ved de enkelte kredsretter og i øvrigt øge kontakten til Vejledningsafdelingen på de områder, hvor kredsdommerne er i tvivl om, hvorledes en konkret sag skal løses. Såfremt det besluttes at anbefale, at uddannelsen af kredsdommere i det væsentlige skal finde sted i overensstemmelse med det gennemførte forsøg, må uddannelsen og ansvaret for denne nødvendigvis organisatorisk høre under Vejledningsafdelingen eller en tilsvarende myndighed, der løbende har kontakt og indsigt i kredsretternes dagligdag.”

6.1.3.8. Fremtidsperspektiver

”Uden at komme ind på Kommissionens forskellige forslag til styrkelse af det grønlandske retsvæsen er det min opfattelse, at der let kan forløbe 2-4 år, før det vil være muligt at have ændret lovgivningen og de organisatoriske forhold for de grønlandske kredsretter.

Det er derfor vigtigt for mig at understrege, at forsøget med uddannelse af kredsdommere ikke må sætte et foreløbigt punktum for den intensiverede uddannelse af kredsdommerne, der blev sat i gang med forsøget.

Fem kredsdommere har gennemført og bestået uddannelsen. Det er vigtigt, at også nogle af de øvrige kredsdommere samt kommende kredsdommere, der måske allerede på nuværende tidspunkt har en vis erfaring inden for det grønlandske retsvæsen, får tilbud om at gennemføre et sådant forløb.

Herved opnås, at der indhøstes yderligere erfaringer, inden der skal lovgives om den endelige uddannelsesordning mv., ligesom man sikrer, at der er et tilstrækkeligt antal uddannede kredsdommere til rådighed, når den forventede reform vedrørende kredsretterne træder i kraft.

I forhold til de kredsdommere, der har gennemført uddannelsen, bør der tilrettelægges et særligt efteruddannelsesforløb med henblik på at følge op på den allerede gennemførte uddannelse. Disse kredsdommere er i sagens natur i dag væsentligt bedre rustet til at varetage opgaverne i kredsretten end kredsdommere, der endnu ikke har fået tilbudt og valgt at deltage i uddannelsen […]”

6.1.4. Kommissionens overvejelser og forslag

Som nævnt har kommissionen – som forudsat – taget initiativ til at iværksætte forsøget med uddannelse af kredsdommere og fulgt uddannelsesforsøget tæt. Det er kommissionens opfattelse, at kredsdommeruddannelsen er forløbet tilfredsstillende, og kommissionen kan tilslutte sig alle anbefalingerne i Dorrit Sylvest Nielsens rapport.

På baggrund af rapporten og evalueringen fra de 6 deltagende kredsdommere, skal kommissionen anbefale:

- At uddannelsesforsøget med enkelte justeringer danner grundlag for en fremtidig kredsdommeruddannelse i Grønland,

- at der snarest muligt tages initiativ til at påbegynde undervisningen af et nyt hold kredsdommere,

- at kredsdommeruddannelsen skal forankres ved Retten i Grønland, der foreslås at skulle overtage Vejledningsafdelingens funktioner,

- at eksaminerede kredsdommere inddrages i den fremtidige kredsdommeruddannelse, bl.a. for at sikre, at undervisningseksemplerne og opgaverne i højere grad vedrører grønlandske forhold,

- at den fremtidige kredsdommeruddannelse bliver af to års varighed med 7 moduler,

- at der planlægges et videreuddannelsesforløb for de eksaminerede kredsdommere, eventuelt i samarbejde med leder- og videreuddannelse inden for det øvrige retsvæsen, og

- at de eksaminerede kredsdommere genbeskikkes (indtil egentlig ansættelse kan finde sted) og får et særligt tillæg ("fastholdelsestillæg").

Bl.a. med henblik på at gennemføre ovenstående er det aftalt med landsdommeren, at de udarbejdede vejledninger revideres, oversættes til grønlandsk og vedligeholdes.

6.2. Uddannelse af dommerfuldmægtige

Kommissionen har indhentet oplysninger herom fra Domstolsstyrelsen, der har ansvaret for dommerfuldmægtigenes uddannelse. Det følgende bygger derfor i vid udstrækning på oplysninger derfra.

Dommerfuldmægtige ved Grønlands landsret ansættes af Domstolsstyrelsen med domstolene som ansættelsesområde, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 2 f, stk. 1. Det vil sige også domstolene i Danmark og på Færøerne. Efter retsplejelovens kapitel 1, § 2 f, stk. 4, er det Domstolsstyrelsen, der fastsætter regler for fuldmægtigenes uddannelse.

De første tre år af ansættelsen ved domstolene i Danmark betegnes dommerfuldmægtigen som uddannelsesfuldmægtig. I denne periode gennemgår fuldmægtigene en grunduddannelse, hvis formål er at sikre, at nyansatte dommerfuldmægtige erhverver sådanne praktiske og teoretiske færdigheder, at de bliver i stand til på kvalificeret vis at bestride en typisk dommerfuldmægtig-stilling. Grunduddannelsen består af en praktisk og en teoretisk del.

Den praktiske del af grunduddannelsen er beskrevet i Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 19. januar 1999 vedrørende reviderede vejledende retningslinier for den praktiske uddannelse af dommerfuldmægtige (grunduddannelsen). Fuldmægtige fra Grønland har hidtil ikke været omfattet af denne ordning, idet en dommerfuldmægtigs opgaver i Grønland adskiller sig fra en typisk dommerfuldmægtigstilling i Danmark. Dommerfuldmægtige, der uden forudgående

domstolserfaring, begynder deres ansættelse ved domstolene ved Grønlands Landsret, har derfor først påbegyndt en egentlig grunduddannelse, når de er kommet tilbage til Danmark.

Domstolsstyrelsen har imidlertid vurderet, at der for nyansatte dommerfuldmægtige ved Grønlands Landsret er behov for en lokal grunduddannelse, der sikrer, at fuldmægtigen får en alsidig uddannelse under tjenesten ved landsretten. På denne baggrund har Domstolsstyrelsen udstedt cirkulæreskrivelse af 14. januar 2002 vedrørende grunduddannelse, personaleudviklingssamtaler og årsudtalelser for dommerfuldmægtige ved Grønlands Landsret. Det er i cirkulæret forudsat, at fuldmægtige, der senere måtte få ansættelse ved et dansk embede, fortsat skal gennemgå en 2-årig grunduddannelse. Den grønlandske grunduddannelse, der er nærmere beskrevet i cirkulæret, erstatter således ikke fuldt ud den danske grunduddannelse.

Den grønlandske grunduddannelse, der med virkning fra 14. januar 2002 gælder for dommerfuldmægtige, der uden forudgående domstolserfaring er ansat ved Grønlands Landsret, består i lighed med den danske grunduddannelse af en praktisk og teoretisk del. For den grønlandske grunduddannelse gælder særligt, at den skal sikre, at dommerfuldmægtigen opnår/udvikler kendskab til grønlandsk lovgivning mv. og kildesøgning i grønlandske retskilder, kendskab til grønlandske samfundsforhold, herunder de offentlige myndigheders og institutioners opbygning og indbyrdes relationer samt kendskab til grønlandsk sprog og kultur.

Uddannelsen har en forventet varighed på ca. 2 år.

Den praktiske del af uddannelsen forudsættes tilrettelagt således, at fuldmægtigen det første år er tilknyttet Retssagsafdelingen og det andet år Vejledningsafdelingen. Hvor embedets funktion taler for det, vil der dog kunne ske ombytning på opholdet i de to afdelinger, ligesom længden af opholdene vil kunne tilpasses nærmere. Umiddelbart efter at fuldmægtigen har påbegyndt sin ansættelse ved Grønlands Landsret udfærdiges en uddannelsesplan, der indsendes til Domstolsstyrelsen, efter at den har været forelagt for fuldmægtigen. Det påhviler landsdommeren eller en retsassessor at sikre, at de enkelte moduler, der er opregnet i cirkulæreskrivelsen, gennemføres.

Den teoretiske del af uddannelsen består i, at fuldmægtigen skal deltage i det danske introduktionskursus for dommerfuldmægtige. Herudover vil landsdommeren kunne indstille den pågældende fuldmægtig til deltagelse i følgende fuldmægtigkurser, der afholdes i Danmark: Skriftlig kommunikation, Insolvensskifteret, Regnskab, Administration og ledelse, Retsledelse og retspleje.

Udover grunduddannelsen tilbydes alle dommerfuldmægtige før afrejse til Grønland deltagelse i et kursus for tilkaldte, hvor der gives en bred orientering om det grønlandske samfund. Dette kursus arrangeres af Grønlands hjemmestyre.

Endvidere tilbydes dansksprogede medarbejdere deltagelse i grønlandskkursus.

Under uddannelsesforløbet i Danmark afgives hvert år en udtalelse til Domstolsstyrelsen og vedkommende landsretspræsident om fuldmægtigens egnethed til fortsat ansættelse ved domstolene. Ved årsudtalelser anvendes et særligt skema. Reglerne herom findes i Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 23. marts 1995 med bilag. Det fremgår ligeledes af disse regler, at der årligt skal afholdes en personaleudviklingssamtale med fuldmægtigen. Ved Domstolsstyrelsens cirkulære af 14. januar 2002 er det bestemt, at samme regler fremover også skal være gældende for dommerfuldmægtige, der er omfattet af grunduddannelsen ved Grønlands Landsret.

Alle jurister ved Grønlands Landsret har i et vist omfang mulighed for at deltage i de øvrige kurser, der arrangeres af Domstolsstyrelsen. Landsdommeren kan her ud over tillade deltagelse i relevant efteruddannelse, der udbydes i Grønland eller Danmark.

Retsassessorer og dommerfuldmægtige, der har afsluttet deres grunduddannelse, er under tjeneste ved Grønlands Landsret ligeledes omfattet af Justitsministeriets cirkulære af 23. juni 1995 med bilag. Det fremgår om disse dommerfuldmægtige, at der – udover afholdelse af en årlig personaleudviklingssamtale – skal afgives udtalelse på et særligt skema i følgende 3 situationer: Hvis den pågældende skifter tjenestested, hvis den pågældende har været ansat 5 år ved Grønlands Landsret, og der er forløbet 5 år fra embedets seneste udtalelse om dommerfuldmægtigen og endelig, hvis dommerfuldmægtigen indkaldes til en udviklingssamtale i Domstolsstyrelsen. For retsassessorer afgives der alene udtalelser i forbindelse med, at retsassessoren eventuelt ansøger om en anden stilling. Disse udtalelser afgives ikke i skemaform, men som påtegninger på retsassessorens stillingsansøgning.

Kommissionen har noteret sig, at der er foretaget rimelige bestræbelser for at opnå, at ansatte ved det grønlandske retsvæsen uddannes i grønlandsk lovgivning, samfundsforhold, kultur og sprog.

6.3. Uddannelse af retssekretærer

Kredsretssekretærernes arbejdsopgaver er omtalt ovenfor i kap. 3.2.1.2. Bortset fra sekretærerne i Nuuk, der fortrinsvis beskæftiger sig med én sagstype, har sekretærerne udenfor Nuuk typisk ansvaret for flere af sagsområderne kriminalsager, faderskabssager, ægteskabs- og forældremyndighedssager, øvrige civile sager, dødsboskifter og notarialforretninger mv. Kredsretssekretærerne varetager selvstændigt forberedelsen af sagerne.

Landsretssekretærerne kan opdeles i fire grupper fordelt på administrationsafdelingen, retssagsafdelingen, vejledningsafdelingen og registreringen. Sekretærerne i administrationsafdelingen beskæftiger sig med personalesagsbehandling, lønindberetning, budget, regnskab og regningsbetaling. Sekretærerne i retssagsafdelingen fungerer hovedsagligt som sekretærer for en eller flere jurister. Sekretærerne i vejledningsafdelingen varetager bl.a. behandlingen af udskrifter fra kredsretterne og bistår med vejledningen af kredsretssekretærerne. Sekretæren i registreringen beskæftiger sig hovedsagligt med registrering af ejerrettigheder over og pant i fast ejendom.

Uddannelsen af retssekretærelever foregår efter en i forvejen fastlagt plan, hvorefter den pågældende gennemgår samtlige sagsområder ved en kredsret og er gennem ophold i alle landsrettens afdelinger. Planen er under revision med henblik på tilpasning til den nye NI 1-uddannelse.

Sekretærer uden forudgående uddannelse i retsvæsenet i Grønland eller andre dele af riget får ved ansættelsen konkret oplæring i de sagsområder den pågældende skal beskæftige sig med. Oplæringen forestås af en anden sekretær, i visse tilfælde med bistand af en jurist. De senere år er der lavet egentlige oplæringsplaner for nyansatte sekretærer, der herefter har rokeret til forskellige sagsområder/afdelinger. For kredsretssekretærerne uden for Nuuk, særligt for enesekretærernes vedkommende er oplæringen sket gennem en kombination af flere besøg af rejsesekretærer fra en anden kredsret og den nyansattes oplæring i den anden kredsret.

Der eksisterer ikke nogen formaliseret kursusaktivitet. Der har dog gennem årene været afholdt kurser i behandling af bestemte sagsområder, ligesom der i forbindelse med sekretærmøderne, som normalt afholdes hvert andet år, har været afholdt kurser for kredsretssekretærerne. I 2001 og 2002 har et antal retssekretærer deltaget i kurser arrangeret for sekretærer ansat ved de danske domstole, ligesom sekretæren i registreringen har været på uddannelsesophold i en dansk tinglysning.

I december 2001 har landsdommeren nedsat et udvalg bestående af repræsentanter for sekretærerne, vejledningsafdelingen og en kredsdommer med henblik på at fremkomme med forslag til en formaliseret sekretæruddannelse. Udvalget skal bl.a. lade sig inspirere af den i Danmark etablerede retssekretæruddannelse. Udvalgets arbejde forventes færdig i 2005.

En gruppe erfarne kredsretssekretærer har med bistand af jurister udarbejdet sekretærvejledninger til hver enkelt af kredsretternes sagsområder. Efter endelig bearbejdning ventes vejledningerne med koncepter udsendt. I 2003 er der således udsendt vejledning og koncepter vedrørende dødsbobehandling, og udsendelse af materiale inden for andre sagsområder forventes at ske i de kommende år. En sekretærvejledning for landsretten er ligeledes færdiggjort i 2003.

Kapitel 7. Økonomiske konsekvenser

7.1. Sagstal

Oplysningerne om sagstal stammer fra Grønlands Landsrets indberetninger, fra Østre Landsrets ankestatistikker og fra Domstolsstyrelsens statistikmateriale i øvrigt.

7.1.1. Den gældende ordning

7.1.1.1. Kredsretterne

Ved kredsretterne indkom i 2001 i alt 8.979 sager. Sagsantallet ved kredsretterne har varieret en del gennem årene. I 1980 var antallet således 5.555, i 1990 8.100, i 1995 5.713, og i 2000 7.425. Sagsfordelingen i 2001 fordelt på de enkelte kredsretter efter sagstyper fremgår af følgende skema:

Retskredse	Færdsels-sager	Kriminal sager	Skifte-sager	Faderskabs-sager	Ægteskabs-sager	Inkasso-sager fra Danmark	Andre civile sager	Subsidiære afhøringer	Andre sager	I alt
Nanortalik	1	51	40	32	6	21	211	7	58	**427**
Qaqortoq	3	89	34	33	12	16	249	25	58	**519**
Narsaq	3	35	19	35	8	18	208	0	40	**366**
Ivittuut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Paamiut	0	58	28	28	21	25	172	15	23	**370**
Nuuk	13	265	87	170	137	115	1.237	35	182	**2.241**
Maniitsoq	3	59	49	49	32	66	345	5	62	**670**
Sisimiut	3	84	60	71	35	51	586	26	84	**1.000**
Kangaatsiaq	0	19	10	22	6	8	80	2	18	**165**
Aasiaat	3	116	34	34	25	28	374	13	69	**696**
Qasigiannguit	0	50	12	14	16	25	204	2	21	**344**
Ilulissat	0	76	48	41	35	49	349	32	98	**728**
Qeqertar-suaq	0	14	10	15	11	3	132	10	21	**216**
Uummannaq	1	40	25	37	9	33	128	6	23	**302**
Upernavik	1	23	22	26	9	12	182	9	21	**305**
Qaanaaq	0	10	11	11	9	6	40	5	0	**92**
Ammassalik	2	93	38	70	22	8	169	3	71	**476**
Illoqqortoormiut	0	7	4	23	0	1	26	0	1	**62**
I alt 2001	**33**	**1.089**	**531**	**711**	**393**	**485**	**4.692**	**195**	**850**	**8.979**

7.1.1.2. Grønlands Landsret

Ved Grønlands Landsret indkom i 2001 i alt 712 sager. Sagsantallet har ligget nogenlunde stabilt i slutningen af 1990'erne, men har i øvrigt svinget noget gennem årene. Således indkom der f.eks. 409 sager i 1980, 731 sager i 1990, 805 sager i 1993, 594 sager i 1999 og 712 sager i 2001.

Fordelingen efter sagernes art fremgår af følgende skema:

År 2001	Færdsels-sager	Kriminal-sager	Skifte-sager	Fader-skabssager	Ægte-skabs-sager	Andre civile sager	Subsidiære afhøringer	Andre sager	I alt
Anke-sager	7	276	1	14	26	60	1	4	**389**
1. instans-sager	0	4	3	3	0	203	1	109	**323**
Sager i alt	**7**	**280**	**4**	**17**	**26**	**263**	**2**	**113**	**712**

Det bemærkes, at antallet for ankesager må antages også at omfatte kæresager, jf. tabellen nedenfor under pkt. 7.1.4.3., hvoraf det fremgår, at de 276 kriminalsager fordeler sig med 159 anker og 117 kæremål, hvorimod de 60 civile sager alle er ankesager.

Af 1. instanssagerne på i alt 323 sager var 4 overtaget af landsretten fra kredsretterne efter reglen i retsplejelovens kapitel 1, § 15, om sager, hvor juridisk eller anden speciel indsigt må være af særlig betydning. I 310 sager var landsretten 1. instans ifølge lovbestemt kompetence, og 9 sager vedrørte områder uden for kommunalinddelingen.

Antallet af henviste sager, sager hvor landsretten er 1. instans ifølge lovbestemt kompetence og sager vedrørende områder uden for kommunalinddelingen har varieret noget. Til sammenligning kan det således oplyses, at der i 1998 blev overtaget 56 sager af landsretten efter retsplejelovens kapitel 1, § 15. Samme år modtog landsretten 170 1. instanssager i henhold til bestemmelser om kompetence og 68 sager fra områder uden for kommunalinddelingen.

Ud over de anførte sager behandlede landsretten i 2001 40 sager om gældssanering, 37 sager om fri proces, 35 sager om retshjælp og 570 sager om godkendelse af dokumenter til inddrivelse. Hertil kom 2.980 dokumenter til registrering (tinglysning).

7.1.1.3. Østre Landsret

Ved Østre Landsret indkom i 2001 13 civile ankesager, 9 civile kæremål, 1 anke i en kriminalsag og 1 kæremål i en kriminalsag.

7.1.2. Sager i alt

En sammentælling af de tal, der er anført ovenfor, med en opdeling på dels 1. instans-sager (kredsretterne og Grønlands Landsret), dels ankesager inklusiv kæremål (Grønlands Landsret og Østre Landsret), og en opdeling på de sagskategorier, der anvendes i den danske domstols-statistik, viser følgende tal for 2001:

2001	Sagsantal
1. instanssager:	
a. civile sager	6.487
b. kriminalsager	1.126
c. fogedsager (*)	610
d. skiftesager	534
e. tinglysningsdokumenter	2.980
2. instanssager:	
a. civile sager	123
b. kriminalsager	285

(*) Sagstallet for fogedsager udgøres af Grønlands Landsrets tal over gældssaneringer og fuldbyrdelsesdokumenter til godkendelse efter retsplejelovens kapitel 7, §1, stk. 4. Hertil må formentlig lægges et antal sager om tvangssalg af fast ejendom og løsøre og sager, der indbringes for kredsretten i anledning af indsigelser om politiets og de kommunale pantefogeders virksomhed. Betegnelsen "fogedsager" anvendes i domstolenes statistik, men er i denne sammenhæng som sådan mindre retvisende. Det bemærkes i tilknytning hertil i øvrigt, at politiet i 2001 behandlede i alt 8.243 fogedsager (dvs. inddrivelse af fordringer ved udlæg mv.), jf. herved afsnit XVIII, kap. 4.3., om politiets virke som fogedmyndighed.

7.1.3. Sammenligningstal

7.1.3.1. 1. instans

Det er umiddelbart vanskeligt at sammenligne Grønland med den øvrige del af riget i relation til spørgsmål om tids- og personaleforbrug pr. behandlet sag, bl.a. som følge af de geografiske forhold. I det følgende gøres dog et forsøg på at sammenligne med dels Retten i Rønne (Bornholm), dels Retten på Færøerne. Disse domstole er valgt som sammenligningsgrundlag, da befolkningsgrundlaget i de to retskredse stort set svarer til befolkningstallet i Grønland.

2001	Grønland	Færøerne	Bornholm
Indbyggertal	Ca. 56.000	Ca. 45.000	Ca. 45.000
Sagstal			
1. civile	6.487	1.670	980
2. kriminal/straffe	1.126	492	691
3. foged	610	3.124	2.024
4. skifte	534	381	680
5. tinglysning	2.980	20.266	19.879

Ved sammenligningen af tallene er det navnlig karakteristisk, at sagstallet for civile sager i Grønland er væsentligt højere end befolkningstallet umiddelbart skulle tilsige. Ca. 1.000 af de grønlandske civile sager er således ægteskabs- og faderskabssager. De tilsvarende tal for familieretlige sager for Færøerne og Bornholm skønnes ikke at overstige 50.

Forskellen må antagelig navnlig tilskrives, at også sager om bl.a. godkendelse af aftaler om overførelse af forældremyndighed, fastsættelse af bidrag, samværsret og faderskabssager (herunder også samtlige anerkendelser af faderskab) hører under kredsretterne, mens sager af denne karakter i Danmark og på Færøerne behandles administrativt. En i et vist omfang tilsvarende ændring foreslås for Grønland i den rapport om bl.a. den familieretlige lovgivning, som en arbejdsgruppe nedsat af Justitsministeriet har afgivet i april 2002, jf. herom pkt. 7.1.4.1.

Bortset herfra er det dog vanskeligt at forklare forskellen, idet samfundsforholdene i Grønland som udgangspunkt ikke burde medføre flere tvister af økonomisk art. Et sagstal på bare 4.000 civile sager ville efter danske forhold således forudsætte et befolkningsgrundlag på over 200.000 mennesker. Det er nærliggende at antage, at det forhold, at der – i modsætning til den øvrige del af riget – ikke betales retsafgift i Grønland kan være en del af forklaringen på den betydelige forskel, idet retsafgiften tilskynder f.eks. de erhvervsdrivende til at få skyldnere til at indgå et frivilligt forlig, eller til at undlade at sælge på kredit. Denne antagelse støttes bl.a. af politiets erfaringer i forbindelse med behandlingen af fogedsagerne, jf. herved afsnit XVIII, kap. 4.3., hvor det er anført, at en ukritisk kreditgivning til den almindelige forbruger har medført et væsentligt antal tvangsfuldbyrdelser.

Kriminalsagernes antal er ca. 25 % højere i Grønland end på Bornholm. På Færøerne er kriminaliteten generelt lavere end i den øvrige del af riget. Skiftesagernes antal er nogenlunde parallelle.

De grønlandske retter behandler i dag kun fogedsager i begrænset omfang. Sagsmæssigt må de være registreret som "Andre sager". Forskellen mellem Grønland og den øvrige del af riget må forventes delvis udlignet, hvis kommissionens forslag om overførsel af en del af fogedsagerne til kredsretterne bliver gennemført, jf. ovenfor pkt. 7.1.2. om antallet af politiets fogedsager, hvor det fremgår, at politiet i 2001 behandlede 8.243 fogedsager.

Forskellen på antallet af tinglyste dokumenter skyldes forskellene med hensyn til realkreditinstitutbelåning og de særlige ejerforhold til fast ejendom i Grønland.

7.1.3.2. Ankesager

Af de tal, der er anført ovenfor, fremgår det, at der i 2001 skete anke i 123 civile sager i Grønland, herudover var der 9 kæremål i civile sager, det vil sige i alt 132 sager. I 2001 blev 285 kriminalsager anket, og der var 118 kæremål i kriminalsager, det vil sige i alt 403 sager.

Til sammenligning kan anføres, at der for Færøernes vedkommende skete anke i 16 og kære i 7 civile sager, det vil sige i alt 23 sager. 22 domme i straffesager blev anket, og 12 afgørelser/kendelser i straffesager blev kæret til Østre Landsret, det vil sige i alt 34 sager.

For Bornholms vedkommende (Retten i Rønne) blev der anket i 10 civile sager, og der skete kære i 16 civile sager, det vil sige i alt 26 sager. For straffesagernes vedkommende blev der anket 22 sager og kæret i 48 tilfælde, det vil sige i alt 70 sager.

Selv når der tages højde for den større befolkning i Grønland, ankes der mere end 4 gange så mange civile sager i Grønland som på Færøerne og Bornholm.

Ligeledes behandles der i Grønland af Grønlands Landsret og Østre Landsret mere end 4 gange så mange kriminalsager i 2. instans, som Østre Landsret behandler fra Bornholm og mere end 9 gange så mange sager, som Østre Landsret behandler fra Færøerne.

7.1.4. Konsekvenser af kommissionens forslag

7.1.4.1. Kredsretterne

For kredsretternes vedkommende vil kommissionens forslag betyde, at kredsretterne fremtidigt skal behandle et vist antal fogedsager. Det må forventes, at en del af disse sager vil kunne slås sammen med den civile sag efter den inkassoproces, som kommissionen foreslår indført, jf. herved afsnit IX, kap. 3. Endvidere vil størstedelen af sagerne kunne behandles af kredsretssekretæren i henhold til en særlig bemyndigelse. Det er således svært at bedømme, hvor stort merarbejdet vil blive for kredsretterne, men det vil specielt i starten, hvor oplæring skal ske, være noget ressourcekrævende.

Kredsretterne vil endvidere få tilført de sager, der i dag behandles af Grønlands Landsret, og som vedrører områder uden for kommunalinddelingen. Det drejer sig gennemsnitligt om ca. 75 sager årligt, som skal fordeles på 2 kredsretter.

I november 1998 nedsatte Justitsministeriet en arbejdsgruppe, forankret i Civilretsdirektoratet, der skulle komme med forslag til en ajourføring af den familieretlige lovgivning mv. i Grønland. I april 2002 afleverede arbejdsgruppen en rapport "Gennemgang af den familieretlige lovgivning og reglerne om fri proces og retshjælp i Grønland" til Justitsministeriet. Arbejdsgruppen foreslår i rapporten, at visse forældremyndighedssager flyttes til Rigsombudsmanden i Grønland, tillige med sager om fastsættelse af størrelsen af børne- og ægtefællebidrag samt visse faderskabssager. Hvis arbejdsgruppens anbefalinger følges, vil kredsretterne blive frigjort fra et ikke nærmere opgjort antal sager.

Dertil kommer, at antallet af sager om subsidiær afhøring, der i dag udgør ca. 200 sager pr. år, formentlig også vil falde ret betydeligt som følge af forslagene om, at parter og vidner bør afhøres for dømmende ret både i kriminalsager og civile sager, eventuelt under anvendelse af videomødeudstyr.

Kommissionens forslag i øvrigt skønnes ikke at medføre nogen markant ændring i antallet af civile sager og kriminalsager, men vil antageligt betyde, at sagerne kan afvikles på en mere effektiv måde. Dette gælder særligt forslagene om at indføre adgang til at afholde telefon- og videomøder, muligheden for i et vist omfang at afsige udeblivelsesdomme i kriminalsager, og det forhold, at en del af sagerne vil kunne afvikles uden medvirken af domsmænd. Hvis der indføres retsafgift, må der ligeledes forventes nogen nedgang i antallet af civile sager.

7.1.4.2. Retten i Grønland

Ved Retten i Grønland skal behandles de sager, der i dag henvises fra kredsretterne til Grønlands Landsret. Tallene for sager, der blev overtaget af landsretten fra kredsretterne, var i 1995 68, i 1996 105, i 1997 171, i 1998 56 og i 2001 4.

Kommissionen foreslår ikke kriteriet for henvisning ændret, men det må som følge af de stadigt mere komplicerede civile sager umiddelbart kunne forventes, at sagstallet nærmere vil stige end falde – om end tallet for 2001 er det laveste i mange år. De uddannelsesmæssige tiltag i kraft af kredsdommeruddannelsen vil dog til dels kunne have en modsatrettet effekt, da kredsdommerne må forventes i stigende omfang at kunne håndtere også de mere komplicerede sager.

Efter et forsigtigt skøn finder kommissionen, at antallet af fremtidige henviste sager til Retten i Grønland på årsbasis kan sættes til 80, hvoraf langt hovedparten vil være civile sager.

Retten i Grønland skal efter kommissionens forslag endvidere behandle de sager, der efter den gældende ordning er henlagt til Grønlands Landsret. Det har i 1995 drejet sig om 128, i 1996 om 121, i 1997 om 113, i 1998 om 170 og i 2001 om 310 sager. Antallet har således varieret en del og kan som grundlag for kommissionens beregninger skønsmæssigt sættes til 170 sager på årsbasis.

Samlet må det således forventes, at Retten i Grønland på årsbasis skal behandle 250 sager, hvoraf en stor del som nævnt vil være komplicerede civile sager.

7.1.4.3. Grønlands Landsret

Grønlands Landsret skal alene behandle anke- og kæresager. Disse har i årene mellem 1994 og 2001 varieret som følger:

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Kriminalsager (ekskl. færdselssager)								
Anke	107	109	109	71	106	97	109	159
Kære	43	34	36	40	60	63	82	117
I alt	150	143	145	111	166	160	191	276
Civile sager (ekskl. faderskabs- og ægteskabssager)								
Anke	134	204	146	124	77	116	79	60
Kære	2	1	3	0	1	6	0	0
I alt	136	205	149	124	78	122	79	60

Der er ikke i kommissionens forslag noget, der umiddelbart skulle betyde en ændring i antallet af ankesager. Antallet af kæresager må dog forventes at stige på grund af den nærmere lovregulering af området, der indebærer en udvidet adgang til at kære, ligesom en højere professionalisering af forsvarerkorpset vil kunne føre til en øget kærefrekvens. Samtidig må kommissionens forslag til anvendelse af telefon- og videomøder forventes at kunne medføre bedre muligheder for at koncentrere domsforhandlingerne og dermed bidrage til en bedre ressourceudnyttelse.

Til det anførte antal sager må lægges de sager, der i dag behandles af Østre Landsret, dvs. 22 civile anke- og kæremålssager og 2 kriminalsager, jf. herved pkt. 7.1.1.3.

Med et forsigtigt skøn må det herefter antages, at der ved Grønlands Landsret skal behandles i alt 110 anker af kriminalsager, 60 kæremål i kriminalsager, 120-150 civile ankesager, og et beskedent antal – måske 10-20 – civile kæremål. Af disse sager forventes muligt 1-2 ankesager at komme fra Retten i Grønland for kriminalsagernes vedkommende, for civile sagers vedkommende i størrelsesordenen 10-12. Særligt for så vidt angår ankesager fra Retten i Grønland bemærkes, at de anslåede sagstal bygger på de nuværende antal ankesager fra Grønlands Landsret til Østre Landsret og at der kan være grund til at formode, at det fremtidige sagstal nok vil være en anelse højere end de estimerede 11-14 sager på årsbasis.

7.2. Normeringer

Oplysningerne i det følgende om normeringer er modtaget fra Domstolsstyrelsen og Grønlands Landsret. De anførte norm- og måltal fremgår af betænkning nr. 1398/2001, der er afgivet af Domstolenes Strukturkommission i januar 2001.

Der kan være grund til indledningsvis at fremhæve, at der ikke på tilsvarende måde er fastsat norm- og måltal for retterne i Grønland, (hvilket kommissionen heller ikke stiller forslag om skal ske), og at der følgelig er ikke er noget direkte sammenligningsgrundlag imellem de tre dele af riget på dette område. Normtal fastsat for domstolene i Danmark kan efter kommissionens opfattelse således ikke anvendes direkte som grundlag for vurderingen af det fremtidige normeringsbehov for retsvæsenet i Grønland. Derimod bør der efter kommissionens vurdering i langt videre omfang tages udgangspunkt i erfaringerne med den nuværende normering ved domstolene i Grønland.

7.2.1. Den gældende ordning

Antallet og arten af årsværk ved domstolene kan beskrives således:

7.2.1.1. Kredsretterne

Kredsretterne:	9 overassistenter
	18,5 assistenter
	5 timelønnede
I alt	32,5 årsværk

Kredsretterne beskæftiger desuden i alt 17 kredsdommere, hvis tjeneste ikke umiddelbart kan opgøres i årsværk, idet hvervet beror på borgerligt ombud. Dette indebærer, at de pågældende typisk har hovederhverv andetsteds og primært befinder sig i kredsretten i forbindelse med de berammede retsmøder.

Vederlæggelsen af kredsdommerne sker heller ikke i form af løn, men ved et fast vederlag, hvis størrelse afhænger af befolkningstallet og antallet af retssager i retskredsen, samt et mødehonorar for hver dag, kredsdommeren afholder retsmøder. Den samlede udgift i form af løn og vederlag udgjorde pr. kredsdommer i 1999 243.470 kr., i 2000 225.882 kr. og i 2001 221.283 kr. Da det må antages at dække over meget store forskelle kredsdommerne imellem på grund af forskellene i sagstal, må det samtidig formodes, at nogle kredsdommere modtager noget mere end de henholdsvis 243.000 kr., 226.000 kr. og 221.000 kr. årligt og således må antages at være beskæftiget en stor del af dagen i kredsretten.

7.2.1.2. Grønlands Landsret

Grønlands Landsret:	1 landsdommer
	2 retsassessorer
	5 dommerfuldmægtige
	2 afdelingsledere
	2 kontorfuldmægtige
	5 overassistenter
	5 assistenter
	2-4 elever

	3 tolke
	1 retsbetjent
I alt	30 årsværk

Af det i oversigten angivne personale fungerer 1 retsassessor, 2-3 dommerfuldmægtige, 1 afdelingsleder og 3 kontormedarbejdere ved Vejledningsafdelingen i landsretten. 4 kontormedarbejdere arbejder med administration og 1 fungerer i registreringen. Det øvrige personale betjener Retssagsafdelingen.

Grønlands Landsret har indtil 2001 været normeret med 4 dommerfuldmægtige, men har i en overgangsperiode haft 2 ekstra fuldmægtigstillinger til rådighed med henblik på gennemførelsen af kredsdommeruddannelsen. Fra 2001 er disse ekstra stillinger bortfaldet, men derimod erstattet af en opnormering af dommerfuldmægtigenes antal til 5 på grund af betydeligt merarbejde ved embedet.

7.2.2. Normeringer i alt

Ved kredsretterne og Grønlands Landsret er således i alt (i årsværk) ansat:

Juridisk personale:	8
Kredsdommere:	17 (honorarlønnede)
Kontorfunktionærer:	41 (det faktiske antal er 41,5)
Andre (tolke, elever):	7 (ekskl. timelønnede)

7.2.3. Sammenligningstal

Med det forbehold, der som tidligere anført må tages ved en sammenligning imellem forholdene i Grønland og de øvrige dele af riget omkring personaleforbruget ved retsvæsenet, kan det oplyses, at normeringerne ved Retten på Bornholm og Retten på Færøerne er følgende:

	Færøerne	Bornholm
Juridisk personale	5	3
Kontorfunktionærer	16	10
Andre	0	0

For Bornholms og Færøernes vedkommende er antallet af kontorfunktionærer omregnet fra det faktisk antal ansatte til årsværk.

I antallet for de grønlandske retter indgår også det personale, der medgår til behandlingen af ankesagerne ved Grønlands Landsret, mens ressourceforbruget ved behandlingen af ankesager i Østre Landsret fra henholdsvis Færøerne og Bornholm ikke er medregnet. Det kan oplyses, at ankesagerne fra Færøernes Ret behandles af en bestemt afdeling i Østre Landsret. Der medgår hertil 6 uger årligt, hvor retten sættes på Færøerne, hvortil kommer et forholdsvis be-

skedent antal dage til behandling af kæremål og forberedelse af ankesagerne, således at der vel i alt anvendes ca. 2 måneder af en afdelings tid.

Det kan således konstateres, hvilket efter kommissionens opfattelse ikke er uventet, at personaleforbruget ved de grønlandske retter er væsentligt højere end ved tilsvarende retter i de andre dele af riget.

Efter kommissionens opfattelse skyldes dette en række forskellige omstændigheder:

Det må i første række tilskrives det forhold, at sagerne er opdelt på en lang række mindre kredsretter, hvor der nødvendigvis må være et vist mindste antal personale til at holde retten bemandet. Hertil kommer, at belastningen ved rejser er væsentligt højere i Grønland end andre steder i riget, og at dette forhold nødvendigvis også må manifestere sig i et højt personaleforbrug set i forhold til medgået tid pr. sag.

Desuden kan der peges på den omstændighed, at der i Grønland anvendes forholdsmæssigt mere tid til sagernes behandling end det er tilfældet i Danmark, fordi der ikke medvirker advokater i sagerne. Den manglende medvirken af advokater i sagerne indebærer således, at retten har en særdeles aktiv vejledende rolle i forbindelse med forberedelsen af sagerne, som naturligvis også er tids- og arbejdsbelastende, ligesom der formentlig også bliver anlagt sager, som efter råd fra en advokat aldrig ville være blevet anlagt.

Også det forhold, at retsvæsenet i Grønland kun i begrænset omfang benytter sig af simultantolkning, fører til en tidskrævende dobbeltsproget sagsbehandling, hvortil kommer, at domsmænds medvirken i samtlige civile sager også bevirker en mere omstændelig sagsbehandling.

Endelig kan det nævnes, at særlige forhold i perioder kan forøge eller formindske behovet for arbejdskraft. I en periode med stor udskiftning af personalet og generelt ringe erfaring vil personalebehovet følgelig være større.

I forlængelse heraf kan det nævnes, at Strukturkommissionen i sin betænkning nr. 1398/2001 ved sin gennemgang af, hvilket personale der er nødvendigt ved de enkelte retter, har lagt nogle norm- og måltal til grund. Det er angivet flere steder i betænkningen, at tallene er behæftet med nogen usikkerhed, ligesom der må tages højde for en række forskelligheder i henseende til karakteren af sagerne, retskredsens størrelse, antallet af afdelingskontorer mv.

Ifølge betænkningen forventes juridisk personale ved domstolene i Danmark at skulle behandle 1050 civile sager pr. årsværk eller 950 kriminalsager pr. årsværk på årsbasis. Det er herved lagt til grund, at kun ca. 20 % af de civile sager gennemføres til domsforhandling, og at en del af straffesagerne afsluttes efter et kort retsmøde eller ved udeblivelsesdom. Dette svarer for civile sagers vedkommende til de grønlandske forhold, og for kriminalsagers vedkommende til de af kommissionen foreslåede grønlandske forhold.

Af Strukturkommissionens betænkning fremgår endvidere, at de anførte normtal efter de fremtidige forhold, hvor en større del af retsarbejdet foreslås udført af udnævnte dommere, kun gælder for udnævnte dommere. Desuden skal der afsættes juridisk personale til administration, hvilket af strukturkommissionen skønnes at kunne sættes til 15 %. Dommerfuldmægtige og retsassessorer forventes kun at indgå i det egentlige retsarbejde i beskedent omfang. Hvis et embede normeres f.eks. med 4 dommerfuldmægtige og 3 assessorer, vil de skulle indgå i normtallene for retssager med godt 1 dommerstilling. I øvrigt forventes de at udføre arbejdet med foged- og skifteret samt tinglysning, ligesom de vil blive inddraget i det administrative arbejde.

Kontorpersonale forventes at skulle behandle 950 civile sager, 650 straffesager, 3.900 fogedsager, 450 skiftesager eller 10.000 tinglysningsdokumenter årligt. Kontorpersonalet opnormeres med 2 for hvert afdelingskontor, ligesom der afsættes 15 % af normeringen til administration.

7.2.4. Konsekvenser af kommissionens forslag

7.2.4.1. Kredsretterne

Kredsdommerne må forventes i overvejende grad at skulle være beskæftiget med det egentlige retsarbejde, det vil sige behandlingen af kriminalsager og civile sager. Ved kredsretterne må forventes at skulle behandles ca. 1.000 kriminalsager og ca. 4.000 civile sager, idet en betydelig del af de familieretlige sager ikke er medtaget, jf. ovenfor om baggrunden herfor. Ifølge de danske norm- og måltal ville disse sager kunne behandles af højst 5 juridiske dommere. Der må herved tages hensyn til, at alle komplicerede sager skal henvises til behandling ved Retten i Grønland. Der er ikke heri medregnet tid til administration. Under hensyn til forholdene i Grønland vil et sådant antal imidlertid ikke være tilstrækkeligt. Kommissionen har da også i kap. 5.2.4. vurderet, at en ordning med centralt placerede jurister vil kræve 8-10 personer.

Ved den foreslåede ordning med kredsdommere, der er placeret decentralt, har kommissionen skønnet, at det nødvendige antal vil være 10 kredsdommere baseret på det forventede sagstal.

Ved kredsretterne skal endvidere behandles et antal skiftesager, der efter de danske norm- og måltal vil kræve 1 sekretær. 1 kredsretssekretær må endvidere kunne forventes at kunne behandle 3.900 fogedsager. Der er næppe grund til at tro, at det samlede antal fogedsager, der efter kommissionens forslag overføres fra politiet til kredsretterne, vil blive højere. Antallet af kriminalsager tilsiger knapt 2 sekretærer og antallet af civile sager tilsiger 4. Det samlede antal sekretærer fastsat efter de danske normtal er således på 6, hvortil kommer en ekstra til administration.

Kommissionen foreslår imidlertid sekretærernes antal fastsat til 20,5. Dette er navnlig begrundet i, at det – også set i lyset af forholdene i dag, og herunder navnlig, at den nuværende normering vurderes som passende – er nødvendigt med en højere normering end de nævnte 7

sekretærer på grund af det store antal kontorer, der skal holdes åbent for publikum og på grund af den betydelige rejseaktivitet. Vurderingen af det fremtidige normeringsbehov kan derfor ikke foretages alene på grundlag af det estimerede fremtidige sagstal, men må nødvendigvis også tage højde for de strukturelle forhold ved det fremtidige domstolssystem i Grønland.

Samlet set medfører dette en normering for kredsretterne bestående i 10 kredsdommere og 20,5 kontorfunktionærer, dvs. i alt **30,5 årsværk**

Behovet for tolkebistand må forventes at svare til det nuværende, navnlig henset til forslaget i afsnit V om oprettelse af en central tolketjeneste, der bl.a. også skal have til opgave at betjene domstolene.

Fordelingen på de forskellige områder medfører følgende sagstal:

	Normering Kredsdommer	Normering Sekretær	Sagstal 1997	Sagstal 1998	Sagstal 1999	Sagstal 2000	Sagstal 2001
Nanortalik Qaqortoq Narsaq Ivittuut Paamiut	2	3,5	1.366	1.623	1.474	1.293	1.682
Nuuk	2	6	1.631	1.599	1.818	1.833	2.241
Maniitsoq	1	1	448	527	409	444	670
Sisimiut	1	1,5	843	924	935	926	1.000
Aasiaat Kangaatsiaq	1	2	487	721	866	725	861
Qasigiannguit Ilulissat Qeqertarsuaq	1	4	991	1.086	1.033	1.221	1.288
Uummannaq	0,5	0,5	262	312	282	309	302
Upernavik	0,5	0,5	191	212	286	209	305
Qaanaaq	0,25	0,5	84	101	87	87	92
Tasiilaq	0,5	1	290	385	349	327	476
Illoqqortoormiut	0,25	0	52	63	45	51	62

7.2.4.2. Retten i Grønland

For så vidt angår bedømmelsen af den arbejdsmæssige belastning for personalet ved Retten i Grønland må der efter kommissionens opfattelse særligt tages hensyn til, at de henviste sager – som skønsmæssigt vil udgøre 80 sager årligt – vil være komplicerede, og derfor bør vægtes med f.eks. 3:1 i forhold til en almindelig civil sag, at kun et mindre antal (formentlig et helt ubetydeligt antal) vil kunne afsluttes uden domsforhandling, og at der derudover skal tages hensyn til en ret omfattende rejseaktivitet, som i Grønland oftest er tidskrævende som følge af de trafikale forhold.

Til de nævnte forhold kommer tillige, at der til Retten i Grønland efter kommissionens forslag er henlagt en række opgaver af administrativ karakter, f.eks. autorisationsordningen vedrørende forsvarerne. Endelig indebærer kommissionens forslag, at Retten i Grønland skal overtage den vejledningsfunktion overfor kredsretterne, som i dag varetages af Vejledningsafdelingen i Grønlands Landsret.

Retsassessorerne og dommerfuldmægtigene forventes at skulle deltage i retsarbejdet i en vis udstrækning, men skal herudover forestå de særlige fogedsager i form af tvangssalg af fast ejendom mv., arrest og forbud og brugeligt pant, som foreslås henlagt til denne ret. Sagsantallet kan ikke forventes at blive meget stort, men sagerne vil omvendt kunne indeholde ganske komplicerede problemstillinger og vil dermed også være tidskrævende at behandle og træffe afgørelse i.

Endvidere skal retsassessorerne og dommerfuldmægtigene bistå med skifteretlige opgaver, tinglysning, generel administration samt vejledningen af kredsretterne.

Kontorfunktionærernes antal foreslås sat til 10, hvortil kommer 2 tolkestillinger. Der er ved fastsættelsen af antallet taget hensyn til, at antallet af tinglysningsdokumenter er beskedent set i forhold til den øvrige del af riget. Omvendt er det kommissionens skøn, at omfanget og karakteren af de opgaver, som efter forslaget skal tillægges Retten i Grønland, næppe vil være grundlag for en normering under 10 kontorfunktionærer.

Med hensyn til tolkene forudsættes, at disse tillige skal betjene Grønlands Landsret.

Efter kommissionens vurdering kan der for Retten i Grønlands vedkommende endvidere blive behov for i en overgangsperiode at ansætte yderligere 2 dommerfuldmægtige, indtil kredsdommeruddannelsen er fuldt etableret og gennemført for et passende antal personer.

Ved sammenligningen med den gældende normering for Grønlands Landsrets vedkommende, må der i øvrigt tages hensyn til, at behandlingen af ankesager ikke skal foretages af Retten i Grønland, at sagerne om fri proces foreslås overført til Rigsombudsmanden, og at sagerne om retshjælp foreslås varetaget af en advokatbaseret retshjælp og derfor ikke længere ydes af instanser indenfor retsvæsenet.

Antallet og arten af de årsværk, der følger af kommissionens forslag, kan på den anførte baggrund herefter sammenfattende beskrives således:

- 1 dommer
- 2 retsassessorer
- 2 dommerfuldmægtige
- 10 afdelingsleder/overassistent/assistent
- 2 tolke
- 1 retsbetjent
- I alt **18 årsværk**

7.2.4.3. Grønlands Landsret

Med hensyn til normeringen for den fremtidige Grønlands Landsrets vedkommende bemærkes, at der skal medregnes det delvise årsværk, som følger af forslaget om, at landsretten i sager, der er afgjort af Retten i Grønland som 1. instans, skal tiltrædes af 2 landsdommere fra Danmark. Det forventede sagsantal, jf. pkt. 7.1.4.3. er imidlertid så beskedent, at det ikke kan begrunde nogen fastsættelse af et antal årsværk.

Det kan oplyses, at en afdeling i Østre Landsret i år 2000 behandlede i gennemsnit 34 civile 1. instanssager, 68 civile ankesager og 62 civile kæremål. Af straffesager behandledes 85 ankesager og 3 nævningesager samt 119 kæremål. Under hensyn hertil og til det tidsforbrug, der er oplyst ovenfor for ankebehandlingen af sager fra Færøernes Ret, kan det forventede sagsantal, der er nævnt under pkt. 7.1.4.3 således højst forventes at kunne beskæftige én dommer. Der er herved henset til, at der ikke er eller foreslås ankebegrænsning i Grønland, hvorfor en række af ankesagerne vil være af mindre økonomisk betydning, ligesom Grønlands Landsret ikke skal have nogen 1. instanssager, der ressourcemæssigt er betydeligt mere belastende end ankesager. Med hensyn til rejseaktivitet er der også for de danske landsretter tale om en ganske betydelig aktivitet.

Normeringerne må naturligvis justeres i det omfang antallet af anke- og kæresager ændrer sig. Det bemærkes i denne forbindelse, at den gældende ankefrekvens i Grønland er høj. Den nærmere regulering i retsplejeloven af kære, herunder en videre adgang til at iværksætte kære, vil som tidligere nævnt muligt kunne indebære, at kærefrekvensen bliver endnu højere.

Antallet af sager, hvor landsretten skal tiltrædes af to danske landsdommere, må forventes at svare nogenlunde til det antal sager fra Grønland, som Østre Landsret i dag behandler. Det må således forventes at dreje sig om ca. 15 sager årligt.

Retsassessoren må overvejende forventes at blive beskæftiget med kæremål og administration, ligesom vedkommende i øvrigt skal have til opgave at varetage retsarbejdet i landsdommerens fravær.

Ved skønnet over behovet for normeringer af jurister ved landsretten er det også indgået i kommissionens vurdering med en vis vægt at sikre de nødvendige rammer for en rimelig sagsbehandlingstid. Efter en samlet vurdering skønnes to juridiske årsværk, nemlig landsdommeren og en retsassessor, passende set i forhold til de forventede arbejdsopgaver for Grønlands Landsret.

Med hensyn til antallet af kontorfunktionærer foreslår kommissionen dette fastsat til 3. Der er herved taget højde for, at der hverken vil være knyttet tinglysning, foged- eller skifteret til landsretten. Omvendt skønnes de opgaver, som fremtidigt skal varetages af landsretten, næppe at kunne afvikles med en lavere normering, herunder også set i lyset af erfaringerne med de nuværende normeringer.

Samlet set indebærer dette følgende forslag til normering for landsretten:

- 1 landsdommer
- 1 retsassessor
- 3 kontorfunktionærer
- I alt **5 årsværk**

7.3. Udgifter til personale

Udgiftstallene og fordelingen på de enkelte poster er udfærdiget med bistand fra Domstolsstyrelsen.

7.3.1. Den gældende ordning

7.3.1.1. Lønudgifter til det faste personale

Den samlede lønudgift ved det grønlandske retsvæsen var i 2000 ca. 15,8 mio. kr., der fordelte sig således (afrundede tal):

Grønlands Landsret, *Retssagsafdelingen*:	1 landsdommer:	640.000 kr.
	1 retsassessor:	467.000 kr.
	2 dommerfuldmægtige:	732.000 kr.
	1 afdelingsleder:	310.000 kr.
	2 kontorfuldmægtige:	452.000 kr.
	3 overassistenter:	507.000 kr.
	3 assistenter:	400.000 kr.
	1 elev:	112.000 kr.
	2 tolke:	535.000 kr.
	1 retsbetjent:	193.000 kr.
	Lønudgifter i alt:	**4.350.000 kr.**

Grønlands Landsret, *Vejledningsafdelingen*:	1 retsassessor:	423.000 kr.
	2 dommerfuldmægtige:	585.000 kr.
	1 afdelingsleder:	318.000 kr.
	1 overassistent:	195.000 kr.
	1 assistent:	180.000 kr.
	Andre vederlag:	142.000 kr.
	Lønudgifter i alt:	**1.800.000 kr.**

Kredsretterne:	17 kredsdommere/vederlag:	2.432.000 kr.
	17 kredsdommere/løn:	1.700.000 kr.
	6 overassistenter:	1.400.000 kr.
	21 assistenter:	3.321.000 kr.
	Lønudgifter mv. i alt:	**8.858.000 kr.**

Retsvæsenet i øvrigt:	Udstationerede fra Danmark:	584.000 kr.
	Sættedommere (skønnet):	73.500 kr.
	Offererstatningsnævnet:	129.000 kr.
	Lønudgift i alt:	**786.500 kr.**

Samlede udgifter til løn, vederlag mv. for retsvæsenet i Grønland udgjorde herefter ca. **15,8 mio. kr.** i 2000. (Det bemærkes, at der efterfølgende er normeret yderligere 1 dommerfuldmægtig).

7.3.1.2. Rejser, uddannelse og kurser mv.

Udgifter til *rejser* i forbindelse med sagsbehandlingen realiseres ved såvel kredsretterne som landsretten. For kredsretternes vedkommende er der tale om tjenesterejser til de omkringliggende bygder, mens der for landsrettens vedkommende er tale om rejser til alle dele af landet, herunder også med henblik på at varetage den løbende vejledning af de stedlige kredsretter. Udgifterne, der er forbundet hermed, omfatter såvel omkostninger til transport og ophold som til dagpenge og lignende.

Udgifter til *uddannelse* og *kurser* for det faste personale realiseres især i forbindelse med den virksomhed, som Vejledningsafdelingen ved landsretten forestår. Som eksempel herpå kan nævnes det iværksatte forsøg med uddannelse af kredsdommere samt de kurser for nye kredsdommere og sættedommere, som Vejledningsafdelingen løbende har gennemført. Hertil kommer de årlige møder for henholdsvis kredsdommere og sekretærer ved kredsretterne. Der er dog også i mindre omfang tale om udgifter, som realiseres i forbindelse med, at retsvæsenets personale deltager i kurser, der udbydes af andre institutioner. Omkostninger, der er forbundet med landsretsjuristernes deltagelse i kurser for dommere og dommerfuldmægtige i Danmark, afholdes (fraset rejseudgifter) dog ikke af det grønlandske retsvæsens budget, men af den generelle uddannelseskonto for domstolene.

Udgifterne til uddannelse og kurser omfatter samtlige udgifter, der er forbundet hermed – dvs. omkostninger til transport (som ikke kan udskilles til selvstændig opgørelse), ophold og dagpenge mv. for undervisere og deltagere samt eventuelt honorar til undervisere mv.

Udgifterne til rejser, uddannelse mv. fordelt på landsrettens to afdelinger, kredsdommerne og kredsretterne udgjorde i 1999 følgende:

	Retssags-afdelingen	Vejlednings-afdelingen	Kredsdom-mere	Kredsretterne	I alt
Rejser:					
Off. befordring	1.014.100	1.060.000	310.000	215.900	2.600.000
Andre rejseudgifter	81.500	85.350	4.700	16.150	187.700
Uddannelse, Kursusudgifter, del-tagergebyr mv.	65.000	263.400	288.000	14.600	631.000
Andre udgifter:					
Transport og flytning	187.000	116.000	37.000	170.000	510.000
Rejseudgifter i forbin-delse med hjemsendel-se mv.	157.100	86.000	5.800	43.100	292.000
Udgifter i alt	**1.504.700**	**1.610.750**	**645.500**	**459.750**	**4.220.700**

7.3.2. De samlede udgifter til det faste personale

På baggrund af oplysningerne ovenfor kan de samlede årlige udgifter til det faste personale ved retsvæsenet i Grønland opgøres således:

Udgift til løn, honorarer mv.	16.642.000 kr.
Udgift til rejser mv.	2.787.700 kr.
Udgift til uddannelse og kurser	631.000 kr.
I alt	**20.060.000 kr.**

7.3.3. Andre udgifter til løn og vederlag

7.3.3.1. Udgifter til tolkebistand

Kredsretterne har ingen faste tolke ansat, men benytter sig foruden af landsrettens tolke af tolkebistand udefra. Landsretten benytter også ekstern tolkebistand i det omfang, opgaverne ikke fuldt ud kan varetages af de faste tolke. Udgifterne til landsrettens fastansatte tolke er angivet ovenfor i pkt. 7.3.1.1.

Herudover var udgifterne til tolkebistand ved det samlede retsvæsen i 1999 **1.212.000 kr.**

7.3.3.2. Udgifter til domsmænd

Udgifterne til vederlag til domsmænd ved landsretten og kredsretterne i 1999 udgjorde **1.041.627 kr.**

7.3.4 Konsekvenser af kommissionens forslag

7.3.4.1. Lønudgifter til det faste personale

Efter kommissionens opfattelse bør der, jf. kap. 5 ovenfor, ske en generel højnelse af lønniveauet inden for det grønlandske retsvæsen, således at personer med de for retsvæsenet relevante kvalifikationer kan tilskyndes til at søge og ikke mindst forblive i stillingerne inden for domstolene.

Omfanget af disse generelle lønstigninger må efter kommissionens opfattelse fastlægges af de administrative myndigheder i samarbejde med de involverede faglige organisationer. Nedenstående økonomiske beregninger af kommissionens forslag afspejler som følge heraf ikke konsekvenserne af den foreslåede generelle højnelse af lønniveauet, men derimod alene de konsekvenser, som måtte følge af, at stillinger foreslås oprettet, omklassificeret eller nedlagt.

Vedrørende indholdet af de forslag, som danner grundlag for nedenstående beregninger mv. henvises navnlig til kap. 5. ovenfor, hvor kommissionens overvejelser og forslag vedrørende domstolenes fremtidige struktur er nærmere beskrevet.

De faste kredsdommerstillinger forudsættes at være tjenestemandsstillinger. Der skønnes at blive behov for i alt 13 stillinger, hvoraf de 5 er på delt tid, således at der som anført bliver tale om et samlet antal årsværk på 10.

Efter de af kommissionen stillede forslag kan de forventede årlige udgifter til løn og honorarer opgøres således:

Grønlands Landsret:	1 landsdommer	640.000 kr.
	1 retsassessor	450.000 kr.
	3 kontorfunktionærer	700.000 kr.
I alt		**1.790.000 kr.**

For så vidt angår de to landsdommere, der skal tiltræde Grønlands Landsret ved behandlingen af sager fra Retten i Grønland, vil lønudgiften hertil, henset til det lave sagstal, fortsat kunne forventes afholdt af de pågældendes hovedarbejdssted, det vil sige Østre eller Vestre Landsret, således at de beholder deres sædvanlige løn, også når de udfører arbejde for Grønlands Landsret.

Udgifterne til de pågældende landsdommeres rejse og ophold må derimod skulle afholdes over Grønlands Landsrets budget. Rejse- og opholdsudgifter til 2 landsdommere ved rejser 1-2 gange årligt kan skønsmæssigt ansættes til mellem 50.000 og 75.000 kr.

Retten i Grønland:	1 dommer	560.000 kr.
	2 retsassessorer	890.000 kr.
	2 dommerfuldmægtige	600.000 kr.
	10 kontorfunktionærer	1.781.000 kr.
	2 tolke	535.000 kr.
	1 retsbetjent	200.000 kr.
I alt		**4.566.000 kr.**

Som anført ovenfor kan der i en overgangsperiode indtil kredsdommeruddannelse er fast etableret eventuelt tillige være behov for 2 dommerfuldmægtige, svarende til yderligere 600.000 kr.

Kredsretterne:	10 kredsdommere	3.100.000 kr.
	20,5 kontorfunktionærer	3.600.000 kr.
I alt		**6.700.000 kr.**

Hertil kommer:	2 kredsdommerkandidater	**500.000 kr.**

Antallet af kredsdommerkandidater beror på et rent skøn over det gennemsnitlige behov i årene umiddelbart efter ordningens ikrafttræden.

Alle lønudgifter er skønsmæssigt anslåede, idet udgifterne afhænger af en række faktorer som f.eks. den enkeltes anciennitet og størrelsen af tillæg, som skal være knyttet til stillingen.

Der vil efter kommissionens forslag ikke længere skulle afholdes udgifter i form af løn/honorar til egentlige sættedommere. Der vil imidlertid stadig skulle afholdes udgifter i forbindelse med sættedommer for de juridiske dommere og kredsdommere i tilfælde af f.eks. inhabilitet.

7.3.4.2. Rejser, uddannelse, kurser mv.

Den af kommissionen foreslåede ordning for domstolenes fremtidige struktur indebærer på nogle punkter et øget behov for rejser i forbindelse med sagsbehandlingen ved de grønlandske domstole.

Dette kan navnlig henføres til følgende af kommissionens forslag:

- Forslaget om, at antallet af kredsdommere begrænses, således at en række af de mindste byer ikke har en fastboende kredsdommer og eventuelt heller ikke en fastboende sekretær.

- Forslaget om, at beskikkelse som sættedommer ved kredsretterne alene kan meddeles personer, der er udnævnt som kredsdommer, eller jurister, der er ansat ved Retten i Grønland.

- Forslaget om en øget iagttagelse af bevisumiddelbarhedsprincippet, så vidt det er muligt og rimeligt at gennemføre.

I hvilket omfang disse forslag vil medføre merudgifter som sådan, vil bero på, hvor effektive kredsretterne vil være i henseende til at beramme retsmøder, således at en lang række sager samles til foretagelse under en rejse til stedet, og i hvilken udstrækning retsmøder kan afvikles, når parten alligevel er i den by, hvor kredsretten ligger, ligesom det også i nogle tilfælde kan være rimeligt at lade parten – og ikke retten – rejse.

Den væsentligste faktor vil efter kommissionens opfattelse dog være, om der vil være telefon- og videomødeudstyr til rådighed i de enkelte byer og bygder enten i form af, at retten råder over noget sådant, eller om en anden offentlig institution på stedet eventuelt har et sådant udstyr, f.eks. til undervisningsbrug. Det er kommissionens vurdering, at de omkostninger, der vil være forbundet med installation af et sådant udstyr, vil opveje de øgede udgifter, som vil følge af det ovennævnte forslag.

Kommissionens forslag til den fremtidige ordning for uddannelse af domstolenes faste personale indebærer bl.a., at der skal etableres en egentlig uddannelse og efteruddannelse af kredsdommerne, og at der skal gennemføres løbende kurser for bl.a. kredsretssekretærerne. Opgaverne vedrørende gennemførelse af undervisningen foreslås henlagt til Retten i Grønland, hvor den i dag varetages af Vejledningsafdelingen ved Grønlands Landsret. Det forudsættes i øvrigt, at de grønlandske domstolsjurister som hidtil skal deltage i de kurser for dommere og dommerfuldmægtige, som arrangeres i Danmark, og at retsvæsenets personale fortsat skal kunne deltage i relevante kurser, som udbydes af andre institutioner.

En række af de tiltag, som kommissionen har foreslået, er allerede påbegyndt eller iværksat på forsøgsmæssig basis. Grønlands Landsrets nuværende budget omfatter således en række særlige bevillinger, der tager sigte på uddannelsesaktiviteterne ved Vejledningsafdelingen, herunder bl.a. på den forsøgsmæssige uddannelse af et antal af de fungerende kredsdommere.

Ved overvejelserne om størrelsen af de bevillinger, der fremtidigt vil være behov for til gennemførelse af kommissionens forslag, er det lagt til grund, at juristernes deltagelse i de danske kurser for dommere og dommerfuldmægtige fortsat afholdes over den generelle uddannelseskonto for det samlede retsvæsen. Det gælder dog ikke rejseomkostningerne, som afholdes over bevillingen til retsvæsenet i Grønland.

Ligesom i dag vil de relevante udgifter for det grønlandske domstolsvæsen herefter omfatte dels de uddannelsesaktiviteter, der skal varetages af Retten i Grønland, dels de eksterne kurser, som i øvrigt måtte vise sig relevante for domstolenes personale.

Størrelsen af disse fremtidige udgifter, der omfatter såvel omkostninger til transport, ophold, dagpenge o.l. og eventuelt honorar til undervisere mv., kan alene bero på et skøn. Efter en samlet overvejelse anslås det således, at merudgifterne vil andrage ca. 1 mio. kr. årligt. Skønnet er bl.a. baseret på de årlige udgifter, der har været forbundet med kredsdommeruddannel-

sen, jf. nærmere afsnit VII, kap. 6.1.2.8. Desuden er det indgået i kommissionens overvejelser herom, at et tidssvarende og effektivt retsvæsen nødvendigvis også må være betinget af, at vedligeholdelsen af personalets faglige egenskaber gives en høj prioritering.

De fremtidige udgifter til uddannelse og kurser skønnes således at ville andrage samlet **1.630.000 kr.**

7.3.5. De samlede fremtidige udgifter til det faste personale mv.

På baggrund af oplysningerne ovenfor kan de samlede fremtidige årlige udgifter til det faste personale ved retsvæsenet i Grønland opgøres således i afrundede tal:

Udgift til løn, honorarer mv.	13.050.000 kr.
Udgift til rejser mv.	2.800.000 kr.
Udgift til uddannelse og kurser	1.630.000 kr.
I alt	**17.480.000 kr.**

Hertil kommer udgifter til de to dommerfuldmægtigstillinger og to kredsdommeraspirantstillinger, der er nævnt ovenfor, og som formentlig kun vil forekomme i en kortere overgangsperiode, til en samlet udgift af 1,1 mio. kr.

De anførte gældende udgifter til retsvæsenet i øvrigt på ca. 790.000 kr. skønnes uændrede.

7.3.6. Anden fremtidig udgift til løn og vederlag

7.3.6.1. Tolkebistand

Det fremtidige behov for tolkebistand er beskrevet i afsnit V. Det fremgår heraf, at der foreslås oprettet et yderligere antal tolkestillinger til brug for bl.a. retsvæsenet. I kap. 7 er der foretaget økonomiske beregninger af forslagene. Der er derfor ikke i denne forbindelse behov for at beregne de yderligere udgifter, som en forbedring af tolkebistanden vil kræve. Udgifterne til tolkebistand er på den baggrund ansat til det gældende niveau.

7.3.6.2. Domsmænd

Hvervet som domsmand forudsættes som hidtil at være et borgerligt ombud, således at vederlæggelsen ligesom i dag sker med et mødehonorar pr. retsdag. Efter forslaget om, at domsmænd kun skal medvirke i civile sager, hvis dommeren eller en part ønsker det, og forslaget om, at domsmænd ikke skal medvirke i en række mindre civile sager, kan der forventes en væsentlig begrænsning i omfanget af domsmændenes virksomhed.

Udgiften til domsmænd kan efter kommissionens vurdering derfor skønsmæssigt reduceres med 1/3, således at udgiften herefter årligt vil udgøre **650.000 kr.**

7.4. Udgifter til bygninger og kontorhold

7.4.1. Den gældende ordning

7.4.1.1. Bygninger

Anlægsudgifterne ved de grønlandske domstole, der finansieres ved særlige bevillinger, varierer betydeligt fra år til år. Til illustration heraf kan oplyses, at udgifterne for årene 1997, 1998 og 1999 udgjorde henholdsvis 0 kr., 250.000 kr. og 0 kr.

De samlede årlige udgifter vedrørende driften af retsvæsenets bygninger udgjorde i 1999 knap 2,7 mio. kr., der fordelte sig således:

Olie, gas, fjernvarme mv.	498.000 kr.
Renovation og vandafgift	62.000 kr.
Rengøring mv.	550.000 kr.
Leje af bygninger mv.	487.000 kr.
Reparation og vedligeholdelse	1.100.000 kr.
I alt	**2.697.000 kr.**

7.4.1.2. Kontorhold

Udgifterne til retsvæsenets kontorhold mv. udgjorde i 1999 ca. 3,9 mio. kr., der fordelte sig på følgende udgiftsposter:

Annoncering	250.000 kr.
Porto, telefon, fax mv.	844.000 kr.
Andre tjenesteydelser (inkl. hot-line)	356.000 kr.
Skriveartikler, tidsskrifter	550.000 kr.
Rengøringsartikler	25.000 kr.
Reservedele til kontormaskiner	24.000 kr.
Diverse	343.000 kr.
Biler (vægtafgift mv.)	13.500 kr.
Køb af kontormaskiner	1.130.000 kr.
Køb af møbler og inventar	323.000 kr.
Reparation mv. af kontormaskiner	48.000 kr.
I alt	**3.906.500 kr.**

7.4.1.3. De samlede udgifter til bygninger og kontorhold

På baggrund af oplysningerne ovenfor kan de samlede årlige drifts- og anlægsudgifter til bygninger og kontorhold i øvrigt opgøres således:

Udgift til bygninger	2.697.000 kr.
Udgift til kontorhold	3.906.500 kr.
I alt	**6.603.500 kr.**

7.4.2. Konsekvenser af kommissionens forslag

7.4.2.1. Bygninger

Kommissionen foreslår som nævnt, at der fremtidigt skal være to juridiske domstole i Grønland, der begge skal have sæde i Nuuk, nemlig Grønlands Landsret og Retten i Grønland.

Kommissionen har i den forbindelse haft en særskilt drøftelse af, hvorvidt disse to instanser kan og bør have til huse i samme bygning, eller om det må anses for rigtigst, at de etableres i adskilte bygninger.

Det kan i den forbindelse anføres, at det vil kunne opleves forkert, at en appelret har til huse samme sted som underinstansen. I forhold til befolkningens syn på retssystemet kan det således ikke afvises, at en sådan ordning vil give indtryk af en lidt for tæt sammenhæng imellem de to domstole og derved i realiteten rejse tvivl om, hvorvidt der er den fornødne personelle og funktionelle uafhængighed imellem disse. Netop i forbindelse med en reorganisering af domstolssystemet kan disse hensyn være særligt tungtvejende.

Udslagsgivende må efter kommissionens vurdering dog være, at der er tale om to *landsdækkende* domstole og ikke en ordning, som i dag, hvor Grønlands Landsret og Kredsretten i Nuuk har til huse i samme bygningskompleks. Netop det forhold, at det drejer sig om domstole, der dækker hele Grønland, taler med styrke imod, at de placeres i samme bygning.

Kommissionen finder efter en samlet vurdering herefter, at det rigtigste må være, at Grønlands Landsret etableres i selvstændige lokaler.

I forbindelse med anskaffelsen af en særskilt bygning til Grønlands Landsret tegner der sig to mulige løsninger: Landsretten kan enten leje sig ind i eksisterende byggeri eller der kan opføres en ny landsretsbygning. I relation til en nyopførelse kan det oplyses, at efter Domstolsstyrelsens beregninger vil en sådan bygning koste ca. 15 mio. kr. i anlægsudgift.

Kommissionen finder ikke umiddelbart at kunne pege på den ene løsning frem for den anden, idet valget herimellem bl.a. må bero på de fremtidige bygningsmæssige forhold i Nuuk, herunder mulighederne for at finde egnede lejemål til landsretten uden at dette vil kræve omfattende ombygninger. Anlægsudgifterne til nyopførelse af en landsretsbygning vil naturligvis

også kunne ændre sig i forhold til det nuværende skøn, bl.a. afhængig af den fremtidige økonomiske udvikling i det grønlandske samfund.

Med det forbehold, som følger af det anførte, har kommissionen imidlertid ved sine beregninger valgt at tage udgangspunkt i anlægsudgiften til nyopførelse på grundlag af Domstolsstyrelsens nuværende skøn.

Domstolsstyrelsen har overfor kommissionen afgivet en række oplysninger, som belyser det nuværende behov for anlægs- og vedligeholdelsesudgifter i Grønland. Oplysningerne er afgivet under forudsætning af, at den eksisterende retskredsstruktur bevares. Da kommissionen foreslår samtlige kredsretter opretholdt, vil denne forudsætning derfor ikke skulle betyde ændringer i skønnet. Dog vil det ikke være nødvendigt at etablere et lejemål eller en tilbygning til Vejledningsafdelingen, hvis der etableres en selvstændig bygning til Grønlands Landsret.

Det er endvidere angivet, at oplysningerne er afgivet i forbindelse med en påbegyndt kortlægning af domstolenes bygningsforhold i Grønland, og at denne kortlægning ikke er afsluttet, samt at vurderingerne ikke er færdigdrøftet med kredsretterne og Grønlands Landsret.

Ifølge Domstolsstyrelsen er der for behov for følgende anlægs- og vedligeholdelsesudgifter:

- Ved nogle kredsretter lejes/lånes lokaler af den lokale kommune (Illoqqortoormiut, Qaanaaq, Ammassalik og Narsaq), ligesom der i Nuuk lejes lokaler til Vejledningsafdelingen. Disse lokaler skønnes alene at kræve løbende vedligeholdelse.

- Retsbygningerne i Nanortalik, Maniitsoq, Sisimiut, Aasiaat, Qasigiannguit, Ilulissat, Uummannaq og Upernavik skønnes alene at kræve løbende vedligeholdelse.

- Retsbygningerne i Qeqertarsuaq og Paamiut trænger til renovering til mindst 500.000 kr. pr. bygning, hvorefter de vil kræve løbende vedligeholdelse.

- Retsbygningen i Nuuk trænger til udvendig maling og nyindretning af ekspedition (skønnet 0,5 mio. kroner), hvorefter den alene vil kræve løbende vedligeholdelse. Det har været overvejet at lave en tilbygning til retsbygningen, hvorved fællesfaciliteter for personalet kunne forbedres, ligesom Vejledningsafdelingen ville kunne flyttes fra et lejemål til ca. 0,4 mio. kr. pr. år. Tilbygning skønnes at ville koste ca. 3 mio. kr.

- Boligerne i Nuuk trænger til istandsættelse for skønsmæssigt ca. 2 mio. kr., hvorefter de alene vil kræve løbende vedligeholdelse efter gældende regler.

- Ved kredsretterne skønnes der at være behov for fornyelse/modernisering af diverse tekniske installationer og inventar for ca. 2 mio. kr.

- Af hensyn til den rekrutteringsmæssige situation bør muligheden for at tilbyde tjeneste/lejeboliger opretholdes/forbedres. Indkvarteringsmulighederne i Uummannaq og Paa-

miut er hensigtsmæssig af samme grund – i perioder med vakancer kan de endvidere benyttes af midlertidigt udstationerede medarbejdere.

- Løbende vedligeholdelse af bygninger og lokaler i Grønland er som følge af de helt særlige klimatiske og geografiske forhold mere bekostelig end i Danmark, og forudsætter ifølge en nyere rapport om emnet ca. 150-200 kr./m2/år eller i alt ca. 1,5 mio. kr. pr. år.

På baggrund af ovenstående skønnes der at være behov for ca. 8,5 mio. kr. til genopretning og renovering mv., medens der på sigt skønnes at være behov for ca. 1,5 mio. kr. årligt til løbende vedligeholdelse af domstolenes bygninger og lokaler mv. i Grønland.

På baggrund af ovenstående beregninger, som kommissionen kan tilslutte sig, er der skønsmæssigt behov for 8,5 mio. kr. som en engangsudgift vedrørende kredsretterne og en forøgelse af posten til reparation og vedligeholdelse med 400.000 kr. til i alt 1,5 mio. kr. årligt.

På den anførte baggrund foreslår kommissionen herefter, at der anvendes 15 mio. kr. i anlægsudgifter til etablering af en bygning til Grønlands Landsret og 8,5 mio. kr. til etablering, genopretning og renovering af kredsretternes lokaler. Denne post på i alt 23,5 mio. kr. anføres under bygningsanlæg. De samlede driftsudgifter vedrørende bygninger foreslås forhøjet til 3.100.000 kr.

7.4.2.2. Kontorhold

Der er ikke grundlag for at antage, at kontorholdsudgifterne til kredsretterne og Retten i Grønland vil adskille sig fra de nuværende. Det bemærkes i den sammenhæng, at de udgifter, der relaterer sig til forslaget om anskaffelse af kommunikationsudstyr fremgår af afsnit VIII, kap. 13, og derfor ikke er medtaget her.

Grønlands Landsret vil få behov for egen kontorholdskonto, hvis retten etableres i egen bygning, idet der i så fald bør indrettes eget bibliotek, egne kontormaskiner, telefon mv. Disse udgifter ansættes skønsmæssigt til ½ mio. kr. De samlede kontorholdsudgifter foreslås herefter forhøjet til 4.400.000 kr.

7.4.2.3. De samlede konsekvenser af forslagene vedrørende bygninger og kontorhold

De samlede årlige udgifter til bygninger og kontorhold i øvrigt, som følger af kommissionens forslag, kan på baggrund af ovenstående oplysninger opgøres som følger:

Driftsudgift til bygninger	3.100.000 kr.
Driftsudgift til kontorhold	4.400.000 kr.
I alt	**7.500.000 kr.**

Anlægsudgift til bygninger	**23.500.000 kr.**

Det bemærkes, at de 15 mio. kr. som Domstolsstyrelsen har beregnet, at en nyopført bygning til Grønlands Landsret vil koste, jf. ovenfor pkt. 7.4.2.1, skal fratrækkes anlægsudgifterne, hvis landsretten i stedet etableres i lejede lokaler.

7.5. Opsummering

I det følgende skema gengives hovedpunkterne i de gældende udgiftsposter, som sammenholdes med kommissionens forslag. Ikke alle poster er således medtaget. Det gælder f.eks. udgifter til sættedommere, udstationerede, transport og flytning samt hjemsendelsesudgifter. Endvidere er udgifterne til ekstra personale i overgangsperioden, indtil samtlige kredsdommere er uddannede, ikke anført. Ønskes oplysninger over de samlede udgifter til personale mv. må disse poster således lægges til, idet bemærkes, at disse skønnes at svare til det nuværende forbrug.

De samlede driftsudgifter til det grønlandske retsvæsen udgjorde i 1999 ca. 29 mio. kr.

De samlede udgifter ved en gennemførelse af kommissionens forslag i deres helhed vil for driftsudgifternes vedkommende fortsat udgøre 29 mio. kr., faldende med 1,1 mio. kr. efter overgangsperioden med oplæring af kredsdommere.

	Gældende	**Forslag**	**Forskel**
Løn mv.			
Kredsretter	8.858.000	6.700.000	- 1.758.000
Retten i Grønland	0	4.566.000	4.566.000
Grønlands Landsret	6.150.000	1.790.000	- 4.360.000
Rejser	2.788.000	2.788.000	0
Uddannelse	631.000	1.631.000	1.000.000
Tolkebistand	1.212.000	1.212.000	0
Domsmænd	1.042.000	650.000	- 392.000
Bygninger			
Anlæg	100.000	23.500.000[1]	23.400.000[2]
Drift	2.700.000	3.100.000	400.000
Kontorhold	3.900.000	4.400.000	500.000
Samlet forskel (- bygningsanlæg)			656.000

[1] Der skal fratrækkes 15 mio. kr. herfra, hvis Grønlands Landsret etableres i lejede bygninger.
[2] Der skal fratrækkes 15 mio. kr. herfra, hvis Grønlands Landsret etableres i lejede bygninger.

Afsnit VII

Rettergangsfuldmægtige, forsvarere, advokater og retshjælp

Kapitel 1. Rettergangsfuldmægtige og bisiddere i civile sager

1.1. Gældende ret

Om muligheden for at lade sig bistå af en rettergangsfuldmægtig fremgår det af retsplejelovens kapitel 3, § 7, at enhver sagsøger og sagsøgt kan lade møde for sig i retten ved en hvilken som helst med tilstrækkelig skriftlig fuldmagt forsynet god person, der skal være fyldt 18 år. Rettergangsfuldmægtigens handlinger eller undladelser er i henhold til kapitel 3, § 8, lige så bindende, som var de foretaget af parten selv, for så vidt de falder inden for fuldmagtens grænser. Giver en part møde ved rettergangsfuldmægtig, kan retten bestemme, at parten skal afgive forklaring ved den ret, hvor sagen behandles, eller for retten ved partens hjemting, i tilfælde, hvor partens egen forklaring kan være af betydning for sagen, jf. kapitel 3, § 9.

I medfør af retsplejelovens kapitel 2, § 24 er der udstedt en bekendtgørelse nr. 249 af 22. april 1991 om afholdelse af udgifter i forbindelse med behandlingen af retssager i Grønland. I medfør af denne bekendtgørelses § 6, stk. 3, kan retten med partens samtykke beskikke en rettergangsfuldmægtig for en eller begge parter, hvis dette er begrundet i sagens karakter. Beskikkelse af rettergangsfuldmægtig finder i øvrigt sted i forbindelse med fri proces.

1.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Retten til at optræde som rettergangsfuldmægtig foreslås at skulle tilkomme enhver uberygtet og myndig person over 18 år. Baggrunden for forslaget, som svarer til den gældende ordning, er bl.a., at der stadig ikke er almindelig adgang til professionel, juridisk bistand i de enkelte byer. Parten bør derfor fortsat kunne lade sig bistå af en lokal person, som vedkommende har tillid til, f.eks. et familiemedlem, en bekendt eller partens revisor. Dette er uden problemer i forhold til procesformen, som ikke skal kræve særlige faglige kvalifikationer.

I overensstemmelse med forhandlingsprincippet foreslås det, at initiativet til at antage en rettergangsfuldmægtig skal påhvile parten selv. Hvis retten finder, at parten har behov for bistand af en rettergangsfuldmægtig, skal parten dog opfordres til at antage en sådan. Hvis sagen er af en sådan karakter, at rettergangsfuldmægtigen bør være advokat eller dog jurist, skal parten i forbindelse med en sådan opfordring vejledes om mulighederne for at søge fri proces.

Følger parten ikke opfordringen til at antage en rettergangsfuldmægtig, skal det i visse tilfælde kunne pålægges parten at gøre det. Dette skal ske, hvor sagen ikke uden en rettergangs-

fuldmægtigs bistand skønnes at kunne behandles på en forsvarlig måde. Dette kan være tilfældet, hvor parten af personlighedsmæssige grunde skønnes at være ude af stand til at føre sagen på egen hånd, eller hvor sagens karakter gør det tvivlsomt, at parten som lægmand selv kan varetage sine interesser.

Sidder parten også et sådant pålæg overhørig, skal dette kunne tillægges udeblivelsesvirkning. Begrundelsen for dette er, at retten ikke bør være henvist til at træffe afgørelse på et klart utilstrækkeligt grundlag. Hvor særlige omstændigheder taler herfor, skal retten dog i stedet kunne beskikke parten en rettergangsfuldmægtig. Sådanne særlige omstændigheder kan foreligge, hvor sagen er af en vis større betydning for parten, og hvor hensynet til partens interesse i at få sagen ført herefter skønnes at veje tungere end princippet om, at parten selv skal forestå det hertil nødvendige.

De nævnte regler foreslås tilsvarende at skulle finde anvendelse, hvor en part har antaget en læg rettergangsfuldmægtig, som ikke kan yde den nødvendige bistand.

Må det lægges til grund, at parten ikke selv er i stand til at skaffe sig en kvalificeret rettergangsfuldmægtig, og er betingelserne for beskikkelse af rettergangsfuldmægtig i øvrigt opfyldte, skal retten kunne vælge straks at beskikke en rettergangsfuldmægtig for parten.

Spørgsmålet om, hvilken type rettergangsfuldmægtig, der skal beskikkes, må afhænge af, hvad behovet for bistand beror på. Beror det på, at parten af personlighedsmæssige grunde er ude af stand til selv at føre sagen, skal en lægperson – eventuelt partens nærstående – kunne beskikkes. Hvis modparten er repræsenteret ved advokat, kan hensynet til den processuelle balance dog medføre, at også den beskikkede rettergangsfuldmægtig bør være advokat. Er behovet for bistand en følge af sagens særligt komplicerede karakter, skal der altid beskikkes en advokat eller en anden jurist som rettergangsfuldmægtig. Dette gælder også for rettergangsfuldmægtige, som beskikkes i medfør af fri proces, idet en sådan kun vil blive beskikket i sager, hvor der er behov for en juridisk rettergangsfuldmægtigs bistand, jf. herved afsnit IX, kap. 5.3.

Med hensyn til fastsættelse og afholdelse af omkostningerne til den beskikkede rettergangsfuldmægtig foreslås at skulle forholdes som ved fri proces. Den part, som beskikkelsen vedrører, og som ikke opfylder de økonomiske betingelser for fri proces, skal dog pålægges at erstatte det offentlige udgifterne ved beskikkelsen i det omfang, disse ikke kan pålægges en modpart, som taber sagen. Begrundelsen for dette er, at der ikke bør være mulighed for at omgå de økonomiske betingelser for fri proces.

Hensynet til den processuelle balance parterne imellem bør i alle tilfælde indgå i retsformandens overvejelser om, hvorvidt en part har behov for en rettergangsfuldmægtig, ligesom det er af betydning for hvilken type rettergangsfuldmægtig, der skal være tale om. Det bør i denne forbindelse være uden afgørende betydning, om den pågældende part tidligere har søgt, men fået afslag på fri proces. Har den ene part antaget en juridisk rettergangsfuldmægtig, kan dette således spille ind på vurderingen af, om også modparten har behov for sådan bistand.

Kapitel 2. Forsvarere i kriminalsager

2.1. Den gældende ordning

Den danske affattelse af den grønlandske retsplejelov anvender ikke betegnelsen "forsvarer", men ordet "bisidder" om den person, som bistår den anklagede i en kriminalsag. Retsplejelovens grønlandske oversættelse af begrebet "bisidder" svarer dog til betegnelsen "forsvarer".

Retsplejeloven omtaler alene bisiddere, som beskikkes af retten, men ikke bisiddere, som den anklagede selv har antaget til sin bistand.

Vedrørende spørgsmålet om, hvem der kan beskikkes som bisidder i kriminalsager, fremgår det af lovens kapitel 5, § 23, stk. 1, 1. pkt., at det kan enhver uberygtet og myndig person. Retten til at møde som bisidder tilkommer således alle, herunder advokater, som i øvrigt ikke omtales i den grønlandske retsplejelov.

I overensstemmelse med lovens forudsætninger opereres i praksis næsten udelukkende med beskikkede bisiddere. Det skyldes bl.a., at der ikke har været almindelig adgang til advokatbistand eller anden professionel bistand i de enkelte byer, hvorfor der ikke været mulighed eller tradition for, at den anklagede af egen drift antog en bisidder. Det skyldes også, at vederlaget til beskikkede bisiddere, men ikke til valgte bisiddere, afholdes af det offentlige.

Ved Nuuk Kredsret optræder advokater i et vist omfang som beskikkede bisiddere i kriminalsager. Når bortses herfra anvendes næsten udelukkende lægfolk som bisiddere ved kredsretterne. Som anklagere ved kredsretterne – herunder ved kredsretten i Nuuk – møder udelukkende politifolk, der har gennemgået en uddannelse i bl.a. anklagevirksomhed, men som ikke er jurister.

De læge bisiddere rekrutteres blandt den lokale befolkning og er personer, der som bibeskæftigelse erklærer sig villige til at stille deres bistand til rådighed fra sag til sag. Der er stor forskel på, hvor længe den enkelte person har været eller vedbliver at være bisidder. De pågældende har ikke hidtil indgået i nogen organisatorisk sammenhæng, ligesom de ikke tidligere har modtaget undervisning eller anden form for faglig opbakning udefra, men har været henvist til at høste viden gennem praktisk erfaring. I forbindelse med kommissionens arbejde er der dog taget initiativ til iværksættelse af en række kurser og andre tiltag til styrkelse af bisidderne, hvilket er omtalt nedenfor under pkt. 2.2.1.

Ved Grønlands Landsret, hvor anklagemyndigheden møder ved juristerne i politimesterembedet, er bisidderen som altovervejende hovedregel advokat eller anden form for jurist. Advokaterne, som har til huse i Nuuk, har hidtil næsten alle været danskere, hvilket også i overvejende grad er tilfældet for de andre jurister, som møder. Disse andre jurister har typisk ansættelse ved centraladministrationen i Nuuk eller ved andre offentlige og halvoffentlige instanser. Når en læg bisidder møder i landsretten, er det som regel i forbindelse med, at retten sættes i byer-

ne uden for Nuuk, hvor der kun undtagelsesvis står jurister til rådighed. I sådanne tilfælde møder anklagemyndigheden ikke ved en jurist, men ved en lokal politimand.

I Grønlandskommissionens betænkning af 28. februar 1950, der dannede grundlag for den gældende grønlandske retsplejelov, fremgår det om baggrunden for bisidderordningen:

> "Man har under drøftelserne i kommissionen været opmærksom på, at den omstændighed, at der ingen sagførere findes i Grønland, og at der som følge heraf ikke er mulighed for en egentlig forsvarerinstitution, som den kendes her i landet, vil kunne fremkalde en skævhed i behandlingen af straffesagerne. Man har dog som tidligere berørt ment, at der ved fornøden instruktion af politiembedsmændene og ved indførelse af en egentlig ankebehandling kunne skabes tilstrækkelige garantier mod urigtige straffedomme. Herudover har man imidlertid drøftet mulighederne for at indføre et system med læge forsvarere eller bisiddere.
>
> Det bemærkes herved, at det har været kommissionen bekendt, at man i Sverige i et vist omfang benytter sig af ikke-juridiske forsvarere, og disse forsvarere synes gennemgående at have fungeret tilfredsstillende. Efter den nugældende ordning (anordning af 26. juli 1926 § 47) har enhver, der sigtes for en forbrydelse, ret til i retsmøderne til sin bistand at medtage en af retten godkendt mand, som dertil er villig. Denne adgang til at møde med bisidder benyttes så godt som aldrig, og dette skyldes formentlig i første række, at det er overladt til tiltalte selv at tage initiativet til at hidkalde en bisidder, og at det, selvom tiltalte tager et sådant initiativ, vil være vanskeligt for ham at overtale nogen til at møde med sig.
>
> Efter kommissionens mening vil der være mulighed for at gøre et sådant system effektivt, såfremt det ikke overlades til tiltalte selv at skaffe sig en bisidder, men denne beskikkes af en offentlig myndighed, og hvervet betragtes s om borgerligt ombud. Det vil i så fald være naturligst, at beskikkelsen foretages af retten, der bør tage rimeligt hensyn til eventuelle ønsker fra tiltaltes side om, hvem der skal beskikkes.
>
> Endvidere har man i kommissionen ment, at ulemperne ved savnet af juridisk uddannede forsvarere i nogen grad kunne afbødes, såfremt offentlighed gennemførtes i retsforhandlingerne.
>
> Der bør være mulighed for at tillægge bisidderen et vederlag, der må fastsættes af retten under hensyntagen til det arbejde, han har haft med sagen.
>
> Det bemærkes, at kommissionen ved drøftelse af disse problemer har haft for øje, at en ordning med bisiddere bør være af en sådan beskaffenhed, at man, såfremt der med tiden nedsætter sig sagførere i Grønland, uden ændring af bestemmelserne kan gå over til at benytte dem som forsvarere. Det skitserede forslag opfylder formentlig disse krav."

Af de specielle bemærkninger til bestemmelserne om bisiddere i det oprindelige forslag til lov om rettens pleje i Grønland (lovforslag nr. 89, fremsat i Landstinget den 7. februar 1951 af statsministeren, kapitel 5, §§ 22-27), fremgår det videre, at bisidderen foresloges tillagt en stilling, som svarede til de da gældende regler for forsvarere efter den danske retsplejelov.

En vurdering af bisidderrollen, som tager udgangspunkt i den måde, hvorpå hvervet udøves i praksis, tyder på, at der hersker flere forskellige opfattelser af, hvad rollen indebærer. Nogle betragter bisidderen som en person, der – ud over at yde almindelige menneskelig støtte – primært har til opgave at bidrage til, at den tiltalte, hvis vedkommende findes skyldig, idømmes en passende foranstaltning under hensyn til tiltaltes forhold. Denne type bisidder går ikke aktivt ind i skyldspørgsmålet, men påser eventuelt alene, at anklagemyndigheden har oplyst sagen tilstrækkeligt. Andre opfatter bisidderen som en forsvarsadvokat i dansk forstand med den opgave i et og alt at varetage den tiltaltes interesser i forbindelse med behandlingen af kriminalsagen, dvs. også i relation til skyldspørgsmålet. En tredje gruppe har en opfattelse af bisidderens rolle, der ligger mellem de 2 nævnte yderpunkter.

De varierende opfattelser af bisidderrollen har muligvis en historisk baggrund. Nogle har udtrykt det således, at der ved kredsretterne tidligere blev gjort brug af en "samarbejdsproces",

som siden er blevet erstattet af en "modstandsproces". Samarbejdsprocessen var udtryk for, at anklager, bisidder og retten arbejdede sammen med det fælles mål at nå til et rigtigt og rimeligt resultat, der tilgodeså hensynet til retsfølelsen såvel som hensynet til, at den skyldige fik den efter gerningsmandsprincippet mest hensigtsmæssige foranstaltning. Modstandsprocessen er derimod udtryk for, at anklager og bisidder opfatter sig som modparter med forskellige interesser at varetage og med forskellige opfattelser af, hvordan sagen skal afgøres, således at retten må træffe afgørelsen på baggrund af en redegørelse for de divergerende synspunkter.

2.2. Vurdering af den gældende ordning

2.2.1. Retssikkerhedsmæssige betragtninger

Ordningen med de læge bisiddere har været udsat for kritik i offentligheden, ikke mindst fra danske advokaters side. Kritikken har lydt på, at brugen af læge bisiddere er retssikkerhedsmæssigt uforsvarlig og i øvrigt i strid med Menneskerettighedskonventionens krav til et effektivt forsvar. De læge bisiddere har også selv givet udtryk for, at de ønsker adgang til yderligere vejledning og uddannelse.

Kommissionen har vedrørende bisidderordningens forhold til Menneskerettighedskonventionens indhentet en udtalelse fra Det Danske Center for Menneskerettigheder. Udtalelsen foreligger i et notat af den 19. august 1994, der er optaget som bilag til betænkningen. Det hedder heri bl.a.:

> "En anklaget i en straffesag har i medfør af art. 6, stk. 3, litra c ret til juridisk bistand. Det kan imidlertid ikke på baggrund af konventionens ordlyd fastslås, hvad juridisk bistand dækker og hvilke krav, der kan stilles til den person, der repræsenterer den anklagede. På baggrund af EMD [Den Europæiske Menneskeretsdomstols dom] 168 Kamasinski, par. 65, EMD 37 Artico, par. 33 og EMD 76 Goddi, par. 27, må det dog antages, at den juridiske bistand skal være effektiv. Udtrykket effektiv er ikke ganske klart, men må antageligt tillægges indhold ud fra standarden "hensynet til retfærdigheden", som vurderingen af nødvendigheden af beskikkelse af advokat bygger på. Det vil således være afgørende, om den anklagede er bekendt med materiel ret samt processuelle regler, jf. EMD 205 Quaranta, par. 73, om sagen er karakteriseret ved kompleksitet i såvel juridisk som faktisk henseende, jf. EMD 64 Pakelli, par. 38, EMD 174 Granger, par. 47, og EMD 243 Pham Hoang, par. 68, samt hvilke konsekvenser, fx. en fængselsstrafs længde, sagen har for den anklagede jf. EMD 174 Granger, par. 47. Det må på baggrund heraf formodes, at forsvareren i det mindste skal opfylde et krav om en for den konkrete sag relevant juridisk kundskab samt evne til at udlede de for processen relevante dele af faktum.
>
> De ovennævnte aspekter samt det overordnede krav om "equality of arms" må følgelig inddrages ved vurderingen af den grønlandske bisidder-ordning. Da det på dette konventionsområde oftest vil være konkrete helhedsbedømmelser, der medfører statuering af forenelighed eller krænkelse af EMRK [Den Europæiske Menneskeretskonvention], er det vanskeligt at vurdere, om bisidder-ordningen som helhed er konventionsstridig. I det følgende nævnes derfor to situationer, hvor bisidder-ordningens forenelighed med art. 6 er diskutabel.
>
> I tilfælde af at anklagemyndigheden er repræsenteret ved en lokal politimand og anklagede ved en bisidder uden juridisk kendskab, vil der antageligt være tilfælde, hvor princippet om parternes ligestilling i processen næppe overholdes. Årsagen hertil kan fx. være, at politimanden enten besidder juridisk kundskab eller kan indhente sådan forud for processen, som ved anvendelse under processen er forståelig for kredsdommeren, men ikke for den anklagede og dennes bisidder. I en sådan situation vil "forsvaret" tillige efter omstændighederne kunne fremstå som ikke-effektivt, idet manglende juridisk indsigt vil kunne forhindre bisidderen i at rådgive den anklagede korrekt.
>
> Tilsvarende, men med en øget risiko for tilsidesættelse af såvel ligestillingsprincippet, men også kravet om effektiv forsvarsbistand, kan anføres for så vidt angår tilfælde, hvor anklagemyndigheden er repræsenteret ved en jurist.

> Uddannelse af bisidderne kan formodentlig gøre dem bedre egnet til at forestå et effektivt forsvar for anklagede og tillige i nogen grad rette op på den ubalance i viden mv., der som ovenfor anført vil kunne forekomme, mellem parterne i sagen.
>
> Bestemmelsen i den grønlandske retsplejelovs kap. 1, § 15, hvorefter særligt juridisk komplicerede sager kan henskydes til behandling i landsretten som 1. instans, synes i nogen grad at mindske risikoen for konventionsbrud, idet den anklagede i sådanne sager vil have mulighed for advokatbistand."

Spørgsmålet om, hvilke krav der kan stilles til bisidderne i medfør af princippet om "equality of arms", har tillige været rejst over for Justitsministeriet. På baggrund af en foreløbig udtalelse fra Justitsministeriet og i lyset af de oplysninger, som i øvrigt er fremkommet for kommissionen i forbindelse med dens arbejde, er det kommissionens opfattelse, at den gældende bisidderordning ikke i alle tilfælde kan antages at yde tilstrækkelig sikkerhed for udøvelsen af et effektivt forsvar og for iagttagelsen af princippet om "equality of arms".

Af retssikkerhedsmæssige årsager har det således fra et tidligt tidspunkt været kommissionens opfattelse, at der bør ske en væsentlig faglig styrkelse af de læge bisiddere. For så hurtigt som muligt at bidrage til en sådan styrkelse, har kommissionen løbende taget initiativ til at intensivere vejlednings- og uddannelsesindsatsen på området. Dette har resulteret i afholdelse af kurser for bisiddere og iværksættelse af et forsøg med en bisidderuddannelse. For en nærmere beskrivelse heraf henvises til pkt. 2.3.3. nedenfor om uddannelse. Der er endvidere oprettet en såkaldt "hotline-ordning" med et advokatkontor i Nuuk, som bisidderne på et hvilket som helst tidspunkt kan rette telefonisk henvendelse til med anmodning om vejledning til brug i enkeltsager. Desuden er der indført en praksis, hvorefter der i særligt alvorlige eller komplicerede sager kan beskikkes en advokat som udenretlig rådgiver for den læge bisidder, der i øvrigt møder i sagen. Erfaringerne fra de relativt få sager, hvor dette er sket, synes positive. Der er derudover taget initiativ til etablering af en bisidderforening, som skal bidrage til at styrke rammerne om bisidderstanden.

I et notat af 14. maj 2001, der er optaget som bilag til betænkningen, udtaler Justitsministeriet således:

> "Det følger af artikel 6, stk. 1, at enhver bl.a. har ret til en retfærdig rettergang, når der skal træffes afgørelse i en strid angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse. Det følger endvidere af artikel 6, stk. 3, litra c, at enhver, der er anklaget for en lovovertrædelse, bl.a. skal have ret til at modtage juridisk bistand uden betaling, hvis han ikke har tilstrækkelige midler til at betale for den, når det kræves i retfærdighedens interesse.
>
> I forhold til konventionen kan der rejses spørgsmål om, hvorvidt beskikkelse af en bisidder, der ikke er advokat eller jurist, er tilstrækkelig til at opfylde konventionens krav i de tilfælde, hvor den tiltalte efter artikel 6, stk. 1, og stk. 3, litra c, har krav på at modtage juridisk bistand uden betaling.
>
> Det følger af Domstolens praksis, at det forhold, at den tiltalte får beskikket en forsvarer, ikke altid vil være tilstrækkeligt til at opfylde kravet i bestemmelsen (se f.eks. Artico mod Italien, dom af 13.05.80, Serie A nr. 37, § 33). Konventionen vedrører således ikke "beskikkelse" af en forsvarer, men derimod "bistand" af en forsvarer. Der er således ikke tale om et formelt krav, men derimod et indholdsmæssigt krav. Tiltalte har ikke alene krav på bistand, men skal have adgang til et "praktisk og effektivt" forsvar (se f.eks. Goddi mod Italien, dom af 09.04.84, Serie A nr. 76, § 30).
>
> Der er ikke holdepunkter i praksis for at antage, at den juridiske bistand, som den tiltalte i visse tilfælde har krav på efter konventionen, nødvendigvis skal ydes af en advokat eller en jurist. Det må derfor antages, at beskikkelse af en forsvarer, der ikke er advokat eller jurist, vil kunne opfylde konventionens krav. Det må i den forbindelse være afgørende, om den tiltalte, der har fået beskikket en sådan forsvarer, derved har adgang til et praktisk og effektivt forsvar.

Det må endvidere være afgørende, at beskikkelse af en sådan forsvarer ikke indebærer, at den tiltalte som følge heraf bringes i en situation, hvor der bliver ubalance mellem forsvaret og anklagemyndigheden, således at denne ubalance kan påvirke retssagens retfærdighed. Dette følger i princippet af ligebehandlingsprincippet ("equality of arms"), der er ét delaspekt af kravet om rimelig rettergang (se f.eks. Brandstetter mod Østrig, dom af 28.08.91, Serie A nr. 211, § 66). Det følger af ligebehandlingsprincippet, at en part skal have mulighed for at præsentere sin sag under betingelser, der ikke i væsentlig grad stiller vedkommende dårligt i forhold til modparten (se f.eks. Bulut mod Østrig, dom af 22.02.96, § 47).

Det må endvidere være afgørende, om retssagen ud fra en helhedsvurdering, herunder i lyset af, at tiltalte har fået beskikket en sådan forsvarer, kan anses for at opfylde kravet om en retfærdig rettergang.

Det fremgår af kommissionens forslag, at der er taget en række initiativer til at styrke bisiddernes faglige kvalifikationer. Det fremgår endvidere heraf, at bisidderne er sikret en nem adgang til kvalificeret bistand. Den foreslåede ordning er indrettet med henblik på at sikre, at den tiltalte får et effektivt forsvar, og at bisidderne kan leve op til de samme faglige kvalifikationer som de anklagere, der møder ved retten.

På den baggrund er der efter Justitsministeriets opfattelse ikke grundlag for at antage, at en ordning med brug af bisiddere, der hverken er advokater eller jurister, generelt vil være i strid med artikel 6 i konventionen. Ved vurderingen af, om det også i en konkret sag vil være foreneligt med konventionen at beskikke en forsvarer, der ikke er advokat eller jurist, vil det formentlig være afgørende, om beskikkelse af en sådan forsvarer på grund af kriminalsagens retlige og faktiske problemer og dens betydning for den tiltalte vil medføre, at den tiltalte ikke derved får adgang til et praktisk og effektivt forsvar."

2.2.2. Bisidderens rolle og hensynet til retsopfattelsen

Under de midtvejskonferencer, som kommissionen har afholdt, har der været fremsat udtalelser om, at det vil være meget uheldigt for retsopfattelsen, hvis en generel professionalisering af forsvaret – herunder advokaternes påvirkning – medfører, at skyldige personer tilskyndes til eller bistås med at unddrage sig ansvaret for deres handlinger.

Det er naturligvis vigtigt, at de afgørelser, der træffes i kriminalsager, opleves som rigtige og rimelige af befolkningen. Dette gælder i alle samfund, men måske særlig i et samfund af Grønlands struktur, hvor befolkningen er i tæt berøring med hinanden, og hvor resultaterne af de trufne afgørelser er umiddelbart synlige for borgerne.

Efter kommissionen opfattelse er der dog ingen modstrid mellem hensynet til retsopfattelsen og hensynet til at styrke forsvaret i faglig henseende. Det er således kommissionens holdning, at målsætningen om at nå til rigtige og rimelige afgørelser ikke bør få indflydelse i begrænsende retning på spørgsmålet om den faglige kunnen, som skal være til stede for forsvaret. Sådan faglig kunnen må netop formodes at forøge muligheden for rigtige og rimelige afgørelser. Hensynet til retsopfattelsen bør indgå i overvejelserne om, hvorledes forsvarerens rolle skal være efter den fremtidige ordning. At der er behov for en drøftelse af dette spørgsmål fremgår også af den omstændighed, at der – jf. pkt. 2.1. ovenfor – synes at herske forskellige opfattelser af, hvad rollen som bisidder indebærer.

Kommissionens bidrag til en diskussion om forsvarets rolle og forsvarets opgaver efter den fremtidige ordning fremgår nedenfor under pkt. 2.3.7.

2.3. Kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning

2.3.1. Grundlaget for den fremtidige ordning

Kommissionen har bl.a. på baggrund af den kritik, som har været rejst af den læge bisidderordning, skullet tage stilling til, om brugen af læge bisiddere skal være grundlaget også for den fremtidige ordning for forsvaret ved kredsretterne.

Overvejelserne har taget udgangspunkt i forslaget om, at der fortsat skal være et antal lokale kredsretter, hvor kredsdommeren ikke er jurist, men dog i modsætning til i dag skal gennemgå en særlig kredsdommeruddannelse. Det er endvidere lagt til grund, at de anklagere, der møder ved kredsretterne, som hidtil skal være lokale politifolk, der har gennemgået en politimæssig uddannelse med bl.a. undervisning i anklagevirksomhed, men som ikke er jurister.

Ved vurderingen af, hvilke alternativer der kan peges på til eventuel afløsning af den læge bisidderordning, har kommissionen lagt vægt på, at der ikke står grønlandske jurister til rådighed, som kan varetage de nuværende bisidderes opgaver. Hertil kommer, at de forholdsvis få advokater, som i dag praktiserer i Grønland, alle – undtagen én advokat i Qaqortoq – har til huse i Nuuk, hvorfra de vanskeligt – eller umuligt – kan udføre det samlede antal lokale bisidderes funktioner. Desuden vil advokaterne normalt være uden de særlige kvalifikationer, som de læge bisiddere repræsenterer i henseende til beherskelsen af det grønlandske sprog og til indsigten med de grønlandske og stedlige forhold.

Efter en samlet vurdering af disse forhold er det kommissionens opfattelse, at anvendelsen af de lokale bisiddere bør være grundlaget også for den fremtidige ordning for forsvaret i kriminalsager ved kredsretterne. Dette indebærer først og fremmest den væsentlige fordel, at bisidderstanden som hidtil vil kunne bestå af lokalt forankrede personer, der ligesom kredsdommerne behersker det grønlandske sprog og er en del af det lokalsamfund, de virker i. Dette vil også være af stor betydning for, at der kan eksistere et passende tillidsforhold mellem den sigtede og forsvareren. Muligheden for fortsat at gøre brug af personer, der gennem flere år har virket som bisiddere, vil endvidere kunne bidrage til, at udviklingen af den grønlandske retskultur foregår under behørig hensyntagen til de grønlandske traditioner.

Samtidig med ønsket om at bevare de lokale bisiddere er det som tidligere nævnt kommissionens opfattelse, at ordningen bør styrkes væsentligt i faglig henseende. For i terminologisk henseende at markere dette foreslås det, at betegnelsen ”bisidder” skal erstattes med betegnelsen ”forsvarer”. Ændringen skal medvirke til at understrege, at der skal være tale om et reelt forsvar, som ikke kun omfatter sanktionsvalget, men også skyldspørgsmålet.

Kommissionens nærmere overvejelser om styrkelsen af den fremtidige forsvarerordning har taget udgangspunkt i, at ordningen som helhed fremover skal opfylde de retssikkerhedsmæssige principper, der bl.a. følger af Menneskerettighedskonventionens krav om et effektivt forsvar og ”equality of arms”.

Efter kommissionens opfattelse skal dette i første række ske gennem indførelse af en særlig forsvareruddannelse, som i kombination med en autorisationsordning skal sikre, at kun personer med de nødvendige kvalifikationer har møderet som forsvarer. Forslaget om en særlig forsvareruddannelse er i overensstemmelse med de ønsker om yderligere uddannelse, som i flere år har været fremsat fra bisiddernes side. Målsætningen for uddannelsen skal være at sætte de lokale forsvarere i stand til at yde et fyldestgørende og effektivt forsvar i langt den overvejende del af kriminalsagerne. Det er kommissionens opfattelse, at de lokale forsvarere på denne måde vil udgøre et solidt fundament for forsvarerordningen ved kredsretterne.

Henset til, at forsvarerordningen ved kredsretterne fortsat foreslås baseret på lægpersoner med hovederhverv andetsteds, har kommissionen overvejet, hvorvidt forsvarerhvervet ligesom domsmandshvervet bør være et borgerligt ombud. Formålet med dette skulle i første række være at sikre de pågældende ret til at forlade arbejdspladsen for at varetage opgaverne som forsvarer. Et borgerligt ombud vil imidlertid også betyde, at enhver skulle have pligt til at lade sig uddanne og autorisere som forsvarer, hvilket er anset som uforeneligt med opgavernes karakter og omfang. Det foreslås derfor ikke, at forsvarerhvervet skal være et borgerligt ombud. I overensstemmelse med formålet bag autorisationsordningen skal det dog være sådan, at personer, der af egen drift har søgt og fået uddannelse og autorisation som forsvarer, er underlagt en forpligtelse til også at stille deres bistand til rådighed for retsvæsenet. Denne pligt foreslås at skulle fremgå af en bestemmelse i retsplejeloven, hvorefter de pågældende har pligt til at lade sig beskikke. Det kan herefter fremgå af bemærkningerne til bestemmelsen, at domstolene forudsættes at administrere beskikkelsesordningen under rimelig hensyntagen til de pågældendes arbejdsmæssige forpligtelser og personlige forhold i øvrigt.

Som et led i ordningen med at bevare og uddanne de læge forsvarere foreslås det endvidere, at der etableres et samvirke mellem de lokale forsvarere og advokaterne, hvis særlige ekspertise kan bidrage til en yderligere styrkelse af ordningen. Dette skal bl.a. ske ved at opretholde den allerede indførte hotline-ordning, hvorefter lokale forsvarere kan søge vejledning i enkeltsager hos et advokatkontor i Grønland (pkt. 2.3.4.). Desuden foreslås det, at der i visse sager skal kunne beskikkes en advokat som udenretlig rådgiver for den lokale forsvarer (pkt. 2.3.5.3.), og endelig at forsvaret i ganske særligt alvorlige sager som udgangspunkt skal varetages af en advokat (pkt. 2.3.5.2.). For en nærmere beskrivelse af disse ordninger henvises til de anførte kapitler.

Kommissionen har i forbindelse med de nævnte forslag til advokaters medvirken foretaget en generel vurdering af spørgsmålet om advokaters møderet for kredsretterne. Imod advokaters møderet har været anført, at de kan forrykke den processuelle balance, ligesom en hyppig brug af advokater kan ødelægge forudsætningerne for at oparbejde en stand af kompetente lokale forsvarere. Kommissionens overvejelser har taget udgangspunkt i, at advokaterne efter den gældende ordning har fri møderet, uden at dette har medført noget massivt fremmøde af advokater. I dag optræder advokater således kun som forsvarere ved Nuuk Kredsret, hvor deres deltagelse i øvrigt har fungeret til alles tilfredshed. Kommissionen har endvidere lagt vægt på, at en begrænsning af advokaters møderet i kriminalsager vil indebære en uhensigtsmæssig

forskel til reglerne for møderet i civile sager, hvor det i overensstemmelse med gældende praksis foreslås at opretholde advokaternes ret til at optræde som rettergangsfuldmægtige. Desuden tyder erfaringer ved Nuuk Kredsret på, at advokaterne også på en gavnlig måde kan bidrage til den faglige udvikling af kredsretterne. Som følge heraf foreslås det at opretholde den gældende ordning, således at advokaterne også for fremtiden har fri møderet, herunder i kriminalsager.

Som en konsekvens af forslaget vil det som hidtil være sådan, at en sigtet kan lade sig bistå af en advokat i alle typer kriminalsager ved kredsretterne, hvis vedkommende selv antager og betaler sin forsvarer. Hvis forsvareren skal beskikkes af retten, vil der derimod kun i særlige tilfælde være krav på at få en advokat. Beskikkelsesordningen vil dog være indrettet således, at den sigtede altid får en forsvarer, der har de kvalifikationer, der er nødvendige set i forhold til den konkrete sag. Kommissionen finder det herefter uden væsentlig betydning, at en økonomisk velstillet person kan antage en advokat også i de sager, hvor bistand af en advokat ikke kan anses som nødvendig. Tilsvarende principper gælder også i andre lande, herunder i Danmark.

Svarende til ordningen i dag har kommissionen ikke fundet grundlag for at sondre mellem møderet for advokater med kontor i Grønland og advokater med kontor andetsteds i riget. Advokater med kontor i den øvrige del af riget vil således også være mødeberettigede. Dette kan vise sig praktisk i tilfælde, hvor den sigtede af særlige grunde ønsker en advokat udefra, eller hvor advokaterne i Grønland af habilitetsmæssige eller andre årsager måtte være forhindrede i at påtage sig sagen. I forbindelse med beskikkelse bør advokater med kontor i Grønland dog som altovervejende hovedregel foretrækkes for advokater med kontor andetsteds. Dette skyldes for det første, at advokaterne i Grønland alt andet lige må antages at have størst indseende med grønlandsk lovgivning og retspleje. Hertil kommer hensynet til at begrænse omkostningerne til rejser mv. til det nødvendige. Princippet svarer til, hvad der praktiseres ved Grønlands Landsret i dag, hvor advokater med kontor uden for Grønland kun optræder i meget beskedent omfang. Den sigtedes ønske om at få en bestemt advokat beskikket – herunder en advokat fra Danmark – bør dog som udgangspunkt respekteres, hvis ikke andre hensyn taler imod det, herunder f.eks. hensynet til sagens behørige fremme. Hvis sigtedes anmodning indebærer en forøgelse af de omkostninger, som beskikkelsen ellers ville være forbundet med, må imødekommelsen af sigtedes ønsker dog som altovervejende hovedregel være betinget af, at sigtede selv afholder disse yderligere omkostninger. Sådan vil det også være i andre tilfælde, hvor sigtede ønsker en bestemt forsvarer, der befinder sig et andet sted i landet.

For at sikre domstolenes mulighed for at kunne beskikke en advokat som forsvarer mv. foreslås det at indføre en beneficieordning, hvorefter justitsministeren efter ansøgning antager et passende antal advokater med kontor i Grønland til at påtage sig beskikkelse i såvel kriminalsager som civile sager. Antagelse under beneficieordningen skal medføre pligt til at lade sig beskikke i konkrete sager. Advokater med kontor uden for Grønland foreslås ligeledes at kunne antages til beneficieordningen med henblik på de særlige tilfælde, hvor der er behov for at gøre brug af en advokat udefra.

De jurister, der i dag fungerer som bisiddere i kriminalsager, og som også for fremtiden vil være mulige forsvarere, har som omtalt oftest ansættelse ved hjemmestyrets centraladministration eller ved andre offentlige eller halvoffentlige institutioner mv. Normalt beskæftiger disse jurister sig således ikke med kriminalret, ligesom de heller ikke kan antages at være øvede i at føre proces. Dette er en forskel til advokaterne, der har kriminal- og procesret som en naturlig del af deres virke. Endvidere gælder der for opnåelsen af beskikkelse som advokat en række dekorumregler mv., som sikrer visse minimumsgarantier for advokaternes egnethed. For at skabe lignende garantier for andre juristers evne og egnethed som forsvarere foreslås det, at jurister, der ikke er advokater, på tilsvarende måde som de læge forsvarere skal meddeles autorisation for at kunne møde som forsvarere. Betingelsen for at kunne opnå autorisation er, at vedkommende har deltaget i forsvareruddannelsen, hvilket krav således tillige vil gælde jurister, som ikke er advokater. Der bør dog være mulighed for at fritage en jurist fra deltagelse i selve undervisningen, men derimod ikke fra de prøver, som forudsættes at indgå i uddannelsen. Beslutning om, hvorvidt der er grundlag for en sådan fritagelse, bør træffes i samråd med juristen efter overvejelser af, hvorvidt vedkommende har forudsætning for at bestå den eller de omhandlede prøver uden forinden at have deltaget i undervisningen.

Jurister, der ikke er advokater, men har autorisation som forsvarer, foreslås at kunne beskikkes af kredsretterne på lige fod med de autoriserede læge forsvarere. Under hensyn til en hensigtsmæssig fordeling af opgaverne forsvarerne imellem bør dette ske efter nogenlunde faste retningslinier. Samtidig skal der dog være mulighed for kredsdommeren til konkret at vurdere, hvorvidt en given sag – der i øvrigt ikke efter lovens regler kræver en juridisk forsvarer – mest hensigtsmæssigt kan varetages af en læg eller af en juridisk autoriseret forsvarer.

Forsvarerordningen ved de juridiske domstole, dvs. Retten i Grønland og Grønlands Landsret, forudsættes som hidtil i det væsentlige at skulle baseres på advokater eller andre jurister. For at opnå møderet og kunne beskikkes i kriminalsager skal sidstnævnte som nævnt være autoriserede som forsvarere.

Ligesom Grønlands Landsret i dag gør brug af læge bisiddere bør der foruden advokater og andre jurister også være mulighed for i et vist omfang at anvende de autoriserede læge forsvarere ved de juridiske domstole. Dette foreslås at kunne ske i sager, hvor hensynet til forsvaret ikke taler imod det. Anvendelse af en læg forsvarer skal således kræve en konkret vurdering af henholdsvis sagen og den pågældende forsvarers faglige kvalifikationer. Forudsætningen for at anvende en læg forsvarer er herefter, at vedkommende kan antages at kunne udøve et i forhold til sagen effektivt forsvar. Under hensyn til det princip om "equality of arms", der er udviklet af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, må det i tilslutning hertil kræves, at den pågældende ikke er anklagemyndighedens repræsentant fagligt underlegen. Som det også er tilfældet i dag må det på baggrund af disse kriterier antages, at anvendelsen af læge forsvarere hyppigst kan komme på tale i mindre komplicerede og mindre alvorlige ankesager, hvor Grønlands Landsret sættes i byerne uden for Nuuk, og hvor anklagemyndigheden er repræsenteret ved en lokal polititjenestemand.

Beskikker den juridiske domstol en læg forsvarer, vil der ligesom ved kredsretterne være mulighed for at beskikke en udenretlig rådgiver.

Beskikkelse af en læg forsvarer ved de juridiske domstole foreslås ikke betinget af sigtedes anmodning om at få den pågældende som forsvarer. Dette skyldes hensynet til at begrænse omkostningerne til rejser mv. i tilfælde, hvor der ikke står advokater eller andre jurister til rådighed på det sted, hvor domsforhandlingen afholdes, og hvor det ikke efter sagen kan anses for nødvendigt, at den sigtede får en advokat eller jurist som forsvarer. Derimod foreslås det, at den juridiske domstols beslutning om at beskikke en læg forsvarer skal kunne indbringes for højere ret af sigtede, dennes forsvarer og en udenretlig rådgiver.

2.3.2. Indførelse af en uddannelses- og autorisationsordning

Som nævnt bør sikringen af de læge forsvareres faglige kvalifikationer efter kommissionens opfattelse i første række ske ved indførelse af en særlig forsvareruddannelse, som i kombination med en autorisationsordning skal skabe sikkerhed for, at retten til at møde som forsvarer kun tilkommer personer, der er i besiddelse af de fornødne kvalifikationer. For at kunne opnå autorisation og dermed møderet som forsvarer skal det foruden deltagelse i et undervisningsprogram kræves, at vedkommende består en eller flere prøver. Endvidere skal opretholdelsen af en allerede tildelt autorisation være betinget af, at vedkommende deltager i et obligatorisk efteruddannelsesprogram, som ligeledes kan omfatte en eller flere prøver.

Uddannelsen skal indholdsmæssigt være af en sådan karakter, at den lever op til Menneskerettighedskonventionens krav om et effektivt forsvar og om, at processens parter også i kvalifikationsmæssig henseende skal være ligestillet (equality of arms). Kommissionen har med dette for øje udarbejdet et forslag til forsvareruddannelsen, som er beskrevet i pkt. 2.3.3. straks nedenfor om uddannelse. De nærmere regler for forsvareruddannelsen foreslås fastsat af justitsministeren efter en bemyndigelse i retsplejeloven, som skal indeholde de grundlæggende regler for uddannelses- og autorisationsordningen.

2.3.3. Uddannelse af forsvarere

2.3.3.1. Indledende bemærkninger

Den uddannelsesgruppe, som kommissionen nedsatte straks fra starten af kommissionens arbejde, foretog en bedømmelse af behovet for uddannelsesvirksomhed over for bisidderne (fremtidigt benævnt forsvarerne), da det stod klart, at der var et betydeligt udækket behov for uddannelse af bisidderne. Uddannelsesgruppen afgav i maj 1995 en redegørelse for uddannelse og dygtiggørelse af de forskellige personalegrupper inden for det grønlandske retsvæsen med bl.a. forslag til iværksættelse af en forsøgsvis uddannelsesordning.

Kommissionen har derfor løbende opmuntret til og fulgt de tiltag, der blev igangsat ved landsdommerens foranstaltning.

I det følgende beskrives det forsøg, som på kommissionens initiativ er blevet iværksat med uddannelse af bisiddere, samt kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den fremtidige uddannelsesindsats på området.

2.3.3.2 Beskrivelse af forsøget med uddannelse af bisiddere

Den gennemførte forsøgsordning med uddannelse af bisiddere er nærmere beskrevet i en rapport til kommissionen, som tidligere dommerfuldmægtig ved Grønlands Landsret (nu statsadvokatfuldmægtig ved Statsadvokaten i Sønderborg) Jimmy Bøgh Veitland har udarbejdet for Grønlands Landsret i januar 2001. Jimmy Bøgh Veitland stod for gennemførelsen af forsøgsuddannelsen i efteråret 2000. Det følgende bygger i al væsentlighed på denne rapport.

2.3.3.2.1. Indledning

Siden 1995 har Grønlands Landsrets Vejledningsafdeling gennemført kurser for bisiddere med det formål at forbedre deres forudsætninger for at bestride funktionen som bisidder på lignende måde som de advokater, der i kriminalsager primært ved landsretten fungerer som bisiddere, eller som en forsvarer i danske straffesager. Målet har navnlig været at udstyre bisidderne med de nødvendige faglige kvalifikationer, og samtidig gøre dem fortrolige med deres rolle. Kurserne havde en varighed på mellem 5 og 8 dage. Undervisningen foregik på baggrund af en bisiddervejledning, der var udarbejdet af en advokat og senere revideret af Jimmy Bøgh Veitland.

På baggrund af kommissionens overvejelser har et antal bisiddere i efteråret 2000 gennemført et uddannelsesforløb, der blev afsluttet med eksamen. 16 bisiddere påbegyndte kurset og deltog i første uddannelsesmodul, og heraf deltog 11 i andet modul. De 11 kursister gik til den skriftlige eksamen og 10 gik også til den mundtlige eksamen. 4 kursister bestod eksamen. Indholdsmæssigt har uddannelsen i det væsentlige haft et indhold svarende til, hvad arbejdsgruppen vedrørende bisiddernes fremtidige uddannelse mv. har anbefalet.

2.3.3.2.2. Kursusindhold

I løbet af uddannelsen blev hele det område, der kan siges at være relevant for bisiddernes virke, gennemgået. Dette var ikke begrænset til kriminalretten og kriminalprocessen, men omfattede også afhøringsteknik, efterforskning i grundtræk og bisidderens rolle i kriminalprocessen.

Uddannelsen blev gennemført som to internatkurser. Første kursus fandt sted i perioden mellem den 26. august og den 7. september 2000 i Kangerlussuaq og det andet kursus fandt sted i perioden mellem den 6. og 15. december 2000 i Nuuk. Den sidste halvdel af dette kursus bestod af eksamen. I mellemperioden havde bisidderne løst 2 sæt brevopgaver med hver 3 opgaver.

Første internatkursus

Det første internatkursus blev indledt med en gennemgang af bisidderens rolle og principperne i kriminalprocessen. De øvrige fem dage omhandlede kriminalretten, to dage vedrørende den almindelige del og tre dage vedrørende den specielle del. Ved behandlingen af den almindelige del, var hovedvægten lagt på de objektive og subjektive ansvarsbetingelser, der erfaringsmæssigt udgør den for bisidderne væsentligste del. Resten af den første halvdel bestod i en gennemgang af de forbrydelser, der er samlet i kriminalretten. Kriminalprocessen optog de sidste 6 dage.

Undervisningsformen var dels traditionel katederundervisning, dels opgavebaseret undervisning med gruppeopgaver og individuelle opgaver. Ved gennemgangen af efterforskningen, herunder de enkelte efterforskningsskridt, deltog en underviser fra politiskolen i Danmark, og undervisningen var en mellemting mellem dilemmaøvelser og katederundervisning.

Afhøringslære omfattede en indledning med afhøringsteori, efterfulgt af en afhøringsøvelse, hvor alle bisidderne fik lejlighed til at foretage afhøring af enten en tiltalt eller et vidne. Afhøringsøvelsen blev optaget på video, og gennemgået i plenum.

Resten af kurset bestod af en gennemgang af bevisanmodninger, domsforhandlingen og hvad der knytter sig hertil, og herunder gennemførtes en procedureøvelse med udgangspunkt i de sager, i hvilke der tidligere var foretaget afhøring.

Andet internatkursus

Andet internatkursus blev indledt med en gennemgang af de antageligt væsentligste dele af særlovgivningen, færdselsloven, lov om euforiserende stoffer og politivedtægten. Dertil kom foranstaltningslæren, herunder person- og mentalundersøgelser samt menneskerettigheder.

To dage var sat af til repetition; udover objektive og subjektive ansvarsbetingelser, blev de øvrige emner afgjort i et samspil mellem undervisere og bisiddere. Ud over en halv dag til prøveeksamen, var der afsat tid til spørgetimer, inden selve eksamensforløbet.

Eksamen

Da uddannelsen sigter mod at kvalificere bisidderne til at opnå autorisation, og som følge af, at autorisation skal tildeles på baggrund af en vurdering af den enkeltes faglige kvalifikationer, afsluttes det andet internatkursus i forløbet med en eksamen.

Formålet med eksamen er at få dokumenteret, i hvilket omfang kursisterne har tilegnet sig de nødvendige kundskaber og kan gøre brug af disse under virket som bisidder. For at kunne danne sig det nødvendige indtryk af den enkeltes udbytte af uddannelsen, skulle prøven både være teoretisk og praktisk.

Eksamen bestod af en teoretisk skriftlig prøve og en mere praktisk mundtlig prøve.

Skriftlig eksamen

Den skriftlige eksamensopgave bestod af to dele; første del indeholdt 15 korte spørgsmål, som dels skulle besvares med ja eller nej, dels skulle der gives en kort begrundelse for svaret og eventuelt henvises til en relevant bestemmelse i enten kriminalloven eller retsplejeloven. Anden del bestod af to cases, der indeholdt både kriminalretlige og kriminalprocessuelle problemstillinger.

Mundtlig eksamen

Den mundtlige eksamen var kontrollen af håndelaget, dvs. kursisternes evne til at bearbejde en sag. Til formålet var der, efter behørig anonymisering, forberedt 11 forskellige omslag, hver indeholdende en endeligt afsluttet sag udlånt fra politimesterembedet. Ved at anvende disse sagsakter som grundlag for den mundtlige prøve, var det muligt at give kursisterne mulighed for at demonstrere deres kunnen via en rigtig sag, som de kender dem fra deres daglige virke.

Kursisterne trak dagen før eksamen dels den sag de skulle eksamineres i, dels et eksamenstidspunkt, og herefter havde de dagen til rådighed til at forberede og få et overblik over sagen. Dette var udgangspunktet for den mundtlige eksamination, hvor den enkelte indledningsvis fik mulighed for at komme med de bemærkninger, sagen måtte have givet anledning til. Ud fra det blev der af eksaminatorerne stillet uddybende spørgsmål, både til selve sagen og til den relevante teori. Eksaminationen varede, hvor der skulle tolkes cirka 40-45 minutter, og hvor tolkning ikke var nødvendig omkring 20 minutter.

Resultatet af eksamen

Til den skriftlige eksamen mødte 11 kursister, og af disse mødte 10 til den mundtlige eksamen; én udeblev fra den mundtlige eksamen uden oplyst årsag. Af disse 10 bisiddere bestod 4 eksamen, og de opfylder dermed de krav, man må stille til en autoriseret bisidder.

Undervisere

Det var fra starten givet, at undervisningen primært skulle forestås af en advokat, suppleret af Jimmy Bøgh Veitland. Advokaten skulle have dels undervisningserfaring dels praktisk erfaring med behandling af grønlandske kriminalsager. Af den grund var det givet, at de advokater, der skulle undervise på uddannelsen, måtte være advokater, der praktiserede i Grønland. Undervisningsforløbet var sådan tidsmæssigt, at det måtte anses for urealistisk, at der kun deltog én advokat som underviser, hvorfor der blev indgået en aftale med en advokat fra hvert af Nuuks store advokatkontorer. For at få en optimal undervisning, har den været sammensat på en sådan måde, at der gennemgående har været mindst to undervisere; en advokat og Jimmy Bøgh Veitland.

I emnerne efterforskning og afhøringsteknik blev der tillige inddraget en underviser fra politiskolen i Danmark med undervisningserfaring indenfor disse områder. Denne underviser havde tidligere undervist på politiskolen i Grønland, og havde dermed et forhåndskendskab til grønlandske forhold. I øvrigt suppleredes han af de øvrige undervisere, således at den grønlandske vinkel blev tilgodeset i den del, der vedrørte efterforskningen.

Sprog

Spørgsmålet om, hvorvidt undervisningen skulle tolkes, blev overvejet i forbindelse med planlægningen af uddannelsesforløbet. Idet deltagerne var valgt ud fra, at det var de mere erfarne, blev det dog besluttet at undervisningsforløbet for dette første hold blev gennemført på dansk, hvilket af forståelige grunde gav anledning til diskussioner. Fravalget af tolkning var også et resultat af, at internatkurserne ikke tidsmæssigt skulle strækkes længere end højest nødvendigt, og at tolkning, kombineret med den usikkerhedsfaktor, der i forvejen ligger i et uprøvet undervisningsforløb, netop ville betyde en sådan tidsmæssig udstrækning eller en forøget risiko for, at der ville skulle skæres ned i omfanget af den reelle undervisning.

For så vidt angår brevopgaverne, blev andet opgavesæt oversat, og det blev også stillet deltagerne frit, om de til den skriftlige eksamen skrev på grønlandsk eller dansk og om de til den mundtlige eksamen ville eksamineres på grønlandsk eller dansk. Herefter blev 4 kursister eksamineret på grønlandsk med tolkning.

Kursusmateriale

Kursusmaterialet bestod primært i en ny bisiddervejledning, der er en let omarbejdet version af den kriminalvejledning, der blev anvendt i forbindelse med kredsdommeruddannelsen. Oprindeligt var der lagt op til, at bisiddervejledningen skulle udarbejdes af personer, uafhængige af retsvæsenet, men da kriminalvejledningens indhold hovedsagelig er generel teori, fælles for alle aktører i retten, ville det være en uhensigtsmæssig ressourceudnyttelse, såfremt der skulle udarbejdes en ny vejledning af nærmest samme indhold.

Yderligere blev der under det første internatkursus udleveret materiale i forbindelse med gennemgangen af efterforskningen og afhøringsteknik.

2.3.3.2.3. Bedømmelse af uddannelsesforløbet

Umiddelbart kunne det samlede resultat af eksamen tolkes således, at den uddannelse der er valgt, ikke er vejen frem, såfremt et tilstrækkeligt antal kvalificerede bisiddere skal uddannes, hvad der er formålet med uddannelsen. Det kunne også anføres, at de krav der blev stillet, for at der blev givet bedømmelsen "bestået", var for høje.

I forbindelse med begge internatkurser blev der gennemført en spørgeskemaevaluering ud over den mundtlige evaluering på kursernes sidste dag. Generelt kan det konstateres, at der

var tilfredshed med kursusforløbet. Navnlig det forhold, at det var en koncentreret uddannelse, der berørte de fleste vinkler af det, som en bisidder skal kunne beherske, var der tilfredshed med. Vejledningen fandt deltagerne også meget relevant, idet flere tilkendegav, at den kunne anvendes som håndbog i det daglige virke, hvilket også var det tilsigtede mål. Det er dog samtidig vanskeligt at udlede noget generelt af sådanne evalueringer, idet der dels er meget forskellige forventninger til udbyttet af et uddannelsesforløb, dels er der forskellige opfattelser af, hvorledes disse forventning er blevet indfriet eller har været relevante. Hertil kommer at kursisterne, på trods af, at det var de mere erfarne bisiddere, havde meget forskellig praktisk erfaring. Den væsentligste indvending mod kurset var, at undervisningen ikke blev oversat. Dette bliver der taget højde for.

Også eksamen viste, at deltagerne trods alt havde fået et godt udbytte af kurset. Det, der for et lille flertal manglede, var evnen til at anvende det, de havde lært, på en relevant måde. Dette svarede for så vidt til forventningerne, idet det kræver en betydelig indsats at bibringe hver enkelt den erfaring og viden, der er nødvendig, for at kunne yde en passende indsats for klienten. For nogle af de bisiddere, der har virket i mange år, betyder det også en ændring i opfattelsen af deres egen rolle, noget der ikke kan ske fra det ene øjeblik til det andet. Der er således tale om en stor udfordring, der omfatter bisidderuddannelsen og jævnlig videre- og vedligeholdelsesuddannelse, bestående af årlige kurser af kortere varighed.

Det kan på baggrund af antallet af bestående kursister diskuteres, om de krav, der blev stillet for at bedømmelsen "bestået" kunne opnås, var urealistiske og for høje. Afgørende for om en præstation kunne opnå bedømmelsen "bestået" var, at kursisten havde demonstreret en teoretisk kunnen og samtidig en evne til at bearbejde en sag. Ud fra det overordnede mål med uddannelsen; at give sigtede eller tiltalte i kriminalsager en fagligt kvalificeret bistand, der dokumenteres af autorisationen, kan de stillede krav ikke betegnes som for høje, hvilket der mellem undervisere og censor var grundlæggende enighed om. De ændringer der vil blive gennemført ved afviklingen af det andet hold, vil formentlig også betyde en større gennemførelsesprocent.

2.3.3.2.4. Ændringer af uddannelsesforløbet

Det gennemførte uddannelsesforløb danner grundlaget for revision af uddannelsen.

Hvad angår sproget, vil der blive simultantolket under hele uddannelsen, således at alle deltagere kan få det fulde udbytte af undervisningen, uanset om de sproglige forudsætninger for at forstå undervisningen på dansk er til stede. Med hensyn til den mundtlige eksamen, vil eksamensopgaverne, der vil bestå af afsluttede sager, fortsat være dansksprogede, idet virkeligheden også er den, at sagsakter i kriminalsager er dansksprogede. Den mundtlige prøve vil valgfrit kunne aflægges på grønlandsk eller dansk.

Den for uddannelsen forudsatte praktikperiode vil blive gennemført. I praktikperioden vil hver bisidder blive beskikket i et antal sager ved Nuuk kredsret. En af de undervisende advokater vil yde vejledning under forberedelsen og overvære sagernes behandling i kredsretten.

Dette skal danne grundlaget for en efterfølgende bearbejdning af forløbet, med henblik på at give hver enkelt en vejledning og konstruktiv kritik.

Indførelsen af praktikperioden forventes at give deltagerne noget bedre forudsætninger for at forstå og anvende den teoretiske viden, som internatkurserne skulle have givet dem.

2.3.3.3. Evaluering af forsøget

Advokat Henrik Steen Andersen deltog efter kommissionens anmodning som censor ved den eksamen, som blev gennemført som led i bisidderuddannelsen i december 2000, og afgav i januar 2001 ligeledes efter kommissionens anmodning en rapport indeholdende en vurdering af eksamensforløbet. I rapporten anføres bl.a. følgende:

> "[…]
>
> Eksamen bestod af en skriftlig og en mundtlig prøve, hvortil 11 bisiddere havde indstillet sig. Til den skriftlige prøve havde deltagerne 4 timer til at besvare dels 15 check-spørgsmål (der kunne besvares med ja/nej og en ganske kort begrundelse), dels to større opgaver, hvor deltagerne skulle tage stilling til de straffe- og procesretlige problemer. Opgaverne må betegnes som rimeligt svære, men de beskrev problemstillinger, som enhver bisidder kan komme ud for i praksis.
>
> Til den mundtlige del havde deltagerne dagen før fået udleveret akterne i en afsluttet straffesag. Ud over politirapporter bestod det af sagkyndige erklæringer, udskrifter af eventuelle indenretlige forklaringer under efterforskningen, anklageskrift, retsbogsudskrift fra domsforhandlingen samt selve dommen, hvorfra præmisser og konklusion var fjernet.
>
> Den mundtlige eksamen afvikledes som en drøftelse af de udleverede sagsakter. To eksaminatorer, der havde forestået undervisningen (en dansk advokat og en statsadvokatfuldmægtig med tidligere erfaring fra Grønlands landsret) samt undertegnede som censor, udgjorde bedømmelsesudvalget.
>
> Til den mundtlige eksamen var tilmeldt 11 bisiddere, hvoraf en udeblev. Fire havde ønsket at blive eksamineret på grønlandsk, dvs. ved hjælp af tolk. Vi var enige om, at den mundtlige prøve ikke var bestået, hvis bisidderens indsats bedømtes som værende uden reel værdi for tiltalte i den konkrete sag.
>
> På grundlag af en samlet bedømmelse af den skriftlige og mundtlige del bestod fire af de i alt elleve tilmeldte. Resultatet må siges at være skuffende. Man kan spørge, om vi danske jurister havde sat kravene for højt. Det mener jeg ikke. Vi var alle enige om, at der naturligvis ikke kunne eller skulle stilles forventninger som til jurastuderende, der er til eksamen i Danmark.
>
> For mig afslørede forløbet, at det for at kunne udføre håndværket som bisidder er en nødvendig forudsætning, at man har et relativt solidt teoretisk grundlag, dvs. kendskab til kriminalloven og retsplejeloven samt ikke mindst til en række grundbetingelser og begreber. Det har hovedparten af de grønlandske bisiddere ikke – og det kan man heller ikke forvente med baggrund i et ganske kort kursus. Jeg husker fra mig selv, hvor svært det var at forstå nye begreber og ord (objektivt, subjektivt, forsæt, uagtsomme følger, disculperende samtykke, nødret, nødværge, gerningsindhold etc.) og hvor lang tid der gik, før man kunne anvende dem i praktiske situationer. Det er som at spille guitar. Det er enkelt at vise, hvorledes en bestemt akkord skal udføres, men man skal have prøvet nogle hundrede gange, før grebet sidder i fingrene.
>
> Dernæst afslørede den mundtlige prøve, hvor svært det er at skille klinten fra hveden. Hurtigt at se, hvor problemet ligger og hvad der har mindre interesse. Det kræver et vist talent – men navnlig erfaring. Den får man kun ved at arbejde med de konkrete sager. Learning by doing.
>
> **[…] Fremtiden**
>
> Det er indlysende, at sproget er en vigtig faktor i den grønlandske retspleje. Selv om de fleste sager i kredsretterne afvikles på grønlandsk, kræves et indgående kendskab til dansk. Alle politirapporter skrives på dansk og det samme gælder sagkyndige erklæringer, for slet ikke at tale om anklageskriftet, selve rammen om den mundtlige forhandling.
>
> Man kommer derfor ikke uden om, at den læge bisidder fortsat skal varetage forsvareropgaverne i Grønland. De har derfor krav på at blive behandlet professionelt. Det vil sige, at de skal have uddannelse, udstyres med de nødvendige arbejdsredskaber og vederlægges ordentligt.

> Umiddelbart var jeg skuffet over præstationerne ved eksamen. Ikke desto mindre tog jeg hjem med en vis portion optimisme. Mange af deltagerne demonstrerede, at de virkelig havde lært noget af undervisningen – men ikke alle kunne endnu bruge det i den praktiske situation. Yderligere undervisning er utvivlsomt vejen frem. Min optimisme bestyrkes af, at enkelte deltagere klarede sig overbevisende godt og demonstrerede betydelig evne til at afdække de relevante problemer."

I 2001 blev der gennemført et uddannelsesforløb for yderligere et hold bisiddere. I dette uddannelsesforløb blev undervisningen – som noget nyt i forhold til uddannelsesforløbet i 2000 – gennemført med simultantolkning, således at undervisningen foregik dobbeltsproget. 14 bisiddere påbegyndte kurset, og deltog i første undervisningsmodul, mens 13 deltog i andet modul. Disse 13 kursister gik til eksamen. 6 bestod.

2.3.3.4. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den fremtidige uddannelse

Det er kommissionens opfattelse, at der ved den gennemførte forsøgsordning med forsvareruddannelse og de foretagne evalueringer heraf, er indhøstet en række værdifulde erfaringer. Der henvises i den forbindelse til pkt. 2.3.3.2., hvor kommissionen omtaler de første gennemførte uddannelsesforløb.

Erfaringerne fra de gennemførte uddannelsesforløb har bl.a. vist, at det er af afgørende betydning for et godt resultat af bisiddernes uddannelse, at der ved udvælgelsen af kursister lægges vægt på de pågældendes forudsætninger, og at der sikres gennemført et forkursus for kursister uden forudgående bisiddererfaring. I advokat Henrik Steen Andersens evaluering af eksamen, jf. betænkningens pkt. 2.3.3.3 peges endvidere på, at bisidderne har et markant behov for yderligere praktisk og teoretisk erfaring, og at de ikke har ganske let ved at tilegne sig det nødvendige teoretiske fundament. Det samme billede tegner sig efter afslutningen af den eksamen, som det efterfølgende hold gennemførte i 2001. Disse erfaringer vil kunne anvendes til at forbedre forsvareruddannelsen, idet det således er blevet åbenbart, at en uddannelse som den gennemførte, bl.a. må forlænges og følges op af kurser med vægt på både teori og praksis.

Et uddannelsesforløb af den karakter, som nu er gennemført på forsøgsbasis, vil ikke i sig selv udgøre et tilstrækkeligt grundlag for at etablere og opretholde en tilfredsstillende rutine i håndteringen af forsvaret i kriminalsager. De indlærte færdigheder skal således også anvendes i praksis. Den dygtiggørelse, der sker gennem praktisk erfaring, kan ikke erstattes af kursusdeltagelse.

Det kan i den forbindelse muligt rejses som et spørgsmål, om en opretholdelse af kommissionens forslag til en fremtidig domstolsstruktur med 18 kredsretter vil give forsvarerne det nødvendige erfaringsgrundlag. Det bemærkes, at der til hver kredsret formentlig bør være tilknyttet mindst 3 forsvarere af hensyn til, at en forsvarer kan være på ferie, og at der under tiden vil opstå sager med mere end én sigtet. I visse kredsretter er sagsantallet for kriminalsager imidlertid så lavt, at det ikke vil give de tilknyttede forsvarere et tilstrækkeligt erfaringsgrundlag.

Disse problemer må i et vist omfang forventes at kunne løses ved kommissionens forslag om at give adgang til, at forsvarere kan autoriseres i mere end én retskreds. Endvidere blev det

påpeget, at der i de senere år har været tale om en stigende geografisk fleksibilitet med hensyn til de nuværende bisidderes virke, og at der er grund til at forvente, at denne udvikling vil fortsætte. Denne omstændighed vil – sammenholdt med kommissionens forslag i øvrigt, om indførelse af fjernkommunikation i retsplejen – til en vis grad imødegå de betænkeligheder, der vil være i forholdet mellem et forholdsvis lavt sagsantal i kredsretterne og de lokale forsvareres mulighed for dygtiggørelse.

Det er kommissionens vurdering, at der – med indførelse af en ordning med autorisation af forsvarere – vil kunne opstå tilfælde, hvor det ikke er muligt at tilkalde en autoriseret forsvarer til f.eks. uopsættelige efterforskningsskridt eller uopsættelige retsmøder. Kommissionen foreslår derfor, at der gives adgang til, at der undtagelsesvis kan tilkaldes en hjælpeforsvarer, der ikke er autoriseret som forsvarer, med henblik på at yde den sigtede bistand ved uopsættelige efterforskningsskridt eller uopsættelige retsmøder. Efter forslaget har en forsvarer, der er autoriseret af Retten i Grønland, pligt til at lade sig beskikke i kriminalsager. Det er derfor hensigten med forslaget om hjælpeforsvarere, at adgangen til at tilkalde en hjælpeforsvarere kun undtagelsesvis skal kunne benyttes i de tilfælde, hvor det ikke er muligt at få en autoriseret forsvarer – enten inden for samme retskreds eller fra en anden retskreds i nærheden – til at komme til stede med henblik på foretagelse af et uopsætteligt efterforskningsskridt eller et uopsætteligt retsmøde. Det vil f.eks. kunne være tilfældet i en situation, hvor det ikke er muligt at få en autoriseret forsvarer til stede inden udløbet af 24 timers fristen for fremstilling af en sigtet i grundlovsforhør, eller hvor der skal foretages en hastende konfrontation.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til lovtekstens § 70.

Det er fortsat kommissionens opfattelse, at der med en intensiv uddannelsesordning, kombineret med et vederlag, der kan tiltrække personer med de grundlæggende personlige forudsætninger for at kunne blive gode forsvarere, vil kunne ske en sådan højnelse af niveauet for bisiddernes kunnen, at de fortsat vil kunne udgøre fundamentet for den fremtidige forsvarsordning i Grønland. Endvidere må bisidderuddannelsen ses i sammenhæng med de yderligere tiltag, kommissionen foreslår med hensyn til hotline-ordning og beskikkelse af udenretlig rådgiver. Herom henvises nærmere til pkt. 2.3.

Endelig bemærkes, at erfaringerne fra forsøget med bisidderuddannelsen efter kommissionens opfattelse bekræfter rigtigheden af den valgte udformning af den fremtidige forsvarerordning som en "tretrinsraket", hvorefter forsvaret i langt de fleste kriminalsager varetages af de autoriserede forsvarere, men med mulighed for beskikkelse af udenretlig rådgiver i sager, hvor hensynet til forsvaret som følge af sagens alvor taler for det, og endelig beskikkelse af advokat som forsvarer i de ganske særligt alvorlige sager. Det er endvidere kommissionens vurdering, at der ved den fremtidige uddannelse bør satses på at få flere yngre og dobbeltsprogede forsvarere, ligesom der bør være tolk til stede ved undervisningen med henblik på afklarende diskussioner på grønlandsk. Endelig bør undervisningsmaterialet indeholde flere konkrete eksempler, praktikperioden bør forlænges og der bør i en overgangsperiode være en vis geografisk fleksibilitet med hensyn til de autoriserede forsvareres virke, indtil der er uddannet et tilstrækkeligt antal forsvarere.

Nedenfor i pkt. 2.3.8. foretages en samlet gennemgang af kommissionens overvejelser og forslag vedrørende uddannelsen af forsvarer mv.

2.3.4. Adgang til vejledning i enkeltsager gennem en hotline-ordning

Uddannelses- og autorisationsordningen tager sigte på en generel styrkelse af de læge forsvarere. For herudover at styrke forsvaret i den enkelte sag foreslår kommissionen, at den allerede etablerede hotline-ordning fortsætter, således at de læge forsvarere permanent får adgang til at søge konkret telefonisk vejledning af et advokatkontor i Grønland. Foruden at bidrage til et effektivt forsvar i sagen tilgodeser dette hensynet til princippet om "equality of arms", idet politianklagerne ved kredsretterne som hidtil vil kunne søge vejledning ved politimesterembedet i Nuuk.

Erfaringerne med den allerede etablerede hotline-ordning har ifølge de advokater, der forestår vejledningen vist, at ordningen anvendes for sjældent og typisk af de bisiddere, der har mindst brug for det. Det er kommissionens opfattelse, at den foreslåede ordning for forsvareruddannelsen vil bidrage til øget brug af hotline, idet forsvarerne dels vil blive mere opmærksomme over for mulige problemstillinger, dels – hvis hotline-ordningen etableres ved samme institution, som forestår uddannelsen af bisidderne – vil få et personligt forhold til de personer, der optræder som undervisere og siden vejledere. Herudover er det kommissionens opfattelse, at den forsvarerforening, som nu er etableret, skal medvirke aktivt til at styrke kontakten mellem den vejledende forsvarerinstitution og de lokalt placerede forsvarere, der muligvis også af sproglige grunde kan være tilbageholdende med at benytte hotline-ordningen.

2.3.5. De særligt komplicerede og særligt alvorlige sager

Selv om lægpersoner for fremtiden skal gennemgå en uddannelse for at kunne opnå møderet som forsvarere, og selv om der gennem hotline-ordningen skal være adgang til vejledning i konkrete sager, kan det ikke i alle tilfælde anses for givet, at en autoriseret forsvarer vil være i stand til at udøve et såkaldt effektivt forsvar.

I henhold til de ovenfor i pkt. 2.2.1. citerede udtalelser fra bl.a. Det Danske Center for Menneskerettigheder indebærer kravet om et effektivt forsvar, at forsvareren skal være i besiddelse af den for sagen relevante juridiske viden og evnen til at udlede de for processen relevante dele af faktum. Det fremgår af de citerede udtalelser – herunder udtalelsen fra Justitsministeriet – at der ved vurderingen af, om et forsvar har været effektivt, vil blive lagt særlig vægt på, hvor kompliceret sagen har været, og hvor indgribende en foranstaltning sagen kan medføre for den sigtede.

Samlet peger dette i retning af et proportionalitetsprincip, som også efter almindelige retssikkerhedsmæssige betragtninger forekommer naturligt, nemlig at der stilles særlige krav til forsvaret i komplicerede sager og i alvorlige sager, hvor konsekvenserne for den anklagede kan være særligt indgribende.

På denne baggrund er det som udgangspunkt kommissionens opfattelse, at der i særligt komplicerede sager og i visse ganske særligt alvorlige sager bør optræde en advokat som forsvarer. Dette har nødvendiggjort en stillingtagen til, om advokater skal optræde som forsvarere ved kredsretterne, eller om de omhandlede sager i stedet bør henlægges til den juridiske domstol i 1. instans, hvor forsvareren som hovedregel forudsættes at skulle være advokat eller i øvrigt jurist.

2.3.5.1. De særlige komplicerede sager

Kommissionen er principielt af den opfattelse, at flest mulige sager bør høre under kredsretterne, hvor det grønlandske element i retsplejen er mest dominerende.

Hvis en sag på grund af sin komplicerede karakter tilsiger, at forsvareren bør være en person med juridisk embedseksamen, bør sagen dog næppe heller pådømmes af en ikke-juridisk dommer. Kommissionen finder på denne baggrund, at de særligt komplicerede kriminalsager bør behandles af den juridiske domstol i 1. instans, Retten i Grønland.

Den juridiske behandling af de komplicerede kriminalsager foreslås sikret gennem retsplejelovens almindelige regel om henvisning af komplicerede sager fra kredsretterne til den juridiske domstol i 1. instans. Der skal i forbindelse hermed gives den sigtede, forsvareren og politiet mulighed for at påklage kredsdommerens afgørelser vedrørende henvisning til Grønlands Landsret. De sager, der kan blive tale om at henvise, skønnes først og fremmest at være sager om økonomisk kriminalitet. Herudover er det vanskeligt at angive nærmere bestemte sagskategorier. Det vil i hovedsagen dreje sig om sager, der rejser svære fortolkningsproblemer, eller som i øvrigt indeholder usædvanlige eller indviklede problemstillinger af juridisk karakter.

I tilslutning til retsplejelovens almindelige regel om henvisning vil der som hidtil være adgang til for lovgiver – herunder hjemmestyret – at fastsætte særlige regler i den materielle lovgivning, hvorefter behandlingen af bestemte sagstyper henlægges til den juridiske domstol som almindelig 1. instans. Som eksempel på, at lovgiver har gjort brug af denne fremgangsmåde, kan nævnes, at visse fiskerilovsovertrædelser er henlagt til Grønlands Landsret som 1. instans.

2.3.5.2. De ganske særlige alvorlige sager

Ud fra synspunktet om, at så mange sager som muligt bør høre under kredsretterne, hvor det grønlandske element i retsplejen er mest dominerende, er det kommissionens opfattelse, at sager, som er alvorlige, men ikke samtidig kan betegnes som særligt komplicerede, fortsat skal behandles ved kredsretterne. Som nævnt er det dog ligeledes kommissionens opfattelse, at der under hensyn til kravet om et effektivt forsvar kan være behov for, at forsvaret i ganske særlige alvorlige sager forestås af en advokat.

Fastlæggelsen af, hvornår en sag kan anses for så alvorlig, at forsvareren bør være advokat, har givet anledning til indgående overvejelser i kommissionen.

Kriteriet skal for det første sikre, at den sigtede får det fornødne forsvar i forhold til sagens alvor og indgribende betydning. For det andet skal det sikre en sådan klar afgrænsning, at grundlaget for ordningen med de autoriserede forsvarere ikke undermineres.

En sags alvor kan vanskeligt angives alene ved et objektivt kriterium. Et mere skønsmæssigt kriterium indebærer på den anden side risiko for en udskridende og i øvrigt uensartet praksis på området.

Kommissionen har for så vidt ikke vanskeligt ved at pege på konkrete tilfælde af alvorlige og indgribende sager, hvor forsvareren bør være advokat. Som eksempel kan nævnes sager om manddrab eller særligt grove tilfælde af vold og voldtægt, når bevisførelsen og forsætvurderingen i sådanne sager tillige er af en vis kompleksitet. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis bevisførelsen omfatter tekniske eller medicinske erklæringer af kompliceret karakter, eller sagen indebærer vanskelige afgrænsninger i forhold til tilbagetræden fra forsøg eller strafbar medvirken og lignende.

Et kriterium, som alene består i en opregning af bestemte delikter, vil således ikke være velegnet til at afgrænse de sager, hvori forsvareren bør være advokat. Dette skyldes, at sager om f.eks. manddrab, hvor tiltalte erkender sig skyldig, og hvor sagens øvrige omstændigheder støtter denne erkendelse, kan være uproblematiske, mens andre, hvor der hersker tvivl om tiltaltes skyld, kan stille ganske store krav til forsvaret. Ved et kriterium, som består i en opregning af delikter, er der desuden risiko for, at der i praksis viser sig behov for en juridisk forsvarer i en sag, som ikke er omfattet af opregningen.

Kommissionen har ligeledes overvejet, om de pågældende sager kan afgrænses ved et kriterium, som lægger vægt på den foranstaltning, der kan forventes idømt, hvis tiltalte findes skyldig. 4 års anstaltsanbringelse har i denne forbindelse været nævnt som en mulig grænse for, hvornår forsvareren bør være advokat. Kommissionen har dog forkastet denne mulighed, idet den bl.a. forudsætter et forudgående skøn, som kan være vanskeligt at foretage og arbejde med i praksis. Hertil kommer, at spørgsmålet om sagens alvor og indgribende betydning ikke i alle tilfælde kan bero alene på spørgsmålet om en eventuel anstaltsanbringelses varighed.

Kommissionen finder herefter ikke at kunne pege på et velegnet, præcist objektivt kriterium for, hvornår forsvareren skal være advokat. I stedet foreslås det at formulere kriteriet således:

"I sager af ganske særlig alvorlig karakter beskikker retten en advokat som forsvarer, hvis hensynet til forsvaret gør det påkrævet."

Kredsretten skal efter forslaget foretage to vurderinger:

For det første skal det afgøres, hvorvidt den konkrete sag må anses for at være af ganske særlig alvorlig karakter. Det vil som nævnt typisk være tilfældet ved sigtelser for bl.a. manddrab eller særligt grove tilfælde af vold eller voldtægt. Bestemmelsen er dog ikke afgrænset til bestemte delikttyper. I praksis vil det udover de nævnte typiske sager formentlig især være forbrydelse af personfarlig karakter som bl.a. frihedsberøvelse, ulovlig tvang, røveri og brandstiftelse, der i visse særlige tilfælde vil kunne opfylde kriteriet. Som et andet eksempel kan nævnes meget omfattende overtrædelser af lovgivningen om euforiserende stoffer.

For det andet skal det afgøres, om hensynet til forsvaret gør det påkrævet, at der beskikkes en advokat som forsvarer. Kredsretten skal således foretage en konkret vurdering af, hvorvidt sagen på baggrund af dens alvor rummer sådanne problemstillinger, at sigtede bør have en advokat som forsvarer. Har sigtede afgivet en tilståelse, som forekommer bestyrket ved de i øvrigt foreliggende oplysninger, vil det således ofte ikke være påkrævet at beskikke en advokat som forsvarer, selvom der er tale om en ganske særlig alvorlig sag om f.eks. manddrab. På den anden side kan også tilståelsessager være så komplekse, at forsvareren bør være advokat. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis der er tvivl om rækkevidden af sigtedes erkendelse, hvis der er spørgsmål om tilbagetræden fra forsøg, hvis der er tvivl om sigtedes andel i gerningen i forhold til medgerningsmænd, eller hvis der er tvivl om dødsårsagen og lignende.

Kredsretten skal i sin vurdering tage hensyn til Menneskerettighedskonventionens krav til et effektivt forsvar og til princippet om "equality of arms". Heraf følger bl.a., at vedkommende forsvarer skal kunne "matche" den politimand, der møder som anklager i sagen. Kredsretten bør endvidere tage hensyn til den sigtedes egne ønsker i det omfang, de ikke kolliderer med hensynet til det fornødne forsvar. Ønsker sigtede beskikket en bestemt forsvarer, der ikke er advokat, bør kredsretten således kun imødekomme dette, hvis vedkommende forsvarer konkret bedømmes til at have den juridiske indsigt, som sagen kræver, og er i stand til at fremdrage de faktiske omstændigheder, der er relevante for navnlig bevisbedømmelsen i sagen. Det må forventes, at autoriserede forsvarere med juridisk embedseksamen oftere end andre autoriserede forsvarere vil kunne anses for tilstrækkeligt kvalificerede. Har kredsretten vurderet, at den pågældende sag er af ganske særlig alvorlig karakter, og ønsker den sigtede en advokat beskikket som forsvarer, bør kredsretten følge den sigtedes ønsker, medmindre det er klart, at hensynet til forsvaret ikke gør det påkrævet at beskikke en advokat.

Fordelen ved den foreslåede formulering af bestemmelsen er, at der efter en konkret vurdering kan tages stilling til, om en hvilken som helst sag er så alvorlig, at der skal beskikkes en advokat som forsvarer. Ulemperne ved formuleringen er som omtalt, at det skøn, der skal foretages, indebærer en risiko for en udskridende og i øvrigt uensartet praksis på området. For at imødegå dette skal der for det første i bemærkningerne til bestemmelsen gives vejledning om, hvilke sagstyper der navnlig kan tænkes at være omfattede. Endvidere skal der gives sigtede, dennes forsvarer, en udenretlig rådgiver og politiet adgang til at påkære kredsrettens stillingtagen til spørgsmålet til Grønlands Landsret. Adgangen til at kære skal gælde såvel i tilfælde, hvor der i henhold til bestemmelsen beskikkes en advokat som forsvarer, som i tilfælde, hvor sådan beskikkelse ikke finder sted, hvilket skal bidrage til at sikre en passende og ensartet praksis på området.

Antallet af sager, hvor der efter det foreslåede kriterium er grundlag for at beskikke en advokat som forsvarer ved kredsretterne, forventes at blive meget begrænset.

Det bemærkes, at der i de tilfælde, hvor forsvareren er advokat, må antages at kunne være behov for, at også anklagemyndigheden møder ved en jurist. Anklagemyndigheden bør således tilføres de yderligere ressourcer, som er nødvendige for varetagelsen af disse opgaver. Foruden at møde ved jurister i de ganske særligt alvorlige sager ved kredsretterne vil anklagemyndigheden antagelig skulle møde ved en jurist i de komplicerede sager ved Retten i Grønland, hvortil – som i dag – kommer ankesagerne ved Grønlands Landsret.

2.3.5.3. Beskikkelse af en udenretlig juridisk rådgiver for forsvareren

Som omtalt ovenfor under pkt. 2.2.1., er der under den gældende ordning indført en praksis, hvorefter der i visse tilfælde kan beskikkes en advokat som udenretlig rådgiver for den bisidder, der i øvrigt virker i sagen. Forskellen til hotline-ordningen er, at advokaten får tilsendt sagens akter og holdes orienteret om sagen og dens afgørelse. Det er dog fortsat udelukkende bisidderen, som møder i retten.

Efter kommissionens opfattelse bør der som et supplement til hotline-ordningen være adgang til at beskikke en sådan udenretlig rådgiver også efter den fremtidige ordning. Den udenretlige rådgiver skal være advokat eller dog jurist med autorisation som forsvarer. Autoriserede forsvarere og advokater, som er antaget under den foreslåede beneficieordning, skal være pligtige til at påtage sig beskikkelse også som udenretlig rådgiver.

Forslaget om beskikkelse af en udenretlig rådgiver tjener det formål at skabe en særlig sikkerhed for det fornødne forsvar i sager, der nok er alvorlige, men ikke er så ganske særlig alvorlige, at der efter lovens bestemmelser herom skal beskikkes en advokat som forsvarer.

Spørgsmålet om, hvornår der i en alvorlig sag er behov for en udenretlig rådgiver, vil bl.a. afhænge af vedkommende læge forsvarers kvalifikationer. Der kan således ikke peges på noget skarpt afgrænset kriterium for, hvornår beskikkelse af udenretlig rådgiver kan komme på tale. I retsplejeloven foreslås indført en bestemmelse, hvorefter kriteriet lyder:

"Udenretlig rådgiver for en forsvarer, der ikke har bestået juridisk kandidateksamen, kan beskikkes i sager, hvor hensynet til forsvaret som følge af sagens alvor taler for det."

Ved vurderingen af, om hensynet til forsvaret taler for beskikkelse af en udenretlig rådgiver, skal der tages hensyn til sagens kompleksitet og til den læge forsvarers kvalifikationer, herunder ikke mindst til den pågældendes rutine og erfaring med sager af den pågældende art.

Det vil være naturligt, at retten beskikker en udenretlig rådgiver i alle drabssager og i andre sager af ganske særlig alvorlig karakter, hvor forsvareren efter de almindelige regler skal være

advokat, men hvor en anden forsvarer efter en konkret vurdering er fundet egnet til at påtage sig sagen, jf. ovenfor under pkt. 2.3.5.2.

Med henblik på at sikre en passende afgrænsning af området for anvendelsen af udenretlige rådgivere foreslås det, at der i bemærkningerne til loven gives vejledning om, hvornår sådan beskikkelse bl.a. kan komme på tale. Endvidere skal den sigtede, forsvareren og politiet have adgang til at påkære spørgsmålet om beskikkelse af udenretlig rådgiver til Grønlands Landsret. For at sikre en passende og ensartet praksis på området skal kære kunne ske såvel i de tilfælde, hvor retten beskikker en udenretlig rådgiver, som i de tilfælde hvor beskikkelse afslås.

Selvom der beskikkes en udenretlig rådgiver, skal ansvaret for og førelse af forsvaret fortsat påhvile den læge forsvarer. Den udenretlige rådgiver skal således ikke give møde i sagen. Den læge forsvarer skal dog have pligt til at konsultere og orientere den udenretlige rådgiver om sagens førelse, ligesom akter mv. skal tilgå den udenretlige rådgiver i samme omfang, som det tilgår forsvareren. Endvidere foreslås det, at den udenretlige rådgiver får samme adgang som forsvareren til at påkære spørgsmålet om henvisning til den juridiske domstol i 1. instans samt spørgsmålet om, hvorvidt sagen er omfattet af kriteriet for, hvornår forsvareren skal være advokat.

2.3.6. Beskikkelse af stedlig medhjælper for forsvareren

Udøvelsen af forsvaret vanskeliggøres i visse tilfælde af de geografiske og trafikale forhold, som medfører, at forsvareren ikke umiddelbart kan udøve sine funktioner uden for den by, hvor vedkommende har fast ophold.

Med henblik på de tilfælde, hvor forsvaret omfatter funktioner, som skal udøves andetsteds, foreslår kommissionen, at der indføres en ordning med beskikkelse af en lokal forsvarer til som stedlig medhjælper at repræsentere den forsvarer, der i øvrigt virker i sagen. Forslaget tager alene sigte på varetagelsen af de funktioner, som ligger uden for domsforhandlingen.

Den stedlige medhjælper er at betragte som forsvarerens ”forlængede arm” og skal således i det hele handle under den egentlige forsvarers instruktion og ansvar.

Autoriserede forsvarere og advokater, der er optaget under den foreslåede beneficieordning, skal være pligtige til at påtage sig beskikkelse også som stedlig medhjælper.

Som hovedregel forventes advokater kun beskikket som stedlig medhjælper i sager, hvor forsvaret i overensstemmelse med kommissionens forslag skal udøves af en advokat. En undtagelse hertil er de tilfælde, hvor der er behov for beskikkelse af en stedlig medhjælper i Danmark, jf. nedenstående eksempler.

Som eksempler på de funktioner, der kan komme på tale for en stedlig medhjælper, kan nævnes møder med sigtede, møder ved politiet (afhøringer, konfrontationer mv.) og retsmøder

under efterforskningen, herunder retsmøder med subsidiær bevisoptagelse. Som eksempler på de situationer, hvor beskikkelse af stedlig medhjælper kan være relevant, kan nævnes tilfælde, hvor en sigtet er under mentalobservation i Nuuk, og sagen verserer ved en kredsret uden for Nuuk, hvor handlingen er begået. Der kan her være behov for, at den stedlige medhjælper holder møde med sigtede eller repræsenterer forsvaret ved eventuelle retsmøder i Nuuk Kredsret om f.eks. forlængelse af fristen for tilbageholdelse. En lignende situation kan opstå, hvis mentalobservationen foregår i Danmark. I så fald kan der beskikkes en advokat i Danmark som stedlig medhjælper for forsvareren i Grønland. Beskikkelse af en advokat i Danmark som stedlig medhjælper for forsvareren i Grønland kan også være hensigtsmæssigt i sager om foranstaltningsændring, hvor den dømte i henhold til dommen er anbragt i Danmark. Beskikkelse af stedlig medhjælper er tilsvarende relevant, hvor der f.eks. til brug for en domsforhandling i Qaqortoq foretages subsidiær afhøring af et vidne ved kredsretten i Qaanaaq.

2.3.7. Forsvarerens rolle

Som nævnt i pkt. 2.1. om beskrivelsen af den gældende ordning synes der blandt andet at gælde en opfattelse af bisidderens rolle, hvorefter bisidderens opgaver primært relaterer sig til sanktionsvalget og kun i begrænset omfang til skyldspørgsmålet. Som anført er en sådan forståelse af bisidderrollen efter kommissionens opfattelse utilstrækkelig til sikring af formålet med bisiddernes og de fremtidige forsvareres virksomhed. Af retssikkerhedsmæssige grunde – herunder de krav, der følger af Menneskerettighedskonventionens bestemmelser – ligger det således på forhånd klart, at forsvarerens opgaver omfatter både sanktionsvalget og skyldspørgsmålet.

Spørgsmålet om, hvordan forsvarerens rolle og opgaver i øvrigt skal være, beror i høj grad på, hvorledes den sigtedes retssikkerhed bedst kan varetages. Kommissionen har til styrkelse heraf foreslået, at der indføres en forsvareruddannelse og en autorisationsordning, ligesom forsvaret generelt søges tilrettelagt gennem et samvirke mellem de læge forsvarere og advokaterne i Grønland.

Det er som nævnt vigtigt, at de afgørelser, der træffes i kriminalsager, opleves som rimelige og rigtige af befolkningen. Kommissionen har derfor i sine overvejelser vedrørende kriminalsagers behandling bestræbt sig på ikke at foreslå regler, som kan fremme de såkaldte "tekniske frifindelser" – dvs. frifindelser, som i højere grad beror på manglende iagttagelse af formalia end på manglende bevis for tiltaltes skyld, jf. nærmere afsnit X, kap. 1.4.

Hensynet til, at forsvaret også i fremtiden udøves i overensstemmelse med de grønlandske retstraditioner og med retsopfattelsen i den grønlandske befolkning, sikres efter kommissionens opfattelse bedst ved forslaget om, at forsvaret fortsat skal varetages af personer, der er en del af det lokalsamfund, som de skal virke i. Som nævnt må en mulig opfattelse af, at forsvareren ikke skal beskæftige sig med skyldspørgsmålet, dog ændres. Diskussionen af, hvordan samspillet mellem hensynet til sigtedes retssikkerhed og befolkningens retsopfattelse i øvrigt bedst sikres, vil skulle indgå i den fremtidige forsvareruddannelse. Her vil forsvarerne få mulighed for sammen at diskutere udviklingen af den grønlandske forsvarers rolle under skyldig

hensyntagen til de grønlandske retstraditioner. Der vil herved kunne tilvejebringes den fornødne opmærksomhed om emnet, ligesom der kan skabes grundlag for en fortsat debat forsvarere, kredsdommere, anklagere, advokater og den øvrige del af befolkningen imellem. Kommissionen har tillid til, at der på denne måde kan sikres en fortsat udvikling af retskulturen på området, som er i overensstemmelse med de værdier, der kendetegner det grønlandske samfund.

Efter kommissionens opfattelse kan forsvarerens rolle i øvrigt beskrives ud fra følgende principper:

Grundlaget for forsvarerens virksomhed er den sigtedes holdning til sagen. Forsvareren er således ikke underlagt det objektivitetsprincip, som gælder for politiet og anklagemyndigheden, og som indebærer en pligt til at påse, at skyldige personer drages til ansvar og uskyldige frifindes. Tværtimod vil det være i strid med principperne for forsvarerens virksomhed, hvis denne bidrager til, at en sigtet, der nægter sig skyldig, bliver dømt. Det er i denne forbindelse vigtigt at fremhæve, at det ikke er umoralsk at være forsvarer for en sigtet, som formentlig er skyldig, men som påstår sig frifundet. Den sigtede har under alle omstændigheder krav på et forsvar, og forsvareren må nødvendigvis tilrettelægge sit arbejde med udgangspunkt i den holdning, sigtede har valgt til skyldspørgsmålet.

På den anden side er forsvareren naturligvis underlagt en forpligtelse til ikke at modvirke efterforskningen eller sagens oplysning i retten ved f.eks. at bistå den sigtede med at konstruere en urigtig forklaring. Forsvareren må således ikke tilskynde skyldige personer til at unddrage sig ansvaret for deres handlinger eller bistå dem hermed ved hjælp af angribelige metoder. Noget andet er, at det hører med til forsvarerens opgaver at vejlede den sigtede om, hvordan denne står efter beviserne i sagen. Står sigtede med en ret stor sandsynlighed til at blive dømt, bør forsvareren således vejlede om, at sigtede – hvis vedkommende er skyldig – kan være bedst tjent med at indrømme sin skyld for at kunne forklare om baggrunden for den kriminelle handling og dermed om eventuelle formildende omstændigheder, som kan få betydning for sanktionsspørgsmålet.

Kommissionen foreslår, at der indføres en regel i retsplejeloven, hvorefter retten kan nægte at beskikke eller tilbagekalde beskikkelsen af en forsvarer, hvis forsvarerens medvirken ud fra retsplejemæssige hensyn til sagens behørige behandling ikke kan anses for forsvarlig, eller hvor der er påviselig risiko for, at forsvareren vil hindre eller modvirke sagens opklaring. En tilsvarende regel findes i den danske retsplejelov. Der foreslås endvidere indført regler, hvorefter en forsvarer kan fratages sin autorisationen og dermed møderetten som forsvarer, hvis vedkommende har udvist en sådan adfærd, at den pågældende ikke kan antages at ville udøve forsvarerhvervet på forsvarlig måde. For advokater foreslås indført en bestemmelse om, at de skal udvise en adfærd, der stemmer med god advokatskik. Endelig skal det fortsat kunne medføre foranstaltninger efter kriminalloven, hvis en forsvarer misbruger sin stilling til at krænke privates ret eller det offentliges ret eller interesser. Det samme gælder, hvis forsvareren røber hemmelige oplysninger eller uberettiget udnytter sit kendskab hertil, eller hvis forsvareren gør sig skyldig i grov eller gentagen forsømmelse eller skødesløshed i overholdelsen af de pligter,

som hvervet medfører. I forbindelse med behandlingen af en sådan eller en anden kriminalsag mod en forsvarer, hvor forholdet begrunder en nærliggende fare for, at den pågældende vil misbruge sin stilling, skal der også fortsat kunne ske frakendelse af retten til at udøve virksomhed som forsvarer – for advokaters vedkommende af retten til at udøve advokatvirksomhed.

I forbindelse med den retspolitiske debat i Grønland har det været anført, at det vil være uheldigt for retsopfattelsen, hvis en generel professionalisering af forsvaret medfører, at skyldige personer tilskyndes til eller bistås med at unddrage sig deres ansvar ved hjælp af angribelige metoder fra forsvarets side. Det er som nævnt kommissionens opfattelse, at der ikke er modstrid mellem hensynet til retsopfattelsen og hensynet til forsvarernes faglige kunnen, og at de grønlandske retstraditioner bedst sikres ved, at de grønlandske forsvarere også i fremtiden skal være fundamentet i ordningen. Hertil kommer de netop beskrevne forslag til regler, hvorefter der blandt andet kan skrides ind over for en forsvarer, som hindrer eller modvirker sagens opklaring. Det er kommissionens opfattelse, at forslagene til ny forsvarerordning i deres helhed betyder en forbedring af de sigtedes retssikkerhed, samtidig med at de grønlandske retstraditioner kan bevares.

Afsnit X, kap. 4.2.6. indeholder en uddybende beskrivelse af de opgaver, der i øvrigt foreslås at skulle påhvile forsvareren under sagen.

2.3.8. Placering af ansvaret og opgaverne vedrørende forsvareruddannelsen mv.

I henseende til spørgsmålet om, hvor ansvaret og opgaverne vedrørende uddannelse og rådgivning af forsvarere samt tilsynet med forsvarernes virksomhed bør placeres, har kommissionen overvejet flere mulige ordninger, som er beskrevet i de følgende modeller.

Det fælles formål for disse modeller skulle bl.a. være at styrke rammerne omkring forsvarerstanden og at bidrage til større sikkerhed i udvælgelsen, uddannelsen og rådgivningen af de læge forsvarere og at etablere et passende tilsyn med kvaliteten af deres virksomhed, herunder i tilstrækkeligt omfang at give mulighed for, at forsvarerne opnår de fornødne praktiske og teoretiske færdigheder til at levere et effektivt forsvar. Udgangspunktet for kommissionens overvejelser har været et synspunkt om, at uddannelsen af de læge forsvarere bør gennemføres i et regi, der ikke er underlagt domstolene.

2.3.8.1. Model 1: Offentlig landsforsvarer

Kommissionen har bl.a. overvejet muligheden for at etablere et selvstændigt landsforsvarerembede i Grønland.

Hensigten med at etablere et selvstændigt landsforsvarerembede skulle være at samle opgaverne med uddannelse og rådgivning af forsvarerne samt tilsynet med forsvarernes virksomhed hos én person, der udelukkende beskæftiger sig med dette område.

For så vidt angår rådgivningen af forsvarerne skulle landsforsvareren stå for den allerede etablerede hotline-ordning, ligesom der skulle være mulighed for, at landsforsvareren beskikkes som bistand for forsvarere i de situationer, hvor der efter kommissionens forslag skal kunne beskikkes såvel en autoriseret forsvarer som en advokat for den sigtede/tiltalte. Landsforsvareren skulle have et rejsebudget, således at vedkommende i nødvendigt omfang får mulighed for at gennemføre konkret vejledning af forsvarerne i tilslutning til retsmøderne.

Med hensyn til uddannelsen af forsvarerne er det tanken, at landsforsvareren skulle forestå gennemførelse af uddannelsesforløb dels med henblik på autorisation som forsvarer dels efteruddannelse af autoriserede forsvarere. Det er hensigten, at landsforsvareren ikke selv skulle forestå undervisningen i uddannelsesforløbene, men planlægge og koordinere uddannelsesforløbene, mens selve undervisningen f.eks. kunne udliciteres til advokatkontorer. Der er dog ikke noget til hinder for, at landsforsvareren helt eller delvist indgår i undervisningen af forsvarerne.

Opgaverne med uddannelse og rådgivning af forsvarerne skulle herefter være placeret samlet hos én person, der udelukkende beskæftiger sig med dette område. Det ville indebære den fordel, at den pågældende udøver en særlig engageret indsats med henblik på at opnå den tilsigtede styrkelse af forsvarernes kvalifikationer. Landsforsvareren skulle endvidere have adgang til at møde som forsvarer i landsretten i ankesager. Derved tilføres ordningen bl.a. en vis fleksibilitet af hensyn til den varierende arbejdsbyrde, der ligger i opgaverne – navnlig for så vidt angår uddannelsen af forsvarerne, ligesom stillingen må forventes at ville blive mere attraktiv for f.eks. ansøgere med praktisk baggrund som forsvarsadvokat.

Det forudsættes, at der ved ordningen skulle være tale om en jurist, der med baggrund i en stilling som forsvarsadvokat eller andet relevant arbejde har opnået særlig indsigt og erfaring med forsvarernes fagområde. Ordningen ville indebære etablering af en selvstændighed institution i offentligt regi, hvor landsforsvareren skulle udpeges af justitsministeren. Efter kommissionens opfattelse ville det være nærliggende at etablere embedet i et kontorfællesskab enten hos en offentlig myndighed som f.eks. i tilknytning til et advokatkontor eller i tilknytning til rigsombudsmandens administrationsbygning. Også andre løsningsmuligheder for den fysiske placering bør dog stå åbne. Landsforsvarerembedet skulle kunne anvende ressourcerne i den centrale tolketjeneste, som kommissionen har anbefalet, og som er etableret foreløbig ved ansættelse i 2001 af to tolke, der fysisk er placeret hos rigsombudsmanden. Herved skulle f.eks. landsforsvarerembedets vejledninger og undervisningsmateriale til uddannelse og rådgivning af forsvarerne kunne blive oversat. Om kommissionens overvejelser og anbefalinger til den centrale tolkeordning og om den foreløbige løsning, henvises til afsnit V, pkt. 5.

Ulemperne ved ordningen ville være, at det er tvivlsomt, hvorvidt der i praksis – også i en kortere overgangsperiode – ville være tilstrækkeligt grundlag for at udfylde en stilling som offentlig landsforsvarer. Hertil kommer, at placering af opgaverne under én person gør ordningen meget sårbar. Det må forventes, at det kunne give anledning til vanskeligheder med at tiltrække og især fastholde tilstrækkeligt egnede personer i stillingen som offentlig landsfor-

svarer, henset til de rekrutterings- og kontinuitetsproblemer, som generelt gør sig gældende for juriststillingerne i det grønlandske retsvæsen. Det ville formentlig især være vanskeligt at finde en person, der dels har de fornødne faglige evner, dels er i besiddelse af indsigten med de grønlandske forhold, som er af afgørende betydning for varetagelsen af de pågældende opgaver. Stillingen som offentlig landsforsvarer ville desuden være en isoleret post i faglig henseende, hvilket måske kunne vanskeliggøre opgavernes gennemførelse. Hertil kommer, at den pågældende muligvis ville kunne have behov for en stedfortræder.

Med disse overvejelser forestiller kommissionen sig derfor, at en model med en offentlig landsforsvarer i første omgang skulle virke i en overgangsperiode, f.eks. en periode af 2 år. Tanken bag en sådan midlertidig ordning skulle bl.a. være, at mulighederne for at rekruttere en tilstrækkelig egnet og engageret person ville være større, hvis der var tale om en tidsbegrænset periode. Stillingen kunne så senere eventuelt nedlægges, således at uddannelse og rådgivning af forsvarerne overgik til f.eks. et advokatkontor i Grønland i overensstemmelse med en ordning med en privat landsforsvarer eller en ordning med udlicitering af opgaverne. Begge disse ordninger omtales nedenfor.

2.3.8.2. Model 2: Privat landsforsvarer

Kommissionen har – under hensyn til bl.a. de nævnte ulemper ved en ordning med en offentlig landsforsvarer – overvejet andre muligheder, der i højere grad sikrer den fornødne kontinuitet og indsigt med de grønlandske forhold. Som et alternativ – eller som en ordning til afløsning af en midlertidig ordning med en offentlig landsforsvarer – har kommissionen overvejet en ordning med en privat landsforsvarer, hvorefter en bestemt advokat med kontor i Grønland udpeges som landsforsvarer.

Hensigten med etablering af en sådan ordning med en privat landsforsvarer skulle være, at en bestemt advokat med kontor i Grønland skulle udpeges til at stå for uddannelse og rådgivning af forsvarere. Tilsvarende den ovenfor beskrevne ordning med en offentlig landsforsvarer, skulle en sådan forsvarer varetage opgaverne med uddannelse og rådgivning af forsvarere, ligesom den private landsforsvarer skulle kunne møde som forsvarer i landsretten i kriminalsager. I en sådan ordning virker den private landsforsvarer desuden som advokat ved kontorets almindelige advokatsager. Herved opnås det, at der ikke – som ved den offentlige landsforsvarerordning – opstår perioder med mangel på arbejde. Samtidig skulle der være mulighed for, at det pågældende advokatkontor kunne knytte eksterne personer eller institutioner til sig, der kunne bistå med tilrettelæggelsen og gennemførelsen af undervisningen.

Med en sådan ordning ville den ønskede uafhængighed omkring forsvarerne kunne opnås samtidig med, at ordningen ville blive mindre sårbar over for enkeltpersoners ansættelse og forbliven i Grønland. Ordningen ville også indebære, at uddannelsen skulle varetages af personer med den fornødne indsigt og erfaring med udøvelsen af hvervet som forsvarer, herunder ikke mindst med de særlige forhold, som gør sig gældende for udøvelsen af hvervet som forsvarer i Grønland. Tilsvarende den offentlige landsforsvarerordning forudsætter kommissionen, at den private landsforsvarer tillige skulle påtage sig opgaverne med hotline-ordningen.

Der ville herved blive skabt mulighed for at etablere en tæt personlig kontakt til den advokat, som skulle forestå uddannelsen og siden skulle stå til rådighed for vejledning gennem hotline-ordningen. Den private landsforsvarer forudsættes endvidere at skulle indgå i et tæt samarbejde med den grønlandske forsvarerforening, der blev etableret i efteråret 2000, bl.a. med henblik på at skabe fastere rammer omkring forsvarerstanden, jf. nærmere nedenfor under pkt. 2.3.11.

Med forslaget om etablering af en ordning med en privat landsforsvarer i tilknytning til et etableret advokatfirma, ville der endvidere kunne opnås den umiddelbare fordel, at den private landsforsvarer kunne indgå i et fagligt miljø og kunne gøre brug af advokatkontorets i forvejen tilstedeværende ressourcer. Det forventes at kunne føre til en fleksibilitet i ordningen, f.eks. med hensyn til muligheden for, at den private landsforsvarer naturligt kunne afløses af en advokatkollega på kontoret i perioder med f.eks. ferie. Desuden ville den omstændighed, at den private landsforsvarer forudsættes at skulle indgå i advokatkontorets varetagelse af andre sædvanlige advokatopgaver føre til, at den private landsforsvarer ville kunne opnå fuldtidsbeskæftigelse også i de perioder, hvor opgaverne med forsvarerne – herunder navnlig uddannelsesopgaverne – ikke ville føre til fuldtidsbeskæftigelse for den private landsforsvarer.

Ligesom ordningen med en offentlig landsforsvarer, skulle den pågældende person udpeges som privat landsforsvarer af justitsministeren og som sådan være offentligt engageret. At pågældende skulle udpeges som landsforsvarer må forventes at kunne bidrage til at styrke ansvarsfølelsen omkring opgaven i modsætning til f.eks. en ordning, hvor opgaverne blev udliciteret helt eller delvist til et advokatkontor.

2.3.8.3. Model 3: Konsulent i offentligt regi

Under hensyn til de nævnte vanskeligheder, der må forventes at kunne være forbundet med at rekruttere en tilstrækkelig kvalificeret person med et fornødent kendskab til det grønlandske retsvæsen, har kommissionen overvejet en ordning i offentligt regi. Med en sådan ordning forestiller kommissionen sig, at en person, der er ansat ved en offentlig institution – som led i sin ansættelse – skulle varetage en konsulentfunktion med ansvaret for at tilrettelægge uddannelse og rådgivning af forsvarerne. Indholdsmæssigt skulle opgaverne i ordningen svare til opgaverne i de to ovenfor beskrevne modeller, mens selve opgaverne med tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen skulle kunne udliciteres helt eller delvist.

Ligesom ordningen med en privat landsforsvarer ville denne model være fleksibel med hensyn til omfanget af beskæftigelse med opgaverne i relation til forsvarerne, idet hensigten skulle være, at den pågældende kunne varetage opgaverne som deltidsbeskæftigelse. Stillingen skulle kunne kombineres med den pågældendes sædvanlige arbejde i den offentlige institution.

2.3.8.4. Model 4: Udliciteringsordning

Kommissionen har overvejet andre muligheder for etablering af en ordning, der – ligesom ordningen med en privat landsforsvarer – skulle sikre den fornødne kontinuitet og indsigt med de grønlandske forhold. Disse hensyn ville i høj grad kunne tilgodeses ved, at forsvareruddannelsen blev udliciteret til et advokatkontor i Grønland, der samtidig skulle påtage sig opgaverne med hotline-ordningen. Herved kunne der – ligesom ved ordningen med en privat landsforsvarer – opnås den ønskede uafhængighed omkring forsvarerne samtidig med, at ordningen blev mindre sårbar over for enkeltpersoners ansættelse og forbliven i Grønland, som det f.eks. kunne forventes at være tilfældet ved etablering af en offentlig landsforsvarerordning. Ligesom en ordning med en privat landsforsvarer ville en ordning med udlicitering indebære, at uddannelsen ville blive varetaget af personer med den fornødne indsigt og erfaring med udøvelsen af hvervet som forsvarer, ligesom der kunne blive etableret en tæt personlig kontakt mellem de advokater, som skulle forestå uddannelsen og siden skulle stå til rådighed for vejledning gennem hotline-ordningen. Det pågældende advokatkontor skulle endvidere kunne indgå i et tæt samarbejde med den grønlandske forsvarerforening.

Honoraret må fastsættes på en sådan måde, forsvareruddannelsen ikke får en "stedmoderlig" behandling i forhold til de opgaver, som advokatkontoret i øvrigt ville være beskæftiget med. Samtidig skulle der være mulighed for, at det pågældende advokatkontor kunne knytte eksterne personer eller institutioner til sig, der kunne bistå med tilrettelæggelsen og gennemførelsen af undervisningen, herunder f.eks. Advokaternes Serviceselskab A/S.

De administrative opgaver vedrørende forsvareruddannelsen foreslås at skulle placeres ved Retten i Grønland, som også skulle varetage den autorisationsordning for forsvarere, der samtidig skulle indføres. Opgaven for Retten i Grønland skulle herefter være at forestå udliciteringen og at kontrollere uddannelsens forløb. Desuden kunne der etableres et samarbejde mellem Retten i Grønland og det pågældende advokatkontor omkring uddannelsens gennemførelse, f.eks. i form af fælles kurser for dommere og forsvarere.

For at sikre den fornødne kvalitet af uddannelsen forudsættes det, at der i aftalen med det grønlandske advokatkontor skulle være mulighed for opsigelse, hvis ordningen ikke forløb tilfredsstillende. Der skulle i denne forbindelse foretages de fornødne evalueringer, således at det løbende skulle påses, hvorledes uddannelsen former sig. Vurderingen af forsvareruddannelsen ville kunne indgå i det opfølgende arbejde, som det foreslåede "Rådet for Grønlands Retsvæsen" skulle have til opgave at forestå, jf. herved afsnit XX, pkt. 2.

2.3.8.5. Sammenfatning

Sammenfattende er det kommissionens vurdering, at de to førstnævnte modeller (1 og 2) i høj grad forudsætter, at der findes en egnet advokat til at påtage sig opgaven. Såfremt der er mulighed for at udpege en sådan advokat, foreslår kommissionen, at én af disse modeller foretrækkes frem for den tredje og den fjerde model. Begrundelsen herfor er for det første, at en engageret advokat med forsvarererfaring må anses for at være bedst egnet til at påtage sig de

opgaver, der skal til for at styrke forsvarerordningen. For det andet er det en fordel ved model 1 og 2, at en enkelt person, snarere end et advokatkontor (model 4) får ansvaret.

Kommissionen foreslår derfor, at der – så vidt muligt – etableres en ordning i overensstemmelse med enten den beskrevne model med en offentlig landsforsvarer eller modellen med en privat landsforsvarer. Kommissionen har ikke taget stilling til, hvilken af disse to modeller, der vil være at foretrække, idet det må antages at bero på navnlig kvalifikationer og baggrund – herunder bl.a. om ansøgeren er fra Grønland eller Danmark og har kendskab til grønlandske forhold – for de mulige ansøgere, der måtte vise sig på det tidspunkt, hvor der skal udpeges en offentlig eller en privat landsforsvarer. Valget mellem de to modeller vil således afhænge meget af, om en egnet person kan udpeges som offentlig eller privat landsforsvarer.

Kommissionen forestiller sig umiddelbart, at den offentlige landsforsvarer forudsættes at være en person, der tilkaldes fra Danmark, mens advokaten, der udpeges som privat landsforsvarer, allerede er etableret i Grønland. Omvendt kan forholdene – på det aktuelle tidspunkt, hvor der skal ske udpegelse af en offentlig eller en privat landsforsvarer – vise sig at give mulighed for at udpege en offentlig landsforsvarer, der har et indgående kendskab til grønlandske forhold f.eks. som tidligere grønlandsk advokat, mens advokaten, der søger om stillingen som privat landsforsvarer, kan være en grønlandsk advokat, der er nytilkommen fra Danmark og uden større kendskab til grønlandske forhold.

Da det ikke på forhånd er muligt at vide, om en egnet person kan udpeges som offentlig eller som privat landsforsvarer foreslår kommissionen, at man lovgivningsmæssigt ikke lægger sig fast på en bestemt model, men at justitsministeren bemyndiges til – efter forhandling med Advokatrådet, Landsforeningen af Beskikkede Advokater og Grønlands Forsvarerforening – at indføre den ordning, som må vurderes som mest hensigtsmæssig på det givne tidspunkt.

Den beskrevne ordning i offentligt regi (model 3) bør efter kommissionens opfattelse ses som en mulighed for en midlertidig alternativ ordning med henblik på at løse forsvareropgaverne, f.eks. i tilfælde af, at der midlertidigt ikke kan rekrutteres en egnet person til stillingen som offentlig landsforsvarer eller som privat landsforsvarer til etablering af én af de to andre ordninger. Ordningen bør i givet fald etableres under en vis kontrol, der skal sikre mod den principielle risiko for statslig styring af forsvarerne.

Også andre modeller end de skitserede kan tænkes. F.eks. vil et alternativ kunne være en ordning med en egnet ikke-advokat som offentlig landsforsvarer.

På grund af det akutte behov for en styrkelse af forsvarerordningen er det kommissionens opfattelse, at det bør overvejes at fremskynde forslaget vedrørende bemyndigelsen til justitsministeren til udpegelse af enten en offentlig landsforsvarer eller en privat landsforsvarer, således at bemyndigelsen eventuelt kan vedtages uafhængig af og før kommissionens øvrige forslag.

2.3.9. Mulige rekrutteringsproblemer.

Det foreslås som nævnt fortsat at skulle være sådan, at funktionen som autoriseret forsvarer skal udøves ved siden af andet arbejde. Dette skyldes den begrænsede sagsmængde ved de enkelte kredsretter, som næppe vil gøre det muligt for de lokale forsvarere at ernære sig ved retsarbejdet alene.

Den omstændighed, at hvervet som forsvarer er et bijob, kan erfaringsmæssigt vanskeliggøre rekrutteringen. Dette skyldes ikke mindst, at personer med gode forkundskaber typisk har et krævende arbejde andetsteds. Rekrutteringsvanskelighederne må antages at kunne øges i takt med, at der indføres yderligere krav om uddannelse mv. for at kunne virke som forsvarer.

Et af de forhold, som skønnes at spille en afgørende rolle for, om hvervet som forsvarer forekommer de kvalificerede personer tilstrækkelig attraktivt, er utvivlsomt lønnen og mulighederne for at få tabt arbejdsfortjeneste dækket af retsvæsenet. Dette gælder også i forbindelse med deltagelse i den foreslåede undervisning. Der bør derfor afsættes de fornødne ressourcer til en passende honorering og til kompensation for de omkostninger, som forsvarerhvervet medfører for de pågældende.

Desuden bør beskikkelsesordningen for de autoriserede forsvarere administreres under rimelig hensyntagen til de pågældendes hovederhverv.

2.3.10. En overgangsordning for de fungerende bisiddere

For at imødegå risikoen for, at der i forbindelse med reformens ikrafttræden opstår mangel på mødeberettigede forsvarere ved kredsretterne, bør der ved indførelse af kravene om forsvareruddannelse og autorisation iværksættes en overgangsordning for de fungerende bisiddere (lægfolk såvel som jurister).

Kommissionen foreslår på baggrund heraf for det første, at der indføres en frist på 3 år fra reformens ikrafttræden for de fungerende bisiddere til at gennemføre forsvareruddannelsen. I denne periode skal de pågældende således kunne møde som forsvarere, selvom de ikke er autoriserede. Til sikring af, at ordningen ikke udbredes til personer, der reelt er uden erfaring som bisidder, bør fristen dog alene anvendes i forhold til personer, der forud for reformens ikrafttræden har optrådt som bisidder i et vist antal sager.

For det andet foreslås det, at der for fungerende bisiddere skal være mulighed for at opnå hel eller delvis fritagelse fra deltagelse i den undervisning, som forsvareruddannelsen omfatter, men derimod ikke fra den eller de prøver, som forudsættes at indgå i uddannelsen. Beslutningen om, hvorvidt der er grundlag for en sådan fritagelse, bør træffes i samråd med den pågældende bisidder efter overvejelser af, hvorvidt vedkommende har forudsætning for at bestå den eller de omhandlede prøver uden forinden at have deltaget i undervisningen. Ordningen svarer til, hvad der foreslås at skulle gælde for (nytilkomne) jurister, der søger autorisation som forsvarer, jf. ovenfor i pkt. 2.3.1.

Måtte overgangen til den nye ordning på trods af de stillede forslag resultere i, at der ved visse kredsretter ikke står lokale forsvarere til rådighed, må en forsvarer komme til veje udefra, indtil uddannelse af nye forsvarere er gennemført. Omkostningerne herved skal afholdes af retsvæsenet.

Det uddannelsesforsøg, som allerede er påbegyndt, tager sigte på at bidrage til en løsning af overgangsproblemet, således at der ved lovens ikrafttræden kan være et passende antal personer til rådighed, som har de fornødne kvalifikationer for at kunne opnå autorisation.

2.3.11. Etablering af en forsvarerforening

Set i lyset af den gældende ordning er det efter kommissionens opfattelse af meget stor betydning, at der i efteråret 2000 blev dannet en landsdækkende forsvarerforening, som kan bidrage til fastere rammer omkring de enkeltpersoner, der skal være grundlaget for den fremtidige forsvarerordning. Også advokaterne i Grønland har mulighed for at være medlemmer af forsvarerforeningen, og der er skabt forbindelse mellem den grønlandske forsvarerforening og Landsforeningen af Beskikkede Advokater i Danmark.

Gennem forsvarerforeningen er derved sikret mulighed for, at det for det første sikres enkeltpersonerne et tilhørsforhold til den særlige faggruppe, de autoriserede forsvarere udgør. Foreningens repræsentanter kan desuden være talerør og samarbejdspartner i forhold til de instanser, der fastlægger vilkårene for forsvarernes uddannelse og arbejde, herunder reglerne for aflønning mv. Gennem foreningen er der desuden mulighed at kunne udpeges medlemmer til råd og udvalg mv., hvor forsvarernes interesser og synspunkter bør komme til udtryk. Hertil kommer muligheden for, at der gennem forsvarerforeningen kan skabes større opmærksomhed og debat omkring retspolitiske emner, herunder f.eks. en fortsat debat om forsvarerens rolle.

Som en konkret og meget væsentlig opgave bør foreningen påtage sig at fremme kontakten mellem de enkelte forsvarere og det advokatkontor, der skal forestå forsvareruddannelsen og hotline-ordningen. Dette bør ske ved et tæt samarbejde mellem en ansvarlig repræsentant for foreningen og lederen af det pågældende advokatkontor.

For at sikre udførelsen af de nævnte opgaver bør der efter kommissionens opfattelse kunne ydes offentligt tilskud til foreningen – f.eks. i form af tilskud til dækning af udgifter til sekretærbistand, telefon, fax, porto og lignende. Der bør ligeledes være mulighed for tilskud til rejseudgifter i forbindelse med afholdelse af møder mv., hvorunder foreningen bl.a. kan drøfte kriminalretlige emner. Forslaget om offentligt tilskud skal ses i lyset af, at hvervet som autoriseret forsvarer ikke er udtryk for en egentlig erhvervsvirksomhed, men afhænger af personer, som stiller deres bistand til rådighed ved siden af andet arbejde.

Kapitel 3. Advokater

3.1. Den gældende ordning

3.1.1. Lovgivningen

Advokater og disses virksomhed er ikke omtalt i den gældende grønlandske retsplejelov. Baggrunden herfor er utvivlsomt, at der ved lovens indførelse og i en længere årrække herefter ikke fandtes advokater i Grønland.

Advokaters forhold er heller ikke reguleret ved anden særlig lovgivning.

I modsætning til i Danmark, hvor stillingsbetegnelsen "advokat" i henhold til den danske retsplejelovs § 120 er en beskyttet titel, nyder advokatbetegnelsen således ikke beskyttelse i Grønland, ligesom der ikke gælder formelle regler for god advokatskik mv. Advokaterne i Grønland er desuden ikke som advokater i Danmark automatisk medlemmer af Det Danske Advokatsamfund (eller en tilsvarende grønlandsk organisation) og er heller ikke umiddelbart underlagt de danske advokatmyndigheders (eller tilsvarende grønlandske myndigheders) kompetence i henseende til behandlingen af salærklager og disciplinærsager. Der er dog praksis for, at advokaterne i Grønland på frivillig basis tilslutter sig som medlemmer af Det Danske Advokatsamfund, ligesom de efter en generel eller konkret aftale i reglen underkaster sig de danske advokatmyndigheders behandling af salærklager mv.

Som en konsekvens af, at Grønland ikke som Danmark har en såkaldt "vinkelskriverlov" (jf. lovbekendtgørelse nr. 565 af 28. juni 1986 om ydelse af juridisk bistand samt om detektivvirksomhed mv., som senest ændret ved lov nr. 433 af 31. maj 2000), der i et vist omfang forbyder andre end advokater at udbyde (annoncere med) juridisk rådgivning, gælder endvidere den forskel, at det i Grønland principielt står enhver frit for ikke alene at etablere sig som professionel juridisk rådgiver, men også at udbyde en sådan bistand.

Som en meget væsentlig forskel til ordningen for advokater i Danmark gælder desuden, at advokaterne i Grønland ikke – som efter den danske retsplejelovs § 131 – er tillagt en eneret på at føre retssager for andre. Tværtimod gælder der i henhold til den grønlandske retsplejelovs kapitel 3, § 7, og kapitel 5, § 23, en ret for enhver uberygtet og myndig person til at møde som rettergangsfuldmægtig i civile sager og bisidder i kriminalsager. Ikke-advokater, der måtte nedsætte sig som professionelle juridiske rådgivere, vil således også i indenretlig henseende kunne udøve en advokat- eller advokatlignende virksomhed.

Endelig skal det nævnes, at advokaterne i Grønland som en konsekvens af den manglende regulering ikke kan pålægges en pligt til at lade sig beskikke ved domstolene eller til at yde retshjælp, som det er tilfældet i Danmark gennem den beneficieordning, der er hjemlet ved den danske retsplejelovs § 336, jf. §§ 128 og 733.

3.1.2. Praksis

Der har ikke hidtil været praksis for, at personer, som efter den danske retsplejelov er uden ret til at betegne sig eller virke som advokat, har nedsat sig som professionelle juridiske rådgivere i Grønland og i denne eller anden forbindelse har benyttet sig af stillingsbetegnelsen advokat. I praksis indebærer advokattitlen således også for Grønlands vedkommende en entydig betegnelse for personer med juridisk embedseksamen, der efter den danske retsplejelov har opnået beskikkelse som advokat (advokatbestalling), og som sådan har ret til at udøve advokatvirksomhed.

Svarende hertil anvendes titlen "advokatfuldmægtig" også kun af personer, der har juridisk embedseksamen og gør tjeneste som fuldmægtig hos en advokat. For sådanne personer praktiseres endvidere en ordning, som svarer til den danske retsplejelovs § 135, stk. 2, idet de pågældende autoriseres som advokatfuldmægtige af landsdommeren ved Grønlands Landsret.

Den første advokat i Grønland nedsatte sig i Nuuk i slutningen af 1960'erne. Siden er flere advokater kommet til, således at der i dag er 3 advokatkontorer med i alt ca. 10 advokater og et mindre antal advokatfuldmægtige til huse i Nuuk. Dertil kommer en advokat, der siden 2000, har haft kontor i Qaqortoq. Advokaterne har hidtil alle være danskere, men i løbet af de senere år har der dog optrådt enkelte advokatfuldmægtige med en grønlandsk baggrund.

Da den første advokat kom til Grønland blev der mellem landsdommerembedet og den pågældende advokat indgået en "gentleman-agreement" om, at advokaten ikke gav møde ved kredsretterne, selvom der efter retsplejelovens kapitel 3, § 7, og kapitel 5, § 23, var og er adgang hertil. Denne aftale har formentlig spillet en rolle for, at det også i dag er forholdsvist sjældent, at advokater møder for kredsretterne. Ved Nuuk Kredsret har der dog med tiden dannet sig praksis for, at advokaterne møder – oftest som rettergangsfuldmægtige i civile sager, men efterhånden også som bisiddere i kriminalsager. Endvidere er der i Nuuk såvel som ved de øvrige kredsretter en fast og langvarig praksis for, at advokaterne deltager i civile sagers behandling på skriftligt grundlag ved indgivelse af processkrifter mv. på vegne af parterne. Sådanne processkrifter mv. indgives også i vidt omfang af advokater med kontor i Danmark, der fører sager på navnlig danske klienters vegne – typisk er der tale om inkassosager for danske firmaer, der driver salgsvirksomhed og lignende i Grønland.

Af afgørende betydning for, at advokaternes fremmøde ved kredsretterne i reglen begrænser sig til Nuuk, er utvivlsomt også de meget betydelige omkostninger, som er forbundet med at rejse i Grønland og i øvrigt fra Danmark til Grønland.

I forhold til Danmark begrænses advokaternes medvirken også ved Grønlands Landsret af, at private parter i civile sager kun undtagelsesvis lader sig repræsentere ved rettergangsfuldmægtig, og at der som bisiddere i kriminalsager også møder lægfolk og jurister, der ikke er advokater.

I øvrigt virker advokaterne i Grønland som advokaterne i Danmark ikke kun som juridiske rådgivere, men yder også i forbindelse hermed økonomisk og anden rådgivning, der navnlig i henseende til erhvervslivet har antaget et betydeligt omfang.

Generelt kan det konstateres, at advokaterne i dag indgår som en naturlig og væsentlig del af det grønlandske samfundsliv, ligesom deres betydning i øvrigt må antages at være stigende i takt med den generelle udvikling mod et stadigt mere kompliceret og gennemreguleret samfund.

3.2. Kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning

3.2.1. Grundlæggende betragtninger

Kommissionen har i henhold til kommissoriet til opgave at vurdere "spørgsmålet om udformningen af nye regler om advokaters virksomhed i den grønlandske retspleje".

Under hensyn til, at der på nuværende tidspunkt ikke gælder formelle regler for advokater og advokatvirksomheden som sådan, indebærer dette for det første en stillingtagen til, om der er behov for en generel regulering af advokaters forhold. I tilslutning hertil rejser sig spørgsmålet om, hvorvidt der i henseende til retsplejen bør indføres særlige regler for advokaters deltagelse i processen, herunder navnlig om der bør indføres særlige regler for advokaters møderet mv.

Advokatstanden i Grønland har sit direkte udspring i den danske advokatordning. Dette har haft afgørende indflydelse på den måde, hvorpå advokaterne har udøvet deres virksomhed, hvilket igen har medført en almindelig opfattelse af advokaterne i Grønland som værende repræsentanter for det samme som advokater i Danmark. Der ses med andre ord at være skabt en naturlig forventning i det grønlandske samfund om, at stillingsbetegnelsen "advokat" indebærer samme faglige garantier mv., som det er tilfældet i Danmark.

Kommissionen finder det af principiel betydning, at der indføres regler for advokater og disses virksomhed, som kan sikre den fortsatte opfyldelse af de gældende forventninger til advokatbetegnelsens indhold. Henset til baggrunden for advokatstandens tilstedeværelse i Grønland og til den måde, hvorpå advokatvirksomheden har formet sig, finder kommissionen endvidere, at reglerne i videst muligt omfang bør være identiske med de for advokater i Danmark gældende regler, som også stort set svarer til reglerne for advokater på Færøerne. Afvigelser fra de danske regler foreslås således kun i det omfang, der efter de særlige grønlandske forhold er behov for det. For indførelse af retsenhed på området taler også hensynet til at opretholde en ensartet faglig standard blandt rigets samlede advokatstand, således at personer, der efter den danske (eller færøske) ordning ikke er fundet egnet til at udøve advokatvirksomhed, heller ikke i Grønland kan drive virksomhed under betegnelsen advokat og visa versa.

Med udgangspunkt i forslaget om, at der bør indføres samme retstilstand for advokater i Grønland som for advokater i den øvrige del af riget beskrives i det følgende en række af de problemstillinger, som skal afklares nærmere i forbindelse med reguleringen af området.

3.2.2. Generel regulering af advokaters forhold og virksomhed

I Danmark er advokaternes forhold og virksomhed reguleret ved den danske retsplejelovs kapitel 12, om beskikkelse som advokat og udøvelse af advokatvirksomhed, kapitel 13, om advokaters møderet for domstolene og autorisation af advokatfuldmægtige, kapitel 14, om ophør af retten til at udøve advokatvirksomhed, kapitel 15, om Advokatsamfundet og Advokatnævnet, kapitel 15 a, om salærklager, og kapitel 15 b om disciplinærsager.

Når bortses fra enkelte afvigelser, som dels omtales i det følgende, dels fremgår af det af kommissionen udarbejdede lovudkast med bemærkninger, foreslås det som nævnt, at der ved den fremtidige grønlandske retsplejelov finder en identisk regulering sted for så vidt angår advokaterne i Grønland.

Efter den danske retsplejelov administreres advokatordningen af henholdsvis justitsministeren og advokatmyndighederne – dvs. Advokatrådet, Advokatnævnet og kredsbestyrelserne under Det Danske Advokatsamfund. Beskikkelse som advokat (advokatbestalling) meddeles således af justitsministeren, mens behandlingen af salærklager sker ved Advokatsamfundets kredsbestyrelser med klageadgang til Advokatnævnet, og behandlingen af disciplinærsager finder sted ved Advokatnævnet – enten efter klage fra den krænkede part eller ved, at sagen rejses af Advokatrådet, som fører et generelt tilsyn med advokaterne og deres fuldmægtige. De nævnte instanser er i tilslutning hertil tillagt andre opgaver, herunder f.eks. for Advokatsamfundets vedkommende udarbejdelsen af regler om advokaters pligter med hensyn til bl.a. behandlingen af betroede midler og iværksættelse af de fornødne kontrolforanstaltninger.

Kommissionen foreslår, at advokatordningen også for Grønlands vedkommende skal administreres af justitsministeren og advokatmyndighederne under Det Danske Advokatsamfund. I konsekvens heraf skal advokaterne i Grønland ligesom advokaterne i Danmark og på Færøerne være automatiske medlemmer af Det Danske Advokatsamfund. Forslaget om justitsministerens beføjelser er begrundet i, at justitsministeren også for Grønlands vedkommende er den politisk ansvarlige for retsvæsenet. Baggrunden for forslaget om at lade advokaterne i Grønland indgå under Det Danske Advokatsamfund og de danske advokatmyndigheder er, at der efter advokaterne i Grønlands begrænsede antal ikke er fundet tilstrækkeligt grundlag for etablering af en særlig grønlandsk organisation, der kan forestå udøvelsen af de omhandlede beføjelser mv. Hertil kommer, at det efter kommissionens opfattelse vil være hensigtsmæssigt at sikre ensartetheden mellem advokaterne i Grønland og advokaterne i Danmark også gennem administrationen af ordningen – dog med den fornødne respekt for sådanne forskelle, der måtte følge af de særlige grønlandske forhold. De nærmere overvejelser om, hvorledes hensynet til grønlandske interesser og indsigten med grønlandske forhold kan sikres ved Det Danske Advokatsamfund og de danske advokatmyndigheder overlades til indbyrdes drøftelser mellem advokaterne i Grønland og Advokatsamfundet.

Advokatordningen i Danmark involverer foruden de nævnte administrative myndigheder også de danske domstole. Som eksempel kan nævnes domstolenes behandling af straffesager vedrørende overtrædelser af advokatrelaterede bestemmelser samt behandlingen af civile sager vedrørende advokatsalær. Hertil kommer en anden særlig gruppe af sager, hvor domstolene har til opgave at fastslå en persons rettigheder i henseende til at kunne opnå eller bevare retten til at udøve advokatvirksomhed. Sådanne sager er efter den danske retsplejelov henlagt til landsretten som 1. instans med direkte appeladgang til Højesteret, jf. herved den danske retsplejelovs § 121, stk. 4, hvorefter landsretten forestår prøvelsen af justitsministerens afslag på advokatbeskikkelse efter § 121, stk. 2 og 3, ligesom landsretten efter § 139 kan frakende retten til at udøve advokatvirksomhed, hvis der foreligger sindssygdom eller betydelig forfalden gæld til det offentlige. Prøvelse af Advokatnævnets afgørelser over for en advokat, der har tilsidesat sine pligter – herunder afgørelser om frakendelse – henhører efter den danske retsplejelovs §§ 147 c og 147 e ligeledes under landsretten.

Ved indførelse af advokatordningen for Grønland vil det være naturligt at henlægge domstolenes opgaver til de grønlandske domstole. Kriminalsager, der relaterer sig til advokatreglerne, vil herefter i medfør af de almindelige bestemmelser om saglig kompetence skulle behandles af kredsretterne. I forbindelse hermed skal kredsretten skulle kunne tage stilling til spørgsmålet om frakendelse af retten til at udøve advokatvirksomhed, hvis f.eks. kriminalsagen begrunder en nærliggende fare for misbrug af stillingen som advokat. Også civile sager om advokatsalær mv. vil i medfør af de almindelige regler for saglig kompetence skulle henhøre under kredsretterne. Er der tale om en særlig kompliceret sag, vil der, hvad enten der er tale om en kriminalsag eller civilsag, kunne ske henvisning til den juridiske domstol i 1. instans (Retten i Grønland) efter den foreslåede almindelige bestemmelse om henvisning af komplicerede sager.

Som en undtagelse til de almindelige regler for kredsretternes saglige kompetence foreslås det, at sager om prøvelse af retten til at udøve advokatvirksomhed, der i Danmark er henlagt til landsretten, skal behandles af Retten i Grønland som almindelig 1. instans. Ved appel skal sagen herefter behandles af Grønland Landsret som kollegial ret, jf. herved kommissionens forslag om, at landsretten skal bestå af 3 juridiske dommere ved behandlingen af sager, der allerede i 1. instans er afgjort af en juridisk dommer. Appel af Grønlands Landsrets afgørelse til Højesteret skal som i andre tilfælde være betinget af Procesbevillingsnævnets tilladelse, som kan gives, hvis sagen er af principiel karakter. Denne ordning indebærer – som det generelt er tilfældet for den foreslåede instansordning – en anden ordning end i Danmark, hvor der fra landsretterne som 1. instans er fri appeladgang til Højesteret. For nærmere oplysninger om baggrunden for denne forskel henvises til afsnit VI, kap. 5.2.

Om en sag i øvrigt skal behandles af de grønlandske eller danske domstole må bero på værnetingreglerne. Har en advokat, som hidtil har drevet virksomhed i Grønland, på tidspunktet for sagens anlæg ikke længere værneting i Grønland, men derimod i Danmark, skal sagen således anlægges ved den domstol, som efter den danske retsplejelovs regler er rette værneting for sagen. Viser der sig at være værneting for sagen i begge dele af riget, vil det for sager om

prøvelse af frakendelse mv., som rejses af justitsministeren, formentlig være mest hensigtsmæssigt, at de anlægges ved domstolene i det land, hvor advokaten har fast ophold.

For at sikre formålet bag indførelsen af en advokatordning i Grønland, som svarer til ordningen for advokater i den øvrige del af riget, forudsættes det, at afgørelser om advokater, der er truffet efter den danske eller færøske retsplejelov, skal have samme retsvirkning i Grønland, som afgørelser, der er truffet efter de tilsvarende bestemmelser i den grønlandske retsplejelov, og omvendt.

3.2.3. Advokaters møderet for domstolene

Spørgsmålet om retten til at møde for de grønlandske domstole er behandlet generelt i kap. 1 ovenfor om rettergangsfuldmægtige og bisiddere i civile sager, og i kap. 2 om bisiddere i kriminalsager, hvortil der henvises. I det følgende opsummeres således alene de hovedsynspunkter, der har været af særlig betydning for spørgsmålet om advokaters møderet.

Som det fremgår af de nævnte afsnit, har overvejelserne vedrørende den fremtidige møderetsordning fundet sted i direkte tilknytning til overvejelserne om domstolenes fremtidige struktur.

Under hensyn til, at der fortsat foreslås at skulle eksistere et antal lokale kredsretter med en lokal forankret lægperson som kredsdommer, er der således ikke fundet grundlag for en ordning som i Danmark, hvor advokater har eneret på at føre retssager for andre. Der er herved også lagt vægt på, at der fortsat ikke står advokater til rådighed i byerne uden for Nuuk og Qaqortoq, ligesom de danske advokater normalt vil være uden de særlige kvalifikationer, som de læge rettergangsfuldmægtige og bisiddere repræsenterer i henseende til beherskelsen af det grønlandske sprog og indsigten med de grønlandske og stedlige forhold.

Forslaget om at bevare den læge kredsdommerordning har desuden givet anledning til overvejelser om, hvorvidt hensynet til den processuelle balance taler for en begrænsning af advokaters møderet for kredsretterne.

Kommissionens overvejelser vedrørende dette spørgsmål har taget udgangspunkt i erfaringerne med den gældende ordning, hvorefter advokater som alle andre uberygtede og myndige personer har fri møderet, uden at dette har medført noget massivt fremmøde af advokater ved kredsretterne, og uden at advokaternes deltagelse i øvrigt ses at have givet anledning til problemer.

For de civile sagers vedkommende har kommissionen endvidere lagt vægt på, at der er fast og langvarig praksis for advokaternes medvirken ved kredsretterne på skriftligt grundlag. Kommissionen har ikke fundet grundlag for at afskære denne praksis, som efter det oplyste har fungeret tilfredsstillende, og som ved Nuuk Kredsret har udviklet sig derhen, at advokaterne også møder personligt i retten. For de civile sagers vedkommende foreslås det herefter at opretholde den gældende ordning, hvorefter såvel advokater som alle andre uberygtede og myn-

dige personer har fri møderet for de grønlandske domstole. Selv om møderetten således foreslås at skulle være fri, foreslås adgangen til at få beskikket en advokat til at føre sagen for sig begrænset til de sager, hvor det efter sagen eller omstændighederne i øvrigt må anses for påkrævet med en sådan bistand. Der henvises herom til kap. 1 ovenfor.

Spørgsmålet om advokaters møderet i kriminalsager ved kredsretterne har givet anledning til særlige overvejelser, jf. herved kap. 2. Imod advokaters møderet har i denne forbindelse været anført, at advokaternes deltagelse – afhængig af dens omfang – kan ødelægge forudsætningerne for at etablere den stand af lokale autoriserede forsvarere, som kommissionen foreslår skal være grundlaget for den fremtidige forsvarerordning ved kredsretterne, jf. overvejelserne i kap. 2. Kommissionen har dog lagt vægt på, at advokaterne efter den gældende ordning med fri møderet kun møder som bisiddere i kriminalsager ved Nuuk Kredsret, hvor deres deltagelse efter det oplyste endvidere har fungeret til alles tilfredshed. Hertil kommer, at der efter kommissionens opfattelse bør gælde ensartede regler for advokaters ret til at møde for kredsretterne i henholdsvis civile sager og kriminalsager. Under hensyn hertil foreslås det, at advokater som hidtil skal have fri møderet for kredsretterne også i kriminalsager, men at omfanget af deres deltagelse skal finde et passende leje gennem reglerne for beskikkelse. Som det fremgår af kap. 2 foreslås det således, at der kun i særlige tilfælde skal kunne beskikkes en advokat som forsvarer ved kredsretterne.

Af generel betydning for forslaget om at bevare advokaternes frie møderet har også været en opfattelse af, at advokaterne – navnlig i kombination med indførelsen af en særlig kredsdommeruddannelse – kan bidrage positivt til kredsretternes faglige udvikling. Denne opfattelse ses bestyrket af erfaringer ved Nuuk Kredsret. Det positive udbytte af advokaternes medvirken må dog bl.a. antages at afhænge af, at kredsretterne gradvis får mulighed for at indrette sig på den procesform, som advokaterne bærer med sig. Kommissionen finder, at der med de stillede forslag til bl.a. ordningen for beskikkelse af advokater som rettergangsfuldmægtige og forsvarere ved kredsretterne er skabt grundlag for en passende gradvis udvikling.

Svarende til den gældende ordning har kommissionen ikke ment at burde skelne mellem møderetten for advokater med kontor i Grønland og advokater med kontor andetsteds i riget. Advokater med kontor i Danmark og på Færøerne vil således også have fri møderet for de grønlandske domstole. Forslaget er praktisk begrundet, idet det under hensyn til landets størrelse og advokaternes begrænsede antal ikke kan udelukkes, at alle advokater i Grønland kan være forhindrede af habilitetsmæssige eller andre grunde.

Ovenstående vedrører alene spørgsmålet om advokaters møderet for de grønlandske domstole, dvs. kredsretterne, Retten i Grønland og Grønlands Landsret. For så vidt angår møderetten for Højesteret, der også indgår i den fremtidige grønlandske domstolsordning, og for de danske domstole i øvrigt foreslås reglerne i den danske retsplejelov fortsat at skulle være gældende. Af hensyn til advokater med kontor i Grønland foreslås det dog, at møderet for de danske landsretter skal kunne opnås ved at aflægge møderetsprøven efter den danske retsplejelovs § 133 for Grønlands Landsret, når denne er i funktion som kollegial ret (dvs. sammensat af landsdommeren og to danske landsdommere). Dette kan gennemføres ved en tilføjelse til den

nævnte bestemmelse i den danske retsplejelov. Bestemmelsen vil også kunne anvendes af advokater med kontor i Danmark, som vil få adgang til at føre prøvesager for Grønlands Landsret som kollegial ret med henblik på at opnå møderet for de danske landsretter.

Møderetten for Højesteret reguleres af den danske retsplejelovs § 134, hvorefter det er en betingelse for møderet, at den pågældende advokat har været i virksomhed som advokat med møderet for landsret i mindst 5 år, og at den pågældende kan opnå landsrettens erklæring om at være øvet i procedure. En sådan erklæring om øvethed i procedure bør efter kommissionens opfattelse også kunne afgives af Grønlands Landsret. Ændringen kan gennemføres ved en tilføjelse til den danske retsplejelovs § 134. Grundlaget for erklæringen er sager, der er ført for Grønlands Landsret som kollegial ret, men det bør ikke være udelukket, at også andre sager kan indgå i bedømmelsen. Ved den foreslåede ændring får advokater med kontor i Grønland lettere ved at opnå møderet for Højesteret og på denne måde også bedre mulighed for at kunne føre grønlandske sager til afslutning i domstolssystemet. Desuden sikres også i denne henseende en ligestilling mellem de danske landsretter og Grønlands Landsret som kollegial ret.

3.2.4. Advokaters pligt til at lade sig beskikke ved domstolene og til at yde retshjælp – indførelse af en beneficieordning

Som nævnt under beskrivelsen af den gældende ordning eksisterer der ikke i dag en pligt for advokater i Grønland til at lade sig beskikke ved domstolene eller til at yde borgerne retshjælp. I Danmark følger en sådan pligt derimod af den ved den danske retsplejelovs § 336, jf. §§ 128 og 733 hjemlede beneficieordning, hvorefter justitsministeren antager et passende antal advokater til at udføre sager for parter, der har fri proces. Heraf følger en pligt til også at yde retshjælp til personer, der opfylder de økonomiske betingelser for fri proces og til at beskikkes som offentlige forsvarere.

For på tilsvarende måde at sikre de grønlandske domstoles mulighed for at kunne beskikke en advokat i såvel civile sager som kriminalsager og for at sikre grundlaget for en advokatbaseret retshjælpsordning foreslås det ved den fremtidige retsplejelov at indføre en lignende beneficieordning i Grønland. Forslaget til etablering af en advokatbaseret retshjælpsordning er nærmere omtalt nedenfor i kap. 4, hvortil der henvises. Ligesom i Danmark skal pligten til at lade sig beskikke og til at yde retshjælp herefter afhænge af advokaternes frivillige ansøgning om optagelse under ordningen.

Antagelse under beneficieordningen foreslås at skulle medføre pligt til at lade sig beskikke ved en hvilken som helst kredsret samt ved Retten i Grønland, Grønlands Landsret og Højesteret. Pligten til at lade sig beskikke skal desuden omfatte alle former for beskikkelse – dvs. foruden som rettergangsfuldmægtig i civile sager og forsvarer i kriminalsager også som "udenretlig rådgiver" og "stedlig medhjælper" i kriminalsager, jf. nærmere kap. 2.3.5.3 og kap. 2.3.6. ovenfor.

Udover et passende antal advokater med kontor i Grønland foreslås det, at justitsministeren skal antage et passende mindre antal advokater med kontor andetsteds i riget – oplagt i Danmark – hvor de pågældende på tilsvarende måde som advokaterne i Grønland skal stå til rådighed for de grønlandske domstoles beskikkelse. Ordningen skal dog ikke for disse advokaters vedkommende omfatte pligten til at yde retshjælp. Muligheden for at kunne beskikke en advokat med kontor i Danmark kan være af betydning i tilfælde, hvor der ikke i Grønland står en advokat til rådighed, som kan påtage sig sagen, eller hvor sagen i øvrigt vedrører en i Danmark anbragt sigtet, tiltalt eller dømt person, som har behov for stedlig bistand. Ordningen antages at medføre, at der i Danmark etableres en kreds af advokater med indsigt i grønlandsk ret og grønlandske forhold i øvrigt.

3.2.5. Overvejelser vedrørende ikke-advokaters ret til at udøve juridisk rådgivningsvirksomhed i erhvervsmæssigt øjemed

Kommissionen har overvejet, om der i Grønland bør indføres en lovgivning i lighed med den i Danmark gældende "vinkelskriverlov", hvorefter det i et vist omfang er forbudt andre end advokater at udbyde (annoncere med) juridisk rådgivning. I tilknytning hertil er der foretaget en vurdering af, om området for advokatvirksomhed i øvrigt bør nyde særlig beskyttelse over for andre personers og faggruppers udøvelse af juridisk rådgivning i erhvervsmæssigt øjemed.

Af betydning for disse overvejelser har bl.a. været, at advokaterne i Grønland efter kommissionens forslag fortsat ikke skal have eneret på at føre retssager for andre. At møderetten for de grønlandske domstole således også fremover skal tilkomme en bredere personkreds end i Danmark, findes alt andet lige at tale imod en lovgivning, hvorefter netop advokaterne tillægges særlige rettigheder.

Hertil kommer, at man også i Danmark har måttet konstatere, at en generel beskyttelse af området for "advokatvirksomhed" ikke er mulig, idet begrebet og dets omfang ikke nærmere kan defineres. Udviklingen i Danmark går således i retning af et tiltagende konkurrencepræget rådgivningsmarked, hvilket illustrerer, at der under alle omstændigheder ikke i længden kan dæmmes op for andre personers og faggruppers rådgivning og bistand.

Når bortses fra forslaget om at beskytte stillingsbetegnelsen "advokat", finder kommissionen herefter ikke grundlag for en lovgivning, der søger at afgrænse og beskytte området for udøvelsen af juridisk rådgivning i erhvervsmæssigt øjemed. Som en konsekvens heraf vil det også fremover være sådan, at enhver kan nedsætte sig som professionel juridisk rådgiver og i forbindelse hermed annoncere med såvel indenretlig som udenretlig bistand af juridisk karakter.

Som nævnt har der ikke hidtil været praksis for, at andre end advokater har nedsat sig som professionelle juridiske rådgivere. Henset til bl.a. de foreslåede regler for møderet og til den omstændighed, at der foreløbig ikke står advokater til rådighed i byerne uden for Nuuk og Qaqortoq, kan det dog ikke udelukkes, at der vil være et klientmarked for ikke-advokater, der måtte gøre brug af muligheden for at etablere sig som erhvervsdrivende rådgivere. De forbru-

gerbeskyttelseshensyn, som i denne forbindelse kan gøre sig gældende, findes imidlertid at måtte varetages gennem almindelige markedsmekanismer. Henset til navnlig det grønlandske samfunds begrænsede størrelse skønner kommissionen således, at rygter om ukvalificeret eller mangelfuld rådgivning forholdsvis hurtigt vil medføre, at der ikke kan tiltrækkes klienter til virksomheden. Hertil kommer i henseende til den indenretlige virksomhed de garantier, der følger af kommissionens forslag til, hvorledes der i civile sager og kriminalsager skal sikres parten den fornødne bistand. Endelig vil der i særligt graverende tilfælde ligesom i dag være mulighed for i forbindelse med en kriminalsag at frakende en person retten til at udøve den omhandlede rådgivningsvirksomhed, hvis der efter kriminalsagens indhold er nærliggende fare for, at vedkommende vil misbruge sin stilling.

Efter en samlet vurdering er det således kommissionens opfattelse, at eventuelle negative konsekvenser af fortsat at lade området for juridisk rådgivningsvirksomhed være ureguleret har et sådant begrænset omfang, at der i hvert fald ikke på nuværende tidspunkt er anledning til at indføre en særlig lovgivning herom.

3.2.6. Høring af advokaterne i Grønland

Kommissionen har under sit arbejde haft lejlighed til at drøfte en række af de ovennævnte forslag med repræsentanter for advokatkontorerne i Grønland.

Kommissionens forslag om, at der som udgangspunkt skal indføres samme regler for advokater og disses virksomhed i Grønland, som er gældende i Danmark, og at advokaterne i Grønland skal være medlemmer af Det Danske Advokatsamfund og henhøre under de danske advokatmyndigheders kompetence i henseende til behandlingen af klagesager mv., har vundet tilslutning hos hovedparten af repræsentanterne for advokatkontorerne i Grønland. Det er dog i denne forbindelse blevet pointeret, at der ved indførelsen og administrationen af ordningen skal sikres en passende hensyntagen til advokaterne i Grønlands særlige interesser, herunder, at der ved behandlingen af klagesager mv. skal foreligge den fornødne indsigt med de særlige forhold, som gør sig gældende for udøvelse af advokatvirksomhed i Grønland.

Som eksempler på områder, hvor det kan være vanskeligt eller umuligt at følge samme standarder i Grønland som i Danmark er nævnt, at de danske retningslinier for sagsbehandlingstid ikke altid kan opfyldes i Grønland, ligesom de danske salærregler grundet det væsentligt højere omkostningsniveau i Grønland ikke kan lægges til grund. Det grønlandske samfunds størrelse og struktur medfører endvidere, at det ikke altid er muligt at iagttage samme habilitetsnormer eller etiske regler i øvrigt, som gælder i Danmark. Som et eksempel er nævnt reglen om, at en advokat ikke må rette direkte henvendelse til modpartens klient, hvilket kan være vanskeligt at undgå i et lille samfund, hvor alle kender hinanden, og hvor en part finder det naturligt under et tilfældigt møde på gaden eller lignende at indlede en samtale med advokaten om sagen.

Én advokat har udtalt sig imod advokaterne i Grønlands medlemskab af Det Danske Advokatsamfund. Som begrundelse er anført, at Advokatsamfundet er en dansk interesseorganisation,

hvor posterne er besat med danske konkurrenter, som er uden kendskab til de særlige grønlandske forhold, der på en lang række centrale områder indebærer væsentlige forskelle til Danmark. Denne advokat finder det endvidere tvivlsomt, hvilket behov den grønlandske befolkning har for at kunne klage til en dansk myndighed. Klager over advokater vil under alle omstændigheder skulle behandles af domstolene i Grønland, men skal der være en særlig advokatklageordning bør den efter advokatens opfattelse henlægges til en grønlandsk myndighed – eventuelt Det Grønlandske Forbrugerklageråd eller lignende.

Repræsentanter for de øvrige advokatkontorer i Grønland har heroverfor anført, at de til sikring af bl.a. de advokat-etiske regler tiltræder indførelsen af en særlig klageordning, ligesom de i øvrigt foretrækker klagernes behandling ved en sagkyndig dansk myndighed frem for en grønlandsk myndighed uden faglig indsigt på området – dog fortsat under den forudsætning, at de danske advokatmyndigheder inddrager de fornødne hensyn til de særlige grønlandske forhold.

Samtlige repræsentanter for advokatkontorerne i Grønland har kunnet tilslutte sig kommissionens synspunkt om, at der ikke er grundlag for en ordning med eneret for advokater på at føre retssager for andre.

Langt den overvejende del af advokaterne har endvidere kunnet tiltræde forslaget om, at der indføres en beneficieordning, hvorefter advokater, der frivilligt søger og optages under ordningen, har pligt til at lade sig beskikke ved domstolene og til at yde retshjælp. Disse advokater har endvidere på forhånd tilkendegivet, at de er villige til at søge optagelse under ordningen. I denne forbindelse har man også drøftet de nærmere retningslinier for den foreslåede retshjælpsordning, jf. nærmere kap. 4 nedenfor.

Vedrørende spørgsmålet om en mulig regulering af ikke-advokaters ret til at udøve juridisk rådgivning i erhvervsmæssigt øjemed, har samtlige repræsentanter for advokatkontorerne i Grønland været enig med kommissionen i, at der ikke ses grundlag for indførelse af yderligere regler herom, herunder, at der ikke er grundlag for en lovgivning i lighed med den danske "vinkelskriverlov". Holdningen er blevet udtrykt derhen, at borgerne gennem beskyttelsen af advokattitlen skal sikres visse faglige og etiske standarder, men at markedet for rådgivning i øvrigt skal være frit, så forbrugeren efter eget valg kan gå til andre faggrupper. Én advokat, som i øvrigt er enig i, at der ikke skal indføres yderligere regulering af området for rådgivningsvirksomhed, har dog i denne forbindelse anført, at beskyttelse af advokattitlen er uden betydning, idet en advokat, som mister sin bestalling, under alle omstændigheder kan fortsætte sin virksomhed, blot uden anvendelse af betegnelsen advokat.

Kapitel 4. Retshjælp

4.1. Indledning

Af kommissoriet fremgår, at kommissionen i forbindelse med udarbejdelsen af et udkast til revision af den grønlandske retsplejelov bl.a. skal være opmærksom på behovet for lovfæstelse af regler om fri proces og retshjælp.

Vedrørende fri proces henvises til afsnit IX, kap. 5, hvoraf fremgår, at der med udgangspunkt i de danske regler på området, er udarbejdet udkast til et særligt kapitel i retsplejeloven.

I dette kapitel behandles spørgsmålet om retshjælp, i 4.2., 4.3. og 4.4. den gældende ordning og i 4.5. kommissionens overvejelser og forslag.

4.2. Hjemmelsgrundlaget for udøvelse af retshjælp

Ifølge retsplejelovens kapitel 3, § 5, stk. 1, skal retsformanden, hvor en modtaget stævning ikke er forskriftsmæssig, foranledige stævningen "fuldstændiggjort". Af kapitel 3, § 5, stk. 2, fremgår det videre, at "myndighederne" på begæring skal vejlede sagsøgeren med hensyn til stævningens udfærdigelse. Af forarbejderne til kapitel 3, § 5, fremgår det, at man, som følge af den manglende adgang til advokatbistand, har anset det for betydningsfuldt at fastslå en pligt til for myndighederne at vejlede parterne også med hensyn til stævningens udfærdigelse, herunder påstandens formulering. Det anføres endvidere, at retsformanden af egen drift bør yde sagsøgeren den fornødne vejledning, hvis den i stævningen formulerede påstand lider af uklarhed.

Ifølge kapitel 3, § 13, stk. 2, påhviler det endvidere retsformanden under domsforhandlingen at vejlede parterne med hensyn til deres påstande, herunder også udvidelse eller indskrænkning af disse og med hensyn til de anbringender og bevismidler, der kan påberåbes. For så vidt angår baggrunden for denne bestemmelse henviser forarbejderne tilsvarende til den manglende adgang til advokatbistand, ligesom det bemærkes, at parterne ikke kan ventes altid at være i stand til selv at drage omsorg for sagens rette førelse.

Den gældende retsplejelov indeholder ikke yderligere bestemmelser, som tager stilling til spørgsmålet om retsvæsenets vejledning af borgerne i retlige forhold.

De anførte bestemmelser har, uagtet de ikke generelt regulerer spørgsmålet om retshjælp, dannet grundlag for den vejlednings- og retshjælpsvirksomhed, som retterne yder for nuværende, og som går ud over, hvad bestemmelserne direkte omhandler.

At udøvelsen af vejledning har fået en mere omfattende karakter i praksis end forudsat er en følge af en naturlig udvikling i retning af at søge at undgå unødige søgsmål. Udviklingen har medført, at retterne generelt påtager sig – og føler forpligtelse til – at udøve retshjælp over for

borgere, der henvender sig med spørgsmål af retlig karakter, også hvor spørgsmålene ikke tager direkte sigte på et påtænkt eller anlagt søgsmål.

4.3. Praksis for udøvelse af retshjælp

I Nuuk, hvor Grønlands Landsret har sæde og retsvæsenet følgelig, i modsætning til de øvrige byer i Grønland, har jurister til rådighed, har udøvelsen af retshjælp efterhånden taget karakter af en fast retshjælpsordning. Ordningen er blevet til som en faktisk konsekvens af borgernes henvendelser til Nuuk Kredsret, hvilke ofte resulterede i, at personalet i kredsretten henvendte sig til eller henviste til landsrettens jurister. Efterhånden som henvendelserne tog til i omfang, følte landsrettens jurister i begyndelsen af 1980'erne et behov for at samle disse til et nærmere bestemt tidspunkt. Det blev herefter indført som fast ordning, at borgerne én gang ugentligt inden for et nærmere bestemt tidsrum kunne rette henvendelse til en jurist fra landsretten.

Det formelle grundlag for ordningen er de ovenfor anførte bestemmelser i retsplejelovens kapitel 3, sammenholdt med kapitel 1, § 16, stk. 1, hvorefter det påhviler landsdommeren at vejlede kredsretterne i spørgsmål vedrørende retsudøvelsen. Af principielle årsager (hensynet til habiliteten og en reel 2-instansbehandling) udøver landsdommeren dog ikke selv retshjælp, men lader i medfør af kapitel 1, § 3, sine fuldmægtige udføre opgaven.

Om karakteren af den retshjælp, der udøves, kan oplyses, at der, foruden mundtlig rådgivning, udfærdiges skrivelser på vegne rådsøgende, som sigter mod at oplyse sagen og afklare problemstillingerne udenretligt, ligesom der om fornødent udfærdiges stævning på den rådsøgendes vegne.

Der foretages ikke nærmere undersøgelser af, hvorvidt de personer der henvender sig, er ubemidlede. Hvor juristen har kendskab til, eller det i øvrigt tydeligt fremgår, at dette ikke er tilfældet, vil vedkommende afhængigt af de stillede spørgsmåls omfang blive henvist til at søge advokatbistand. Der ydes alene vejledning til enkeltpersoner og eventuelt mindre foreninger med ideelle formål, mens virksomheder og større organisationer bliver afvist.

Foruden personlige henvendelser, modtager og besvarer retshjælpen en række telefoniske og skriftlige anmodninger om retshjælp. Dette sker ofte ved kredsretternes mellemkomst, jf. nedenfor.

Hvis en sag kræver særligt omfattende undersøgelser eller videregående bistand, har landsdommeren indført det som fast praksis, at den rådgivende jurist kan bevilge ubemidlede rådsøgende et beløb på ca. 2.000 kr. til en advokat, som kan påtage sig det videre arbejde med sagen. Fremsættes begrundet begæring herom, vil beløbet i særlige tilfælde kunne forhøjes til maksimalt ca. 5.000 kr. Beløbet ydes som det mindre i det mere, idet landsdommeren ligeledes har bevillingsmyndigheden for så vidt angår fri proces. Giver sagen anledning hertil, vil der i henhold til advokatens ansøgning efterfølgende kunne bevilges fri proces.

Er det på forhånd oplagt, at sagen vil føre til søgsmål, og er i øvrigt betingelserne for fri proces opfyldte, vil den rådgivende jurist umiddelbart kunne meddele fri proces.

I byerne uden for Nuuk udøves retshjælp af de enkelte kredsretter.

Af praktiske årsager og af hensyn til at udbrede borgernes kendskab til muligheden er det ved opslag i kredsretten som regel bekendtgjort, at kredsdommeren én gang ugentligt inden for et nærmere bestemt tidsrum står til rådighed for retshjælp.

Er kredsdommeren, eller i øvrigt retssekretæren, ikke umiddelbart i stand til at besvare borgernes spørgsmål, rettes telefonisk henvendelse til vejledningsafdelingen i Grønlands Landsret.

Kan heller ikke vejledningsafdelingens ansatte – typisk en af juristerne – på det foreliggende grundlag besvare henvendelsen, træffes nærmere aftale om, hvad videre skal foretages i sagen med henblik på at skaffe yderligere oplysninger eller lignende. Eventuelt vil kredsrettens sekretær eller kredsdommeren være den pågældende borger behjælpelig med at udforme en skrivelse til retshjælpen i Nuuk (att. en af vejledningsafdelingens jurister), hvori problemstillingen nærmere beskrives.

Hvor borgeren skønnes i stand hertil, forekommer det, at kredsretten blot henviser vedkommende til at rette skriftlig henvendelse til retshjælpen i Nuuk (v/ landsdommeren). Det sker ligeledes, at en borger, uden forinden at have kontaktet kredsretten, retter direkte telefonisk eller skriftlig henvendelse til landsrettens jurister eller retshjælpen i Nuuk.

Vedrørende karakteren af de spørgsmål, som borgerne henvender sig med til retshjælpen, kan oplyses, at disse falder inden for alle retsområder. Hyppigt vedrører henvendelserne dog familieretlige forhold som separation, skilsmisse, forældremyndighed, børnebidrag mv. eller spørgsmål med relation til det forvaltningsretlige område, herunder især spørgsmål om rigtigheden af kommunernes inddrivelsesvirksomhed. En del lønmodtagere henvender sig med spørgsmål om opsigelse og manglende løn- eller feriepengeafregning, ligesom en del henvendelser affødes af aftaler om køb eller serviceydelser. Endelig forekommer en del henvendelser, som vedrører spørgsmål om erstatning i anledning af færdselsuheld, arbejdsskader, lægelig fejlbehandling mv.

4.4. Retshjælp i andet regi

Forud for hjemmestyrets indførelse var juristerne ved det daværende landshøvdingeembede pålagt en generel retshjælpsforpligtelse, for hvilken de honoreredes ved et fast løntillæg. I forbindelse med hjemmestyrets indførelse i 1979, hvor landshøvdingen blev erstattet af rigsombudsmanden, ophørte imidlertid denne ordning, og juristerne ved rigsombudsmanden har aldrig været pålagt en tilsvarende formel pligt til at udøve retshjælp.

Af den omtalte bestemmelse i retsplejelovens kapitel 3, § 5, stk. 2, følger dog en generel forpligtelse for myndighederne til på begæring at yde en sagsøger vejledning med hensyn til stævningens udfærdigelse.

Ved vedtagelsen af landstingsloven om sagsbehandling i den offentlige forvaltning i 1994, er endvidere blevet indført en bestemmelse om, at de sagsbehandlende myndigheder har pligt til at vejlede borgerne om spørgsmål inden for myndighedens sagsområde, ligesom modtagne skriftlige henvendelser, der ikke måtte vedrøre den pågældende myndighed, så vidt muligt skal videregives til rette myndighed. Hvor en afgørelse kan påklages, pålægger omhandlede landstingslov endvidere den sagsbehandlende myndighed at yde klagevejledning i form af meddelelse om, hvilken klageinstans der behandler klagen, hvilken fremgangsmåde der skal følges, og hvilke frister der måtte gælde for indgivelsen af klagen. For de statslige myndigheder i Grønland, der ikke er omfattet af landstingsloven om sagsbehandling i den offentlige forvaltning, gælder den danske forvaltningslov, der indeholder tilsvarende bestemmelser.

Når bortses fra bestemmelserne i retsplejeloven og landstingsloven om sagsbehandling i den offentlige forvaltning/den danske forvaltningslov, kan der ikke påvises regler, som foreskriver en generel eller mere omfattende retshjælpsforpligtelse overfor borgerne.

I praksis besvares en række personlige, telefoniske og skriftlige henvendelser fra borgere, der mere eller mindre på eget initiativ anmoder om vejledning i retlige spørgsmål, af juristerne ved rigsombudet, politimesterembedet, hjemmestyret og kommunerne.

Endvidere udøver advokaterne i Nuuk i et vist omfang retlig vejledning uden at kræve vederlag herfor, hvor en borger måtte henvende sig med spørgsmål i en sag, som advokaten i øvrigt ikke kan eller ønsker at påtage sig. Generelt vil borgerne dog ikke på eget initiativ kunne opnå advokatbistand, medmindre de er i stand til at betale herfor.

4.5. Kommissionens overvejelser og forslag

Samfundsudviklingen og en tiltagende kompliceret lovgivning ikke mindst inden for det offentligretlige område har affødt et meget stort behov hos borgerne for at kunne søge vejledning i retlige spørgsmål.

Erfaringerne ved domstolene og andre instanser, som aktuelt påtager sig at udøve en sådan vejledning, peger klart i retning af, at de eksisterende muligheder for at søge retshjælp, især for almindelige og ubemidlede borgere uden for Nuuk, ikke er tilstrækkelige.

Forholdet skal ses i lyset af, at der efter den gældende lovgivning ikke eksisterer en generel og formaliseret retshjælpsordning.

I relation til den retshjælp, som udøves i retternes regi, er det kendetegnende, at ordningen hviler på et hjemmelsgrundlag, som ikke oprindeligt har haft en egentlig retshjælpsordning for øje, men har taget sigte på vejledning af parterne i civile sager.

Uagtet det som følge af den faktiske virkelighed har været forudsat ved retsplejeloven, at dommeren skulle udøve en ret omfattende vejledning af parterne, kan det anses for betænkeligt i henseende til retternes habilitet og omdømme, at domstolene påtager sig en generel og mere omfattende retshjælpsforpligtelse. Dette gælder ikke mindst i relation til juristerne ved Grønlands Landsret, der fungerer som retsformænd i 2. instans.

Med henblik på etablering af en generel og i øvrigt landsdækkende retshjælpsordning har kommissionen derfor overvejet, hvilke jurister der i øvrigt står til rådighed, og som ville kunne påtage sig at udføre retshjælpen. I tilslutning hertil er retshjælpens organisatoriske placering overvejet.

Antallet af jurister uden for Nuuk er stærkt begrænset, ligesom deres tilstedeværelse har tilfældighedens karakter. I kommunalt regi kan der efter omstændighederne være enkelte jurister ansat, men de vil i givet fald være ansat i stillinger, som ikke permanent kan forventes at ville være besat med en jurist. Tilsvarende vil gøre sig gældende for de enkelte jurister, som måtte være ansat privat eller i andet offentligt regi uden for Nuuk. Kommissionen har som følge heraf måttet konkludere, at der ikke i områderne uden for Nuuk står faglige ressourcer i form af jurister til rådighed, som kan udgøre grundlaget for en fremtidig retshjælpsordning.

I Nuuk er der, når bortses fra Grønlands Landsret, ansat jurister i rigsombudet, politimesterembedet, hjemmestyret, Kanukoka (Kommunernes Landsforening) og hos advokaterne. Der vil endvidere kunne være enkelte jurister ansat ved private virksomheder og organisationer mv.

For så vidt angår politimesterembedet er det af principielle årsager fundet udelukket, at de her ansatte jurister kan påtage sig at yde retshjælp, udover hvad måtte fremgå af særlige regler med direkte forbindelse til embedets opgaver (som f.eks. vejledning til voldsofre vedrørende erstatning og lignende).

I henseende til de privatansatte jurister har deres tilstedeværelse, som tilfældet er uden for Nuuk, en sådan tilfældig karakter, at der ikke vil kunne etableres en generel retshjælpsordning, som afhænger heraf.

For Kanukokas vedkommende er antallet af jurister så begrænset, at dette heller ikke i sig selv kan danne grundlag for en retshjælpsordning.

Tilbage står rigsombudets og hjemmestyrets jurister samt advokaterne.

Allerede inden kommissionens nedsættelse, indledtes på landsdommerens initiativ en række drøftelser med rigsombudsmanden og Grønlands hjemmestyre om mulighederne for at etablere en generel retshjælpsordning for ubemidlede. Begge instanser var positive i henseende til at ville bidrage til ordningen ved at stille jurister mv. til rådighed, men ønskede på den anden side ikke at påtage sig det organisatoriske ansvar for en retshjælpsordning. Drøftelserne endte

i en foreløbig beslutning om, at man burde overveje mulighederne for at organisere retshjælpen som en selvejende institution, hvortil kunne rekrutteres et passende antal jurister fra de forskellige offentlige myndigheder.

Sideløbende med dette indkaldte landsdommeren advokaterne i Nuuk til et møde, hvor mulighederne for at etablere en retshjælpsordning i advokatregi blev diskuteret. Enkelte af advokaterne var indstillet på at medvirke til en sådan ordning, mens andre stillede sig afvisende over for tanken.

I forbindelse med kommissionens nedsættelse og drøftelse af spørgsmålet om etablering af en retshjælpsordning, viste det sig imidlertid, at de af advokaterne, som tidligere havde afvist at ville deltage, nu havde ændret indstilling til spørgsmålet. Som følge heraf blev der af kommissionen nedsat en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter fra samtlige advokatkontorer samt landsdommeren. Drøftelserne i arbejdsgruppen, som tilendebragtes ultimo 1996, resulterede i en indstilling om, at der skulle etableres en fremtidig og landsdækkende retshjælpsordning baseret på advokater.

I foråret 2002 havde landsdommeren nye drøftelser med advokaterne i Grønland om mulighederne for etablering af en retshjælpsordning. En række af advokaterne gav i den forbindelse generelt udtryk for en vis tilbageholdenhed med at ville medvirke til etablering af en retshjælpsordning i advokatregi, navnlig begrundet i betænkeligheder om ordningens virke i praksis. Efter arten af de henvendelser, der forventes at ville være til retshjælpen, vil kommunernes og hjemmestyrets diverse forvaltninger eller – f.eks. i relation til lønmodtagerspørgsmål – større eller mindre private virksomheder formentlig ofte stå som modpart til den rådsøgende. Det formodes at ville føre til, at en række af advokatkontorerne vil være inhabile i forhold til de rådsøgende, idet advokatkontorerne i vidt omfang har et fast klientforhold til disse myndigheder og virksomheder. Advokaterne har dog samtidig generelt givet udtryk for gerne at ville stå til rådighed for henvisning af konkrete sager, hvori der er behov for retshjælp.

Kommissionen har overvejet arbejdsgruppens indstilling sammenholdt med advokaternes tilkendegivelser i lyset af de begrænsede alternative muligheder, der tegner sig for en fremtidig retshjælpsordning. Det har herefter været kommissionens opfattelse, at en retshjælpsordning baseret på advokater må anses som den mest hensigtsmæssige løsning.

Der er herved lagt vægt på, at udøvelsen af retshjælp og de faglige kvalifikationer, som er af betydning herfor, ligger i naturlig forlængelse af den virksomhed, som advokaterne udfører i erhvervsmæssig sammenhæng. Når henses til, at en væsentlig del af de aktuelle retshjælpshenvendelser vedrører spørgsmål, som har direkte forbindelse til en konkret sag i den offentlige forvaltning, har det endvidere været opfattelsen, at advokaterne også i habilitetsmæssig henseende vil være mest velegnede til at udføre retshjælpen. Endelig er der lagt vægt på, at en ordning, der baserer sig på advokater, har en naturlig organisatorisk placering, som ikke fordrer oprettelsen af en selvstændig enhed, hvorunder ansvaret for retshjælpens virksomhed nærmere skal placeres. Også i administrationsmæssig og omkostningsmæssig henseende har kommissionen vurderet, at en advokatbaseret retshjælpsordning indebærer fordele.

I relation til at være landsdækkende har den foreslåede retshjælpsordning det problem, at næsten alle advokatkontorer har til huse i Nuuk. Da forholdet imidlertid beror på de faktiske omstændigheder, vil der under alle omstændigheder skulle peges på muligheder for, hvorledes rådgivningen på trods af dette forhold kan udbredes til byerne også uden for Nuuk. Nedenfor skitseres et forslag til, hvorledes dette nærmere kan praktiseres.

Uanset den nærmere udformning af en fremtidig retshjælpsordning forudsætter kommissionen, at den retshjælp, der aktuelt udøves af Grønlands Landsrets jurister og af kredsretterne, skal ophøre ved indstiftelsen af en ny ordning. Dette følger af de betænkeligheder ved ordningen, som er omtalt ovenfor. Synspunktet vedrører alene den egentlige retshjælp og omfatter således ikke den vejledning, som skal udøves over for parter i sager, der anlægges eller verserer ved domstolene.

Kommissionen foreslår, at de advokater, der efter egen ansøgning er antaget som beneficerede advokater i henhold til en bestemmelse i retsplejeloven, skal være pligtige at yde ubemidlede borgere retshjælp. Kommissionen forventer, at stort set alle advokater i Grønland vil være omfattet, men har fundet det principielt rigtigst, at det skal være frivilligt, hvorvidt en advokat vil yde retshjælp og føre beneficerede sager. De nærmere regler for ydelse af retshjælp og for vederlag herfor foreslås fastsat af justitsministeren i henhold til en bemyndigelse i loven. Retshjælpsordningen forudsættes at skulle administreres af Retten i Grønland. Det må nærmere drøftes mellem advokaterne og retten, hvordan administrationen skal tilrettelægges, herunder hvem der skal udarbejde vagtskemaer og stille kontorfaciliteter, sekretærbistand, tolkebistand, telefon og telefax til rådighed.

Med henblik på at udbrede rådgivningen til byerne og bygderne uden for Nuuk foreslås det, at der via kredsretterne etableres mulighed for telefonisk kontakt til en advokat i Nuuk f.eks. én gang ugentligt inden for et nærmere bestemt tidsrum, hvilket skal bekendtgøres ved offentlig opslag. Der forudsættes at være adgang til tolkebistand i kredsretten. Via telefax vil der endvidere være mulighed for, at den rådgivende advokat kan se f.eks. en kontrakt, før der rådgives, ligesom der vil være mulighed for, at rådgiveren kan telefaxe et udkast til stævning eller brev i sagen til den rådsøgende.

Retshjælpen foreslås alene at skulle tilbydes privatpersoner, der opfylder de økonomiske betingelser for fri proces, som disse fastsættes af justitsministeren i henhold til de regler, der i øvrigt foreslås indført om fri proces.

Hvor en given sag måtte fordre en mere omfattende rådgivning, foreslås indført mulighed for, at advokaten kan anmode Retten i Grønland om bevilling til såkaldt "udvidet retshjælp". Ordningen bør praktiseres således, at en sådan anmodning kan fremsættes og imødekommes straks. Efter en forsøgsperiode kan det eventuelt vurderes, hvorvidt udvidet retshjælp fortsat skal kræve forudgående tilladelse.

For så vidt angår indholdet af den almindelige retshjælp forudsættes det, at denne primært skal tage sigte på mundtlig rådgivning, men efter omstændighederne skal kunne omfatte koncipering af skrivelser, forespørgsler, stævninger mv. i forholdsvis ukomplicerede sager. I tilfælde, hvor særlige forhold taler derfor, og navnlig hvor der – med yderligere undersøgelser eller mere omfattende rådgivning fra advokaten – skønnes at være udsigt til, at sagen vil kunne afsluttes forligsmæssigt uden anlæg af retssag, forudsættes ansøgt bevilling af udvidet retshjælp til nødvendig brevveksling og udfærdigelse af fornødne dokumenter. Ved meddelelse af udvidet retshjælp skal et almindeligt advokat/klient-forhold anses for værende etableret. Såvel almindelig som udvidet retshjælp forudsættes efter omstændighederne at ville kunne resultere i en anmodning om fri proces.

I henseende til spørgsmålet om bistand til udfærdigelse af klager over politiet forudsættes retshjælpen naturligt at kunne omfatte en sådan. Om bistanden kan udøves under den almindelige retshjælp eller kræver bevilling af udvidet retshjælp, må afhænge af sagens nærmere karakter og omfang.

Kommissionen har under hensyn til de nævnte betænkeligheder, som en række advokater har givet udtryk for i forbindelse med overvejelserne om etablering af en retshjælpsordning i advokatregi, overvejet andre muligheder for etablering af en landsdækkende retshjælpsordning. En mulighed kunne være at etablere en retshjælpsordning i regi af rigsombudsmandsinstitutionen eller ved en selvejende retshjælpsinstitution.

Kommissionen forestiller sig, at der med en sådan ordning skulle etableres en retshjælpsinstitution, hvor rigsombudsmandens jurister – helt eller delvist – skal forestå retshjælpsfunktionen. Idet Grønlands hjemmestyre og rigsombudsmanden har stillet sig positiv i henseende til at ville bidrage til ordningen ved at stille jurister mv. til rådighed, er der mulighed for en ordning, hvor juristerne fra såvel rigsombudsmanden som hjemmestyret medvirker i retshjælpsudøvelsen. Det er dog hensigten, at advokaterne fortsat skal kunne tage konkrete retshjælpsopgaver efter henvisning fra retshjælpsinstitutionen i overensstemmelse med den nuværende retshjælpsordning ved Landsdommeren i Grønland.

Retshjælpsordningen forudsættes at skulle administreres af Rigsombudsmanden i Grønland, herunder også opgaver med f.eks. tilrettelæggelse af retshjælpsvagter, ligesom rigsombudsmandsinstitutionen forudsættes at stille kontorfaciliteter, sekretærbistand, tolkebistand, telefon og telefax til rådighed.

I henseende til retshjælpsfunktionen og opgaverne i øvrigt, er det hensigten, at det skal svare til den beskrevne retshjælpsordning i advokatregi.

Det er fortsat kommissionens håb, at den foreslåede retshjælpsordning i advokatregi kan etableres, trods de seneste tilkendegivelser fra en række advokater i Grønland. Ordningen i regi af rigsombudsmanden eller selvejende institution skal derfor ses som en alternativ ordning for etablering af en offentlig landsdækkende retshjælpsordning, såfremt der ikke er grundlag for en ordning i advokatregi.

Kapitel 5. Økonomiske konsekvenser

5.1. Nuværende udgifter

5.1.1. Udgifter til rettergangsfuldmægtige og bisiddere mv.

Beskikkelse af rettergangsfuldmægtige inden for den *civile retspleje* kommer næsten udelukkende på tale i forbindelse med tildeling af fri proces. Udgifterne til fri proces udgjorde i 1999 **1.363.000 kr.** Da der ikke betales retsafgift i Grønland, og da udgifter til vidner altid afholdes af det offentlige, må dette samlede beløb i hovedsagen antages at vedrøre vederlag mv. til de beskikkede rettergangsfuldmægtige. Der kan dog tillige indgå omkostninger, som den part, der har fri proces, måtte være pålagt at betale til modparten.

Den hyppigst forekommende form for beskikkelse er beskikkelsen af bisidder i *kriminalsager*. Udgifterne hertil afholdes som nævnt i indledningen over det danske domstolsvæsens generelle bevillinger, nærmere bestemt over kontoen "strafferetspleje mv." For Grønlands vedkommende udgjorde udgifterne på denne konto i 1999 **1.118.000 kr.**

Endvidere kan der efter retsplejeloven ske bisidderbeskikkelse i de særlige civile sager, dvs. ægteskabs- og faderskabssager mv. Udgiften hertil udgjorde i 1999 **6.800 kr.**

Den samlede udgift til beskikkelse af rettergangsfuldmægtige og bisiddere mv. udgjorde i 1999 herefter i alt **2.487.800 kr.**

5.1.2. Udgifter til kurser mv. for bisiddere i kriminalsager

I de senere år har der været iværksat en række tiltag for at styrke den faglig kunnen hos bisidderne i kriminalsager. Disse tiltag har navnlig bestået i gennemførelse af en række kurser for såvel mere erfarne som nytilkomne bisiddere. Et andet tiltag har bestået i etablering af en såkaldt hotline-ordning, hvorefter et advokatkontor i Nuuk står til rådighed for telefonisk vejledning af bisidderne til brug i enkeltsager.

Udgifterne til kurser for bisidderne udgjorde i 1999 i alt **462.000 kr.** (i beløbet indgår ikke udgifter forbundet med gennemførelsen af det særlige forsøg med bisidderuddannelse). For så vidt angår hotline-ordningen bemærkes, at udgifterne hertil er indeholdt i den i afsnit VI, kap. 7.4., opførte udgiftspost "Andre tjenesteydelser" på **356.000 kr.** Det er ikke muligt umiddelbart at udskille de nøjagtige udgifter herfra til hotline-ordningen, men det vurderes, at udgifterne årligt andrager **knap 100.000 kr.**

5.1.3. Udgifter til forsøgsordningen med bisidderuddannelse

Som nærmere beskrevet i kap. 2.3. har der på kommissionens foranledning været gennemført et forsøg med en egentlig bisidderuddannelse. Forsøgsordningen blev iværksat i 2000 og har været gennemført i landsrettens regi.

Til den samlede forsøgsordning blev der på finansloven for 2000 afsat i alt **3 mio. kr.** Heraf blev der i 2000 anvendt **1,547 mio. kr.**, der navnlig er medgået til aflønning af undervisere, rejseudgifter, opholdsudgifter og honorarer.

5.1.4. Retshjælp

Som anført udgjorde udgifterne til fri proces i 1999 1.363.000 kr. Beløbet må i hovedsagen antages at vedrøre vederlag mv. til de beskikkede rettergangsfuldmægtige. I beløbet indgår desuden udgifter til retshjælp. Foruden ordningen for fri proces gælder der således en fast praksis, hvorefter landsdommeren kan tildele et beløb på ca. 2.000 kr. til udenretlig advokatbistand for en rådsøgende, der henvender sig til landsrettens retshjælp med spørgsmål, som kræver mere indgående vejledning. Beløbet kan i særlige tilfælde forhøjes til maksimalt ca. 5.000 kr.

Udgifterne til denne form for retshjælp afholdes ligesom udgifterne ved fri proces af det danske domstolsvæsens generelle konti og udgjorde i 1999 **29.500 kr.**

5.2. Økonomiske konsekvenser af kommissionens forslag

5.2.1. Beskikkede rettergangsfuldmægtige og forsvarere mv.

Kommissionens forslag vedrørende beskikkelse af rettergangsfuldmægtige i *civile sager*, herunder i medfør af fri proces, skønnes ikke at ville medføre væsentlige ændringer af de udgifter, som på nuværende tidspunkt afholdes hertil.

Med hensyn til rettergangsfuldmægtige i de *særlige civile sager* bemærkes, at de materielle regler vedrørende visse af disse sagstyper for tiden er under revision, jf. nærmere afsnit IX, kap. 6, og det er således ikke afklaret, hvorledes den fremtidige ordning i disse sager – bl.a. for så vidt angår partens mulighed for at få beskikket en rettergangsfuldmægtig – vil blive.

På den baggrund har kommissionen for så vidt angår civile sager, og herunder også de særlige civile sager, lagt de nuværende udgifter til grund ved beregningen af de samlede økonomiske konsekvenser, dvs. **ca. 1,4 mio. kr.** årligt. Omkostningerne til beskikkelse i civile sager, herunder i forbindelse med fri proces, forudsættes som hidtil afholdt af det danske domstolsvæsen generelle konti.

Kommissionens forslag vedrørende beskikkelse af forsvarer (tidligere bisidder) i kriminalsager må derimod forventes at være forbundet med betydelige yderligere omkostninger. Som begrundelse for denne udgiftsforøgelse kan der navnlig peges på følgende af kommissionens forslag:

- Forslaget om, at der foruden den autoriserede læge forsvarer skal kunne beskikkes en advokat som udenretlig rådgiver for forsvaret i visse sager.

- Forslaget om, at advokater skal kunne beskikkes som forsvarer også ved kredsretterne, hvis der er tale om ganske en særlig alvorlig sag.

- Forslaget om, at der skal beskikkes en stedlig medhjælper for forsvareren, når denne af geografiske årsager er forhindret i selv at møde.

- Forslaget om, at forsvarer skal kunne beskikkes, straks når sigtelse er rejst, og ikke, som i dag, først når tiltale er rejst.

- Forslaget om en øget iagttagelse af bevisumiddelbarhedsprincippet, for så vidt det er muligt og rimeligt at gennemføre.

Endelig kan nævnes, at der kan være behov for en forhøjelse af de nuværende takster for honoreringen af de læge bisiddere med henblik på at sikre rekruttering af personer med de fornødne faglige og personlige egenskaber.

Inddragelsen af advokater som udenretlig rådgiver og som forsvarer ved kredsretterne vil efter forslaget alene vedrøre et meget begrænset antal sager; formentlig højst 10 sager årligt for hvervet som udenretlig rådgiver og 10 sager som egentlig forsvarer. Lægges det til grund, at advokaterne vederlægges med gennemsnitligt 10.000 kr. som udenretlig rådgiver og med gennemsnitligt 20.000 kr. som egentlig forsvarer, vil udgiftsforøgelsen således udgøre **300.000 kr.** Tilsvarende må det forventes, at antallet af sager, hvor der vil være behov for at beskikke en stedlig medhjælper for forsvareren vil være forholdsvis begrænset, ligesom arbejdsbyrden for den stedlige medhjælper også vil være begrænset. Som udgangspunkt vil den stedlige medhjælper være autoriseret forsvarer (men det kan dog også være en advokat). Udgifterne hertil vil anslået ligge i størrelsesordenen **50.000 kr.**

Hertil kommer som nævnt de yderligere udgifter, der må forventes at følge af, at forsvareren skal inddrages i langt videre omfang i efterforskningsfasen end det er tilfældet nu, samt en generel forhøjelse af taksterne for vederlæggelsen af forsvarere. Det er vanskeligt at skønne mere præcist over de økonomiske konsekvenser af disse forhold.

Samlet anslår kommissionen dog, at de forskellige forslag vedrørende forsvarere samlet set må bevirke en udgiftsforøgelse i forhold til det nuværende niveau på omtrent halvdelen, således at de samlede udgifter til forsvarerbeskikkelse vil stige fra de nuværende 1,118 mio. kr. til omkring **1,7 mio. kr.**

Den pågældende udgift forudsættes som hidtil afholdt over det danske domstolsvæsens generelle konti, medmindre retsvæsenet måtte overgå til hjemmestyret.

5.2.2. Udgifter til uddannelse af forsvarere og til en fremtidig forsvarerforening

Af kommissionens forslag vedrørende bisiddere i kriminalsager – de fremtidige forsvarere – fremgår det, at der skal indføres en uddannelses- og autorisationsordning som betingelse for at opnå møderet som forsvarer, herunder også en efteruddannelsesordning. Administrationen af denne uddannelses- og autorisationsordning skal henlægges til dommeren ved Retten i Grønland, mens den faktiske gennemførelse af uddannelsen skal udliciteres til et advokatkontor i Grønland.

Ordningen er søgt foregrebet ved nogle af de tiltag, som Vejledningsafdelingen i Grønlands Landsret har forestået, således at en række af de kurser, der har været afholdt, har taget sigte på at forberede de senere uddannelseskrav.

Hertil kommer som nævnt den forsøgsordning med bisidderuddannelse, som er blevet iværksat i 2000.

Udgifterne til uddannelse af autoriserede forsvarere vil foruden omkostninger til transport, ophold, dagpenge mv. omfatte udgifterne til vederlæggelse af et advokatkontor for at forestå uddannelsen. Størrelsen af disse fremtidige udgifter kan kun angives ved et skøn, men set i lyset af de udgifter, der har været forbundet med forsøgsordningen med bisidderuddannelsen, må det forventes, at de årlige udgifter til den egentlige forsvareruddannelse vil være i størrelsesordenen 1 mio. kr. Hertil kommer den løbende efteruddannelse, som er nævnt ovenfor under pkt. 5.1.2., således at de samlede uddannelsesudgifter anslået vil udgøre i alt **1,5 mio. kr.** årligt.

Kommissionen foreslår endvidere en opretholdelse af den etablerede hotline-ordning, hvorefter de læge forsvarere kan rette telefonisk henvendelse til et advokatkontor i Nuuk med anmodning om vejledning til brug i enkeltsager. Udgiften hertil må antages at ville svare til det nuværende udgiftsniveau, dvs. **ca. 100.000 kr.** årligt.

Endelig foreslås det, at der skal kunne ydes en vis økonomisk bistand til en forsvarerforening i form af tilskud til sekretærbistand, telefon, fax, porto og lignende, samt tilskud til rejseudgifter i forbindelse med foreningens eventuelle møder mv., hvor der drøftes kriminalretlige emner. Omfanget af denne omkostning må bero på et skøn, som anslås til **30.000 kr.** årligt.

5.2.3. Retshjælp

Kommissionens forslag til en fremtidig retshjælpsordning indebærer, at der indgås aftale mellem landsretten og advokater i Grønland om ydelse af retshjælp, jf. nærmere kap. 4 ovenfor.

Efter den hidtidige retshjælpsordning har sagsantallet gennemsnitligt udgjort 50 sager årligt. Dette tal må forventes at stige i et vist omfang i takt med, at kendskabet til retshjælpsordningen udbredes.

På finansloven for 2000 blev der afsat 300.000 kr. til etablering af en retshjælpsordning i overensstemmelse med kommissionens forslag herom. I de afsatte midler er der taget højde for den forventede stigning i sagsantallet.

Kommissionen finder i forlængelse heraf at kunne lægge til grund, at de fremtidige udgifter til retshjælp vil udgøre **ca. 300.000 kr.** årligt.

Afsnit VIII

Fælles bestemmelser for alle retssager mv.

Kapitel 1. Indledning

I dette afsnit behandles reguleringen af en række praktiske/processuelle forhold, som gælder for domstolenes behandling af alle typer af retssager. Emnemæssigt svarer dette til reglerne i retsplejelovens kapitel 2, og afsnittet omfatter således aspekter så som retssproget, retsbøger, retsledelse, offentlighed, forkyndelser og vidner. Dertil kommer visse generelle emner om mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen, der behandles i kap. 4, samt bevisoptagelse uden for retsplejen og søforklaringer, der behandles i kap. 11 og 12.

Det gælder generelt for retsplejelovens bestemmelser i kapitel 2, at der er tale om regler, der er indført i grønlandsk retspleje ved retsplejeloven af 1951, og som ikke – eller kun i meget begrænset omfang – er blevet ændret siden. Navnlig af denne grund er det karakteristisk, at der her (som i øvrigt også på en række andre områder i retsplejen) er tale om en regulering, der i vidt omfang er præget af enkelhed i sin opbygning frem for en mere detaljeret lovgivningsteknik, som f.eks. kendes i den danske retsplejelov.

Kommissionen har i lyset heraf navnlig set det som sin opgave inden for dette felt at foretage en gennemgang af gældende ret med henblik på at identificere de områder, hvor der efter kommissionens opfattelse er behov for en ajourføring af gældende ret, herunder også lovgivning om emner, som i dag ikke er reguleret i retsplejeloven. Ved vurderingen af behovet for ændringer har kommissionen bl.a. taget udgangspunkt i de rammer, herunder begrænsninger, som følger af rigets internationale forpligtelser særligt på menneskerettighedsområdet. Desuden er det indgået i kommissionens overvejelser, hvorledes det pågældende spørgsmål er reguleret i den danske retsplejelov, og om en tilsvarende reguleringsform skønnes anvendelig i Grønland, ligesom hensynet til det fortsatte læge element i retsplejen har indtaget en fremtrædende placering blandt de forskellige forhold, som kommissionens forslag bygger på.

Kapitel 2. Ledelse af retten

2.1. Gældende ret

Retsplejeloven indeholder i kapitel 2, afsnit C, to bestemmelser, der fastlægger kompetencefordelingen mellem rettens medlemmer og fastsætter nærmere rammer med hensyn til den praktiske afvikling af retsmøder mv. (retsledelse). Bestemmelserne har følgende indhold:

> **§ 5.** Rettens formand leder forhandlingen. Han bestemmer rækkefølgen af de enkelte dele af forhandlingen inden for de ved nærværende lov givne rammer. Ingen må tage ordet uden hans tilladelse; han kan fratage den ordet, som ikke vil rette sig efter hans ledelse. Han drager omsorg for at fjerne alt, hvad der til unytte trækker forhandlingen i langdrag, og slutter forhandlingens enkelte dele, når han anser det foreliggende emne for tilstrækkeligt behandlet.
>
> **§ 6.** Rettens formand våger over, at forhandlingen foregår med den tilbørlige orden og værdighed. Han er berettiget til i dette øjemed at tilrettevise parter, vidner eller andre, når de tillader sig upassende udtalelser eller utilbørlige personlige angreb. Vedbliver en part hermed trods tilrettevisning, kan ordet fratages ham. Personer, der ved støjende eller anden utilbørlig adfærd forstyrrer forhandlingerne eller tilsidesætter den agtelse, som skyldes retten, kan udvises af retssalen.
> *Stk. 2.* For fornærmelse mod retten eller nogen af de i retten mødende, uorden, hvorved forhandlingerne forstyrres, samt ulydighed mod retsformandens påbud, kan retten meddele advarsler eller udvise vedkommende fra retslokalet. Retten kan endvidere i sådanne tilfælde pålægge bøder.

Som det fremgår af de gengivne bestemmelser tillægges retsformanden en række nærmere angivne beføjelser med hensyn til gennemførelsen af alle typer af retssager, dvs. såvel civile sager som kriminalsager og sager inden for specialprocessen. Derimod omfatter bestemmelserne om retsledelse ikke nogen normering af, om det er retsformanden alene eller den samlede ret, der træffer den materielle afgørelse i sagen eller procesledende beslutninger, som i øvrigt har betydning for sagens behandling. Denne regulering fremgår i stedet af de afsnit i retsplejeloven, hvor den pågældende sagstype i øvrigt er reguleret nærmere, jf. eksempelvis kapitel 5, § 22, hvorefter *kredsdommeren* foretager bisidderbeskikkelse.

Bestemmelserne om retsledelse, der blev indført ved retsplejeloven af 1951, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5239), svarer i meget vidt omfang til reglerne om retsledelse i den danske retsplejelovs §§ 150-152. Dog skal beslutning om anvendelse af sanktioner i anledning af fornærmelse mod retten mv., jf. den grønlandske retsplejelov kapitel 2, § 6, stk. 2, i Grønland træffes af *retten*, hvorimod kompetencen hertil efter den danske retsplejelov tilkommer retsformanden alene.

2.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Efter det for kommissionen oplyste har retsplejelovens gældende bestemmelser om retsledelse ikke givet anledning til problemer i det praktiske retsliv, og der ses således ikke at foreligge noget nærmere behov for at foretage ændringer i eller tilføjelser til disse regler.

Kommissionen foreslår derfor bestemmelserne opretholdt, men dog med enkelte sproglige justeringer, der har til formål at gøre sproget mere tidssvarende.

Der henvises til udkastet til retsplejelov §§ 103-104 samt de specielle bemærkninger hertil.

Kapitel 3. Retssproget

3.1. Gældende ret

Retsplejeloven indeholder i kapitel 2, § 1, følgende bestemmelse om retssproget i Grønland:

> **§ 1.** Retssproget er grønlandsk og dansk. Såfremt ikke alle rettens medlemmer og sagens parter forstår det anvendte sprog, bør oversættelse ske ved et af rettens medlemmer eller ved en tolk.
> *Stk. 2.* Til at bistå som tolk må ingen tilkaldes, der i medfør af kapitel 1 §§ 10 og 11 ville være afskåret fra at handle som dommer i sagen.

Bestemmelsen stammer fra retsplejeloven af 1951 og bygger på en erkendelse af, at Grønland – dengang som nu – er et dobbeltsproget samfund i den forstand, at langt den største del af befolkningen er grønlandsksproget, en del taler og forstår både grønlandsk og dansk og et mindretal er udelukkende dansksproget. I forarbejderne til retsplejeloven afviste man – navnlig ud fra praktiske hensyn – således også at vælge det ene sprog frem for det andet som retssprog, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5239), hvor det anføres:

> "Man har ikke anset det for muligt at foretrække enten det grønlandske eller det danske sprog som retssprog, og man har i denne forbindelse navnlig haft for øje, at det i den kommende tid meget vel kan tænkes, at parterne i en sag er danske og ikke forstår grønlandsk. Hvis i et sådant tilfælde dommerne behersker det danske sprog, ville en bestemmelse om, at retssproget alene var grønlandsk, virke i høj grad upraktisk. Det foreslås derfor, at både grønlandsk og dansk skal være retssprog."

Som nærmere beskrevet i afsnit V, pkt. 1.4., varetages oversættelsesopgaven i kredsretterne typisk på den måde, at kredsdommeren eller retssekretæren foretager den fornødne oversættelse, eventuelt suppleret med, at de for kredsretten fremmødte, der måtte tale både grønlandsk og dansk, selv foretager oversættelse af det, som de har sagt. Uanset, at det af retsplejelovens kapitel 2, § 1, følger, at oversættelse også kan ske ved tolk, forekommer det kun sjældent, at der i kredsretterne sker oversættelse via en person, som udelukkende har til formål at tolke. Derimod anvendes altid tolk i Grønlands Landsret i tilfælde, hvor ikke alle tilstedeværende behersker det samme sprog.

Siden kommissionens nedsættelse er der taget en række initiativer, som har taget sigte på at bidrage til at løse nogle af de sprogmæssige problemer på domstolenes område, bl.a. en forsøgsordning i Qeqertarsuaq kredsret med at forklaringer afgivet i retten protokolleres på det sprog, hvori de afgives. Det kan også nævnes, at landsdommeren ved cirkulære nr. 239 af 18. april 1995 har fastsat nærmere retningslinier for oversættelse af retsvæsenets skriftlige henvendelser til borgerne. Der henvises i øvrigt nærmere til beskrivelsen i afsnit V, pkt. 4, samt kommissionens overvejelser vedrørende tolketjenester i afsnit V, pkt. 5.

3.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Det har under kommissionens arbejde været et grundlæggende synspunkt, at der i videst muligt omfang må stiles imod, at det anvendte sprog i retsvæsenet er grønlandsk, når dette af hensyn til parterne er påkrævet, og – hvor dette ikke er umiddelbart opnåeligt – da at søge at sikre, at mulighederne for en så effektiv og betryggende oversættelse som muligt, er til stede.

Der henvises nærmere til kommissionens tværgående overvejelser om dette spørgsmål i afsnit V, pkt. 3-6.

Den nuværende opbygning af det grønlandske retsvæsen er bl.a. karakteriseret ved, at såvel grønlandsktalende som dansktalende persongrupper indgår som integrerede aktører i retsudøvelsen, ligesom befolkningen i Grønland – som nævnt ovenfor – ikke har samme sprogmæssige baggrund. Disse forhold kan efter kommissionens vurdering ikke ventes at ændre sig markant i de kommende år.

På denne baggrund må det efter kommissionens opfattelse også fremover være retsplejelovens udgangspunkt, at retssproget i Grønland er grønlandsk og dansk, og der stilles således ikke forslag om ændringer i retsplejelovens centrale bestemmelse om retssproget.

Derimod finder kommissionen, at der kan være anledning til at overveje visse ændringer med hensyn til de regler i retsplejeloven, som regulerer oversættelse mv. Som nævnt ovenfor i pkt. 3.1. er det praksis i kredsretterne, at oversættelsesfunktionen som oftest varetages af kredsdommeren selv eller kredsretssekretæren. Det Danske Center for Menneskerettigheder har i sin udtalelse til kommissionen, jf. nærmere afsnit V, pkt. 2, netop peget på, at tolkning i retten normalt bør ske ved en person, der specielt har til opgave at tolke. Kommissionen kan som udgangspunkt tilslutte sig denne opfattelse, idet kommissionen finder, at det kan forekomme principielt forkert, at oversættelsen varetages af en person, som samtidig skal træffe afgørelse i sagen. På den anden side er det efter kommissionens opfattelse tillige nødvendigt at tage hensyn til, at sagen kan gennemføres relativt hurtigt, idet der nødvendigvis må tages højde for de vanskeligheder, der i praksis har vist sig at være med hensyn til at rekvirere egnet tolkebistand til retsmøder. Efter kommissionens opfattelse bør der så vidt muligt anvendes tolk, idet det herved forudsættes, at tolken er i besiddelse af de fornødne faglige kvalifikationer til at kunne foretage en korrekt oversættelse og herunder også er i stand til at foretage en præcis oversættelse af juridiske fagudtryk mv. Det er således kommissionens opfattelse, at det væsentligste hensyn er, at der sker en korrekt oversættelse.

Ud fra disse betragtninger foreslår kommissionen herefter retsplejelovens regler om retssproget udformet således, at oversættelse om muligt sker ved en tolk, og kun ved et af rettens medlemmer, når tilkaldelse af tolk vil indebære en langvarig udsættelse. En sådan ordning – hvor der så vidt muligt skal benyttes tolk – forudsætter som nævnt, at der er den fornødne kvalificerede tolkebistand til rådighed for domstolene, jf. herved afsnit V, pkt. 5, om kommissionens overvejelser vedrørende centrale tolketjenester mv.

Der henvises til udkastet til retsplejelov § 95 samt de specielle bemærkninger hertil.

Kapitel 4. Mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen

4.1. Indledning

Princippet om mundtlighed i retsplejen følger af grundlovens § 65, hvorefter offentlighed og mundtlighed skal gennemføres i retsplejen "i videst muligt omfang". Af denne ordlyd fremgår det på den ene side, at der er tale om grundlæggende principper, som skal præge retsplejeordningen generelt, og på den anden side, at fravigelser dog ikke er udelukket.

En forpligtelse til offentlighed og dermed også mundtlighed i retsplejen følger ligeledes af Den Europæiske Menneskeretskonventions artikel 6, stk. 1, hvoraf det bl.a. fremgår, at enhver har ret til offentlig rettergang i såvel civile sager som kriminalsager.

Principperne om offentlighed og mundtlighed i retsplejen er i den danske retsplejelov lovfæstet ved henholdsvis §§ 29 og 148, hvorefter retssager forhandles mundtligt og for åbne døre, medmindre andet er særligt bestemt. I modsætning hertil indeholder den grønlandske retsplejelov alene en udtrykkelig bestemmelse om offentlighedsprincippets iagttagelse, jf. reglen i kapitel 2, § 7. At mundtlighedsprincippet er det grundlæggende udgangspunkt også for den grønlandske retspleje, fremgår dog tydeligt af såvel kravet om offentlighed som af retsplejelovens ordning i øvrigt for behandlingen af både civile sager og kriminalsager.

Kravet om mundtlighed tjener det overordnede formål at betrygge retssikkerheden ved bl.a. at skabe de nødvendige forudsætninger for offentlighedsprincippet, som er selvstændigt behandlet nedenfor i kap. 5. Hertil kommer en række praktiske fordele, idet det ved mundtlig sagsbehandling er muligt straks at afæske parterne deres stillingtagen til de i sagen rejste spørgsmål og at søge mere komplicerede forhold belyst, således at eventuelle misforståelser mv. kan undgås.

Princippet om mundtlighed indebærer i sin rene form, at der ikke kan tages hensyn til processtof – dvs. påstande, anbringender og beviser – som ikke er fremsat mundtligt for retten under domsforhandlingen. Dette udelukker ikke en skriftlig forberedelse af sagen, men betyder dog, at påstande og anbringender, som fremgår af processkrifter mv., skal gentages mundtligt under domsforhandlingen. Princippet udelukker heller ikke brugen af skriftlige beviser i form af f.eks. kontrakter og regnskaber mv., men kræver tilsvarende, at sådant materiale læses op (dokumenteres) under domsforhandlingen. I henseende til bevisførelsen gælder der således en direkte sammenhæng mellem mundtlighedsprincippet og det såkaldte bevisumiddelbarhedsprincip.

Bevisumiddelbarhedsprincippet udtrykker for sit vedkommende den grundsætning, at bevisførelsen skal ske umiddelbart for den dømmende ret, og at den skal finde sted under domsforhandlingen. Bevisførelse, der foretages uden for domsforhandlingen, betegnes således som "subsidiær", hvad enten den er foretaget for dømmende eller anden ret.

Formålet med bevisumiddelbarhedsprincippet er navnlig at sikre det bedst mulige grundlag for rettens vurdering af det faktum, der skal lægges til grund i sagen. Fordelene ved den umiddelbare bevisførelse består således bl.a. i, at retten har mulighed for at danne sig et personligt indtryk af den part eller det vidne, der afgiver forklaring til sagen, ligesom der straks kan stilles afklarende eller supplerende spørgsmål til den pågældende fra rettens eller parternes side. Herved begrænses også risikoen for fejl og misforståelser, som ellers kan opstå ved en subsidiært optaget forklaring, der under domsforhandlingen kun foreligger i en skriftlig – og for Grønlands vedkommende meget muligt oversat – gengivelse. Hertil kommer betydningen af, at parterne har påhørt den samlede bevisførelse og dermed har fuld klarhed over indholdet af de beviser, som indgår i sagen.

Bevisumiddelbarhedsprincippet er i Danmark lovfæstet ved den danske retsplejelovs § 340, hvoraf det vedrørende civile sager fremgår, at bevisførelsen som hovedregel skal finde sted under domsforhandlingen, og § 896 om straffesager, hvorefter der ved afgørelsen af, om noget er bevist eller ikke, alene tages hensyn til de beviser, som er fremført under domsforhandlingen. Den grønlandske retsplejelov indeholder ikke tilsvarende udtrykkelige bestemmelser, men bygger dog på den forudsætning, at bevisumiddelbarhedsprincippet skal finde anvendelse, hvor det efter omstændighederne er muligt og rimeligt at gennemføre.

I det følgende pkt. 4.2. og 4.3. redegøres der for de særlige vanskeligheder, som iagttagelsen af mundtligheds- og specielt bevisumiddelbarhedsprincippet er forbundet med i Grønland, ligesom den gældende ordning på området beskrives, herunder en forsøgsordning med anvendelse af videokonferenceudstyr. I pkt. 4.4. gives der herpå en række oplysninger om indholdet af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions krav til iagttagelsen af bevisumiddelbarhedsprincippet mv., hvorefter der i pkt. 4.5. følger en redegørelse for kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den fremtidige ordning.

4.2. Gældende ret

Iagttagelsen af mundtligheds- og specielt bevisumiddelbarhedsprincippet støder i Grønland på de betydelige praktiske vanskeligheder, som følger af de geografiske og trafikale forhold. I mange af de tilfælde, hvor parter og eventuelle vidner mv. befinder sig forskellige steder i landet, vil betydningen af sagen og af de pågældende personers samtidige tilstedekomst ved dømmende ret således ikke stå i et rimeligt forhold til den tid og de omkostninger, som rejser mv. er forbundet med. Der gælder derfor ved de grønlandske domstole et særligt behov for fravigelse af mundtligheds- og især bevisumiddelbarhedsprincippet.

Retsplejeloven og forarbejderne hertil omtaler ikke specielt mundtlighedsprincippet eller behovet for afvigelser herfra. Derimod fremgår det tydeligt af loven og dens forarbejder, at man har været sig vanskelighederne ved en konsekvent iagttagelse af bevisumiddelbarhedsprincippet bevidst. Disse vanskeligheder er i første række søgt imødegået ved bestemmelser, som hjemler eller forudsætter, at retten kan sættes uden for sit sædvanlige sæde (jf. navnlig kapitel 1, §§ 4 og 6 a, stk. 3, og kapitel 6, § 8, stk. 3). Desuden er der gennem reglerne for værneting og for henvisning af sager til anden ret etableret en fleksibel ordning for sagernes fremme på

det sted, hvor bevisførelsen mv. bedst vil kunne foretages (jf. navnlig kapitel 3, afsnit A, herunder særligt § 4, samt kapitel 5, afsnit A, herunder særligt § 4).

En række bestemmelser i retsplejeloven afspejler dog, at man på trods af disse tiltag har erkendt nødvendigheden af at gøre fravigelser fra udgangspunktet om, at parter og vidner skal give møde samtidigt til domsforhandlingen ved dømmende ret. Af sådanne bestemmelser kan nævnes kapitel 2, § 13, hvorefter vidner er pligtige at afgive forklaring i den retskreds, hvor vedkommende er bosat, men kun kan pålægges at møde som vidne i anden retskreds, hvis *1)* dette kan ske uden væsentligt besvær eller omkostninger, *eller 2)* det skønnes, at sagen er af en sådan betydning, at det er rimeligt at pålægge vidnet at møde, og det må antages, at vidnets forklaring vil være af afgørende betydning ved sagens pådømmelse.

Der kan også henvises til kapitel 3, § 9, hvorefter retten kan bestemme, at en part i en civil sag skal afgive forklaring for den ret, hvor sagen behandles, *eller* for retten ved partens hjemting, ligesom det af kapitel 3, § 10, stk. 1, fremgår, at retten i tilfælde af sagsøgers udeblivelse kan bestemme, at sagen skal udsættes til fornyet tilsigelse af parten *eller* til afhøring af parten ved dennes hjemting.

I de tilfælde, hvor en parts- eller vidneafhøring finder sted ved anden ret end den dømmende, er lovens ordning den, at afhøringen foretages af kredsdommeren alene – dvs. uden medvirken af domsmænd. En udskrift af det passerede sendes herefter til den ret, der har begæret afhøringen foretaget, jf. i det hele kapitel 2, § 13, stk. 5, og kapitel 3, § 10, stk. 1, sidste pkt. Foretages afhøringen derimod ved dømmende ret, må det efter lovens almindelige ordning lægges til grund, at de domsmænd, der skal medvirke ved sagens endelige pådømmelse, forudsættes at skulle deltage i retsmødet.

Udarbejdelsen af den grønlandske retsplejelov skete på grundlag af en betænkning af den 28. februar 1950, afgivet af Grønlandskommissionen. Af betænkningen fremgår det, at spørgsmålet om bevisumiddelbarhed navnlig har været genstand for overvejelser i relation til appeldomstolens – dvs. Grønlands Landsrets – virke. I betænkningens bind 2, side 110, hedder det således bl.a.:

> ”I dansk ret har man som en hovedregel gennemført det princip, at fri bevisbedømmelse kun skal kunne ske på grundlag af direkte bevisførelse for den ret, der behandler sagen, og adgangen til at tage hensyn til skriftlige gengivelser af vidneudsagn er holdt indenfor snævre rammer. De vanskelige trafikale forhold i Grønland bevirker imidlertid, at en streng fastholden af dette princip vil kunne virke usmidig. Man har derfor ikke ment at burde fastsætte bestemte grænser for appeldomstolens adgang til at underkende underrettens bevisbedømmelse, ej heller i tilfælde, hvor den ændrede bevisbedømmelse kommer en tiltalt til skade. Da der på den anden side kun i et mindretal af sagerne vil være mulighed for en fuldstændig ny bevisførelse ved appeldomstolens hjemsted, har man i kommissionen lagt vægt på at anvise veje for appelretten til at få sagens oplysninger suppleret på betryggende måde. Der må således være adgang til for appelrettens formand, forinden sagen kommer til behandling i domstolen, at sende sagen tilbage til underretten med anmodning om tilvejebringelse af yderligere oplysninger. Ligeledes må den juridiske dommer, hvor sagen i underretten skønnes pådømt på urigtigt eller mangelfuldt grundlag, kunne ophæve 1’ instans dommen og hjemvise sagen til fornyet behandling i underretten. Men endelig bør dommeren også kunne bestemme, at domsforhandling skal foretages der, hvor sagen er pådømt i 1’ instans, således at der bliver adgang til at foretage en direkte bevisførelse. Som foran berørt bør man imidlertid ikke afskære appelretten fra at ændre underrettens bevisbedømmelse, selvom ny umiddelbar bevisførelse ikke finder sted, men det må være overladt til domstolen i sådanne tilfælde at skønne over, om der i det konkrete tilfælde bør lægges en sådan vægt på umiddelbar bevisførelse med hensyn til relevante punkter, der ikke skønnes oplyst på betryggende måde under sagens behandling i 1’ instans, at det må anses for rimeligt, at retten foretager rejse til det sted, hvor sagen er behandlet i 1. instans.”

Disse overvejelser har ført til følgende bestemmelser i retsplejeloven om bevisførelsen ved Grønlands Landsret som 2. instans:

- Kapitel 6, § 8, stk. 3, jf. § 21, stk. 1, hvorefter landsdommeren i såvel civile sager som kriminalsager kan træffe bestemmelse om, at retten skal sættes uden for dens hjemting, såfremt det af hensyn til bevisførelsen, f.eks. med henblik på besigtigelser, vil være af betydning, at sagen behandles i en anden retskreds end den, hvor landsretten har sit sæde, eller det af hensyn til nødvendig afhøring af parter eller vidner fra andre kredse skønnes hensigtsmæssigt.

- Kapitel 6, § 10, jf. § 21, stk. 1, hvorefter det i såvel civile sager som kriminalsager kan undlades at føre et bevis direkte for landsretten, hvis førelsen af beviset skønnes at ville være forbundet med uforholdsmæssigt besvær, og beviset ikke må antages at være af afgørende betydning for sagens udfald, – og samme bestemmelses stk. 2, hvorefter der i sådanne tilfælde kan rettes anmodning til kredsretten om indenretlig førelse af beviset, hvis det skønnes betænkeligt at lægge kredsrettens gengivelse af bevisførelsen til grund, eller beviset ikke er ført i 1. instans.

- Kapitel 6, § 20, stk. 1, hvorefter landsretten i kriminalsager, hvis tiltalte udebliver og ikke besluttes anholdt, kan lægge den af tiltalte i kredsretten afgivne forklaring til grund, når anklagemyndigheden erklærer sig indforstået hermed, og omstændighederne ikke i øvrigt taler imod det, – og samme bestemmelses stk. 2, hvorefter reglerne om sagens fremme i tiltaltes fravær i 1. instans finder anvendelse, hvis anklagemyndigheden modsætter sig den i stk. 1 nævnte fremgangsmåde – dog at landsretten altid kan tage hensyn til omstændigheder, der klart fremgår af sagens akter.

Det er således forudsat ved loven, at fravigelser fra bevisumiddelbarhedsprincippet i ganske vidt omfang kan komme på tale ved Grønlands Landsret som appeldomstol.

Praksis for fravigelse af mundtligheds- og bevisumiddelbarhedsprincippet ved de grønlandske domstole udmønter sig navnlig således, at parter og vidner, der ikke befinder sig, hvor den dømmende ret har sæde, eller som i øvrigt ikke opholder sig på samme sted, indkaldes enkeltvis og ved en anden ret end den dømmende, eller ved den dømmende ret, men uden for domsforhandlingen – f.eks. i forbindelse med en tjenesterejse. Snarere end en egentlig fravigelse fra kravet om mundtlighed er der således tale om en fravigelse af dels princippet om parters og vidners samtidige tilstedeværelse under domsforhandlingen, dels princippet om parters og vidners direkte fremmøde for dømmende ret. At en del sager afgøres på skriftligt grundlag er derfor heller ikke udtryk for, at processen som sådan er skriftligt domineret, men at retten tager stilling på baggrund af retsbøgernes skriftlige gengivelser af de tidligere stedfundne mundtlige foretagelser. I grundlaget for rettens afgørelse indgår dog tillige eventuelle bevisdokumenter mv., som foreligger i sagen.

Praksis for domsmænds deltagelse i forbindelse med subsidiære bevisoptagelser udspiller sig således, at domsmænd ikke medvirker, hvis den subsidiære foretagelse sker ved anden ret end den dømmende. Dette er i overensstemmelse med lovens ordning, der må ses i lyset af, at domsmændene ved den ikke-dømmende ret ikke vil kunne deltage i sagens pådømmelse. Sker den subsidiære bevisoptagelse ved dømmende ret, medvirker som forudsat ved loven de domsmænd, der senere skal dømme i sagen. Undtagelser til dette kommer kun på tale, såfremt retsmødet foregår uden for det sted, hvor de pågældende domsmænd befinder sig – f.eks. i forbindelse med en tjenesterejse, som domsmændene af praktiske årsager ikke kan deltage i. Tidligere forekom det i videre omfang, at subsidiære bevisoptagelser også ved dømmende ret fandt sted uden domsmænd, men som følge af bl.a. Vejledningsafdelingens indsats har praksis i de senere år udviklet sig i retning af en højere grad af bevisumiddelbarhed, hvilket viser sig på flere områder.

De nævnte fravigelser fra principperne om mundtlighed og bevisumiddelbarhed sker hyppigst inden for den civile retspleje. Medmindre der er tale om en meget alvorlig kriminalsag, er der dog hverken i kriminalsager eller civile sager praksis for at pålægge et vidne at afgive forklaring uden for det sted, hvor vidnet bor eller opholder sig.

I overensstemmelse med retsplejelovens forudsætninger er det endvidere sådan, at afvigelser fra mundtligheds- og bevisumiddelbarhedsprincippet oftere sker ved sagernes behandling i 2. instans end det er tilfældet i 1. instans. Forholdet er en naturlig følge af, at Grønlands Landsret er en landsdækkende domstol med fast sæde i Nuuk.

For et mere detaljeret billede af den gældende praksis for mundtligheds- og bevisumiddelbarhedsprincippets iagttagelse henvises til beskrivelserne i afsnit IX, kap. 2.1., om civile sagers behandling, afsnit X, kap. 11.1.3., om kriminalsagers behandling og afsnit XI, kap. 1.1., om appel. Det fremgår bl.a. af disse beskrivelser, at praksis i de senere år har udviklet sig i retning af en øget iagttagelse af bevisumiddelbarhedsprincippet.

4.3. Forsøg med anvendelse af videokonferenceudstyr

Som følge af ISDN-nettets indførelse i Grønland er det nu blevet muligt at kommunikere ved hjælp af såkaldt "videokonferenceudstyr". Udstyret fungerer populært sagt som en (medhørs-) telefon med tilhørende tv-skærm, der viser personen/personerne i det eller de lokaler, som under anvendelsen af tilsvarende udstyr er koblet op på forbindelsen. Anvendelsen af videokonferenceudstyr gør det således muligt at gennemføre et møde mellem et større antal personer, som samtidigt kan se og høre hinanden, uagtet de befinder sig på op til flere steder i eller uden for landet, herunder også i Danmark.

Under hensyn til de oplagte fordele, som denne mulighed indebærer i henseende til at afhjælpe vanskelighederne ved at bringe parter og vidner til stede direkte for dømmende ret, anbefalede kommissionen i 1996 en forsøgsmæssig anvendelse af udstyret ved de grønlandske domstole. Gennem et samarbejde med det grønlandske televæsen har landsdommeren herefter

foranlediget, at videokonferenceudstyr har været brugt i en række sager ved såvel landsretten som ved kredsretterne i de byer, hvor udstyret foreløbigt står til rådighed.

De foreløbige erfaringer med anvendelsen af videokonferenceudstyr har været gode og har bl.a. vist, at udstyret er nemt at betjene, og at den gængse fremgangsmåde for et retsmødes forløb – herunder retsledelsen mv. – ikke hindres af de særlige omstændigheder for mødets afholdelse. Mødedeltagerne vænner sig endvidere hurtigt til situationen, der således i vidt omfang opleves som et sædvanligt retsmøde.

4.4. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions krav til bevisumiddelbarhed

Af betydning for Den Europæiske Menneskerettighedskonventionens krav til bl.a. bevisumiddelbarhed er navnlig artikel 6, stk. 1, der omfatter både civile sager og kriminalsager, og artikel 6, stk. 3, litra c og d, som alene gælder kriminalsager. Ordlyden af disse bestemmelser er følgende:

> "**Art. 6.** Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, når der skal træffes afgørelse enten i en strid om hans borgerlige rettigheder og forpligtelser eller angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse. Dommen skal afsiges i et offentligt møde, men pressen og offentligheden kan udelukkes helt eller delvis fra retsforhandlingerne af hensyn til sædeligheden, den offentlige orden eller den nationale sikkerhed i et demokratisk samfund, når det kræves af hensynet til mindreårige eller til beskyttelse af parternes privatliv, eller under særlige omstændigheder i det efter rettens mening strengt nødvendige omfang, når offentlighed ville skade retfærdighedens interesser.
> [...]
> *Stk. 3.* Enhver, der er anklaget for en lovovertrædelse, skal mindst have ret til følgende:
> [...]
> c) at forsvare sig personligt eller ved bistand af en forsvarer, som han selv har valgt, og, hvis han ikke har tilstrækkelige midler til at betale juridisk bistand, at modtage den uden betaling, når dette kræves i retfærdighedens interesse;
> d) at afhøre eller lade afhøre imod ham førte vidner og at få vidner for ham tilsagt og afhørt på samme betingelser som vidner, der føres imod ham; [...]"

Det Danske Center for Menneskerettigheder har til brug for kommissionens arbejde udarbejdet en udtalelse af 19. august 1994. I udtalelsen, der er optaget som bilag til betænkningen, hedder det om bevisumiddelbarhed og tiltaltes adgang til kontraafhøring i kriminalsager bl.a.:

> "Adgangen i den grønlandske retsplejelovs kap. 2, § 13 til at lade vidner afhøre af bopælsretten i stedet for i den retskreds, hvor en sag pådømmes, giver anledning til overvejelser i relation til det umiddelbarhedsprincip, som er knæsat i art. 6, stk. 3, litra d), og som tillige udgør en integreret del af EMRK's fair trial-begreb. Herefter må vidner og andet bevismateriale kun afhøres/fremlægges i den anklagedes eller dennes repræsentants nærvær, jfr. EMD 146 Barberá m.fl., par. 78. En indenretlig afhøring af et vidne uden den anklagedes eller dennes repræsentants tilstedeværelse og efterfølgende anvendelse af den optagne forklaring som væsentligt bevismateriale, vil herefter kunne indebære en krænkelse af art. 6, stk. 1 og 3. Dette betyder dog ikke, at bevismateriale optaget uden for domsforhandlingen aldrig kan anvendes, det er blot vanskeligt at angive under hvilke betingelser, det vil blive anset for foreneligt med art. 6. Det har således ikke betydning for denne vurdering, hvordan forklaringen er optaget, idet det afgørende er, om anklagede eller dennes repræsentant har været til stede. Endvidere er årsagen til den manglende tilstedeværelse uden betydning, medmindre det kan påvises, at faktiske forhold, fx. infrastrukturelle forhold, eller retlige forhold, fx. manglende indkaldelse, har umuliggjort afhøring.
>
> På baggrund af praksis fra EMD synes det således at være afgørende, om domfældelse sker på grundlag af en forklaring, som tiltalte ikke har haft mulighed for at imødegå ved kontraafhøring, hvis denne forklaring er eneste eller reelt afgørende bevis i sagen.
>
> Set i lyset heraf er den grønlandske ordning, hvorefter afhøring kan ske ved bopælsretten, ikke som udgangspunkt uforenelig med art. 6. Der består dog en risiko for, at disse afhøringer og anvendelsen af dem

i konkrete sager, kan indebære en krænkelse af art. 6. En nærmere vurdering af denne risiko forudsætter imidlertid en grundig analyse af grønlandsk retspraksis m.h.t. optagelse og anvendelse af sådanne vidneforklaringer."

Justitsministeriet har i et af kommissionen indhentet notat af 14. maj 2001, der er optaget som bilag til betænkningen, tilsluttet sig det af Menneskerettighedscenteret anførte. I den forbindelse fremgår det af Justitsministeriets udtalelser bl.a.:

"Kommissionen foreslår en styrkelse af bevisumiddelbarhedsprincippet, idet bevisførelse – som udgangspunkt – skal finde sted under domsforhandlingen, og at retten – som udgangspunkt – alene kan tage hensyn til beviser, som har været fremført under domsforhandlingen.

Kommissionens forslag er i god overensstemmelse med artikel 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Det følger således forudsætningsvist af artikel 6, stk. 1, sammenholdt med stk. 3, litra d, at alle beviser som udgangspunkt skal fremføres i et offentligt retsmøde, mens tiltalte er til stede, således at der er mulighed for kontradiktion (se f.eks. Barberá, Messegué og Jabardo mod Spanien, dom af 06.12.88, Serie A nr. 146, § 78).

Kommissionen foreslår imidlertid, at der i visse tilfælde skal kunne ske fravigelse af kravet om bevisumiddelbarhed.

[…]

Det følger af Domstolens praksis, at artikel 6, stk. 1, og stk. 3, litra d, ikke generelt er til hinder for brug af udtalelser og forklaringer, der er fremkommet forud for domsforhandlingen. Som eksempler herpå kan nævnes dokumentation af politirapporter eller af retsbøger med forklaringer afgivet forud for domsforhandlingen i tilfælde, hvor det ikke er muligt at føre det pågældende vidne, eller i tilfælde, hvor vidnet ikke ønsker at afgive forklaring. Brug af forklaringer m.m. fremkommet forud for domsforhandlingen, forudsætter imidlertid, at forsvarets rettigheder respekteres. Dette indebærer som udgangspunkt, at tiltalte skal have haft en rimelig ("adequate and proper") mulighed for at udfordre og udspørge vidner, der føres mod tiltalte, enten når vidnet afgiver forklaring eller på et senere stadie i processen (se f.eks. Unterpertinger mod Østrig, dom af 24.11.86, Serie A nr. 110, § 31, Barberá m.fl. mod Spanien, dom af 06.12.88, Serie A nr. 146, §§ 85-86, Kostovski mod Holland, dom af 20.11.89, Serie A nr. 166, § 41, Isgró mod Italien, dom af 19.02.91, Serie A nr. 194-A, § 34, Saïdi mod Frankrig, dom af 20.08.93, Serie A nr. 261-C, § 43, Farrantelli og Santangelo, dom af 07.08.96, § 51). Hertil kommer, at anvendelse af sådanne forklaringer som bevis ikke må udgøre det eneste eller det afgørende bevis i forbindelse med en domfældelse af klager."

For så vidt angår spørgsmålet om bevisumiddelbarhed i kriminalsager i højere instans hedder det endvidere i Det Danske Center for Menneskerettigheders udtalelse af 19. august 1994:

"Der hersker nogen uklarhed om hvilke retssikkerhedskrav, EMRK indeholder i relation til behandling af sager ved en ankeinstans. Det har været antaget, at konsekvensen af adgang til appelbehandling måtte være, at kravene i art. 6 alene skal være opfyldt i sidste-instansen. Dette udgangspunkt er dog nok forladt med EMD 86 De-Cubber, der fastslog, at de nedre domstolsinstanser ved prøvelse af privatretlige tvister, skal opfylde kravene i art. 6. Også ikrafttrædelsen af Tillægsprotokol nr. 7, art. 2, der giver domfældte i straffesager krav på to-instans-behandling, peger i retning af, at begge instanser må opfylde retssikkerhedskravene i art. 6.

[...]

Som anført ovenfor under pkt. 2.1.3. hersker der nogen uklarhed om, hvorvidt retssikkerhedskravene i art. 6 skal være opfyldt i såvel 1. instans som ankeinstans. Det må dog nok antages, at vidneudsagn, der er optaget og dokumenteret korrekt dvs. under hensyntagen til bl.a. kravet om parternes kontradiktion i 1. instansen, efter omstændighederne kan anvendes direkte ved behandling i ankeinstansen. I to sager om offentlighed under domsforhandlingen, se EMD 72 Axen og EMD 74 Sutter, er det således fastslået, at afgørelsen p.g.a. offentlig behandling i 1. instansen kunne behandles skriftligt i ankeinstansen. I begge sager skulle der imidlertid under anken alene tages stilling til formelle spørgsmål samt spørgsmål om lovfortolkning. Skal ankeinstansen derimod foretage en ny bevisbedømmelse eller tage stilling til spørgsmålet angående den retlige subsumption har tiltalte ret til at være til stede, se herved EMD 134 Ekbatani, EMD 168 Kamasinski og EMD 212-A Helmers. Der ses ikke grundlag for i EMD-praksis at fastslå, om ankeinstansens stillingtagen til skyldspørgsmål kan foretages alene på baggrund af akterne fra 1. instansen, eller om dette kræver ny og fuldstændig bevisførelse."

4.5. Kommissionens overvejelser og forslag

4.5.1. Principielle overvejelser

Efter kommissionens opfattelse kan der som følge af bl.a. grundlovens § 65 og Menneskerettighedskonventionens bestemmelser ikke herske tvivl om, at princippet om mundtlighed i retsplejen skal være det grundlæggende udgangspunkt også for den fremtidige ordning ved de grønlandske domstole. For at markere dette foreslår kommissionen, at der i den grønlandske retsplejelov skal medtages en bestemmelse, der i lighed med den danske retsplejelovs § 148 fastslår, at retssager behandles mundtligt, og at skrift kun anvendes i det omfang, loven særligt bestemmer det. Sådanne særlige bestemmelser kan herefter indføres med henblik på bl.a. at tillade skriftlig forberedelse af civile sager, skriftlig behandling af kæremål i både civile sager og kriminalsager og i særlige tilfælde også afgørelse af civile sager ved dom på skriftligt grundlag.

I lyset af bl.a. mundtlighedskravet og Menneskerettighedskonventionens bestemmelser om tiltaltes rettigheder i relation til bevisførelsen kan der efter kommissionens opfattelse heller ikke herske tvivl om, at princippet om bevisumiddelbarhed skal være bærende for den fremtidige ordning, således at sagerne søges afgjort efter afholdelse af en domsforhandling, hvorunder den samlede bevisførelse finder sted. For at understrege dette princip foreslås det, at der i retsplejeloven indføres udtrykkelige bestemmelser, som modsvarer den danske retsplejelovs §§ 340 og 896.

Forslaget indebærer i henseende til appeldomstolen – dvs. Grønlands Landsret – en skærpende ændring af det udgangspunkt, som efter retsplejelovens forarbejder må antages at være lagt til grund for de gældende regler. Efter de ovenfor i pkt. 4.2. citerede udtalelser fra Grønlandskommissionen har det således næppe være opfattelsen, at bevisumiddelbarhedsprincippet i noget videre omfang kunne finde anvendelse ved landsretten, henset til forholdene på daværende tidspunkt. Udviklingen har imidlertid medført en række forbedringer af bl.a. de trafikale forhold, således at der i dag er langt større mulighed for iagttagelse af bevisumiddelbarhedsprincippet, hvilket også klart afspejler sig i landsrettens nuværende praksis.

For at tilgodese bevisumiddelbarheden bør reglerne for værneting og for sagers henvisning til anden ligeordnet ret fortsat være af en sådan fleksibel karakter, at det er muligt at behandle sagen der, hvor en domsforhandling med parternes tilstedeværelse og med en samlet og umiddelbar bevisførelse bedst vil kunne gennemføres. Endvidere bør der som hidtil være mulighed for at sætte retten uden for det sted, hvor den har fast sæde, hvis dette efter omstændighederne er det mest hensigtsmæssige. Dette forudsættes navnlig at komme på tale for de retter, som efter kommissionens forslag er landsdækkende – dvs. Retten i Grønland som 1. instans og Grønlands Landsret som 2. instans.

Hvis sagens aktører ikke befinder sig på samme sted, kan det uanset fleksibiliteten i værnetings- og henvisningsbestemmelserne være vanskeligt at gennemføre en domsforhandling, hvortil alle parter og vidner kan give møde. Retsformanden bør dog altid overveje og under-

søge mulighederne for, at dette alligevel kan lade sig gøre – f.eks. ved at rette henvendelse til de udenbys parter og vidner med forespørgsel om, hvornår de eventuelt måtte komme til stedet i andet ærinde. Det bør således være den almindelige regel, at der udvises smidighed i bestræbelserne på at søge bevisumiddelbarhedsprincippet gennemført på trods af de umiddelbare vanskeligheder herved.

Uanset de nævnte bestræbelser vil det som følge af de geografiske og trafikale forhold mv. fortsat være sådan, at vanskelighederne ved at gennemføre en domsforhandling med begge parter og den samlede bevisførelse kan overstige betydningen af sagen eller af vedkommende parts eller vidnes personlige tilstedeværelse. Dette kan navnlig være tilfældet, hvis besværet og omkostningerne ved de nødvendige rejser mv. ikke står i et rimeligt forhold til sagens ideelle eller økonomiske betydning eller til betydning af, at parten eller vidnet kommer personligt til stede under domsforhandlingen. Problemet kan også bestå i, at parter og eventuelle vidner ikke kan bringes til stede inden for overskuelig tid, således at sagens behandling vil blive forsinket ud over det rimelige.

Af hensyn til sagens gennemførelse vil det i sådanne og lignende tilfælde være nødvendigt også i fremtiden at acceptere visse fravigelser fra princippet om, at sagen skal afgøres efter afholdelse af en domsforhandling med begge parter, hvorunder den samlede bevisførelse foregår direkte for dømmende ret.

Fravigelserne bør som hidtil kunne bestå i, at en part eller et vidne, der af geografiske årsager ikke kan give møde til domsforhandlingen, indkaldes på det sted, hvor vedkommende bor eller opholder sig. For en nærmere beskrivelse af, hvorledes fravigelser foreslås at kunne komme på tale inden for henholdsvis den civile retspleje og kriminalretsplejen samt ved sagernes behandling i henholdsvis 1. og 2. instans, henvises nærmere til afsnit IX, kap. 2.2.10., afsnit X, kap. 11.2.5., samt afsnit XI, kap. 1.3.11.

4.5.2. Særligt om anvendelsen af kommunikationsteknologi

Afhøring af parter og vidner uden for dømmende ret er erfaringsmæssigt forbundet med visse ulemper. En af ulemperne er, at der ved den skriftlige gengivelse af de subsidiært optagne parts- og vidneforklaringer opstår en særlig risiko for uklarheder og egentlige fejl i det bevismateriale, der danner grundlag for rettens afgørelse. Dette gælder navnlig under en tosproget retsplejeordning som den grønlandske, hvor oversættelsen af de afgivne forklaringer kan indebære en fejlkilde. Hertil kommer bl.a., at anvendelsen af subsidiære afhøringer kan medføre en væsentlig forsinkelse af sagens behandling, ligesom også fordelen af parters og vidners samtidige tilstedeværelse går tabt – herunder for så vidt angår den retssikkerhed, der ligger i, at begge parter har påhørt den samlede bevisførelse og i forbindelse hermed har haft mulighed for at stille afklarende og supplerende spørgsmål mv.

Kommissionen har i lyset heraf vurderet, om der gennem anvendelsen af kommunikationsteknologi inden for retsplejen kan findes bedre alternativer til at imødegå ulemperne ved ikke at kunne bringe parter og vidner samtidig til stede for dømmende ret.

Kommissionens overvejelser er bl.a. sket på baggrund af de erfaringer, som er fremkommet under den forsøgsmæssige anvendelse af videokonferenceudstyr inden for den gældende ordning, jf. pkt. 4.3. ovenfor. Disse erfaringer viser, at der med anvendelsen af videokonferenceudstyr kan opnås en meget høj grad af tilnærmelse til det traditionelle mundtlighedsog bevisumiddelbarhedsprincip, således at ulemperne ved de subsidiære foretagelser kan undgås. Kommissionen foreslår derfor, at videokonferenceudstyr bør indgå som et fast alternativ til foretagelsen af subsidiære afhøringer mv., idet det dog samtidig bør fastholdes, at mundtlighedsog bevisumiddelbarhedsprincippet skal iagttages i dets oprindelige betydning, hvis dette kan ske uden større besvær eller omkostninger, eller det under hensyn til sagens karakter og betydningen af det pågældende bevis mv. må anses for mest hensigtsmæssigt.

Spørgsmålet om anvendelsen af videokonferenceudstyr har i forbindelse med en forespørgsel vedrørende de menneskeretlige aspekter af den grønlandske retsplejeordning været forelagt Justitsministeriet. I et tidligere omtalt notat af 14. maj 2001 har ministeriet herom udtalt:

> "Justitsministeriet er ikke bekendt med domme, hvor Domstolen har taget stilling til, om afhøring af vidner ved hjælp af videokonferenceudstyr eller telefon er i overensstemmelse med artikel 6, stk. 1, og stk. 3, litra d.
>
> Efter Justitsministeriets opfattelse har en sådan form for afhøring visse lighedspunkter med dokumentation af forklaringer afgivet af vidner til f.eks. en domstol eller til politiet forud for domsforhandlingen. Vidnet føres således ikke umiddelbart for retten i et retsmøde, hvor den tiltalte er til stede, hvilket indebærer, at det ikke i fuldt ud samme omfang vil være muligt at vurdere vidnets troværdighed. Dette gælder navnlig med hensyn til afhøring ved hjælp af telefon. På den anden side må en sådan fremgangsmåde på visse punkter anses for mere betryggende end dokumentation af forklaringer bl.a. derved, at den tiltalte og retten har mulighed for umiddelbart at stille spørgsmål til vidnet, herunder at imødegå vidnets forklaring.
>
> […]
>
> I det omfang denne praksis [EMD] kan anvendes på afhøringer af vidner i kriminalsager ved hjælp af videokonferenceudstyr eller telefon, vil det derfor bl.a. kunne tillægges betydning, at en sådan fremgangsmåde giver den tiltalte og forsvareren mulighed for at stille spørgsmål til vidnet. Det vil endvidere kunne tillægges betydning, om den tiltalte og forsvareren har samtykket i fremgangsmåden. Den vil endvidere kunne være af betydning, om vidnet må anses for at være det eneste eller afgørende bevis mod den tiltalte.
>
> Efter Justitsministeriets opfattelse vil afhøringer af vidner i kriminalsager ved hjælp af videokonferenceudstyr eller telefon ikke generelt være i strid med artikel 6. Hvorvidt det […] vil være foreneligt med artikel 6 at foretage afhøring af vidner i kriminalsager ved hjælp af videokonferenceudstyr eller telefon vil bero på en konkret vurdering af den pågældende sag."

Kommissionen foreslår herefter, at der i den fremtidige retsplejelov indføres udtrykkelig hjemmel til at bringe videokonferenceudstyr i anvendelse inden for retsplejen. Den teknologiske udvikling har muliggjort videomøder som en realistisk mulighed både i civile og kriminelle sager. Kommissionen finder, at en moderne fleksibel retspleje ikke mindst i et land af Grønlands størrelse bør tage alle rimelige midler i anvendelse for at øge tilgængeligheden for brugerne og nedsætte ulemperne for vidner. Telefonmøder og videomøder bør derfor kunne anvendes i et vist omfang. Det vil øge effektiviteten uden at det går ud over retssikkerheden, navnlig ved forberedelsen af civile sager og ved bevisførelse under domsforhandlingen.

Rent *terminologisk* sondres der i kommissionens forslag mellem telefonmøder og videomøder (fjernkommunikation henholdsvis med og uden billede). Telefonmøder bruges som betegnelse for tilfælde, hvor to eller flere telefoner sættes i forbindelse med hinanden. Det kan f.eks. væ-

re tilfældet, at den ene part er til stede i retten, mens den anden part deltager telefonisk. Videomøder betegner den situation, at der er to eller flere steder er opstillet et videokamera og en skærm, således at man disse steder gensidigt kan se og høre hinanden. Ordet videomødeafhøringer bruges i denne forbindelse, idet betegnelsen videoafhøring allerede bruges om udenretlige afhøringer til videobånd, i praksis navnlig politiets afhøringer af mindre børn i sædelighedssager. I lovteksten foreslås anvendt betegnelsen fjernkommunikation med eller uden billede, idet hjemlen ikke bør begrænses til telefon eller video, men formuleres så bredt, at der gives adgang til anvendelse også af anden kommunikationsteknologi, der på tilsvarende måde måtte vise sig egnet for domstolene.

Kommissionen foreslår indført de samme regler for vidner i civile og kriminalsager. Det foreslås, at vidner skal kunne afhøres under et videomøde, *hvis det findes hensigtsmæssigt og forsvarligt*. Telefoniske afhøringer skal kunne anvendes, når det ville være forbundet med uforholdsmæssige vanskeligheder at gennemføre afhøringen ved fremmøde i retten eller ved videoforbindelse. Selv om reglerne foreslås at være ens, vil den praktiske anvendelse kunne være forskellig i civile og kriminalsager. Det vil således være overladt til domstolene efter en konkret vurdering at tage stilling til, hvornår betingelserne er opfyldt.

I det dobbelte krav ligger således for det *første*, at retten må foretage en vurdering af, hvorvidt anvendelsen af videokonferenceudstyr er hensigtsmæssig, dvs. i relation til sagens videre fremme og set i lyset af f.eks. praktiske vanskeligheder med at få sagen gennemført. Det kan f.eks. dreje sig om tilfælde, hvor alternativet til at anvende videokonferenceudstyr vil være en (måske langvarig) udsættelse af sagen eller en lang og bekostelig rejse for et vidne, hvis forklaring skønnes kun at have en vis – og ikke afgørende – betydning for sagens afgørelse.

For det *andet* må det indgå i rettens vurdering, om fremgangsmåden er forsvarlig i forhold til sagens karakter og navnlig hensynet til tiltalte og dennes forsvar. Er der f.eks. tale om en forklaring af stor bevismæssig værdi i en alvorlig sag vil dette således tale for, at retten i stedet bør vælge at lade vidnet indkalde til at give personligt møde for den ret, hvor domsforhandlingen afholdes.

Det forudsættes, at retten foretager en nøje afvejning af de – ofte modstående hensyn – der vil foreligge: Hensynet til f.eks. den tiltaltes retsstilling set i forhold til hensynet til sagens fremme. Desuden må det i alle tilfælde holdes for øje, at den foreslåede adgang til at anvende videokonferenceudstyr mv. indebærer en vis fravigelse fra bevisumiddelbarhedsprincippet.

Kommissionen finder i forlængelse heraf anledning til generelt at bemærke, at der – også i relation til danske forhold – er tale om et nyt område, som er under fortsat udvikling, herunder ikke mindst med hensyn til den teknologi, der vil kunne bringes i anvendelse. På den baggrund er det vanskeligt på forhånd at foretage en meget præcis og udtømmende afgrænsning af, i hvilke tilfælde det vil kunne komme på tale at anvende kommunikationsteknologi. Det fremtidige anvendelsesområde forudsættes således – ud over det ovenfor anførte – i øvrigt at blive fastlagt nærmere i takt med de praktiske erfaringer, der fremtidigt vil blive indhøstet.

Kommissionen finder dog, at der specifikt bør indføres en hjemmel til fremstilling i grundlovsforhør under anvendelse af fjernkommunikation, jf. udkastet til retsplejelovens § 356. Baggrunden herfor er navnlig, at der bør tages højde for de rekrutteringsproblemer, der især i de mindre retskredse kan forventes at følge af kravet om uddannede kredsdommere. Bestemmelsen om grundlovsforhør via fjernkommunikation foreslås således indført for at sikre, at sigtede kan blive fremstillet inden for 24 timer, selvom der ikke lokalt er en kredsdommer udnævnt eller midlertidigt beskikket eller en beskikket hjælpedommer, jf. i øvrigt om kredsdommerne afsnit VI, kap. 5.4.3. og 5.4.5.

Telefoniske afhøringer foreslås ikke indført som et bevismiddel på linie med afhøring i retten eller via en videoforbindelse, da mulighederne for at vurdere en telefonisk afhøring er væsentligt ringere end ved de andre fremgangsmåder. Retten bør således være meget tilbageholdende med at tillade telefoniske afhøringer i en kriminalsag.

For civile sagers vedkommende foreslår kommissionen, at der sondres mellem forberedende møder og domsforhandlingen. Video og telefon skal kunne anvendes under forberedelsen, medmindre dette er uhensigtsmæssigt. Under domsforhandlingen foreslås deltagelse via fjernkommunikation at skulle kunne anvendes, hvis sådan deltagelse af særlige grunde er hensigtsmæssigt. En parts advokat eller rettergangsfuldmægtig foreslås at skulle kunne deltage under samme betingelser. Forslaget giver således mulighed for, at parten selv deltager i retsmødet via videoforbindelse eller telefon, mens advokaten eller rettergangsfuldmægtigen møder frem i retten, eller omvendt. Forslaget giver endvidere mulighed for, at både parten og advokaten eller rettergangsfuldmægtigen deltager i retsmødet via videoforbindelse eller telefon, enten fra samme sted eller fra hver sit sted. En part har altid krav på indkaldelse til og fysisk tilstedeværelse i alle retsmøder. Kommissionens forslag medfører ikke ændringer heri. Det er derfor i en vis forstand frivilligt for en part om denne vil deltage via videoforbindelse eller telefon. Afslår en part uden rimelig grund at benytte sig af muligheden, vil det imidlertid indebære, at denne selv må afholde omkostninger til rejse og ophold.

For så vidt angår kriminalsager foreslås, at parterne ikke skal kunne deltage telefonisk i et retsmøde. Forberedende møder og domsforhandlinger skal kunne afholdes med videoforbindelse til sigtede eller tiltalte, hvis dennes tilstedeværelse i retten ikke findes nødvendig. Retten skal træffe bestemmelse herom, og det må forventes, at der herved vil blive taget hensyn til, hvor alvorlig en sanktion tiltalte kan risikere at få. I sager, hvor anklagemyndigheden påstår anstaltsanbringelse i flere år, bør videomødeafhøring ikke kunne komme på tale. Rettens tilladelse omfatter i givet fald også forsvareren, der skal deltage i retsmødet på samme sted som tiltalte, medmindre retten finder det ubetænkeligt, at forsvareren i stedet møder personligt frem i retten.

Skal der afgives forklaring under retsmødet, skal den pågældende indkaldes til at møde for en ret, en myndighed eller for en person, der er meddelt autorisation til at stille sådant udstyr til rådighed i retssager. Tilrettelæggelsen og gennemførelsen af retsmøder, som finder sted under anvendelse af videokonferenceudstyr eller lignende, vil formentlig bedst kunne løses i samarbejde med den lokale kredsret eller med kommunefogeden i den bygd, der måtte være tale

om. Foruden det rent praktiske skal kredsretten eller kommunefogeden herved påse den rette identitet af den eller de indkaldte personer, ligesom de i fornødent omfang skal gøre de pågældende bekendt med fremgangsmåden og formålet med videokonferencemødet. Samtidig forudsættes det dog, at retsmødet for den dømmende rets vedkommende skal foregå som et sædvanligt retsmøde – det vil bl.a. sige med opråb af sagen, sikring af de mødtes identitet og behørig formaning af de pågældende. Desuden bør også den dømmende ret sikre sig, at de medvirkende har forstået betydningen af deres deltagelse i retsmødet, selvom det finder sted under anvendelse af videokonferenceudstyr. Kommissionen finder det ikke muligt som en generel regel at foreskrive, at der skal afholdes retsmøde ikke blot ved den dømmende ret, men også ved den stedlige domstol, idet noget sådant ikke vil kunne gennemføres i forbindelse med afhøring af personer, der befinder sig uden for byerne.

Kommissionen foreslår, at retten efter en konkret vurdering skal kunne tillade tolkning via en videoforbindelse, hvis det vil være forbundet med uforholdsmæssigt besvær for tolken at møde op samme sted som den, der tolkes for, f.eks. hvis tolken ellers skulle rejse meget langt.

De foreslåede regler skal også kunne anvendes i foged- og skiftesager og de særlige civile sager.

Grønlands Landsret har gennem en længere årrække anvendt telefonmøder ved behandlingen af konkursbegæringer mod skyldnere, der er bosat uden for Nuuk. Fremgangsmåden skal ses i lyset af, at landsretten er 1. instans for de pågældende sager, som i henhold til konkursloven skal behandles inden for ganske få dage, således at tiden ikke tillader en personlig indkaldelse af skyldneren til landsretten. Man har derfor været henvist til at indkalde den pågældende til afhøring ved den stedlige kredsret, hvilket i flere tilfælde har vist sig ufyldestgørende. Dette skyldes navnlig, at kredsretterne, der ikke i øvrigt beskæftiger sig med konkurser, er uden nærmere kendskab til den relevante lovgivning på området. Hertil kommer, at kreditor, – der meget ofte er repræsenteret ved en advokat i Nuuk – af geografiske årsager kan være afskåret fra at give møde ved kredsretten og således ikke får mulighed for at stille spørgsmål til skyldneren. Under alle omstændigheder indebærer foretagelsen ved kredsretten også en forsinkelse af sagen, idet landsrettens stillingtagen må afvente modtagelsen af retsbogsudskriften fra kredsretten. Som følge heraf har man i en række sager – herunder også, hvor skyldneren har været bosiddende i en bygd og således ikke umiddelbart har kunnet indkaldes til kredsretten – foretrukket den fremgangsmåde, at landsretten efter forudgående aftale med skyldneren har gennemført mødet telefonisk. Typisk er det sket således, at kreditors advokat har siddet med på landsrettens kontor i Nuuk, hvorfra vedkommende har kunnet deltage i mødet. Erfaringerne med ordningen har udelukkende været positive, idet fremgangsmåden sikrer en væsentlig bedre oplysning af sagen end den subsidiære afhøring ved kredsretten. Hertil kommer, at de involverede parter straks kan få svar på spørgsmål om sagen og dens videre gang af den dommer, der forestår behandlingen. Kommissionen foreslår derfor, at denne mulighed fortsat skal kunne anvendes og også skal kunne anvendes i fogedsager og i andre skiftesager.

For nærmere oplysninger om, hvorledes videokonferenceudstyr og telefon foreslås anvendt i henholdsvis de civile sager og kriminalsagerne og i henholdsvis 1. og 2. instans henvises i

øvrigt til afsnit IX, kap. 2.2.10., afsnit X, kap. 11.2.5. og afsnit XI, kap. 1.3.11. For vidners vedkommende henvises til lovudkastets § 163 med bemærkninger.

Kommissionen bemærker afslutningsvis, at praksis gennem de senere år har bevæget sig i retning af en øget iagttagelse af mundtligheds- og bevisumiddelbarhedsprincippet. Dette gælder både for landsretten og kredsretterne, som på flere punkter har strammet op på tidligere praksis. Med en fortsat opmærksomhed omkring spørgsmålet er det med ovenstående forslag kommissionens opfattelse, at der vil være grundlag for en positiv videreudvikling af området, således at bl.a. kravene ifølge Menneskerettighedskonventionen til enhver tid kan opfyldes. Den foreslåede anvendelse af kommunikationsteknologi inden for retsplejen findes i denne forbindelse at udgøre et værdifuldt bidrag til en udvikling, der ikke alene må afhænge af forbedringer inden for det trafikale område.

Kapitel 5. Offentlighed i retsplejen

5.1. Gældende ret

5.1.1. Indledning

I retsplejelovens kapitel 2, § 7, fastslås som almindeligt princip, at rettens møder er offentlige, jf. også grundlovens § 65, stk. 1, hvorefter offentlighed (og mundtlighed) skal gennemføres i retsplejen i videst muligt omfang. Der kan desuden henvises til Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, stk. 1, der udover at fastslå retsplejens offentlighedsprincip tillige opregner de hensyn, som kan begrunde fravigelser herfra.

Offentlighedsprincippet, der anses for et af de væsentligste processuelle grundprincipper, indebærer i sin *umiddelbare* form en ret for enhver til at være til stede i retten og overvære et retsmøde (mødeoffentlighed), og i sin *middelbare* form en ret for personer, der har overværet et retsmøde til offentligt at referere, hvad der er passeret i retsmødet (referatoffentlighed).

Et ufravigeligt krav om offentlighed i retsplejen vil i sagens natur i en række tilfælde kollidere med modstående hensyn, herunder navnlig til de i retssagen implicerede parter, f.eks. en ung tiltalt eller en forurettet i en kriminalsag. Som undtagelser til hovedreglen om offentlighed er der i retsplejeloven derfor givet mulighed for at træffe bestemmelse om dørlukning, referatforbud eller udelukkelse af bestemte personer fra retsmødet, jf. nærmere beskrivelsen i de følgende pkt. 5.1.2.-5.1.4.

Uanset de nævnte muligheder for begrænsning i offentligheden er det i retsplejelovens kapitel 2, § 7, stk. 5, dog fastsat, at domme altid afsiges i et offentligt retsmøde, dvs. uafhængigt af, om retten under domsforhandlingen måtte have truffet bestemmelse om dørlukning, referatforbud eller udelukkelse af bestemte personer fra retsmødet.

Offentlighed i form af parter og andre personers adgang til aktindsigt i processuelle dokumenter, herunder retsbøger (dokumentoffentlighed), er behandlet neden for i kap. 7 om retsbøger.

5.1.2. Dørlukning

Retsplejelovens kapitel 2, § 7, stk. 2, indeholder følgende bestemmelse om mulighederne for at træffe afgørelse om dørlukning:

> **§ 7.** […]
> *Stk. 2.* Retten kan dog undtagelsesvis, når særlige omstændigheder taler derfor, bestemme, at en sag helt eller delvis skal behandles for lukkede døre. Dette kan navnlig ske af hensyn til tiltaltes unge alder, til sædeligheden eller ro og orden i retslokalet eller for at undgå, at parter eller vidner ved offentlig forhandling tilføjes ufornøden krænkelse, eller at undersøgelsen i en kriminel sag modvirkes ved retsmødets offentlighed.

Som det fremgår indeholder bestemmelsen en ikke udtømmende angivelse af de hensyn, som vil kunne begrunde, at der træffes afgørelse om dørlukning. I forarbejderne til retsplejelovens

kapitel 2, §§ 7-8, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5239) anføres bl.a. følgende herom:

> "Bestemmelsen om, at retsmøder skal være offentlige, er ikke ny, idet det allerede er foreskrevet i § 12 i kgl. anordning nr. 212 af 26. juli 1926.
>
> Man har ikke anset det for muligt at give så skarpt afgrænsede og detaillerede bestemmelser som i den danske retsplejelovs §§ 29-32, men har i lighed med anordningen af 26. juli 1926 overladt til rettens skøn, om der foreligger sådanne omstændigheder, at hovedprincippet om offentlighed bør fraviges. Til vejledning for retten har man i bestemmelsen anført nogle af de omstændigheder, der navnlig vil kunne begrunde, at dørene lukkes."

Muligheden for dørlukning står – i kraft af sin placering i retsplejeloven – i princippet åben i både civile sager og i kriminalsager. Som følge af formålet med dørlukning, og herunder den i bestemmelsen indeholdte eksemplifikation af hensyn, der kan begrunde dørlukning, vil det dog som altovervejende hovedregel alene være i kriminalsager, at dørlukning efter denne bestemmelse kommer på tale. I civile sager vil dørlukning dog kunne ske, hvis nogen ved gennemførelse af retsmødet for åbne døre vil kunne blive udsat for en unødig krænkelse, f.eks. ved afsløring af forretningshemmeligheder.

For visse sagstyper er dog udtrykkeligt fastsat, at de afholdes for lukkede døre, jf. herved retsplejelovens kapitel 4, §§ 9, 17 og 27, stk. 1, hvorefter faderskabssager, ægteskabssager og sager om tvangsadoption undtagelsesfrit holdes for lukkede døre. I disse sager sker der således altid dørlukning, uden at der skal ske nogen afvejning heraf i forhold til hensynet til offentlighed.

Dørlukning indebærer, at der samtidig indtræder et referatforbud, og at det således er forbudt de tilstedeværende offentligt at gengive, hvad der er passeret under retsmødet, jf. herved retsplejelovens kapitel 2, § 8, der samtidig kriminaliserer en sådan gengivelse og giver mulighed for at idømme foranstaltninger efter kriminalloven for overtrædelse heraf.

5.1.3. Referatforbud

Som en – i forhold til dørlukning – mindre vidtgående begrænsning i offentlighedsprincippet kan retten træffe bestemmelse om referatforbud, jf. retsplejelovens kapitel 2, § 7, stk. 3, der har følgende ordlyd:

> **§ 7.** […]
> *Stk. 3.* I stedet for dørlukning kan retten, hvis det skønnes tilstrækkeligt, helt eller delvis forbyde offentligt referat af forhandlinger, der finder sted for åbne døre. Overtrædelse kan medføre foranstaltninger efter kriminalloven.

Et nedlagt referatforbud indebærer, at de personer, der har været tilstede under retsmødet, ikke må gengive offentligt, hvad der er passeret.

Det følger af bestemmelsen om referatforbud, at retten *helt* eller *delvis* kan forbyde offentligt referat af retsforhandlingerne. Et delvist referatforbud vil kunne omfatte et identifikationsforbud, dvs. at det forbydes offentligt at gengive navn, stilling mv. på en part, f.eks. den tiltalte i en kriminalsag, eller i øvrigt at offentliggøre den pågældendes identitet. Uanset, at retspleje-

loven (i modsætning til den danske retsplejelov) ikke formelt omtaler begrebet navneforbud, vil et sådant således kunne nedlægges i medfør af reglerne om referatforbud, jf. herved bestemmelsens forarbejder (Folketingstidende 1975-76, tillæg A, sp. 1307).

5.1.4. Udelukkelse af bestemte personer fra retsmødet

Endvidere giver retsplejeloven mulighed for undtagelsesvis at foretage begrænsninger i mødeoffentligheden, jf. herved kapitel 2, § 7, stk. 4:

> **§ 7.** […]
> *Stk. 4.* Retten kan undtagelsesvis nægte enkelte bestemte personer adgang til et offentligt retsmøde, når det skønnes nødvendigt for at opnå en sandfærdig forklaring af et vidne eller en part.

Bestemmelsen suppleres af retsplejelovens kapitel 5, § 39, der regulerer adgangen til at lade den tiltalte i en kriminalsag føre ud af retssalen under afgivelse af forklaring fra et vidne eller en medtiltalt:

> **§ 39.** Kredsdommeren kan beslutte, at tiltalte skal forlade retssalen, medens et vidne eller en medtiltalt afhøres, når der er særlig grund til at tro, at en uforbeholden forklaring ellers ikke vil kunne opnås.
> *Stk. 2*. Er en tiltalt i medfør af kapitel 2, § 6, eller i medfør af foranstående bestemmelse aftrådt, skal, når han atter er indladt i retssalen, forklaringen, for så vidt den angår ham, gentages, eller i alt fald dens indhold meddeles ham.

Endelig følger det af retsplejelovens kapitel 2, § 6, stk. 1, 4. pkt., at retsformanden kan udvise personer fra retssalen, som ved støjende eller anden utilbørlig adfærd forstyrrer forhandlingerne mv.

5.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Som anført ovenfor i pkt. 5.1.1. vil et ubetinget og undtagelsesfrit krav om offentlighed i retsplejen i mange tilfælde kollidere med modstående hensyn, og der må i en række henseender derfor gøres undtagelser herfra. Disse fravigelser kan være af processuel karakter, f.eks. hensynet til opklaring af en kriminalsag, eller begrundet i individuelle hensyn navnlig til privatfreden, ligesom almene hensyn, f.eks. forholdet til fremmede magter, undtagelsesvis kan nødvendiggøre begrænsninger i offentlighedsprincippet.

En vurdering af gældende ret og overvejelser om eventuel ny regulering på dette område må derfor bygge på en nøje afvejning af disse modstående hensyn.

Ved en vurdering af den grønlandske retsplejelovs bestemmelser om offentlighed i lyset af de tilsvarende bestemmelser i den danske retsplejelov samt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er det kommissionens principielle opfattelse, at den grønlandske retspleje på dette punkt i særlig grad er præget af en meget enkel og for domstolene stærkt begrænset vejledende regulering, jf. også citatet fra forarbejderne ovenfor i pkt. 5.1.2. Kommissionen finder desuden, at den grundlæggende forudsætning om en nøje afvejning af hensynet til offentlighedsprincippet over for andre modstående hensyn ikke har den fornødne fremtrædende placering i udformningen af retsplejelovens bestemmelser herom. På denne baggrund bør der gen-

nemføres en ny og mere detaljeret og præcis udformning af retsplejelovens regler om offentlighed.

Kommissionen foreslår i den forbindelse, at der med inspiration fra bestemmelserne i den danske retsplejelovs kapitel 2 indføres en række nye bestemmelser om dørlukning. I tilknytning hertil finder kommissionen særligt, at der bør indføres en regel om ubetinget dørlukning under den forurettedes afgivelse af forklaring i sædelighedssager, når denne anmoder herom. I disse sagstyper er hensynet til den forurettedes person så tungtvejende, at offentlighedsprincippet bør vige herfor. Dette forslag skal i øvrigt ses i sammenhæng med kommissionens øvrige forslag til en generel styrkelse af ofres retsstilling, jf. nærmere afsnit X, kap. 5, og afsnit XII, kap. 4.

Desuden foreslås reglerne om dørlukning, navneforbud og referatforbud udformet således, at det i videre omfang end efter gældende ret angives, i hvilke tilfælde de forskellige begrænsninger i offentligheden kan komme på tale, ligesom der foreslås indført en proportionalitetsregel i retsplejeloven, hvorefter der ikke kan træffes bestemmelse om dørlukning, hvis referat- eller navneforbud må anses for tilstrækkelig.

Kommissionen foreslår endvidere, at der indføres en nærmere regulering af fremgangsmåden i forbindelse med rettens afgørelser om dørlukning samt referat- eller navneforbud. Set i lyset af, at sådanne afgørelser efter den danske retsplejelov skal træffes ved kendelse, foreslår kommissionen, at afgørelsesformen herfor bør være en beslutning, der skal begrundes, jf. nærmere herom kap. 6.2.

I forbindelse hermed er det særskilt overvejet om, og i givet fald i hvilket omfang, der bør ske en særlig regulering af massemediernes processuelle stilling med hensyn til begrænsninger i offentligheden.

Som beskrevet i kap. 7.2. nedenfor blev der ved en ændring af den danske retsplejelov i 1999 gennemført en række ændringer af reglerne om bl.a. aktindsigt, referat- og navneforbud, dørlukning og udformning af retslister, som havde til formål at forbedre massemediernes muligheder for at bringe korrekt og dækkende omtale af retssager. Som et led heri indførtes bl.a. regler, der giver massemedierne ret til at udtale sig om og kære afgørelser om dørlukning, referatforbud og navneforbud. Ordningen indebærer i praksis, at såfremt der er journalister til stede under et retsmøde skal disse gives lejlighed til at udtale sig, forinden retten træffer afgørelse om dørlukning, referat- eller navneforbud. Der henvises nærmere til den danske retsplejelovs §§ 29 c, stk. 1, 30 b og 31 a, samt de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. L 78 af 5. november 1998, pkt. 6.

Offentlighed i retsplejen er i Grønland såvel som i andre moderne samfund knyttet nært til massemediernes muligheder for at bringe retsreportager og – i langt mindre omfang – offentlighedens adgang til personlig overværelse af retsmøder. På den baggrund og da kommissionen ikke finder, at andre hensyn, herunder af retssikkerhedsmæssig karakter, taler herimod, anser kommissionen det for rigtigst at tillægge massemedierne processuelle beføjelser med

hensyn til spørgsmålet om begrænsninger i offentligheden på samme måde, som det er sket i Danmark. Med de enkelte ændringer, der følger af forskellene i de grønlandske og danske retssystemer, er forslaget til regler herom derfor udformet parallelt med de omtalte bestemmelser i den danske retsplejelov.

Kommissionen foreslår endelig, at der sker en nærmere regulering af adgangen til at optage eller transmittere billeder og lyd samt tegning under retsmøder. Om billedoptagelse og –transmission som led i anvendelsen af videokonferenceudstyr mv. henvises dog særskilt til kap. 4 ovenfor.

Der henvises til udkastet til retsplejelov §§ 111-128 samt de specielle bemærkninger hertil.

Kapitel 6. Rettens afgørelser mv.

6.1. Gældende ret

Den grønlandske retsplejelov indeholder ikke bestemmelser, der omtaler eller mere generelt regulerer retsafgørelsernes form.

Om "alle retshandlinger" bestemmes det dog i retsplejelovens kapitel 2, § 3, stk. 1, at de skal optages i retsbogen, og om "rettens domme og afgørelser", at de skal indføres fuldstændigt i retsbogen.

I kapitel 2, § 7, stk. 5, er det om domme fastsat, at de altid afsiges i offentligt retsmøde, ligesom det i kapitel 3, § 19, stk. 1, fastslås, at dommen i civile sager skrives af retsformanden og skal indeholde angivelse af de under sagen nedlagte påstande, det væsentligste af bevisførelsen og de slutninger, retten udleder af bevisførelsen, de grunde i øvrigt, der ligger til grund for afgørelsen, samt den afgørelse, der er truffet. For kriminalsagers vedkommende følger det af kapitel 5, § 42, stk. 1 og 3, at domsforhandlingen afsluttes ved rettens dom i sagen, der enten skal domfælde eller frifinde. Af kapitel 5, § 43, fremgår det, at domsgrundene, hvis tiltalte domfældes, nøjagtigt skal angive de omstændigheder, der som beviste lægges til grund for domfældelsen, og det eller de lovbud, som bringes i anvendelse. Frifindes tiltalte, skal grundene hertil ligeledes angives.

Flere enkeltbestemmelser angiver eller forudsætter, at domsformen skal anvendes. Det gør sig bl.a. gældende for kapitel 3, § 5 a, stk. 2, om sagsøgtes erkendelse, kapitel 3, § 10, stk. 1, og stk. 3, om sagsøgers udeblivelse, kapitel 3, § 11, stk. 1, og stk. 3 om sagsøgtes udeblivelse, kapitel 3, §§ 17, 18 og 19 om grundlaget for dommen, voteringen, dommens indhold, dommens afsigelse mv. i civile sager, kapitel 4, § 3, stk. 4, om umyndiggørelse og lavværgemål, kapitel 4, § 18, stk. 1, om ægtefællebidrag i forbindelse med dom i sagen, kapitel 4, § 22, stk. 3 og 4, om prøvelse af administrativ bestemt frihedsberøvelse, og kapitel 5, § 42, stk. 1, om afslutning af domsforhandling i kriminalsager.

I øvrigt synes begreber som "bestemmelse", "afgørelse" og "beslutning" i loven som helhed at være anvendt i flæng, uden at der herved kan udledes nogen nærmere vejledning omkring den enkelte retsafgørelses form. I kapitel 5, § 17, stk. 2, er det dog bestemt, at det ved "beslutning" om tilbageholdelse jf. §§ 18 og 18 a, i retsbogen skal anføres, hvilke konkrete omstændigheder beslutningen støttes på. Enkelte steder anvendes tillige begrebet "kendelse", nemlig i kapitel 2, § 20, stk. 2, kapitel 7, § 1, stk. 1, nr. 1, og § 3. Visse bestemmelser var ikke med i den oprindelige retsplejelov fra 1951.

Af kapitel 6, § 1, stk. 1, fremgår det, at domme afsagt af en kredsret kan ankes, og i stk. 3, at beslutninger, der træffes af retten under sagens behandling, ikke kan indbringes for højere ret. "Bestemmelser" om udredning af sagsomkostninger eller idømmelse af rettergangsbøder kan dog indbringes særskilt, jf. stk. 4.

Begrebet *kære* anvendes ikke i loven. Derimod omtales i bl.a. kapitel 6, § 22 a, stk. 1, "indbringelse af kredsdommerens beslutninger".

Endelig fremgår det af kapitel 7, § 1, stk. 1, nr. 1, at "domme, kendelser og beslutninger afsagt eller truffet af grønlandske domstole" mv. kan danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse. Af kapitel 7, § 2, fremgår det, at domme som hovedregel kan fuldbyrdes, når ankefristen er udløbet, uden at anke har fundet sted, og i kapitel 7, § 3, at kendelser og beslutninger som hovedregel kan fuldbyrdes straks.

Domsformen anvendes i tilfælde, hvor dette er særligt foreskrevet eller forudsat i loven. Generelt er dette ensbetydende med, at retsafgørelser, hvorved retten tager endelig stilling til sagens materielle problemer, træffes i domsform. I tilfælde af sagsøgtes erkendelse, sagsøgtes udeblivelse eller sagens afvisning som følge af sagsøgers udeblivelse, træffes afgørelsen tilsvarende ved dom.

Når bortses fra afgørelser vedrørende tilbageholdelse af sigtede eller tiltalte, der begrundes og hyppigst betegner sig som "kendelse", betegner øvrige retsafgørelser sig som "beslutning", uanset om afgørelsen begrundes eller ej.

I grundlaget for kommissionens overvejelser vedrørende udformningen af forslag til en fremtidig regulering af retsafgørelsers form, jf. nærmere pkt. 6.2. nedenfor, indgår bl.a. reglerne herom i den danske retsplejelov. Disse regler beskrives derfor i hovedtræk i det følgende.

I Danmark træffes retsafgørelser i form af dom, kendelse eller beslutning. Som hovedregel træffes afgørelser, hvorved retten afslutter sagens behandling, ved *dom*, mens afgørelser under sagens behandling træffes ved *kendelse* eller *beslutning*. Kendelse anvendes, jf. retsplejelovens § 217, hvor denne form er særligt foreskrevet. I andre tilfælde kan afgørelsen træffes ved beslutning.

Domme og kendelser skal, jf. retsplejelovens § 218, ledsages af grunde, mens retten ikke behøver at begrunde beslutninger, medmindre det er særligt foreskrevet.

Kendelser af procesledende karakter og beslutninger kan omgøres, når nye oplysninger foreligger, samt når retten i øvrigt finder det hensigtsmæssigt, jf. § 222. Domme kan ikke omgøres, men kan, hvor dette er særligt foreskrevet, genoptages. I øvrigt må domme søges ændret gennem appel.

Appel af kendelser og beslutninger sker ved *kære* jf. §§ 389 og 968, og domme appelleres som hovedregel til højere ret ved *anke*. Kære har ikke opsættende virkning, medmindre andet er bestemt i loven, eller det bestemmes af den ret, hvis afgørelse kæres, eller den ret, hvortil afgørelsen kæres, jf. §§ 395 og 969, stk. 2. Anke har opsættende virkning, jf. §§ 480, stk. 1, og 999, stk. 1, – i civile sager dog kun, hvis den foretages indenfor fuldbyrdelsesfristen, der i almindelighed er 14 dage. For kendelser gælder der som hovedregel ingen fuldbyrdelsesfrist,

jf. bl.a. § 481, stk. 1, mens domme i almindelighed først kan fuldbyrdes efter udløb af en frist, jf. §§ 480, stk. 1, og 999, stk. 1.

6.2. Kommissionens overvejelser og forslag

6.2.1. Retsafgørelsers form

Den form, hvori retsafgørelser træffes, er afgørende for, i hvilket omfang det er muligt at få indsigt i den faktiske og retlige begrundelse for rettens afgørelse. Parterne har en indlysende interesse i at kunne gøre sig bekendt med baggrunden for rettens afgørelse – bl.a. med henblik på at vurdere, hvorvidt en afgørelse skal appelleres til højere ret. Tilsvarende gør sig gældende for tredjemænd, over for hvem afgørelsen måtte afføde konkrete retsvirkninger. Hertil kommer samfundets almindelige interesse i at kunne vurdere en retsafgørelses betydning som præjudikat. Den danske retsplejelovs fuldstændige regulering af retsafgørelsernes form har bl.a. til formål i fornødent omfang at tilgodese disse hensyn. De processuelle retsvirkninger, der i øvrigt er knyttet til de enkelte former for afgørelser ifølge den danske retsplejelov, danner endvidere grundlag for en generel systematik omkring bl.a. omgørelse, genoptagelse, appel og fuldbyrdelse.

Ved den danske retsplejeordnings valg af form for de enkelte typer af retsafgørelser er der lagt vægt på afgørelsens indhold og karakter. Er afgørelsen af en vis endegyldig og afgørende karakter, foreskrives anvendelse af en retsafgørelsesform, der indebærer større retssikkerhedsgarantier end tilfældet er for mindre væsentlige afgørelser. Systemet er i denne forstand udtryk for en art proportionalitetsprincip: Jo mere endegyldig og afgørende en retsafgørelse, jo fastere en afgørelsesform og strengere retssikkerhedsgarantier.

Den grønlandske retsplejelov har ikke på tilsvarende måde gjort endeligt op med formkravene for enhver type af retsafgørelser, men begrænser sig til at foreskrive for hvilke typer af afgørelser, domsformen skal anvendes. Ordningen kan ses som udtryk for en minimumsgaranti i den forstand, at man indskrænker sig til at foreskrive formen for de principielt vigtigste afgørelser, nemlig dem, hvorved retten endeligt afslutter sin behandling af sagen i den pågældende instans.

Kommissionen er bekendt med, at der som en konsekvens af, at den grønlandske retsplejelov alene opererer med formen ”dom” som fast begreb, ved de enkelte retter jævnligt opstår tvivl om, i hvilken form andre afgørelser bør træffes, ligesom praksis for disse retsafgørelsers form ikke er ensartet. Dette må anses for uheldigt, især for sådanne typer af afgørelser, som efter deres natur bør begrundes, men muligvis ikke altid bliver det i praksis, fordi loven ikke foreskriver noget herom.

Det er på denne baggrund kommissionens opfattelse, at der ved den fremtidige lovregulering bør gøres endeligt op med retsafgørelsernes form, ligesom det af hensyn til det læge element i retsplejen generelt bør tilstræbes, at systemet omkring retsafgørelsernes form fremtræder så klart og enkelt som muligt.

Kommissionen har i forlængelse heraf overvejet, om der kunne være anledning til at indføre betegnelsen "kendelse" som foreskreven afgørelsesform i de sagstyper, hvor hensynet til at sikre en begrundelse for rettens afgørelse er særligt tungtvejende. Som anført ovenfor er den form, hvori retsafgørelser træffes, ofte afgørende for muligheden for at få indsigt i den faktiske og retlige begrundelse for rettens afgørelse og derved sikre et rimeligt grundlag for en stillingtagen til eventuel appel af afgørelsen. Nogle retsafgørelser har desuden en sådan indgribende virkning for en eller flere af sagens parter, at dette hensyn i en række tilfælde i sig selv kan tale for at indføre en begrundelsespligt.

Samlet er det kommissionens opfattelse, at der bør indføres en begrundelsespligt for afgørelser i de tilfælde, hvor kendelsesformen anvendes i Danmark. Dette indebærer, at alle retsafgørelser herefter vil skulle træffes som beslutninger eller domme. Ordet "kendelse", der som nævnt ikke er indarbejdet i grønlandsk retspleje, medtages ikke i lovteksten, men i stedet angives særskilt, hvilke beslutninger, der skal begrundes. Kommissionen har herved lagt vægt på, at hensynet til at bevare et enkelt og overskueligt system taler for at bevare de velkendte termer "dom" og "beslutning".

Der henvises til udkastet til retsplejelov § 107 samt de specielle bemærkninger hertil.

6.2.2 Rettens rådslagninger og afgørelser i øvrigt

Som anført oven for i pkt. 6.1. indeholder den gældende retsplejelov for Grønland ingen bestemmelser, der nærmere regulerer spørgsmålet om retsafgørelsers form. Det samme gælder en række processuelle områder, som har en tæt sammenhæng med rettens afgørelser, herunder rettens rådslagninger om sagens afgørelse og i den forbindelse om afstemningen mellem rettens medlemmer vedrørende resultatet, om rettens adgang til at foretage berigtigelser i den afsagte dom og om muligheden for at omgøre visse af de beslutninger, der er truffet af retten. Emnemæssigt svarer dette til reglerne om rettens rådslagninger og afgørelser i den danske retsplejelovs kapitel 20.

Kommissionen finder det rigtigst også på dette område at sikre en ajourført lovgivning, som lever op til de grundlæggende krav, som stilles til et moderne retsvæsen. På den baggrund har kommissionen med udgangspunkt i de nævnte danske regler udarbejdet forslag til en række nye bestemmelser i retsplejeloven, som indebærer en nærmere regulering af disse forhold. Kommissionens forslag til bestemmelser herom er dog – sammenlignet med reglerne i den danske retsplejelov – udformet i en væsentlig mere enkel og overskuelig form. Udover det grundlæggende hensyn til enkelhed i lovteknikken, som kommissionen generelt har tillagt stor vægt i forbindelse med udarbejdelsen af lovudkast, skyldes denne forskel også, at reglerne i den danske retsplejelov efter kommissionens opfattelse på en række punkter forekommer utidssvarende og derfor mindre velegnet som inspirationsgrundlag.

Der henvises nærmere til de foreslåede bestemmelser i lovudkastets §§ 105-110.

Kapitel 7. Retsbøger

7.1. Gældende ret

Et vigtigt processuelt redskab for domstolenes afvikling af retsmøder er *retsbogen*, som skal indeholde en optegnelse af alle forhold af betydning, som retten har foretaget sig i den enkelte sag. Retsbogen tjener således navnlig det formål at fastslå, hvad der er passeret i sagen, herunder en identifikation af den enkelte sag, angivelse af tidspunktet for retsmøders afholdelse (hvad der bl.a. har særskilt betydning i sager om tilbageholdelse) og en gengivelse af de under sagen afgivne forklaringer mv.

Retsplejeloven indeholder i kapitel 2 følgende bestemmelser om retsbøger:

> **§ 2.** For hver ret føres en retsbog, der autoriseres af landsdommeren.
> *Stk. 2.* Rettens formand drager omsorg for retsbogens behørige førelse.
>
> **§ 3.** Angående alle retshandlinger optages beretning i retsbogen.
> *Stk. 2.* I retsbogen indføres angivelse af:
> 1) tiden og stedet for retsmødet,
> 2) navnene på de personer, der fungerer som dommere,
> 3) sagens nummer og parternes og deres eventuelle procesfuldmægtiges navne,
> 4) i kriminelle sager navnene på dem, der er tilstede som anklager og som bisidder,
> 5) om retsmødet er offentligt eller ikke.
>
> **§ 4.** Om retshandlingen indføres i retsbogen parternes påstande, begæringer og indsigelser, for så vidt de ikke indeholdes i skrifter, som overleveres retten, i hvilket fald henvisning er tilstrækkelig.
> *Stk. 2.* Endvidere optages en kort gengivelse af sagens gang og af parters og vidners forklaringer om sagens faktiske omstændigheder.
> *Stk. 3.* En forklaring skal så vidt muligt tilføres i det sprog, i hvilket den er afgivet, og derefter oplæses for den pågældende, som opfordres til at erklære sig over tilførslens rigtighed. Efter hver afsluttet tilførsel oversættes denne for de medlemmer, som erklærer ikke at have forstået den.
> *Stk. 4.* Rettens domme og afgørelser i øvrigt indføres fuldstændigt i retsbogen.
> *Stk. 5.* Retsbogen underskrives efter hvert møde af retsformanden og samtlige rettens medlemmer samt af tolken, såfremt en sådan har været hidkaldt.

Bestemmelserne om retsbøger blev indført ved retsplejeloven af 1951, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5179) og har ikke efterfølgende været genstand for ændringer.

Til de citerede generelle bestemmelser om retsbøger i retsplejelovens kapitel 2 knytter sig endvidere en række andre bestemmelser i retsplejeloven om retsbogstilførsler, jf. eksempelvis kapitel 6, § 2, stk. 2, hvorefter kredsdommeren i en civil sag skal foretage tilførsel til retsbogen, hvis en af sagens parter efter at have modtaget ankevejledning erklærer sig tilfreds med kredsrettens afgørelse i sagen. Der kan også henvises til retsplejelovens kapitel 5, § 40, hvorefter der optages tilførsel til retsbogen af de udsagn, der afgives under afhøringen, og at det navnlig bør haves for øje, at så meget af bevisførelsen medtages, som er fornødent for at landsretten i tilfælde af anke kan danne sig en begrundet opfattelse af, på hvilket grundlag afgørelsen er truffet.

Reglerne om retsbøger i den danske retsplejelov, jf. nærmere retsplejelovens kapitel 3, indeholder en række stort set parallelle grundbestemmelser om retsbøgers førelse, herunder om indholdet heraf. Hertil kommer dog en supplerende regulering af en række forhold, som er uomtalt i den grønlandske retsplejelov. Det gælder således regler om arkivering af procesdo-

kumenter og om adgangen for sagens parter, andre med retlig interesse deri samt journalister til at få udskrift af retsbøgerne, herunder om fremgangsmåden i forbindelse hermed og om klageadgang vedrørende afslag på udlevering. Endelig indeholder den danske retsplejelov også hjemmel for justitsministeren til at fastsætte regler om fonetisk optagelse (båndoptagelse) af retsforhandlinger.

7.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen har vedrørende den fremtidige udformning af retsplejelovens regler om retsbøger navnlig overvejet om og i givet fald på hvilke områder, der kan være behov for en ajourføring. Det er i den forbindelse opfattelsen, at der for så vidt angår den del af reguleringen i den danske retsplejelov, som fortrinsvis har karakter af ordensmæssige eller praktiske forskrifter, f.eks. om arkivering mv., ikke ses noget særskilt behov for regelfastsættelse i den grønlandske retspleje.

Derimod er spørgsmålet om adgangen for sagens parter og andre til at gøre sig bekendt med retsbøgers indhold mv. af særlig og principiel betydning.

Kommissionen foreslår derfor, at der indføres en regulering af disse forhold i retsplejeloven, og at udformningen af bestemmelserne sker med udgangspunkt i den danske retsplejelovs regler herom (retsplejelovens §§ 41 og 41 a). Dette indebærer, at der indføres en lovfæstet adgang for sagens parter mv. til at forlange en udskrift af retsbogen samt af de dokumenter, der har været fremlagt i retten. I tilknytning hertil foreslås indført en række undtagelser fra retten hertil samt regler om fremgangsmåden i forbindelse med domstolenes ekspedition af disse anmodninger om retsbogsudskrifter mv.

I forlængelse heraf har kommissionen særskilt overvejet spørgsmålet om massemediernes adgang til procesdokumenter som led i nyhedsformidlingen. Disse overvejelser er bl.a. sket i lyset af nylige lovgivningsinitiativer i Danmark, som har haft til formål at forbedre samarbejdet mellem retterne og pressen.

Ved lov nr. 362 af 2. juni 1999 om ændring af retsplejeloven (Styrkelse af samarbejdet mellem retterne og pressen) blev der gennemført en række ændringer af retsplejelovens regler om bl.a. aktindsigt, referat- og navneforbud, dørlukning og udformning af retslister. Lovforslaget, der lå til grund for disse ændringer, jf. lovforslag nr. L 78 af 5. november 1998, byggede på betænkning nr. 1330/1997, og havde overordnet til formål at forbedre massemediernes muligheder for at bringe korrekt og dækkende omtale af retssager.

I straffesager indførtes ved lovændringen en adgang for journalister og andre redaktionelle medarbejdere til aktindsigt i anklageskrifter, retsmødebegæringer, retsbøger (når sagen er afsluttet), hjælpebilag og rids. For civile sagers vedkommende indførtes adgang til aktindsigt i retsbøger og i såkaldt supplerende redegørelser, jf. retsplejelovens § 366 a, stk. 3. Aktindsigtsadgangen omfattede dog ikke visse familieretlige sager, sager om prøvelse af administra-

tivt bestemt frihedsberøvelse og sager om tvangsadoption, ligesom adgangen til aktindsigt i foged- og skifteretlige sager ikke blev berørt af lovændringen.

Kommissionen finder, at det er en naturlig følge af principperne om offentlighed i retsplejen, jf. herved grundlovens § 65, og dermed et vigtigt led i grundlaget for et moderne demokrati, at der skabes de bedst mulige vilkår for at offentligheden kan blive orienteret om de sager, der verserer ved domstolene, herunder ikke mindst at nyhedsformidlingen kan ske på et så dækkende, sagligt og korrekt grundlag som muligt. Disse hensyn må dog selvsagt afvejes over for en række til dels modstående hensyn, herunder til parter, vidner mv. i de enkelte sager og til domstolenes ressourcer mv.

Det er kommissionens opfattelse, at der ved den omtalte udvidelse af journalisters aktindsigtsadgang i Danmark er fundet en hensigtsmæssig balance mellem de nævnte forskellige hensyn. Da nyhedsformidlingen i Grønland er meget lig forholdene i Danmark i henseende til pressens arbejdsvilkår, metoder mv., er det derfor velbegrundet at indføre aktindsigtsregler i den grønlandske retsplejelov, der – med de justeringer, der følger af forskellene i de grønlandske og danske retssystemer – udformes i overensstemmelse med de danske regler.

Ved kommissionens forslag til regler om journalisters adgang til aktindsigt i retsbøger mv., er der således foretaget den samme afgrænsning med hensyn til kredsen af aktindsigtsberettigede, omfanget af adgangen til aktindsigt og fremgangsmåden i forbindelse hermed, som følger af den danske retsplejelovs § 41 a.

Det bemærkes endelig, at spørgsmålet om offentlighed i form af aktindsigt skal ses i sammenhæng med de regler, der regulerer offentlighed med hensyn til retsmøders afholdelse, dvs. dørlukning og referatforbud mv. Disse emner er behandlet ovenfor i kapitel 5.

Kommissionens forslag til regler om retsbøger mv. fremgår af udkastet til retsplejelov kapitel 7 samt de specielle bemærkninger hertil.

Kapitel 8. Forkyndelser mv.

8.1. Gældende ret

8.1.1. Lovgivningen

Reglerne om forkyndelse fremgår af retsplejelovens kapitel 2, afsnit E, §§ 9-12, samt bekendtgørelse nr. 431 af 24. august 1976 om forkyndelse af processuelle meddelelser i Grønland, som er fastsat af justitsministeren i medfør af retsplejelovens kapitel 2, § 9, stk. 2. Endvidere har politimesteren efter forhandling med landsdommeren udstedt en instruks for stævningsmænd i medfør af bekendtgørelsens § 8 (dagsbefaling I, nr. 46, af 18. april 1994).

Af retsplejelovens kapitel 2, § 9, stk. 1, fremgår det, at forkyndelser foretages ved politiets eller kommunefogedernes foranstaltning. Af samme bestemmelse samt bekendtgørelsens § 1, stk. 2 og 3, fremgår det videre, at politimesteren kan beskikke det nødvendige antal personer (stævningsmænd) til i øvrigt at foretage forkyndelser, ligesom rettens formand eller politiet om fornødent kan bemyndige en dertil egnet person til at foretage enkelte forkyndelser.

De beskikkede stævningsmænd honoreres ifølge bekendtgørelsens § 10 med et vederlag pr. forkyndelse eller forsøg på forkyndelse, der udgør 24,00 kr., jf. bekendtgørelse nr. 606 af 11. august 1998. Forkyndelser, der foretages af personer uden beskikkelse som stævningsmand, honoreres ikke.

Bekendtgørelsen fastsætter i § 3, stk. 2, § 5 og § 10 nærmere regler for stævningsmændenes virksomhed og vederlag, ligesom det i den efter bekendtgørelsens § 8 udstedte stævningsmandsinstruks i detaljer reguleres, hvorledes stævningsmændene skal udøve deres virksomhed. I instruksens § 9, stk. 2, foreskrives det således bl.a., at indkaldelser til at møde i retten skal søges forkyndt senest 3 dage forinden retsmødets afholdelse, mens alle andre typer af forkyndelser – herunder domme – skal foretages senest 4 uger efter modtagelsen. Kan 4-ugers fristen ikke overholdes, skal der tilgå andrageren meddelelse om, hvorpå forkyndelsen beror, og hvornår den forventes foretaget. Af instruksens § 10 fremgår det bl.a., at meddelelse om, hvorvidt forkyndelse til indkaldelse til retsmøde er sket, skal være retten i hænde senest kl. 8.00 den dag, hvor retsmødet finder sted.

Forkyndelser bør ifølge bekendtgørelsens § 2, stk. 1, så vidt muligt søges iværksat over for den pågældende personligt. Kan dette ikke ske, kan forkyndelsen ifølge bekendtgørelsens § 2, stk. 2, gyldigt iværksættes på vedkommendes bolig over for en til husstanden hørende person over 18 år eller over for logiværten og på vedkommendes arbejdsplads over for arbejdsgiveren eller dennes stedfortræder. Forkyndelse kan i henhold til bestemmelsen endvidere ske på den pågældendes kontor, værksted, eller andet selvstændigt forretningslokale for en til virksomheden fast knyttet voksen person. For søfolks vedkommende kan forkyndelse ske på det skib, hvortil personen hører, for en til skibet hørende voksen person.

Har en part i en civil sag antaget en advokat til at udføre sagen, kan forkyndelse vedrørende sagen ifølge bekendtgørelsens § 9 ske for advokaten.

Meddelelse, som under retsmøde i sagen gives vedkommende personligt, kan, jf. retsplejelovens kapitel 2, § 9, stk. 3, og bekendtgørelsens § 1, stk. 3, træde i stedet for forkyndelse.

Er det ikke lykkedes at gennemføre forkyndelse, og er indstævntes bopæl og opholdssted ukendt, kan forkyndelse ifølge retsplejelovens kapitel 2, § 11, stk. 1, og bekendtgørelsens § 7, stk. 1, finde sted ved landsdommerens bekendtgørelse i AG/Grønlandsposten, oplæsning i radioen og eventuelt tillige på anden passende måde.

Har indstævnte bopæl i Danmark eller udlandet, fremsender rettens formand stævningen til landsdommeren, der i henhold til retsplejelovens kapitel 2, § 10, og bekendtgørelsen § 6, drager omsorg for forkyndelse i overensstemmelse med de derom gældende regler.

Af retsplejelovens kapitel 2, § 12 fremgår det, at en forkyndelse, der er sket i overensstemmelse med loven og bekendtgørelsens regler, anses for lovlig, uagtet meddelelsen ikke ved de trufne foranstaltninger måtte være kommet til indstævntes kundskab.

De meddelelser, som ifølge retsplejelovens enkelte bestemmelser må antages at skulle forkyndes, er:

- Tilsigelse af vidner, jf. forudsætningsvist kapitel 2, § 19,

- kendelse, hvorved bøde eller erstatning er pålagt et udeblevet vidne, jf. kapitel 2, § 20, stk. 2,

- stævning og ankestævning, jf. bl.a. kapitel 3, § 4, og kapitel 6, § 11, jf. kapitel 3, § 4, samt kapitel 6, § 12, stk. 2,

- tilsigelse af parterne i civile sager, jf. forudsætningsvist kapitel 3, §§ 10 og 11 om sagsøgers og sagsøgtes udeblivelse, og direkte kapitel 6, § 8, stk. 1, om tilsigelse af parterne i ankesager,

- udeblivelsesdomme, jf. forudsætningsvis kapitel 3, § 11, stk. 2,

- domme i civile sager i øvrigt, hvis parten ikke har været til stede ved domsafsigelsen, jf. kapitel 3, § 19, stk. 3, og kapitel 6, § 3, stk. 1, samt kapitel 6, § 11, jf. de førnævnte bestemmelser, – kravet om forkyndelse må antages at gælde, også selvom parten har fået fuldt medhold, og uanset om parten har været lovligt tilsagt til domsafsigelsen, jf. herved tillige kapitel 6, § 5, stk. 1,

- anklageskrift og ankemeddelelse, jf. bl.a. kapitel 5, § 20, stk. 2, og kapitel 6, § 16, stk. 2,

- tilsigelse af sigtede, jf. forudsætningsvis kapitel 5, §§ 32-34,

- domme i kriminalsager, hvis tiltalte ikke har været til stede ved domsafsigelsen, jf. kapitel 5, § 42, stk. 2, jf. kapitel 3, § 19, stk. 3, og kapitel 6, § 15, jf. § 3, stk. 1, – kravet om forkyndelse må antages at gælde, også selvom tiltalte er frifundet ved dommen, og uanset om den pågældende har været tilsagt til domsafsigelsen, jf. herved tillige kapitel 6, § 17, stk. 1, 2. pkt., jf. § 5, stk. 1, 2. pkt. , og

- afvisning af genoptagelse af en kriminalsag, jf. kapitel 6, § 28, stk. 3.

Frister for genoptagelse og appel regnes i overensstemmelse med de anførte krav om forkyndelse fra tidspunktet for forkyndelsen, jf. herved kapitel 3, § 11, stk. 2, om beregning af fristen for genoptagelse af udeblivelsesdomme i civile sager, kapitel 6, § 5, stk. 1, om beregning af fristen for anke af civile sager og kapitel 6, § 17, jf. kapitel 6, § 5, om beregning af fristen for anke i kriminalsager. Der gælder ingen særlige regler for kærefrist, hvorfor de nævnte regler om ankefrist finder tilsvarende anvendelse herfor.

8.1.2. Praksis

Forkyndelser i kriminalsager foretages af politiet og kommunefogederne, mens forkyndelser i civile sager som altovervejende hovedregel foretages af de af politimesteren beskikkede stævningsmænd, der dog som regel også er polititjenestemænd eller i øvrigt ansat i politiet. Stævningsmandsforkyndelse er herefter den mest anvendte forkyndelsesform.

Forkyndelse under retsmøder anvendes oftest til genindkaldelse samt forkyndelse af domme. Der bliver ikke ved alle kredsretter gjort optimalt brug af denne mulighed for at begrænse antallet af forkyndelser ved politi og stævningsmænd.

Forkyndelse ved offentlig bekendtgørelse anvendes kun ganske undtagelsesvis. Det forekommer dog, at en sagsøger anmoder om offentlig bekendtgørelse under henvisning til, at det ikke har været muligt at lokalisere sagsøgte. Det bemærkes i denne forbindelse, at politiet ikke som i Danmark har en formel pligt til efter anmodning at yde bistand til fremskaffelse af sådanne oplysninger om en persons bopæl, opholdssted eller arbejdssted, som er nødvendige for, at forkyndelse kan foretages, men at politiet dog i praksis yder en sådan bistand. Offentlig bekendtgørelse gennemføres kun, hvis det på trods af gentagne forsøg på at finde frem til den pågældende ad anden vej ikke er lykkedes.

Adgangen til i medfør af retsplejelovens kapitel 2, § 9, stk. 1, at lade enkelte forkyndelser foretage af en dertil egnet person benyttes sjældent og kun under særlige omstændigheder. Som eksempel kan nævnes tilfælde, hvor ekspeditionstiden på stævningsmandsforkyndelser i Nuuk har været så langvarig, at landsdommeren har fundet det nødvendigt at lade enkelte forkyndelser foretage af retsbetjenten. Som et andet eksempel kan nævnes forkyndelse af domme om foranstaltningsændringer over for dømte, der er anbragt i Danmark, hvilke ofte foretages af en forsorgsmedarbejder eller lignende på det sted, hvor den pågældende befinder sig.

Med henblik på at lette og fremskynde videregivelsen af processuelle meddelelser har der især for de civile sagers vedkommende dannet sig praksis for at benytte andre meddelelsesformer end forkyndelse. Alternativt benyttes således dels almindelige breve, dels breve, hvori modtageren anmodes om at underskrive og returnere en vedlagt og eventuelt frankeret bekræftelse på modtagelsen, hvorved samtidig gives afkald på egentlig forkyndelse. Det forekommer endvidere, at indkaldelse af parter mv. sker telefonisk. Når bortses fra breve, som adressaten har bekræftet modtagelsen af, tillægges de nævnte meddelelsesformer dog ikke retsvirkning som forkyndelse. Anbefalede breve anvendes også, men så vidt ses kun til indkaldelse af skyldner og rettighedshavere i forbindelse med tvangssalg af fast ejendom. Indkaldelse ved anbefalet brev anses i denne forbindelse for behørig meddelelsesform, medmindre brevet returneres med postvæsenets oplysning om, at adressaten er ubekendt på adressen.

I øvrigt har praksis for forkyndelse af retlige meddelelser i hovedsagen været i overensstemmelse med de krav om forkyndelse, som fremgår af de under pkt. 8.1.1. anførte bestemmelser. Domme, hvorved en part har fået fuldt medhold, forkyndes dog ikke, selvom dette må antages at være forudsat ved loven. Efterhånden er der også praksis for ikke at forkynde udeblivelsesdomme, men at fremsende udskriften med almindeligt brev. Sagsøgte gøres i forbindelse med forkyndelsen af stævningen bekendt med denne praksis.

8.2. Vurdering af den gældende ordning

Fra retternes side har der gennem flere år været rejst kritik af navnlig ekspeditionstiden for forkyndelser i civile sager, der foretages af stævningsmænd. Kritikken har endvidere gået på en generel manglende iagttagelse af de i instruksen for stævningsmænd foreskrevne regler – herunder især at retterne ikke i behørig tid får meddelelse om, hvorvidt indkaldelse til et retsmøde er forkyndt.

Skiftende politimestre har heroverfor oplyst, at det ofte er ganske vanskeligt at finde egnede personer til udførelsen af hvervet som stævningsmand. I reglen beskikkes derfor en polititjenestemand, for hvem hvervet dels er en merbelastning, dels kan opleves som mindre vedkommende end det egentligt politiarbejde. Fra politifolkenes side har der således også været givet udtryk for, at man gerne så sig fritaget for opgaverne med forkyndelse i civile sager. I undersøgelsesrapporten "I Kredsretten" omtales en række forhold vedrørende bl.a. den fremgangsmåde, som politiet og stævningsmændene benytter ved forkyndelse i henholdsvis kriminalsager og civile sager.

Vedrørende kriminalsager fremgår det således (rapporten side 80 og 145), at flere af de tiltalte bliver overraskede over den foranstaltning, de idømmes, selvom den er i overensstemmelse med anklagemyndighedens påstand efter anklageskriftet. Forfatteren til undersøgelsen understreger på denne baggrund vigtigheden af, at anklageskriftet ved forkyndelsen læses op og om fornødent forklares for den tiltalte. Resultaterne af undersøgelsesrapporten viser desuden, at flere af de tiltalte ikke har været bekendt med retten til en bisidder, hvorfor forfatteren til undersøgelsen foreslår, at den tiltalte ved forkyndelsen af anklageskriftet skal gøres udtrykkeligt

bekendt med muligheden for at få en bisidder, ligesom det i forkyndelsespåtegningen på anklageskriftet bør angives, om den tiltalte herefter har ønsket bisidder beskikket. Det fremgår endvidere af undersøgelsesrapporten, at indkaldelserne til retsmøderne forkyndes alt for sent – i flere tilfælde først dagen før retsmødet.

Om forkyndelse i civile sager fremgår det af undersøgelsesrapporten bl.a. (rapporten side 137 og 146), at der ligesom i kriminalsagerne er problemer med at få forkyndt indkaldelserne i behørig tid, hvilket i højere grad end i kriminalsagerne er med til at trække nogle sager i langdrag. Det fremgår videre, at de fleste er usikre på, hvad de skriver under på ved forkyndelsen, ligesom det kan være svært for de pågældende at forstå selve indholdet af det forkyndte. Stævningsmændene bør derfor efter forfatterens opfattelse instrueres i at give en nærmere forklaring i forbindelse med forkyndelsen, ligesom det i meddelelsen til den sagsøgte bør anføres, at vedkommende er velkommen til at kontakte retten for nærmere vejledning.

For såvel kriminalsager som civile sager anføres det i undersøgelsesrapporten som et problem, at forkyndelserne foretages af uniformerede polititjenestemænd, hvis henvendelse navnlig i de civile sager kan medføre unødig bekymring hos modtageren.

Til brug for kommissionens overvejelser foreligger endvidere en af politimesteren udarbejdet opgørelse over ekspeditionstiden for det samlede antal politi- og stævningsmandsforkyndelser i 1. halvår af 1996. Opgørelsen, som ikke er specificeret med hensyn til, hvilken type meddelelse forkyndelsen vedrører, og som ikke inddrager tallene for Nuuk, omfatter i alt 1905 forkyndelser, hvoraf de 1256 er foretaget inden for 7 dage, 220 er foretaget inden for 14 dage, 278 er foretaget inden for 1 måned, 70 er foretaget inden for 2 måneder, 37 er foretaget inden for 3 måneder, 21 er foretaget indenfor 4 måneder, 9 er foretaget inden for 5 måneder, 1 er foretaget inden for 6 måneder, og 13 ikke er foretaget.

Til yderligere belysning af spørgsmålet om ekspeditionstiden mv. for forkyndelser iværksatte kommissionen medio 1997 en rundspørge til kredsretterne. Det er på baggrund af de oplysninger, som fremkom, muligt at konstatere følgende:

at ekspeditionstiden på forkyndelser ved politi og stævningsmænd varierer betydeligt fra sted til sted, ligesom den i øvrigt afhænger af, hvilken type meddelelse, der skal forkyndes,

at ekspeditionstiden på forkyndelser i kriminalsager (foretaget af politiet) generelt er kortere end i civile sager (hvor forkyndelserne foretages af stævningsmændene, der som nævnt også oftest er politifolk), ligesom retterne forholdsvis ofte må rykke for foretagelsen af forkyndelse i civile sager, men derimod ikke i kriminalsager, hvilket giver flere kredsretter anledning til at udtale, at "politiet" nedprioriterer opgaverne med forkyndelse i civile sager,

at fristen for meddelelse til retten om, hvorvidt indkaldelse til et retsmøde er forkyndt, i meget vidt omfang siddes overhørig (fristen er som nævnt ovenfor kl. 8.00 samme dag, hvor

retsmødet afholdes), hvorfor retterne ofte er henvist til selv at rette henvendelse til politiet/stævningsmændene med anmodning om oplysning herom,

at indkaldelser til retsmøder ganske ofte finder sted dagen forinden mødet, selvom anmodningen om forkyndelse er sendt til politiet/stævningsmanden i god tid før mødet,

at de fleste kredsretter – nogle med enkelte forbehold – vurderer ordningen med politi- og stævningsmandsforkyndelser som "tilfredsstillende" eller "nogenlunde", idet der dog fra flere kredsretters side peges på behovet for øgede ressourcer til gennemførelse af forkyndelser i civile sager,

at de største problemer gør sig gældende i Nuuk, hvor sagsantallet og dermed antallet af forkyndelser er væsentligt større end ved de øvrige kredsretter, og hvor man som følge af ekspeditionstiden på forkyndelser i civile sager i meget vidt omfang er gået over til at benytte de ovenfor i pkt. 8.1.2. omtalte alternativer til forkyndelse, og

at effektiviteten omkring ordningen for især stævningsmandsforkyndelse synes direkte afhængig af den eller de konkrete personer, som varetager forkyndelsesopgaverne i det pågældende område.

8.3. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen har i henhold til kommissoriet til opgave at overveje, hvorvidt reglerne eller den praktiske ordning vedrørende forkyndelse kan effektiviseres og forbedres.

For så vidt angår effektiviteten af ordningen fremgår det af det ovenfor under pkt. 8.2. anførte, at de største problemer gør sig gældende omkring stævningsmandsforkyndelserne – dvs. forkyndelserne i civile sager. Det er nærliggende at antage, at den væsentligste årsag hertil er, at stævningsmandshvervet udføres af politifolk, som har andet krævende arbejde.

Kommissionen har på denne baggrund foretaget en vurdering af, om stævningsmandsordningen kan placeres uden for politiets regi. Imidlertid vil der kun i Nuuk være grundlag for oprettelse af en heltidsstilling som stævningsmand, mens det i andre byer er af afgørende betydning, at der kan trækkes på forhåndenværende mandskab. Hertil kommer behovet for at kunne gøre brug af eksisterende kontorfaciliteter og transportmidler mv. Hos politiet kan foretagelsen af forkyndelser desuden kombineres med politimæssige opgaver som f.eks. patruljering, ligesom politiets mandskab gennem dets lokal- og personkendskab mv. har særligt gode muligheder for at tilvejebringe de fornødne oplysninger om en persons bopæl og opholdssted mv.

Det er på denne baggrund kommissionens opfattelse, at ansvaret for beskikkelse af stævningsmænd fortsat skal påhvile politimesteren, ligesom det forventes, at politifolk også i fremtiden vil skulle optræde som beskikkede stævningsmænd. Den allerede eksisterende mulighed for at beskikke andre egnede personer bør dog oplagt indgå i overvejelserne om, hvor-

ledes der i de enkelte byer kan skabes et tilfredsstillende grundlag for foretagelsen af forkyndelser i civile sager.

Kommissionens overvejelser har herefter gået i retning af at pege på tiltag, som generelt kan lette og fremskynde videregivelsen af retlige meddelelser samt afhjælpe de kritikpunkter, der er beskrevet i undersøgelsesrapporten "I Kredsretten" om bl.a. manglende vejledning af de personer, forkyndelsen retter sig imod.

Kommissionen foreslår med disse formål for øje følgende:

at der indføres nye forkyndelsesformer, som kan lette presset på især stævningsmændene,

at kravet om forkyndelse begrænses til de retlige meddelelser, hvor det er nødvendigt at kunne fastslå, at adressaten har fået meddelelsen på forskriftsmæssig måde. Det foreslås således, at meddelelser fra retten under sagens gang ikke skal forkyndes, men søges meddelt fra retsmøde til retsmøde, og at domme – bortset fra kriminalsager, der er fremmet i tiltaltes fravær – skal afsiges i et retsmøde, som parterne på forhånd har fået meddelt tidspunktet for, således at de på denne måde får meddelt eller får adgang til dommens resultat,

at retterne vejledes om i videst muligt omfang at gøre brug af forkyndelses- og meddelelsesformer, som ikke involverer politi og stævningsmænd,

at eksisterende standardskrivelser, blanketter og skriftlige vejledninger, som følger en retlig meddelelse, underkastes en revision med henblik på forbedring og videreudbygning af en konceptsamling, der kan danne grundlag for en behørig vejledning af den, der modtager en retlig meddelelse,

at politifolk og stævningsmænd skal modtage nøjere instruktion om forkyndelseshvervets udførelse – herunder instruktion om, at den, som forkyndelsen foretages overfor, skal have behørig vejledning om bl.a. betydningen af henvendelsen og om muligheden for at kontakte retten for yderligere oplysninger,

at der i videre omfang end hidtil skal føres kontrol med især stævningsmændenes arbejde, både internt ved politiet og ved retterne, og

at det med henblik på at øge motivationen hos stævningsmændene bør overvejes, om der er grundlag for et noget større vederlag pr. forkyndelse eller forsøgt forkyndelse, end der ydes i dag.

Uagtet den ved undersøgelsesrapporten "I Kredsretten" rejste kritik af, at forkyndelser foretages af uniformerede politifolk, finder kommissionen ikke grundlag for et krav om civil påklædning i forbindelse med foretagelsen af forkyndelser. Baggrunden herfor er, at et sådant krav skønnes at ville vanskeliggøre gennemførelsen af forkyndelsesopgaverne yderligere, ligesom det må antages at modvirke politifolks motivation til at lade sig beskikke som stæv-

ningsmænd. Hvor dette uden væsentligt besvær kan gennemføres, henstiller kommissionen dog, at forkyndelser, som foretages på bopælen, opholdsstedet eller arbejdsstedet, gennemføres af personer i civilt tøj. Dette gælder ikke mindst i civile sager.

Herudover foreslås den gældende ordning for forkyndelse i hovedsagen opretholdt. Retsplejelovens regler om forkyndelse foreslås fortsat at skulle fremgå af lovens afsnit om fælles bestemmelser for alle retssager. En række af de bestemmelser, som i dag er fastsat ved bekendtgørelse, foreslås optaget i loven. Dette gælder navnlig reglerne om, hvem forkyndelsen kan foretages overfor, hvis den ikke sker over for adressaten personligt. Loven skal fortsat indeholde en bemyndigelse for justitsministeren til at fastsætte nærmere regler for forkyndelse, ligesom der som hidtil bør udstedes en stævningsmandsinstruks, der forudsættes udleveret og gennemgået i forbindelse med beskikkelsen som stævningsmand, jf. herved pkt. 8.3.5. nedenfor. Ved udstedelsen af de administrative regler bør der som hidtil medtages bestemmelser om de frister, som skal gælde i forbindelse med forkyndelsernes foretagelse. Efter kommissionens opfattelse bør der af justitsministeren endvidere fastsættes regler, hvorefter politiet efter anmodning skal yde bistand til fremskaffelse af sådanne oplysninger om en persons bopæl mv., som er nødvendige for foretagelse af forkyndelse.

I det følgende gøres en række yderligere bemærkninger om de stillede forslag.

8.3.1. Forkyndelsesformer

Forkyndelser foreslås som hidtil at skulle ske ved politiet og kommunefogederne samt ved de af politimesteren beskikkede stævningsmænd. Forkyndelse i kriminalsager forudsættes som et naturligt led i behandlingen af sådanne sager fortsat at skulle ske ved politiet og kommunefogederne, mens forkyndelse i civile sager som hidtil forventes foretaget af stævningsmændene. Der bør dog fortsat ikke være noget til hinder for, at politiet om fornødent foretager forkyndelser også i civile sager, ligesom det heller ikke bør være udelukket, at en stævningsmand, som er tilstrækkeligt instrueret heri, kan foretage forkyndelse i en kriminalsag.

I overensstemmelse med den praksis, som er omtalt under pkt. 8.1.2. foreslås det som en ny forkyndelsesform at indføre såkaldt "brevforkyndelse", hvor den skriftlige meddelelse tilgår adressaten for forkyndelsen sammen med en anmodning om, at denne udfylder og returnerer en vedlagt og eventuelt frankeret bekræftelse på modtagelsen. Dette svarer til ordningen for brevforkyndelse efter den danske retsplejelovs § 155, nr. 1. Det foreslås også, at der ligesom efter den danske retsplejelovs § 155, nr. 2, gives mulighed for "postforkyndelse", hvor postvæsenet optræder i stævningsmandens rolle og i forbindelse med afleveringen af den skriftlige meddelelse forestår udfyldelsen af en afleveringsattest. Det grønlandske postvæsen har på forespørgsel oplyst, at det vil være muligt at tilbyde den hertil fornødne bistand, dog ikke uden for byernes område. Ordningens iværksættelse afhænger herefter i første række af, at der indgås en nærmere aftale med postvæsenet. Hvorvidt postforkyndelse i praksis vil vise sig som et reelt alternativ til stævningsmandsforkyndelse, må de fremtidige erfaringer vise. Kommissionen forventer dog ikke, at postforkyndelse i videre omfang vil kunne erstatte stævningsmandsforkyndelse.

Anbefalet brev foreslås ikke tillagt virkning som en særlig forkyndelses- eller meddelelsesform.

Reglerne om, hvem forkyndelse lovligt kan foretages overfor, hvis den ikke sker over for adressaten personligt, foreslås i det væsentlige udformet i overensstemmelse med de danske regler. For politi- og stævningsmandsforkyndelse svarer dette i hovedsagen til de regler, som gælder i dag.

Der foreslås indført en udtrykkelig bestemmelse om, at retten til forkyndelse kan frafaldes af en part i en civil sag, ligesom reglen om, at forkyndelse kan foretages over for en advokat, som parten har antaget som rettergangsfuldmægtig, foreslås udvidet til også at gælde andre rettergangsfuldmægtige. Desuden foreslås medtaget en bestemmelse om, at en part i en civil sag kan udpege en person til på partens vegne at stå som modtager af forkyndelser i sagen, jf. herved den danske retsplejelovs § 160, stk. 1, 2. pkt.

Oplysninger, som er givet i et retsmøde om tidspunktet for et nyt retsmøde eller for en retshandling i øvrigt, foreslås fortsat at skulle anses som forkyndt for de personer, der har været til stede i retsmødet, ligesom ordningen foreslås udvidet til også at gælde for personer, der har været lovligt tilsagt til retsmødet. Dommeren bør efter omstændighederne sikre sig, at de personer, der er til stede i retsmødet, får noteret sig det pågældende tidspunkt eller får udleveret en seddel, hvoraf tidspunktet for næste retsmøde eller retshandling fremgår. Hvis det for en person, der er tilsagt, men udeblevet fra retsmødet, må antages at være af særlig betydning, at vedkommende bliver bekendt med det fastsatte tidspunkt, bør dommeren give den pågældende en særskilt meddelelse herom.

I tilfælde, hvor en person har bopæl i Danmark eller i udlandet foreslås der som hidtil at skulle være en særlig bestemmelse, hvorefter forkyndelsen skal foretages i overensstemmelse med de i dette land gældende regler eller som noget nyt ved brevforkyndelse. En anden særlig ordning skal ligesom i dag gælde i de tilfælde, hvor det på grund af ukendskab til personens bopæl mv. ikke er muligt at foretage forkyndelsen efter de sædvanlige regler.

Bestemmelsen om, at en forkyndelse er gyldig, når den er foretaget i overensstemmelse med reglerne for forkyndelse, selvom meddelelsen ikke herved er nået til adressatens kundskab, foreslås opretholdt. Endvidere foreslås indført en bestemmelse, hvorefter et dokument, som er kommet adressaten for en forkyndelse i hænde, anses som forkyndt, selvom forkyndelse ikke har været foretaget i overensstemmelse med de for forkyndelse gældende regler, jf. den tilsvarende bestemmelse efter den danske retsplejelov § 163, stk. 2.

8.3.2. Hvilke meddelelser skal forkyndes

Som nævnt foreslås det at begrænse kravet om forkyndelse. Et brev fra retten med oplysning om tidspunktet for næste retsmøde eller om fristen for næste skriftlige indlæg i sagen vil typisk nå hurtigere frem til adressaten end et brev, der sendes til forkyndelse. Forslaget vil med-

virke til at nedbringe ekspeditionstiden for de meddelelser, som fortsat skal forkyndes. Dette vil forbedre mulighederne for, at anklageskrifter, vidnetilsigelser og stævninger forkyndes rettidigt, så retsmøder ikke må udsættes, og sagens afslutning dermed trækker ud.

Det skal naturligvis sikres, at parter og sigtede får besked om, at der er rejst en sag mod dem. Det vil sige, at stævning og anklageskrift (i ankesager ankestævning og ankemeddelelse) fortsat skal forkyndes. Også vidner skal have tilsigelser til retsmøder forkyndt.

Når sagen er i gang, foreslås det for både civile sager og kriminalsager, at tidspunktet for næste skridt i sagen så vidt muligt skal fastsættes og meddeles fra retsmøde til retsmøde eller i et brev, der sendes til parterne. Herved sikres kontinuitet i sagsforløbet, og alle involverede vil vide, hvad sagen på et givent tidspunkt beror på, ligesom det vil medvirke til, at sagen ikke trækker unødigt ud.

Ordningen med løbende meddelelser om næste frist eller retsmøde i sagen foreslås at skulle gælde til og med domsafsigelsestidspunktet. Dette tidspunkt vil ofte ligge i umiddelbar tilknytning til domsforhandlingen, men skulle dette ikke være tilfældet, vil retten efter kommissionens forslag have pligt til at give besked om, på hvilket senere tidspunkt dommen vil blive afsagt. Der foreslås i denne forbindelse indført frister for, hvor lang tid der må gå fra det tidspunkt, hvor sagen optages til dom, og til dommens afsigelse. Herved undgås, at dommen skal sendes til forkyndelse, idet dommen anses som forkyndt for de personer, der har været lovligt tilsagt til retsmødet, hvori den afsiges. Der foreslås herefter, at domme – bortset fra domme i kriminalsager, der er fremmet i tiltaltes fravær, jf. herom straks nedenfor – blot skal sendes til parterne.

Særligt om kriminalsager bemærkes, at disse som udgangspunkt ikke kan behandles, uden at sigtede eller tiltalte er til stede. Kommer den pågældende ikke, vil vedkommende derfor oftest skulle bringes til stede ved politiets foranstaltning, efter at retten har afsagt anholdelsesbeslutning. En sådan anholdelsesbeslutning skal afsiges på et sikkert grundlag, og tilsigelse af sigtede eller tiltalte skal derfor forkyndes. Strækker sagen sig over flere retsmøder, vil den pågældende kunne tilsiges fra retsmøde til retsmøde. I kapitlet om kriminalsagers behandling er der givet en nærmere beskrivelse af de forslåede reglerne for tiltaltes tilstedeværelse under sagen.

Efter lovforslagets § 451, stk. 3 kan en domsforhandling i visse særlige situationer fremmes i tiltaltes fravær. Det foreslås, at sådanne domme skal forkyndes, således at det sikres, at tiltalte i disse tilfælde bliver bekendt med dommen. Herudover vil domme i kriminalsager normalt blive afsagt senere i det retsmøde, hvor domsforhandlingen har fundet sted, efter at retsformanden og domsmændene har voteret, og tiltalte vil således være til stede under domsafsigelsen.

Skal der afholdes domsforhandling i en civil sag, vil retten ved afslutningen heraf kunne fremsætte en mundtlig eller skriftlig tilkendegivelse, som indeholder et forslag til forlig i sagen. Accepterer parterne rettens forligsforslag, afsluttes sagen uden domsafsigelse. Ønsker

parterne imidlertid, at der afsiges dom, skal retten meddele tidspunktet for domsafsigelsen. Herved anses dommen for forkyndt for de pågældende på tidspunktet for domsafsigelsen, uanset om parterne måtte vælge ikke at møde op. Dommen vil herefter blot skulle sendes til parterne. Dette forslag er en ændring i forhold til den gældende retsplejelovs regler, hvorefter domme i civile sager skal forkyndes, hvis parten ikke har været til stede ved domsafsigelsen, uanset om parten har været lovligt tilsagt til domsafsigelsen. Forslaget er bl.a. begrundet i, at det er parterne selv, der med vejledning fra retsformanden fører og har råderetten over civile sager. Parterne er gjort bekendt med tidspunktet for dommens afsigelse og har dermed tilskyndelse til at gøre sig bekendt med dommens resultat, som under alle omstændigheder vil blive sendt til dem. Fristen for appel foreslås at skulle regnes fra domsafsigelsen, hvor fristen i dag regnes fra forkyndelsen. Dette forslag er begrundet i et ønske om at kunne forudberegne tidspunktet for sagens afslutning. Forslaget vil sammen med andre forslag til forbedring af den civile proces modvirke kritikken af de "evig-kørende" civile sager.

I civile sager vil en sagsøgt kunne blive dømt, hvis denne ikke møder op eller svarer inden for de af retten fastsatte frister, hvis retten på forhånd har gjort opmærksom på, at dette kan blive konsekvensen. Sådanne udeblivelsesdomme foreslås heller ikke at skulle forkyndes. Forslaget skal ses på baggrund af, at sagsøgte allerede ved forkyndelsen af stævningen – som det også sker i dag – skal have meddelelse om, at der ved udeblivelse kan forventes afsagt dom i overensstemmelse med påstanden i stævningen. Fristen for anke eller genoptagelse foreslås herefter at skulle regnes fra domsafsigelsen, hvor den efter den gældende retsplejelovs regler regnes fra forkyndelsen.

I kapitlet om civile sagers behandling er der givet en nærmere beskrivelse af de foreslåede regler for forkyndelser og retlige meddelelser til parterne. Forslagene til nye appel- og genoptagelsesfrister for både civile og kriminalsager er nærmere beskrevet i kapitlet om appel og genoptagelse.

Ud over ovenstående forslag til, hvilke meddelelser der skal forkyndes, foreslås der indført enkeltbestemmelser i eller uden for retsplejeloven, hvorefter en nærmere angiven type meddelelse skal forkyndes. Det er f.eks. foreslået, at sanktioner idømte over for vidner, der udebliver, skal forkyndes.

Rettens formand skal desuden kunne bestemme, at en meddelelse skal forkyndes, selvom loven ikke stiller krav om det. Dette kan især komme på tale, hvor meddelelsen har afgørende betydning for adressatens retsstilling, og hvor ingen anden meddelelsesform efter de konkrete omstændigheder skønnes hensigtsmæssig til sikring af, at meddelelsen kommer til pågældendes kundskab. Det kan f.eks. være tilfældet i sager om ophævelse af lejemål eller i forældremyndighedssager. Det kan også være tilfældet, hvor retsformanden ud fra sit konkrete kendskab til en part i en civil sag tvivler på, at manglende møde eller svar er et reelt udtryk for, at parten ikke ønsker sagen fortsat.

De foreslåede regler om forkyndelser og andre retlige meddelelser svarer i det væsentlige til de gældende danske regler.

8.3.3. Vejledning af kredsretterne

Med de ovenfor stillede forslag er der givet større mulighed for at lette presset på især stævningsmændene. For i praksis at sikre en nedgang i antallet af forkyndelser ved politi og stævningsmænd bør retterne i forbindelse med gennemførelsen af ovennævnte forslag instrueres i, hvorledes de fremtidige forkyndelses- og meddelelsesformer bedst kan udnyttes. Emnet indgår da også allerede i den vejledning, der ydes kredsretterne. Det bør desuden overvejes, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt at lade f.eks. stævninger i civile sager forkynde ved brev i videre omfang end i dag. Under alle omstændigheder bør det sikres, at modtageren ved forkyndelsen får tilstrækkelig oplysning om, hvad meddelelsen og forkyndelsen indebærer, jf. nærmere herom nedenfor i pkt. 8.3.4.

8.3.4. Revision af eksisterende standardskrivelser mv.

Resultaterne af undersøgelsesrapporten "I Kredsretten" vidner om, at der hos modtagerne af retlige meddelelser kan være et stort behov for vejledning i anledning af henvendelsen. Under hensyn hertil foreslår kommissionen, at de involverede myndigheder reviderer og videreudbygger de eksisterende standardskrivelser, blanketter og skriftlige vejledninger, som følger retlige meddelelser, således at der oparbejdes en konceptsamling, som tilgodeser modtagerens behov for vejledning. Generelt bør det tilstræbes, at de pågældende standardkoncepter i et enkelt og letforståeligt sprog på såvel grønlandsk som dansk giver modtageren den fornødne vejledning om betydning af meddelelsen og om rettigheder og pligter, der måtte være relevante i anledning af henvendelsen. Endvidere bør der gøres opmærksom på muligheden for at henvende sig til retten for yderligere information og vejledning.

Ved politi- og stævningsmandsforkyndelser vil standardblanketter med relevante afkrydsningsrubrikker og skriftlige standardvejledninger kunne bidrage til, at fremgangsmåden og vejledningen i forbindelse med sådanne forkyndelser forbedres, jf. herved det nedenfor under pkt. 8.3.5. anførte.

8.3.5. Vejledning af politifolk og stævningsmænd

Af undersøgelsesrapporten "I Kredsretten" fremgår det, at politiets og stævningsmændenes fremgangsmåde ved foretagelsen af forkyndelser ikke i alle tilfælde sikrer, at modtageren i fornødent omfang gøres bekendt med betydning af forkyndelsen og af den meddelelse, som overbringes. For bl.a. at afhjælpe problemer af denne art foreslås det, at den eksisterende instruktion af såvel politifolk som stævningsmænd i foretagelsen af forkyndelser søges forbedret.

De pågældende bør bl.a. vejledes om, at forkyndelse skal foretages under udvisning af passende diskretion og hensyntagen til den person, forkyndelsen retter sig imod. Det bør understreges, at de pågældende foruden den faktiske overbringelse af et dokument har til opgave i fornødent omfang at gøre modtageren bekendt med baggrunden for forkyndelsen – f.eks. at

der er tale om en kriminalsag, hvori den pågældende som vidne får forkyndt en indkaldelse til et retsmøde, eller at der er tale om civil sag, hvori den pågældende som sagsøgt får forkyndt sagsøgerens stævning. De pågældende bør endvidere sættes i stand til at yde vejledning om de retsvirkninger, der kan indtræde, hvis meddelelsen siddes overhørig, og om muligheden for yderligere vejledning og bistand ved henvendelse til retten. Ved forkyndelse af et anklageskrift skal den tiltalte specielt vejledes om mulighederne for forsvarerbistand. Endelig bør der instrueres i at gøre modtageren opmærksom på, at underskriften på forkyndelsesblanketten alene er en kvittering for modtagelsen af dokumentet og ikke en tiltrædelse af det, som står anført deri.

De i pkt. 8.3.4. omtalte skriftlige vejledninger mv. vil være en hjælp for den politi- eller stævningsmand, der foretager forkyndelsen. Udlevering af en skriftlig vejledning til modtageren af forkyndelsen kan dog ikke generelt erstatte en supplerende mundtlig vejledning fra den, som forkynder meddelelsen.

Instruktionen af politiet og stævningsmændene bør fortsat omfatte indføring i lovens regler om forkyndelse – herunder de mere praktisk betonede regler i stævningsmandsinstruksen om bl.a. fristerne for forkyndelse af forskellige typer meddelelser. Det bør herved understreges, at ekspeditionstiden på forkyndelser skal være så kort som muligt, og at retten i behørig tid skal have meddelelse om, hvorvidt forkyndelsen er foretaget.

Instruktionen af politifolkene bør fortsat finde sted ved politiskolen. Instruktionen bør tage sigte på såvel kriminalsager som civile sager, idet det ikke kan udelukkes, at de pågældende bl.a. som stævningsmænd vil skulle beskæftige sig med forkyndelse også i civile sager.

For stævningsmænd, der ikke i egenskab af politimand har modtaget instruktion i forkyndelse, skal instruktionen finde sted forud for beskikkelsen. Den kan formentlig begrænse sig til forkyndelse i civile sager. Ansvaret for, at instruktionen finder sted, vil i henhold til reglen om beskikkelse af stævningsmænd skulle påhvile politimesteren. For at sikre en passende og ensartet kvalitet i oplæringen bør der være en fast og landsdækkende ordning herfor.

Som det tidligere er fremgået, gør effektivitetsproblemerne sig stærkest gældende med hensyn til stævningsmandsforkyndelserne. Af den iværksatte rundspørge til kredsretterne fremgår det, at effektiviteten omkring stævningsmandsforkyndelserne i meget høj grad afhænger af den eller de konkrete personer, som i det pågældende område forestår opgaverne som stævningsmand. Det bør derfor overvejes, hvorvidt kontrollen med stævningsmændenes arbejde bør foretages lokalt. Det kunne f.eks. ske ved, at lederen af de enkelte politistationer på politimesterens vegne førte løbende tilsyn med stævningsmændenes arbejde. Stationslederen kunne således med jævne mellemrum gennemgå de protokoller, som stævningsmændene forudsættes at føre over indkomne og foretagne forkyndelsesopgaver. Viser det sig herved, at ekspeditionstiderne generelt eller for visse forkyndelser er uacceptabelt lange, eller foreligger der på anden måde kritisable forhold, vil der kunne reageres over for den pågældende stævningsmand.

Også fra retternes side kan der gøres opmærksom på eventuelle uregelmæssigheder, og det kan påtales over for stationslederen eller om fornødent politimesteren. Dette gør sig også gældende, hvis de omhandlede forhold vedrører forkyndelser i kriminalsager, som foretages af politiet.

Det bør efter kommissionens opfattelse overvejes, hvorvidt det gennem et større vederlag, end der i dag ydes på 24 kr., vil være muligt at øge motivationen for de beskikkede stævningsmænd og dermed bidrage til ordningens effektivitet. Et større vederlag vil muligvis også kunne påvirke rekrutteringsmulighederne til hvervet i positiv retning. Af effektivitetsmæssige årsager bør vederlæggelsen dog fortsat bero på antallet af udførte eller forsøgte forkyndelser, så betalingen står i direkte sammenhæng med det faktisk udførte arbejde.

Under forudsætning af, at der indføres en instruktionsordning for stævningsmænd, bør der ydes en passende mindre betaling for det antal timer, oplæringen af den pågældende måtte strække sig over.

Kapitel 9. Vidner

9.1. Gældende ret

9.1.1. Vidnepligten

Vidnepligt indebærer i begrebsmæssig henseende, at enhver, som ikke er omfattet af vidnefritagelses- eller vidneudelukkelsesregler, er part (herunder sigtet eller tiltalt), eksterritorial (diplomat) eller ekstrajudiciel (medlem af kongehuset) er forpligtet til at afgive vidneforklaring. Børn under 15 år er også omfattet af vidnepligten, men kan dog ikke dømmes for falsk forklaring for retten, jf. kriminallovens § 10.

I vidnepligt ligger dels en pligt til at møde på det i vidneindkaldelsen angivne tidspunkt, dels i fornødent omfang opfriske sin erindring om sagen og besvare de spørgsmål, der stilles under sagen.

Retsplejeloven indeholder i kapitel 2, § 13, følgende bestemmelser om vidnepligt:

> **§ 13.** Enhver er pligtig at afgive forklaring i den retskreds, hvor han er bosat.
> *Stk. 2.* Retten eller dens formand kan pålægge en person, der er bosat uden for retskredsen, at møde som vidne, hvis
> 1) dette kan ske uden væsentligt besvær eller omkostninger, eller
> 2) det skønnes, at sagen er af en sådan betydning, at det er rimeligt at pålægge vidnet at møde, og det må antages, at vidnets forklaring vil være af afgørende betydning ved sagens pådømmelse.
> *Stk. 3.* I tilfælde, der er omfattet af stk. 1, rettes begæring om foretagelse af afhøring til kredsdommeren i den kommune, hvor den pågældende er bosat. Afhøringen foretages af kredsdommeren uden medvirken af domsmænd.
> *Stk. 4.* Der bør så vidt muligt gives parterne underretning om tid og sted for afhøringens foretagelse.
> *Stk. 5.* Efter at afhøringen er sket, sendes der udskrift af det passerede til den ret, der har begæret afhøringen foretaget.

Som det fremgår af § 13, stk. 1, er udgangspunktet, at vidnepligten er stedligt afgrænset til den retskreds, hvor vidnet er bosiddende. En udstrækning af vidnepligten til også at gælde i andre retskredse end den, hvor vidnet er bosiddende, forudsætter således en positiv beslutning herom, jf. herved § 13, stk. 2. Det er i forarbejderne til bestemmelsen, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5240) forudsat, at denne adgang kun bør benyttes ganske undtagelsesvis.

Den særlige udformning af reglen om vidnepligt, som ikke genfindes i den danske retsplejelov, må selvsagt ses som et udslag af de særlige geografiske forhold i Grønland, hvor en – stedligt set – ubegrænset vidnepligt vil kunne være uforholdsmæssigt indgribende for det pågældende vidne og samtidig medføre betydelige udgifter til transport mv.

Som almindeligt udgangspunkt for vidneafhøring af personer, der er bosiddende i en anden retskreds end den, hvor sagen behandles, er ordningen i stedet den, at vidnet afhøres ved sit hjemting (såkaldt subsidiær afhøring), jf. § 13, stk. 3. Om forholdet mellem denne ordning og bevisumiddelbarhedsprincippet, hvorefter beviser skal føres umiddelbart for den dømmende ret, henvises nærmere til kap. 4 ovenfor, der også indeholder en beskrivelse af de erfaringer,

der indtil videre er gjort med hensyn til anvendelse af fjernkommunikationsudstyr i forbindelse med vidneafhøringer.

9.1.2. Vidnefritagelse

Vidnefritagelse indebærer, at den person, som er indkaldt med henblik på at afgive forklaring som vidne ikke har *pligt* hertil og derfor ikke kan mødes med de sanktionsmuligheder, som står til rådighed for retten, jf. nærmere pkt. 9.1.4. Derimod kan vidnet selv vælge at udtale sig, hvis vedkommende – på trods af de omstændigheder, som begrunder vidnefritagelsen – ønsker dette. Reglerne om vidnefritagelse tager sigte på situationer, hvor modstående hensyn til vidnet selv vejer så tungt, at den samfundsmæssige interesse i at høre vidnets forklaring må vige.

Retsplejeloven indeholder i kapitel 2 følgende generelle regler om vidnefritagelse:

> **§ 15.** En parts nærmeste har ikke pligt til at afgive forklaring som vidne.
> *Stk. 2.* Pligt til at afgive forklaring foreligger ej heller, såfremt forklaringen antages at ville
> 1) udsætte vidnet selv for straf eller tab af velfærd eller
> 2) udsætte hans nærmeste for straf eller tab af velfærd eller
> 3) påføre vidnet selv eller hans nærmeste anden væsentlige skade.

Princippet om vidnefritagelse er et udgangspunkt, som i en række tilfælde må vige for stærkere modstående hensyn, f.eks. til opklaringen af en kriminalsag eller til vægtige samfundsmæssige interesser. Adgangen til at pålægge vidnefritagne personer at afgive forklaring er nærmere reguleret i retsplejelovens kapitel 2, § 18:

> **§ 18.** Landsdommeren kan i de i § 14 og § 15 nævnte tilfælde bestemme, at vidneforklaring skal afgives, når dette må antages at ville være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller for samfundet findes at berettige til en fravigelse fra de anførte regler. Dette gælder dog ikke, hvis forklaringen vil udsætte vidnet selv for straf eller tab af velfærd, og ej heller hvis nægtelsen af at give samtykke efter § 14, stk. 1, er begrundet med hensynet til statens sikkerhed eller dens forhold til fremmede magter.

Som anført ovenfor følger det af kapitel 2, § 15, at vidnefritagelsen i disse tilfælde er begrundet i hensynet til at beskytte vidnet selv eller dennes nærmeste for straf, tab af velfærd eller væsentlig skade.

Bestemmelsen suppleres i retsplejelovens kapitel 2 af § 16, som giver adgang til vidnefritagelse med henblik på massemediers kildebeskyttelse. Denne gruppe er vidnefritagelsestilfælde er ikke begrundet i hensynet til det pågældende vidne selv, men derimod i hensynet til den trykte presses, fjernsynets og radioens muligheder for at skaffe sig oplysninger under løfte til kilden om anonymitet. Reglen om kildebeskyttelse har følgende indhold:

> **§ 16.** Redaktøren og redaktionelle medarbejdere ved et skrift, der er omfattet af § 1, nr. 1, i medieansvarsloven har ikke pligt til at afgive vidneforklaring om, hvem der er kilde til en oplysning eller forfatter til en artikel i skriftet, når kilden eller forfatteren ikke er navngivet. De har heller ikke pligt til at afgive vidneforklaring om, hvem der har optaget et fotografi eller frembragt en anden billedlig fremstilling, når fotografen eller fremstilleren ikke er navngivet, eller hvem billedet forestiller, eller hvem der er genstand for omtale, når dette ikke fremgår af teksten.
> *Stk. 2.* Redaktøren og redaktionelle medarbejdere ved et radio- eller fjernsynsforetagende, der er omfattet af § 1, nr. 2, i medieansvarsloven, har ikke pligt til at afgive vidneforklaring om, hvem der er kilde til en oplysning eller forfatter til et værk, der er bragt i en udsendelse, når kilden eller forfatteren ikke er navn-

givet. De har heller ikke pligt til at afgive vidneforklaring om identiteten af unavngivne medvirkende, der har fået tilsagn om at medvirke uden at kunne identificeres, når der er truffet rimelige forholdsregler til at skjule identiteten.
Stk. 3. Vidnefritagelse som nævnt i stk. 1 og 2 gælder også andre, der i kraft af deres tilknytning til skriftet eller dets fremstilling eller deres tilknytning til radio- eller fjernsynsforetagendet eller til fremstillingen af vedkommende udsendelse har fået kendskab til kildens, forfatterens eller den medvirkendes identitet.
Stk. 4. Bestemmelserne i stk. 1-3 finder tilsvarende anvendelse for de massemedier, der er omfattet af § 1, nr. 3, i medieansvarsloven.

Bestemmelsen suppleres af retsplejelovens kapitel 2, § 18 a, som fastlægger betingelserne for at pålægge de af kapitel 2, § 16, omfattede personer vidnepligt og dermed gennembryde kildebeskyttelsen:

§ 18 a. Angår sagen en lovovertrædelse, som er af alvorlig karakter, kan landsdommeren pålægge de i § 16 nævnte personer vidnepligt, såfremt vidneførslen må antages at have afgørende betydning for sagens opklaring og hensynet til opklaringen klart overstiger massemediernes behov for at kunne beskytte deres kilder.
Stk. 2. Landsdommeren kan ligeledes pålægge de i § 16 nævnte personer vidnepligt, hvis sagen angår en overtrædelse af kriminallovens § 29, stk. 1 og 2. Dette gælder dog ikke, hvis det må antages, at forfatteren eller kilden har villet afdække forhold, hvis offentliggørelse er af samfundsmæssig betydning.

Reglerne om kildebeskyttelse blev ændret ved lov nr. 118 af 21. februar 1995 om ændring af lov om rettens pleje i Grønland. Lovændringen havde til formål at gennemføre en ajourføring af reglerne om kildebeskyttelse i forbindelse med ikrafttræden for Grønland af medieansvarsloven, jf. herved anordning nr. 39 af 20 januar 1997 om ikrafttræden for Grønland af medieansvarsloven. Med virkning fra 1. januar 2001 er medieansvarsområdet i øvrigt overgået til hjemmestyret som et hjemmestyreanliggende, jf. lov nr. 439 af 31. maj 2000 for Grønland om ansvarsforholdene på medieområdet.

9.1.3. Vidneudelukkelse

Som nævnt er reglerne om vidnefritagelse baseret på hensynet til vidnet selv eller – for journalister mv. – hensynet til massemediernes mulighed for at beskytte deres kilder.

I en række tilfælde foreligger der imidlertid andre tungtvejende hensyn, som fører til, at en person er afskåret fra at afgive vidneforklaring, dvs. at vedkommende (i modsætning til personer omfattet af vidnefritagelsesreglerne) som udgangspunkt heller ikke har nogen *ret* til at afgive forklaring, selv om den pågældende måtte ønske det. Der er her tale om vidneudelukkelse, og reglerne herom har generelt til formål at løse konflikten mellem det almindelige udgangspunkt om vidnepligt og den tavshedspligt, som påhviler kredsen af vidneudelukkede i kraft disses tjeneste eller hverv.

Retsplejeloven indeholder i kapitel 2 følgende bestemmelser herom:

§ 14. Tjenestemænd eller andre, der handler i offentligt eller dermed ligestillet hverv, må ikke uden samtykke af vedkommende myndighed afkræves vidneforklaring om forhold, med hensyn til hvilke der i det offentliges interesse påhviler dem tavshedspligt.
Stk. 2. Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidneforklaring ikke afkræves præster i folkekirken eller anerkendte trossamfund, kateketer, der udøver kirkelige funktioner, læger, bisiddere i kriminelle sager og advokater om det, som er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed.
Stk. 3. Retten kan bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, med hensyn til hvilke vidnet i medfør af lovgivningen har tavshedspligt, og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning.
Stk. 4. Reglerne i stk. 2 og 3 gælder også de pågældende personers medhjælpere.

Som med vidnefritagelse, jf. ovenfor, kan landsdommeren bestemme, at vidneforklaring skal afgives, når dette må antages at ville være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller for samfundet findes at berettige til en fravigelse fra de anførte regler, jf. herved retsplejelovens kapitel 2, § 18.

Er der truffet bestemmelse om, at en person, der er omfattet af vidneudelukkelsesreglerne, alligevel skal afgive vidneforklaring, vil de hensyn, der ligger bag vidneudelukkelsen, kunne tilgodeses f.eks. ved dørlukning eller referatforbud. Den skadevirkning, der kan være forbundet med at pålægge vedkommende at afgive forklaring, kan på den måde søges imødegået.

9.1.4. Vidneansvar og sanktionsmuligheder

Retsplejelovens kapitel 2, § 21, foreskriver, at retsformanden skal indskærpe vidnet at tale sandt og samtidig gøre vidnet bekendt med ansvaret for at afgive falsk forklaring for retten. Falsk forklaring er kriminaliseret i kriminallovens § 31, stk. 1, hvorefter den, der forsætligt eller groft uagtsomt afgiver urigtig forklaring for retten dømmes for falsk forklaring.

En *part* i en civil sag er ikke forpligtet til at udtale sig, men vælger vedkommende at afgive forklaring gælder sandhedspligten – og dermed det kriminalretlige ansvar, der knytter sig dertil – også for parten. Derimod er en *sigtet* eller en *tiltalt* i en kriminalsag ikke undergivet sandhedspligt og vil aldrig kunne dømmes for falsk forklaring, jf. kriminallovens § 31, stk. 2, der også finder anvendelse i tilfælde, hvor den, som har forklaret falsk, har haft føje til at antage, at vedkommende selv kunne blive sigtet (og udsat for kriminalretlig forfølgning) ved at afgive sandfærdig forklaring.

Kriminallovens § 31, stk. 2, omfatter også den, der afgiver falsk forklaring under afhøring i tilfælde, hvor forklaring ifølge loven ikke må kræves. Bestemmelsen tager sigte på vidneudelukkelsesgrundene i retsplejelovens kapitel 2, § 14.

Retsplejelovens kapitel 2, § 20, giver retten mulighed for at anvende forskellige tvangsmidler overfor udeblevne eller modvillige vidner:

> **§ 20.** Udebliver et på lovlig måde tilsagt vidne uden oplyst lovligt forfald, eller vægrer et vidne sig uden lovlig grund ved at svare, kan retten
> 1) pålægge vidnet en bøde,
> 2) lade vidnet afhente ved politiet,
> 3) tilpligte vidnet at erstatte de udgifter, som vidnet har forårsaget,
> 4) pålægge vidnet en løbende bøde, i samme sag dog ikke for længere tidsrum end 6 måneder, uafbrudt eller sammenlagt.
> *Stk. 2.* Kendelse, hvorved bøde eller erstatning er pålagt et udeblevet vidne, skal hurtigst muligt forkyndes for den pågældende. Kendelsen kan ophæves af retten, såfremt det senere oplyses, at udeblivelsen skyldes lovligt forfald.

Som det fremgår af bestemmelsen er den eneste adgang til at anvende frihedsberøvelse som vidnetvang den frihedsberøvelse, der ligger i at lade vidnet afhente ved politiets foranstaltning. Det kan i den forbindelse nævnes, at den danske retsplejelovs § 178, stk. 1, nr. 5, giver mulighed for at tage et vidne i forvaring i op til 6 måneder.

I princippet er retten frit stillet i valg af tvangsmiddel overfor udeblevne eller modvillige vidner, men et mindre indgribende middel bør altid vælges forud for et mere indgribende, hvis det må anses for tilstrækkeligt til opnåelse af formålet. Som almindeligt proportionalitetsprincip gælder desuden, at der skal bestå et rimeligt forhold mellem valg af tvangsmiddel og den formodede betydning af den pågældendes forklaring.

9.1.5. Fremgangsmåden ved vidneindkaldelse, afhøringer mv.

I retsplejelovens kapitel 2, § 19, er fastsat nærmere regler om proceduren med hensyn til indkaldelse af vidner:

> **§ 19.** Vidnet tilsiges af formanden for den ret, for hvilken vidneforklaring skal afgives. I kriminelle sager kan vidnet tilsiges af anklageren.
> *Stk. 2.* I tilsigelsen, af hvilken en genpart overgives vidnet, skal det angives, hvad der er indkaldelsens øjemed, stedet og tiden for retsmødet, samt at vidnet ved at udeblive uden lovlig grund udsætter sig for erstatningsansvar, bøde eller afhentning.
> *Stk. 3.* Retten kan pålægge enhver, som er til stede i et retsmøde eller i umiddelbar nærhed af mødestedet, straks at afgive vidneforklaring. Det kan pålægges tilstedeværende vidner at møde til ny tid.

Som det fremgår af § 19, stk. 1, tilsiges vidner af retsformanden, idet anklageren dog kan tilsige vidner i kriminalsager. I bestemmelsens forarbejder, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5241) er opstillet følgende forudsætninger for retsformandens funktion i forbindelse med vidnetilsigelsen i civile sager:

> ”I bestemmelsen fastslås det, at det er retten, der har ansvaret for indkaldelsen af vidner.
>
> Det er herefter retsformandens opgave, inden vidneindkaldelserne foretages, at danne sig et skøn over bevisførelsen, og han er berettiget til at nægte at imødekomme begæringer om indkaldelse af vidner, hvis forklaringer på forhånd må skønnes åbenbart betydningsløse.
>
> På den anden side er indkaldelse af et vidne selv i en civil sag ikke betinget af begæring af en af parterne, men rettens formand kan uden begæring indkalde et vidne, hvis forklaring efter hans mening er af betydning til belysning af sagen. Forslaget afviger på dette punkt fra den danske retsplejelov, som i civile sager (jfr. § 174, stk. 1) overlader det til parterne at drage omsorg for den fornødne bevisførelse. Den danske ordning står i forbindelse med det i den danske retsplejelov fastsatte princip, hvorefter det i en civil sag afhænger af parterne selv, hvilke anbringender og beviser der skal tages hensyn til (dispositionsmaksimen).
>
> Man har næret betænkelighed ved at foreslå en tilsvarende ordning for Grønland, idet parterne som regel ikke vil have adgang til sagførerassistance og ikke kan forventes altid at være i stand til selv at drage omsorg for sagens rette førelse.”

Bestemmelsen i kapitel 2, § 19, stk. 3, hvorefter retten kan pålægge enhver, som er til stede i et retsmøde eller i umiddelbar nærhed af mødestedet, straks at afgive vidneforklaring, blev indsat i retsplejeloven i forbindelse med den generelle ajourføring af vidnereglerne, som gennemførtes ved lov nr. 61 af 25. februar 1976 om ændring af lov om rettens pleje i Grønland.

Om selve fremgangsmåden ved gennemførelsen af vidneafhøringen er fastsat følgende i retsplejelovens kapitel 2, § 22:

> **§ 22.** Ethvert vidne afhøres for sig og bør i reglen ikke påhøre forklaringer af andre vidner eller af parterne.
> *Stk. 2.* Vidner, hvis udsagn står i modstrid med hinanden, kan efter parternes begæring eller rettens beslutning stilles mod hinanden.

Stk. 3. Vidner afhøres af retsformanden, i kriminelle sager dog af anklageren, hvis vidnet er begæret indkaldt af denne. Retsformanden kan tillade bisidderen at foretage afhøringen.
Stk. 4. Ethvert af rettens medlemmer, parterne, anklageren, bisidderen eller rettergangsfuldmægtigen er berettiget til, når afhøringen er foretaget, at stille vidnet yderligere spørgsmål.

I modsætning til fremgangsmåden i Danmark, hvor vidner som hovedregel afhøres af den part, som har begæret vidnet ført, jf. den danske retsplejelov § 183, er udgangspunktet efter den grønlandske retsplejelov således, at vidner i civile sager (herunder også særlige civile sager) afhøres af retsformanden. Herom anføres følgende i forarbejderne, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5241):

"I modsætning til den efter den danske retsplejelov i civile sager gældende ordning, henskydes det efter forslaget til rettens formand at foretage hovedafhøringen af vidnerne. Dette må ses som et udslag af de samme synspunkter, som er omtalt i bemærkningerne til § 16 [nu § 19]."

Den meget aktive og procesledende rolle, som er tillagt retsformanden i den grønlandske civile retspleje, kommer således særlig klart til udtryk i vidnereglerne, hvor der er givet retsformanden en udstrakt indflydelse ikke alene på vurderingen af, hvilke vidner der skal indkaldes i sagen, men også på, hvorledes afhøringen skal ske, herunder fastlæggelsen af afhøringstemaet.

Den praktiske gennemførelse af civile retssager ved kredsretterne og retsformandens funktion i forbindelse hermed er i øvrigt nærmere beskrevet i afsnit IX, kap. 2.1., hvortil der henvises.

Endelig skal nævnes retsplejelovens kapitel 2, § 23, der opstiller visse grundlæggende krav med hensyn til vidnets afgivelse af forklaring:

§ 23. Under et vidnes afhøring bør det iagttages:
1) at vidnet så vidt muligt foranlediges til at udtale sig i sammenhængende orden om de punkter, angående hvilke det udspørges,
2) at det bringes på det rene, hvorvidt vidnets forklaring støtter sig til egen iagttagelse, og
3) at spørgsmål, hvorved der foreholdes vidnet omstændigheder, som først skal godtgøres ved dets svar, så vidt muligt undgås.

Til disse regler knytter sig også et forbud mod såkaldt *kaptiøse* spørgsmål, dvs. at spørgsmålet ikke må stilles på en sådan måde, at noget forudsættes værende et faktum, selv om det ikke er bevist eller endda bestridt, jf. for kriminalsagers vedkommende retsplejelovens kapitel 5, § 36, stk. 2.

9.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Indledningsvis bemærkes, at kommissionen i forbindelse med udarbejdelsen af forslaget til retsplejelov for Grønland generelt har søgt at udforme bestemmelserne om vidner, så de fremtræder i en så ajourført form som muligt. Dette indebærer samtidig, at kommissionens forslag til nye regler – i langt videre omfang, end det er tilfældet med gældende ret – er parallelle med de tilsvarende bestemmelser i den danske retsplejelov.

I det følgende beskrives alene hovedpunkterne i kommissionens overvejelser og forslag. For så vidt angår de ændringer, som er en følge af den generelle ajourføring, henvises nærmere til kap. 12 i udkastet til retsplejelov samt bemærkningerne hertil (afsnit XXIII).

Som anført ovenfor i pkt. 9.1.1. er *vidnepligten* efter gældende ret stedligt afgrænset til den retskreds, hvori vidnet er bosiddende. Behandles sagen i en anden retskreds afgives vidneforklaring derfor for den stedlige kredsret i form af subsidiær afhøring, og kun undtagelsesvis pålægges det et vidne at fremmøde for kredsretten i en fremmed retskreds for at afgive forklaring.

Den territoriale begrænsning i vidnepligten har en naturlig begrundelse i de særlige geografiske forhold i Grønland, som i sagens natur ikke har forandret sig i de 50 år, der er gået, siden retsplejeloven af 1951 trådte i kraft. I den samme periode har samfundsforholdene imidlertid ændret sig meget markant, og ikke mindst de trafikale forhold er blevet langt mere udviklede og har betydet en stærkt forøget mobilitet i det grønlandske samfund.

Kommissionen har på denne baggrund overvejet, om der fortsat er fornøden begrundelse for at opretholde den stedlige begrænsning i vidnepligten, eller om den – som det skete i Danmark i 1965 – kan ophæves og erstattes af en pligt til (i princippet) at give møde for alle domstole i landet.

Til støtte for en sådan ændring finder kommissionen – udover den nævnte ændring i de trafikale forhold – bl.a. at kunne pege på det betænkelige i den nuværende ordning, hvor lovgivningen som en konsekvens af den stedlige begrænsning i vidnepligten i stedet lægger op til at anvende subsidiære vidneafhøringer i meget vid udstrækning. Denne fremgangsmåde rummer en risiko for en krænkelse af en række centrale retsplejeprincipper, herunder navnlig bevisumiddelbarhedsprincippet og den tiltaltes ret til kontradiktion i kriminalsager, jf. nærmere kap. 4 ovenfor.

På den anden side forekommer det efter kommissionens opfattelse at være et meget vidtgående skridt at indføre en hovedregel i loven om, at alle vidner som udgangspunkt har vidnepligt for alle domstole i Grønland, ligesom kommissionen finder, at de betænkeligheder, der knytter sig til anvendelsen af subsidiære vidneafhøringer, kan imødegås på andre måder, bl.a. ved anvendelse af telefon- og videokonferenceudstyr og – for så vidt angår kriminalsager – ved en større fleksibilitet i værnetingbestemmelserne, der giver mulighed for at gennemføre sagen, hvor det bl.a. under hensyntagen til vidnernes bopæl eller opholdssted skønnes mest hensigtsmæssigt, jf. herved afsnit X, kap. 2.2. Desuden må det tages i betragtning, at det på trods af de bedre trafikale forhold fortsat er tids- og udgiftskrævende at rejse over større afstande i Grønland.

Efter en samlet vurdering foreslår kommissionen, at det gældende princip om vidnepligtens territoriale begrænsning opretholdes, men at der samtidig sker en betydelig lempelse i betingelserne for at pålægge personer at afgive vidneforklaring for en kredsret i andre retskredse end den, hvor de pågældende er bosiddende, ligesom det foreslås, at muligheden for at afhøre

vidner under anvendelse af fjernkommunikation, dvs. typisk videokonferenceudstyr og telefon, foreslås lovfæstet.

Der henvises nærmere til § 163 i udkastet til retsplejelov samt bemærkningerne hertil (afsnit XXIII). I kapitlet om vidner foreslås regler om afhøring af vidner under anvendelse af fjernkommunikation (videoudstyr og telefon). Herom henvises til kap. 4 ovenfor.

Kommissionen har endvidere overvejet, om der kan være anledning til at ændre ved den særlige funktion, som er tillagt retsformanden i forbindelse med vidneindkaldelse og afhøringen af vidner i civile sager. Som anført i afsnit IX, kap. 2.2., om civile sagers behandling er det kommissionens opfattelse, at parternes rolle som initiativtagere og ansvarlige for sagens førelse og oplysning (forhandlingsprincippet) skal understreges stærkere end ved den gældende ordning. Set i lyset af de mange selvmødere i civile sager foreslås det dog samtidig at opretholde den meget vidtgående vejledningsforpligtelse, som retsformanden efter den gældende retsplejeordning har.

Kommissionen finder på den anden side, at det i langt højere grad bør være op til parterne selv at tage stilling til bevisførelsen og dermed hvilke vidner, der bør indkaldes. En sådan ændring vil efter kommissionens opfattelse ikke være betænkelig, når der henses til, at retsformandens vejledningsforpligtelse over for parterne som nævnt opretholdes. Kommissionen foreslår derfor reglerne herom udformet med inspiration fra den danske retsplejelovs § 175, hvorefter det fortsat vil være retten, der indkalder vidner i sagen, men således at der ikke tilsigtes helt den samme indholdsmæssige prøvelse af vidnernes relevans for sagen, som er forudsat i forarbejderne til de gældende regler i den grønlandske retsplejelov. Retten vil dog fortsat skulle afskære unødvendige vidneindkaldelser. Som i Danmark vil vidneindkaldelsen også kunne ske formløst ved en aftale mellem vedkommende part og vidnet.

Parternes øgede ansvar og indflydelse på sagens oplysning bør efter kommissionens opfattelse desuden komme til udtryk ved at ændre retsplejelovens udgangspunkt om gennemførelsen af vidneafhøringer, således at vidneafhøringen bør forestås af den part, som har begæret vidnet ført, og ikke af retsformanden. Efter kommissionens forslag vil retten dog kunne stille supplerende spørgsmål til vidnet, ligesom der foreslås indført en adgang for retten til i en række nærmere angivne tilfælde at overtage afhøringen.

Der henvises nærmere til § 155 i udkastet til retsplejelov samt bemærkningerne hertil (afsnit XXIII).

Som beskrevet i kap. 5.2. og kap. 7.2. blev der ved lov nr. 362/1999 gennemført en række ændringer af den danske retsplejelov, som havde til formål at styrke samarbejdet mellem retterne og pressen. Som et led heri skete der bl.a. en ændring af reglerne om massemediernes kildebeskyttelse, som indebar, at tidspunktet for, hvornår kildebeskyttelsen indtræder, blev rykket frem til det tidspunkt, hvor journalisten *modtager* oplysninger eller materiale fra kilden. Tidligere indtrådte kildebeskyttelsen først, når en artikel, udtalelse mv. var blevet *offentliggjort*.

Kommissionen finder, at der ved en generel ajourføring af den grønlandske retsplejelovs bestemmelser om vidner, herunder også om vidnefritagelse i form af kildebeskyttelse for massemedier, bør gennemføres en tilsvarende ændring med hensyn til tidspunktet for kildebeskyttelsens indtræden, jf. nærmere § 145 i udkastet til retsplejelov samt bemærkningerne hertil (afsnit XXIII).

Kapitel 10. Syn og skøn

10.1. Gældende ret

Den grønlandske retsplejelov indeholder ingen regler, der specifikt regulerer spørgsmålet om anvendelsen af såkaldt "syn og skøn" i retsplejen. Ved syn og skøn forstås en mere indgående undersøgelse (syn) eller bedømmelse (skøn) af en given genstand, hvor synet eller skønnet – i modsætning til en almindelig vidneforklaring – er baseret på en særlig sagkyndig viden eller erfaring. Syn og skøn anvendes bl.a. i civile tvister om mangler ved en salgsgenstand.

Derimod indeholder retsplejeloven andre bestemmelser, som har en vis berøringsflade til syn og skøn. Det gælder således navnlig vidnereglerne i lovens kapitel 2, afsnit F, hvor særligt §§ 22 og 23 om fremgangsmåden ved vidneafhøring mv. kan have betydning.

Som følge af den manglende processuelle regulering af syn og skøn har der i grønlandsk retspleje med tiden udviklet sig en praksis på området, som i meget vidt omfang er overensstemmende med de regler om syn og skøn, der er fastsat i den danske retsplejelov. Det gælder således navnlig spørgsmålet om udmeldingen af syns- og skønsmænd og om fremgangsmåden ved gennemførelsen af synet.

Efter det for kommissionen oplyste anvendes syn og skøn formentlig i noget mindre omfang i grønlandsk retspleje end det er tilfældet i Danmark. Blandt mulige forklaringer på denne forskel kan bl.a. peges på de betydelige omkostninger, herunder ikke mindst rejseomkostninger, der kan være forbundet med at gennemføre et syn eller skøn i sagen, og som i mange sager ikke vil stå i rimeligt forhold til sagsgenstandens værdi.

10.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen finder det naturligt, at der i forbindelse med den generelle ajourføring af retsplejeloven også indføres regler om syn og skøn, og der foreslås indsat en række bestemmelser herom i retsplejeloven.

De foreslåede bestemmelser er i vidt omfang inspireret af de regler om syn og skøn, der følger af den danske retsplejelov (retsplejelovens kapitel 19), men også på dette område med vægten lagt på i videst muligt omfang at gennemføre en – i forhold til de danske regler – mere enkel regulering af området.

Der henvises nærmere til de foreslåede bestemmelser i kap. 13 i udkastet til retsplejelov samt de tilhørende specielle bemærkninger til de enkelte bestemmelser.

Kapitel 11. Bevisoptagelse uden for retsplejen

11.1. Gældende ret

Retsplejeloven indeholder i kapitel 8 en bestemmelse om adgangen til at afholde retsforhør til undersøgelse af forhold af retlig betydning.

Bestemmelsen har følgende indhold:

> **§ 1.** Efter øvrighedens begæring kan der optages retsforhør til undersøgelse og oplysning af forhold af retlig betydning. Retsforhør afholdes af kredsdommeren uden medvirken af domsmænd.

Adgangen til at afholde denne form for retsforhør blev indført ved retsplejeloven af 1951, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5261), hvor det anføres:

> "Bestemmelsen giver en adgang til afholdelse af retsforhør uden for tilfælde, hvor der er tale om en egentlig retssag. Den svarer i princippet til retsplejelovens § 1018."

Den danske retsplejelovs § 1018, som der henvises til i forarbejderne, giver en tilsvarende adgang til i en række forskellige situationer at afholde forhør uden for retsplejen, men den danske bestemmelse har en – fortrinsvis af historiske grunde – noget anden udformning end reglen i den grønlandske retsplejelovs kapitel 8, § 1:

> **§ 1018.** Optagelse af forhør ved undersøgelsesret kan finde sted i samme omfang som hidtil dels angående stedfundne ildebrande, undvigelse af fanger, ulykkestilfælde, dødfundne personer o. desl., dels efter begæring af myndigheder til oplysning om trængendes forsørgelseshjem og undersøgelse af personlige forhold af retlig betydning.
> *Stk. 2*. For så vidt der uden for strafferetsplejen er hjemmel for anvendelse af sådanne forholdsregler som de i 4. bog, 2. afsnit, omhandlede for andre offentlige formåls skyld, berøres de derom gældende regler ikke af denne lov.

Om betydningen af, at en undersøgelse gennemføres som forhør i medfør af den danske retsplejelovs § 1018, anføres i Hurwitz: Den Danske Strafferetspleje (3. udg.), s. 105f, bl.a. følgende:

> "Den praktiske betydning af, at et forhør kan afholdes i medfør af § 1018, ligger på den ene side navnlig i, at strafferetsplejens regler om vidnepligt og vidneansvar finder anvendelse[11] – i modsætning til, hvad der gælder ved blot politimæssige afhøringer – på den anden side i, at der som ovenfor nævnt dog ikke finder en fuldstændig overførelse sted af reglerne om retsmøder under kriminel efterforskning. Rpl. indeholder ingen nærmere regler herom, men forudsætter formentlig, at tidligere praksis opretholdes med hensyn til disse forhør. Tvivl er særlig opstået om, hvorvidt forhørene skal holdes for åbne eller lukkede døre[12]. […] Det almindelige offentlighedsprincip for retssager kan således ikke være bindende for forhør af den her omtalte art, f.eks. i forsørgelsessager. Men det må være overladt til retten på grundlag af hidtidig praksis og under hensyntagen til de i rpl. § 29 nedlagte principper at skønne over, hvorvidt almene eller individuelle interesser taler for at lukke dørene eller ej[14]. Også reglerne i rpl. § 31 om referatforbud må formentlig kunne finde analogisk anvendelse på de her omtalte forhør."

Det må ud fra forarbejderne til den grønlandske retsplejelovs kapitel 8, § 1, lægges til grund, at de tilsvarende forhold gør sig gældende ved anvendelsen af denne bestemmelse.

Til belysning af bestemmelsens anvendelsesområde kan nævnes, at udlændingelovens § 40, stk. 6, som er sat i kraft for Grønland ved anordning nr. 150 af 23.februar 2001, og § 14, stk.

2, i lov om erstatning til ofre for forbrydelser, jf. anordning nr. 472/1984 indeholder hjemmel til at afholde sådanne "kapitel 8, § 1-forhør".

I Danmark har bestemmelsen endvidere fundet en vis anvendelse inden for familierettens område, f.eks. afhøring med henblik på at fastlægge, om en separation må anses for bortfaldet.

Anvendelsen af de her omhandlede retsforhør forudsætter i alle tilfælde, at undersøgelseshandlingen ikke retter sig mod en bestemt person, som er mistænkt for en kriminel handling. Er dette tilfældet må undersøgelsen i stedet ske efter retsplejelovens regler om efterforskning i kriminalsager med de retsgarantier for den mistænkte, som dette indebærer, jf. nærmere afsnit X, kap. 7, om efterforskning i kriminalsager.

Såvel i Grønland som i Danmark gennemføres der kun retsforhør af denne karakter i meget begrænset omfang. Det hænger formentlig i et vist omfang sammen med, at der for offentlige myndigheder i tidens løb er kommet andre og mere velegnede metoder til sagsoplysning end afhøring i et retsforhør, herunder øget mulighed for udveksling af oplysninger mellem myndigheder, samkøring af registre etc.

11.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen har navnlig overvejet, hvorvidt det forhold, at bestemmelsen i den grønlandske retsplejelovs kapitel 8, § 1, dels har et ret begrænset anvendelsesområde, dels anvendes meget sjældent, kan tale for at bestemmelsen udgår af retsplejeloven.

Det kan efter kommissionens opfattelse imidlertid ikke udelukkes, at der fortsat vil bestå et vist behov for at kunne afholde sådanne retsforhør uden for retsplejens område.

Kommissionen foreslår derfor bestemmelsen opretholdt, jf. herved § 705 i udkastet til retsplejelov. Samtidig finder kommissionen dog, at betegnelsen "øvrigheden" bør erstattes af det mere nutidige begreb "offentlig myndighed", idet det dog skal understreges, at der ikke tilsigtes nogen ændring i bestemmelsens anvendelsesområde, herunder i relation til hvilke offentligretlige organer, som kan benytte denne mulighed for sagsoplysning.

Kapitel 12. Søforklaringer

12.1. Gældende ret

Indledningsvis bemærkes, at søforklaring er en særlig form for bevisoptagelse, der anvendes i forbindelse med ulykker til søs, og som giver mulighed for at få klarlagt årsagen til en ulykke kort tid efter at den har fundet sted.

Den grønlandske retsplejelov indeholder – i modsætning til den danske retsplejelov – ingen særlige bestemmelser om gennemførelsen af søforklaringer. Dog følger det af den grønlandske retsplejelovs kapitel 8, § 1, at der efter øvrighedens begæring kan optages retsforhør til undersøgelse og oplysning af forhold af retlig betydning. Bestemmelsen, der er behandlet nærmere i kap. 11, vil bl.a. kunne finde anvendelse på søforhør. Derimod indeholder søloven, som er sat i kraft for Grønland ved anordning nr. 8 af 15. januar 1996, en række bestemmelser om søforklaringer i lovens kapitel 18. Det gælder bl.a. bestemmelser om, hvornår der skal afgives søforklaring, formålet med afgivelse af søforklaring samt regler om, hvor søforklaring afgives.

Hertil knytter sig en række administrative forskrifter, herunder Justitsministeriets cirkulære af 5. oktober 1994 om underretningspligt i forbindelse med søforklaringer samt cirkulære af 6. april 1954 om søforklaring og skønsforretning og Den kongelige grønlandske Handels meddelelse af 1. august 1963 om aflæggelse af søforklaringer i Grønland.

I praksis afholdes søforklaringer i Grønland i det væsentlige som i den øvrige del af riget.

I forlængelse heraf kan det i øvrigt nævnes, at den materielle søfartslovgivning i Grønland, der omfatter såvel rigslovgivning som sagsområder, der er overgået til hjemmestyret, for tiden er under revision. En af Grønlands landsstyre i januar 1999 nedsat arbejdsgruppe bestående af repræsentanter for hjemmestyret og Søfartsstyrelsen har således anbefalet, at der gennemføres en generel ajourføring af søfartslovgivningen, bl.a. ved ikraftsættelsen af en række søfartslove. De retsplejemæssige aspekter, der knytter sig til søfartslovgivningen, indgår ikke i disse anbefalinger.

12.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionens overvejelser vedrørende søforklaringer har været koncentreret om en vurdering af, hvorvidt der kan antages at være behov for at indføre en nærmere processuel regulering heraf i den grønlandske retsplejelov svarende til den ordning, der kendes fra Danmark.

Den danske retsplejelov indeholdt i kapitel 19 a tidligere en række bestemmelser om søforklaringer, herunder om indkaldelse til søforklaring, om formålet med afgivelse af søforklaring samt enkelte processuelle bestemmelser i forbindelse hermed. Hertil kommer en række fortsat gældende bestemmelser i retsplejeloven om rettens sammensætning ved afgivelse af søforklaring (§ 9 a, stk. 5) og om saglig kompetence mv. (§§ 9, stk. 3, og 18 a, stk. 1). Ved lov nr. 106

af 13. februar 2001 om ændring af søloven og retsplejeloven er de processuelle regler i retsplejens kapitel 19 a overført til søloven som led i en regelforenkling.

Kommissionen finder i lyset af denne udvikling, at der på nuværende tidspunkt *ikke* bør indføres regler i den grønlandske retsplejelov om søforklaringer.

Kapitel 13. Økonomiske konsekvenser

De overvejelser om retssproget, der er redegjort for i kap. 3, indgår tillige i afsnit V om retssproget, hvor der i pkt. 7 redegøres for de samlede økonomiske konsekvenser af kommissionens forslag. Disse udgifter er derfor ikke medtaget i denne sammenhæng.

I kap. 4 om bevisumiddelbarhed og kap. 9 om vidner er der redegjort for kommissionens forslag til anvendelse af telefon- og videomøder i retssager. Det anføres der, at det forventes, at det vil betyde væsentlige fordele for det grønlandske retsvæsen at kunne anvende et sådant udstyr, idet betydelig rejsetid herved vil kunne undgås. Et godt videomødeudstyr koster primo 2000 ca. 150.000 kr. og en videotelefon ca. 10.000 kr. Da det er et område, hvor både kvalitet og priser forandres hurtigt, og ofte således, at kvaliteten stiger, og prisen falder, vil det være nødvendigt at indhente aktuelle oplysninger om tekniske muligheder og priser. Ganske skønsmæssigt vil prisen for at indrette en retssal med videomødeudstyr kunne anslås til 200.000 kr. Forestiller man sig, at der skal indrettes 20 retssale i Grønland (én i hver ret), vil den samlede udgift blive 4 mio. kr. Endelig vil der skulle anskaffes et antal videotelefoner, der navnlig vil kunne anvendes til forberedelsen af civile sager, og i foged- og skiftesager samt andre sager, hvor der ikke er tvist, men hvor der alene skal indsamles oplysninger og vejledes. Anskaffelse af 25 videotelefoner, som formentlig højt sat vil kunne dække behovet, vil ganske skønsmæssigt beløbe sig til en samlet engangsudgift på 250.000 kr. Der er ikke herved taget højde for udgifter til uddannelse af rettens medarbejdere til betjening af udstyret og heller ikke for udgifter til installering af udstyret, ligesom de årlige driftsudgifter ikke er medregnet.

Det er ikke desto mindre kommissionens opfattelse, at de engangsudgifter, der vil være forbundet med indførelse af videomøder, ikke bør medføre, at forslaget ikke gennemføres. Anvendelsen af videomøder må særligt i et land af Grønlands størrelse medvirke til en betydelig effektivisering af retssagsbehandlingen og dermed til kortere sagsbehandlingstider. Udgifterne vil også til dels blive opvejet af sparede rejseudgifter og dermed af personaletid. Det er ikke muligt at skønne over forholdet mellem udgifter og kompenserende besparelser, og det vil derfor formentlig være hensigtsmæssigt, at videomødeudstyr installeres i et mindre antal retter for, at der kan drages nytte af de erfaringer, der herved indhøstes. Omvendt vil det fulde udbytte ikke kunne opnås, før en række retter har udstyret. Af samfundsmæssige besparelser kan desuden peges på mindsket transportbehov og dermed mindre spildtid.

Kommissionens forslag om indkøb og installering af videomødeudstyr, herunder telefonvideoer, vil skønsmæssigt medføre en samlet engangsudgift på **4.250.000 kr.**

I den forbindelse finder kommissionen dog anledning til at bemærke, at den tekniske udvikling meget hurtigt vil kunne ændre ved de forudsætninger, som kommissionens skøn bygger på. Det gælder bl.a. muligheden for overførsel af lyd og billede via Internettet, hvor transmissionshastigheden og lyd- og billedkvaliteten til stadighed forbedres. Det må forventes, at denne transmissionsadgang vil vinde en stigende udbredelse i de kommende år og – i forhold til traditionelt videokonferenceudstyr – på et væsentligt lavere udgiftsniveau. Det vil være natur-

ligt også at anvende disse nye kommunikationsformer indenfor retsplejen, hvilket således vil kunne betyde, at kommissionens forslag vedrørende anvendelse af fjernkommunikation vil ligge på et noget lavere udgiftsniveau end det ovenfor skønnede.

De foreslåede regler om forkyndelse vil bevirke en væsentlig nedgang i antallet af forkyndelser. Dette vil medføre en mindre udgift til vederlag til stævningsmændene og en vis mindre belastning af politiets medarbejdere. Der er dog ikke tale om et omfang, som – set i forhold til politiets arbejdsopgaver i øvrigt – vil kunne registreres som et mindre behov for personale.

Efter både den gældende og den foreslåede ordning afholdes udgifter til vidner af det offentlige. Foruden almindelig vidnegodtgørelse afholdes herunder også omkostninger til transport og ophold for et vidne, der skal afgive forklaring uden for det sted, hvor vedkommende opholder sig. De samlede udgifter til vidner (dvs. såvel ved landsretten som i kredsretterne) udgjorde i 1999 65.000 kr. Udgifterne til vidner efter den fremtidige ordning forventes at ville stige, da styrkelsen af forsvaret i kriminalsager må forventes at ville indebære, at flere vidner skal afhøres, ligesom et større antal vidner vil skulle afhøres for dømmende ret og dermed medføre øgede udgifter til rejse og ophold. En vis mindre begrænsning af udgifterne kan dog muligvis følge af forslaget i afsnittet om civile sager om, at personer, der har økonomisk evne hertil, selv kan pålægges at betale udgifterne ved vidneførsel, ligesom anvendelsen af videoudstyr vil kunne begrænse rejseudgifterne. Ved beregningen af udgifter til vidneførsel kan der efter kommissionens opfattelse blive tale om en fordobling af det beløb, som anvendes efter den gældende ordning, hvilket vil sige en merudgift på **65.000 kr.** – og i alt en udgift på 130.000 kr.

Afsnit IX

Civile sagers behandling

Kapitel 1. Indledende bemærkninger

I dette afsnit redegøres i kap. 2 for behandlingen af de almindelige civile sager og i kap. 3 for behandlingen af inkassosager. Spørgsmålet om omkostninger i civile sager og om fri proces behandles dernæst særskilt i henholdsvis kap. 4 og kap. 5.

Ordningen for behandlingen af de særlige civile sager – dvs. umyndiggørelsessager, faderskabssager, ægteskabssager, sager om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse og tvangsadoptionssager, som i dag er reguleret ved retsplejelovens kapitel 4 er behandlet nedenfor i kap. 6. Endelig redegøres der i kap. 7 for de økonomiske konsekvenser af kommissionens forslag.

Kapitel 2. Civile sagers behandling

Det følgende pkt. 2.1. indeholder en beskrivelse af den gældende ordning for behandlingen af almindelige civile sager ved henholdsvis kredsretterne og Grønlands Landsret som 1. instans, mens kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den fremtidige ordning fremgår af pkt. 2.2.

2.1. Den gældende ordning

2.1.1. Lovgivningen

Civile sager behandles ligesom kriminalsager af en kredsdommer (eller landsdommeren) som retsformand og 2 domsmænd, jf. retsplejelovens kapitel 1, § 6 b, (og § 2, stk. 2).

Reglerne om behandlingen af almindelige civile sager fremgår i øvrigt af retsplejelovens kapitel 3, der i henhold til bestemmelsen i kapitel 6, § 11, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse, når en sag behandles af Grønlands Landsret som 1. instans.

Hovedparten af alle sager behandles af kredsretterne som 1. instans, jf. herved retsplejelovens kapitel 1, § 13, stk. 1. Dette gælder både for civile sager og kriminalsager. Grønlands Landsret fungerer efter retsplejelovens kapitel 1, § 13, stk. 2, som almindelig 1. instans for de områder, der ligger uden for kommuneinddelingen, det vil i dag sige Pituffik (Thule Airbase) og Nationalparken, idet Kangerlussuaq (Søndre Strømfjord), der tidligere var udenfor inddelingen, siden den 1. januar 2001 har været omfattet af Sisimiut Kommune. I medfør af retsplejelovens kapitel 1, § 15, stk. 1, er der desuden mulighed for, at landsdommeren kan bestemme, at sagen skal behandles af Grønlands Landsret som første instans, hvis juridisk eller anden speciel indsigt skønnes at være af særlig betydning ved sagens afgørelse. Endelig er bestemte sagstyper i medfør af anden rigslovgivning eller ved hjemmestyrelovgivning henlagt til Grønlands Landsret som almindelig 1. instans, jf. herved retsplejelovens kapitel 1, § 15, stk. 2, der indeholder hjemmel til, at også Landstinget kan fastsætte sådanne regler for sagsområder, der henhører under hjemmestyret. Der henvises supplerende til omtalen af saglig kompetence i afsnit VI, kap. 3.1.2.

Kredsretterne dækker hver en retskreds, som svarer til kommuneinddelingen, jf. herved retsplejelovens kapitel 1, § 5, og Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 248 af 22. april 1991 om Grønlands inddeling i retskredse. Grønlands Landsret dækker ligesom Østre Landsret og Højesteret hele landet. Grønlands Landsret har fast sæde i Nuuk, men sættes i forbindelse med tjenesterejser overalt i landet. Østre Landsret og Højesteret har sæde i København. Østre Landsret sættes i forbindelse med tjenesterejser i Nuuk.

Reglerne om stedlig kompetence eller værneting afgør ved hvilken af kredsretterne, en sag kan behandles. Reglerne skal sikre en fast, forudsigelig, almindeligt kendt og hensigtsmæssig arbejdsdeling mellem de enkelte kredsretter. Samtidig søges opnået, at retssager behandles af den ret, hvor sagen normalt bedst kan oplyses. Reglerne afgør også, om en given sag overho-

vedet kan behandles ved grønlandske domstole. De afgrænser således også grønlandske domstoles kompetence i forhold til domstole i de øvrige dele af riget og i udlandet. Retssagerne fordeles efter deres geografiske tilknytning. Det almindeligste tilknytningsmoment er sagsøgtes bopæl, jf. omtalen nedenfor af retsplejelovens kapitel 3, § 1, stk. 1.

Bestemmelserne om kredsretternes stedlige kompetence findes i lovens kapitel 3, §§ 1-4. Hovedbestemmelsen er lovens kapitel 3, § 1. Efter stk. 1 anlægges retssager ved kredsretten i den retskreds, hvor sagsøgte har bopæl. Såfremt sagsøgte ikke har bopæl, anlægges sagen, hvor sagsøgte har ophold. En persons bopæl er det varige hjem for ham selv og hans husstand, stedet hvor hans ejendele i almindelighed befinder sig, og hvor han opholder sig, når han ikke af særlige grunde midlertidigt opholder sig et andet sted. Baggrunden for hovedreglen om, at sagsøgtes bopæl eller opholdssted er afgørende er bl.a., at sagsanlæg kan være ubegrundede, og der er derfor et hensyn til, at sagsøgte ikke ved søgsmålet påføres større ulempe end nødvendigt.

En person er hjemmehørende i processuel henseende og dermed omfattet af § 1, hvis han ved bopæl eller ophold har en stærkere eller lige så stærk tilknytning til Grønland som til andre dele af riget eller udlandet. Statsborgerskabet er uden betydning. Hjemmehørende i denne betydning er først og fremmest enhver, som har bopæl i Grønland eller opholder sig i Grønland uden at have bopæl i andre dele af riget eller udlandet. Endvidere er de personer, der har haft bopæl i Grønland uden senere at have fået bopæl i andre dele af riget eller udlandet, hjemmehørende. Hjemmehørende er endelig den, som har haft ophold i Grønland og ikke vides senere at have taget bopæl eller ophold uden for Grønland. Tilknytningen til Grønland gennem bopæl falder således først bort ved en ny fast tilknytning til andre dele af riget eller et andet land gennem bopæl. Derimod udviskes betydningen af et midlertidigt ophold i Grønland i overensstemmelse med gældende ret allerede ved bortrejse fra Grønland. Har en person bopæl flere steder i Grønland, eller har han bopæl både i Grønland og i andre dele af riget eller i udlandet, anses han for at have grønlandsk hjemting i hver af de retskredse, hvor han har bopæl.

Områder i Grønland, som ligger uden for kommuneinddelingen, hører under Grønlands Landsret, jf. kapitel 1, § 13, stk. 2. Landsdommeren kan dog i medfør af kapitel 3, § 1, stk. 2, henvise sagen til behandling ved en kredsret, såfremt parterne ønsker det, eller hensynet til sagens behandling taler derfor.

I kapitel 3, § 1, stk. 3, er det fastsat, at sager vedrørende rettigheder over fast ejendom skal anlægges i den retskreds, hvor ejendommen er beliggende. Bestemmelsen omfatter alle tingslige rettigheder over fast ejendom, dvs. ejendomsret, panteret, brugsrettigheder, servitutrettigheder, grundbyrderettigheder mv.

Retsplejelovens værnetingregler er deklaratoriske, hvilket vil sige, at parterne kan aftale at indbringe deres sag, for en anden kredsret end den, som følger af lovens værnetingregler, jf. kapitel 3, § 1, stk. 4. Indholdet af en værnetingaftale bestemmes ligesom indholdet af andre aftaler ved fortolkning. En værnetingaftale, som er indgået alene i den ene parts interesse, må

undertiden forstås således, at denne part som sagsøger kan vælge mellem at anlægge sag ved det aftalte værneting eller det værneting, som følger af de almindelige regler. En værnetingaftale kan indgås enten med henblik på en eller flere allerede opståede tvister eller således, at aftalen alene eller tillige omfatter tvister, der måtte opstå i fremtiden. Loven stiller ingen krav til aftalens form. Værnetingaftalen kan indgås stiltiende f.eks. ved, at sagsøgte giver møde under sagen uden at bestride rettens kompetence.

Retsplejelovens kapitel 3, § 1, stk. 5, bestemmer, at sager mod staten anlægges i den retskreds, hvor den pågældende statslige myndighed har kontor.

I kapitel 3, § 2, fastsættes, at "når flere sagvoldere skal eller dog kan sagsøges under eet, og sagen imod dem ikke i medfør af § 1, stk. 2, skal indbringes for andet værneting, kan den anlægges ved enhver ret, som for nogen af sagvolderne er hjemting". Ved at sammenholde kapitel 3, §§ 1 og 2, i hovedloven til den grønlandske retsplejelov med de efterfølgende ændringer af kapitel 3, § 1, fremgår det, at henvisningen i kapitel 3, § 2, til § 1, stk. 2, skal være til lovens § 1, stk. 3. På baggrund heraf følger det således af bestemmelsen, at retssager mod flere sagsøgte, som ikke vedrører rettigheder over fast ejendom, kan anlægges i enhver retskreds, hvor blot en af de sagsøgte har hjemting.

Det bestemmes i kapitel 3, § 3, at hvis ingen ret i Grønland er værneting efter lovens kapitel 3, § 1 eller § 2 for en retssag mod en person, som ikke er bosat i Grønland, kan retssag vedrørende formueretsforhold, medmindre andre lovbestemmelser er til hinder herfor, anlægges i den retskreds, hvor sagsøgte har værdier.

Endelig indeholder kapitel 3, § 4, en bestemmelse, hvorefter kredsdommeren kan henvise en sag til en anden kredsret, såfremt det af hensyn til sagens oplysning skønnes hensigtsmæssigt. Modsætter kredsdommeren for den anden ret sig henvisningen, forelægges spørgsmålet for landsdommeren, hvis afgørelse er endelig. Det fremgår af forarbejderne til bestemmelsen, at den har til formål at gøre værnetingreglerne så smidige som muligt, og at retsformandens henvisningsret derfor også gælder i sager, hvor parterne har indgået en værnetingaftale. Om retsformandens anvendelse af henvisningsadgangen anføres følgende (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5242):

> "Denne adgang vil navnlig kunne være af betydning i tilfælde, hvor de væsentligste dele af bevisførelsen lettest kan foretages i en anden retskreds end den kreds, der er værneting i sagen. Det vil således navnlig under hensyn til de vanskelige kommunikationsforhold kunne være urimeligt, om det skulle være nødvendigt, at flere vidner måtte foretage lange rejser for at afgive forklaring. Rettens formand bør derfor i sådanne tilfælde foretage en afvejelse af, om sagen af hensyn til parterne og navnlig til sagsøgte bør foretages ved den ret, der er værneting i medfør af §§ 1-3, om sagen bør henskydes til den ret, hvor vidnerne mest hensigtsmæssigt kan føres, eller om den i kap. 2, § 13, stk. 3, anførte fremgangsmåde (subsidiær vidneafhøring – her tilføjet) bør følges."

Sagen indledes efter kapitel 3, § 5, stk. 1, med, at en stævning med to genparter indsendes til formanden for vedkommende ret, der forsyner den med påtegning om datoen for modtagelsen og påser, at den er forskriftsmæssig, og i modsat fald foranlediger den fuldstændiggjort. Myndighederne har i henhold til bestemmelsens stk. 2 pligt til efter anmodning at vejlede sagsøgeren med hensyn til stævningens udfærdigelse.

Loven foreskriver ingen udtrykkelige formkrav til stævningen. Lider den af sådanne mangler, at den efter retsformandens skøn er uegnet til at danne grundlag for sagens behandling, og kan disse mangler ikke afhjælpes efter regler i kapitel 3, § 5, stk. 1 og 2, underrettes sagsøgeren dog i henhold til samme bestemmelses stk. 3 om, at sagen ikke kan fremmes.

I andre tilfælde forsyner retsformanden stævningen og dens genparter med påtegning om tid og sted for sagens foretagelse og drager omsorg for, at stævningen forkyndes først for sagsøgte og derefter for sagsøgeren, jf. kapitel 3, § 5, stk. 4.

Loven omtaler ikke andre processkrifter end stævningen og tager således ikke nærmere stilling til spørgsmålet om skriftlig forberedelse af sagen.

Af kapitel 5, § 5 a, stk. 1, fremgår det, at retsformanden kan indkalde parterne til et forberedende retsmøde, hvis der skønnes at være behov for det. I et sådant retsmøde, der finder sted uden domsmænd, kan der træffes bestemmelse om eventuel bevisførelse og om sagens videre behandling.

Rejser sagsøgte ikke indsigelse mod sagsøgerens påstand, kan retsformanden afgøre sagen ved erkendelsesdom uden domsmænds medvirken, jf. kapitel 3, § 5 a, stk. 2. Forliges sagen, fremgår det af samme bestemmelse, at sagen sluttes ved en tilførsel til retsbogen herom. Sagen kan også forliges under domsforhandlingen, jf. kapitel 3, § 13, stk. 3.

Om udeblivelse fremgår det af kapitel 3, § 10, at sagen kan fremmes, selvom sagsøgeren udebliver, medmindre denne bør afhøres, eller der bør gives den pågældende lejlighed til at ændre påstanden, eller det af andre grunde findes betænkeligt at afgøre sagen på det foreliggende grundlag. I så fald kan retten bestemme, at sagen skal udsættes til fornyet indkaldelse af sagsøgeren eller til afhøring af vedkommende ved dennes hjemting. Sådan afhøring foretages af kredsdommeren uden medvirken af domsmænd. Udebliver sagsøgeren herefter, fremgår det af samme bestemmelses stk. 2, at der afsiges dom på det tilvejebragte grundlag. Af stk. 3 fremgår det videre, at retten ved dom kan afvise at behandle sagen, hvis en udsættelse skønnes formålsløs, og tvisten ikke kan afgøres på det foreliggende grundlag. Sådan dom afsiges uden domsmænds medvirken. Er sagen fremmet, uden at sagsøgeren har givet møde, kan den genoptages, såfremt sagsøgeren godtgør at have haft lovligt forfald og snarest muligt efter forhindringens ophør fremsætter anmodningen herom, dog senest 1 år efter retsmødets afholdelse, jf. i det hele den nævnte bestemmelses stk. 4.

I tilfælde af sagsøgtes udeblivelse fremgår det af kapitel 3, § 11, stk. 1, at retsformanden helt eller delvis kan afsige dom efter sagsøgerens påstand eller bestemme, at sagen skal viderebehandles. Af stk. 2 fremgår det, at den, der er dømt som udebleven, kan kræve sagen genoptaget inden 4 uger fra dommens forkyndelse. Retsformanden kan dog undtagelsesvis bestemme, at sagen skal genoptages, hvis anmodningen indgives senere, men inden 1 år efter dommens afsigelse.

De omtalte regler for virkningerne af udeblivelse (herunder også undladelse af at indgive et processkrift i overensstemmelse med rettens bestemmelse) afviger fra den danske ordning, hvor sagen afvises, hvis sagsøgeren udebliver, og hvor der ikke efter de almindelige regler er adgang til at lade sagen viderebehandle i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse. De mere lempelige grønlandske regler er i henhold til retsplejelovens forarbejder begrundet i de store geografiske afstande og vanskelige trafikale forhold, som ofte vil kunne forhindre en af parterne i at være til stede, eller dog gøre fremmøde urimeligt byrdefuldt, (jf. herved lovforslagets specielle bemærkninger til retsplejelovens kapitel 3, §§ 10 og 11, med senere ændringer).

Hovedlinien i reglerne for sagens behandling er i øvrigt, at parterne indkaldes til et retsmøde for den samlede ret, der som udgangspunkt betragtes som domsforhandlingen, jf. herved kapitel 3, §§ 12 og 13. Rettens formand foretager i det omfang, det efter rettens skøn er af betydning for sagens oplysning, afhøring af parter og vidner, jf. kapitel 3, § 14, stk. 1. Domsmændene og parterne kan stille yderligere spørgsmål, jf. samme bestemmelses stk. 2. Når en part ikke svarer på de ham stillede spørgsmål, eller svaret ikke har tilstrækkelig bestemthed, kan retten fortolke tavsheden eller ubestemtheden på den for modparten gunstigste måde og navnlig lægge dennes fremstilling til grund for påkendelse, jf. bestemmelsens stk. 3. Rettens formand træffer bestemmelse om, i hvilken rækkefølge afhøringen skal foretages, mens den samlede ret afgør, om anden bevisførelse skal finde sted, jf. kapitel 3, § 15.

Af bestemmelsen i kapitel 3, § 13, stk. 2, fremgår det, at retsformanden under domsforhandlingen har pligt til at vejlede parterne med hensyn til deres påstande – herunder også udvidelse eller indskrænkning af disse – og med hensyn til de anbringender og bevismidler, der kan påberåbes. Der gælder således en meget vidtgående vejledningsforpligtelse, som i henhold til retsplejelovens forarbejder er begrundet i den omstændighed, at der ikke står "sagførerbistand" til rådighed i Grønland.

Retten kan udsætte sagens behandling med henblik på tilvejebringelse af yderligere oplysninger eller beviser, hvis det skønnes nødvendigt, jf. kapitel 3, § 16, stk. 1. En anmodning fra en af parterne om sådan udsættelse bør altid imødekommes, hvis anmodningen skyldes en af modparten foranlediget bevisførelse, som den pågældende ikke har været underrettet om i tide før retsmødet, medmindre det er åbenlyst, at de ønskede oplysninger eller beviser er uden betydning, jf. bestemmelsens stk. 2. I andre tilfælde bør anmodningen kun imødekommes, hvis modparten uden betydeligt tidsspilde eller omkostninger kan give møde ved sagens fortsatte behandling, eller behandlingen efter rettens skøn vil kunne foregå på betryggende måde uden modpartens tilstedeværelse, eller den ønskede bevisførelse skønnes at være af afgørende betydning for sagens udfald, og det må anses for undskyldeligt, at anmodning om førelsen af beviset ikke er fremsat tidligere, jf. i det hele bestemmelsens stk. 3.

Der må ved dommen kun lægges vægt på de for retten fremførte beviser og parternes endelige påstande, jf. kapitel 3, § 17. Dommen, der skrives af retsformanden, skal indeholde parternes påstande, det væsentligste af bevisførelsen og de slutninger, retten udleder heraf, foruden de grunde i øvrigt, som ligger til grund for afgørelsen, samt den afgørelse, der er truffet, jf. kapitel 3, § 19, stk. 1. Afsigelse af dommen skal i henhold til samme bestemmelses stk. 2 ske sna-

rest muligt. I henhold til stk. 3 forestås oplæsningen af dommen eller dens konklusion af retsformanden, der sørger for forkyndelse af dommen, hvis ikke alle, den angår, er til stede, jf. samme bestemmelses stk. 3.

Vedrørende appelvejledning fremgår det af kapitel 6, § 2, at de mødte parter skal gøres bekendt med deres adgang til at anke dommen og fristen herfor. Er nogen af parterne fraværende ved domsafsigelsen, fremgår det af kapitel 6, § 3, stk. 2, at ankevejledning skal gives ved dommens forkyndelse.

Om muligheden for at lade sig bistå af en rettergangsfuldmægtig fremgår det af kapitel 3, § 7, at enhver sagsøger og sagsøgt kan lade møde for sig i retten ved en hvilken som helst med tilstrækkelig skriftlig fuldmagt forsynet god person, der skal være fyldt 18 år. I medfør af retsplejelovens kapitel 2, § 24, er der udstedt en bekendtgørelse nr. 249 af 22. april 1991 om afholdelse af udgifter i forbindelse med behandlingen af retssager i Grønland. I medfør af denne bekendtgørelses § 6, stk. 3, kan retten med partens samtykke beskikke en rettergangsfuldmægtig for en eller begge parter, hvis dette er begrundet i sagens karakter. Beskikkelse af rettergangsfuldmægtig finder i øvrigt sted i forbindelse med fri proces. I afsnit VII, kap. 1 er der en beskrivelse af gældende ret og kommissionens overvejelser og forslag vedrørende rettergangsfuldmægtige og bisiddere i civile sager, hvorfor der henvises dertil.

2.1.2. Kredsretternes sagsbehandling i praksis

Sagens behandling indledes med, at stævningen – som kredsdommeren sjældent har godkendt på forhånd – forkyndes for sagsøgte, der opfordres til at møde i retten eller svare skriftligt inden en fastsat frist, hvis sagsøgerens påstand bestrides. Sagsøgte orienteres samtidigt om, at der kan forventes afsagt dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, hvis sagsøgte forholder sig passivt, og at en udeblivelsesdom i givet fald vil blive fremsendt til sagsøgte.

Meddeler sagsøgte inden for den fastsatte frist, at der ikke er indsigelser mod sagsøgerens påstand, afsiger kredsdommeren erkendelsesdom. Udebliver sagsøgte, eller svarer vedkommende ikke inden for den fastsatte frist, afsiger kredsdommeren udeblivelsesdom. Erkendelses- og udeblivelsesdomme fremsendes parterne med almindelig post.

Bestrider sagsøgte påstanden, kan det videre sagsforløb bestå af flere forberedende møder med sagsøger og/eller sagsøgte. Om disse forberedende møder finder sted ved dømmende eller anden ret afhænger af, hvor parten befinder sig. Selvom parterne befinder sig på samme sted, indkaldes de dog ikke altid samtidigt. Udsættelsen til et nyt forberedende møde synes ikke altid at indgå i nogen overordnet plan for sagens behandling frem til den endelige afgørelse. Desuden er der ikke fast praksis for, at kredsretten ved hvert retsmødes afslutning meddeler parterne tidspunktet for det næste retsmøde eller fristen for den næste foretagelse i sagen.

Det forekommer i et vist omfang, at parterne ytrer sig skriftligt til sagen. Dette sker dog oftest, hvis parten har en advokat som rettergangsfuldmægtig.

Sagerne bliver ikke altid afgjort efter afholdelse af en domsforhandling. Dette skyldes navnlig, at det – efter parternes opholdssted – ikke i alle sager er muligt at indkalde de pågældende til at møde – endsige møde samtidig – ved dømmende ret. Selvom sådan indkaldelse er mulig, forekommer det imidlertid, at kredsretten undlader at afholde domsforhandling og i stedet afgør sagen på skriftligt grundlag. Tidligere forekom dette i ganske vidt omfang, men i de senere år har bl.a. Vejledningsafdelingens indsats medført, at der nu som altovervejende hovedregel afholdes domsforhandling, medmindre parterne af geografiske årsager ikke kan give møde.

I sager, der afgøres på skriftligt grundlag, træffes afgørelsen på baggrund af retsbogsudskrifter, som under de forudgående forberedende retsmøder er optaget af parternes og eventuelle vidners forklaringer til sagen. Har parterne afgivet skriftlige indlæg eller fremlagt bevisdokumenter, indgår også dette materiale i grundlaget for afgørelsen. Skriftlige indlæg forekommer dog kun i mindre omfang.

Også i sager, der domsforhandles, vil retsbogsudskrifter vedrørende subsidiære bevisoptagelser ofte være en del af grundlaget for rettens afgørelse. Dette skyldes bl.a., at vidner ikke pålægges at afgive forklaring uden for det sted, hvor vidnet bor eller opholder sig, hvorfor afhøring af sådanne vidner finder sted forud for domsforhandlingen. Hertil kommer, at der under forberedende møder med parterne ikke sondres mellem påstand og anbringender over for forklaringer vedrørende faktiske forhold, således at partsforklaringerne helt eller delvis kan være afgivet under forberedelsen af sagen. Tidligere var der ikke fast praksis for at oplæse (dokumentere) sådanne subsidiært afgivne parts- og vidneforklaringer, selvom de indgik i grundlaget for afgørelsen. Også på dette punkt har der dog fundet en udvikling sted, således at dokumentation af de foreliggende beviser nu er den almindelige hovedregel. Hvis parten som selvmøder ikke selv er i stand til at forestå den forelæggelse og oplæsning, som dette indebærer, varetages opgaven af kredsdommeren.

Domme skrives af retssekretæren, hvorefter de underskrives af kredsdommeren. Retssekretæren har som regel selv taget stilling til, hvad der skal stå i dommen, og det er sjældent, at kredsdommeren foretager rettelser heri. Dommens konklusion skrives dog altid af kredsdommeren personligt, ligesom de fleste kredsdommere også selv skriver dommens præmisser. Præmisserne er ofte kortfattede og indeholder ikke altid en nærmere angivelse af de konkrete grunde, som har ført til resultatet.

Forligsmægling sker sjældent, og der er næsten ingen civile sager ved kredsretterne, som bliver afsluttet ved retsforlig.

Den overvejende del af parterne i civile sager ved kredsretterne er selvmødere. De rettergangsfuldmægtige, der optræder, er typisk advokater, som på vegne en virksomhed eller en offentlig instans udfærdiger og indgiver stævning og eventuelle andre processkrifter, men ikke møder i retten. Kredsretterne benytter sig sjældent af muligheden for at beskikke parten en rettergangsfuldmægtig, og der er ingen praksis for beskikkelse af læge rettergangsfuld-

mægtige. Kommer behovet for beskikkelse af en juridisk rettergangsfuldmægtig på tale, henviser kredsdommeren som regel parten til at søge landsdommeren om fri proces. Der henvises til afsnit VII, kap. 1, hvor der er en nærmere beskrivelse af praksis på dette område.

Sagsbehandlingstiden for civile sager varierer betydeligt fra sag til sag og fra kredsret til kredsret. Når en sags behandling i visse tilfælde kan trække ud i op til flere år, beror det dog ikke på de almindelige berammelsestider, men på vanskeligheder, som gør sig gældende for den konkrete sag. Vanskelighederne kan f.eks. have sammenhæng med, at parter og/eller vidner er bosiddende i flere forskellige byer eller hyppigt skifter opholdssted. Ofte synes de lange sagsbehandlingstider dog i nok så høj grad at bero på, at kredsretten har svært ved at klarlægge sagens problemstillinger og styre processen i overensstemmelse hermed. Under alle omstændigheder spiller de mange subsidiære foretagelser en væsentlig rolle for sagsbehandlingstiden.

2.1.3. Sagsbehandlingen i praksis ved Grønlands Landsret som 1. instans

Parter i civile sager, der behandles af Grønlands Landsrets som 1. instans, er som altovervejende hovedregel repræsenteret af advokat. Dette præger processen, som udspiller sig i lighed med den danske retsplejeordning. Behandlingen påbegyndes således med en skriftlig forberedelse, hvor sagsøgte i forbindelse med forkyndelsen af stævningen meddeles en frist til indgivelse af svarskrift. Parternes advokater kan herefter på skift indgive et eller flere processkrifter til sagen, hvoraf bl.a. fremgår parternes anmodninger til bevisførelsen. Eventuelt indkaldes advokaterne til et forberedende møde, hvor sagens fortsatte behandling – herunder parternes endelige påstande og anbringender og ønsker til bevisførelsen – kan afklares. Som udgangspunkt afholdes der herefter en domsforhandling, hvorunder den samlede bevisførelse finder sted. Ofte lader dette sig imidlertid ikke gennemføre, idet bevisførelsen omfatter afhøring af parter og vidner, som befinder sig forskellige andre steder i landet. Er dette tilfældet, foretages de pågældende afhøringer enten i forbindelse med landsrettens tjenesterejser eller sjældnere subsidiært ved den stedlige kredsrets mellemkomst. Parternes advokater vil af geografiske årsager sjældent kunne deltage i sådanne møder, men får i stedet mulighed for at udfærdige spørgetemaer til brug for afhøringen. Retsbogsudskrifterne vedrørende de subsidiære bevisoptagelser dokumenteres herefter under domsforhandlingen, der i reglen vil finde sted ved landsrettens faste sæde i Nuuk. Det sker ikke sjældent, at bevisførelsen under domsforhandlingen herefter alene består i dokumentation af subsidiære foretagelser, foruden af de skriftlige beviser, som i øvrigt indgår i sagen.

Kan begge parters advokater ikke give møde til en domsforhandling af geografiske årsager, kan det komme på tale at gennemføre domsforhandlingen med kun den ene part, således at sagen for den anden parts vedkommende afgøres på skriftligt grundlag. I tilfælde, hvor bevisførelsen under domsforhandlingen udelukkende ville bestå i dokumentation af allerede foreliggende beviser, sker det dog hyppigt, at sagen i stedet optages til dom på skriftligt grundlag, forudsat at den parts advokat, som kan give møde, samtykker heri.

2.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionens overvejelser vedrørende den fremtidige ordning for behandlingen af civile sager har fundet sted i lyset af forslaget om, at hovedparten af alle sager også for fremtiden skal henhøre under kredsretterne, hvor dommeren er en person med lokal forankring, der ikke er jurist, men fremover skal gennemgå en særlig kredsdommeruddannelse. Overvejelserne har derfor taget udgangspunkt i en vurdering af lovregler og praksis for kredsretternes behandling af civile sager. Vurderingen har navnlig haft retssikkerhedsmæssige forhold og nedbringelse af sagsbehandlingstiden for øje.

Vedrørende de sager, der i dag behandles af Grønlands Landsret som 1. instans, og som fremtidigt foreslås henlagt til Retten i Grønland, finder kommissionen, at disse ligesom efter den gældende ordning skal behandles efter samme regler som ved kredsretterne. Bl.a. som følge heraf foreslås reglerne udbygget og ændret således, at de i videre omfang afspejler hensynet også til de sager, hvor advokater optræder, og hvor skriftlig forberedelse mv. er en naturlig del af processen. (En stor del af reglerne for sagernes behandling i 1. instans foreslås også at skulle være gældende for behandlingen af civile ankesager, jf. nærmere afsnit XI, kap. 1.3.13.).

Efter kommissionens opfattelse afspejler den nuværende praksis ved kredsretterne på visse punkter manglende mulighed for overblik over og for tilstrækkelig styring af processen. En forbedring af dette findes at kunne opnås dels ved en fastansættelse og faglig styrkelse af kredsdommerne, dels ved et bedre og mere tidssvarende hjemmelsgrundlag for sagernes behandling. Endvidere bør parterne i højere grad inddrages i sagens gang, så de får større føling med, hvilke problemer, der er i sagen, og i videre omfang end i dag påtager sig oplysningen og førelsen af sagen.

Problemerne har dog også nær sammenhæng med de geografiske og trafikale forhold. For at afhjælpe de vanskeligheder, som disse forhold afføder, foreslår kommissionen, at der indføres mulighed for brug af telefon, videokonferenceudstyr og andet teknisk udstyr i retsplejen, jf. afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed. Kommissionens forslag til, hvorledes udstyret nærmere kan indgå ved sagens behandling, fremgår nedenfor i pkt. 2.2.10.

I det følgende foretages en nærmere gennemgang af de områder, hvorpå kommissionen finder anledning til ændringer af lovregler og praksis for behandlingen af civile sager.

2.2.1. Saglig kompetence

Det foreslås, at kredsretterne og Retten i Grønland i fællesskab skal varetage domstolenes funktioner i 1. instans, mens Grønlands Landsret kun skal varetage sager i 2. instans, og Højesteret som hidtil skal være 3. instans. Med hensyn til kommissionens nærmere overvejelser herom henvises til afsnit VI, kap. 5.4.1.3.

2.2.2. Stedlig kompetence

Grønland foreslås som hidtil inddelt i 18 retskredse svarende til kommuneinddelingen. Herudover foreslås Kangerlussuaq og Pituffik henlagt under kredsretterne i henholdsvis Sisimiut og Qaanaaq, og de øvrige områder uden for kommuneinddelingen foreslås henlagt under kredsretten i Nuuk, således at hele Grønland er inddelt i kredsretter.

Kommissionens drøftelser af udformningen af nye retsplejelovsbestemmelser om stedlig kompetence har taget udgangspunkt i den grønlandske og danske retsplejelovs regulering af det pågældende område.

De gældende regler om stedlig kompetence (værnetingregler) er meget kortfattede og har stået praktisk talt uændrede siden 1951, da den grønlandske retsplejelov blev indført. I den mellemliggende tid er der sket en meget kraftig samfundsmæssig og økonomisk udvikling i Grønland.

Kommissionen finder, at der er et behov for at udbygge de grønlandske regler, og at dette kan ske med inspiration i de danske regler. Kommissionen har i den forbindelse overvejet, om den grønlandske retsplejelov kan forenkles i forhold til reguleringen i den danske retsplejelov. En række processuelle spørgsmål er ikke reguleret i den gældende grønlandske retsplejelov, og der er på disse områder praksis for at hente inspiration i den danske retsplejelov. En ny grønlandsk retsplejelov bør i videst muligt omfang give parterne og deres eventuelle rettergangsfuldmægtige og dommerne svar på de processuelle retsspørgsmål, der kan opstå under sagernes behandling. Det vil være utilfredsstillende, hvis retslivets aktører fortsat i større omfang må henvises til at supplere med principper fra den danske retsplejelov.

Resultatet af disse overvejelser er, at der som udgangspunkt foreslås de samme regler som i Danmark. Kommissionen finder dog, at bestemmelsen i lovudkastets § 215, stk. 1, 2. pkt., hvorefter sagsøgte fra et bestemt tidspunkt under sagens behandling ikke længere kan fremsætte indsigelser mod rettens kompetence, bør udformes anderledes end den danske retsplejelovs § 248, stk. 1. Der henvises til omtalen heraf nedenfor. Kommissionen finder endvidere, at den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 3, § 4, hvorefter kredsdommeren kan henvise en sag til en anden kredsret, såfremt det af hensyn til sagens oplysning skønnes hensigtsmæssigt, bør opretholdes. Der henvises ligeledes til omtalen nedenfor. Endelig finder kommissionen, at der ikke er behov for en bestemmelse svarende til den danske retsplejelovs § 243 om sager vedrørende bl.a. erstatning og oprejsning for retskrænkelser. Baggrunden herfor er navnlig bestemmelsens begrænsede betydning kombineret med, at de øvrige værnetingbestemmelser findes at være tilstrækkelige.

Udkastet til retsplejelovens §§ 203-215 indeholder de almindelige værnetingregler. Disse regler kan opdeles i 3 grupper: 1) Værnetingregler, der hviler på et hjemsted (hjemting) for sagsøgte, 2) undtagelsesværneting, der hviler på anden tilknytning end et hjemsted, og 3) visse tværgående bestemmelser om bl.a. værnetingaftaler. Udover disse værnetingregler indeholder

§§ 185-189 om sammenlægning af krav regler om værneting ved sager, hvor flere krav søges behandlet sammen.

Kommissionen foreslår ikke ændringer af reglerne om, under hvilke betingelser sag kan anlægges i Grønland, det vil sige hvornår en person eller selskab mv. kan sagsøges i Grønland. Der henvises til omtalen af gældende ret i pkt. 2.1.1. ovenfor.

Siden 1951 har den grønlandske økonomi ændret sig således, at der kan forekomme tilfælde, hvor erhvervsdrivende driver erhvervsvirksomhed i en anden retskreds, end hvor de har bopæl. Kommissionen finder, at der som i Danmark kan være behov for at kunne sagsøge personer, der driver erhvervsmæssig virksomhed, i sager vedrørende denne virksomhed ved retten på det sted, hvorfra virksomheden udøves. Der henvises til § 204 i retsplejelovudkastet.

Efter kapitel 3, § 1, stk. 3, er retten på det sted, hvor en fast ejendom er beliggende enekompetent til at behandle retssager om rettigheder over den faste ejendom. Kommissionen finder, at der kan forekomme situationer, hvor et andet værneting er mere hensigtsmæssigt, f.eks. hvis sagsøgte bor i en anden retskreds. Det foreslås derfor, at værnetinget for sager om rettigheder over den faste ejendom bliver fakultativt, således at sagsøger i stedet kan vælge et andet værneting, som følger af lovens øvrige bestemmelser. Bortset herfra foreslås alene sproglige ændringer til kapitel 3, § 1, stk. 3. Der henvises til lovudkastets § 205.

Kommissionen finder, at der – som i Danmark – kan være behov for i sager om kontraktforhold at kunne anlægge retssag ved retten i den retskreds, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes. En bestemmelse herom, kan f.eks. have betydning i tilfælde, hvor en sælger har påtaget sig at levere en salgsgenstand på køberens bopæl uden for den retskreds, hvor sælgeren har hjemting. Det vil da være en væsentlig lettelse for køberen at kunne sagsøge sælgeren ved sit eget hjemting. Da kreditors bopæl efter grønlandsk ret er opfyldelsesstedet for pengekrav, ville en adgang til at sagsøge på opfyldelsesstedet i sager, som angår pengeforpligtelser, have den uheldige og uønskede virkning, at kreditor ville kunne anlægge sag mod skyldneren ved sit eget hjemting. Det synes dog rimeligt at tillade kreditor at anlægge sag mod skyldneren ved sit eget hjemting i de tilfælde, hvor forpligtelsen skulle have været opfyldt det pågældende sted, inden retskredsen blev forladt af skyldneren. Det vil f.eks. typisk være tilfældet, hvis en gæst forlader et hotel eller en restaurant, uden forinden at have betalt sin regning. Der henvises til § 206 i lovudkastet.

På en række forbrugerretlige områder gælder særlige regler, der har til formål at yde forbrugerne en særlig retsbeskyttelse. Der kan således henvises anordning nr. 350 af 14. juli 1980 om ikrafttræden for Grønland af lov om visse forbrugeraftaler (Dørsalgsloven) og anordning nr. 33 af 27. januar 1986 om ikrafttræden for Grønland af lov om køb på kredit (Kreditkøbsloven), som ændret ved anordning nr. 548 af 21. august 1986.

Kommissionen finder, at der i lighed med i Danmark – som et supplement til den materielle forbrugerbeskyttelseslovgivning – bør gennemføres processuelle regler, der gør det lettere for forbrugerne at få indbragt forbrugersager for domstolene. Dette kan bl.a. ske ved at give for-

brugere adgang til at anlægge sager af forbrugerretlig karakter ved deres eget hjemting. En regel, hvorefter forbrugeren i alle forbrugersager kunne anlægge sag ved sit eget hjemting ville imidlertid kunne virke urimelig. Det ville således f.eks. næppe være rimeligt, hvis en forbruger, der har bopæl i Qaanaaq, kunne sagsøge en forretningsindehaver i Nuuk ved kredsretten i Qaanaaq vedrørende en vare, som forbrugeren har købt ved henvendelse i den pågældendes forretning under et besøg i Nuuk. Forbrugeres adgang til at anlægge sag mod erhvervsdrivende ved eget hjemting foreslås derfor begrænset til tilfælde, hvor forbrugeraftalen er indgået uden for den erhvervsdrivendes faste forretningssted. Har den erhvervsdrivende selv taget initiativ til at slutte aftalen uden for sit faste forretningssted, eller har han dog indvilget i dette, er det efter kommissionens opfattelse rimeligt, at han som i Danmark kan sagsøges om det pågældende mellemværende uden for sit eget hjemting. Er aftalen sluttet telefonisk, eller er der indgået en skriftlig aftale, uden at forbrugeren i forbindelse hermed har rettet personlig henvendelse til den erhvervsdrivende på hans faste forretningssted, bør forbrugeren ligeledes kunne anlægge sag om aftalen ved sit eget hjemting. Den foreslåede regel i lovudkastets § 207 er derfor udformet således, at den kan benyttes i alle forbrugersager, som ikke er indgået ved personlig henvendelse på den erhvervsdrivendes faste forretningssted. Spørgsmålet om, hvorvidt de foreslåede værnetingregler bør kunne fraviges ved en værnetingaftale behandles nedenfor. Der henvises til § 207.

Retsplejeloven indeholder ikke bestemmelser om værneting for selskaber. Dette har sammenhæng med, at det følger af grønlandsk selskabsretlig lovgivning, at retssager mod selskaber behandles ved Grønlands Landsret. Der kan i forbindelse henvises til anordning nr. 211 af 19. marts 1997 om ikrafttræden for Grønland af lov om anpartsselskaber § 76 og anordning nr. 213 af 19. marts 1997 om ikrafttræden for Grønland af lov om aktieselskaber § 159.

Efter kommissionens opfattelse er en retssag ikke i sig selv mere kompliceret, blot fordi sagsøgte er et selskab, og en afskaffelse af disse særlige bestemmelser om saglig kompetence nødvendiggør udformningen af en værnetingbestemmelse for selskaber mv. Kommissionen finder, at bestemmelsen bør udformes således, at den også dækker foreninger og andre former for sammenslutninger, som kan optræde som part i retssager.

Det foreslås, at selskaber, foreninger, private institutioner og andre sammenslutninger, der kan optræde som part i retssager, kan sagsøges i den retskreds, hvor hovedkontoret ligger. Har et selskab eller en sammenslutning ikke noget oplyst hovedkontor, vil sag kunne anlægges ved retten på det sted, hvor et af bestyrelsens eller direktionens medlemmer har bopæl.

Det foreslås, at selskaber mv., der driver erhvervsvirksomhed uden for den retskreds, hvor hovedkontoret er beliggende (hjemtinget) tillige skal kunne sagsøges ved retten på det sted, hvorfra virksomheden udøves, i sager, som vedrører den pågældende virksomhed. Dette skal dog kun kunne ske, hvis virksomheden er udøvet fra et fast forretningssted uden for hjemtinget. Bestemmelsen skal ikke kunne anvendes, hvis virksomheden udøves fra stadig skiftende steder, således som tilfældet vil være ved salg ved en omrejsende repræsentant eller ved salg på salgsmesser og andre midlertidige salgssteder.

Det foreslås endvidere, at adgangen til at sagsøge selskaber mv., der driver erhvervsvirksomhed uden for den retskreds, hvor hovedkontoret er beliggende (hjemtinget) også skal omfatte selskaber mv., som ikke har hjemting i Grønland. Efter de gældende regler vil sådanne sager normalt kun kunne anlægges ved grønlandske domstole, hvis det pågældende selskab har værdier i Grønland, jf. kapitel 3, § 3. Afgørelser, der træffes af grønlandske domstole i sager mod selskaber mv., der er hjemmehørende i udlandet, vil dog ikke uden videre kunne fuldbyrdes i det pågældende fremmede land. Om afgørelsen vil blive anerkendt i det pågældende land, afhænger af indholdet af lovgivningen i landet.

Det foreslås endvidere, at sager, der vedrører de nævnte selskaber og andre sammenslutninger mv., og som rejses af sammenslutningen mod de enkelte medlemmer eller opstår mellem disse, skal kunne anlægges i de retskredse, hvor selskabet eller sammenslutningen mv. kan sagsøges. Kommissionen finder, at sager om erstatning mod stiftere, bestyrelsesmedlemmer og direktører i selskaber og andre sammenslutninger bør kunne anlægges ved selskabets eller sammenslutningens hjemting. Der henvises til lovudkastets § 208. Den foreslåede affattelse af bestemmelsen indebærer, at kompetencebestemmelser i særlovgivningen vedrørende retssager mod juridiske personer kan ophæves.

Det foreslås endvidere i § 209 en lovbestemmelse om, at retssager mod kommuner anlægges ved retten i den retskreds, hvor hovedkontoret (rådhuset) ligger. Kapitel 3, § 1, stk. 5, bestemmer, at sager mod staten anlægges i den retskreds, hvor den pågældende statslige myndighed har kontor. Bestemmelsen foreslås sprogligt moderniseret og ændret således, at den også omfatter sager mod hjemmestyremyndigheder. Der henvises til § 210.

Kommissionen foreslår, at retsplejelovens værnetingregler som udgangspunkt fortsat skal kunne fraviges ved aftale. Der henvises til omtalen ovenfor i pkt. 2.1.1. af kapitel 3, § 1, stk. 4, som foreslås opretholdt i § 211.

I visse tilfælde begrænser lovgivningen dog adgangen til at indgå værnetingaftaler. Ifølge reglerne om køb på kredit er en forudgående værnetingaftale i forbindelse med indgåelse af forbrugerkøb ikke bindende for køberen. Reglen tager sigte på at give forbrugeren en processuel beskyttelse i de pågældende sager. Efter kommissionens opfattelse bør retsplejeloven ligesom i Danmark udelukke forhåndsværnetingaftaler i forbrugersager. En sådan regel er nødvendig som et supplement til den foreslåede regel i lovudkastets § 207 om særlige værnetingregler for forbrugersager. Gennemføres der ikke et forbud mod forhåndsværnetingaftaler i disse sager, kan man næppe udelukke, at erhvervsdrivende vil søge de for forbrugerne foreslåede gunstige værnetingregler fraveget ved aftale som standardvilkår. Det foreslås derfor i udkastet til § 211, stk. 2, at den almindelige adgang til at aftale værneting kun skal finde anvendelse i forbrugersager, hvis værnetingaftalen er indgået, efter at tvisten er opstået, eller hvis værnetingaftalen giver forbrugeren ret til at anlægge sag ved andre retter end den, der er værneting ifølge de almindelige regler. Der vil herefter ikke kunne indgås forhåndsværnetingaftaler om, at den erhvervsdrivende skal kunne sagsøge forbrugeren ved den erhvervsdrivendes hjemting. Der henvises til § 211.

Efter kapitel 3, § 3, kan retssag mod en person, som ikke er bosat i Grønland, vedrørende formueretsforhold anlægges i den retskreds, hvor sagsøgte har værdier, medmindre andre lovbestemmelser er til hinder herfor. I lovudkastets § 212 er der foreslået en udbygning og præcisering af, i hvilke tilfælde der kan anlægges sag i Grønland mod personer og selskaber mv., der i processuel henseende ikke er hjemmehørende i Grønland.

I § 213 foreslås, at sager om stadfæstelse af arrest i et skib og om den fordring, for hvilken arresten er gjort, kan anlægges ved retten på det sted, hvor der er værneting for en sag om kravet i medfør af §§ 201-212.

Den gældende bestemmelse i kapitel 3, § 4, hvorefter kredsdommeren kan henvise en sag til en anden kredsret, såfremt det af hensyn til sagens oplysning skønnes hensigtsmæssigt, foreslås opretholdt i § 214. Ved anvendelse af bestemmelsen skal der tillige tages hensyn til de muligheder som telekommunikationsteknologien giver. Der henvises til omtalen af mundtlighed og bevisumiddelbarhed i afsnit VIII, kap. 4 og pkt. 2.2.10. nedenfor. Kommissionen har overvejet, om bestemmelsen skulle udstrækkes til også at omfatte henvisning til en domstol, der ligger i den øvrige del af riget og som har saglig kompetence til at behandle sagen. Kommissionen finder dette uhensigtsmæssigt, navnlig på grund af forskellene i procesreglerne, herunder med hensyn til reglerne for rettergangsfuldmægtige. Der henvises supplerende til omtalen ovenfor i pkt. 2.1.1.

I § 215, stk. 1, foreslås en bestemmelse om rettens pligt til at påse, at retten er rette værneting for sagen, og om sagsøgtes adgang til at fremsætte indsigelser mod rettens kompetence. Efter den danske retsplejelovs § 248, stk. 1, 2. pkt., skal sagsøgte fremkomme med eventuelle indsigelser mod rettens kompetence i svarskriftet eller, hvis sagen forberedes mundtlig, i det første retsmøde under forberedelsen. Efter disse tidspunkter kan sagsøgte ikke længere protestere mod rettens kompetence. Den omstændighed, at de fleste civile retssager i Grønland føres af parterne selv, taler for en senere frist for at fremsætte indsigelser mod rettens kompetence. Adgangen til at fremsætte indsigelser bør på den anden side ikke kunne bruges til at trække sager i langdrag, hvilket vil være følgen, hvis indsigelsen kunne fremsættes under domsforhandlingen. Det foreslås derfor, at sagsøgte kun kan fremsætte indsigelser mod rettens kompetence indtil slutningen af sagens forberedelse. I stk. 2 bestemmes, at hvis retten ikke er rette værneting, skal retten om muligt henvise sagen til rette værneting.

2.2.3. Sammenlægning og adskillelse af civile krav

Den grønlandske retsplejelov indeholder ingen regulering af domstolenes adgang til at sammenlægge eller adskille krav eller dele heraf under en civil sag ved såkaldt kumulation. I praksis finder kumulation dog i et vist omfang anvendelse ved de grønlandske domstole. De danske regler om sammenlægning og adskillelse af krav findes i retsplejelovens kapitel 23.

Ved sammenlægning og adskillelse af krav sondres mellem *objektiv kumulation* og *subjektiv kumulation*. Den kumulation, der foretages ved at samle flere selvstændige krav mellem de samme parter under én sag eller ved at ét krav adskilles og udstykkes på flere sager mellem de

samme parter, betegnes *objektiv kumulation*, idet kumulationen angår sagens genstand. Objektiv kumulation kan f.eks. være et ønske fra en af sagens parter om, at flere tilgodehavender – i henhold til særskilte aftalegrundlag – behandles under samme sag. Når der derimod samles flere krav under samme sag, der ellers kunne gøres gældende hver for sig i flere sager – anlagt af eller mod flere parter – betegnes det *subjektiv kumulation*, idet kumulationen angår sagens parter. Det kan f.eks. være tilfældet, hvor flere skadevoldere sagsøges af én (eller flere) skadelidte.

Ved kumulation sondres yderligere mellem *oprindelig kumulation* og *efterfølgende kumulation*. Når parterne forener deres krav under én sag fra sagens indledning, betegnes kumulationen som *oprindelig*. Der foreligger derimod en *efterfølgende* kumulation i de tilfælde, hvor en ny part efter sagens begyndelse indstævnes som adcitatus eller selv indtræder som intervenient.

Med de danske regler om kumulation i civile sager har såvel sagsøger som sagsøgte adgang til objektiv kumulation, såfremt en række nærmere angivne betingelser er opfyldt. For at der kan ske kumulation på sagsøgerens foranledning er det en betingelse, at der er værneting i landet for alle kravene. Den sagsøger, der f.eks. har et krav mod en udlænding – for hvilket der ikke er værneting i Grønland – og tillige har et krav mod samme udlænding – for hvilket der er værneting – fører således ikke til, at udlændingen også for så vidt angår det førstnævnte krav skal underkaste sig de grønlandske domstoles afgørelse. Adgangen til kumulation fører således ikke til en udvidelse af adgangen til at sagsøge udlændinge i Grønland. Det er endvidere en betingelse, at retten er værneting, det vil sige har stedlig kompetence, for mindst ét af kravene. Endelig skal retten – for ét af kravene – være saglig kompetent, hvilket – for grønlandske forhold – vil føre til et spørgsmål om den saglige kompetence fordelt mellem kredsretten og Retten i Grønland, jf. udkastet til retsplejelovens §§ 55-57. Endelig skal alle kravene kunne behandles efter de samme processuelle regler.

Ved subjektiv kumulation kan flere parter sagsøge eller sagsøges under én sag. Betingelserne for subjektiv kumulation er strengere end for objektiv kumulation, idet subjektiv kumulation oftest har flere processuelle konsekvenser for sagens parter end objektiv kumulation. Kravene til rettens kompetence er de samme ved objektiv og subjektiv kumulation. Ud over at betingelserne for objektiv kumulation skal være til stede, kræves enten, at ingen af parterne har indsigelser mod kumulationen eller, at der er en sådan sammenhæng mellem kravene, at der bør ske kumulation trods parternes indsigelser.

Retten skal ikke påse ex officio, om kravene har den fornødne sammenhæng for, at der kan ske kumulation, uanset at der ikke er fremsat indsigelser mod kumulationen. Finder retten imidlertid, at det er uhensigtsmæssigt, at kravene behandles under ét, kan retten anordne en særskilt forhandling og pådømmelse af et eller flere af sagens krav. Det samme gælder, hvis sagen angår flere spørgsmål som f.eks. forældelse. Fremsætter en part indsigelse mod subjektiv kumulation, kan kumulationen kun opretholdes, såfremt der er en sådan indbyrdes og nær sammenhæng mellem kravene, at det må anses for hensigtsmæssigt, at kravene alligevel behandles under samme sag.

Hovedintervention er en form for kumulation. Når der under en sag indtræder én eller flere nye parter i sagen som helt eller delvist nedlægger påstand i forhold til sagsgenstanden, betegnes det hovedintervention. En hovedintervenient er part i sagen. Derfor kan hovedintervention – af hensyn til to instans princippet – kun finde sted i første instans. For at der kan ske hovedintervention efter de danske regler i retsplejeloven, er det en betingelse, at der er værneting for de krav – som den tredjemand, der ønsker at intervenere – ønsker at nedlægge under den oprindeligt anlagte sag, og at hovedintervenientens krav kan behandles efter de samme processuelle regler som de øvrige krav i sagen. Er disse betingelser opfyldt kan hovedintervention både ske i de tilfælde, hvor tredjemand vil nedlægge selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand, og i de tilfælde, hvor tredjemand har krav, der har en sådan nær sammenhæng med kravene i den oprindelige sag, at kravet bør behandles under sagen og dette ikke vil medføre væsentlige ulemper for parterne i den oprindelige sag.

Hovedintervention bør ikke forveksles med *biintervention*, hvor tredjemand indtræder i sagen til støtte for en af sagens parter, men uden selv at blive part i sagen. Biintervenienten kan ikke nedlægge selvstændige påstande under sagen, og der er derfor ikke tale om egentlig kumulation.

Hver af de oprindelige parter i en sag kan inddrage tredjemænd som parter under sagen ved såkaldt *adcitation*, hvilket f.eks. vil være tilfældet, hvor en af de oprindelige parter sagsøger en tredjemand. Sagsøgte kan f.eks. under visse betingelser adcitere en regrespligtig tredjemand. I nogle tilfælde viser det sig dog først under sagen, at der er grund til at adcitere en tredjemand. Betingelserne for adcitation svarer i det væsentligste til betingelserne for hovedintervention, men adcitation kræver dog, at sagsøgeren eller sagsøgte, der ønsker adcitation, fremsætter sin begæring herom på et tidligt stadium af den oprindelige sag. Retten har således adgang til at afvise en anmodning om adcitation, når kravet mod tredjemand burde have været fremsat tidligere under sagen, hvilket f.eks. vil være tilfældet, såfremt det må tilregnes den, der anmoder om adcitation, som en forsømmelse, at den pågældende tredjemand ikke blev inddraget i sagen fra begyndelsen. Fremsættes anmodning om adcitation først, efter at sagens forberedelse er afsluttet, kræves rettens samtykke til adcitationen.

Kumulation er ofte begrundet i de procesøkonomiske fordele, som en sammenlægning eller adskillelse af krav kan føre til. Sammenlægning af krav under én sag fører blandt andet til de umiddelbare fordele, der er forbundet med, at der kan foretages én samlet bevisførelse om beslægtede spørgsmål og ske behandling af kravene i én fælles procedure. Retten kan således i en sag, der på grund af en af parterne foretaget kumulation eller på grund af rettens bestemmelse omfatter flere beslægtede krav, tillægge alle dele af bevisførelsen betydning for pådømmelsen af alle kravene.

Med de store geografiske afstande inden for de grønlandske retskredse, forventes indførelsen af adgangen til kumulation at kunne føre til procesøkonomiske fordele. Dette vil særligt gøre sig gældende for behandlingen af 1. instans sager ved Retten i Grønland, der efter retspleje-

lovudkastet placeres i Nuuk, men gør sig tillige gældende for kredsretternes vedkommende, når henses til de geografiske forhold inden for kredsretternes kredse.

Det er kommissionens opfattelse, at der bør indføres regler om sammenlægning og adskillelse af krav i den grønlandske retspleje, jf. lovudkastets §§ 185-192. Om den nærmere gennemgang af reglerne henvises til bemærkninger til lovudkastet. I tilknytning til reglerne om sammenlægning og adskillelse af krav foreslår kommissionen, at der tillige indføres en regel om biintervention.

Sammenlægning af krav kan imidlertid også medføre ulemper, idet pådømmelse af et åbenbart krav kan blive unødig forsinket, hvis det er sammenlagt med – og derfor skal afvente – et mere tvivlsomt krav.

Det er kommissionens vurdering, at disse ulemper kan imødegås ved, at retten har adgang til at udskille krav til særskilt forhandling eller pådømmelse. På den baggrund foreslås i lovudkastets § 191, at retten dels skal have adgang til at bestemme, at sagens behandling foreløbigt skal begrænses til en del af det eller de krav, som sagen vedrører, dels at retten skal have adgang til at træffe særskilte afgørelse – såkaldte delafgørelse – om en del af det eller de krav, som sagen angår. Det samme gælder, hvis sagen angår flere spørgsmål som f.eks. forældelse. Bestemmelsen i § 191 er i realiteten en kodificering af eksisterende retspraksis.

Lovudkastets §§ 185-192 er i vidt omfang baseret på de danske regler. Lovudkastet adskiller sig dog fra de danske regler ved at være mere enkelt i sin opbygning, idet der så vidt muligt foreslås særskilte bestemmelser for de enkelte former for kumulation. Endvidere er der i bestemmelserne i lovudkastet taget højde for de særlige forhold, der følger af, at der for den fremtidige domstolsstruktur i Grønland foreslås to former for første instans domstole ved henholdsvis kredsretterne og Retten i Grønland.

2.2.4. Retsformandens rolle

Efter kommissionens opfattelse bør kredsdommerens rolle som retsformand og ansvarlig leder af kredsretten understreges og intensiveres yderligere i forhold til den gældende ordning. Opfattelsen skal ses i sammenhæng med forslaget om at fastansætte kredsdommerne og indføre en egentlig kredsdommeruddannelse, der skal sikre et godt fagligt niveau ved kredsretterne og herved bl.a. bidrage til større overblik over og forbedret styring af processen.

Det foreslås derfor, at det skal fremgå udtrykkeligt af retsplejeloven, at en sag kun kan udsættes, hvis retten finder det nødvendigt. Retten skal således nægte en part fristforlængelse eller udsættelse af et retsmøde, hvis der ikke findes at være tilstrækkelig begrundelse herfor. Dette gælder, selvom parterne måtte være enige om, at sagen bør udsættes. Parternes indstilling til spørgsmålet er således ikke i sig selv afgørende, om end baggrunden for deres indstilling kan have betydning for, om betingelsen for udsættelse må anses for opfyldt.

Det foreslås også, at det skal fremgå udtrykkeligt af retsplejeloven, at retten afgør, om der under sagens forberedelse skal afholdes flere retsmøder, og at retten fastsætter frister for indlevering af yderligere processkrifter. Retten bestemmer, hvornår forberedelsen sluttes, og berammer domsforhandling. Kredsdommeren har således ansvaret for, at retssagerne fremmes.

2.2.5. Domsmænds medvirken

Kommissionen foreslår, jf. afsnit VI, kap. 5.1.2., at domsmænd kun skal medvirke ved behandlingen af civile sager, hvis dommeren eller en af parterne ønsker det. Baggrunden for forslaget er som anført det angivne sted, at domsmænds deltagelse forekommer mindre relevant i sager, hvor udfaldet – som det ofte er tilfældet for civile sager – i overvejende grad beror på kendskabet til og fortolkningen af retsregler. Forslaget er endvidere begrundet i hensynet til at rationalisere sagsgangen og begrænse den belastning, som tidsforbruget i retten indebærer for domsmændene. Forslaget sikrer samtidig, at domsmænd kan inddrages, hvis dommeren eller en af parterne efter sagens karakter finder det hensigtsmæssigt. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis sagens resultat i hovedsagen beror på en vurdering af faktiske forhold, som forudsætter lokalkendskab.

Foruden at begrænse domsmændenes deltagelse til de sager, hvor dommeren eller en af parterne ønsker det, foreslås det, at deres medvirken i den enkelte sag begrænses til det, som er nødvendigt for at kunne deltage i sagens endelig pådømmelse. Domsmændene skal derfor overvære bevisførelsen, men i øvrigt ikke deltage i retsmøderne forud for domsforhandlingen.

2.2.6. Forhandlingsprincippet mv.

Efter kommissionens opfattelse bør den fremtidige retsplejeordning ligesom den nuværende være indrettet på, at den overvejende del af parterne er selvmødere. Dette skyldes bl.a., at der fortsat ikke er almindelig adgang til professionel juridisk bistand i de enkelte byer. Processen skal derfor tilrettelægges på en sådan måde, at dens form ikke hindrer den almindelige borgers mulighed for at varetage sine interesser på egen hånd. Dette indebærer bl.a., at parterne skal tilbydes den fornødne retlige vejledning og bistand, jf. nedenfor i pkt. 2.2.7. og 2.2.8. nedenfor.

Det er dog samtidig kommissionens opfattelse, at parternes rolle som initiativtagere og ansvarlige for sagens førelse og oplysning (forhandlingsprincippet) skal understreges yderligere end ved den gældende ordning. Det foreslås derfor bl.a. at ophæve bestemmelsen om, at retten af egen drift skal tage stilling til og foranstalte yderligere bevisførelse. Betoningen af forhandlingsprincippet skal modvirke, at parterne ikke tilskyndes til selv at varetage deres interesser eller fejlagtigt får opfattelsen af, at retten af egen drift påtager sig at føre sagen for dem. Spørgsmålet omtales også nedenfor i pkt. 2.2.7.

2.2.7. Vejledning af parterne

Retsformanden har efter den gældende ordning en meget vidtgående vejledningsforpligtelse over for parterne. Da den overvejende del af parterne også for fremtiden må antages at være selvmødere, finder kommissionen, at denne forpligtelse bør opretholdes, således at retsformanden skal yde den vejledning, som er nødvendig for, at parten kan varetage sine interesser under sagen. Retsformanden skal dog samtidig lægge afgørende vægt på at modgå risikoen for, at rettens upartiskhed kan drages i tvivl. Efter omstændighederne bør retsformanden derfor kunne henvise en part til at søge nærmere vejledning ved den advokatbaserede retshjælpsordning, som foreslås indført. Hvis parten har behov for en løbende og mere omfattende bistand i forbindelse med sagens førelse, skal retsformanden desuden kunne opfordre parten til at antage en rettergangsfuldmægtig. Det foreslås endvidere, at en sådan opfordring i visse tilfælde skal kunne følges op af et egentligt pålæg om at antage en rettergangsfuldmægtig. Endelig skal der, hvis parten ikke følger et sådant pålæg, i særlige situationer være mulighed for, at retsformanden kan beskikke parten en rettergangsfuldmægtig. Se nærmere herom nedenfor i pkt. 2.2.8.

Selvmødende parter er erfaringsmæssigt meget usikre over for den sagsbehandlingsform, som anvendes ved domstolene. For at afbøde virkningerne heraf, bør der på så tidligt et tidspunkt som muligt gives parterne en generel vejledning om, hvordan sagsbehandlingen ved domstolene former sig. Usikkerheden gør sig også gældende i forhold til forløbet af de enkelte retsmøder, hvorfor retsformanden ved mødets start bør oplyse parterne herom.

Retsformandens udøvelse af vejledningsforpligtelsen må ikke medføre, at parterne fratages initiativet til selv at varetage deres interesser eller får opfattelsen af, at retten af egen drift påtager sig at føre og oplyse sagen. Retsformanden bør således klart lade parterne forstå, at det efter forhandlingsprincippet er op til dem selv – på baggrund af vejledningen – at træffe beslutning om, hvilket processtof – dvs. påstande, anbringender og bevismidler – der skal påberåbes.

2.2.8. Rettergangsfuldmægtige – herunder beskikkelse af sådanne

Retten til at optræde som rettergangsfuldmægtig foreslås at skulle tilkomme enhver uberygtet og myndig person over 18 år. Baggrunden for forslaget, som svarer til den gældende ordning, er bl.a., at der stadig ikke er almindelig adgang til professionel, juridisk bistand i de enkelte byer. Parten bør derfor fortsat kunne lade sig bistå af en lokal person, som vedkommende har tillid til, f.eks. et familiemedlem, en god bekendt eller partens revisor. Dette er uden problemer i forhold til procesformen, som ikke skal kræve særlige faglige kvalifikationer. I afsnit VII, kap. 2.3., er kommissionens forslag til den fremtidige ordning nærmere beskrevet. Der henvises derfor til dette kapitel om de muligheder, der foreslås indført med hensyn til rettens muligheder for at opfordre en part til at antage en rettergangsfuldmægtig og til beskikkelse af en sådan.

2.2.9. Forligsmægling

Behandlingen af sager, som kan forliges, bør undgås. Dette gælder både af hensyn til parterne og til ressourceudnyttelsen ved domstolene.

Kommissionen foreslår derfor, at der indføres en bestemmelse om, at retten har pligt til at mægle forlig mellem parterne, medmindre dette på forhånd må anses for uigennemførligt eller formålsløst. Forligsmægling skal finde sted så tidligt som muligt under forberedelsen af sagen, men kan i øvrigt ske på et hvilket som helst tidspunkt frem til sagens afgørelse.

For at tilgodese mulighederne for forlig også på et sent tidspunkt af sagen, foreslås der desuden indført en bestemmelse, hvorefter retten, forinden sagen optages til dom, kan fremkomme med en tilkendegivelse, som indeholder forslag til forlig af sagen. Se nærmere herom nedenfor i pkt. 2.2.16.

2.2.10. Bevisumiddelbarhed mv.

Som det fremgår af afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen, hvortil henvises, er det kommissionens opfattelse, at princippet om bevisumiddelbarhed skal finde anvendelse i videst muligt omfang. Sagerne skal således søges afgjort efter en afholdelse af en domsforhandling, hvor begge parter er til stede, og hvor den samlede bevisførelse foregår. Det er endvidere kommissionens opfattelse, at parterne så vidt muligt bør indkaldes samtidig også til de forberedende møder i sagen.

I tilfælde, hvor parterne ikke befinder sig, hvor dømmende ret har sæde, eller hvor de i øvrigt befinder sig forskellige steder i landet, kan dette være vanskeligt at gennemføre. Retsformanden bør dog altid overveje og undersøge mulighederne for, at retsmødet alligevel gennemføres med begge parters tilstedeværelse. Kan problemet løses ved at sætte dømmende ret uden for det sted, hvor den har fast sæde, bør dette således komme på tale. Hvis parterne befinder sig på samme sted, men i en anden retskreds, bør det tilsvarende overvejes at henvise sagen til denne anden ret. Det bør desuden være almindelig praksis, at retsformanden kontakter den udenbys part for at få afklaret, om vedkommende har mulighed for at møde i retten inden for en overskuelig periode – f.eks. i forbindelse med, at vedkommende alligevel foretager en rejse til stedet. Det anførte gør sig tilsvarende gældende med hensyn til udenbys vidner.

Retten skal i tilknytning til de nævnte bestræbelser foretage en afvejning af, om de vanskeligheder og omkostninger, der er forbundet med en udenbys parts tilstedekomst, står mål med betydningen af sagen og partens deltagelse i retsmødet. Det er i denne forbindelse klart, at partens tilstedeværelse under domsforhandlingen er af større betydning end det er tilfældet for de forberedende møder. Kommissionen foreslår, at parter skal kunne deltage via videokonferenceudstyr eller telefon i retsmøder under forberedelsen, medmindre dette er uhensigtsmæssigt. Forslaget gælder tilsvarende parternes rettergangsfuldmægtige. Forslaget giver således mulighed for, at parten deltager i retsmødet via videokonferenceudstyr eller telefon, mens rettergangsfuldmægtigen møder frem i retten eller omvendt. Forslaget giver ligeledes mulig-

hed for, at både parten og rettergangsfuldmægtigen deltager i retsmødet via videokonferenceudstyr eller telefon, enten fra samme sted eller hver sit sted.

Kommissionens forslag er begrundet i, at der spares rejsetid, og at møderne vil kunne afholdes væsentligt hurtigere, da det vil være nemmere at finde plads i både rettens kalender og parternes og deres eventuelle rettergangsfuldmægtiges kalendere. Kommissionen finder således, at det vil smidiggøre og dermed effektivisere processen, hvis et retsmøde kan afholdes uden personligt fremmøde. Telefon og video foreslås således at skulle kunne anvendes til forberedende møder, hvor der alene drøftes påstande, anbringender, ønsker til bevisførelsen og mulighederne for et eventuelt forlig. Retsformanden skal i forbindelse hermed også kunne udøve sin vejledningspligt over for parten. Begge parter bør så vidt muligt deltage i mødet, hvad enten den ene af parterne befinder sig i retten, eller begge parter deltager pr. telefon eller video. Hvis dette ikke umiddelbart kan gennemføres, skal der dog ikke være noget til hinder for, at mødet kan afholdes med kun den ene part. Sker dette, skal der udvises særlig forsigtighed med hensyn til indholdet af de drøftelser, som finder sted på mødet. Dette gør sig imidlertid også gældende for andre retsmøder, hvor kun den ene part er til stede.

Som udgangspunkt bør parterne være til stede eller repræsenteret i retten under en domsforhandling. Kommissionen foreslår dog, at videomøder og telefonmøder også skal kunne anvendes under domsforhandlingen og ved en eventuel forudgående afhøring af en part. Betingelserne herfor foreslås at skulle være væsentligt snævrere end for forberedende møder, idet sådan deltagelse kun kan finde sted, hvis dette af særlige grunde er hensigtsmæssigt. Afgivelse af partsforklaring skal i givet fald ske under tilsvarende kontrolforanstaltninger, som foreslås for vidner. Om deltagelse via videokonferenceudstyr eller telefon af særlige grunde er hensigtsmæssig, vil afhænge af en konkret vurdering. Det vil navnlig være i mindre sager, at deltagelse via videoforbindelse eller telefon vil kunne være hensigtsmæssig, da omkostningerne ved en længere rejse frem og tilbage vil kunne stå i misforhold til sagens betydning. Det bemærkes at rejseomkostningerne ikke kun består i selve rejseudgifterne, men også i den medgåede tid, som kan betyde tabt arbejdsfortjeneste. Hvis en part befinder sig langt væk for dømmende ret, vil det også i større sager kunne være hensigtsmæssigt, at en part kan deltage via videokonferenceudstyr eller telefon.

Ved valget mellem telefonmøde og videomøde bør der først og fremmest lægges vægt på mødets forventede længde. Et kort møde afholdes oftest bedst som telefonmøde, mens et længere møde med adskillige deltagere bedst afvikles som videomøde. Fordelen ved et videomøde er naturligvis, at man kan se den talende, men det kan også være ganske krævende at holde styr på et telefonmøde med mange deltagere.

Anvendelse af anden nuværende og fremtidig kommunikationsteknologi foreslås at kunne ske efter samme kriterier, som her er skitseret vedrørende telefon og videoudstyr. I lovudkastet foreslås anvendt betegnelsen fjernkommunikation med eller uden billede for at sikre, at anden fremtidig kommunikationsudstyr vil være omfattet.

Det skal være op til retten at vurdere, i hvilket omfang subsidiære indkaldelser skal foretrækkes frem for brug af telefon, videoudstyr eller lignende. Hvis det med brug af videoudstyr er muligt at afholde en domsforhandling, som begge parter deltager i, bør dette dog foretrækkes frem for en forudgående subsidiær afhøring af den part eller det vidne, der ikke kan komme personligt til stede under domsforhandlingen.

Muligheden for anvendelse af telefon eller videokonferenceudstyr, herunder i forhold til vidner, er i øvrigt nærmere beskrevet i afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed.

2.2.11. Kravene til stævningen mv.

For at hindre, at der påbegyndes en sagsbehandling, som på grund af oprindelige mangler ikke kan gennemføres, foreslår kommissionen, at der ved loven skal indføres udtrykkelige formkrav til stævningen. Retsformanden skal konsekvent påse, at stævningen opfylder disse krav, forinden den forkyndes for sagsøgte. Er kravene ikke opfyldt, skal sagsøgeren vejledes om at udbedre manglerne. Undlader sagsøger dette, eller kan manglerne ikke udbedres, skal sagen straks afvises.

Med henblik på de tilfælde, hvor sagens forberedelse måtte foregå på skriftligt grundlag, foreslås det endvidere at indføre en bestemmelse om kravene til sagsøgtes svarskrift. Da procesordningen som nævnt foreslås indrettet på selvmødere, bør et svarskrift, som ikke opfylder formkravene, dog ikke kunne medføre udeblivelsesvirkning. Om fornødent kan retten indkalde sagsøgte til i stedet at svare mundtligt i sagen, således at udeblivelsesvirkning herefter kan indtræde i tilfælde af sagsøgtes manglende fremmøde.

Stævning og svarskrift skal være vedlagt de dokumenter, som parten er i besiddelse af, og som påberåbes som bevis i sagen. At dokumentet ikke er vedlagt, findes dog ikke at burde medføre sagens afvisning, men retsformanden bør rette henvendelse til parten herom.

For at lette kontakten til parterne foreslås det, at stævning og svarskrift skal indeholde angivelse af partens eventuelle telefonnummer og telefaxnummer, jf. nærmere nedenfor i pkt. 2.2.14. Manglende oplysning herom foreslås dog – i modsætning til angivelse af parternes adresse – ikke tillagt udeblivelsesvirkning. Svarer sagsøgte ikke skriftligt i sagen, skal retten i stedet sikre sig de pågældende oplysninger i det første retsmøde med sagsøgte.

2.2.12. Tilrettelæggelse af sagens behandling

En omhyggelig tilrettelæggelse af sagernes behandling spiller en meget væsentlig rolle for bl.a. bevisumiddelbarhedsprincippets iagttagelse og sagsbehandlingstidens længde.

De vilkår, som sagsbehandlingen ved de grønlandske domstole må foregå under, varierer betydeligt fra sag til sag og afhænger især af, hvilken type parter, der er tale om, og hvor de opholder sig.

Det er derfor nødvendigt, at retten tager konkret stilling til, hvordan behandlingen af den enkelte sag skal foregå. For at afhjælpe de vanskeligheder, som de geografiske forhold mv. afføder, bør der udvises stor kreativitet og smidighed i forhold til at sikre den bedst mulige behandlingsform. Dette gælder især i forhold til bestræbelserne på at beramme en domsforhandling, som begge parter kan deltage i, jf. også ovenfor i pkt. 2.2.10.

En fleksibel tilrettelæggelse af sagsforløbet kræver, at retsformanden hurtigst muligt danner sig et overblik over sagens indhold og det, der kræves til dens behandling. Behandlingen af sagen bør derfor indledes med en forberedelse, hvor dette kan ske.

2.2.13. Sagens forberedelse mv.

Formålet med forberedelsen er at tilrettelægge sagsbehandlingens videre forløb frem til sagens afgørelse. Desuden skal forberedelsen bruges til at udskille de sager, som kan forliges, og de sager, som ikke beror på uenighed mellem parterne, men skyldes sagsøgtes manglende betalingsevne. Sidstnævnte sagstype (inkassosagerne) udgør langt den største del af sagerne ved kredsretterne. Der foreslås derfor indført en særskilt inkassoproces, jf. nærmere nedenfor under kap. 3. Under forberedelsen skal retsformanden desuden få afklaret, om sagen skal pådømmes under medvirken af domsmænd, jf. herved pkt. 2.2.5. ovenfor.

Forberedelsen bør i overensstemmelse med den gældende praksis kunne finde sted såvel ved parternes personlige fremmøde (mundtlig forberedelse) som ved udveksling af processkrifter (skriftlig forberedelse). Der skal fortsat ikke være noget til hinder for, at den ene part kan benytte sig af mundtlig forberedelse, mens den anden benytter skriftlig forberedelse. Hvis en part er ude af stand til at udtrykke sine synspunkter skriftligt, bør der for denne parts vedkommende benyttes mundtlig forberedelse. For sagsøgtes vedkommende kan en sådan formodning bl.a. opstå, hvis et indgivet svarskrift lider af væsentlige mangler. Ved mundtlig forberedelse bør det være udgangspunktet, at begge parter deltager i retsmødet.

Af det ovenfor i pkt. 2.2.10. anførte fremgår det, at alle tvistige sager bør afgøres efter afholdelse af en domsforhandling, som begge parter skal deltage i, og hvor den samlede bevisførelse skal foregå. For at sikre dette, kræves der en klar sondring mellem sagens forberedelse og domsforhandlingen og mellem parternes processuelle bemærkninger og deres forklaringer om faktiske forhold. Under forberedelsen må parterne således alene fremkomme med processuelle bemærkninger, mens de egentlige forklaringer skal afgives under domsforhandlingen.

Som også omtalt ovenfor i pkt. 2.2.10. vil det som følge af de geografiske afstande ikke altid være muligt at overholde princippet om, at begge parter skal møde til domsforhandlingen, og at den samlede bevisførelse skal foregå under domsforhandlingen. Anvendelse af telekommunikationsudstyr kan som beskrevet bidrage til at afhjælpe problemerne, men der må antages fortsat at være en række tilfælde, hvor domsforhandlingen ikke kan gennemføres med begge parters og alle vidners tilstedeværelse. Hvor dette er tilfælde, skal det fortsat være tilladt at lade bevisførelsen foregå i forbindelse med forberedelsen af sagen. Det skal være op til retten

at vurdere, om der foreligger en situation, som gør det nødvendigt, at beviset føres under forberedelsen.

Finder der – under forberedelsen af sagen – bevisførelse sted ved dømmende ret, skal eventuelle domsmænd deltage i mødet. Såfremt mødet skal afholdes uden for rettens faste sæde kan der dog være situationer, hvor besværet og omkostningerne herved overstiger betydningen af sagen og domsmændenes tilstedeværelse. Hvis dette er tilfældet, kan mødet afholdes af retsformanden alene. Dette svarer til, hvad der gælder for subsidiære foretagelser ved anden ret, hvor domsmænd heller ikke medvirker.

Forberedelsen af sagen foreslås i alle sager at kunne begynde således: Den af retsformanden godkendte stævning forkyndes for sagsøgte sammen med en skriftlig vejledning om, hvad sagsøgte inden for en nærmere angiven frist skal gøre for at varetage sine interesser i sagen. Sagsøgte skal i henhold til vejledningen have følgende muligheder: *1)* at forholde sig passiv, hvis der ikke er indsigelser mod sagsøgerens påstand, *eller 2)* at henvende sig personligt eller skriftligt til retten, hvis der er forståelsesmæssige spørgsmål, eller hvis der gøres indsigelser gældende. Det skal herved fremgå, at sagsøgte kan forvente at blive dømt i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, hvis sagsøgte intet foretager sig, og at der i så fald vil blive fremsendt en udeblivelsesdom, som kan kræves genoptaget inden for 4 uger fra dommens afsigelse, jf. nedenfor i pkt. 2.2.14. Desuden bør kravene til et svarskrift anføres.

Hvis sagsøgte erkender påstandens rigtighed, kan der straks afsiges erkendelsesdom. Udebliver sagsøgte, eller undlader denne at svare inden den fastsatte frist, kan der afsiges udeblivelsesdom, jf. nærmere pkt. 2.2.14. nedenfor. Erkendelses- og udeblivelsesdomme foreslås i alle tilfælde at skulle afsiges af retsformanden alene, hvilket svarer til den gældende ordning.

Fremkommer sagsøgte – inden for fristen – med indsigelser mod sagsøgerens påstand, skal retten efter drøftelse med parterne og på baggrund af de konkrete omstændigheder lægge en plan for den videre behandling, som – foruden at bero på sagens karakter – især afhænger af, hvem parterne er, og hvor de befinder sig.

2.2.14. Udeblivelse

Efter kommissionens opfattelse bør de nuværende regler for virkningerne af parternes udeblivelse skærpes, så de i hovedsagen svarer til reglerne efter den danske retsplejelov. Begrundelsen for dette er et ønske om at skabe større klarhed i regelgrundlaget og at bidrage til sagernes hurtige afslutning, hvis det viser sig, at parten ikke ønsker at møde eller svare i sagen.

Vedrørende sagsøger foreslås det således, at sagen skal afvises, hvis sagsøger udebliver fra retsmødet eller undlader at svare skriftligt i sagen inden for en af retten fastsat frist. Der kan herefter ikke blive tale om at pådømme en sag, hvori sagsøger er udeblevet, og genoptagelse af sådanne sager kommer herefter heller ikke på tale. (Der bortses i denne forbindelse fra tilfælde, hvor sagsøgte har fremsat et modkrav, som kommer til selvstændig pådømmelse).

Vedrørende sagsøgte foreslås det, at denne i tilfælde af udeblivelse fra retsmødet eller undladelse af at svare skriftligt i sagen skal dømmes i overensstemmelse med sagsøgers påstand, for så vidt den findes begrundet i stævningen. Dette svarer til praksis, som den er i dag, men er en skærpelse i forhold til lovens angivelse af, at retten uden særlige betingelser kan lade sagen viderebehandle, selvom sagsøgte er udeblevet. Adgangen til at kræve sagen genoptaget, hvis sagsøgte er dømt som udebleven, foreslås opretholdt uændret, dog at der ikke skal gælde et krav om forkyndelse af sådanne domme, ligesom genoptagelsesfristen foreslås regnet fra dommens afsigelse, jf. nedenfor i pkt. 2.2.15.

Udebliver begge parter, foreslås retten at hæve sagen.

I øvrigt foreslås indført en bestemmelse, hvorefter retten kan undlade at statuere udeblivelsesvirkning, hvis særlige omstændigheder taler for det. Sådanne særlige omstændigheder kan foreligge, hvis udeblivelsen må antages at skyldes lovligt forfald eller undskyldende omstændigheder i øvrigt, eller hvis modparten ønsker sagen udsat.

De nuværende lempeligere regler for parternes udeblivelse er som nævnt under beskrivelsen af den gældende ordning begrundet i hensynet til de særlige geografiske og trafikale forhold, som kan vanskeliggøre parternes fremmøde. Kommissionen er enig i, at hensynet hertil bør tilgodeses ved retsplejeordningen, men finder ikke, at det bør ske ved reglerne om udeblivelse. Hensynet til parternes faktiske mulighed for at give møde findes i stedet at skulle varetages ved rettens tilrettelæggelse af sagen, således at der ikke sker indkaldelse med udeblivelsesvirkning til følge, hvis det på forhånd er klart, at parten af geografiske årsager – herunder også tidsmæssige eller økonomiske grunde – er afskåret fra at komme frem til det pågældende sted. Desuden skal der som beskrevet ovenfor i pkt. 2.2.10. foretages en vurdering af, hvorvidt de vanskeligheder eller omkostninger, der måtte være forbundet med partens fremmøde, står i et rimeligt forhold til betydning af sagen og af partens personlige tilstedeværelse. Skønnes det herefter nødvendigt, at parten møder uden for det sted, hvor vedkommende bor eller opholder sig, skal det endvidere overvejes på forhånd, om det offentlige bør påtage sig udgifterne herved, jf. herved omtalen nedenfor i kap. 4.2.5. af forslaget om at opretholde en hjemmel hertil.

Udeblivelse fra et retsmøde eller oversiddelse af en frist for indgivelse af et processkrift kan ikke tillægges udeblivelsesvirkninger, hvis det ikke over for den pågældende part er tilkendegivet, at udeblivelse eller oversiddelse af fristen kan medføre sådan virkning. Der foreslås derfor optaget en bestemmelse i retsplejeloven om vejledning om udeblivelsesvirkninger. Der kan i den enkelte sag foreligge konkrete omstændigheder, som bør føre til, at retten undtagelsesvis undlader at tillægge udeblivelsen eller forsinkelsen udeblivelsesvirkning. For at retten kan tage stilling hertil, skal parterne forinden have lejlighed til at udtale sig herom.

2.2.15. Kontinuitet i sagsbehandlingen – herunder videregivelsen af retlige meddelelser

For at sikre en hensigtsmæssig styring af processen og på denne måde bidrage til sagernes hurtige fremme foreslås det, at retten ved hvert retsmødes afslutning skal meddele parterne tidspunktet for det næste retsmøde eller fristen for den næste foretagelse i sagen. Ordningen med løbende meddelelser foreslås at skulle gælde til og med domsafsigelsestidspunktet, således at retten ved sagens optagelse til dom meddeler parterne, hvornår dommen vil blive afsagt, hvis afsigelsen ikke kan finde sted straks. Der foreslås i denne forbindelse indført en frist for, hvor lang tid der må gå fra det tidspunkt, hvor sagen optages til dom, og til dommen afsiges, jf. pkt. 2.2.16. nedenfor.

Ordningen med løbende meddelelser til parterne skal ses i kombination med kommissionens forslag til, hvorledes antallet af forkyndelser kan begrænses til det nødvendige, jf. herved afsnit VIII, kap. 8, om forkyndelser.

Stævningen foreslås som nævnt ovenfor i pkt. 2.2.13. at skulle forkyndes for sagsøgte sammen med en vejledning om, hvad sagsøgte inden for en fastsat frist skal foretage sig for at varetage sine interesser. Når sagen på denne måde først er i gang, forudsættes rettens meddelelser til parterne givet ved mundtlige meddelelser under retsmødet eller ved mundtlige eller skriftlige meddelelser, som rettes til den adresse – herunder det eventuelle telefonnummer og telefaxnummer – som sagsøger har oplyst i stævningen, og sagsøgte har oplyst i svarskriftet eller i det første retsmøde. Det forudsættes herved, at telefoniske henvendelser kun anvendes til korte og klare meddelelser som f.eks. oplysningen om, hvornår næste retsmøde i sagen finder sted. Parterne skal bære ansvaret for, at de givne adresseoplysninger mv. er korrekte, og må således være opmærksomme på at meddele retten eventuelle ændringer heri. Undlader parten at reagere på en meddelelse, som er givet på den anførte måde, skal det kunne medføre processuel skadevirkning, idet det må anses som partens ansvar at holde sig orienteret om sagen, når den fornødne underretning er givet på en måde, som efter partens egne oplysninger må anses som egnet til at bringe meddelelsen til kundskab. Som omtalt ovenfor i pkt. 2.2.14. foreslås udeblivelsesvirkning dog kun at kunne indtræde, hvis dette er tilkendegivet i meddelelsen.

Med den foreslåede ordning vil der ikke længere være behov for at sende domme i civile sager til forkyndelse for parterne. Parterne vil i alle tilfælde være underrettet på forhånd om tidspunktet for domsafsigelsen, således at de har den fornødne tilskyndelse til at møde op eller til at rette telefonisk henvendelse til retten om resultatet, hvis de ikke ønsker at afvente dommens modtagelse med almindelig post. Ankefristen foreslås herefter at skulle regnes fra dommens afsigelse, således at det på forhånd er kendeligt, hvornår fristen udløber, og således at sagerne ikke trækkes i langdrag som følge af langsommelighed ved forkyndelsen. Forslaget indebærer en ændring af den gældende ordning, hvor der er krav om forkyndelse af dommen, hvis parten ikke har været til stede ved domsafsigelsen, også selvom vedkommende på forhånd var underrettet om tidspunktet herfor.

Særligt vedrørende udeblivelsesdomme bemærkes, at sagsøgte i forbindelse med forkyndelsen af stævningen vil være underrettet om fristen for at møde eller svare i sagen og om følgerne af at forholde sig passivt. Udebliver sagsøgte, foreslås det derfor, at fristen for genoptagelse skal regnes fra dommens afsigelse, og at dommen skal tilgå sagsøgte med almindelig post. Oplysning om genoptagelsesadgangen og beregningen af fristen herfor vil ligeledes være givet sagsøgte ved stævningens forkyndelse, jf. i det hele pkt. 2.2.13. ovenfor. Efter gældende praksis sker der heller ikke forkyndelse af udeblivelsesdomme, selvom loven kræver det.

2.2.16. Domsforhandlingen

Den overvejende del af parterne må som nævnt forventes at være selvmødere. Dette betyder, at de ikke på forhånd er bekendt med, hvordan en domsforhandling skal foregå. Retsformanden bør derfor indledningsvis forklare parterne, hvorledes forløbet vil blive. Dette gælder ikke mindst, hvis domsforhandlingen skal foregå under anvendelse af telekommunikation.

Da parterne ikke er øvede i at føre proces, vil der være behov for, at retsformanden udøver en aktiv retsledelse. Hvis parterne ikke er repræsenteret ved en juridisk rettergangsfuldmægtig, vil retsledelsen som regel også skulle omfatte forelæggelse af sagen. Forelæggelsen skal naturligvis foregå på en sådan måde, at parterne ikke får anledning til at tvivle på retsformandens upartiskhed.

I øvrigt foreslås domsforhandlingen at skulle foregå i overensstemmelse med de traditionelle normer herfor – bl.a. således at ordet på skift er sagsøgerens og derefter sagsøgtes. Hvis parterne ikke er repræsenteret ved en juridisk rettergangsfuldmægtig, kan der næppe kræves en skarp sondring mellem partsforklaringer og procedure. Det foreslås, at parterne i disse tilfælde får mulighed for at udtale sig samlet om sagen i forbindelse med partsafhøringen, hvorefter de, forinden sagen optages til votering og dom, skal have mulighed for at fremkomme med afsluttende bemærkninger.

Selvom der kan tillades friere drøftelser (eventuelt med henblik på indgåelse af forlig mv.) bør retsformanden holde sig mødets overordnede struktur for øje, så overblikket bevares. Dette spiller en særlig rolle, når parterne er selvmødere, der kan have vanskeligt ved at begrænse forhandlingerne til det, som er sagens egentlige kerne.

Reglen for afhøring af parter og vidner foreslås udformes således, at det som udgangspunkt er den part, der har ønsket afhøringen foretaget, eller denne parts rettergangsfuldmægtig, som forestår afhøringen. Baggrunden for forslaget er den intensivering af forhandlingsprincippet, der generelt lægges op til. Samtidigt skal der dog være mulighed for, at retsformanden kan forestå afhøringen, hvis parten eller dennes rettergangsfuldmægtig ikke er i stand til at gøre det på en hensigtsmæssig måde. Uanset hvem, der forestår afhøringen, skal der være mulighed for at stille supplerende spørgsmål fra såvel rettens – herunder eventuelle domsmænds – og parternes side.

Før sagen optages til dom, bør retten som nævnt kunne fremkomme med en tilkendegivelse, som indeholder et forslag til forlig af sagen. Tilkendegivelsen kan enten indeholde en forhåndstilkendegivelse om, hvad en eventuel afgørelse vil gå ud på, eller den kan indeholde et forligsforslag ud fra friere overvejelser. Det skal tydeligt angives, hvilken af de to former for tilkendegivelse, der er tale om. Parterne bør kunne gives en kortere frist til at beslutte, hvorvidt de herefter ønsker at forlige sagen.

I forbindelse med, at sagen optages til dom, skal det meddeles parterne, hvornår dommen vil blive afsagt. Afsigelsen af dommen foreslås at skulle ske snarest muligt og inden 6 uger. Langt de fleste domme vil kunne afsiges i løbet af et par uger, og fristen på 6 uger bør kun udnyttes, hvis der undtagelsesvis er behov herfor. En sådan frist gælder ikke i dag. Desuden foreslås det som noget nyt at indføre krav om, at dommen, hvis den ikke afsiges i umiddelbar fortsættelse af domsforhandlingen, skal foreligge i skriftlig form ved afsigelsen. Hvis dommen skal oversættes, skal dette ske hurtigst muligt. Hvis en ventetid på oversættelse af dommen undtagelsesvis har hindret eller vanskeliggjort en rettidig appel, bør appelinstansen ved sin stillingtagen til, om appel alligevel bør tillades, tages hensyn hertil.

2.2.17. Afgørelse på skriftligt grundlag

Selvom der skal gælde et generelt princip om, at tvistige sager skal afgøres efter afholdelse af en domsforhandling, bør det efter kommissionens opfattelse ikke være helt udelukket, at retten i særlige tilfælde kan træffe afgørelse på skriftligt grundlag. Dette vil især kunne komme på tale i sager, hvor parterne er enige om faktum, og sagens resultat derfor alene beror på fortolkning af retsreglerne.

Afgørelse på skriftligt grundlag foreslås herefter at kunne ske, hvis parterne er enige om det, og retten ikke finder, at hensynet til sagens behandling taler imod det.

2.2.18. Udfærdigelse af domme

Efter kommissionens opfattelse bør domme i tvistige sager altid konciperes af kredsdommeren selv. Efter omstændighederne skal det dog kunne overlades til en erfaren retssekretær at udfærdige udkast hertil. Præmisserne bør i alle typer af domme udfærdiges af kredsdommeren personligt. Præmisserne skal være tilstrækkeligt konkrete og udførlige til, at parterne har mulighed for at vurdere, om sagen bør appelleres. Dommen – herunder især præmisserne – bør derfor udfærdiges i et letforståeligt sprog.

2.2.19. Appelvejledning

Ved domsforhandlingen og ved andre retsmøder bør der gives parterne den fornødne vejledning. Vejledningen skal ved domsforhandlingen, og når der i øvrigt er anledning hertil, omfatte mulighederne for appel. Vejledning ved domsforhandlingen i stedet for ved domsafsigelsen har den store fordel, at parterne er til stede, hvilket de ofte ikke vil være til domsafsigelsen.

Det kan endvidere være hensigtsmæssigt at vedlægge en skriftlig ankevejledning ved fremsendelse af domme til parter, som ikke var til stede ved domsafsigelsen.

Ankevejledningen forudsættes at omfatte oplysning om ankefristen og dens beregning, ligesom det bør fremgå, at anken iværksættes ved en skriftlig ankestævning, der indgives til landsretten, jf. herved omtalen i afsnit XI, kap. 1.3., af forslagene. Der bør ligeledes gives oplysning om muligheden for at få bistand hos retten til ankestævningens udfærdigelse, hvis parten ikke selv er i stand til det. Samtidig skal det understreges, at ansvaret for ankens rettidige iværksættelse påhviler parten selv, og at der derfor bør rettes henvendelse til retten i god tid forinden ankefristens udløb, hvis parten ønsker sådan bistand.

Kommissionen har ikke fundet grundlag for at foreslå en egentlig lovfæstelse om appelvejledning, men forudsætter, at såfremt parterne ikke er repræsenteret ved advokat eller rettergangsfuldmægtig, ydes den fornødne vejledning herom.

Kapitel 3. Inkassosagers behandling

3.1. Indledning

Hverken den gældende grønlandske eller den gældende danske retsplejelov indeholder regler om en særlig inkassoproces. I langt de fleste civile retssager ved kredsretterne bestrider sagsøgte ikke sagsøgerens påstand, og kommissionen finder derfor, at den grønlandske civilproces bør udformes således, at der indføres en enkel, billig og praktisk behandlingsform for disse sager.

Kommissionen har ved udformningen af forslaget om en inkassoproces i Grønland taget udgangspunkt i de hovedprincipper for en inkassoproces i Danmark, som foreslås i Småsagudvalgets betænkning nr. 1341/1997.

Kommissionen finder, at Småsagudvalgets forslag til en inkassoproces i Danmark som udgangspunkt vil være velegnet i Grønland. På grund af det store antal civile sager, hvor sagsøgte ikke har indsigelser mod kravet, men blot ikke har betalt, er det en fordel både for kreditor og debitor, at processen er enkel.

Forslaget til en inkassoproces i Grønland svarer til det lovudkast, som Småsagsudvalget har lavet i Danmark. Kommissionen finder dog, at der i forhold til parter, som er bosat i bygder kan være behov for et længere varsel end ellers.

Den foreslåede inkassoproces vil indebære, at en sag efter kreditors valg kan rejses direkte ved anmodning om tvangsfuldbyrdelse og berammelse af fogedretsmøde, men således at sagsøgte/skyldner får mulighed for – ved at afgive svarskrift – at standse fogedsagen inden mødet i fogedretten. Gøres ikke rettidig indsigelse, afsiges udeblivelsesdom, og fogedbehandling foretages umiddelbart. På denne måde opnås en sammensmeltning af to sagsforløb til ét, samtidigt med, at det inden mødet i fogedretten er afklaret, om sagsøgte skylder sagsøger det påstævnte beløb. Forslaget medfører ingen forringelse af det nuværende retssikkerhedsniveau.

3.2. Inkassoprocessens anvendelsesområde og stedlig kompetence

De praktiske behov for en forenklet tvangsfuldbyrdelse af pengekrav gør sig gældende uanset kravets størrelse, og der foreslås derfor ikke begrænsninger i forhold til sagernes økonomiske værdi.

Inkassoprocessen er udtryk for en sammensmeltning af civil- og fogedprocessen med henblik på inddrivelse af pengekrav således, at domsretten og fogedretten i inkassosager fremtræder som en enhed. Procesordningen kan derfor kun finde anvendelse ved kredsretten. Selv om inkassoprocessen er et godt alternativ til både den almindelige civilproces og den almindelige fogedproces, kan den almindelige fogedproces ikke undværes, allerede fordi også domme afsagt under almindelig civilproces skal kunne fuldbyrdes. Den almindelige civilprocesord-

ning kan heller ikke undværes, fordi en kreditor – også med hensyn til et ubestridt krav – kan ønske dom, men ikke aktuelt fogedsagsbehandling.

Reglerne om inkassoproces foreslås udformet således, at retsplejelovens almindelige processuelle regler finder anvendelse, medmindre andet følger af bestemmelserne om inkassoproces.

Kommissionen finder, at det er vigtigt, at værnetingreglerne i inkassoprocessen udformes enkelt således, at kreditorerne får gode muligheder for at vurdere om betingelserne er opfyldt for at søge et krav gennemført ved inkassoproces. Ved behandlingen af en inkassosag skal skyldneren normalt tilsiges, og værnetingreglerne bør derfor udformes således, at dette ikke påfører skyldneren urimeligt besvær. Det foreslås derfor, at det er en betingelse for at anvende inkassoproces, at retssagen anlægges ved en kredsret, hvor sagsøgte har værneting i medfør af udkastet til retsplejeloven §§ 203, 204 og 208, stk. 1 og stk. 2. Hvis kreditor vil anlægge sagen ved et andet værneting, fravælger kreditor derved inkassoprocessen.

Der henvises til udkastet til retsplejeloven §§ 263-264.

3.3. Indledning af inkassosagen

Inkassoprocessen indledes efter kommissionens forslag ved indgivelse af stævning. I stævningen skal kreditor angive, at sagen ønskes behandlet efter reglerne for inkassosager. Sagsøgte/skyldner kan ved at fremkomme med indsigelser mod sagsøgerens krav standse behandlingen af sagen efter inkassoprocessen. Ved kreditors valgret kombineret med sagsøgtes/skyldners indsigelsesadgang opnås formentlig den bedste udskillelse af de ikke-tvistige sager fra de tvistige.

Fremsætter sagsøgte/skyldner sine indsigelser rettidigt, aflyses fogedretsmødet, og sagen overgår til behandling efter reglerne for almindelige civile sager, jf. pkt. 3.5. nedenfor. Fremsættes indsigelserne efter afsigelse af udeblivelsesdom, kan sagsøgte/skyldneren anmode om at få sagen genoptaget, jf. pkt. 3.6. nedenfor.

Kommissionen finder det hensigtsmæssigt, at der udarbejdes en stævningsblanket på grønlandsk og dansk, som kredsretterne kan udlevere til sagsøger sammen med en tosproget standardvejledning.

Det bør på samme måde som i en almindelig civil sag påhvile kreditor at fastlægge, hvad der er sagens genstand. Efter udkastet til § 217, stk. 2, skal stævningen bl.a. indeholde parternes navne og adresser, sagsøgerens påstand, en beskrivelse af baggrunden for sagsøgerens påstand, og angivelse af de dokumenter og andre beviser, som sagsøgeren vil påberåbe sig. Dette krav gælder også ved inkassoproces.

Den indledende formelle prøvelse af stævningen skal i inkassoprocessen ske på samme måde som under almindelig proces, jf. herved udkastet til § 218. Kredsretten skal i samme omfang

yde sagsøger bistand med hensyn til afhjælpning af mangler ved stævningen, jf. udkastet til § 177.

Der henvises til udkastet til retsplejeloven §§ 263-264.

3.4. Sagens forberedelse

Er kravene til stævningen opfyldt – eventuelt efter afhjælpning – skal stævningen som i andre civile sager forkyndes.

Sagsøgte/skyldner skal ved forkyndelsen af stævningsgenpart med bilag have udleveret en skriftlig vejledning og en svarskriftblanket. Underretningen skal indeholde oplysning om, at udeblivelsesdom må ventes afsagt, hvis ikke svarskrift indgives inden en fastsat frist. Rettidig indgivelse af svarskrift udelukker udeblivelsesvirkninger i relation til både udeblivelsesdom og indkaldelsen til fogedretten. Sagsøgte/skyldner skal derfor i indkaldelsen oplyses om, at mødet i fogedretten bortfalder på det anførte tidspunkt, hvis svarskrift indgives rettidigt, jf. § 266, stk. 3.

Vejledningen skal klart og tydeligt forklare sagsøgte/skyldneren, hvad vedkommende bør foretage sig, hvad enten han eller hun har indsigelser eller ej. Kommissionen finder det hensigtsmæssigt, at der udarbejdes en standardvejledning og en svarskriftblanket på grønlandsk og dansk, som kredsretterne kan vedlægge stævningen til sagsøgte.

Sammen med stævningsgenpart med bilag mv., der forkyndes for sagsøgte/skyldner, følger en tilsigelse af sagsøgte/skyldner til at møde i fogedretten. Tilsigelsen er med i materialet, som forkyndes, og kan derfor danne grundlag for politifremstilling eller udkørende fogedforretning.

Indkaldelsen af skyldner til fogedretsmødet bør som i sædvanlige fogedsager i almindelighed ske med personlig mødepligt (under tvang af politifremstilling eller udkørende fogedforretning). Personligt møde er oftest nødvendigt for at skaffe tilstrækkelige oplysninger om skyldners økonomiske forhold.

Berammelsen af fogedretsmødet må ske således, at der tages hensyn til det særlige forløb i inkassoprocessen. Der skal være tid til gennemførelse af forkyndelse, stævnevarsel (svarfrist), prøvelse i udeblivelsestilfælde samt eventuel afvarsling af fogedretsmødet. Derimod skal der ikke afsættes tid til fuldbyrdelsesfrist, jf. herom nedenfor i pkt. 3.5. Skyldneren skal have et passende varsel, herunder en rimelig frist til at betale. Det bør påses, at eventuel aflysning eller meddelelse om fastholdelse af fogedretsmøde (efter ikke behørigt svarskrift) så vidt muligt sker med mere end en aftens varsel.

En inkassosag er primært en fogedsag, og den særlige inkassoproces med tilsigelse af sagsøgte/skyldner til en udlægsforretning bør ikke sættes i værk, hvor fogedforretning hindres af fredningsreglen. Denne såkaldte ”fredningsregel” har til formål at værne insolvente skyldnere

mod uden nytte at skulle møde gentagne gange i fogedretten. Efter fredningsreglen kan en kreditor, der ikke har fået tilstrækkeligt udlæg for sit krav, først efter 6 måneder anmode om ny udlægsforretning. Fogedretten kan også afvise en anmodning om udlæg, hvis en anden kreditor inden for de sidste 6 måneder forgæves har søgt udlæg. Reglen kan dog fraviges, f.eks. hvis der nu er rimelig grund til at antage, at skyldneren uanset den tidligere forgæves udlægsforretning ejer aktiver. Der henvises til udkastet til retsplejeloven § 265.

3.5. Inkassosagens videre behandling efter udløb af svarfrist

Modtages svarskrift, påser kredsretten, at svarskriftet opfylder kravene. Er kravene opfyldt, fortsætter sagen ved kredsretten som en tvistig civil sag efter de almindelige procesregler. Hvis kredsretten ved et ufyldestgørende svarskrift eller på anden måde bliver klar over, at sagsøgte ikke er enig i sagsøgers påstand, og skønnes sagsøgte ude af stand til at ytre sig skriftligt til sagen, indkaldes sagsøgte til mundtligt forberedende møde, jf. § 266, stk. 1, hvilket svarer til reglen i § 216, stk. 2. Der er endvidere de samme muligheder for at udsætte sagen og undlade at afsige udeblivelsesdom, hvis særlige omstændigheder taler for det, som ved almindelige civile sager efter § 230.

Er udeblivelsesdommen i det hele frifindende, typisk fordi kreditors påstand ikke findes tilstrækkeligt begrundet i det, der er anført i stævningen, aflyses retsmødet, og sagen returneres til kreditor. Er udeblivelsesdommen delvis frifindende, er aflysning kun nødvendig, hvis kreditor appellerer. Kredsretten forudsættes i denne situation, f.eks. telefonisk, at kontakte kreditor for at få oplyst, om det berammede retsmøde ønskes fastholdt. Dette kan dog undlades, hvis afvigelsen fra kreditors påstand er af mindre betydning. Giver udeblivelsesdommen kreditor fuldt medhold, hvilket vil være det typiske, foretages sagen herefter på det berammede fogedretsmøde. Det samme gælder, hvor dom er afsagt på grundlag af sagsøgtes erkendelse.

Kommissionen foreslår i lighed med gældende praksis, at begge parter tilsendes kopi af dommen med almindelig post. Ved afsigelse af udeblivelsesdom er der tilvejebragt fuldbyrdelsesgrundlag for kreditors krav. Efter udsendelse af underretning til parterne afventer sagen herefter tidspunktet for det berammede møde i fogedretten. Af underretningen til skyldneren om udeblivelsesdommen bør det klart fremgå, at mødepligten fortsat består. Hvis kreditor hæver sagen inden fogedretsmødet, f.eks. på grund af betaling fra skyldneren, skal fogedretsmødet aflyses.

Kommissionen foreslår, at en udeblivelsesdom under inkassoprocessen skal kunne fuldbyrdes straks. Det fornødne hensyn til en skyldner, som uforskyldt måtte være udeblevet, kan varetages gennem en anvendelse af bestemmelsen i lovudkastets § 606 og adgangen til at tillægge appel opsættende virkning, jf. § 543. Herved opnås, at en fuldbyrdelsesfrist i det helt overvejende antal tilfælde – hvor appel eller genoptagelse ikke sker – ikke forsinker inkassoprocessens gennemførelse. Kommissionen har dog ikke ment, at reglen bør være helt undtagelsesfri. Det forudsættes imidlertid, at udeblivelsesdomme under inkassoprocessen som altovervejende hovedregel ikke indeholder fuldbyrdelsesfrist.

Ved mødet i fogedretten er grundlaget for fuldbyrdelse en dom, og fogedsagen kan derfor behandles af f.eks. en kontorfoged (dvs. en retssekretær med særlig bemyndigelse) på samme måde som andre fogedsager. Der henvises nærmere til afsnit XI, kap. 4, og bestemmelserne om fogedret i udkastet til retsplejeloven afsnit VII.

Prioritetsstillingen mellem flere udlæg afgøres efter de gældende regler som udgangspunkt efter tidspunktet for indgivelse af anmodning om tvangsfuldbyrdelse, jf. udkastet til retsplejeloven § 612, stk. 3-5. Efter kommissionens forslag får tidspunktet for indgivelse af stævning virkning for denne prioritetsstilling. Under hensyn til det korte forløb, som en inkassosag efter forslaget typisk vil have, anser kommissionen dette for ubetænkeligt. Det forudsættes herved, at fuldbyrdelse sker under inkassoprocessen. Skiftes spor til tvistig proces, vil prioritetsstillingen ved en senere anmodning om fuldbyrdelse bero på den almindelige regel.

Der henvises til udkastet til retsplejeloven §§ 266-267.

3.6. Genoptagelse

I visse tilfælde kan der være behov for at kunne genoptage sager, hvor sagsøgte er dømt som udebleven. Adgangen hertil bør være den samme i inkassosager som i civile sager, der er behandlet efter almindelig proces. Efter udkastet til retsplejelovens § 232 har den, der er dømt som udebleven, ret til at få sagen genoptaget, hvis vedkommende skriftligt anmoder retten herom inden 4 uger fra dommens afsigelse. Herudover kan retten undtagelsesvis genoptage en sag, hvis anmodningen indgives senere, men inden ét år efter afsigelsen. Genoptagelsessagen behandles efter de almindelige civilprocessuelle regler og ikke efter inkassoprocessens regler. Reglen om genoptagelse gælder også inkassosager, jf. § 263, 2. pkt.

Kapitel 4. Omkostninger i civile sager

4.1. Den gældende ordning

4.1.1. Lovgivningen

Reglerne for omkostninger i civile sager fremgår af kapitel 2, § 24, jf. Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 249 af 22. april 1991 om afholdelse af udgifter i forbindelse med behandlingen af retssager i Grønland, og af kapitel 3, § 20, stk. 1 og 2.

Bekendtgørelsen om afholdelse af udgifter i forbindelse med behandling af retssager i Grønland (i det følgende kaldet "udgiftsbekendtgørelsen") indeholder i § 4 regler om godtgørelse til vidner – herunder godtgørelse for udgifter til ophold og befordring. Udgifterne til vidner afholdes endeligt af det offentlige.

Udgiftsbekendtgørelsen omfatter endvidere i § 6, stk. 3, en hjemmel til med partens samtykke at beskikke en rettergangsfuldmægtig for én eller begge parter, hvis dette er begrundet i sagens karakter. Udgiften hertil afholdes af det offentlige, som i henhold til praksis dog ikke påtager sig eventuelle omkostninger til ophold og befordring for rettergangsfuldmægtigen. Der ses ikke at være hjemmel til at kræve udgifterne til den beskikkede rettergangsfuldmægtig erstattet af den part, som beskikkelsen vedrører. Derimod kan udgifterne i henhold til den nævnte bestemmelse pålægges modparten efter retsplejelovens kapitel 3, § 20. I modsætning hertil gælder for beskikkede bisiddere efter retsplejelovens kapitel 4 om umyndiggørelsessager og ægteskabssager mv. den særlige ordning, at vederlaget afholdes endeligt af det offentlige, jf. udgiftsbekendtgørelsens § 6, stk. 2.

Udgiftsbekendtgørelsen giver desuden i § 6, stk. 4, hjemmel til, at retten kan yde en part godtgørelse for udgifter til ophold og befordring i forbindelse med, at parten indkaldes til retten uden for det sted, hvor parten har bopæl. Også en sådan udgift kan pålægges modparten efter retsplejelovens kapitel 3, § 20.

Retsplejelovens kapitel 3, § 20, stk. 1 og 2, indeholder bestemmelserne om sagsomkostningers fordeling mellem parterne. Kriteriet for, om en omkostning kan kræves erstattet af den modpart, som taber sagen, er, at udgiften har været nødvendig eller rimeligt begrundet i forbindelse med sagens førelse.

Ved omkostningsfastsættelsen tages der udgangspunkt i de danske landsretspræsidenters vejledende sagsomkostningstabeller, idet der korrigeres for, at der i Grønland ikke opkræves retsafgifter eller moms. Der er to typer af takster for henholdsvis inkassosager – dvs. sager, som afgøres uden afholdelse af domsforhandling – og proceduresager – dvs. sager, som procederes under en domsforhandling. Begge typer af salærer stiger proportionalt med sagsgenstandens værdi, men adskiller sig i øvrigt væsentligt i størrelse. Hvor inkassosalæret udgør en forholdsvis begrænset beløb, er proceduresalæret væsentligt højere, hvilket modsvarer, at der normalt også har været ydet en væsentlig større arbejdsindsats.

Der er ikke fastsat lovregler om fri proces. Landsdommeren kan dog meddele fri proces i henhold til en bevilling på finansloven, jf. herved Justitsministeriets cirkulære nr. 169 af 19. september 1978 om behandlingen af ansøgninger om fri proces fra personer i Danmark. Tildelingen praktiseres i hovedsagen efter samme regler, som fremgår af den danske retsplejelovs kapitel 31. I tilslutning til de betingelser, som stilles efter disse regler, kræves det dog, at sagen skal være af en sådan karakter, at bistand af en juridisk rettergangsfuldmægtig må anses for nødvendig. Dette sker under henvisning til, at procesformen er lagt an på selvmødere og derfor ikke i sig selv kræver juridisk eller anden særlig indsigt. Virkningerne af fri proces er, at retten beskikker parten en juridisk rettergangsfuldmægtig – oftest en advokat – på det offentliges regning, og at partens øvrige omkostninger – herunder omkostninger til modparten – afholdes af det offentlige. Der er dog fast praksis for at undtage udgifter til ophold og befordring for såvel parten som rettergangsfuldmægtigen. Det antages, at en modpart, som taber sagen, kan pålægges at erstatte det offentlige udgifterne ved fri proces i medfør af bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 3, § 20. I øvrigt henvises til kap. 5 nedenfor, hvor spørgsmålet om fri proces er nærmere behandlet.

Der er ikke fastsat regler om retsafgift eller anden form for brugerbetaling ved de grønlandske domstole.

4.1.2. Hovedtræk af praksis mv.

Da der ikke opkræves retsafgift eller anden form for brugerbetaling ved de grønlandske domstole, er det gratis for parterne at anlægge en sag ved domstolene.

Processen er indrettet på selvmødere og kræver derfor ikke i sig selv juridisk eller anden særlig indsigt. Som følge heraf er det i almindelighed ikke nødvendigt for parten at rekvirere bistand af en rettergangsfuldmægtig i forbindelse med sagens førelse, og langt den overvejende del af parterne er da også selvmødere.

De rettergangsfuldmægtige, som optræder, kan inddeles i to kategorier. Den ene kategori består af lægfolk, typisk partens nærstående. Denne type rettergangsfuldmægtig kræver som altovervejende hovedregel ikke betaling for sin bistand. Den anden kategori består af advokater – og i sjældnere tilfælde andre jurister – som typisk ikke møder i sager ved kredsretterne uden for Nuuk, men alene deltager på skriftligt grundlag. De omkostninger, som i anledning heraf pålægges en modpart, der har tabt sagen, begrænser sig som altovervejende hovedregel til et inkassosalær. Kun ved Nuuk Kredsret og Grønlands Landsret, hvor advokater i videre omfang giver møde til en domsforhandling, er der fast praksis for at tilkende den vindende part et beløb, som er fastsat på baggrund af taksten for proceduresalær.

I tilfælde, hvor en part som følge af sagens karakter har behov for bistand af en rettergangsfuldmægtig, er der som nævnt mulighed for, at retten kan beskikke parten en sådan på det offentliges regning. Dette kan ske i medfør af udgiftsbekendtgørelsen eller i forbindelse med fri proces. Ved kredsretterne finder sådan beskikkelse forholdsvis sjældent sted, hvilket især

skyldes, at mere komplicerede sager overtages af Grønlands Landsret som 1. instans. En modpart, som taber sagen, pålægges omkostningerne med et beløb, der svarer til, hvad modparten ville være blevet pålagt, hvis rettergangsfuldmægtigen var antaget af den anden part selv.

Udgifter til vidner afholdes som nævnt altid af det offentlige. Der er ikke praksis for at pålægge et vidne i en civil sag at afgive forklaring for retten uden for det sted, hvor vidnet opholder sig. I praksis afholdes derfor kun udgifter til almindelige vidnegodtgørelse.

Syn og skøn og indhentelse af andre sagkyndige erklæringer sker sjældent. Udgifterne herved afholdes af den part, som har begæret tiltaget iværksat. Der er dog praksis for at lade det offentlige påtage sig udgifterne, hvis retten skønner, at syn og skøn er nødvendigt, og parten ikke selv har økonomisk evne til at påtage sig omkostningerne. Dette sker efter en analog anvendelse af bestemmelserne om afholdelse af udgifterne til vidner. Er parten meddelt fri proces, afholdes omkostningerne af det offentlige i medfør af den fri proces. Hvis modparten taber sagen, kan det i alle tilfælde pålægges denne at betale udgiften.

Omfanget af de omkostninger, som en civil sag i almindelighed indebærer for parterne, er som følge af de nævnte forhold meget begrænset. I de mange tilfælde, hvor begge parter er selvmødere, er det således helt gratis for både sagsøger og sagsøgte at føre sagen. Der bortses i denne forbindelse fra eventuelle udgifter til kopiering og porto o. lign. samt til tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med deltagelse i retsmøderne. Sådanne omkostninger afholdes af parten selv, og der er ikke praksis for at pålægge modparten at erstatte dem.

Et andet forhold, som spiller ind på det lave omkostningsniveau er den omstændighed, at parterne og disses rettergangsfuldmægtige ikke af egen drift møder og heller ikke af retten pålægges at give møde uden for det sted, hvor de pågældende opholder sig. Udgifter til ophold og rejser for parter og rettergangsfuldmægtige realiseres således meget sjældent. I de undtagelsesvise tilfælde, hvor en part af egen drift giver møde et andet sted, må parten selv afholde omkostningerne. Der er ikke praksis for at pålægge en modpart, som taber sagen, at erstatte udgifterne. Udgifterne afholdes heller ikke af det offentlige, selvom der er hjemmel til det både i og uden for de tilfælde, hvor der er meddelt fri proces. Forholdet hænger utvivlsomt sammen med, at rejser og ophold i Grønland er forbundet med meget store omkostninger, således at betydningen af sagen og den pågældende persons tilstedeværelse sjældent vil stå i et rimeligt forhold hertil.

4.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen finder det selvsagt af stor betydning, at den almindelige borgers mulighed for at gøre brug af domstolene er reel – herunder, at adgangen til domstolene ikke hindres af de omkostninger, som en sags førelse er forbundet med. Den gældende ordning tilgodeser dette hensyn derved, at det i almindelighed er omkostningsfrit eller kun forbundet med begrænsede omkostninger for borgerne at være part i en retssag.

Som det fremgår af ovenstående gennemgang af den gældende ordning skyldes dette især, at der ikke opkræves retsafgift eller anden form for brugerbetaling, at procesmåden ikke fordrer professionel juridisk bistand, at der er mulighed for økonomisk bistand fra det offentlige i form af fri proces og beskikkelse af rettergangsfuldmægtig, at det offentlige afholder samtlige udgifter til vidner, og at omkostninger til rejser og ophold ikke kræves realiseret. Hertil kommer betydningen af, at de omkostninger, som den tabende part pålægges at betale modparten, i reglen maksimalt udgør et inkassosalær til den vindende parts advokat.

Den økonomiske situation blandt den overvejende del af den grønlandske befolkning er efter kommissionens opfattelse af en sådan karakter, at der ikke bør ske en væsentlig forhøjelse af det nuværende omkostningsniveau.

I det følgende foretages i lyset af denne omstændighed en vurdering af de forhold, som har medført det nuværende lave omkostningsniveau. I forbindelse hermed fremsættes der forslag til, hvordan den fremtidige ordning bør være.

4.2.1. Retsafgift mv.

Kommissionen har drøftet, om der bør indføres retsafgifter for civile sager ved de grønlandske domstole.

For en ordning med indførelse af retsafgifter taler, at der med kommissions forslag skabes et væsentligt mere moderne retsvæsen med bl.a. en juridisk domstol i 1. instans og kredsdommere, som har dygtiggjort sig ved at gennemføre en egentlig uddannelse. En sådan modernisering af det grønlandske retsvæsen og fastholdelse af et professionelt retsvæsen er forbundet med øgede driftsudgifter for retsvæsenet, som det umiddelbart synes rigtigst at navnlig brugerne af retsvæsnet frem for andre borgere er med til at dække. Især synes det rimeligt, om navnlig ressourcestærke brugere, f.eks. større erhvervsvirksomheder, offentlige myndigheder mv., gennem retsafgifter er med til at dække udgifterne. Udviklingen i det grønlandske erhvervsliv og den almindelige økonomiske udvikling taler efter kommissionens opfattelse ikke imod, at der indføres retsafgifter i Grønland. På en lang række andre områder forekommer der da også i et vist omfang brugerbetaling som f.eks. gebyr for udstedelse af kørekort, pas og våbentilladelser, og et synspunkt om, at netop retsvæsenet skal kunne benyttes vederlagsfrit, findes ikke at kunne fastholdes.

Kommissionen finder det af stor betydning, at borgernes mulighed for at gøre brug af domstolene skal være reel, herunder at adgangen til domstolene – som det også er tilfældet i dag – ikke hindres af omkostninger til at føre sagen. Kommissionen har overvejet, om indførelse af retsafgift kan forventes at begrænse antallet af anlagte retssager med en sagsgenstand af ringe økonomisk værdi. Selvom der ikke i øjeblikket er grundlag for at antage, at den gratis adgang til domstolene misbruges, kan en ordning med betaling af retsafgifter medvirke til, at de grønlandske domstole heller ikke i fremtiden bliver belastet med (for) mange retssager, hvor der ikke er tvist mellem parterne og som derfor burde være søgt løst uden brug af domstolene. Det samme gælder i forhold til sager med en sagsgenstand af ringe værdi, ligesom retsafgif-

terne kan yde en vis beskyttelse mod urimelige sagsanlæg og oppustning af sagsgenstanden. Disse hensyn gør sig navnlig gældende for fogedforretninger – der efter forslaget henlægges fra politiet til retsvæsenet – og for civile sager. Idet der ikke synes at være de tilsvarende hensyn for så vidt angår f.eks. skiftesager og notarielsager, er det kommissionens opfattelse, at en ordning med indførelse af retsafgift bør begrænses til civile sager og fogedforretninger.

Mod en ordning med indførelse af retsafgifter taler imidlertid, at ordningen i et vist omfang bryder med bevidstheden om, at det i almindelighed er omkostningsfrit eller alene forbundet med begrænsede omkostninger for borgerne at være part i en retssag. Indførelse af en ordning med retsafgift vil således kunne føre til, at navnlig økonomisk svagt stillede borgeres mulighed for at gøre brug af domstolene begrænses, og at der derfor kan opstå risiko for, at retsafgiften vil hindre sådanne borgere i at få gennemført i øvrigt velbegrundede krav ved domstolene.

Kommissionen forventer dog, at der på grund af den almindelige økonomiske situation hos en stor del af befolkningen vil være behov for – i en del sager – at fritage for retsafgift. En ordning, der tilgodeser disse modsatrettede hensyn til indførelse af en ordning med retsafgift, kunne tænkes udformet, således at økonomisk svagt stillede fritages for betaling af retsafgift. Dette kan ske ved, at de pågældende får fri proces gennem en ændring af reglerne herom, og at meddelelsen om fri proces efter omstændighederne begrænses til, at de pågældende fritages for betaling af retsafgift. Det må forventes, at behovet for at meddele fri proces med hensyn til retsafgiften vil være større i Grønland, end det er i Danmark efter de gældende danske regler. Det er kommissionens opfattelse, at hensynene til de økonomisk svagtstillede borgere i et vist omfang må forventes at blive varetaget ved hjælp af reglerne om fri proces.

Såfremt forslaget, om fritagelse for retsafgift for økonomisk svagt stillede bliver gennemført, vil rigsombudsmanden i forbindelse med en ansøgning om fri proces således skulle tage stilling til, om den pågældende har rimelig grund til at føre proces (dvs. en rimelig udsigt til at sagen kan vindes), og om ansøgeren opfylder de økonomiske betingelser for at få fri proces (dvs. at årsindkomsten i 2002 ikke må overstige 210.000 kr.). Hvis rigsombudsmanden imødekommer ansøgningen, vil det herefter – ligesom det er tilfældet i dag – være omkostningsfrit for den økonomisk svagt stillede at føre sagen. Om kommissionens forslag til den fremtidige ordning om fri proces henvises til kap. 5.3. nedenfor.

Da hensynene til økonomisk svagtstillede borgere kan varetages ved hjælp af reglerne om fri proces, har kommissionen fundet grundlag for at foreslå, at der indføres en ordning med retsafgifter i Grønland, som bygger på samme grundprincipper som den gældende danske retsafgiftsordning. En grønlandsk retsafgiftsordning bør dog forenkles i forhold til den danske retsafgiftsordning og samtidig bør størrelsen af retsafgiften fastsættes til et lavere niveau end den danske retsafgift.

Kommissionen foreslår indført en ordning, der bygger på de samme grundprincipper som den danske lov om retsafgifter, men således at den grønlandske ordning om retsafgift forenkles og kun indføres for civile sager og fogedsager. Forslaget omfatter ikke fogedforretninger, der

foretages af de kommunale pantefogeder, idet det må være op til Grønlands hjemmestyre at tage stilling til, om der skal indføres retsafgift for fogedforretninger, der foretages af de kommunale pantefogeder.

Med forslaget om en ordning som beskrevet, der er begrænset til visse sagsområder inden for retsvæsenet, finder kommissionen det hensigtsmæssigt, at reglerne om retsafgift indgår som en del af retsplejeloven.

Indførelse og administration af en ordning med opkrævning af retsafgifter må antages at være forbundet med en del arbejde og ekstra udgifter for retsvæsenet, herunder administration med beregning og opkrævning af afgifter. Bl.a. af hensyn til forslaget om indførelse af en retsafgift af relativ beskeden størrelse sammenholdt med den ikke uvæsentlige omkostningskrævende administration, der er forbundet med opkrævning af retsafgift – foreslår kommissionen, at der indføres retsafgiftsordning, der kan administreres på en enkel måde ved at placere administrationen samlet ved henholdsvis Retten i Grønland og Politimesteren i Grønland. Herved er det muligt at indføre en retsafgiftsordning uden en forudsætning om, at der skal etableres selvstændig kassefunktion ved kredsretterne.

Det er kommissionens vurdering, at en retsafgift bør fastsættes på et sådant niveau, at den udgør en indtægtskilde – efter fradrag af f.eks. administrationsomkostninger med ordningen – til delvis dækning af bl.a. statens omkostninger med at fastholde og fortsat udvikle et moderne retsvæsen i Grønland.

Kommissionen foreslår en ordning med betaling af retsafgift i civile sager ved de grønlandske domstole udformet på en måde, så den i sine grundprincipper svarer til den danske ordning for civile sager og fogedforretninger. Efter den danske ordning betales således i civile sager et minimumsbeløb (500 kr.) og yderligere en procentdel (2 pct.) af sagsgenstandens værdi, hvis sagsgenstandens værdi overstiger et vist beløb (6.000 kr.).

> I en sag, hvor der f.eks. er tale om et krav på 100.000 kr., vil retsafgiften i Danmark dermed udgøre 2.380 kr. (500 kr. i minimumsbeløb + 2 pct. af 94.000).

En grønlandsk ordning forslås udformet på tilsvarende måde, men forenklet i forhold til den danske model derved, at der i alle tilfælde betales 1 pct. af sagsgenstandens værdi, men at der fastsættes en minimumsafgift på 500 kr.

> I en sag svarende til den ovennævnte med et krav på 100.000 kr. ville retsafgiften efter den foreslåede ordning udgøre 1.000 kr. (1 pct. af 100.000 kr.). Udgjorde kravet alene 10.000 kr. ville retsafgiften derimod alene udgøre 500 kr. (svarende til minimumsbeløbet, da 1 pct. af 10.000 kr. udgør 100 kr.).

Ud over den forenklede beregningsmetode foreslås ordningen også forenklet på en række andre områder, f.eks. således at der ikke – som det er tilfældet i Danmark – skal betales en tillægsafgift (1/5 af den betalte retsafgift) for sagens berammelse til domsforhandling.

En ordning med betaling af retsafgift i fogedsager foreslås tilsvarende udformet i overensstemmelse med grundprincipperne i den danske retsafgiftslov om fogedforretninger. For *ud-*

læg og for *arrest på gods* betales efter danske regler et minimumsbeløb (300 kr.) og yderligere en procentdel (½ pct.) af sagsgenstanden, såfremt sagsgenstandens værdi overstiger et vist beløb (3.000 kr.).

> I en sag, hvor der f.eks. er tale om begæring om udlæg for et krav på 100.000 kr., ville retsafgiften i Danmark udgøre 785 kr. (300 kr. i minimumsbeløb + ½ pct. af 97.000 kr.).

Tilsvarende den foreslåede og ovenfor skitserede ordning for retsafgift i civile sager – som er forenklet i forhold til den danske model – foreslås en ordning med betaling af retsafgift i fogedsager i Grønland, således at der i alle tilfælde betales ½ pct. af sagsgenstandens værdi, dog således, at der forslås fastsat en minimumsafgift på 300 kr.

> I en fogedsag, som den ovennævnte med begæring om udlæg på 100.000 kr., ville retsafgiften efter forslaget udgøre 500 kr. (svarende til ½ pct. af 100.000 kr.).

For fogedforretninger vedrørende *fuldbyrdelse af domme, der ikke lyder på penge*, eller forretninger med *anmodning om indsættelse eller udsættelse uden sædvanligt tvangsfuldbyrdelsesgrundlag* eller forretninger med *anmodning om nedlæggelse af forbud* og anmodning om bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder, foreslås opkrævet en grundafgift på 300 kr., hvilket svarer til den danske ordning.

For de nævnte fogedforretninger vil der – som i den danske ordning – skulle betales yderligere en tillægsretsafgift på 400 kr., såfremt fogedforretningen helt eller delvist foretages uden for rettens kontor, eller såfremt skyldneren fremstilles af politiet i medfør af § 602, stk. 4, i udkastet til retsplejelov.

Efter kommissionens forslag til retsplejeloven har fogedretten adgang til at træffe bestemmelse om betaling af omkostninger ved gennemførelsen af kravet ved fogedforretningen. I lovudkastets § 610 om fogedsager er der henvist til lovforslagets bestemmelser om sagsomkostninger i civile sager (lovudkastets § 247). Omkostninger, der vedrører kravets gennemførelse, er f.eks. retsafgifter.

Følgende fogedforretninger foreslås – i overensstemmelse med den danske ordning – at være fri for retsafgift:

- Bøder, konfiskerede værdier og sagsomkostninger i kriminalsager, der inddrives af det offentlige,
- afgifter og omkostninger, som det påhviler domstolene at indkræve,
- krav tilkommende en part, der har fri proces,
- borgerlige krav, der er fastsat under en offentlig kriminalsag,
- forældremyndighed og samvær, og
- udstedelse af tvangssalgsskøde.

For fogedrettens behandling af en *anmodning om tvangssalg over fast ejendom, skib eller luftfartøj med tilhørende løsøre*, foreslås opkrævet en grundafgift på 800 kr. Såfremt den, der fremsætter anmodning om tvangssalg har fri proces hertil, skal han ikke betale denne retsaf-

gift. For *tvangssalg* af de ovenfor nævnte aktiver foreslås opkrævet yderligere ½ pct. og for frivilligt tvangssalg 1 pct. Der svares dog ikke afgift for *anmodning om nyt tvangssalg* i medfør af lovudkastets § 663, stk. 1.

For fogedrettens behandling af *anmodning om tvangssalg af aktiver, gældsbreve og andre fordringer* foreslås opkrævet 300 kr. Såfremt den, der har anmodet om tvangssalg har fri proces hertil, skal han ikke betale denne retsafgift. For *tvangssalg* af de nævnte aktiver foreslås opkrævet yderligere 1 pct.

De nævnte afgifter i procenter beregnes af budsummen med tillæg dels af de omkostninger, som det ifølge tvangssalgsvilkårene påhviler køberen at udrede, dels af de privatretlige byrder og forpligtelser, restancer af skatter og afgifter til det offentlige mv., som køberen ifølge tvangssalgsvilkårene skal betale eller overtage udenfor budsummen.

4.2.2. Procesmåden

Ved de forslag, som kommissionen er fremkommet med vedrørende civile sagers behandling, er det tilstræbt at opretholde en procesform, som gør det muligt for parterne at føre deres egen sag på egen hånd.

Dette betyder, at det heller ikke fremover vil kræve juridisk eller anden særlig indsigt at tage del i processen som sådan. I almindelighed vil det således fortsat ikke være nødvendigt for parterne at afholde omkostninger til en rettergangsfuldmægtig, som skal føre sagen.

4.2.3. Økonomisk bistand fra det offentlige i form af beskikkelse og fri proces

På trods af, at procesformen fortsat foreslås indrettet på selvmødere, vil der ligesom i dag være tilfælde, hvor parten har behov for at lade sig bistå af en rettergangsfuldmægtig under sagen.

For de parter, som ikke uden væsentlige afsavn kan afholde omkostningerne herved, bør der også fremover være mulighed for fri proces. Betingelserne for fri proces foreslås at skulle være de samme som i dag – herunder at sagen eller omstændighederne omkring den, skal være af en sådan karakter, at bistand af en juridisk rettergangsfuldmægtig må anses for påkrævet. Ligesom i dag skal den fri proces omfatte partens øvrige omkostninger i forbindelse med sagen – herunder om fornødent omkostninger til ophold og befordring for parten og dennes rettergangsfuldmægtig, jf. også nedenfor i pkt. 4.2.5. Der henvises i øvrigt til kap. 5 nedenfor for nærmere oplysninger om kommissionens forslag til den fremtidige ordning for fri proces.

Endvidere fremsættes der forslag om, at det ligesom i dag skal være muligt at beskikke parten en rettergangsfuldmægtig også uden for de tilfælde, hvor der er meddelt fri proces. Dette skal dog kun ske i situationer, hvor sagen ellers ikke kan behandles på en forsvarlig måde, og hvor hensynet til partens interesse i at få sagen ført skønnes at veje tungere end princippet om, at parten selv skal forestå det hertil fornødne. Med hensyn til fastsættelse og afholdelse af om-

kostningerne til den beskikkede rettergangsfuldmægtig foreslås der at skulle gælde samme regler som ved fri proces. Beskikkelsen skal således om fornødent omfatte også udgifterne til ophold og befordring for rettergangsfuldmægtigen. Den part, som beskikkelsen vedrører, og som ikke opfylder de økonomiske betingelser for fri proces, skal dog pålægges at erstatte det offentlige udgifterne ved beskikkelsen i det omfang, disse ikke kan pålægges en modpart, som taber sagen. Dette er en ændring i forhold til i dag, hvor der alene er hjemmel til at pålægge modparten disse omkostninger. Begrundelsen for forslaget er, at der ikke bør være mulighed for at omgå de økonomiske betingelser for fri proces.

I øvrigt henvises der til kap. 2.2.8. ovenfor for nærmere oplysninger om reglerne for og fremgangsmåden ved beskikkelse af rettergangsfuldmægtige.

4.2.4. Udgifter til vidner og til syn og skøn

Det foreslås, at omkostninger til vidneførsel som udgangspunkt fortsat skal afholdes af det offentlige. Dette gælder såvel den almindelig vidnegodtgørelse som eventuelle udgifter til rejse og ophold for et vidne, som skal afgive forklaring uden for det sted, hvor vedkommende bor eller opholder sig.

Forslaget er begrundet i hensynet til den økonomiske situation blandt den overvejende del af befolkningen. Formålet med ordningen er således at hindre, at parterne på grund af omkostningerne herved afholder sig fra at føre vidner, hvis udsagn er af afgørende betydning for sagens oplysning. Forslaget skal desuden ses i lyset af ordningen for fri proces, som fortsat foreslås begrænset til de sager, der er for komplicerede til, at parten kan føre dem uden bistand af en juridisk rettergangsfuldmægtig, således at ubemidlede parter i mindre komplicerede sager ikke har adgang til fri proces.

I modsætning til den gældende ordning, foreslås det samtidig, at retten skal kunne pålægge en part, som helt eller delvist taber sagen, og som har økonomisk evne hertil, helt eller delvist at erstatte det offentlige omkostningerne til vidneførsel. De indtægtsgrænser, som skal være afgørende for tildeling af fri proces, kan i denne forbindelse anvendes som vejledende for, hvornår der er grundlag for en sådan beslutning. Efter kommissionens opfattelse bør der endvidere være mulighed for i særlige tilfælde at pålægge også en vindende part, som har økonomisk evne hertil, helt eller delvist at erstatte det offentlige udgifterne til vidneførsel. Dette kan ske, hvis parten på grund af forhold, som kan bebrejdes vedkommende, har været årsag til, at udgifterne har fået et større omfang end nødvendigt.

Generelt forudsættes det naturligvis, at retten begrænser udgifterne til det nødvendige ved på forhånd at afskære vidneførsel, som ikke kan antages at være af betydning for sagen, og ved ikke at indkalde udenbys vidner til at møde direkte for dømmende ret, hvis omkostningerne til rejse og ophold ikke står i et rimeligt forhold til sagen og til betydningen af, at vidnet kommer til stede.

Vedrørende syn og skøn foreslås det i overensstemmelse med gældende praksis, at det offentlige efter rettens beslutning skal kunne påtage sig at afholde udgifterne hertil, hvis parten ikke selv har økonomisk evne til det. De økonomiske betingelser for fri proces forudsættes også i denne forbindelse at kunne anvendes ved vurderingen af partens økonomiske forhold. Ordningen foreslås i modsætning til hidtil hjemlet ved en udtrykkelig bestemmelse i retsplejeloven. Forslaget skal ligesom reglerne for afholdelse af udgifterne til vidner ses i lyset af ordningen for fri proces, som alene omfatter de sager, der kræver en juridisk rettergangsfuldmægtigs bistand, men som ikke sikrer den ubemidlede part, der har behov for syn og skøn i en mindre kompliceret sag.

4.2.5. Udgifter til ophold og befordring

Efter kommissionens opfattelse bør princippet om bevisumiddelbarhed og parternes samtidige tilstedeværelse finde anvendelse i videst muligt omfang. Med henblik på at lette dette foreslås det, at der indføres mulighed for brug af videokonferenceudstyr og telefon i retsplejen, jf. omtalen heraf i afsnit VIII, kap. 4, og ovenfor i kap. 2.2.10. Selvom dette gennemføres, kan det dog ikke udelukkes, at en øget iagttagelse af umiddelbarhedsprincippet mv. kan medføre yderligere omkostninger i form af udgifter til ophold og befordring for parter, rettergangsfuldmægtige og vidner.

For parters og rettergangsfuldmægtiges vedkommende foreslås omkostninger til ophold og befordring som udgangspunkt at skulle afholdes af den pågældende part. Har parten fri proces, skal omkostninger til rejser og ophold for parten og/eller dennes rettergangsfuldmægtig dog afholdes af det offentlige. Det forudsættes herved, at der er tale om nødvendige omkostninger, som ikke står i misforhold til sagens værdi og betydning.

Ligesom i dag foreslås der herudover at skulle være mulighed for, at det offentlige også uden for området for fri proces skal kunne påtage sig at afholde de nødvendige og efter sagen rimeligt begrundede omkostninger til ophold og befordring for parten. Adgangen hertil foreslås udvidet til også at omfatte partens rettergangsfuldmægtig, selvom denne ikke er beskikket af retten. Beslutningen om at lade det offentlige afholde omkostningerne foreslås ligesom i dag at skulle træffes af den ret, som behandler sagen. Ordningen skal dog forudsætte, at parten ikke selv har økonomisk evne til at afholde omkostningerne. Dette er en ændring i forhold til i dag, hvor det offentliges afholdelse af omkostningerne ikke efter udgiftsbekendtgørelsens ordlyd beror på partens økonomiske forhold. Det forudsættes, at de indtægtsgrænser, som skal være afgørende for bevilling af fri proces, skal danne grundlag for vurderingen af partens økonomiske evne.

For rettergangsfuldmægtiges vedkommende skal det offentlige i øvrigt uden for området for fri proces kun påtage sig at afholde udgifterne til ophold og befordring, hvis rettergangsfuldmægtigen er beskikket af retten. Dette svarer til den gældende ordning, hvorefter sådanne omkostninger må antages at kunne afholdes med hjemmel i beskikkelsen. Som en ændring i forhold til i dag, foreslås det dog samtidig, at den part, som beskikkelsen vedrører, skal pålægges at erstatte det offentlige udgifterne, medmindre parten opfylder de økonomiske betin-

gelser for fri proces, eller udgifterne i forbindelse med sagens afslutning pålægges en modpart, som taber sagen.

For vidners vedkommende foreslås det, jf. pkt. 4.2.4. ovenfor, at udgifter til ophold og befordring skal afholdes af det offentlige, men skal kunne pålægges en part, som helt eller delvis taber sagen, og som har økonomisk evne til at betale udgifterne.

4.2.6. Omkostninger til modparten

Kriteriet for, hvornår en part hos en tabende modpart kan kræve sine omkostninger ved sagen erstattet, er, at omkostningen skal have været nødvendig eller rimeligt begrundet i forbindelse med sagens førelse. Dette kriterium forekommer oplagt og naturligt, hvorfor det foreslås at skulle være grundlaget også for den fremtidige ordning. Kriteriet kan efter sit indhold kun omfatte omkostninger til tiltag, som har haft et relevant processuelt formål. Tiltag, som ikke har tjent til gavn for sagen, men har taget sigte på at støtte parten på et menneskeligt eller socialt plan, kan således ikke anses for omfattet.

Hvis de forslag, som kommissionen har fremsat, bliver fulgt, vil den enkelte parts egne omkostninger kunne omfatte følgende poster: Udgifter til kopiering, porto o. lign. og tabt arbejdsfortjeneste, udgifter til en rettergangsfuldmægtigs vederlag, udgifter til syn og skøn eller andre sagkyndige erklæringer samt udgifter til ophold og befordring for parten og/eller dennes rettergangsfuldmægtig.

Udgifter til kopiering, porto o. lign. og til tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med deltagelsen i retsmøder foreslås som hidtil at skulle afholdes endeligt af parten selv. Forslaget er begrundet i hensynet til at begrænse sådanne omkostninger til det mindst mulige. I særlige tilfælde foreslås det dog, at der skal kunne tillægges en vindende part et mindre og ikke nærmere specificeret beløb til dækning af de omkostninger, som sagen må antages at have indebåret. Dette skal dog forudsætte, at der foreligger forhold, som kan bebrejdes modparten – herunder f.eks. at sagen er urigtigt anlagt eller beror på åbenbart urigtige påstande. Det kan også komme på tale i tilfælde, hvor modparten har udvirket, at sagen er blevet væsentlig mere tidskrævende og omfattende end nødvendigt. Som nævnt bør der være tale om en mindre godtgørelse, hvis størrelse kan fastsættes skønsmæssigt af retten.

I lighed hermed foreslås indført en bestemmelse, hvorefter retten kan pålægge også en part, som vinder sagen, at erstatte modparten de omkostninger, som skyldes, at sagen, på grund af forhold, der kan bebrejdes den vindende part, har fået et mere omfattende omfang end nødvendigt.

Udgifter til en rettergangsfuldmægtigs vederlag foreslås som udgangspunkt kun at skulle kunne pålægges modparten, hvis rettergangsfuldmægtigen har været advokat eller i øvrigt jurist. Dette svarer til den nuværende praksis. Baggrunden for forslaget er, at den juridiske rettergangsfuldmægtiges deltagelse altid må antages at have haft et processuelt formål. Det samme kan ikke på forhånd lægges til grund for læge rettergangsfuldmægtige, hvis deltagelse

snarere må betragtes som en erstatning for eller et supplement til partens eget fremmøde. Hertil kommer, at udsigten til at få vederlaget betalt af modparten i sig selv vil kunne medvirke til, at lægpersoner kræver betaling for en bistand, som ellers ville have været gratis. Hvis der foreligger særlige omstændigheder skal det dog på den anden side ikke være udelukket, at en dokumenteret udgift til en læg rettergangsfuldmægtig kan kræves erstattet af modparten. Dette kan komme på tale, hvis det er åbenbart, at bistanden har haft et kvalificeret, processuelt formål, som parten ikke på egen hånd kunne have varetaget.

Størrelsen af den omkostning, som kan pålægges modparten til betaling af rettergangsfuldmægtigens vederlag, bør for advokaters vedkommende fastsættes på baggrund af vejledende takster, som modsvarer til hidtidige takster for inkasso- og proceduresalær. Hvorvidt der vil være behov for at fastsætte lignende vejledende takster for jurister, der ikke er advokater, og for læge rettergangsfuldmægtige, tages der ikke stilling til her. Under alle omstændigheder bør vederlaget til sådanne rettergangsfuldmægtige dog fastsættes lavere end advokaternes.

Har den vindende part haft bistand af en advokat, foreslås der i alle tilfælde at kunne pålægges modparten en omkostning fastsat på baggrund af de vejledende takster for inkassosalær. Dette er i overensstemmelse med gældende praksis, som der ikke findes grundlag for at ændre.

Ved vurderingen af, om omkostningen skal fastsættes på baggrund af den højere takst for proceduresalær, skal det ikke alene være afgørende, om advokaten rent faktisk har ydet en videregående bistand og i forbindelse hermed har procederet sagen under en domsforhandling. Spørgsmålet skal desuden afhænge af, om en sådan videregående bistand har været nødvendig eller rimeligt begrundet i en sag af den pågældende karakter, ligesom det må kræves, at omkostningerne herved står i et rimeligt forhold til sagens værdi og betydning. Uden disse yderligere betingelser vil der for den tabende part opstå en ubegrundet og urimelig forskel på, om den vindende part har valgt at antage en advokat til at føre sagen, eller selv har ført den. Forslaget forventes at medføre, at der kun i et mindre antal sager ved kredsretterne vil være grundlag for at pålægge modparten en omkostning svarende til proceduresalæret.

Tilsvarende principper som de her nævnte foreslås at skulle være gældende også for fastsættelsen af omkostningerne til rettergangsfuldmægtige, der ikke er advokater.

En part, der har afholdt nødvendige og i forhold til sagen rimelige udgifter til syn og skøn eller andre sagkyndige erklæringer foreslås som hidtil at kunne kræve disse betalt af den modpart, som taber sagen.

Omkostninger til ophold og befordring, som parten har afholdt i forbindelse med sagen, foreslås at kunne pålægges modparten, hvis rejsen efter rettens vurdering har været nødvendig, og omkostningerne herved står i et rimeligt forhold til sagens værdi og betydning.

Med hensyn til muligheden for at pålægge en modpart, der taber sagen, at afholde de omkostninger, som det offentlige har afholdt i medfør af fri proces mv. henvises til kap. 5 nedenfor.

Kapitel 5. Fri proces

5.1. Indledning

I dette kapitel behandles ordningen for fri proces – dvs. ordningen for, hvornår det offentlige efter ansøgning påtager sig at afholde en parts omkostninger ved en civil retssag – herunder navnlig omkostningerne til en rettergangsfuldmægtig til at føre sagen.

Ordningen for fri proces suppleres af andre ordninger, som ligeledes gør det muligt for borgeren at opnå retlig vejledning og bistand uden at selv at måtte afholde omkostningerne hertil.

Herunder falder for det første ordningen for retshjælp, der tager sigte på udenretlig rådgivning af borgere, der søger vejledning i spørgsmål af retlig karakter. For nærmere oplysninger herom henvises til betænkningens afsnit VII, kap. 4, hvor spørgsmålet om retshjælp er behandlet. Som det fremgår, foreslår kommissionen indført en advokatbaseret retshjælpsordning til afløsning for den retshjælp, som i dag udøves af domstolene. Der skal herunder være mulighed for, at advokaterne kan yde videregående bistand, hvis det efter sagens karakter mv. findes nødvendigt, ligesom i øvrigt den rådgivende advokat skal kunne bistå parten med at søge om fri proces.

Ordningen for fri proces suppleres for det andet af reglerne for beskikkelse af rettergangsfuldmægtig for en part, der ikke har fri proces. Den gældende ordning herfor er behandlet ovenfor i betænkningens afsnit VII, kap. 1.1., mens kommissionens overvejelser og forslag til en fremtidig ordning på området er beskrevet i afsnit VII, kap. 1.2., hvortil der i det hele henvises. Af sidstnævnte afsnit fremgår det bl.a., at der i særlige tilfælde fortsat foreslås at kunne beskikkes rettergangsfuldmægtig for en part, der ikke har fri proces. Ordningens primære formål er at sikre, at retterne ikke må se sig henvist til at træffe afgørelse på et helt utilstrækkeligt grundlag. I modsætning til i dag foreslås det endvidere, at en part, der ikke opfylder betingelserne for fri proces, skal pålægges at erstatte det offentlige udgifterne ved beskikkelsen, hvis disse ikke pålægges den modpart, som taber sagen. Begrundelsen for dette er, at der ikke bør være mulighed for at omgå de økonomiske betingelser for fri proces. Noget direkte sammenfald mellem reglerne for fri proces og reglerne for i øvrigt at kunne beskikke en rettergangsfuldmægtig er der dog ikke tale om. Et eventuelt afslag på fri proces er således ikke i sig selv afgørende for, hvorvidt retten på et senere tidspunkt kan beskikke parten en rettergangsfuldmægtig. Reglerne for beskikkelse af rettergangsfuldmægtig i de særlige civile sager, som er omtalt i den gældende retsplejelovs kapitel 4 – dvs. sager om bl.a. umyndiggørelse og lavværgemål, om faderskab og om ægteskab og forældremyndighed – er omtalt nedenfor i kap. 6, hvortil der henvises.

Endeligt suppleres ordningen for fri proces også af den vejledningsforpligtelse, som påhviler retsformanden over for parterne i en civil sag, jf. herved kap. 2.1. ovenfor, hvor den gældende ordning herfor er beskrevet. Som det fremgår af kap. 2.2.7. ovenfor, foreslår kommissionen, at denne forpligtelse skal opretholdes, således at retsformanden også fremover skal yde parterne den vejledning, som er nødvendig for, at de kan varetage deres interesser under sagen.

Der foreslås dog et vist samspil mellem denne vejledningspligt og muligheden for at søge vejledning ved den advokatbaserede retshjælpsordning, idet retsformanden skal kunne henvise en part til at søge nærmere vejledning ved retshjælpen, hvis det under hensyn til kravet om ikke at fremstå forudindtaget findes betænkeligt at udøve yderligere vejledning.

I det følgende pkt. 5.2. redegøres for den gældende ordning for fri proces, herunder også for så vidt angår ordningen vedrørende fri proces for personer i Grønland i forbindelse med sagsanlæg ved de danske domstole. Herefter beskrives under pkt. 5.3. kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning for fri proces. I forbindelse hermed er der foretaget en samlet vurdering af, hvorvidt ordningerne for retlig rådgivning og bistand som helhed er hensigtsmæssige og tilstrækkelige, eller om der bør indføres nye eller ændrede tiltag på området.

5.2. Den gældende ordning

5.2.1. Fri proces

Der findes ikke efter den gældende ordning lovregler om fri proces til at føre sager ved de grønlandske domstole.

Af forarbejderne til retsplejeloven fremgår det dog, at muligheden for administrativt at fastsætte regler om fri proces har været forudsat ved lovens tilblivelse, jf. herved retsplejelovens kapitel 2, § 24, hvorefter justitsministeren kan fastsætte regler om afholdelse af udgifter i forbindelse med retssagers førelse i Grønland. Forudsætningen om at kunne fastsætte regler om fri proces kommer også til udtryk ved et af Justitsministeriet udstedt cirkulære nr. 169 af 19. september 1978 om behandlingen af ansøgninger fra personer i Danmark i forbindelse med sagsanlæg ved de grønlandske domstole. Cirkulæret tager ikke nærmere stilling til hjemmelsgrundlaget for bevillingen af fri proces, men foreskriver en særlig procedure for ansøgningens indgivelse og oplysningen af sagen, herunder bl.a., at ansøgningen indgives til statsamtet på det sted i Danmark, hvor ansøgeren bor.

Uagtet den manglende lovgivning på området gælder i praksis den ordning, at fri proces kan meddeles af Landsdommeren i Grønland. Som hjemmel angives den finanslovsbevilling, hvoraf udgifterne afholdes.

I Danmark gælder i modsætning hertil formelle regler for bevilling af fri proces, som fremgår af den danske retsplejelovs kapitel 31, §§ 330-336 c. Betingelserne for at opnå fri proces i Danmark er efter § 330, stk. 1, nr. 1 og 2, at personen har rimelig grund til at føre fri proces, og at vedkommende ikke uden at lide væsentlige afsavn kan betale de omkostninger, der er forbundet med sagen. Af § 330, stk. 3, fremgår det, at justitsministeren kan fastsætte regler om, hvornår disse betingelser er opfyldte. Dette sker bl.a. ved justitsministerens årlige bekendtgørelse af de indtægtsgrænser, som skal være afgørende, jf. herved § 330 a.

Landsdommeren har ved sin praksis for bevilling af fri proces til de grønlandske domstole anvendt samme kriterier som efter den danske retsplejelov – herunder de økonomiske betin-

gelser for fri proces i Danmark. Under hensyn til det noget højere omkostningsniveau i Grønland har landsdommeren dog i enkelte tilfælde tilladt fri proces, selvom der har været tale om mindre overskridelser af de danske indtægtsgrænser. Som et yderligere krav i forhold til den danske retsplejelovs regler kræves det imidlertid, at sagen eller sagens omstændighederne skal være af en sådan karakter, at juridisk bistand må anses som nødvendig for at føre sagen. Der gives således ikke fri proces til almindelige civile sager, som føres eller ønskes ført af parten selv eller af en læg rettergangsfuldmægtig (se til forskel herfra nedenfor i kap. 6, om praksis for i et vist omfang at beskikke lægfolk som rettergangsfuldmægtige i ægteskabs- og forældremyndighedssager). Begrundelsen for dette er for det første, at udgiften til en advokat – eller sjældnere; en jurist, der ikke er advokat – i reglen er den eneste udgift, der kan komme på tale for en part i en civil sag. Hertil kommer, at det normalt ikke vil være nødvendigt for en part at lade sig bistå af en rettergangsfuldmægtig, idet procesformen ved de grønlandske domstole tager sigte på selvmødere.

Under hensyn til den manglende regulering af området har reglerne i den danske retsplejelov også i andre henseender været anvendt som vejledende eller udfyldende i forhold til retsvirkningerne af fri proces i Grønland. Dette gælder bl.a. i henseende til spørgsmålet om, hvilke omkostninger det offentlige påtager sig at afholde i medfør af ordningen. Ligesom efter den danske retsplejelov er udgangspunktet således, at den fri proces omfatter samtlige faktiske udgifter ved sagens førelse og oplysning, herunder de sagsomkostninger, som parten måtte blive pålagt at betale til en modpart, der vinder sagen. En særlig undtagelse gøres dog for så vidt angår udgifter til rejser mv., jf. omtalen nedenfor.

I modsætning til den beneficieordning, som gælder efter den danske retsplejelovs § 336, eksisterer der ikke i Grønland en ordning, hvorefter advokater har pligt til at påtage sig beskikkelse for parter, der har fri proces, jf. herved betænkningens afsnit VII, kap. 3.1. Som regel er advokaterne dog villige til at påtage sig beskikkelse, også selvom de ikke selv har indgivet ansøgning om fri proces på partens vegne. Foruden advokater forekommer det i sjældnere tilfælde, at andre jurister på rettens anmodning påtager sig beskikkelse som rettergangsfuldmægtig i forbindelse med fri proces.

Til illustration af antallet af sager, hvori der bevilges fri proces, kan oplyses, at antallet for årene 1993-1998 udgjorde henholdsvis 20, 35, 27, 9, 19 og 22 sager.

Kerneområdet for bevilling af fri proces er sager, som på grund af deres komplicerede karakter behandles af Grønlands Landsret som 1. instans. Fri proces til sager, der verserer ved kredsretterne, gives kun i begrænset omfang. Det kan dog komme på tale, hvis det drejer sig om en sag af en vis kompleksitet, som den pågældende part ikke skønnes selv at kunne føre. Det forekommer endvidere, at der meddeles fri proces i ægteskabs- eller forældremyndighedssager, hvor eventuelt den ene part har antaget en advokat, og den anden herefter søger fri proces med henblik på at få tilsvarende bistand. Begrundelsen kan også være, at den ene part er bosiddende i Danmark, mens den anden befinder sig i den by i Grønland, hvor sagen verserer. I sådanne tilfælde kan der være et særligt behov for parten i Danmark til at antage en

dansk advokat, som kan føre sagen på skriftligt grundlag. Ofte kommer ansøgningen om fri proces da også i sådanne situationer fra advokaten.

Fri proces dækker for det første udgifterne til den juridiske rettergangsfuldmægtig, som har ført sagen på partens vegne. Udgangspunktet for vederlagsfastsættelsen er, at der ydes et arbejdsvederlag, som modsvarer det antal timer, rettergangsfuldmægtigen med rimelighed har anvendt på sagen. Landsdommerens cirkulære om honorar til bisiddere i kriminalsager finder herved anvendelse. Samtidig vurderes det dog, om et sådant vederlag er passende i forhold til de vejledende takster, der i øvrigt finder anvendelse ved fastsættelse af sagsomkostninger i civile sager. Disse takster er i henhold til et landsdommercirkulære de samme, som anvendes af domstolene i Danmark. Findes vederlaget ikke passende i forhold hertil, foretages en skønsmæssig regulering. Fastsættelsen sker ved dømmende ret i forbindelse med sagens afslutning. Det sker dog, at der ikke tages stilling hertil ved sagens afslutning, hvorefter sagen må genoptages for fastsættelse af honoraret. I enkelte tilfælde er vederlaget i stedet blevet fastsat af landsdommeren. Det må antages, at kredsretterne generelt finder det vanskeligt at tage stilling til vederlagsfastsættelsen – ikke mindst som følge af, at der ikke er udstedt nærmere retningslinier.

Fri proces dækker også partens udgifter til oplysning af sagen i form af syn og skøn eller andre sagkyndige erklæringer. Sådanne tiltag er dog forholdsvis sjældne ved de grønlandske domstole.

Omkostninger til rejser og ophold i forbindelse med sagen undtages generelt fra fri proces, hvilket typisk meddeles parten i forbindelse med bevillingen. Denne praksis skal dels ses i lyset af, at sådanne omkostninger som følge af de geografiske og trafikale forhold mv. typisk andrager meget store beløb, dels at der ikke ved de grønlandske domstole kræves fremmøde af en part eller dennes rettergangsfuldmægtig, hvis de pågældende ikke befinder sig, hvor den dømmende ret har sæde.

Vinder modparten sagen, og bliver parten i denne anledning pålagt sagsomkostninger, dækkes også disse af den fri proces. Foruden modpartens eventuelle omkostninger til oplysning af sagen ved syn og skøn eller lignende, vil disse omkostninger alene kunne bestå i et beløb, som er fastsat til dækning af modpartens udgifter til rettergangsfuldmægtig. Dette beløb vil være opgjort af retten efter de af landsdommeren udsendte vejledende takster for henholdsvis inkassosalær og proceduresalær, der som omtalt er de samme, som anvendes i Danmark. Det pålægges ikke parten at godtgøre modpartens eventuelle udgifter til befordring og ophold i forbindelse med sagen. Der henvises i det hele herom til kap. 4.1. ovenfor om omkostningerne i civile sager.

Hvis den part, der er tildelt fri proces, vinder sagen, pålægges det modparten at betale sagsomkostninger med et beløb, som svarer til, hvad denne skulle have betalt, hvis der ikke var fri proces i sagen. Beløbet tilfalder statskassen til (eventuel delvis) dækning af udgifterne ved fri proces.

For så vidt angår forholdet mellem fri proces og eventuelle retshjælpsforsikringer praktiseres samme ordning som i Danmark, således at den fri proces alene dækker de udgifter, der ikke er omfattet af en retshjælpsforsikring, jf. herved den danske retsplejelovs § 330, stk. 2. I Grønland er husstandsforsikringer og dermed også retshjælpsforsikringer dog ikke så udbredt som i Danmark.

Landsdommerens afgørelser om fri proces kan påklages til Civilretsdirektoratet under Justitsministeriet, som også er rekursmyndighed for afgørelser om fri proces, der træffes af statsamterne i Danmark.

5.2.2. Fri proces for personer i Grønland i forbindelse med sagsanlæg ved de danske domstole

Personer i Grønland, der ønsker fri proces i forbindelse med et sagsanlæg ved de danske domstole, kan ligesom personer i Danmark tildeles fri proces efter den danske retsplejelovs regler. I modsætning til, at der ved Justitsministeriets ovenfor omtalte cirkulære nr. 169 af 19. september 1978 er fastsat særlige regler om fri proces ved de grønlandske domstole for personer i Danmark, gælder der ikke særlige regler for ansøgning om fri proces ved de danske domstole for personer i Grønland. Ansøgningen må derfor indgives til den myndighed i Danmark, som efter den danske retsplejelovs § 330, stk. 4 og 5, træffer afgørelse om fri proces. Efter denne bestemmelse tilkommer kompetencen til at meddele fri proces i 1. instans statsamtet på det sted, hvor sagen skal anlægges – for landsretternes vedkommende statsamtet på det sted, hvor sagen skulle have været anlagt, hvis sagen hørte under byretten. Kompetencen til at meddele fri proces i anke- og kæresager har justitsministeren i henhold til § 330, stk. 5. Sagsområdet med fri proces er dog overført af justitsministeren til Civilretsdirektoratet, således at Civilretsdirektoratet træffer afgørelser i disse sager.

I modsætning til den lempelige ordning for parternes fremmøde ved de grønlandske domstole, kræves det ved de danske domstole, at parterne giver møde eller lader sig repræsentere under retsmøderne i sagen. Undlader parten dette, medfører det udeblivelsesvirkning – dvs. for sagsøgers vedkommende, at sagen bliver afvist, og for sagsøgtes, at der (som hovedregel) afsiges dom i overensstemmelse med sagsøgers påstand. Endvidere gælder i Danmark den regel, at advokater har eneret på at føre retssager for andre. Muligheden for ved fri proces (eller på anden måde) at få økonomisk støtte af det offentlige til at lade sig repræsentere af en advokat er således af stor betydning for personer i Grønland, som ikke selv har mulighed for at møde, og som er uden midler til at afholde omkostningerne til en advokat i Danmark.

Et særligt problem kan gøre sig gældende, hvor en person i Grønland ved de grønlandske domstole har opnået dom over en anden person, som forinden opfyldelsen af dommen er flyttet til Danmark. Skal dommen herefter tvangsfuldbyrdes, må dette som følge af skyldnerens ændrede værneting ske ved fogedretten i Danmark. Efter den danske ordning er der imidlertid ikke praksis for at bevilge fri proces alene med henblik på tvangsinddrivelse, hvilket kan medføre, at den ubemidlede domhaver i Grønland får vanskeligt ved at inddrive sit krav ved en dansk fogedret.

5.3. Kommissionens overvejelser og forslag

Af kommissoriet fremgår det, at kommissionen i forbindelse med udarbejdelsen af et udkast til revision af den grønlandske retsplejelov bl.a. skal være opmærksom på behovet for lovfæstelse af regler om fri proces.

Kommissionen har i tilslutning hertil foretaget en samlet vurdering af, om borgernes muligheder for retlig vejledning og bistand er tilstrækkelige, når henses til de ordninger, der i øvrigt gælder på området. Det er kommissionens opfattelse, at forslagene til den fremtidige ordning om fri proces sammenholdt med de i indledningen omtalte forslag til retlig bistand i øvrigt, vil danne grundlag for en samlet ordning, der som helhed vil sikre borgerne den fornødne vejledning og bistand til varetagelsen af retlige interesser.

5.3.1. Fri proces

Under forudsætning af, at den fremtidige ordning for civile sagers behandling indrettes i overensstemmelse med kommissionens forslag, må det antages, at det fremtidige behov for fri proces i hovedsagen vil svare til det nuværende. I forhold til Danmark vil behovet således bl.a. være begrænset af, at den grønlandske retsplejeordning tager sigte på selvmødere, således at parterne i reglen ikke vil have behov for at lade sig bistå af en rettergangsfuldmægtig. Hertil kommer, at omkostningerne til vidner foreslås som hovedregel at skulle afholdes af det offentlige. Samlet betyder disse forslag, at det ofte vil være forbundet med kun begrænsede udgifter for parten at føre en civil sag. Dette gælder også efter kommissionens forslag til, hvorledes der skal forholdes med fordelingen af udgifterne parterne imellem, jf. herved kap. 4.2.6. og kommissionens forslag om indførelse af retsafgifter i civile sager og fogedsager, jf. kap. 4.2. ovenfor.

Behovet for fri proces ses herefter ligesom i dag navnlig at gøre sig gældende for de tilfælde, hvor en part – som følge af sagens karakter eller omstændighederne omkring sagen i øvrigt – har brug for en juridisk rettergangsfuldmægtigs bistand til varetagelsen af sine interesser.

Kommissionen foreslår derfor, at der indføres regler i retsplejeloven, som regulerer spørgsmålet om fri proces. Når bortses fra kravet om, at fri proces alene kan bevilges, hvor en part skønnes at have behov for juridisk bistand, foreslås det, at reglerne udformes svarende til reglerne i den danske retsplejelovs kapitel 31. Ved justitsministerens fastsættelse af indtægtsgrænser for tildeling af fri proces for personer bosiddende i Grønland bør der dog foretages en vurdering af, om de økonomiske forhold i Grønland kan begrunde, at der fastsættes andre indtægtsgrænser.

Forslaget om at opretholde en ordning, hvorefter fri proces kun kan bevilges, hvis parten efter sagens karakter mv. må antages at have behov for en juridisk rettergangsfuldmægtig, er forbundet med visse konsekvenser, som afviger fra ordningen i Danmark. Det kommer til udtryk i de tilfælde, hvor parten opfylder de økonomiske betingelser for fri proces, men hvor fri pro-

ces er udelukket, fordi parten efter sagens karakter mv. må antages selv at kunne føre sagen. I sådanne tilfælde vil der på trods af partens økonomiske situation ikke være dækning fra det offentlige af eventuelle udgifter til syn og skøn eller til sagsomkostninger, som parten måtte blive pålagt at betale til modparten.

Efter kommissionens opfattelse kan ulempen vedrørende den manglende dækning af udgifter til syn og skøn bedst afhjælpes ved at indføre en særskilt bestemmelse, hvorefter dommeren får adgang til at beslutte, at det offentlige afholder partens omkostninger til syn og skøn. For en sådan løsning taler også den omstændighed, at dommeren på baggrund af sit kendskab til sagen vil være nærmest til at vurdere, hvorvidt gennemførelsen af syn og skøn er rimeligt begrundet. Vedrørende de sagsomkostninger, som parten måtte blive pålagt at betale til modparten, finder kommissionen derimod ikke grundlag for at foreslå indført en ordning, hvorefter det offentlige kan påtage sig sådanne udgifter også uden for det foreslåede område for fri proces. Begrundelsen for dette er, at der efter de stillede forslag til fastsættelse af omkostninger parterne imellem ikke skønnes at blive tale om beløb, som i væsentlig omfang overstiger de inkassoomkostninger, parten skulle have betalt også forud for sagens behandling i retten. Der henvises i denne forbindelse til kap. 4.2. ovenfor om omkostningerne i civile sager, hvoraf det fremgår, at pålagte sagsomkostninger i civile sager, hvori der ikke skønnes behov for bistand af en juridisk rettergangsfuldmægtig, maksimalt foreslås fastsat til et beløb, der svarer til et inkassosalær.

I modsætning til den gældende ordning bør kompetencen til at tildele fri proces efter kommissionens opfattelse henlægges til et regi uden for domstolene. Baggrunden for dette er et principielt synspunkt om, at landsdommeren – eller andre dommere – ikke bør træffe administrative beslutninger i sager, som senere kan blive forelagt vedkommende til judiciel prøvelse. Dette gælder navnlig inden for området for fri proces, hvor en stillingtagen til ansøgningen bl.a. kræver en vurdering af, om parten har rimelig grund til at føre proces. En sådan vurdering kan vanskeligt foretages uden på forhånd at danne sig et vist indtryk af sagen og dens mulige udfald, hvilket af habilitetsmæssige årsager er uheldigt for en dommer – herunder navnlig for parternes opfattelse af dommeren som en ikke forudindtaget person.

Under forudsætning af, at domstolene fortsat skal henhøre under staten, foreslår kommissionen herefter, at kompetencen til at træffe afgørelse om fri proces henlægges til Rigsombudsmanden i Grønland. Dette svarer til, at kompetencen i Danmark hører under statsamterne, ligesom det i øvrigt findes mest rimeligt, at en statslig myndighed forestår administrationen af ordningen, hvis omkostningerne til fri proces fortsat skal afholdes af statskassen.

I Danmark er det som ovenfor nævnt sådan, at Civilretsdirektoratet træffer afgørelse om fri proces i anke- og kæresager. For Grønlands vedkommende foreslås, at Rigsombudsmanden i Grønland ikke alene tager stilling til ansøgninger om fri proces i sager ved kredsretterne og Retten i Grønland, men også i sager ved Grønlands Landsret. Forslaget har til formål at sikre indsigten med de grønlandske forhold ved behandlingen af ansøgninger om fri proces til grønlandske domstole. For så vidt angår ansøgninger om fri proces til Højesteret foreslås, at kompetencen også for Grønlands vedkommende skal være hos Civilretsdirektoratet.

Rigsombudsmandens afgørelse om fri proces vil kunne påklages til Civilretsdirektoratet, der også i andre henseender er rekursmyndighed for de afgørelser, som træffes af Rigsombudsmanden i Grønland. Denne klageordning svarer til, hvad der i dag gælder for påklage af landsdommerens afgørelser om fri proces. Desuden svarer det til rekursordningen for klager over afgørelser om fri proces, som er truffet af statsamterne i Danmark.

For personer i Danmark, der søger fri proces i forbindelse med sagsanlæg ved de grønlandske domstole, bør der som hidtil være mulighed for at indgive ansøgningen til det statsamt i Danmark, hvor ansøgeren bor, hvorefter ansøgningen kan videresendes til Rigsombudsmanden i Grønland. Samtidig skal den pågældende ansøger dog også kunne vælge at sende ansøgningen direkte til Rigsombudsmanden i Grønland. For personer i Grønland, der søger fri proces i forbindelse med sagsanlæg ved de danske domstole, foreslås nedenfor under pkt. 5.3.2. en tilsvarende ordning. Generelt forudsættes det, at statsamterne i Danmark og Rigsombudsmanden i Grønland skal yde hinanden gensidig støtte i forbindelse med sagsbehandlingen – herunder også for så vidt angår eventuel vejledning af de parter, der henvender sig med anmodning om fri proces i den anden del af riget.

For generelt at lette borgernes adgang til ordningen for fri proces foreslås det, at der udfærdiges letforståelige blanketter til brug for ansøgningen om fri proces. Blanketterne skal foreligge på såvel grønlandsk som dansk og bør følges af den fornødne skriftlige vejledning. Foruden at kunne indhentes ved henvendelse til rigsombudsmanden bør de pågældende blanketter findes hos domstolene og de advokater, som udøver retshjælp, hvor blanketterne skal kunne udleveres og om fornødent udfyldes i forbindelse med vejledning af parterne.

For at sikre domstolenes muligheder for at kunne beskikke en advokat bl.a. som rettergangsfuldmægtig i forbindelse med fri proces foreslår kommissionen, at der indføres en beneficieordning, hvorefter advokater, som efter ansøgning er antaget under ordningen, har pligt til at påtage sig sådan beskikkelse, jf. nærmere afsnit VII, kap. 3.2.4.

Det vederlag, som i medfør af den fri proces skal tilkomme partens rettergangsfuldmægtig, foreslås som udgangspunkt fastsat på samme måde som i tilfælde, hvor der ikke er meddelt fri proces, jf. herved kap. 4.2.6. ovenfor. Dette er en mindre ændring i forhold til i dag, jf. herved pkt. 5.2.1. ovenfor. Det kan dog ikke afvises, at den beskikkede rettergangsfuldmægtigs tidsforbrug i sagen kan spille en noget større rolle for vederlagsfastsættelsen, end det ellers er tilfældet. Dette skyldes navnlig, at den beskikkede rettergangsfuldmægtig ikke som i andre tilfælde kan kræve betaling af parten for det arbejde, der måtte overstige det af retten fastsatte salær. Vederlagsfastsættelsen bør således ske under rimelig hensyntagen til, at den beskikkede rettergangsfuldmægtig får en passende honorering for det nødvendige arbejde, som er udført. Der bør udstedes vejledende retningslinier til brug for vederlagsfastsættelsen, så navnlig kredsretterne har det fornødne grundlag for at tage stilling hertil.

Foruden udgifter til en rettergangsfuldmægtigs vederlag forudsættes den fri proces i modsætning til den hidtidige praksis at kunne omfatte udgifter til befordring og ophold for parten

og/eller dennes rettergangsfuldmægtig. Afholdelse af udgifterne i medfør af den fri proces må dog forudsætte, at disse står i et rimeligt forhold til sagens værdi og betydning, herunder til betydningen af, at parten og/eller rettergangsfuldmægtigen kommer til stede. Eventuelt kan det i forbindelse med tildelingen af fri proces meddeles parten, at de omhandlede omkostninger kun afholdes af det offentlige, hvis den ret, som behandler sagen, anser de pågældende omkostninger for nødvendige. Det må herefter være op til parten på forhånd at få rettens stillingtagen hertil, ligesom retterne i øvrigt bør være opmærksomme på spørgsmålet om eventuelle omkostningers afholdelse, forinden der kræves fremmøde af en part og/eller en rettergangsfuldmægtig, som befinder sig andetsteds. Afholdelse af udgifter til ophold og befordring er generelt omtalt under kap. 4.2.5. ovenfor, hvortil henvises.

Endvidere vil den fri proces som hidtil skulle omfatte udgifter til syn og skøn og indhentelse af andre sagkyndige erklæringer, som har tjent til sagens oplysning.

Personer, der er meddelt fri proces, skal ikke kunne pålægges at erstatte det offentlige udgifterne til vidneførsel.

Endelig skal den fri proces omfatte de omkostninger, som parten måtte blive pålagt at betale modparten. På tilsvarende måde skal en tabende modpart kunne pålægges at betale omkostninger til det offentlige, hvis der er meddelt fri proces. Disse omkostninger skal fastsættes som i tilfælde, hvor der ikke er meddelt fri proces.

Med kommissionens forslag om indførelse af retsafgift i civile sager og fogedsager, må det forventes, at der, på grund af den økonomiske situation hos en stor del af befolkningen i Grønland, kunne opstå et behov – i højere grad end i Danmark – for bevilling af fri proces med hensyn til retsafgiften. Derfor foreslås, at der efter reglerne om fri proces skal kunne ske fritagelse for afholdelse af retsafgiften ved, at bevilling om fri proces efter omstændighederne begrænses til en fritagelse for retsafgiften.

5.3.2. Fri proces for personer i Grønland til sager ved de danske domstole

Som det fremgår af beskrivelsen af den gældende ordning, må personer i Grønland, der ønsker fri proces i forbindelse med sagsanlæg ved de danske domstole, indgive ansøgning herom ved de myndigheder i Danmark, som efter den danske retsplejelov er tillagt kompetencen på området.

Efter kommissionens opfattelse er det uhensigtsmæssigt, at muligheden for at opnå fri proces ved de danske domstole på denne måde forudsætter et nærmere kendskab til reglerne i den danske retsplejelov – herunder til værnetingreglerne, som er afgørende for, hvilket statsamt der skal behandle ansøgningen. Erfaringerne fra retshjælpen i Nuuk viser også, at befolkningen i Grønland dels ikke har kendskab til muligheden for at søge om fri proces ved de danske domstole, dels ikke ser sig i stand til på egen hånd at udfærdige og fremsende en ansøgning herom til den rette danske myndighed.

Kommissionen foreslår på denne baggrund, at der indføres en ordning, hvorefter ansøgninger fra personer i Grønland om fri proces i forbindelse med sagsanlæg ved de danske domstole kan indgives til rigsombudsmanden, som herefter videresender ansøgningen til den rette danske myndighed. Ansøgningen skal dog også kunne fremsendes direkte til den rette danske myndighed. En tilsvarende ordning er foreslået fortsat at skulle gælde for personer i Danmark, der søger om fri proces i Grønland, jf. herved pkt. 5.3.1. ovenfor.

Med henblik på den særlige situation, der er beskrevet ovenfor under pkt. 5.2.2., hvor en dom, der er afsagt i Grønland, skal fuldbyrdes ved fogedretten i Danmark, foreslås det som en undtagelse til den danske praksis på området, at personer i Grønland skal kunne meddeles fri proces alene med henblik på tvangsfuldbyrdelse. Dette antages at kunne gennemføres inden for den gældende lovgivnings rammer.

Kapitel 6. Særlige civile sagers behandling

6.1. Gældende ret

I retsplejelovens kapitel 4 er der særlige regler om visse sager, der som udgangspunkt behandles som civile sager, men som adskiller sig på visse punkter. Det drejer sig om sager om skifte af konkursbo og dødsbo, om ægteskabs- og forældremyndighedssager, sager om faderskab og fastsættelse af bidrag til børn, sager om umyndiggørelse og lavværgemål, prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse og prøvelse af adoption uden samtykke. I disse sager har retten en videregående forpligtelse til at medvirke til, at sagen er forsvarligt oplyst, og retten er som udgangspunkt ikke bundet af parternes påstande. Ægteskabssager, skifte af dødsboer og faderskabssager mv. behandles af kredsretterne, mens skifte af konkursboer sker ved Grønlands Landsret. Der er hjemmel til at beskikke bisidder i sagerne.

6.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Der er tradition for, at reglerne om behandling af disse særlige civile sager (de processuelle regler) revideres i forbindelse med, at der indføres ny (materiel) lovgivning på området. I november 1998 nedsatte Justitsministeriet en arbejdsgruppe, forankret i Civilretsdirektoratet, der skulle komme med forslag til en ajourføring af den familieretlige lovgivning mv. i Grønland. I arbejdet deltog repræsentanter fra Rigsombudsmanden i Grønland, Civilretsdirektoratet og i den indledende fase også fra Grønlands hjemmestyre. I april 2002 afleverede arbejdsgruppen en rapport "Gennemgang af den familieretlige lovgivning og reglerne om fri proces og retshjælp i Grønland" til Justitsministeriet. Gennemgangen af regelsættene er sket til og med februar 2002, og omfatter også den nye børnelov, der trådte i kraft i Danmark den 1. juli 2002. Rapporten gennemgår de grønlandske og danske regler på det familieretlige område og reglerne vedrørende fri proces og retshjælp. I rapporten er der givet en række indstillinger om ajourføring af de grønlandske regler, som efter arbejdsgruppens opfattelse vil være hensigtsmæssige at foretage.

På baggrund af rapporten sendte Justitsministeriet i maj 2002 et udkast til en plan for en ajourføring af den grønlandske familieretslovgivning til Rigsombudsmanden i Grønland. Efter planen vil der blive fremsat forslag til bl.a. lov om international fuldbyrdelse af forældremyndigheds-afgørelser (børnebortførelseslov), forslag til lov forældremyndighed og samvær, forslag til ny ægteskabslovgivning, forslag til lov om adoption og forslag til værgemålslov.

I forbindelse med fremsættelse af lovforslagene vil der blive fremsat forslag til ændringer i retsplejeloven og kriminalloven i det omfang, lovforslagene på det familieretlige område forudsætter sådanne konsekvensændringer. Kommissionen kan tilslutte sig, at det er mest hensigtsmæssigt, at de materielle og de processuelle regler ses i sammenhæng og revideres samtidig.

Kommissionen har derfor ikke medtaget ændringer i lovudkastet til henholdsvis retsplejelov og kriminallov som følge af den planlagte ajourføring på det familieretlige område.

Muligheden for beskikkelse af bisidder foreslås således opretholdt. Kommissionen har i den forbindelse overvejet, hvorvidt det vil være muligt at inddrage de kommende forsvarere i disse sager. Det vil forudsætte, at familieretlige emner kan inddrages i uddannelsen som autoriseret forsvarer. Det er formentlig ikke for tiden hensigtsmæssigt, idet styrkelsen af forsvarernes færdigheder på det kriminalretlige område bør have første prioritet, men det er kommissionens forhåbning, at noget sådant vil være muligt på længere sigt.

Også i disse sager bør parterne kunne deltage via videokonferenceudstyr eller telefon. Kommissionen foreslår, at en part skal kunne deltage i et retsmøde under forberedelsen via videoforbindelse eller telefon, medmindre dette er uhensigtsmæssigt. I domsforhandling kan deltagelse ske via videoforbindelse, hvis dette af særlige grunde er hensigtsmæssigt, men kun undtagelsesvis via telefon. Er der berammet en procedure i en skiftesag, bør der gælde de sædvanlige regler for domsforhandling i civile sager. Disse regler vil efter forslaget komme til at gælde i kraft af henvisningen til, at sagerne behandles som civile sager i det omfang, der ikke er givet særlige regler herfor.

Kapitel 7. Økonomiske konsekvenser

7.1. Personale, domsmænd og vidner

De ændringer, som forslagene til nye regler om behandlingen af civile sager medfører i henseende til personale og domsmænd, er beskrevet og beregnet i afsnit VI, kap. 7, og er derfor ikke medtaget her. Heller ikke udgifter til vidner og anskaffelse af telefon- og videoudstyr er omtalt her, da det er behandlet i afsnit VIII, kap. 13, hvortil der henvises.

7.2. Parters og rettergangsfuldmægtiges rejser mv.

En øget iagttagelse af bevisumiddelbarhedsprincippet vil alt andet lige medføre, at parter og rettergangsfuldmægtige i højere grad skal rejse for at kunne afgive forklaring eller møde direkte for den dømmende ret. Da kommissionen foreslår, at udgifterne hertil skal kunne afholdes af det offentlige, vil det kunne medføre øgede udgifter for det offentlige i form af udgifter til rejser og ophold, tabt arbejdsfortjeneste mv. Det er imidlertid vanskeligt at skønne over, af hvilken størrelse udgiften vil blive, idet merudgifterne vil afhænge af, dels i hvilket omfang retterne benytter adgangen til at pålægge den tabende part at afholde udgifterne, dels i hvilket omfang der kan anvendes videomøder til afhøring af bl.a. fjerntboende parter. Pålægger retterne kun i beskedent omfang den tabende part at afholde udgifterne ved sagen, vil det offentlige kunne kære omkostningsafgørelsen og dermed få fastlagt en praksis for, hvornår det offentlige også endeligt skal afholde udgifterne til førelsen af en civil sag. Det er endvidere kommissionens opfattelse, at de foreslåede muligheder for anvendelse af telefon- og videomøder vil kunne anvendes i et så betydeligt omfang, at der hermed vil kunne opnås en effektivisering, således at udgifterne ikke vil blive af væsentlig betydning. Der er derfor ikke ved beregningen af udgifterne ved kommissionens forslag medtaget nogen udgifter hertil, bortset fra det beløb, der er afsat til anskaffelse af telefon- og videoudstyr.

7.3. Udgifter til fri proces

Udgifterne til fri proces udgjorde i 1999 ca. 1.363.000 kr. Da der ikke betales retsafgift i Grønland, og da udgifter til vidner altid afholdes af det offentlige, må dette samlede beløb i hovedsagen antages at vedrøre vederlag mv. til de beskikkede rettergangsfuldmægtige. Der kan dog tillige indgå omkostninger, som den part, der har fri proces, måtte være pålagt at betale til modparten.

I henseende til fri proces antages kommissionens forslag ikke at indebære yderligere omkostninger i forhold til de gældende. Omkostningerne forudsættes som hidtil at skulle afholdes over det danske domstolsvæsens generelle konti, medmindre retsvæsenet overgår til hjemmestyret.

Personalemæssigt foreslår kommissionen, at kompetencen til at behandle ansøgninger om fri proces overføres fra Landsdommeren i Grønland til Rigsombudsmanden i Grønland. Antallet af fri processager har i årene fra 1993 udgjort mellem 9 og 37 og udgør derfor ikke noget stort

antal. Overførslen vil medføre en vis mindre belastning af Grønlands Landsret – eller Retten i Grønland, som der personalemæssigt skal sammenlignes med – og en vis merbelastning af rigsombudsmanden. Under hensyn til det begrænsede sagsantal er der ikke anført nogen særskilt reduktion/forøgelse i forbindelse med denne kompetenceændring, men forholdet må naturligvis indgå i de samlede konsekvenser af forslag, der overfører kompetence fra retterne til rigsombudsmanden.

7.4. Særlige civile sager

Som det fremgår af kap. 6 ovenfor har kommissionen ikke foretaget nogen tilbundsgående vurdering af reglerne om de særlige civile sager, da disse regler hører sammen med de materielle regler herom, der ikke er en del af kommissionens kommissorium. Hertil kommer, at de i praksis vigtigste regler – sagerne om ægteskab og forældremyndighed – er under revision på baggrund af den rapport, der i marts 2002 blev afgivet af en arbejdsgruppe nedsat under Civilretsdirektoratet. I det omfang, forslagene derfra giver anledning til beskikkelse af bisiddere i større omfang end i dag, vil det naturligvis medføre øgede udgifter.

Personalemæssigt må det forventes at medføre væsentlige ændringer for kredsretterne og rigsombudsmanden, hvis der i disse sager skal gennemføres en kompetencedeling, der i det væsentlige svarer til den danske, således at kun de sager, hvori der er tvist, skal behandles af kredsretterne. De nærmere konsekvenser af arbejdsgruppens forslag kan ikke opgøres i denne forbindelse. Det må dog antages, at der vil forsvinde over 1.000 sager fra kredsretterne, hvoraf anerkendelse af faderskab udgør ca. 700. I hvilket omfang denne ændring vil føre til belastning af rigsombudsmanden, vil bl.a. afhænge af muligheden for skriftlig behandling af faderskabsanerkendelser og aftaler om fælles forældremyndighed mv.

7.5. Retsafgift

Med kommissionens forslag til indførelse af en ordning med retsafgift må der – i forhold til danske forhold – forventes at blive tale om et væsentligt lavere økonomisk indtægtsniveau navnlig som følge af, at retsafgiftsordningen kun indføres for civile sager og fogedsager, og at retsafgiftens størrelsen i sig selv er væsentlig mindre end f.eks. den danske retsafgiftsordning.

Kommissionen finder det ikke muligt at vurdere, om indførelse af retsafgifter vil påvirke antallet af civile sager i Grønland og i givet fald påvirkningens størrelse. Viser det sig, at indførelse af retsafgift vil føre til en reduktion i sagsantallet til et niveau som det færøske og danske, vil de betydeligste konsekvenser af indførelse af en retsafgiftsordning blive, at antallet af sager ved kredsretterne vil blive reduceret med 2.500-3.000 sager. Sammen med overførslen af de familieretlige sager fra retsvæsenet til rigsombudsmanden vil det kunne føre til en halvering af sagstallet, ligesom også antallet af ankesager vil falde betydeligt.

Det er meget vanskeligt at vurdere de samlede indtægter ved indførelse af retsafgifter i civile sager og fogedsager. Baseret på et forsigtigt skøn forventes indtægterne at udgøre **ca. 2,6 mio. kr.**

Afsnit X

Kriminalsagers behandling

Kapitel 1. Indledende bemærkninger

1.1. Indledning

I det følgende afsnit beskrives gældende ret samt kommissionens overvejelser og forslag om kriminalsagers behandling.

Opbygningen af fremstillingen følger i vidt omfang den systematik, som de gældende regler i retsplejeloven om kriminalsagers behandling er baseret på. Det vil sige, at gennemgangen bygger på det kronologiske forløb i en kriminalsag med en række indledende kapitler om værneting, påtalen, herunder de centrale regler om påtaleundladelse, og sigtedes forsvar samt forurettedes stilling i kriminalretsplejen (kap. 2-5). Dernæst behandles efterforskningsdelen i kriminalsagen, herunder reglerne om anholdelse, tilbageholdelse og tvangsindgreb (kap. 6-9). Herefter følger den indenretlige sagsbehandling fra tiltalerejsning over domsforhandling til domsafsigelse (kap. 10-12). Endelig behandles spørgsmålet om erstatning for kriminalretlig forfølgning (kap. 13). De økonomiske konsekvenser af kommissionens forslag vedrørende kriminalsagers behandling er behandlet samlet i kap. 14.

1.2. Retsplejen i Grønland

Ved overvejelserne om udformningen af regler om kriminalsagers behandling er der taget udgangspunkt i, hvorledes det grønlandske samfund ser ud i dag og må forventes at udvikle sig i årene fremover. Det er i denne forbindelse karakteristisk, at retsanvendelsen i Grønland efter kommissionens forslag også i fremtiden i vidt omfang vil inddrage aktører uden juridisk kandidateksamen, hvilket der må tages hensyn til. Der må ligeledes lægges vægt på, at reglerne skal gælde for befolkningen såvel i byer som i bygder og skal fungere i et samfund, der dels er geografisk meget spredt, dels på nogle områder er præget af traditioner, og på andre områder er et samfund i rivende udvikling.

1.3. Internationale forpligtelser

Efter kommissoriet skal kommissionen i forbindelse med overvejelserne om en nyordning af retsvæsenet bl.a. påse, at det grønlandske retsvæsen lever op til de internationale forpligtelser, som gælder for hele riget, herunder navnlig forpligtelserne på menneskerettighedsområdet.

Netop hensynet til menneskerettigheder har haft en særlig central placering i kommissionens vurdering af den gældende retstilstand, samt ved vurderingen af behovet for ændringer og

tilføjelser i reguleringen af kriminalsagers behandling. Vurderingerne har medført, at kommissionen foreslår, at en række fundamentale kriminalprocessuelle principper skal fremgå direkte af lovteksten.

I grundlaget for kommissionens overvejelser med hensyn til de menneskeretlige aspekter ved kriminalsagers behandling er bl.a. indgået et notat fra Justitsministeriet af 14. maj 2001 om det grønlandske retsvæsen i relation til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention samt et notat fra Det Danske Center for Menneskerettigheder af 19. august 1994 om samme spørgsmål. Notaterne er optrykt som bilag til betænkningen.

1.4. Vurdering i lyset af danske regler

Kommissionens gennemgang og vurdering af gældende ret er endvidere sket på baggrund af en sammenligning med den danske retsplejelovs bestemmelser om behandlingen af straffesager, ligesom væsentlige emner i den retspolitiske debat, bl.a. om ofres stilling i kriminalprocessen, er indgået i kommissionens overvejelser. Kommissionen finder anledning til at understrege, at det danske og det grønlandske samfund er så forskellige, at intet regelområde uden videre kan overføres fra Danmark til Grønland. Men de danske regler og de tanker, som de baseret på, kan være en inspirationskilde for ordningen vedrørende Grønland.

I forlængelse heraf kan det nævnes, at en stor del af de gældende bestemmelser om kriminalsagers behandling fremstår som uændrede i forhold til retsplejeloven af 1951. De kan i sproglig henseende derfor forekomme mindre tidssvarende. På den baggrund er det ved udformningen af de foreslåede bestemmelser i lovudkastet fundet hensigtsmæssigt at gøre sproget mere enkelt og nutidigt. Dette gælder både for så vidt angår de af bestemmelserne i den grønlandske retsplejelov, der foreslås bevaret, såvel som de nye bestemmelser i lovudkastet.

1.5. Øvrige bemærkninger

De overvejelser og forslag, som er gengivet i de følgende kapitler, bygger på en konstatering af et bestående eller forventet behov for ændret og/eller ny processuel regulering.

Som grundlag for kommissionens identifikation af de områder, hvor en sådan regulering må anses for særlig påkrævet for så vidt angår behandlingen af kriminalsager i retten, er bl.a. anvendt Helene Brochmanns rapport "I kredsretten – En undersøgelse af parters og tiltaltes oplevelse af retshandlingen i de grønlandske kredsretter". Rapporten bygger på en undersøgelse iværksat af en forskningsgruppe nedsat under kommissionen. Undersøgelsen har taget udgangspunkt i interviews med kriminalsagens aktører, dvs. tiltalte, bisidder, anklager og dommer. Rapporten er nærmere beskrevet i afsnit VI, kap. 3.

Som det vil fremgå af det følgende, forekommer der variationer med hensyn til fremstillingens intensitet i de emner, som kommissionen har behandlet. Noget tilsvarende gør sig gældende for så vidt angår udformningen af kommissionens lovudkast, hvor detaljeringsgraden ligeledes veksler. Dette skal ikke opfattes som indeholdende en vurdering af, at visse emner er

af så underordnet betydning, at de ikke bør gøres til genstand for nærmere behandling. Variationen i fremstillingen skyldes derimod, at nogle emneområder inden for kriminalretsplejen er af en så grundlæggende karakter og ofte også af så vidtrækkende betydning for de implicerede parter, at kommissionen har fundet det nødvendigt at lægge tyngden i fremstillingen på disse områder, og herunder også anvende en mere detaljeret lovgivningsteknik i udkastet til retsplejelov, end det har været tilfældet på andre områder. Dette gælder f.eks. regler om påtalen, adgangen til forsvarerbeskikkelse og herunder forsvarerens beføjelser, samt grundlæggende processuelle principper, f.eks. om bevisumiddelbarhed, kontradiktion og om den tiltaltes tilstedeværelse i retten.

Om de tilsvarende overvejelser, der knytter sig særligt til de kriminalprocessuelle tvangsindgreb, henvises nærmere til kap. 6.

For så vidt angår emner af mere formel karakter, herunder bestemmelser i retsplejeloven, der navnlig har karakter af ordensforskrifter, er fremstillingen koncentreret om de emner, hvor kommissionen i forbindelse med sin gennemgang særligt har fundet behov for ændringer. Det gælder f.eks. regler om anklageskriftets udformning, indgivelse og berigtigelse mv..

Endelig skal kommissionen bemærke, at en højere detaljeringsgrad i den processuelle lovgivning, herunder indførelse af en række formelle regler, vil kunne indebære en udvikling i retning af flere såkaldt "tekniske frifindelser", dvs. kriminalsager, hvor der sker frifindelse allerede fordi en formel regel vedrørende sagens behandling ikke er overholdt. Bortset fra de tilfælde, hvor den manglende overholdelse af formelle regler må antages at have haft en væsentlig indflydelse, herunder ikke mindst i relation til den tiltaltes mulighed for at forsvare sig, finder kommissionen en sådan udvikling uhensigtsmæssig, og det er således tilsigtet også på det kriminalprocessuelle område at fastholde en fornuftig og fleksibel retsanvendelse i den grønlandske retspleje, som sikrer, at skyldige bliver dømt, og uskyldige bliver frifundet.

Kapitel 2. Værneting

2.1. Gældende ret

Retsplejelovens regler om værneting for kriminalsagers behandling findes i lovens kapitel 5, §§ 1-4, der har følgende indhold:

> **§ 1.** En kriminel sag kan indbringes for den ret, i hvis kreds handlingen er begået.
> *Stk. 2.* Består forbrydelsen af flere handlinger eller foreligger der flere forbrydelser, som er foretaget i forskellige retskredse, kan forfølgning ske ved en hvilken som helst af de retter, om hvilke der opstår spørgsmål.
> *Stk. 3.* Som gerningsstedets værneting med hensyn til handlinger, der begås uden for grønlandsk søterritorium ombord på skib, anses den ret, til hvis kreds skibet ved sin hjemkomst til Grønland først ankommer.
>
> **§ 2.** Kriminelle sager skal endvidere kunne indbringes for den ret, i hvis kreds sigtede bor eller opholder sig.
>
> **§ 3.** Ved valget af værneting vil der navnlig være at tage hensyn til, hvor sagen bedst vil kunne opklares, og ved hvilken ret bevisførelsen, herunder navnlig førelsen af vidner, lettest vil kunne ske.
>
> **§ 4.** Retten kan træffe bestemmelse om, at en kriminel sag overflyttes til en anden ret, som efter foranstående regler er lovligt værneting, når der på grund af vidners bopæl eller af anden grund skønnes at være ganske særlig anledning til sagens overflytning. Beslutning herom tages af den ret, ved hvilken forfølgningen er begyndt, når den anden ret er indforstået med overflytningen, og ellers af landsdommeren.

Som det fremgår, kan en kriminalsag behandles enten ved retten i den kreds, hvor handlingen er begået, eller ved den ret, i hvis kreds sigtede bor eller opholder sig. Ved valget af værneting efter de to bestemmelser skal der tages hensyn til, hvor sagen bedst vil kunne opklares, jf. § 3, men værnetingene er – i modsætning til reglerne i den danske retsplejelovs kapitel 63 – i øvrigt ligestillede.

Den umiddelbare valgmulighed efter §§ 1-2 (og dermed også princippet for valg af værneting i § 3) tilkommer politiet i forbindelse med foreløbige retsskridt, der kræver rettens medvirken, eller ved indlevering af anklageskrift til retten, hvorimod overførselsadgangen efter § 4 retter sig mod domstolene.

I de specielle bemærkninger til §§ 1-4 i det oprindelige forslag til retsplejelov, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5249) anføres bl.a. følgende om baggrunden for den valgte udformning af værnetingreglerne:

> "Ved udformningen af værnetingregler for kriminelle sager har man haft for øje, at det på grund af de særlige forhold i Grønland er af betydning, at bestemmelserne bliver så smidige som muligt. I § 1 fastslås i overensstemmelse med hovedprincippet i dansk retspleje gerningsstedets værneting, der imidlertid i modsætning til retsplejeloven kun er gjort fakultativt, idet der endvidere i § 2 er givet adgang til at anlægge en kriminel sag dér, hvor sigtede bor eller opholder sig."

2.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Det er kommissionens overordnede opfattelse, at der også med hensyn til reglerne om værneting må lægges vægt på at fastholde fleksibilitet og smidighed som en grundlæggende forudsætning i kriminalretsplejen, jf. citatet ovenfor fra forarbejderne til de gældende værnetingregler. Formelle regler, f.eks. om værneting, bør således ikke have den utilsigtede følge, at sags-

behandlingstiden forlænges, eller at sagen eventuelt fremmes på et sted, som i forhold til de implicerede parters bopæls- eller opholdssted, må anses for uhensigtsmæssigt. Samtidig må hensynet til fleksibilitet mv. varetages i lyset af de principper, der skal sikre den tiltaltes retstilling i kriminalprocessen, f.eks. den tiltaltes ret til at være til stede under domsforhandlingen, jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6.

De gældende regler om værneting må i alt væsentligt vurderes som tidssvarende, og der ses efter kommissionens vurdering ikke at være behov for større og mere grundlæggende ændringer. På enkelte punkter har kommissionen dog fundet behov for en ajourføring af reglerne om værneting.

Som beskrevet ovenfor i pkt. 2.1. kan retten i medfør af retsplejelovens kapitel 5, § 4, træffe bestemmelse om overflytning af en kriminalsag til en anden ret, der er lovligt værneting, når der på grund af vidners bopæl eller af anden grund skønnes at være *ganske særlig anledning* til sagens overflytning.

Kommissionen foreslår en ændret formulering af bestemmelsen, så betingelserne for overflytning lempes. Dette indebærer, at retten vil kunne træffe bestemmelse om overflytning til en anden ret, når det på grund af vidners bopæl eller af anden grund *skønnes hensigtsmæssigt*.

Desuden foreslår kommissionen, at der skabes adgang for Retten i Grønland til at bestemme, at en sag skal behandles ved en kredsret, der *ikke i øvrigt er værneting* efter de foranstående regler. Dette vil f.eks. kunne ske i tilfælde, hvor samtlige vidner i en sag er bosat eller opholder sig på et sted, der ikke er gerningsstedets eller den sigtedes bopæls-/opholdsværneting. I denne situation vil hensynet til sagens opklaring og forfølgning med styrke kunne tale for, at sagen behandles på det sted, hvor vidnerne bor eller opholder sig, men naturligvis forudsat at hensynet til tiltalte og dennes forsvar ikke taler herimod.

De foreslåede ændringer i adgangen til at overflytte en sag vil efter kommissionens opfattelse være egnet til at styrke bevisumiddelbarhedsprincippets iagttagelse i kriminalretsplejen, jf. nærmere afsnit VIII, kap. 4.

Skulle der blive afsagt en dom af en ret, der ikke er rette værneting, vil dommen ikke af den grund være ugyldig. Det samme gælder enkeltstående handlinger, der måtte være foretaget ved en anden ret end den, der følger af værnetingreglerne. Dette skal ses i lyset af kommissionens overvejelser af at undgå "tekniske frifindelser", der er omtalt ovenfor under kap. 1.5. Et tilsvarende princip har fundet udtryk i den danske retsplejelovs § 704, men kommissionen har ikke fundet grundlag for at foreslå indført lovbestemmelser herom.

Kriminalloven indeholder i § 4 c en bestemmelse, hvorefter en kriminalsag kan anlægges i eller henvises til forfølgning i Danmark, hvis gerningsmanden ikke har en tilstrækkelig tilknytning til Grønland, jf. herved afsnit XIV, kap. 3.

Kommissionen finder, at bestemmelsen har en så nøje sammenhæng med reglerne om værnetinget for kriminalsagers behandling, at der ud fra en systematisk og pædagogisk betragtning bør indsættes en henvisning til bestemmelsen i tilknytning til retsplejelovens bestemmelser om værneting i kriminalsager. Kommissionen er i øvrigt af den opfattelse, at en tilsvarende bestemmelse bør indsættes i den danske retsplejelov, således at der også i Danmark skabes mulighed for at henvise forfølgningen af sager til Grønland.

Spørgsmålet om henvisning af en kriminalsag til forfølgning i Danmark skal desuden ses i sammenhæng med kommissionens overvejelser vedrørende adgangen til at overføre fuldbyrdelse af domme til og fra Grønland, jf. nærmere afsnit XV, kap. 10.1., hvor det fremgår, at kommissionen foreslår en udvidet adgang til at overføre fuldbyrdelsen af kriminaldomme til og fra Grønland.

Vedrørende kommissionens forslag til bestemmelser om værneting i kriminalsager henvises i øvrigt nærmere til udkastet til retsplejelov §§ 303-308 samt de ledsagende bemærkninger hertil, jf. afsnit XXIII.

Kapitel 3. Påtalen

3.1. Indledning

En af de væsentligste retssikkerhedsgarantier inden for kriminalretsplejen er det såkaldte *objektivitetsprincip*, som indebærer, at politi og anklagemyndighed er underlagt en pligt til at udføre efterforskning og påtale på en objektiv måde. Heri ligger et krav om, at der ved den kriminalretlige forfølgning ikke alene skal fokuseres på forhold, der kan danne eller bestyrke et mistankegrundlag mod en eller flere bestemte personer, men at politiet, herunder også politiet som anklagemyndighed, tillige har en pligt til tage enhver omstændighed, der tyder på en mistænkts uskyld, i betragtning.

Et vigtigt element i objektivitetsprincippet er bl.a., at der ikke kan (og ikke må) rejses tiltale i en sag, medmindre det fra anklagemyndighedens side skønnes, at tiltalerejsningen vil kunne føre til domfældelse.

I det følgende behandles en række centrale aspekter omkring politiets adgang til at iværksætte og undlade påtale i en kriminalsag, dvs. at træffe bestemmelse om, at kriminalsagen enten skal fremmes ved tiltalerejsning eller afsluttes uden at sagen indbringes for retten (henlæggelse).

3.2. Gældende ret

Retsplejeloven indeholder i kapitel 5, § 19, følgende bestemmelse om påtalen i kriminalsager:

> **§ 19.** Findes efterforskningens øjemed at være opnået, tager politiet beslutning om sagens forfølgning ved retten eller sagens henlæggelse.
> *Stk. 2.* Politiet kan træffe beslutning om henlæggelse ikke alene i tilfælde, hvor der ikke skønnes at være grundlag for tiltale på grund af bevisets stilling, men også i tilfælde, hvor det på grund af det udviste forholds ringe betydning findes rimeligt at undlade tiltale samt i de tilfælde, der er nævnt i kriminallovens §§ 4 b og 89, hvor ingen eller kun en ubetydelig foranstaltning kan ventes idømt. Der skal i så fald tilgå sigtede og den eventuelle anmelder meddelelse om den trufne beslutning.
> *Stk. 3.* Politiets beslutning om rejsning eller undladelse af tiltale binder ikke rigsadvokaten eller justitsministeren. Går beslutningen ud på at undlade tiltale, kan omgørelse dog kun finde sted, såfremt meddelelse herom forkyndes for sigtede senest 6 måneder efter, at der er tilgået ham underretning om tiltalefrafaldet.
> *Stk. 4.* Der kan ved kgl. anordning gives nærmere forskrifter om politiets beføjelser med hensyn til tiltalerejsning og henlæggelse, herunder om, i hvilket omfang spørgsmål af denne art vil være at forelægge for rigsadvokaten eller justitsministeren.

Som det fremgår af den citerede bestemmelse, er modstykket til tiltalerejsning, at der træffes bestemmelse om "henlæggelse". Dette begreb, som blev indført ved retsplejeloven af 1951, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5205-5206) dækker som fællesbetegnelse både over de tilfælde, hvor politiet undlader at fortsætte den kriminalretlige forfølgning, fordi sagen ikke skønnes at kunne føre til domfældelse (f.eks. på grund af bevisets stilling), og de tilfælde, hvor påtale af andre grunde (f.eks. forholdets ringe betydning) undlades, uanset at politiet finder, at de bevismæssige og retlige betingelser for domfældelse er til stede. Det er således de samme regler, der finder anvendelse i de to – i realiteten vidt forskellige – sagstyper.

I modsætning til de danske regler om tiltalefrafald, jf. herved retsplejelovens §§ 722 og 723, er der ikke mulighed for at fastsætte vilkår i tilknytning til henlæggelse. Denne forskel skal formentlig navnlig ses i lyset af den enkelhed i regelopbygningen, som præger den grønlandske retsplejelov, ligesom det særlige grønlandske foranstaltningssystem, som giver mulighed for en i høj grad individualiseret sanktionsfastsættelse, begrænser behovet for at kunne knytte vilkår til en afgørelse om henlæggelse i de sagstyper, der svarer til tiltalefrafald efter den danske retsplejelov. Endelig er adgangen til henlæggelse (og dermed behovet for vilkårsfastsættelse) i de tilfælde, hvor grundlaget for domfældelse skønnes til stede, langt mere begrænset set i forhold til anvendelsesområdet for tiltalefrafald i Danmark.

Som efter reglerne i den danske retsplejelov kan politiets beslutning om at rejse eller undlade at rejse tiltale omgøres af den overordnede anklagemyndighed, hvilket for Grønlands vedkommende vil sige rigsadvokaten eller justitsministeren. Går beslutningen ud på at undlade tiltale, kan omgørelse dog kun finde sted, såfremt meddelelse herom forkyndes for sigtede senest 6 måneder, efter at der er givet denne underretning om tiltalefrafaldet, jf. kapitel 5, § 19, stk. 4. Fristen for omgørelse efter den danske retsplejelovs § 724, stk. 2, er 2 måneder, men fristen er – i modsætning til de grønlandske regler – ikke absolut, idet omgørelse alligevel kan ske, hvis sigtedes forhold har hindret rettidig forkyndelse, eller betingelserne for genoptagelse efter retsplejelovens § 975 (om efterfølgende fremkomst af nye vægtige beviser) er opfyldt.

Bemyndigelsen i retsplejelovens kapitel 5, § 19, stk. 4, til en nærmere administrativ regulering af praksis vedrørende tiltalerejsning og henlæggelse er ikke udnyttet. Derimod er der ved administrative forskrifter fra Politimesteren i Grønland angivet nærmere retningslinier for adgangen til henlæggelse af kriminalsager, herunder om de enkelte politidistrikters beføjelser til i visse henseender at træffe bestemmelse om henlæggelse på bevisets stilling eller fordi sagen er af ringe betydning, jf. herved Politimesterens dagsbefaling II, nr. 4. Kompetencefordelingen mellem politidistrikterne og Politimesteren i Grønland i relation til beslutning om udstedelse af anklageskrifter og tiltalerejsning ved retten i øvrigt er nærmere beskrevet i afsnit XVIII, kap. 4.2.1.1.

Anvendelsen af henlæggelsesbeføjelsen i forhold til det samlede antal afgørelser vedrørende kriminalloven i perioden 1997-2001 illustreres af følgende oversigt:

	1997	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**
Henlagt på grund af ringe betydning	131	115	119	77	79
Henlagt, da forholdet ikke ulovligt eller forældet	262	219	264	242	213
Afgørelser i alt	**1549**	**1587**	**1743**	**1946**	**1994**

(Virksomhedsberetning for Politiet i Grønland 2001, s. 133. Det samlede antal afgørelser i den øverste kolonne omfatter vedtagne udenretlige bødeforlæg, sager afgjort ved dom eller bødevedtagelse i retten, sager henvist til

afgørelse ved anden myndighed, herunder andet politidistrikt, sager oversendt til socialudvalget til videre foranstaltning og henlagte sager.)

Adgangen for den tiltalte til – i visse sager – at få sagen afgjort ved vedtagelse af et udenretligt bødeforlæg, jf. retsplejelovens kapitel 5, § 21, kan i systematisk henseende betragtes som et alternativ til henlæggelse og tiltalerejsning. Denne afgørelsesform knytter sig imidlertid til reglerne om tiltalerejsning, og er derfor behandlet nærmere i kap. 10.1.

3.3. Kommissionens overvejelser og forslag

3.3.1. Indledende betragtninger

Det er kommissionens principielle opfattelse, at de gældende regler om henlæggelse generelt lider af den svaghed, at de samme regler, og herunder den samme betegnelse for en afgørelsesform, finder anvendelse på to vidt forskellige tilfældegrupper:

1) Sager, hvor politiet skønner, at sagen ikke vil kunne føre til domfældelse ved retten, og

2) sager, hvor politiet vurderer, at der er grundlag for domfældelse, men hvor der kan være andre grunde til ikke at rejse tiltale.

For den person, der har været sigtet i en kriminalsag, og som nægter sig skyldig, kan det være af ganske væsentlig betydning om en sag mod vedkommende afsluttes, fordi de bevismæssige og retlige betingelser for domfældelse ikke vurderes at være til stede, eller om sagen opgives af andre grunde, f.eks. på grund af forholdets ringe betydning, selv om den vurderes at kunne føre til domfældelse. Det har desuden betydning for adgangen til erstatning for uberettiget kriminalretlig forfølgning, jf. nærmere kap. 13 nedenfor.

Denne grundlæggende begrebsmæssige sondring bør også komme til udtryk i udformningen af reglerne om påtalen, og med udgangspunkt i den danske retsplejelovs opdeling i henholdsvis påtaleopgivelse og tiltalefrafald foreslås det således at erstatte begrebet "henlæggelse" med disse to former for afslutning af den kriminalretlige forfølgning. Dette vil – i forhold til den gældende ordning – efter kommissionens vurdering også være i bedre overensstemmelse med grundsætningen om uskyldsformodning, jf. herved Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, der har følgende indhold:

> **Art. 6.** […]
> *Stk. 2.* Enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil hans skyld er bevist i overensstemmelse med loven.
> […]

Det bemærkes i den sammenhæng endvidere, at den nævnte grundlæggende sondring også ligger bag de gældende regler om påtaleopgivelse og tiltalefrafald i den danske retsplejelov, jf. herved Retsplejerådets betænkning nr. 1194/1990 om anklagemyndighedens struktur, hvor det s. 74 bl.a. anføres:

> "Rådet finder i øvrigt, at retsplejelovens sprogbrug med hensyn til påtaleundladelse bør være entydig, således at der opnås en klar sondring mellem tilfælde, hvor tiltale undlades som følge af, at en sigtelse anses for grundløs, eller at sagen ikke forventes at kunne gennemføres til domfældelse f.eks. på grund af bevisernes stilling, og tilfælde, hvor tiltale undlades selv om sagen kunne gennemføres til domfældelse."

Det bemærkes, at kriminalsager desuden kan afsluttes ved, at politiet indstiller en påbegyndt efterforskning eller afviser en anmeldelse. Disse afslutningsmåder er behandlet særskilt nedenfor i kap. 6, hvortil der henvises.

3.3.2. Påtaleopgivelse

Kommissionen foreslår begrebet "påtaleopgivelse" indført i de sagstyper, hvor sigtelsen har vist sig grundløs, eller hvor videre forfølgning i øvrigt ikke kan ventes at føre til, at sigtede findes skyldig. Desuden vil der efter forslaget kunne ske påtaleopgivelse i tilfælde, hvor sagens gennemførelse vil medføre vanskeligheder, omkostninger eller behandlingstider, som ikke står i rimeligt forhold til sagens betydning og den foranstaltning, som i givet fald kan forventes idømt.

Påtaleopgivelse i tilfælde, hvor sigtelsen har vist sig grundløs, vil ikke alene omfatte sager, hvor der har været tale om en åbenbart urigtig sigtelse, f.eks. tilfælde af personforveksling, men også visse sager, der må opgives pga. den bevismæssige stilling. I de sidstnævnte tilfælde af sager vil påtaleopgivelsen dog fortrinsvis kunne begrundes i, at videre forfølgning i øvrigt ikke kan ventes at føre til, at sigtede findes skyldig.

Udover et til domfældelse utilstrækkeligt bevisgrundlag vil påtaleopgivelse også kunne ske i de situationer, hvor det på grundlag af andre omstændigheder kan udelukkes, at sagen vil kunne føre til domfældelse. Det gælder således f.eks. kriminalretlig forfølgning imod personer, der viser sig beskyttet af eksterritorialitet (diplomater).

Endvidere vil der efter kommissionens forslag som nævnt kunne ske påtaleopgivelse i tilfælde, hvor sagens gennemførelse vil medføre vanskeligheder, omkostninger eller behandlingstider, som ikke står i rimeligt forhold til sagens betydning og den foranstaltning, som i givet fald kan forventes idømt.

Denne adgang til påtaleopgivelse skal ses i sammenhæng med det almindelige opportunitetsprincip, der gælder inden for kriminalretsplejen, hvorefter anklagemyndigheden har rådigheden over sagen og derfor selv afgør, hvilke sager, der skal indbringes for domstolene. Anklagemyndigheden har derved beføjelse til at sortere sager fra, som ikke skønnes egnede til fortsat retsforfølgning, eller at beskære sagen, således at forfølgning kun sker med hensyn til en del af sagen. Påtaleopgivelse i de hér nævnte tilfælde forudsætter dog derudover, at de øvrige betingelser herfor er opfyldt, dvs. at anklagemyndigheden ikke anser en domfældelse for overvejende sandsynlig.

Er dette omvendt tilfældet, men taler opportunitetsprincippet alligevel for at undlade tiltalerejsning, vil der efter omstændighederne kunne være grundlag for tiltalefrafald, jf. nærmere pkt. 3.3.3. nedenfor.

Den herved foreslåede regulering af adgangen til påtaleopgivelse svarer i store træk til den danske retsplejelovs § 721, stk. 1, og grundbetingelsen for at afslutte en sag med påtaleopgivelse vil som nævnt i alle tilfælde være, at de bevismæssige og retlige betingelser for domfældelse ikke vurderes at være opfyldt i sagen.

Ligesom efter gældende ret vil en påtaleopgivelse efter kommissionens forslag kunne ske helt eller delvist, hvilket indebærer, at der i afgørelsen kan ligge en *påtalebegrænsning*, således at politiet kan beslutte at fremme en del af en sag, hvor betingelserne herfor i øvrigt skønnes opfyldt, men samtidig opgive forfølgning med hensyn til den del af sagen, hvor betingelserne for domfældelse ikke kan anses for opfyldt. Det vil f.eks. kunne være tilfældet i en sag om serietyverier, hvor der ikke er beviser for et eller flere af forholdene.

Kommissionen forudsætter, at der ved meddelelse af afgørelser om påtaleopgivelse anvendes en ensartet og neutral begrundelse for afgørelsen, uanset om påtaleopgivelsen sker, fordi sigtelsen har vist sig grundløs, eller fordi sagens gennemførelse vil medføre vanskeligheder, omkostninger eller behandlingstider, som ikke står i rimeligt forhold til sagens betydning og den foranstaltning, som i givet fald kan forventes idømt. I modsat fald ville afgørelser i den sidstnævnte kategori kunne indikere en ubegrundet skyldformodning.

Der henvises i øvrigt til den foreslåede bestemmelse om påtaleopgivelse i udkastet til retsplejelovens § 312.

3.3.3. Tiltalefrafald

Kommissionen foreslår indført en adgang til at meddele tiltalefrafald i de tilfælde, hvor det på grundlag af den foretagne efterforskning skønnes, at sagen ved en indbringelse for retten kan føre til domfældelse, men hvor andre omstændigheder kan tale for at undlade tiltalerejsning.

Kommissionens forslag til afgrænsning af de typetilfælde, hvor sagen vil kunne afgøres ved tiltalefrafald, bygger til dels på den danske retsplejelovs § 722.

Der foreslås for det første en adgang til tiltalefrafald i tilfælde, hvor det på grund af det udviste forholds ringe betydning findes rimeligt at undlade tiltale. Dette vil omfatte den type af lovovertrædelser, som såvel generelt, dvs. i gerningsbeskrivelsen i lovbestemmelsen, som i det konkrete tilfælde, findes at være af så underordnet betydning, f.eks. hvor gerningen ikke har haft nogen følger for en eventuel forurettet, at tiltale med rimelighed kan frafaldes.

Desuden skal der efter forslaget kunne gives tiltalefrafald i sager, hvor de nugældende bestemmelser i kriminallovens § 4 b eller § 89 er anvendelig og ingen eller kun en ubetydelig foranstaltning kan ventes idømt.

Efter kriminallovens § 4 b skal der ved idømmelse af foranstaltninger efter kriminalloven tages hensyn til, om en person, som der sker retsforfølgning imod, er pålagt en sanktion i en

anden stat for den samme handling. Det følger endvidere af kriminallovens § 89, at hvis nogen, som allerede er dømt, findes skyldig i en lovovertrædelse, der er begået før dommen, så træffer retten bestemmelse om ny foranstaltning, medmindre retten anser den tidligere foranstaltning for tilstrækkelig.

I de nævnte tilfælde vil politiet således kunne meddele tiltalefrafald, hvis det på baggrund af en konkret vurdering af sagen skønnes, at en fortsat forfølgning af sagen i retten alene vil resultere i, at der enten ikke idømmes en foranstaltning eller alene en ubetydelig foranstaltning.

Endvidere foreslår kommissionen en særlig bestemmelse om tiltalefrafald i sager vedrørende unge. Dette indebærer en adgang til at frafalde tiltale i tilfælde, hvor den sigtede var under 18 år på gerningstidspunktet. Det vil desuden være et krav, at tiltalefrafald ikke står i misforhold til gerningen og sagens omstændigheder i øvrigt. Det dobbelte krav medfører således en vis begrænsning i den type af sager, hvor tiltalefrafald i denne situation vil kunne komme på tale.

Som anført ovenfor under pkt. 3.2.2. foreslår kommissionen indført en adgang til at opgive påtale i tilfælde, hvor sagens gennemførelse vil medføre vanskeligheder, omkostninger eller behandlingstider, som ikke står i rimeligt forhold til sagens betydning og den foranstaltning, som i givet fald kan forventes idømt. En tilsvarende adgang foreslås indført som baggrund for et tiltalefrafald, men – i forhold til påtaleopgivelse – med den væsentlige forskel, at tiltalefrafald i dette tilfælde kræver en sikker antagelse om, at sagen vil kunne føre til domfældelse som forudsætning for at meddele tiltalefrafald efter denne bestemmelse. Tiltalefrafald af procesøkonomiske grunde er også hjemlet i den danske retsplejelovs § 722, stk. 1, nr. 5. I forarbejderne til denne bestemmelse, jf. Retsplejerådets betænkning nr. 1194/1990 om anklagemyndighedens struktur, anføres (s. 74) følgende om sondringen mellem påtaleopgivelse og tiltalefrafald af procesøkonomiske grunde:

> "Påtaleundladelse af procesøkonomiske hensyn (retsplejelovens § 723, stk. 3,) kan ske enten i form af påtaleopgivelse (f.eks. tilfælde, hvor der foreligger formodning, men ikke bevis vedrørende et strafbart forhold, som kræver en omfattende efterforskning) eller (mere sjældent) tiltalefrafald (f.eks. tilfælde, hvor forhold, som skønnes at kunne føre til domfældelse, ikke medtages ved tiltalerejsningen af hensyn til sagens hurtige behandling ved retten)."

Endelig foreslår kommissionen, at rigsadvokaten og justitsministeren i loven gives bemyndigelse til at foretage en nærmere og mere detaljeret regulering af forskellige sagstyper udover de ovennævnte opregnede, som skønnes at kunne afgøres ved tiltalefrafald. Ligeledes foreslås indsat en undtagelsesbestemmelse, der kan give den overordnede anklagemyndighed mulighed for at meddele tiltalefrafald i andre tilfælde, hvis der foreligger særlig formildende omstændigheder eller andre særlige forhold, og tiltale ikke kan anses for påkrævet af almene hensyn. Bestemmelsen, der svarer til den danske retsplejelovs § 722, stk. 2, kan f.eks. tænkes anvendt i sager, hvor den sigtede uagtsomt forvolder en nær pårørendes død eller påfører denne alvorlig legemsbeskadigelse, eller eventuelt selv har pådraget sig alvorlig skade ved den påsigtede handling.

Kommissionen har i lyset af den danske retsplejelovs regler om adgangen til at knytte vilkår til et tiltalefrafald endvidere overvejet, om et lignende system bør indføres i Grønland.

Kommissionen lægger i den forbindelse for det første vægt på, at det særlige grønlandske foranstaltningssystem giver – og også efter kommissionens forslag fortsat vil give – mulighed for en meget individualiseret og nuanceret sanktionsfastsættelse, som både inddrager hensynet til den begåede handling og hensynet til gerningsmandens personlige forhold, herunder de resocialiserende aspekter, jf. herved kommissionens principielle overvejelser i afsnit XV, kap. 2.4. De foranstaltningsformer, der findes i sanktionsstigens nederste del, dvs. advarsel og bøde, vil således være anvendelige i en stor del af de sager, der i Danmark afgøres med tiltalefrafald med vilkår. For så vidt angår unge bemærkes særligt, at kommissionen foreslår indført sanktionsformen "dom til særlige hjælpeforanstaltninger over for unge", der også vil være anvendelig i sagstyper, som efter de danske regler kan afgøres med tiltalefrafald med vilkår.

Kommissionen lægger dernæst vægt på hensynet til i videst muligt omfang at bevare enkelheden og overskueligheden i regelopbygningen. Dette hensyn stemmer mindre godt overens med en ordning med fastsættelse af vilkår som betingelse for tiltalefrafald, idet ordningen ud fra retssikkerhedsmæssige betragtninger må forudsætte, at den sigtede aflægger en indenretlig tilståelse, og at vilkårene desuden godkendes af retten.

Ud fra disse betragtninger finder kommissionen således ikke grundlag for at stille forslag om, at der kan knyttes vilkår til et tiltalefrafald.

Der henvises i øvrigt til den foreslåede bestemmelse om tiltalefrafald i udkastet til retsplejelovens § 313.

3.3.4. Sagsbehandling og domstolsprøvelse

3.3.4.1. Sagsbehandling

Efter den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 5, § 19, stk. 2 skal en afgørelse om henlæggelse meddeles den sigtede og en eventuel anmelder. Kredsen af personer, der har krav på underretning er – for så vidt angår påtaleopgivelse – derved væsentligt snævrere end efter reglerne i den danske retsplejelov, hvorefter afgørelser om påtaleopgivelse skal meddeles den sigtede og andre med en rimelig interesse deri. Omvendt skal alene sigtede underrettes om et tiltalefrafald.

Kommissionen foreslår indført ensartede regler vedrørende underretning om afgørelser om såvel påtaleopgivelse og tiltalefrafald. Efter forslaget skal meddelelse herom således gives til sigtede og andre med rimelig interesse heri. Underretningspligten forudsættes at gælde i forhold til personer, der er part i sagen, dvs. har en væsentlig og individuel interesse i sagens udfald. Dette indebærer, at den forurettede i alle tilfælde vil have krav på en orientering om afgørelsen. Derudover vil der kunne være anledning til at underrette andre involverede, f.eks. et forsikringsselskab.

Kommissionen foreslår desuden fastsat udtrykkelige bestemmelser om, muligheden for at påklage afgørelserne til den overordnede anklagemyndighed, dvs. til rigsadvokaten for så vidt angår de afgørelser, der træffes af politimesteren, og til justitsministeren med hensyn til de afgørelser, som det efter forslaget skal tilkomme rigsadvokaten at træffe. De materielle bestemmelser om klageadgangen fremgår af udkastet til retsplejelovens §§ 65 og 314, stk. 2.

Efter den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 5, § 19, stk. 3, kan en beslutning om at undlade tiltale omgøres af den overordnede anklagemyndighed, hvis en meddelelse herom forkyndes for den sigtede senest 6 måneder, efter at der er givet denne underretning om afgørelsen. Fristen blev forkortet fra 1 år til 6 måneder ved lov nr. 684 af 21. december 1982 om ændring af retsplejeloven. I forarbejderne til lovændringen, (jf. Folketingstidende 1982-83, tillæg A, sp. 698) anførtes som begrundelse herfor, at en frist på 6 måneder i praksis havde vist sig tilstrækkelig.

Den i forhold til de danske regler (hvor omgørelsesfristen er 2 måneder) meget lange frist for omgørelse må således navnlig betragtes som historisk begrundet, og der er – ikke mindst ud fra hensynet til den person, der har været sigtet i sagen – efter kommissionens opfattelse ikke grundlag for at opretholde en så lang frist. Omgørelsesfristen foreslås derfor begrænset til 3 måneder, men suppleret med en bestemmelse om, at der kan ses bort fra fristen i tilfælde, hvor sigtedes forhold har hindret en rettidig forkyndelse af afgørelsen om sagens genoptagelse, jf. udkastet til retsplejelovens § 315.

3.3.4.2. Domstolsprøvelse af tiltalefrafald

Kommissionen har i forbindelse med sine overvejelser om udformningen af regler om tiltalefrafald særskilt overvejet, om hensynet til den sigtede, herunder ikke mindst den skyldformodning som et tiltalefrafald indebærer, kan begrunde, at der bør gives vedkommende andre muligheder for at anfægte anklagemyndighedens afgørelse end blot den administrative rekurs.

Det er i den forbindelse kommissionens opfattelse, at et tiltalefrafald rummer de samme – og for den sigtede lige så indgribende – elementer i form af bebrejdelse med hensyn til den sigtedes adfærd mv., som en domfældelse i retten, hvor den dømte meddeles en advarsel, jf. nærmere afsnit XV, kap. 3 om foranstaltningen advarsel.

På denne baggrund finder kommissionen, at der bør indføres en adgang til "domstolsprøvelse" af tiltalefrafald. Domstolsbehandlingen foreslås tilrettelagt således, at den sigtede efter at have modtaget underretning om tiltalefrafaldet inden for en frist på 4 uger kan begære sagen indbragt for retten. Politiet vil herefter være forpligtet til at rejse kriminalsagen på sædvanlig vis, dvs. ved indlevering af anklageskrift til retten. Ved modtagelsen af den sigtedes anmodning om domstolsprøvelse vil der dog kunne være anledning til at genoptage sagen, f.eks. i tilfælde hvor anmodningen er ledsaget af nye eller supplerende oplysninger af betydning for sagen, og politiet vil i denne situation kunne træffe bestemmelse om påtaleopgivelse i stedet for, hvis politiet på grundlag af ny efterforskning i sagen vurderer, at sagen ikke vil kunne føre til domfældelse.

Kommissionen har herunder overvejet, hvorvidt adgangen til at begære sagen indbragt for domstolene bør omfatte tiltalefrafald i alle sagstyper, og herunder også de – antagelig meget få – sager, hvor der er meddelt tiltalefrafald, fordi politiet af procesøkonomiske grunde ikke finder det hensigtsmæssigt at fremme sagen med tiltalerejsning.

Til støtte herfor kan anføres, at også et tiltalefrafald i disse sager vil være af indgribende karakter i forhold til den sigtede, hvis denne nægter sig skyldig, og at de forhold, der kan begrunde en ordning med domstolsbehandling i de andre sagstyper, derfor også gør sig gældende her.

På den anden side kan der peges på, at tiltalefrafald i disse tilfælde retter sig mod sager af et omfang og en karakter, som ofte vil være overordentlig ressourcekrævende for anklagemyndigheden at gennemføre, herunder navnlig sager om økonomisk kriminalitet. Vægtige hensyn, herunder hensynet til politiets mulighed for at disponere hensigtsmæssigt over de til rådighed værende ressourcer, taler derfor imod en ordning, hvor politiet vil være forpligtet til at fortsætte den kriminalretlige forfølgning ved tiltalerejsning.

Efter en afvejning af disse modstående hensyn er kommissionen af den opfattelse, at der bør gives politiet mulighed for at afslutte denne type af sager med et tiltalefrafald, uden at der er adgang til at begære sagen indbragt for retten. Det bemærkes i den sammenhæng, at muligheden for domstolsprøvelse af anklagemyndighedens afgørelse efter grundlovens § 63 fortsat står åben i disse tilfælde, og at den sigtede således vil have mulighed for at anlægges sag med påstand om, at politiets afgørelse om tiltalefrafald har været uberettiget.

Der henvises i øvrigt til den foreslåede bestemmelse om domstolsprøvelse af tiltalefrafald i kommissionens udkast til retsplejelovens § 314, stk. 3.

3.3.5. Privat påtale

Som anført i afsnit XIV, kap. 5.1. foreslår kommissionen den nyskabelse, at der indføres privat påtale i sager om ærefornærmelse (injuriesager). Alle kriminalsager er efter gældende ret undergivet offentlig påtale.

Dette indebærer, at de processuelle regler, der knytter sig til kriminalsagers behandling, på en række punkter må indrettes herefter. Det skal i den forbindelse særligt nævnes, at der med inspiration fra den danske retsplejelov foreslås indført regler om, at der – efter anmodning – kan ske offentlig forfølgning af sager, der er undergivet privat påtale, hvis sagen samtidig rummer et eller flere forhold, der er undergivet offentlig påtale. Ligeledes foreslås indført en generel adgang for det offentlige til at overtage forfølgningen af en privat påtalt sag i tilfælde, hvor almene hensyn kræver det. Offentlig forfølgning af en privat påtalt sag indebærer, at sagen herefter behandles som andre kriminalsager og ikke efter reglerne om civile sagers behandling.

Der henvises i øvrigt til de foreslåede bestemmelser herom i kommissionens udkast til retsplejelovens §§ 316-317.

Kapitel 4. Sigtede og dennes forsvar

4.1. Gældende ret

4.1.1. Indledning

I betænkningens afsnit VII, kap. 2.2. er der redegjort for den gældende møderets- og beskikkelsesordning for bisiddere i kriminalsager samt for spørgsmålet om bisidderens rolle. I det følgende redegøres der i tilslutning hertil for retsplejelovens samlede regelsæt for bisiddere og for forsvaret i kriminalsager, ligesom den gældende praksis på området beskrives. Der vil i et vist omfang være tale om gentagelser af det i afsnit VII, kap. 2.2. anførte. For en samlet fremstilling henvises dog til en gennemlæsning af begge afsnit.

4.1.2. Retsplejelovens regler om bisiddere og forsvaret i kriminalsager

Den grønlandske retsplejelov omtaler kun bisiddere, som beskikkes af retten, ikke bisiddere, som den sigtede selv har antaget til sit forsvar.

Vedrørende spørgsmålet om retten til at møde som bisidder fremgår det af lovens kapitel 5, § 23, stk. 1, 1. pkt., at enhver uberygtet og myndig person kan beskikkes. Det lægges på baggrund af denne bestemmelse til grund, at møderetten som bisidder tilkommer enhver, herunder advokater som ikke er omtalt i den grønlandske retsplejelov.

I henhold til kapitel 5, § 22, stk. 1, skal der beskikkes en bisidder, når tiltalte fremsætter anmodning herom, eller når kredsdommeren skønner, at det af tiltalen omfattede forhold kan medføre idømmelse af frihedsberøvelse. Efter samme bestemmelses stk. 2 skal en bisidder endvidere beskikkes, når det skønnes, at sigtede ikke er sin fornuft mægtig, samt når der fremsættes begæring om beslutning om frihedsberøvelse af sigtede (tilbageholdelse).

Ønsker tiltalte nogen bestemt beskikket som bisidder, fremgår det af kapitel 5, § 23, stk. 1, 2. pkt., at anmodningen som regel bør imødekommes.

Vedrørende kravene til bisidderens habilitet gælder det i henhold til kapitel 5, § 23, stk. 2, at ingen kan beskikkes som bisidder, der selv er forurettet ved forbrydelsen, er gift med eller beslægtet eller besvogret i op- eller nedstigende linie eller beslægtet i sidelinien så nær som søskende med anklageren eller den i sagen forurettede. Fremsættes der i øvrigt indsigelse mod bisidderen gående ud på, at der foreligger sådanne omstændigheder, at det kan befrygtes, at vedkommende ikke i videst muligt omfang vil være indstillet på at bistå den sigtede, afgør kredsdommeren i henhold til kapitel 5, § 24, stk. 1, om indsigelsen skal tages til følge. Efter samme bestemmelses stk. 2, kan samme person alene beskikkes som bisidder for flere sigtede under samme sag, når de sigtedes interesser ikke er modstridende.

Bisidderen er efter kapitel 5, § 25, berettiget til at overvære alle retsmøder i sagen, herunder de lukkede retsmøder. Retten skal drage omsorg for, at bisidderen med passende varsel får underretning om retsmøderne.

Når tiltale er rejst i sagen, er bisidderen i henhold til kapitel 5, § 26, stk. 1, berettiget til at få adgang til at gøre sig bekendt med de til retten fremsendte dokumenter. Fremsættes der anmodning om tilbageholdelse af sigtede, er bisidderen, jf. bestemmelsens stk. 2, allerede da berettiget til at blive gjort bekendt med de foreliggende akter. Såfremt der er grund til at befrygte modvirken af undersøgelsen ved fjernelse af gerningens spor eller påvirkning af medsigtede eller vidner, kan kredsdommeren dog bestemme, at begæring om gennemsyn af akterne bør nægtes, indtil efterforskningen er afsluttet eller dog videre fremskredet.

Efter kapitel 5, § 29, har den for tiltalte beskikkede bisidder ret til at fremsætte begæring om foretagelse af yderligere undersøgelse eller bevisførelse (end den, som fremgår af anklagemyndighedens bevisfortegnelse jf. kapitel 5, § 28). At bisidderen har ret til også selv at føre bevis under sagen fremgår af kapitel 5, § 37, stk. 1.

Når tiltalte i retten er afhørt af politiet, har bisidderen i henhold til kapitel 5, § 35, stk. 2, 3. og 4. pkt., mulighed for at stille spørgsmål og siden yderligere spørgsmål til den tiltalte. For så vidt angår afhøringen af vidner fremgår bisidderens rettigheder af kapitel 2, § 22, stk. 3 og 4, hvorefter retsformanden kan tillade bisidderen at foretage afhøringen, ligesom bisidderen er berettiget til, når en vidneafhøring er foretaget, at stille vidnet yderligere spørgsmål.

Bisidderen har på linie med anklagemyndigheden adgang til at procedere sagen, jf. herved kapitel 5, § 41, stk. 1, hvorefter der, forinden dom afsiges, bør være givet anklageren, bisidderen og tiltalte lejlighed til at udtale sig.

Beskikkede bisiddere har, jf. retsplejelovens kapitel 5, § 27, ret til af det offentlige at modtage et vederlag for arbejdet med sagen samt til dækning af afholdte udgifter og tabt arbejdsfortjeneste. Udgifterne til en beskikket bisidder afholdes ligesom sagens øvrige omkostninger af statskassen i medfør af kapitel 5, § 46. Findes tiltalte skyldig, kan det dog, når særlige omstændigheder taler derfor, pålægges denne helt eller delvist at erstatte det offentlige nødvendige omkostninger.

4.1.3. Praksis

I overensstemmelse med retsplejelovens forudsætning opereres i praksis næsten udelukkende med beskikkede bisiddere. Forholdet er bl.a. en følge af, at der ikke har været almindelig adgang til advokatbistand eller anden professionel bistand i de enkelte byer, og i dag kun er det i Nuuk og Qaqortoq. Der har således ikke været mulighed eller tradition for, at den anklagede af egen drift har antaget en bisidder. Hertil kommer, at vederlaget til beskikkede bisiddere, men ikke til valgte bisiddere, som udgangspunkt afholdes af det offentlige. Det forekommer dog – om end forholdsvis sjældent – at omkostningerne pålægges tiltalte i tilfælde af domfældelse.

Der har dannet sig praksis for, at advokater – og i enkelte tilfælde andre jurister – i et vist omfang optræder som beskikkede bisiddere ved kredsretten i Nuuk. Når bortses fra Nuuk kredsret anvendes dog som overvejende hovedregel udelukkende læge bisiddere ved kredsretterne. Disse rekrutteres fra en gruppe af lokale personer, der, som bibeskæftigelse, erklærer sig villige til at stille deres bistand til rådighed i sagen. For en nærmere beskrivelse af de pågældendes kvalifikationer mv. henvises til afsnit VII, kap. 2.2. Svarende til, at bisidderen er lægmand, repræsenteres anklagemyndigheden ved kredsretterne af en politimand, der har uddannelse i bl.a. anklagevirksomhed, men som ikke er jurist.

Ved Grønlands Landsret er bisidderen i reglen advokat eller dog jurist, ligesom anklagemyndigheden som udgangspunkt møder ved en jurist fra politimesterembedet i Nuuk. I forbindelse med behandlingen af ankesager, der foretages uden for Nuuk, møder anklagemyndigheden i visse sager ved en politianklager.

Idet der ikke føres statistik over, hvor ofte der beskikkes bisidder i forhold til hvor ofte, der ikke gør, samt hvor ofte tiltalte fremsætter begæring herom, hvor beskikkelse ikke er obligatorisk eller ikke sker på rettens initiativ, er det ikke muligt at give et sikkert billede heraf. Der har dog ved enkelte kredsretter været praksis for i alle sager at beskikke en bisidder; en praksis, der ikke er i overensstemmelse med retsplejelovens ordlyd, og som derfor er ændret som følge heraf.

Generelt vurderes udviklingen at være gået i retning af, at der i de senere år i stigende omfang beskikkes bisiddere.

I ankesager gøres tiltalte i forbindelse med forkyndelsen af ankemeddelelsen opmærksom på muligheden for bisidderbeskikkelse, og tiltalte opfordres i den forbindelse til at tilkendegive, hvorvidt der ønskes bisidder beskikket og i givet fald, om en bestemt bisidder ønskes beskikket. Hvis tiltalte intet har tilkendegivet, og der i øvrigt ikke efter rettens skøn beskikkes en bisidder for tiltalte, gøres tiltalte tillige i forbindelse med indkaldelsen til domsforhandlingen bekendt med muligheden for bisidderbeskikkelse og opfordres til at tilkendegive et eventuelt ønske herom, herunder om der ønskes en bestemt bisidder. Hvis der ikke ved domsforhandlingen foreligger oplysninger om tiltaltes stilling til, om der ønskes en bisidder beskikket, gøres tiltalte ved domsforhandlingens indledning endnu engang bekendt med muligheden herfor, og spørges om, hvorvidt der ønskes en (bestemt) bisidder under sagen. I bekræftende fald udsættes sagen på beskikkelse af bisidder.

Beskikkelse af bisidder alene på baggrund af rettens eget skøn sker som hovedregel i særligt faktisk eller juridisk komplicerede sager, herunder i visse sager om overtrædelse af særlovgivningen eller sager om økonomisk kriminalitet. Der beskikkes tillige en bisidder for tiltalte, såfremt tiltalte ud fra de foreliggende oplysninger om hans personlige forhold kan siges uanset sagens karakter i øvrigt at have behov for bistand af en bisidder. Sådanne forhold kan bl.a. være alder, fysisk eller psykisk handicap, eller det forhold, at tiltalte er udlænding. Yderligere beskikkes der ved ankebehandling tillige bisidder i de tilfælde, hvor pågældende for kredsret-

ten var repræsenteret af en bisidder, men i forbindelse med ankesagen ikke har tilkendegivet et ønske herom. Kriterierne svarer herefter i al væsentlighed til den danske retsplejelovs § 732, stk. 1.

Det forekommer, at den tiltalte fremsætter anmodning om at få en bestemt person beskikket som bisidder. Der er da oftest tale om en læg bisidder, som tiltalte har hørt om fra andre eller kender personligt, herunder fra en tidligere sag. Sådan anmodning imødekommes, medmindre den pågældende bisidder ikke kan eller ikke ønsker at påtage sig sagen, eller bisidderen ikke måtte have bopæl i den retskreds, hvor sagen skal pådømmes. Anmodning om at få en advokat beskikket som bisidder i en sag ved kredsretten afslås dog som regel under henvisning til, at kredsretterne er lægmandsdomstole, hvor advokater ikke i almindelighed forudsættes at møde. Som omtalt gøres der dog undtagelse herfra ved Nuuk Kredsret, hvor advokaterne efterhånden har vundet indpas, og hvor beskikkelse af advokat ikke er forbundet med samme omkostninger til rejser mv. som ved andre kredsretter. Ved Grønlands Landsret forekommer det, at beskikkelse af en bestemt læg bisidder afslås under henvisning til, at den pågældende som følge af sin bopæl ikke kan give møde ved rettens sæde i Nuuk, eller under henvisning til, at bisidderen bør være jurist.

Reglerne om kravene til bisidderens habilitet giver ikke anledning til sager i praksis.

Bisidderen deltager i reglen i samtlige retsmøder, som afholdes i sagen. Undtagelsen hertil er de tilfælde, hvor der foretages afhøring af vidner på et andet sted end der, hvor bisidderen opholder sig. Det er ved landsdommerens cirkulære nr. 247 af 28. marts 2000 fastsat, at der ved subsidiære afhøringer ved en anden kredsret skal beskikkes en bisidder for den tiltalte, der snarest skal orienteres om, hvem der er beskikket samt hvorledes bisidderen kan kontaktes. Tiltalte skal ved sagens udsættelse forespørges, om der ønskes en bestemt bisidder beskikket, og i modsat fald gøres bekendt med, at kredsretten, ved hvilken afhøringen skal foretages, beskikker en bisidder for ham.

Som noget særegent omfatter bisidderordningen ikke sagens behandling forud for det tidspunkt, hvor tiltale er rejst, jf. herved bl.a. den ovenfor omtalte bestemmelse i kapitel 5, § 26, stk. 1. Eneste undtagelse hertil er de i § 26, stk. 2, omtalte tilfælde, hvor der fremsættes begæring om tilbageholdelse af en sigtet person. I praksis har politiet henholdt sig ganske strengt til ordlyden af retsplejelovens bestemmelser, hvilket i flere tilfælde har medført, at en bisidder, som på et tidligere tidspunkt har henvendt sig til politiet med anmodning om aktindsigt i det foreliggende bevismateriale mv., er blevet afvist under henvisning til retsplejelovens regler.

Bisidderens mulighed for at fremsætte anmodning om yderligere undersøgelser og beviser udnyttes sjældent i praksis. Det samme gælder i endnu videre omfang for bisidderens adgang til selv at føre beviser under sagen. Forholdet må bl.a. antages at have sammenhæng med et generelt ukendskab til de regler, som giver ret hertil.

Omfanget og intensiteten af den aktivitet, som bisidderen udfolder i henseende til afhøringen af den tiltalte og vidnerne i sagen, varierer betydeligt, og synes især at afhænge af, hvor ruti-

neret og vidende den pågældende bisidder er. Retsledelsen udspiller sig dog i alle tilfælde således, at bisidderen udtrykkeligt får adgang til at stille sine spørgsmål. Det anførte gør sig tilsvarende gældende for bisidderens procedure i sagen.

Selv om udgangspunktet er, at omkostningerne i forbindelse med retssager afholdes af det offentlige, er der dog i enkelte tilfælde praksis for at pålægge tiltalte at betale sagens omkostninger, såfremt den pågældende findes skyldig. Dette forekommer i de tilfælde, hvor tiltalte har opnået eller ved den pådømte kriminalitet tilsigtet og typisk fået en større økonomisk gevinst, såfremt forholdet ikke var blevet afdækket forinden. Herefter pålægges tiltalte ved domfældelse helt eller delvis sagens omkostninger ved omfattende og systematisk berigelseskriminalitet, særlovskriminalitet samt overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, hvor der er tale om indførsel eller salg af euforiserende stoffer samt narkotikahæleri.

Udgifter til rejser mv. dækkes kun undtagelsesvist i medfør af beskikkelsen. Dette skyldes, at kredsretterne gør brug af lokale bisiddere, ligesom der i øvrigt generelt beskikkes på indenretlige vilkår. I de senere år har der dog ved Grønlands Landsret dannet sig en mere fast praksis for, at domsforhandlingen i en større del af ankesagerne afholdes på det sted, hvor tiltalte og vidnerne befinder sig. Skal der i sådanne sager medvirke en advokat som beskikket bisidder, afholdes omkostningerne til dennes rejser mv. af statskassen. Der er i reglen tale om ganske betydelige omkostninger bl.a. som følge af, at rejserne ikke sjældent kræver advokatens fravær fra kontoret i flere dage ad gangen, hvortil kommer de generelt betydelige udgifter til transport og logi mv.

Som alternativ til rejser anvendes ved ankesagers behandling ved Grønlands Landsret videokonference i forskellig udstrækning, hvor dette er teknisk muligt. I forbindelse med tjenesterejser kan dette ske på den måde, at den bisidder, der alene er beskikket i en enkelt eller enkelte sager under en tjenesterejse, møder på Tele Greenland i Nuuk, eventuelt sammen med den fra politimesterembedet mødende anklager, og at retten samt de øvrige involverede møder på Tele Greenland i den by, hvor sagen i øvrigt behandles. Herved spares omkostninger til rejse og logi samt vederlag til kompensation for advokatens fravær fra kontoret i Nuuk. I andre tilfælde foretages domsforhandlingen således, at retten samt anklager og bisidder møder på Tele Greenland i Nuuk og tiltalte samt vidner møder på Tele Greenland i den by, hvor domsforhandlingen skulle have været foretaget, såfremt sagen skulle behandles under en tjenesterejse. I disse tilfælde gives bisidderen mulighed for at have en samtale alene med tiltalte, såfremt der ikke forud har fundet en samtale sted inden domsforhandlingen påbegyndes.

4.2. Kommissionens overvejelser og forslag

4.2.1. Indledning

Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende grundlaget for den fremtidige møderets- og beskikkelsesordning for forsvaret i kriminalsager er beskrevet ovenfor under afsnit VII, kap. 2. om "Forsvarere i kriminalsager". Under samme afsnit er kommissionens overvejelser og forslag vedrørende spørgsmålet om forsvarerens rolle behandlet. I det følgende gengives

kort de forslag, som følger af det i afsnit VII, kap. 2. anførte, ligesom der i tilslutning hertil fremsættes yderligere forslag til indholdet af de regler, som generelt skal være gældende for forsvaret i kriminalsager. For en samlet fremstilling af kommissionens overvejelser og forslag vedrørende forsvareres møderet, beskikkelse, rettigheder og pligter, henvises dog til en gennemlæsning af afsnit VII, kap. 2. såvel som følgende afsnit.

Kommissionen foreslår, som det fremgår af afsnit VII, kap. 2., at betegnelsen "bisidder" erstattes med udtrykket "forsvarer", som allerede i dag anvendes i den grønlandske oversættelse af retsplejeloven. Ændringen skal medvirke til at understrege, at der skal være tale om et reelt forsvar, der omfatter varetagelsen af den sigtede eller tiltaltes interesser i henseende til såvel skyldspørgsmålet som sanktionsvalget. I det følgende anvendes derfor udelukkende betegnelsen "forsvarer".

4.2.2. Forsvareres møderet mv.

I modsætning til i dag, hvor møderetten som bisidder i kriminalsager tilkommer enhver myndig og uberygtet person, er det kommissionens opfattelse, at der for fremtiden bør stilles særlige krav for at kunne opnå møderet som forsvarer, herunder uddannelsesmæssige krav. Formålet med dette er at sikre, at forsvaret er i overensstemmelse med de retssikkerhedsmæssige kriterier, som bl.a. fremgår af Den Europæiske Menneskeretskonventions krav om et effektivt forsvar og om "equality of arms", jf. herved afsnit VII, kap. 2.2.

For nærmere oplysninger om forsvareruddannelsen og om muligheden for at opnå hel eller delvis fritagelse fra kravet om uddannelse henvises til afsnit VII, kap. 2.3.3.

Autorisation som forsvarer foreslås at skulle medføre pligt til at lade sig beskikke i kriminalsager, jf. afsnit VII, kap. 2.3.1. samt udkastet til retsplejelovens § 66, stk. 2. Det forudsættes dog, at retten ved sin administration af ordningen tager skyldigt hensyn til, at hvervet som autoriseret forsvarer forventes at skulle udøves ved siden af andet hovederhverv.

For advokaters vedkommende foreslås pligten til at lade sig beskikke i kriminalsager at skulle følge af en beneficieordning, hvortil advokaterne frivilligt kan melde sig, jf. afsnit VII, kap. 2.3.1. og kap. 3.2.4. om advokater.

Foruden at sikre forsvarets kvalifikationer gennem reglerne for møderet foreslås det for en yderligere styrkelse af forsvarerordningen at bevare den allerede indførte "hotline-ordning", således at de læge forsvarere permanent kan søge vejledning i enkeltsager hos et advokatkontor i Grønland jf. afsnit VII, kap. 2.3.4. Desuden foreslås det, at der i visse sager skal kunne beskikkes en advokat som udenretlig rådgiver for den læge forsvarer, jf. afsnit VII, kap. 2.3.5.3., og at forsvaret i ganske særligt alvorlige sager som udgangspunkt skal varetages af en advokat som forsvarer, jf. afsnit VII, kap. 2.3.5.2. For en nærmere beskrivelse af disse forslag henvises til de anførte afsnit og til pkt. 4.2.7. nedenfor.

Endvidere henvises til afsnit VII, kap. 2.3.10., hvor en overgangsordning for de nuværende bisiddere er beskrevet.

4.2.3. Kravene til forsvareres habilitet

Som beskrevet ovenfor i pkt. 4.1.2 indeholder de gældende regler om bisidderbeskikkelse i retsplejelovens kapitel 5, § 23, stk. 2, kun enkelte bestemmelser om kravene til en forsvarers habilitet, og disse bestemmelser tager alene sigte på den situation, at bisidderen selv er forurettet ved forbrydelsen eller har en nær familiemæssig tilknytning til anklageren eller den forurettede i sagen.

Kommissionen har på den baggrund overvejet, om der kan udformes et regelsæt vedrørende habilitetskrav til forsvarere, som både kan sikre den tiltaltes retsstilling i fornødent omfang og samtidig tager højde for de særlige forhold, som ikke mindst på dette område gør sig gældende i Grønland. I den forbindelse kan der navnlig peges på det lokale element i forsvaret, som i gældende ret bl.a. kommer til udtryk ved, at bisidderen ofte har et (vist) personligt kendskab til den tiltalte og andre aktører i sagen. Det er efter kommissionens opfattelse et vigtigt udgangspunkt, som bør fastholdes i den fremtidige grønlandske retspleje.

Det rejser dog samtidig spørgsmål om, hvor grænsen mellem lokalt kendskab og inhabilitet skal trækkes, og om det overhovedet er muligt at foretage en præcis og detaljeret lovregulering, som kan tage højde for alle praktisk forekommende aspekter i forbindelse hermed.

Kommissionen finder efter en samlet vurdering ikke, at det er muligt – og næppe heller hensigtsmæssigt – at søge at udforme udtømmende retningslinier, som definerer og afgrænser inhabilitetsområdet i alle henseender. Med udgangspunkt i den danske retsplejelovs § 734, stk. 1, foreslår kommissionen i stedet, at inhabilitetsspørgsmålet reguleres således, at der angives en række specifikke situationer, hvor beskikkelse som forsvarer aldrig vil kunne finde sted.

Det vil efter forslaget være tilfældet, hvor den pågældende forsvarer selv er forurettet ved forbrydelsen eller står i et forhold til den forurettede, som ville udelukke en dommer fra at handle i sagen, eller hvor forsvareren skal afgive forklaring som vidne, syns- eller skønsmand i sagen. Der vil heller ikke kunne finde beskikkelse sted, hvis den pågældende har handlet i sagen som anklager, rettergangsfuldmægtig for den forurettede, politiembedsmand eller som dommer eller domsmand. Endvidere vil beskikkelse være udelukket, hvis den sigtedes interesser er i modstrid med en anden sigtet, som forsvareren tidligere har været forsvarer for, eller hvis der foreligger familie- eller slægtsmæssige bånd til den forurettede, dennes rettergangsfuldmægtig eller anklagemyndighedens repræsentant.

Der henvises nærmere til § 328 i udkastet til retsplejeloven samt bemærkninger hertil, jf. afsnit XXIII.

4.2.4. Beskikkede og antagne forsvarere mv.

Ordningen for beskikkelse af forsvarere i kriminalsager skal yde sikkerhed for, at den sigtede får det efter sagen nødvendige forsvar, herunder at forsvareren lever op til Menneskerettighedskonventionens principper om et effektivt forsvar og "equality of arms".

I modsætning til i dag, hvor tiltalte efter retsplejelovens kapitel 5, § 22, stk. 1, har krav på en bisidder, blot denne fremsætter anmodning herom, foreslås der med baggrund i dette nødvendighedskriterium indført en nedre grænse for, hvornår beskikkelse af forsvarer kan komme på tale. Forslaget er udtryk for en synspunkt om, at visse sager er så ukomplicerede og så forholdsvist ubetydelige, at sigtede eller tiltalte – medmindre der foreligger særlige omstændigheder – selv vil være i stand til at forestå sit forsvar. Forslaget skal endvidere ses i sammenhæng med, at udgifterne til en forsvarer – ligesom i dag – som altovervejende hovedregel foreslås at skulle afholdes af det offentlige, også selvom tiltalte findes skyldig. Kriterierne, for hvornår forsvarer herefter foreslås at skulle eller kunne beskikkes, er nærmere beskrevet nedenfor under pkt. 4.2.5., hvortil henvises. Rettens beslutning om ikke at beskikke forsvarer i sagen skal kunne påklages til højere ret.

For kredsretterne foreslås den beskikkede forsvarer som altovervejende hovedregel at skulle udpeges blandt de autoriserede forsvarer, der for langt den største dels vedkommende vil være personer, som ikke har en juridisk kandidateksamen, men som har gennemgået den særlige forsvareruddannelse. Det kan dog også være jurister, der ikke er advokater. Om baggrunden for og det nærmere indhold af dette forslag henvises til afsnit VII, kap. 2.3.1. Som et led i denne ordning foreslås det endvidere at opretholde den allerede etablerede "hotline-ordning", jf. afsnit VII, kap. 2.3.4., og at lovfæste muligheden for, at der i visse sager kan beskikkes en advokat eller jurist som udenretlig rådgiver for forsvareren uden juridisk kandidateksamen, jf. afsnit VII, kap. 2.3.5.3. Endeligt foreslås det, at kredsretten i ganske særligt alvorlige sager skal beskikke en advokat som forsvarer, hvis hensynet til forsvaret gør det påkrævet, jf. afsnit VII, kap. 2.3.5.2. For en nærmere beskrivelse af disse ordninger henvises til de nævnte afsnit og udkastet til retsplejelovens §§ 320-327.

Ved de juridiske domstole – dvs. Retten i Grønland og Grønlands Landsret – foreslås den beskikkede forsvarer som hovedregel at skulle udpeges blandt advokaterne eller de jurister, der har autorisation som forsvarer. Hvis ikke hensynet til forsvaret taler imod det, bør der dog også kunne beskikkes en autoriseret forsvarer, som ikke er jurist, jf. i det hele afsnit VII, kap. 2.3.1. og udkastet til retsplejelovens § 322.

Det foreslås at opretholde den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 5, § 23, stk. 1, 2. pkt., hvorefter tiltaltes (og i tilslutning hertil sigtedes) anmodning om at få en bestemt person beskikket som forsvarer så vidt muligt bør imødekommes. Foruden kravet om møderet vil det dog bl.a. være en betingelse, at personen tilhører den kategori af forsvarere, (autoriseret eller advokat), som retten i øvrigt kunne have beskikket i sagen, jf. udkastet til retsplejelovens § 325, stk. 1.

Samtidig foreslås der indført regler, hvorefter retten kan nægte at beskikke en bestemt forsvarer eller på et hvilket som helst tidspunkt under sagen kan beslutte at tilbagekalde beskikkelsen, hvis forsvarerens medvirken udfra retsplejemæssige hensyn til sagens behørige behandling ikke kan anses for forsvarlig, eller der er påviselig risiko for, at den pågældende forsvarer vil hindre eller modvirke sagens oplysning, jf. udkastet til retsplejelovens § 324.

Beskikkelse af en bestemt forsvarer foreslås i øvrigt at kunne betinges af, at forsvareren frafalder krav mod det offentlige for den del af vederlaget, som overstiger udgifterne til en af retten udpeget forsvarer, herunder udgifter til transport og ophold mv., jf. udkastet til retsplejelovens § 323, stk. 2.

Som det fremgår af pkt. 4.1.2. omtaler den gældende retsplejelov kun beskikkede bisiddere og ikke bisiddere, som sigtede eller tiltalte selv måtte have antaget til sin bistand (de i Danmark såkaldte "valgte forsvarere"). Det antages dog, at der er adgang til selv at antage en bisidder, hvilket også i få tilfælde forekommer i praksis.

Kommissionen foreslår, at der indføres en udtrykkelig bestemmelse i retsplejeloven om, at sigtede har ret til selv at antage en mødeberettiget forsvarer, jf. udkastet til retsplejelovens § 319, stk. 1. Denne ret skal være gældende i en hvilken som helst sag, således også i sager, hvor der efter kommissionens forslag, jf. pkt. 4.2.5., ikke er grundlag for at beskikke en forsvarer. Ligesom ved beskikkelse skal der i ganske særligt alvorlige sager også til en antagen forsvarer stilles krav om, at denne lever op til de skærpede krav, som efter kommissionens forslag jf. afsnit VII, kap. 2.3.5.2. kan stilles til forsvaret i sådanne sager. På tilsvarende måde skal antagne forsvarere, der møder i sager ved de juridiske domstole, leve op til samme kvalifikationer som en af retten i sagen beskikket forsvarer, jf. afsnit VII, kap. 2. På denne måde skal det sikres, at også den antagne forsvarer er i stand til at udøve et forsvar i overensstemmelse med bl.a. Menneskeretskonventionens principper. På den anden side skal der således ikke være noget til hinder for, at den sigtede antager en advokat som forsvarer, selvom retten ikke ville have fundet det nødvendigt at beskikke en sådan i den pågældende sag.

De foreslåede regler om at kunne afslå eller tilbagekalde beskikkelsen for en forsvarer, hvis medvirken udfra retsplejemæssige hensyn til sagens behørige behandling ikke kan anses for forsvarlig, skal som følge af det anførte gælde tilsvarende for antagne forsvarere. Det samme gælder de foreslåede regler for tilfælde, hvor der er påviselig risiko for, at forsvareren vil hindre eller modvirke sagens oplysning.

Rettens adgang til at beskikke en udenretlig rådgiver foreslås også at skulle omfatte de tilfælde, hvor den sigtede selv har antaget en forsvarer uden juridisk kandidateksamen.

For at sikre iagttagelsen af de foreslåede regler for sigtedes forsvar foreslås det, at der ved loven indføres en pligt for politiet til dels at vejlede sigtede og dels at indbringe forsvarerspørgsmålet for retten, hvis der efter sigtedes anmodning eller de foreliggende omstændigheder i øvrigt er anledning hertil.

Politiets vejledning skal omfatte oplysning om sigtedes mulighed for at få en forsvarer beskikket af retten. I øvrigt foreslås det, at justitsministeren udsteder nærmere regler om omfanget af vejledningspligten. Der skal således tages stilling til, hvornår sigtede skal have oplysning om dennes adgang til at pege på en bestemt person som forsvarer, i hvilket omfang politiet skal vejlede sigtede om møderetsreglerne og om de regler, der gælder for forsvaret i ganske særligt alvorlige sager og sager ved de juridiske domstole og om muligheden for at få en udenretlig rådgiver beskikket i sagen. Der skal endvidere tages stilling til, om vejledningsforpligtelsen skal gælde i alle sager – herunder sådanne, hvor det på forhånd er klart, at der ikke kan blive tale om beskikkelse af forsvarer – eller om forpligtelsen uden at forspilde sit formål kan begrænses til sager, hvor forsvarerbeskikkelse kan komme på tale, og sager, hvor der i øvrigt foreligger omstændigheder, som gør det tvivlsomt, hvorvidt der er etableret det fornødne forsvar.

Politiet skal indbringe sagen for retten, hvis sigtede anmoder om beskikkelse af forsvarer eller udenretlig rådgiver, eller hvis sigtede i øvrigt påstår et spørgsmål om forsvaret i sagen forelagt retten. Uanset sigtedes holdning skal politiet endvidere af egen drift indbringe sagen, hvis der foreligger omstændigheder, som gør det tvivlsomt, hvorvidt der er etableret det fornødne forsvar. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis sigtede ikke har antaget en forsvarer og heller ikke har fremsat anmodning om beskikkelse af en, selvom sagen må antages at være omfattet af kriterierne for, hvornår en forsvarer skal medvirke. Det kan også være tilfældet, hvis sigtede har antaget en forsvarer, som ikke kan anses at opfylde betingelserne for at virke i sagen. En sådan situation kan navnlig foreligge, hvis sigtede har antaget en forsvarer uden juridisk kandidateksamen i en sag af ganske særligt alvorlig karakter. Politiet skal også indbringe sagen, hvis der kan være behov for beskikkelse af en udenretlig rådgiver for den forsvarer uden juridisk kandidateksamen, som i øvrigt optræder i sagen. Når en sag er indbragt for retten, har også retten pligt til at påse, at sigtede har det fornødne forsvar.

4.2.5. Tilfælde, hvor forsvarer skal eller kan beskikkes

Efter den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 5, § 22, stk. 1, skal der beskikkes en bisidder, når tiltalte anmoder herom, eller når det skønnes, at det af tiltalen omfattede forhold kan medføre idømmelse af frihedsberøvelse. I henhold til samme bestemmelses stk. 2 skal bisidder endvidere beskikkes, når det skønnes, at sigtede ikke er sin fornuft mægtig, samt når der fremsættes begæring om frihedsberøvelse af sigtede (tilbageholdelse).

Efter kommissionens opfattelse bør der som nævnt ovenfor under pkt. 4.2.4. ikke længere være krav på at få beskikket en forsvarer, blot der fremsættes anmodning herom. Retten til at få beskikket en forsvarer foreslås således at skulle afhænge af, hvorvidt forsvarerens bistand må anses for nødvendig – eller dog ønskelig – under hensyn til sagens karakter, sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt. I sagens natur vil beskikkelse af forsvarer desuden ikke skulle ske, hvis sigtede selv har antaget en efter sagen berettiget forsvarer.

Vedrørende de tilfælde, hvor beskikkelse af forsvarer skal være obligatorisk, foreslår kommissionen, at der altid skal beskikkes en forsvarer, når der fremsættes anmodning om tilbage-

holdelse af sigtede eller om forholdsregler, der træder i stedet herfor. Det samme skal gælde for tilfælde, hvor der i overensstemmelse med kommissionens forslag, jf. kap. 7, kan blive tale om at opretholde en anholdelse i 3 x 24 timer, jf. udkastet til retsplejelovens § 320, stk. 1, nr. 1. Forsvarer foreslås ligeledes at skulle beskikkes ved anvendelsen af visse kriminalprocessuelle tvangsindgreb som f.eks. indgreb i meddelelseshemmeligheden og hemmelig ransagning, jf. retsplejelovudkastet § 391. Herudover foreslås det, at der altid skal beskikkes forsvarer, når der er rejst tiltale i sager, hvor der, hvis tiltalte findes skyldig, kan blive tale om en mere indgribende foranstaltning end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse og/eller erstatning, jf. retsplejelovudkastet § 320, stk. 1, nr. 2. Forslaget herom skønnes at svare til gældende praksis. Som noget nyt foreslås det desuden, at der skal beskikkes forsvarer i sager, hvor der endnu ikke er rejst tiltale, men hvor der foretages bevisførelse til brug for en senere domsforhandling, jf. retsplejelovudkastet § 320, stk. 1, nr. 3. Formålet med dette er at sikre det behørige forsvar i sager, hvor det efterfølgende ved tiltalens rejsning viser sig, at sagen kan medføre en mere indgribende foranstaltning end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse og/eller erstatning og således er omfattet af ovennævnte kriterium for, hvornår der skal medvirke en forsvarer. Beskikkelse i disse tilfælde skal dog ikke ske, hvis en forsvarers tilstedekomst indebærer en udsættelse af retsmødet, som kan medføre, at beviset går tabt.

Foruden disse obligatoriske regler for beskikkelse af forsvarer, foreslås der indført en bestemmelse, hvorefter retten, såvel før som efter tiltale er rejst, kan beskikke en forsvarer, hvis det efter sagens beskaffenhed, sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt må anses for ønskeligt. Også denne bestemmelse skønnes i hovedsagen at modsvare en allerede gældende praksis.

4.2.6. Forsvarerens opgaver og rettigheder

Spørgsmålet om forsvarerens rolle er omtalt ovenfor under afsnit VII, kap. 2.2.2. og kap. 2.3.7., hvortil henvises. Det fremgår heraf bl.a., at forsvareren skal spille en aktiv rolle i henseende til såvel skyldspørgsmålet som sanktionsfastsættelsen. Endvidere er der anført en række bemærkninger om samspillet mellem varetagelsen af den sigtedes retssikkerhed og hensynet til befolkningens retsopfattelse, ligesom der redegøres for nogle af de principper, som foreslås at skulle kendetegne forsvarerens rolle i sagen. I det følgende fremsættes der i tilslutning hertil forslag om, hvilke konkrete opgaver, der bør påhvile forsvareren under sagen.

Forsvareren skal i god tid inden domsforhandlingen grundigt gennemgå alle sagens akter – om fornødent med bistand af en tolk, som retten efter anmodning stiller til rådighed. På baggrund af gennemgangen skal forsvareren drøfte sagen igennem med sin klient, hvis holdning til sagen er afgørende for forsvarets tilrettelæggelse. Forsvareren skal i den forbindelse sikre sig, at tiltalte har forstået anklageskriftet korrekt, og at en eventuel erkendelse svarer til tiltaltes erklæring om det skete, hvortil også hører spørgsmålet om tiltaltes forsæt.

Forsvareren skal på baggrund af sin forberedelse og tiltaltes holdning til sagen kunne afgøre, hvilke juridiske, bevismæssige og sanktionsmæssige problemer sagen rejser, og hvordan varetagelsen af den tiltaltes interesser i lyset heraf skal tilrettelægges. Sammen med tiltalte skal

der herunder tages stilling til, om sagen er tilstrækkeligt oplyst, eller om politiet eller andre skal anmodes om at foretage yderligere undersøgelser, f.eks. personundersøgelser, tekniske undersøgelser eller afhøringer af vidner, og om der til domsforhandlingen skal indkaldes vidner, ud over de vidner anklagemyndigheden har indkaldt.

Forsvareren skal sikre sig, at der er tilstrækkelig tid og lejlighed til at forberede sagen og drøfte den med klienten.

Under domsforhandlingen skal forsvareren tage stilling til, om anklagerens dokumentation af bevismateriale skal suppleres med andre oplysninger, der kan være til fordel for den tiltalte. På samme måde skal forsvareren foretage afhøring og kontraafhøring af tiltalte og vidner med henblik på at få sådanne oplysninger frem. Forsvareren skal efter afslutningen af bevisførelsen afgive et mundtligt procedureindlæg, hvori der argumenteres for, hvordan sagen bør afgøres i relation til såvel skyldspørgsmålet som sanktionsspørgsmålet under hensyn til det standpunkt, tiltalte har indtaget til skyldspørgsmålet, og i øvrigt under hensyn til den tiltaltes interesser og forhold.

Efter domsafsigelsen skal forsvareren rådgive den tiltalte om ankespørgsmålet. Det er vigtigt, at forsvareren gør den tiltalte bekendt med anklagemyndighedens mulighed for kontraanke og risikoen for, at dommen som følge heraf kan blive skærpet i forbindelse med en ankebehandling, jf. herved afsnit XI, kap. 1.3. om appel.

Hvis en tiltalt, som har været frihedsberøvet, frifindes eller idømmes en foranstaltning af kortere varighed end frihedsberøvelsen, bør forsvareren være tiltalte behjælpelig med eventuelt at søge erstatning for uberettiget frihedsberøvelse.

Forsvareren skal desuden være i stand til at varetage den sigtedes interesser i situationer, hvor det er aktuelt at beskikke en forsvarer forud for en eventuel tiltalerejsning, f.eks. fordi den sigtede skal fremstilles for en dommer med henblik på eventuelt tilbageholdelse (varetægtsfængsling), eller fordi sigtede har krav på en forsvarers tilstedeværelse i forbindelse med en politiafhøring.

Opfyldelsen af forsvarets opgaver skal sikres gennem de rettigheder, der skal tilkomme forsvareren. Der skal således som hidtil være regler, som sikrer forsvarerens ret til at deltage i retsmøderne mv., at få adgang til det i sagen foreliggende skriftlige materiale mv., at anmode om eller selv at føre yderligere beviser, at foretage afhøringer af sigtede/tiltalte og vidnerne i sagen og at procedere sagen på linie med anklagemyndigheden, jf. udkastet til retsplejelovens §§ 339, 344, 454, stk. 2, 458, jf. §§ 155, stk. 1, 461 og 470, stk. 2.

Sikringen af forsvarerens rettigheder skønnes i hovedsagen at kunne ske ved en udbygning af de allerede gældende regler, således at reguleringen gøres mere detaljeret, end det er tilfældet i dag.

Som en meget væsentlig ændring af den gældende ordning foreslås det dog, at forsvarerens rettigheder skal være gældende fra det tidspunkt, hvor der rejses sigtelse i sagen. Dette er en udvidelse i forhold til i dag, hvor forsvareren ikke har rettigheder i sagen, før tiltale er rejst, medmindre der fremsættes anmodning om tilbageholdelse af sigtede. Forslaget om at udstrække forsvarerens rettigheder til et tidligere tidspunkt tjener til styrkelse af den sigtedes retssikkerhed. Det er således fundet af afgørende betydning for tilrettelæggelsen og gennemførelsen af et effektivt forsvar, at forsvareren har mulighed for at deltage under efterforskningen og den sagsforberedelse, som i øvrigt ligger forud for tiltalens rejsning. Forslaget forventes at bidrage til, at forsvareren vil spille en væsentlig mere aktiv rolle i sagen end hidtil.

4.2.7. Stedlig medhjælper for forsvareren

Med henblik på at lette følgerne af de særlige geografiske og trafikale forhold foreslår kommissionen, at der i tilfælde, hvor forsvarets funktioner skal udøves uden for forsvarerens faste opholdssted, gives mulighed for at beskikke en lokal og som forsvarer mødeberettiget person til som stedlig medhjælper at repræsentere forsvaret. Forslaget, som alene tager alene sigte på varetagelsen af de funktioner, der ligger uden for domsforhandlingen, er nærmere beskrevet ovenfor under afsnit VII, kap. 2.3.6., hvortil der henvises. Der henvises i øvrigt til den foreslåede bestemmelse i § 327 i udkastet til retsplejeloven.

Beskikkelse af stedlig medhjælper foreslås at kunne ske også i tilfælde, hvor forsvareren ikke er beskikket, men antaget af den sigtede eller tiltalte selv. Spørgsmålet om, hvorvidt der i sådanne tilfælde bør finde beskikkelse af stedlig medhjælper sted vil især afhænge af, om sagen er omfattet af kriterierne for, hvornår retten i øvrigt beskikker en forsvarer. Er dette ikke tilfældet, vil der næppe være grundlag for beskikkelse af stedlig medhjælper. Herudover bør der tages hensyn til, om omkostningerne til beskikkelse af stedlig medhjælper – der som overvejende hovedregel foreslås at skulle afholdes af det offentlige – står i et rimeligt forhold til formålet med beskikkelsen, herunder om sigtede selv har økonomisk evne til at afholde omkostningerne ved at lade den antagne forsvarer rejse til stedet.

4.2.8. Vederlag til forsvareren m.fl.

Vederlaget til en af sigtede eller tiltalte antagen forsvarer foreslås at skulle være det offentlige uvedkommende. Ligesom i Danmark bør der dog i ganske særlige tilfælde være mulighed for at honorere den pågældende på samme måde som en beskikket forsvarer i sagen, jf. udkastet til retsplejelovens § 331.

Beskikkede forsvarere, beskikkede udenretlige rådgivere og beskikkede stedlige medhjælpere skal have ret til af det offentlige at modtage et passende honorar samt godtgørelse for udlæg. Udgifter til transport og ophold mv. skal dog kun afholdes i medfør af beskikkelsen, hvis udgifterne er godkendt af retten som nødvendige. Det bemærkes i denne forbindelse, at beskikkelse af en bestemt person som forsvarer i henhold til pkt. 4.2.4. ovenfor foreslås at kunne betinges af, at den pågældende forsvarer frafalder krav mod det offentlige for den del af ve-

derlaget, som overstiger, hvad der ville være afholdt til en af retten udpeget forsvarer, herunder udgifter til transport og ophold mv.

En beskikket forsvarer, udenretlig rådgiver eller stedlig medhjælper må ikke modtage salær eller godtgørelse ud over de beløb, der fastsættes af retten. Dette gælder dog ikke for en forsvarer, som i forbindelse med beskikkelsen har frafaldet en del af kravet mod det offentlige. I sådanne tilfælde er forsvareren berettiget til af sigtede eller tiltalte at få betaling for den del af udgifterne, som ikke dækkes af det offentlige. For så vidt angår vederlag til en beskikket forsvarer henvises til retsplejelovudkastet § 330.

For at opnå en retfærdig og ensartet ordning for honorering af forsvarere m.fl. forudsættes det, at der vil blive udarbejdet visse vejledende retningslinier for vederlagsfastsættelsen. Vederlaget bør afspejle det tidsforbrug, som med rimelighed er medgået til sagen, herunder den forberedelsestid, som har været nødvendig.

Spørgsmålet om, hvorvidt sigtede eller tiltalte skal pålægges at erstatte det offentlige udgifterne til en beskikket forsvarer, en beskikket udenretlig medhjælper eller en beskikket stedlig medhjælper skal afgøres efter de generelle regler om pålæggelse af sagsomkostninger. Efter disse regler lægges der op til som hovedregel at bevare det gratis-princip, der hidtil har præget den grønlandske retsplejeordning – også i tilfælde, hvor tiltalte findes skyldig. Kun hvor der foreligger særlige omstændigheder må det herefter forventes, at omkostningerne ved beskikkelsen helt eller delvist kan blive pålagt den dømte, som findes skyldig, jf. nærmere kap. 11.2.7. om sagsomkostninger i kriminalsager.

Kapitel 5. Forurettedes stilling i kriminalretsplejen

5.1. Indledning

Spørgsmålet om den forurettedes stilling i kriminalsager er et jævnligt debatteret emne, og der er i den forbindelse bl.a. blevet peget på, at et offer for en forbrydelse i nutidens kriminalproces indtager en meget tilbagetrukket – og i visse henseender for tilbagetrukket – position i forhold til kriminalsagens afvikling. Ud fra hensynet til en effektiv kriminalitetsbekæmpelse har fokus, herunder i lovgivningsmæssig sammenhæng, traditionelt været rettet mod gerningspersonen, hvorimod ofrenes behov for hjælp, støtte og vejledning først i de senere år er blevet tildelt større opmærksomhed i den retspolitiske debat.

Disse spørgsmål har også indtaget en fremtrædende placering i kommissionens overvejelser, jf. nærmere afsnit XII, kap. 4, hvor der er redegjort for kommissionens generelle overvejelser vedrørende ofre, herunder en beskrivelse af de eksisterende foranstaltninger for ofre og for kommissionens forslag til forbedringer. Der henvises desuden til afsnit XV, kap. 2.10., hvor spørgsmålet om inddragelse af mægling i konfliktråd, dvs. et møde mellem offer og gerningsmand, som et led i foranstaltningssystemet er overvejet nærmere.

I det følgende behandles den forurettedes processuelle stilling i kriminalsagen, herunder i relation til spørgsmålet om adgang til at forfølge et erstatningskrav mod gerningsmanden i tilknytning til rettens behandling af kriminalsagen.

Spørgsmålet om anvendelsen af børn som vidner, og i den forbindelse særligt om børn som ofre i en kriminalsag, er behandlet særskilt i kap. 12.

5.2. Gældende ret

5.2.1. Retsplejelovens regler generelt

Retsplejeloven indeholder med enkelte undtagelser ikke regler, der specifikt tager sigte på den forurettede i en kriminalsag. Det er således de almindelige bestemmelser, herunder navnlig om vidnepligt, vidnefritagelse og fremgangsmåden ved vidneafhøring, der gælder også i forhold til denne gruppe af kriminalsagens aktører. Disse regler, der gælder for behandlingen af alle retssager, er nærmere behandlet i afsnit VIII, kap. 9.

5.2.2. Civile krav

På et enkelt område er dog foretaget en særskilt regulering af betydning for den forurettedes retsstilling. Det drejer sig om retsplejelovens kapitel 5, § 44, der vedrører rettens adgang til i tilknytning til kriminalsagen at tilkende forurettede erstatning for den skade, som vedkommende er påført i forbindelse med forbrydelsen.

Bestemmelsen, der blev indført ved retsplejeloven af 1951, (jf. Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 5173 ff.) har følgende indhold:

> **§ 44.** Retten kan tilkende den ved forbrydelsen forurettede erstatning hos tiltalte for den forvoldte skade. Politiet bør om fornødent yde den forurettede den til kravets fremsættelse fornødne vejledning.
> *Stk. 2.* Retten kan dog nægte et borgerligt kravs forfølgning under den kriminelle sag, når den finder, at behandlingen af et sådant krav ikke kan ske uden væsentlig ulempe.
> *Stk. 3.* I ethvert tilfælde, hvor retten ikke har påkendt et under sagen påtalt borgerligt krav, står det den forurettede frit for at rejse almindelig retssag herom.

Bestemmelsen svarer indholdsmæssigt – om end i en stærkt forenklet form – til reglerne i den danske retsplejelovs kapitel 89 om påtale af borgerlige krav under straffesager. I modsætning til de danske regler er der f.eks. ikke fastsat bestemmelser om det såkaldte ensretningsprincip, hvorefter der ikke vil kunne gives medhold i det civile krav, hvis der frifindes i straffesagen, ligesom der ikke vil kunne frifindes for det civile krav, hvis der domfældes i straffesagen. Ligeledes er der ikke regler om situationen ved anke af kriminalsagen, herunder om en anke af rettens afgørelse om skylds- eller sanktionsspørgsmålet også automatisk omfatter rettens afgørelse vedrørende det civile krav.

Efter det for kommissionen oplyste forekommer det ganske ofte, at retten i medfør af retsplejelovens kapitel 5, § 44, stk. 2, afviser at tage stilling til det af forurettede rejste civile krav. Herefter vil det i disse tilfælde påhvile den forurettede selv at rejse kravet over for gerningsmanden, og herunder fremme sagen i den civile retsplejes former, jf. herved kapitel 5, § 44, stk. 3. Denne praksis ses først og fremmest begrundet i det forhold, at der ofte ikke foreligger den tilstrækkelige dokumentation for det rejste krav.

5.2.3. Offererstatningsloven

Lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser, jf. lov nr. 277/1976 med senere ændringer, blev sat i kraft for Grønland ved anordning nr. 472/1984, og der blev samtidig oprettet et grønlandsk offererstatningsnævn, som administrerer loven, jf. nærmere bekendtgørelse nr. 473/1984 om forretningsorden for det grønlandske nævn.

Loven giver mulighed for at yde den forurettede erstatning og godtgørelse for personskade og tingskade i anledning af forbrydelsen. Nævnet kan yde godtgørelse og erstatning såvel i tilfælde, hvor kravet er gjort gældende i tilknytning til kriminalsagen, som i tilfælde hvor det af retten er henvist til en civil retssag, og udbetalingen er uafhængig af gerningsmandens betalingsevne, idet staten indtræder i kravet mod gerningsmanden i det omfang, der ydes erstatning.

Offererstatningsordningen er nærmere beskrevet i afsnit XII, kap. 4.2.2., hvortil der henvises.

5.3. Kommissionens overvejelser og forslag

5.3.1. Bisidderbeskikkelse for forurettede

I kommissionens overvejelser om en styrkelse af den forurettedes processuelle stilling er bl.a. inddraget de regler, der gælder i Danmark om beskikkelse af bistandsadvokater for forurettede i straffesager, jf. herved den danske retsplejelovs kapitel 66 a. I den forbindelse er det kommissionens opfattelse, at en række af de danske bestemmelser, herunder navnlig med hensyn til fremgangsmåden i forbindelse med beskikkelse, er anvendelige også inden for den grønlandske kriminalretspleje.

Derimod finder kommissionen ikke, at de beføjelser og opgaver af *retlig* karakter, som påhviler en dansk bistandsadvokat, bør overføres til en bisidderordning i Grønland. Kommissionen finder navnlig ikke, at bisidderen skal have til opgave at fremme forurettedes erstatningskrav mod tiltalte og herunder procedere på dette spørgsmål under domsforhandlingen, således som det tilkommer en dansk bistandsadvokat. Forfølgningen af civile krav under behandlingen af en kriminalsag skal efter kommissionens forslag også fremtidigt – og i videre omfang end nu – påhvile anklagemyndigheden, jf. nærmere pkt. 5.3.2.2. Hertil kommer, at det grønlandske offererstatningsnævn i kraft af sin erfaring og specialisering gennem en simpel skriftlig sagsbehandling kan behandle disse erstatningssager og dermed sikre, at ofrene får den erstatning, de har krav på.

Det er imidlertid kommissionens opfattelse, at den forurettede under kriminalsagen kan have behov for personlig støtte og vejledning samt behov for hjælp af mere almen, herunder praktisk karakter, og at disse opgaver med fordel vil kunne varetages af en beskikket bisidder.

Kommissionen foreslår derfor, at der indføres en adgang for den forurettede til i visse kriminalsager at få beskikket en sådan bisidder.

Blandt denne bisidders opgaver vil kunne indgå en orientering af den forurettede om kriminalsagens forløb, ligesom bisidderen kan være til stede sammen med den forurettede under kriminalsagens behandling såvel i retten som under forberedelsen, f.eks. ved afhøring af forurettede hos politiet. Desuden vil bisidderen kunne yde sin klient nærmere vejledning om de eksisterende tilbud til ofre, f.eks. om adgangen til at opnå psykologhjælp mv., jf. herved oversigten i afsnit XII, kap. 4.2.

Til yderligere illustration af de opgaver, som vil kunne indgå i bisidderens arbejde, kan nævnes den forsøgsordning, som er etableret i Danmark med offerrådgivning. Ordningen er beskrevet i forarbejderne til lov nr. 349 af 23. maj 1997 om ændring af retsplejeloven mv. (Styrkelse af retsstillingen for ofre for forbrydelser mv.), jf. lovforslag nr. L 144 af 22. januar 1997, hvor det i de almindelige bemærkninger under pkt. 6.1. bl.a. anføres:

> ”Offerrådgivningernes opgave skal først og fremmest være at give personlig støtte til ofre for forbrydelser. I mange tilfælde kan en sådan støtte gives ”blot” ved at lytte til og tale med ofret.

> I offerrådgivningen skal ofret også kunne få vejledning om mulighederne for at søge det offentlige om erstatning, om mulighederne for psykologhjælp, for advokatbistand mv. og eventuelt tillige bistand ved spørgsmål om udfyldelse af ansøgningsskemaer eller skadesanmeldelser til forsikringsselskaber mm. Giver forbrydelsen anledning til, at ofret søger at opnå erstatning – f.eks. hos Nævnet vedrørende erstatning til ofre for forbrydelser eller hos gerningsmanden – kan ofret vejledes om reglerne om adgangen til eventuelt at få erstatningskravet påkendt i forbindelse med straffesagen eller eventuelt om mulighederne for at opnå retshjælp til en efterfølgende civil retssag om kravet.
>
> Der kan også være behov for, at rådgivningens støtteperson, f.eks. i et tilfælde, hvor ofret modtager en indkaldelse til at afgive vidneforklaring i retten, forbereder ofret på denne situation ved at forklare om det sædvanlige forløb i en retssal under en domsforhandling. Støttepersonen kan eventuelt også gå med i retten, hvis ofret følger behov for at have én ved sin side."

De første lokale offerrådgivninger blev etableret ved årsskiftet 1998/1999, og der er nu mulighed for offerrådgivning i de fleste politikredse i Danmark.

Efter kommissionens forslag kan bisidderen for den forurettede f.eks. være en medarbejder fra socialforvaltningen eller en person fra den offervagt, som kommissionen foreslår etableret, jf. afsnit XII, kap. 4.3.5.

Kommissionen har ved afgrænsningen af de sagstyper, hvor bisidderbeskikkelse skønnes relevant, hentet inspiration fra den danske retsplejelovs kapitel 66 a om advokatbistand til den forurettede. Efter disse bestemmelser omfatter adgangen til bistand for den forurettede således gerningstyper, der indebærer et angreb mod andres person, herunder den personlige frihed og blufærdigheden.

Kommissionen foreslår tilsvarende, at der bør indføres adgang til bisidderbeskikkelse i sager vedrørende overtrædelse af kriminallovens delikter om angreb på andres person, frihed og blufærdighed. Dette omfatter således vold eller trussel herom og forbrydelser mod kønssædeligheden. Desuden foreslås blufærdighedskrænkelse omfattet, idet der på dette område dog forudsættes at være et mere begrænset behov for støtte til den forurettede i form af bisidderbeskikkelse, således at beskikkelse alene vil komme på tale i sager om grovere, herunder gentagen blufærdighedskrænkelse.

Ligeledes vil der efter forslaget være adgang til bisidderbeskikkelse med hensyn til forbrydelser mod liv og legeme i form af forsøg på manddrab, ulovlig tvang og frihedsberøvelse.

Bisidderbeskikkelse bør efter kommissionens opfattelse være hovedreglen i de opregnede sagskategorier, men således at retten i hver enkelt sag konkret må skønne, om lovovertrædelsen er af mindre alvorlig karakter, eller om beskikkelse af bisidder – selv om det er en alvorligere sag – konkret må anses for åbenbart unødvendig. I disse tilfælde vil retten således kunne afslå en anmodning om beskikkelse.

I sager om seksualforbrydelser begået mod børn under 15 år bør den forurettede efter kommissionens opfattelse dog have et undtagelsesfrit krav på at få beskikket en bisidder, hvis den forurettede ønsker det. I disse tilfælde skal retten således ikke foretage den ovenfor beskrevne vurdering, men alene sikre, at en bisidder er beskikket, hvis den forurettede har ønsket det.

For så vidt angår den praktiske tilrettelæggelse af ordningen kan nævnes, at kommissionen med inspiration fra den danske ordning med bistandsadvokater foreslår, at politiet skal vejlede om ordningen samt indbringe en anmodning om beskikkelse for retten. Dette vil efter kommissionens opfattelse være egnet til at sikre ordningen størst mulig effektivitet i modsætning til en ordning, hvor initiativet til bisidderbeskikkelse overlades til den forurettede selv. Det forudsættes ved sagens indbringelse for retten, at politiet har sørget for, at der er tilstrækkelige oplysninger til, at retten umiddelbart kan tage stilling til anmodningen.

Der henvises nærmere til den foreslåede bestemmelse i § 332 i kommissionens udkast til retsplejelov samt bemærkningerne hertil.

5.3.2. Civile krav

5.3.2.1. Kommissionens principielle overvejelser

Det er i pkt. 5.2.2. anført, at det ofte forekommer, at behandlingen af den forurettedes civile krav mod gerningsmanden henskydes til særskilt behandling som civilt søgsmål og således ikke tages under påkendelse i tilknytning til kriminalsagen. Når der bortses fra muligheden for erstatning efter offererstatningsloven, jf. ovenfor pkt. 5.2.3., må det formodes, at et antal civile krav som følge heraf aldrig bliver gennemført, og at den forurettede derfor selv må bære det tab, som vedkommende er påført ved forbrydelsen.

Efter gældende ret er politiet alene forpligtet til at vejlede om adgangen til at rejse civilt krav mod gerningsmanden, jf. herved retsplejelovens kapitel 5, § 44, stk. 1, 2. pkt., hvorimod en direkte pligt for politiet til også at forfølge kravet for den forurettede ikke er fastsat i lovgivningen. Dette indebærer, at den forurettede i vidt omfang selv er undergivet en initiativforpligtelse til kravets forfølgning.

Kommissionen finder generelt denne retstilstand utilfredsstillende og har derfor overvejet, hvorledes behandlingen af civile krav mod gerningsmanden kan gives en mere central processuel placering, og herunder ikke mindst hvordan den forurettedes retsstilling kan styrkes.

Som beskrevet i afsnit XII, kap. 4.3.10. har kommissionen i sine overvejelser inddraget de ordninger, der gælder i Danmark med hensyn til behandlingen af civile krav i tilknytning til straffesager vedrørende bl.a. overtrædelse af færdselsloven og hundeloven. Begge disse ordninger er navnlig karakteriseret ved en stærk begrænsning i adgangen til at henskyde erstatningskravet til behandling som civilt søgsmål, og erstatningskravet kan desuden prøves af retten såvel før som efter rettens afgørelse i straffesagen.

Det er kommissionens opfattelse, at disse ordninger indebærer en værdifuld styrkelse af den forurettedes retsstilling og derfor må anses for velegnede som grundlag for udformningen af retsplejelovens generelle bestemmelser om behandlingen af civile krav i tilknytning til kriminalsager.

5.3.2.2. Kommissionens forslag til en fremtidig ordning

Efter kommissionens forslag til en fremtidig ordning skal det påhvile politiet at forfølge kravet, hvis den forurettede – på baggrund af politiets vejledning herom – anmoder om det.

Desuden skal der efter forslaget indføres mulighed for, at retten – efter forgæves forligsmægling – kan påkende erstatningsspørgsmålet, selv om tiltalte ikke pålægges kriminelt ansvar, og påkendelsen skal kunne ske såvel før som efter afgørelsen af spørgsmålet om kriminelt ansvar.

Adgangen til at henskyde behandlingen af det civile krav til sædvanligt civilt søgsmål må efter kommissionens opfattelse opretholdes, idet der i en række tilfælde vil kunne være sager af en så indviklet karakter, herunder med hensyn til opgørelsen af erstatningskravet, at retten ikke bør være pålagt en absolut forpligtelse til at behandle alle civile krav.

Henskydningsadgangen foreslås dog begrænset til de tilfælde, hvor erstatningskravet vedrører materiel skade (dvs. at krav som følge af personskade som hovedregel skal påkendes under kriminalsagens behandling), eller er af indviklet beskaffenhed, f.eks. på grund af erstatningsopgørelsen. I disse tilfælde vil retten således kunne beslutte, at kravet ikke skal forfølges under kriminalsagen, men at den forurettede i stedet må rejse kravet overfor gerningsmanden i overensstemmelse med reglerne om civile sagers behandling.

I den forbindelse bemærkes i øvrigt, at kommissionen ikke finder grundlag for at indføre en ordning som i Danmark med mulighed for advokatbeskikkelse til forberedelse af erstatningsspørgsmålet. Dette skyldes, at pligten til at fremme erstatningskravet udtrykkeligt skal påhvile politiet, og at en lang række af de sager, hvor den forurettede vil have et civilt krav mod gerningsmanden, vil kunne behandles og afgøres af Offererstatningsnævnet.

Som en yderligere styrkelse af den forurettedes position foreslår kommissionen endvidere, at der fastsættes regler om, at der så vidt muligt skal udfærdiges en opgørelse over kravet samt fremlægges dokumentation herfor, og at disse dokumenter skal forkyndes for tiltalte og indleveres til retten samtidig med anklageskriftet og bevisfortegnelsen. Dette vil efter kommissionens opfattelse kunne bidrage til en hurtigere og mere kvalificeret sagsbehandling vedrørende det civile krav, men må dog samtidig ikke indebære en væsentlig forsinkelse af selve kriminalsagens behandling.

Samlet er det kommissionens vurdering, at de nævnte forslag vil kunne indfri kravene til en tidssvarende og langt mere "offervenlig" erstatningsprocedure end den ordning, som gælder i dag.

Der henvises i øvrigt nærmere til de foreslåede bestemmelser i §§ 333-334 i kommissionens udkast til retsplejelov samt bemærkningerne til de pågældende bestemmelser.

5.3.3. Fremhævet vejledningspligt om erstatning

Da der som nævnt ovenfor ikke forudsættes bisidderbeskikkelse i alle typer af kriminalsager, og i øvrigt heller ikke vil være behov derfor, er det derudover kommissionens opfattelse, at politiets vejledningsforpligtelse i forhold til ofre i kriminalsager generelt bør skærpes.

Efter kommissionens forslag skal dette indebære, at politiet – i de sager, hvor det er relevant – pålægges en generel forpligtelse til at vejlede om adgangen til at ansøge om erstatning fra offererstatningsnævnet og i sammenhæng hermed om adgangen til at forfølge et civilt krav mod gerningsmanden såvel i tilknytning til kriminalsagens behandling som ved selvstændigt civilt søgsmål. Som anført i pkt. 5.3.1. skal politiet desuden vejlede om adgangen til at opnå bisidderbeskikkelse.

Kommissionen foreslår vejledningsforpligtelsen indført i retsplejeloven og suppleret med bestemmelser om, at det af sagen skal fremgå, at politiet har ydet den foreskrevne vejledning. Dette indebærer, at retten af egen drift skal påse, at vejledningspligten er overholdt, og – i tilfælde, hvor der ikke er vejledt – give forurettede den fornødne vejledning.

Der henvises nærmere til den foreslåede bestemmelse i § 335 i kommissionens udkast til retsplejelov.

Kapitel 6. Indledende bemærkninger om efterforskning og om kriminalprocessuelle tvangsindgreb

6.1. Indledning

Kommissionens drøftelser af udformningen af nye retsplejelovsbestemmelser om efterforskning og herunder om kriminalprocessuelle tvangsindgreb har taget udgangspunkt i de gældende grønlandske og danske retsplejeloves regulering af det pågældende område. Størstedelen af disse bestemmelser vedrører de kriminalprocessuelle tvangsindgreb. Kriminalprocessuelle tvangsindgreb er midler, hvorved politiet under sagens forberedelse af hensyn til forfølgningen af sagen og kriminalitetsbekæmpelsen kan påtvinge sigtede eller andre indgreb i deres private interessesfære, jf. pkt. 6.5. nedenfor. Der er derfor stærke og ofte modstående hensyn på dette område.

Justitsministeriets Strafferetsplejeudvalg har i en række betænkninger gennemgået dette lovområde. Betænkningerne har en klar og logisk systematik og en god og grundigt overvejet afvejning af de forskellige og ofte modstående hensyn. Den danske retsplejelovs bestemmelser bygger på disse betænkninger fra Justitsministeriets Strafferetsplejeudvalg, herunder bl.a. betænkning nr. 1023/1984 om politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden og anvendelse af agenter, betænkning nr. 1104/1987 om legemsindgreb under efterforskning, betænkning nr. 1159/1989 om ransagning under efterforskning, betænkning nr. 1223/1991 om beslaglæggelse og edition under efterforskning, betænkning nr. 1298/1995 om fotoforevisning, konfrontation, efterlysning og observation og betænkning nr. 1358/1998 om varetægtsfængsling i isolation.

Kommissionen finder på denne baggrund, at de danske regler som udgangspunkt også vil være egnede i Grønland. Kommissionen har i den forbindelse overvejet, om geografiske, klimatiske, kommunikationsmæssige, kulturelle eller lignende forskelle mellem Grønland og Danmark tilsiger forskelle i retsplejelovenes bestemmelser på dette område. Kommissionen har tillige overvejet, om forskellene i kriminalitetsmønstrene kan begrunde en anden regulering i Grønland end i Danmark. Resultatet af overvejelserne, om hvorvidt udgangspunktet i danske regler skal fraviges, fremgår af det følgende og af bemærkningerne til lovudkastets bestemmelser om kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

Det kan f.eks. nævnes, at den gældende retsplejelovs bestemmelse i kapitel 5, § 16, stk. 3, om opretholdelse af anholdelse ud over 24 timer i særlige tilfælde foreslås opretholdt. Der henvises til bemærkningerne nedenfor i kap. 7.1.2.

Efter lovudkastet kan politiet som klar hovedregel kun foretage visse tvangsindgreb (indgreb i meddelelseshemmeligheden, legemsundersøgelse, ransagning, beslaglæggelse, forevisning af fotos af forurettede eller vidner og de mere kvalificerede former for observation) med rettens forudgående godkendelse. Det foreslås dog, at politiet kan foretage disse tvangsindgreb uden rettens forudgående godkendelse, hvis øjemedet ellers vil blive forspildt. I så fald skal spørgsmålet om, hvorvidt det var berettiget, at politiet foretog tvangsindgrebet, enten altid eller efter anmodning forelægges retten efterfølgende. Den danske retsplejelov bestemmer, at

denne forelæggelse skal ske snarest muligt og inden 24 timer. Under hensyn til de geografiske forhold, den omstændighed, at i hvert fald langt de fleste dommerembeder også i fremtiden vil være enmandsembeder, og den omstændighed, at der også i fremtiden vil være dommere i Grønland, som alene er deltidsbeskæftigede med dommergerningen, foreslås det, at forelæggelsen i Grønland skal ske snarest muligt og inden 3 x 24 timer.

For så vidt angår kommissionens overvejelser med hensyn til betydningen af det grønlandske foranstaltningssystem i modsætning til det danske system med strafferammer henvises til pkt. 6.3. om kriminalitetskrav.

Kommissionen har endelig overvejet, om den grønlandske retsplejelov kan forenkles i forhold til reguleringen i den danske retsplejelov. Det er i den forbindelse indgået i kommissionens overvejelser, at den omstændighed, at der er tale om tvangsindgreb mod borgerne, tilsiger en udtømmende og intens lovregulering. En række processuelle spørgsmål er ikke reguleret i den gældende grønlandske retsplejelov, og der er på disse områder praksis for at hente inspiration i den danske retsplejelov. En ny grønlandsk retsplejelov bør i videst muligt give forsvarerne, anklagerne og dommerne svar på de processuelle retsspørgsmål, der kan opstå under sagernes behandling. Det vil være utilfredsstillende, hvis retslivets aktører fortsat må henvises til at supplere med principper fra den danske retsplejelov. En udtømmende og intens lovregulering giver også de bedste muligheder for at sikre, at borgerne behandles ens i forbindelse med politiets gennemførelse af de kriminalprocessuelle tvangsindgreb. Disse hensyn sætter grænser for i hvilket omfang, det er forsvarligt at forenkle den grønlandske retsplejelov i forhold til den danske retsplejelov. Der henvises supplerende til pkt. 6.5. nedenfor om kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

6.2. Interprovinsiel ret

De tre dele af det danske rige, Danmark, Færøerne og Grønland, har hver sin retsplejelov. Tredelingen af retsplejelovgivningen nødvendiggør en stillingtagen til, i hvilket omfang en retsafgørelse fra en del af riget har retsvirkninger i de to andre. Hverken den grønlandske kriminallov eller retsplejelov eller de tilsvarende danske love tager stilling til, om en afgørelse om et kriminalprocessuelt tvangsindgreb har retsvirkninger i de andre dele af riget.

Tredelingen af retsplejelovgivningen er et resultat af, at rigets lovgivningsmagt har valgt at have forskellige processuelle regler i de tre dele af riget (interprovinsiel procesret), der er indbyrdes ligeberettigede. Spørgsmålet er således væsensforskelligt fra, om en afgørelse truffet af en udenlandsk myndighed i henhold til udenlandsk lovgivning om et kriminalprocessuelt tvangsindgreb har retsvirkninger her i riget (international procesret). De fra den internationale procesret kendte grundprincipper og betingelser for anerkendelse af udenlandske retsafgørelser kan således ikke uden videre overføres på forholdet mellem de forskellige dele af det danske rige. Det vil endvidere være vanskeligt at forestille sig situationer, hvor en anerkendelse kan nægtes under henvisning til, at anerkendelse vil stride mod grundlæggende retsprincipper i den pågældende del af riget (ordre public).

Efter de gældende retsplejelove antages det, at danske og grønlandske afgørelser om kriminalprocessuelle tvangsindgreb ikke har retsvirkninger i den anden del af riget. Hvis der således til brug for efterforskningen af en straffesag i Danmark skal foretages f.eks. ransagning eller indgreb i meddelelseshemmelighed i Grønland, skal dette ske i medfør af den grønlandske retsplejelov, hvilket sædvanligvis vil indebære en forudgående beslutning af kredsdommeren.

Henset til at retsplejelovene for de tre dele af riget må antages at være udformet under hensyn til de stedlige forhold, finder kommissionen, at afgørelser om kriminalprocessuelle tvangsindgreb alene kan tillægges umiddelbare retsvirkninger i den del af riget, som afgørelsen er truffet i. Hensyn til respekten for de tre dele af rigets forskelle og praktiske hensyn taler tillige for, at afgørelser træffes i den del af riget, hvor de tiltænkes at have retsvirkninger. Denne ordning kan ikke antages at give vanskeligheder for politiets efterforskning, da tvangsindgrebene under alle omstændigheder ville skulle foretages af det stedlige politi.

6.2.1. Parlamentarisk immunitet

6.2.1.1. Gældende ret

Ved lov nr. 188 af 23. marts 1992 om ændring af retsplejeloven blev den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 5, § 20 a, indført. Bestemmelsen sikrer medlemmer af Landstinget en parlamentarisk immunitet svarende til den, som efter grundlovens § 57 tilkommer medlemmer af Folketinget. Bestemmelsen har følgende indhold:

> **§ 20 a.** Intet landstingsmedlem kan tiltales eller underkastes frihedsberøvelse af nogen art uden Landstingets samtykke, medmindre medlemmet er grebet på fersk gerning.
> *Stk. 2.* For sine ytringer i Landstinget kan intet af dets medlemmer uden tingets samtykke drages til ansvar uden for samme.

6.2.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Der kan rejses tvivl om, hvorvidt den parlamentariske immunitet også gælder i de to andre dele af riget. Tredelingen af retsplejelovgivningen bør ikke medføre, at landstingsmedlemmer alene nyder parlamentariske immunitet i Grønland. Kommissionen finder, at hensynet til Landstingets stilling afgørende taler for, at landstingsmedlemmer bør nyde parlamentariske immunitet i hele riget. I §§ 353 og 368 i udkastet til retsplejeloven foreslås bestemmelser, som sikrer, at intet landstingsmedlem kan anholdes eller tilbageholdes uden Landstingets samtykke, medmindre medlemmet er grebet på fersk gerning. Sammen med § 437 svarer bestemmelserne til den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 20 a.

6.3. Kriminalitetskrav og proportionalitetskrav mv.

6.3.1. Kriminalitetskrav

6.3.1.1. Indledning

Den gældende grønlandske kriminallov og kommissionens udkast til en ny kriminallov adskiller sig fra den danske straffelov ved, at der ikke til de enkelte lovovertrædelser er knyttet en angivelse af sanktionstype og tidsmæssig ramme for idømmelse af frihedsstraf eller ramme for andre sanktioner (strafferamme). Den grønlandske kriminalret er i modsætning hertil baseret på et foranstaltningssystem. Grundlovens § 71, stk. 5, som udelukker brugen af varetægtsfængsel, hvor strafferammen kun er bøde eller hæfte, kan således ikke finde direkte anvendelse ved udformningen af regler for tilbageholdelse.

En række bestemmelser i den danske retsplejelov (§§ 762, stk. 1, 770 a, 791 a, stk. 2, 802, stk. 3, nr. 1, 814, stk. 1, nr. 1, 815, stk. 1, 817, stk. 2, 818, stk. 2 og 819, stk. 1) indeholder et krav om en strafferamme på mindst 1 år og 6 måneder. Andre bestemmelser (§§ 762, stk. 2, nr. 1, 770 a, jf. 770 c, stk. 3, 781, stk. 1, nr. 3 og 791 a, stk. 3, nr. 3) indeholder et krav om en strafferamme på mindst 6 år.

6.3.1.2. Gældende ret

Grundbetingelsen for tilbageholdelse efter den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18, stk. 1, er, at der foreligger en begrundet mistanke om, at sigtede har begået en grov lovovertrædelse eller en række ikke tidligere pådømte lovovertrædelser, der efter loven kan medføre idømmelse af frihedsberøvelse. I den danske retsplejelovs § 762, stk. 1, er den tilsvarende betingelse, at lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover.

Efter den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18, stk. 2, kan en sigtet endvidere tilbageholdes, når der foreligger en særligt bestyrket mistanke om, at sigtede har begået en lovovertrædelse af en sådan særlig grovhed, at hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod. I den danske retsplejelovs § 762, stk. 2, nr. 1, er den tilsvarende betingelse, at lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover. Den danske retsplejelov indeholder derudover en mulighed i § 762, stk. 2, nr. 2, for at varetægtsfængsle for visse lovovertrædelser, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre en ubetinget dom på fængsel i mindst 60 dage. Den grønlandske bestemmelse i stk. 2, svarer efter sit indhold alene til den danske retsplejelovs § 762, stk. 2, nr. 1.

6.3.1.3. Kommissionens overvejelser og forslag

Det foreslås, at den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18, stk. 1 og 2, indholdsmæssigt opretholdes uforandret, idet der ikke er tiltænkt nogen ændring i praksis. Med hensyn til proportionalitetsreglen i den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18, stk. 3, henvises til bemærkningerne til retsplejelovudkastet § 358, stk. 3.

For så vidt angår de bestemmelser, som i den danske retsplejelov indeholder et krav om en strafferamme på mindst 1 år og 6 måneder, foreslås i de tilsvarende grønlandske retsplejelovsbestemmelser fastsat, at der skal være tale om en "grov" lovovertrædelse.

For så vidt angår de bestemmelser, som i den danske retsplejelov indeholder et krav om en strafferamme på mindst 6 år, foreslås i de tilsvarende grønlandske retsplejelovsbestemmelser fastsat, at der skal være tale om en lovovertrædelse "af en sådan særlig grovhed", at det pågældende indgreb er nødvendigt, eller at der skal være tale om en "særlig grov" lovovertrædelse. Der er ikke tiltænkt nogen forskel på disse 2 formuleringer af kriteriet.

På baggrund heraf er begrebet en "grov" lovovertrædelse tænkt afgrænset til lovovertrædelser, hvor der konkret må forventes en foranstaltning, der efter sanktionsstigemodellen er strengere end bøde. Begreberne en "særlig grov" lovovertrædelse og en lovovertrædelse "af en sådan særlig grovhed", at det pågældende indgreb er nødvendigt, er som hovedregel tænkt afgrænset til lovovertrædelser, hvor der konkret må forventes en foranstaltning i form af ubetinget anstaltsanbringelse af en ikke ubetydelig varighed. Efter retspraksis vil dette f.eks. være tilfældet ved drab, voldtægt, sædelighedskriminalitet mod børn, meget grov vold, grov vold i andengangstilfælde, anden vold i tredjegangstilfælde og grovere tilfælde af narkotikakriminalitet svarende til overtrædelse af den danske straffelovs § 191.

En række bestemmelser i den danske retsplejelov supplerer generelle kriminalitetskrav i form af henvisninger til strafferammer med en konkret opregning af delikter. Begreberne "grov" lovovertrædelse henholdsvis "særlig grov" lovovertrædelse er mere fleksible end de danske strafferammer, og kommissionen finder derfor, at der som udgangspunkt ikke vil være behov for at supplere de generelle betingelser om strafværdighed med angivelse af konkrete delikter. I forbindelse med efterforskning af fredskrænkelser, som sker under anvendelse af telefon eller anden tilsvarende telekommunikation, er der dog et særligt stærkt behov for telefonaflytning eller indhentelse af teleoplysninger, og de generelle kriminalitetskrav foreslås derfor fraveget ved fredskrænkelser.

6.3.2. Proportionalitetskrav

6.3.2.1. Indledning

Ved ethvert kriminalprocessuelt tvangsindgreb antages der at gælde en proportionalitetsgrundsætning, ifølge hvilken der ikke må være misforhold mellem på den ene side den skade og de forstyrrelser, som indgrebet forvolder hos dem, det rammer, og på den anden side sagens betydning og indgrebets nødvendighed. I proportionalitetsgrundsætningen kan også indlægges et krav om, at indgrebet ikke må foretages, såfremt dets øjemed kan tilgodeses ved et mindre byrdefuldt efterforskningsmiddel.

6.3.2.2. Gældende ret

Proportionalitetsgrundsætningen er lovfæstet med hensyn til anholdelse og tilbageholdelse i retsplejelovens kapitel 5, §§ 13, stk. 4, og 18, stk. 3.

6.3.2.3. Kommissionens overvejelser og forslag

Proportionalitetsgrundsætningen udgør en grundlæggende betingelse for al anvendelse af kriminalprocessuelle tvangsindgreb. Flere af de øvrige opstillede krav har sammenhæng med proportionalitetsgrundsætningen. Også selv om de øvrige krav er opfyldt, bør proportionalitetsgrundsætningen dog tages i betragtning ved vurdering af omstændighederne i den enkelte sag.

Kommissionen finder, at der for de enkelte kriminalprocessuelle tvangsindgreb bør være udtrykkelige bestemmelser om proportionalitet for at sikre, at dette hensyn kommer til at indgå i rettens afgørelse. Der henvises til de foreslåede bestemmelser i retsplejelovudkastet §§ 352 (anholdelse), 358, stk. 3 (tilbageholdelse), 373 (isolation), 388 (indgreb i meddelelseshemmeligheden), 397, stk. 5 (observation), 404 (legemsbesigtigelse og -undersøgelse), 411 (ransagning), 419 (beslaglæggelse og edition), 430, stk. 1 (forevisning af fotografier), 431, stk. 4 (direkte konfrontation) og 432, stk. 3 (efterlysning).

De af kommissionen foreslåede formuleringer af lovbestemmelser om proportionalitetskravet tilsigter at give proportionalitetskravet det samme indhold. Af formuleringerne følger, at man inden anvendelsen af et indgreb skal foretage den ovenfor nævnte afvejning mellem på den ene side indgrebets efterforskningsmæssige betydning og på den anden side de ulemper, indgrebet har for den, som det retter sig imod. Endvidere må et indgreb ikke foretages, hvis dets øjemed kan tilgodeses ved et mindre byrdefuldt efterforskningsmiddel.

Ved anvendelsen af proportionalitetskravet på nogle af de kriminalprocessuelle tvangsindgreb gør der sig den særlige omstændighed gældende, at disse indgreb foretages hemmeligt, således at de personer, som de rammer, ikke er bekendt med indgrebene. Det kunne derfor anføres, at indgrebene ikke medfører nogen ulempe for de pågældende, og at proportionalitetskravet følgelig intet indhold får.

Efter kommissionens opfattelse må også et hemmeligt indgreb anses som en belastning for den, som det rammer. Den omstændighed, at indgrebet foregår hemmeligt, kan endog siges at forøge dets tyngde. For at markere, at proportionalitetsafvejningen også er af betydning ved hemmelige indgreb, har kommissionen i de foreslåede proportionalitetsregler ligestillet "krænkelse" med ulempe.

6.3.3. Skånsomhedskrav

6.3.3.1. Indledning

Der antages ved siden af proportionalitetsgrundsætningen at gælde en generel "skånsomhedsgrundsætning", ifølge hvilken ethvert tvangsindgreb skal søges gennemført på en måde, der er så skånsom som muligt over for den eller dem, som rammes af indgrebet.

6.3.3.2. Gældende ret

Grundsætningen om skånsomhed er nu lovfæstet for så vidt angår anholdelse og tilbageholdelse, jf. retsplejelovens kapitel 5, §§ 15, stk. 1, og 18 d.

6.3.3.3. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen finder, at der for de kriminalprocessuelle tvangsindgreb, hvor et skånsomhedskrav giver mening, bør være udtrykkelige lovbestemmelser herom. Der henvises til de foreslåede bestemmelser i retsplejelovudkastet §§ 354, stk. 1 og 4 (anholdelse), 377 (forhold under tilbageholdelse), 405 (legemsbesigtigelse og –undersøgelse) og 412, stk. 1 (ransagning).

Der henvises i øvrigt til kap. 7.2. nedenfor om forholdene under tilbageholdelse, hvor skånsomhed ligeledes er omtalt.

6.4. Almindelige bestemmelser om efterforskningen og afhøringer

6.4.1. Gældende ret

Den gældende retsplejelov indeholder i kapitel 5, §§ 5-7 almindelige bestemmelser om efterforskningen og om afhøringer. Bestemmelserne har følgende indhold:

> **§ 5.** Det påhviler politiet og kommunefogederne af egen drift og med størst mulig hurtighed at efterforske alle kriminelle handlinger.
>
> **§ 6.** Kommunefogden bør, snarest efter at han er kommet til kundskab om en forbrydelse, indsende indberetning herom til politiet, der overtager den videre efterforskning i sagen.
>
> **§ 7.** Til opnåelse af efterforskningens øjemed er politiet berettiget til under de betingelser, som fremgår af de følgende bestemmelser, at foretage ransagning og beslaglæggelse, indkalde vidner, foretage besigtigelse, anholdelse af mistænkte mv.
> *Stk. 2.* Kræver loven i anledning af en sådan truffet foranstaltning en efterfølgende henvendelse til retten, påhviler det politiet at sørge for, at denne finder sted.
> *Stk. 3.* Forinden politiet foretager udenretslig afhøring af en sigtet, skal det udtrykkelig gøre ham opmærksom på, at han ikke er forpligtet til at svare.
> *Stk. 4.* Om de foretagne efterforskningshandlinger optages skriftlige beretninger.

I modsætning til den danske retsplejelov findes der eksempelvis ikke egentlige regler om retsmøder under efterforskningen, ligesom der ikke findes bestemmelser om bisidderens rettigheder i forbindelse med politiets efterforskning.

6.4.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen foreslår, at de få gældende regler opretholdes og udbygges således, at kapitlet om efterforskning og afhøringer, bortset fra reglerne om agentvirksomhed, jf. nedenfor pkt. 6.4.2.1., i hovedsagen kommer til at svare til den danske retsplejelovs kapitel 67 og 68. De fleste af bestemmelserne i lovudkastets kapitel 34, har således ingen parallel i den gældende retsplejelov.

Udkastet til kapitel 34 indeholder navnlig bestemmelser om anmeldelse af lovovertrædelser, politiets påbegyndelse og indstilling af efterforskning, politirapporter, forsvarerens rettigheder under efterforskningen samt afhøringer af sigtede og andre under efterforskningen.

Det fremgår af § 337, stk. 2, at efterforskningen har til formål at klarlægge, om betingelserne for at idømme foranstaltninger er til stede, og at tilvejebringe oplysninger til brug for sagens afgørelse samt forberede sagens behandling ved retten. Politiets efterforskning skal tilrettelægges og gennemføres i overensstemmelse med objektivitetsprincippet, hvorefter politiet skal søge at fremskaffe alle oplysninger, som er relevante for sagen, uanset om de er belastende eller fordelagtige for den sigtede.

Efter kommissionens opfattelse følger det umiddelbart af, at kommunefogederne i deres tjeneste er undergivet politiets ledelse og instruktion, at de skal underrette politiet snarest muligt, efter at de har fået kendskab til en forbrydelse. På denne baggrund har kommissionen fundet det unødvendigt at opretholde en udtrykkelig bestemmelse herom.

Kapitlet indeholder endvidere almindelige bestemmelser om afhøringer hos politiet og i retten. Med hensyn til spørgsmålet om, hvilket sprog rapporten skrives på, henvises til omtalen af sprogspørgsmålet i afsnit IV, pkt. 2.1., afsnit V og afsnit VIII, kap. 3.

6.4.2.1. Agentvirksomhed

Den danske retsplejelovs kapitel om efterforskning indeholder i §§ 754 a-754 e bestemmelser om agentvirksomhed. Ved agentvirksomhed forstås i kriminalprocessen, at politiet ved agentens handlinger påvirker de omstændigheder, under hvilke lovovertrædelsen kommer til at fremtræde, på en sådan måde, at politiet kan afsløre lovovertrædelsen og om fornødent sikre sig bevis i sagen. Agentvirksomhed er ikke et kriminalprocessuelt tvangsindgreb, da denne virksomhed ikke indebærer et indgreb i en individuel beskyttelsesinteresse, men er et særligt efterforskningsskridt, jf. Strafferetsplejeudvalgets betænkning 1023/84 s. 151.

Agentvirksomhed kan give anledning til betænkeligheder, da politiets deltagelse i et kriminelt handlingsforløb kan risikere at skade politiets integritet, og da der tillige kan være risiko for, at agentvirksomheden kommer til at forøge lovovertrædelsens omfang eller grovhed. Kommissionen finder ikke, således som forholdene og kriminalitetsmønstret for tiden er i Grønland, at anvendelse af agenter er et egnet eller nødvendigt efterforskningsmiddel i Grønland,

og foreslår derfor ikke nogen nærmere regulering heraf. Hvis kriminalitetsmønstret ændrer sig i Grønland, således at Grønland bliver belastet med grove narkosager med hårde stoffer eller store sager om organiseret økonomisk kriminalitet, vil der til den tid kunne være anledning til at overveje at indføre regler om anvendelse af agenter i Grønland.

6.5. Kriminalprocessuelle tvangsindgreb

6.5.1. Indledning

Kriminalprocessuelle tvangsindgreb er betegnelsen for en del af de midler, som politiet tager i anvendelse under efterforskningen. Det er midler, hvorved politiet under sagens forberedelse for at skaffe eller sikre oplysninger i sagen eller for på anden måde at fremme forfølgningen og kriminalitetsbekæmpelsen påtvinger sigtede eller andre indgreb i deres private interessesfære. Det kan være indgreb f.eks. i de pågældendes frihed, fred, ære eller ejendomsret. Indgrebene sker på en sådan måde, at politiets handlinger ville være ulovlige, hvis de ikke netop skete som led i en efterforskning og derfor på grund af det overordnede formål – opklaring og bekæmpelse af kriminalitet – var gjort lovlige. F.eks. ville politiets anholdelse af en person udgøre en ulovlig frihedsberøvelse, hvis anholdelsen ikke var særlig hjemlet under nærmere angivne omstændigheder.

6.5.2. Gældende ret

Den gældende retsplejelov indeholder i kapitel 5, §§ 8-18 f bestemmelser om de kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

De gældende bestemmelser er i vidt omfang citeret og gennemgået nedenfor i kap. 7 (§§ 13-18 e), kap. 8 (§§ 9 a-9 d og 10-12) og kap. 9 (§§ 8-9 og 18 f).

6.5.3. Kommissionens overvejelser og forslag

Strafferetsplejeudvalget har i flere betænkninger, bl.a. i betænkning 1298/95 s. 17, udtalt, at der i retsplejeloven så vidt muligt bør opstilles et udtømmende katalog over de straffeprocessuelle tvangsindgreb, og at det bør være den overvejende hovedregel, at anvendelsen af straffeprocessuelle tvangsindgreb er forbudt, medmindre anvendelsen særlig er tilladt. Udvalget har videre i betænkning 1298/95 s. 18, udtalt følgende om muligheden for at anvende ikke-lovregulerede straffeprocessuelle tvangsindgreb:

> ”Udvalget er opmærksom på, at retsplejelovens bestemmelser vanskeligt vil kunne udformes på en sådan måde, at de til enhver tid udtømmende gør op med anvendelsen af alle straffeprocessuelle tvangsindgreb. Det kan således ikke udelukkes, at der vil kunne anvendes andre indgreb, som også må anses for omfattet af den her anvendte definition på straffeprocessuelle tvangsindgreb, ligesom der med tiden, navnlig i kraft af den teknologiske udvikling, kan forekomme nye efterforskningsskridt, som ligeledes vil være omfattet af begrebet.
>
> Selv efter en gennemførelse af udvalgets forslag om lovgivning for forevisning af personfotografier, konfrontation, offentlig efterlysning og observation vil tilladeligheden af andre efterforskningsskridt, som måtte opfylde definitionen på et straffeprocessuelt tvangsindgreb, altså ikke kunne afgøres alene på grundlag af en modsætningsslutning fra de lovhjemlede indgreb. Men den så vidt muligt fuldstændige lovregulering af de straffeprocessuelle tvangsindgreb, som er tilsigtet med udvalgets forslag, vil efter ud-

> valgets opfattelse tillige få den betydning, at kravene til tilladeligheden af også enkeltstående anvendelser af andre straffeprocessuelle tvangsindgreb skærpes, ligesom en mere almindelig anvendelse af nye straffeprocessuelle tvangsindgreb må forudsætte en kommende lovregulering af disse."

Kommissionen kan tilslutte sig Strafferetsplejeudvalgets opfattelse med hensyn til, at retsplejeloven så vidt muligt bør opstille et udtømmende katalog over de kriminalprocessuelle tvangsindgreb, og at det bør være den overvejende hovedregel, at anvendelsen af kriminalprocessuelle tvangsindgreb er forbudt, medmindre anvendelsen særlig er tilladt. Kommissionen kan endvidere tilslutte sig Strafferetsplejeudvalgets udtalelse om muligheden for at anvende ikke-lovregulerede kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

Lovudkastets kapitel 36-37 indeholder bestemmelser om de kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt efterforskningsmidlerne forevisning af personfotografier, konfrontation, offentlig efterlysning og observation udgør kriminalprocessuelle tvangsindgreb henvises til kap. 9.2. nedenfor.

Kapitel 7. Anholdelse og tilbageholdelse

7.1. Generelt om anholdelse og tilbageholdelse

7.1.1. Gældende ret

De gældende regler om anholdelse og tilbageholdelse i retsplejelovens kapitel 5, §§ 13-18 e blev udformet ved lov nr. 684 af 21. december 1982 om ændring af lov om rettens pleje i Grønland. Bestemmelserne har følgende indhold:

§ 13. Politiet kan anholde en person, der med rimelig grund mistænkes for en lovovertrædelse, såfremt anholdelse må anses for påkrævet for at hindre yderligere overtrædelser, for at sikre personens foreløbige tilstedeværelse eller for at hindre personens samkvem med andre.
Stk. 2. Samme beføjelse har enhver, der træffer nogen under eller i umiddelbar tilknytning til udøvelsen af en lovovertrædelse. Den anholdte skal snarest muligt overgives til politiet med oplysning om tidspunktet og grundlaget for anholdelsen.
Stk. 3. Finder opløb sted, hvorunder der øves eller trues med vold på person eller gods, eller er slagsmål, hvori flere har deltaget, resulteret i drab eller betydelig legemsbeskadigelse, og den eller de skyldige ikke med sikkerhed kan udpeges, kan politiet anholde enhver, der er tilstede, og som kan mistænkes for strafbar deltagelse.
Stk. 4. Anholdelse må ikke foretages, hvis frihedsberøvelse efter sagens art eller omstændigheder i øvrigt ville være et uforholdsmæssigt indgreb.
Stk. 5. Efter politiets begæring kan beslutning om anholdelse træffes af retten.

§ 14. Den, der med rimelig grund mistænkes for overtrædelse af bestemmelser, som er fastsat i en dom til forsorg eller i en afgørelse om prøveløsladelse eller prøveudskrivning eller betinget benådning, kan anholdes af politiet, såfremt det er nødvendigt på denne måde at sikre mistænktes foreløbige tilstedeværelse.
Stk. 2. Det samme gælder ved tilsidesættelse af forskrifter, der er meddelt i forbindelse med vilkår i en betinget dom om børne- og ungdomsforsorg eller forholdsregler, der er fastsat i medfør af § 18 b.

§ 15. Anholdelse skal foretages så skånsomt, som omstændighederne tillader. Politiet kan foretage ransagning af den anholdtes person. I det omfang, det findes påkrævet, kan genstande i den anholdtes besiddelse tages i forvaring.
Stk. 2. Politiet skal snarest muligt gøre den anholdte bekendt med sigtelsen og tidspunktet for anholdelsen. Af rapporten skal fremgå, at denne regel er iagttaget.

§ 16. Enhver, der anholdes, skal løslades, så snart begrundelsen for anholdelse ikke længere er til stede. Tidspunktet for løsladelsen skal fremgå af rapporten.
Stk. 2. Inden 24 timer efter anholdelsen skal den anholdte, der ikke forinden er løsladt, fremstilles for kredsdommeren. Tidspunktet for anholdelsen og for fremstillingen i retten anføres i retsbogen.
Stk. 3. Kan retten på grund af kredsdommerens fravær ikke sættes inden for denne frist, eller kan sigtede, når denne er pågrebet uden for det sted, hvor retten har sit sæde, ikke bringes til stede inden fristens udløb, skal fremstilling ske snarest muligt og senest 24 timer efter, at hindringen for fremstillingen er bortfaldet. Retsbogen tilføres oplysning om de forhold, der har hindret den rettidige fremstilling. Anholdelsen kan dog ikke opretholdes udover 24 timer fra dens iværksættelse, medmindre betingelserne for tilbageholdelse, jf. §§ 18 og 18 a, er til stede.

§ 17. I retsmødet skal anholdte afhøres om sigtelsen og have lejlighed til at udtale sig. Det vigtigste af den afgivne forklaring tilføres retsbogen.
Stk. 2. Kredsdommeren beslutter på begæring af politiet, om sigtede skal tilbageholdes, jf. §§ 18 og 18 a. Besluttes tilbageholdelse, anføres i retsbogen de konkrete omstændigheder i sagen, hvorpå beslutningen støttes.

§ 18. En sigtet kan tilbageholdes, når der er begrundet mistanke om, at sigtede har begået en grov lovovertrædelse eller en række ikke tidligere pådømte lovovertrædelser, der efter loven kan medføre idømmelse af frihedsberøvelse, og

1) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen, eller
2) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at frygte, at sigtede på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den forannævnte beskaffenhed, eller
3) der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre.

Stk. 2. En sigtet kan endvidere tilbageholdes, når der foreligger en særlig bestyrket mistanke om, at sigtede har begået en lovovertrædelse af en sådan særlig grovhed, at hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod.

Stk. 3. Tilbageholdelse kan ikke anvendes, hvis frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig.

§ 18 a. Er der begrundet mistanke om, at en person har overtrådt bestemmelser, som er fastsat i en dom til forsorg, i en betinget dom med vilkår om børne- og ungdomsforsorg eller i en afgørelse om prøveløsladelse eller prøveudskrivning eller betinget benådning, kan personen tilbageholdes, hvis kredsdommeren finder, at overtrædelsen er af en sådan beskaffenhed, at der er spørgsmål om anbringelse i hjem, institution eller hospital eller indsættelse i anstalt.

§ 18 b. Er betingelserne for tilbageholdelse til stede, men kan tilbageholdelsens øjemed opnås ved mindre indgribende forholdsregler, skal kredsdommeren træffe beslutning herom. Kredsdommeren kan herunder beslutte, at sigtede skal sættes under tilsyn af pålidelige personer, forældre eller andre.

§ 18 c. Besluttes tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, fastsætter kredsdommeren en frist, inden hvilken sagen på ny skal forelægges for kredsdommeren, medmindre sigtede forinden er sat på fri fod. Fristen skal være så kort som mulig, og den må ikke overstige 4 uger. Kredsdommeren kan forlænge fristen, men højst med 4 uger ad gangen. Sigtede skal gøres bekendt med adgangen til at indbringe en beslutning om tilbageholdelse eller en forholdsregel, der træder i stedet derfor, for landsdommeren, jf. kap. 6, § 22 a.
Stk. 2. Beslutninger om tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, kan af kredsdommeren til enhver tid omgøres.

§ 18 d. Den tilbageholdte må ikke holdes afsondret fra andre mennesker eller i øvrigt undergives indskrænkninger i videre omfang, end hensynet til sikringen af tilbageholdelsens formål eller opretholdelse af orden og sikkerhed i anstalten gør det nødvendigt.
Stk. 2. Klager over behandlingen under tilbageholdelsen kan indgives til kredsdommeren.

§ 18 e. Når betingelserne for tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, ikke længere er til stede, skal tilbageholdelsen eller de nævnte forholdsregler ophæves, om fornødent ved kredsdommerens beslutning. Kredsdommeren kan træffe beslutningen uden begæring.
Stk. 2. Finder kredsdommeren, at undersøgelsen ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed, og at fortsat tilbageholdelse eller anden forholdsregel ikke er rimelig, skal kredsdommeren ophæve den. Stk. 1, 2. pkt., finder tilsvarende anvendelse.
Stk. 3. Beslutning om tilbageholdelse eller andre forholdsregler har kun virkning indtil dommen.
Stk. 4. Efter dommen beslutter kredsdommeren på begæring af politiet, om tiltalte skal tilbageholdes, eller om der skal træffes forholdsregler, der træder i stedet derfor, under en eventuel anke eller indtil dommens iværksættelse. Finder kredsdommeren ikke grundlag for tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, kan kredsdommeren dog på anklagemyndighedens begæring træffe beslutning om tilbageholdelse eller de nævnte forholdsregler, indtil Grønlands landsret har afgjort spørgsmålet herom. En beslutning som nævnt i 2. pkt. kan kun træffes, hvis tiltalte har været tilbageholdt, eller der har været truffet forholdsregler, der træder i stedet derfor, indtil dommen.
Stk. 5. Hvis dommen er anket, træffes senere beslutninger om tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, af landsretten.
Stk. 6. Ved beslutninger om tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, efter stk. 4 og 5 finder reglerne i §§ 17, stk. 2, 2. pkt., 18, 18 b og 18 c, tilsvarende anvendelse.

Bestemmelserne svarer hovedsagligt til den danske retsplejelovs kapitel 69 og 70 dog med de forskelle, der følger af, at den grønlandske kriminalret er baseret på en foranstaltningssystem og ikke et strafferammesystem som den danske strafferet, jf. herom ovenfor kap. 6.3.

Herudover indeholder den gældende retsplejelov i kapitel 5, § 16, stk. 3, en bestemmelse, der navnlig er baseret på de særlige klimatiske og geografiske forhold og som ikke findes tilsvarende i Danmark. Bestemmelsen regulerer opretholdelse af anholdelse, hvis retten på grund af kredsdommerens fravær ikke kan sættes inden 24 timer efter anholdelsen, eller hvis den sigtede, når denne er pågrebet uden for det sted, hvor retten har sit sæde, ikke kan bringes til stede inden fristens udløb.

Den gældende retsplejelov indeholder derimod ikke en bestemmelse svarende til den danske retsplejelovs § 760, stk. 4 og 5, hvorefter retten kan opretholde en anholdelse i indtil 3 x 24 timer, ligesom der ikke findes en udtrykkelig bestemmelse svarende til den danske retspleje-

lovs § 764, stk. 2, hvorefter det er muligt at træffe afgørelse om tilbageholdelse, uden at den sigtede kan bringes til stede (fremstilling "in absentia").

7.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Lovudkastets kapitel 35 indeholder bestemmelser om anholdelse og tilbageholdelse. Kapitlet svarer i vidt omfang til de gældende regler.

Det foreslås dog at indføre adgang til, at retten kan opretholde en anholdelse i indtil 3 x 24 timer. Dette skal retten kunne gøre, hvis anholdte ikke findes at kunne løslades straks, og retten på grund af de foreliggende oplysningers utilstrækkelighed eller af anden grund ikke finder straks at kunne tage stilling til spørgsmålet om tilbageholdelse. Der henvises til § 357 i udkastet til retsplejeloven og bemærkningerne hertil.

Ligeledes foreslås det, at udvide den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 17, stk. 1, således at der kan ske fremstilling "in absentia", jf. herved lovudkastets § 361, stk. 2 og 3.

Som nævnt ovenfor i kap. 6.1. har kommissionen overvejet, om geografiske, klimatiske, kommunikationsmæssige, kulturelle eller lignende forskelle mellem Grønland og Danmark tilsiger forskelle i retsplejelovens bestemmelser om efterforskning og kriminalprocessuelle tvangsindgreb. Kommissionen foreslår i den forbindelse den særlige bestemmelse i den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 16, stk. 3, opretholdt i lovudkastets § 356, stk. 3. Der henvises til bemærkningerne til bestemmelsen.

Kommissionen foreslår endvidere, at der indføres en hjemmel til fremstilling i grundlovsforhør under anvendelse af fjernkommunikation med billede, jf. lovudkastets § 356, stk. 2. Baggrunden herfor er primært, at der efter kommissionens opfattelse bør tages højde for de rekrutteringsproblemer, der navnlig i de mindre retskredse kan forventes at opstå som følge af kravet om uddannede kredsdommere, jf. herom afsnit VI, kap. 5. Bestemmelsen om, at grundlovsforhør kan foretages under anvendelse af fjernkommunikation, foreslås således indført for at sikre, at sigtede kan blive fremstillet for en dommer inden 24 timer, selvom der ikke lokalt er udnævnt eller beskikket en kredsdommer eller hjælpedommer, eller disse er fraværende. Muligheden for at fremstille en sigtet under anvendelse af fjerkommunikation, jf. stk. 2, foreslås at skulle gå forud for muligheden for at fremstille efter 24-timers fristens udløb, jf. stk. 3.

Den foreslåede bestemmelse i § 358, stk. 3, er en udbygning af den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18, stk. 3. I bemærkningerne til forslaget til den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18, stk. 3, (jf. Folketingstidende 1982-83, tillæg A, sp. 694) anføres bl.a. følgende om proportionalitetskravet:

> "Bestemmelsen udelukker ikke, at tilbageholdelse anvendes i tilfælde, hvor den konkrete sanktion må forventes at blive bøde. I kraft af sit store anvendelsesområde i den grønlandske kriminalret kan en sanktion af bøde ikke uden videre betragtes som udtryk for en vurdering af en lovovertrædelse som værende af mindre grov karakter. Den kan være udtryk for en vurdering af lovovertræderens ringe farlighed, dvs. en overvejelse, der går ud på, at der ikke behøves en frihedsberøvende sanktion for at afholde den pågældende fra fremtidig kriminalitet, selvom den begåede handling må siges at være grov. Derfor kan en kortere

tilbageholdelse under sagens forberedelse være rimelig. Hvis der er konkret udsigt til en bøde, vil en længerevarende tilbageholdelse derimod oftest komme til at stå i misforhold til retsfølgen."

Ovenstående bemærkninger har formentlig bl.a. de tilfælde for øje, hvor der er tale om personfarlig kriminalitet, og hvor der har været et særligt behov for at anvende tilbageholdelse under sagens forberedelse, selvom den konkrete foranstaltning måtte antages at blive bøde, betinget dom eller tilsyn. Det har f.eks. været tilfældet med vold begået i bygder uden for den politimæssige betjening. Eksempelvis hvor gerningsmanden har terroriseret sine omgivelser i bygden i længere tid, og hvor der som følge heraf findes et særligt behov for i kortere tid at fjerne den pågældende fra stedet med henblik på at hindre yderligere kriminalitet og skabe ro for omgivelserne.

Det er kommissionens opfattelse, at en sådan anvendelse af tilbageholdelsesinstituttet er uacceptabel. Anvendelse af tilbageholdelse må efter kommissionens opfattelse – i overensstemmelse med i hvert fald nyere praksis – forudsætte, at sigtede må forventes at blive idømt en frihedsberøvende foranstaltning. For så vidt angår kommissionens proportionalitets betragtninger, henvises i øvrigt til kap. 6.3. ovenfor.

Kommissionen har ikke i øvrigt fundet behov for at ændre retstilstanden med hensyn til anholdelse og betingelserne for tilbageholdelse.

7.2. Særligt om forholdene under anholdelse og tilbageholdelse

7.2.1. Gældende ret

Tilbageholdte anbringes i dag i de lokale detentioner i de 17 politidistrikter og i en særlig afdeling i anstalten for domfældte i Nuuk. Navnlig for så vidt angår tilbageholdte i Aasiaat eller Qaqortoq benyttes endvidere til tider henholdsvis anstalterne for domfældte i Aasiaat og Qaqortoq. Detentionernes indretning og antallet af celler mv. er nærmere beskrevet i afsnit XVII om behandling af tilbageholdte og detentionsanbragte.

I praksis undergives den anholdte under anholdelsen ikke andre indskrænkninger i sin frihed, end hvad der er nødvendigt af hensyn til formålet med anholdelsen og ordenshensyn, men en udtrykkelig regel herom, svarende til den danske retsplejelovs § 758, stk. 1, 4. pkt., findes ikke i den gældende retsplejelov.

Den gældende grønlandske retsplejelov bestemmer derimod i kapitel 5, § 18 d, at:

"Den tilbageholdte må ikke holdes afsondret fra andre mennesker eller i øvrigt undergives indskrænkninger i videre omfang, end hensynet til sikringen af tilbageholdelsens formål eller opretholdelse af orden og sikkerhed i anstalten gør det nødvendigt".

Bestemmelsen suppleres af bekendtgørelse nr. 239 af 1. april 1999 om anstaltsophold i Grønland, jf. nedenfor.

Justitsministeriet har i et cirkulære af 12. juni 2001 til politi og anklagemyndigheden fastsat nærmere regler om anholdtes adgang til selv at underrette pårørende mv. om anholdelsen og til at kontakte en advokat, samt om anholdtes adgang til at anmode om at blive tilset af en læge. Det fremgår bl.a. af cirkulæret,

> "at politiet uden ugrundet ophold skal give den anholdte lejlighed til at underrette sine nærmeste pårørende eller andre relevante personer, f.eks. sin arbejdsgiver, om anholdelsen."

Endvidere fremgår det dog, at:

> "den anholdte kan helt eller midlertidigt nægtes adgang til at foretage den ovenfor omtalte underretning, hvis der efter sagens konkrete omstændigheder er grund til at antage, at anholdte vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen ved at advare eller påvirke andre eller foranledige spor, genstande eller andet fjernet."

Adgangen til at foretage en sådan underretning vil normalt blive givet i umiddelbar tilknytning til, at den anholdte indbringes til politistationen. Er det ikke muligt umiddelbart i tilknytning til indbringelsen på politistationen at vurdere risikoen for, at anholdte gennem underretningen vil vanskeliggøre forfølgningen, skal politiet uden ugrundet ophold afklare dette spørgsmål. Cirkulæret indeholder også supplerende bestemmelser om adgang til at kontakte advokat og om adgang til at blive tilset af læge. Rigsadvokaten har endvidere i en meddelelse nr. 7/1998 af 3. juli 1998 fastsat bestemmelser om behandling af sager mod unge lovovertrædere og herunder om underretning af forældremyndighedens indehaver og de sociale myndigheder.

I bekendtgørelse nr. 239 af 1. april 1999 om anstaltsophold i Grønland, der er udstedt af Politimesteren i Grønland efter bemyndigelse fra justitsministeren, er der fastsat bestemmelser om dømtes forhold under indsættelse i de grønlandske anstalter. Bekendtgørelsen indeholder bl.a. bestemmelser om adgang til besøg af læge og præst. Efter bekendtgørelsens § 35 finder bestemmelserne tillige anvendelse på tilbageholdte i det omfang hensynet til sikringen af tilbageholdelsens formål eller hensynet til sikringen af opretholdelse af god orden og sikkerhed i anstalten gør det nødvendigt, og det er foreneligt med tilbageholdelsens formål. Politimesteren i Grønland har endvidere i dagsbefaling I nr. 45 af 28. marts 2001 fastsat bestemmelser om arrester og detentioner. Endelig er reglerne for anholdte og tilbageholdte beskrevet i Vejledning for anholdte og tilbageholdte.

7.2.2. Kommissionens overvejelser og forslag

I retsplejelovudkastets § 354, stk. 4 foreslås det fastslået, at den anholdte under anholdelsen ikke er undergivet andre indskrænkninger i sin frihed, end hvad der er nødvendigt af hensyn til formålet med anholdelsen og ordenshensyn. Bestemmelsen er ny, men svarer, jf. ovenfor pkt. 7.2.1., til gældende praksis og er enslydende med den danske retsplejelov § 758, stk. 1, 4. pkt. Strafferetsplejeudvalget har i betænkning 728/74, s. 62, udtalt følgende om denne skånsomhedsbestemmelse:

> "Det er udvalgets opfattelse, at det under hensyn til anholdelsens kortvarighed ikke er påkrævet herudover i loven at give regler om behandlingen af anholdte. Udvalget er opmærksom på, at den anholdte på en række punkter kan have behov for bistand, f.eks. med hensyn til underretning af pårørende, arbejdsgiver og eventuelt advokat, samt til at drage omsorg for sine personlige ejendele. Udkastet giver i den foran-

> nævnte regel en anvisning på, at den anholdte kan sætte sig i forbindelse med omverdenen for så vidt dette er foreneligt med anholdelsens øjemed og ordenshensyn. Den nærmere regulering kan eventuelt ske ved instruktoriske forskrifter. Udvalget betragter det som en selvfølge, at politiet ved anholdelsen af personer under 18 år underretter forældremyndighedens indehaver eller andre, der har den faktiske omsorg for den unge, [...]. Også anholdte over denne alder bør, hvis ikke afgørende efterforskningsmæssige hensyn er til hinder herfor, have adgang til – eventuelt telefonisk – at underrette familie og efter omstændighederne arbejdsgiver, advokat og andre. Undertiden kan det være rimeligt, at underretning foretages af en polititjenestemand."

Kommissionen kan tilslutte sig Strafferetsplejeudvalgets opfattelse, hvorefter yderligere bestemmelser om behandling af *anholdte* ikke behøver at blive fastsat ved lov, men kan ske administrativt. Det bemærkes herved, at de ovenfor under pkt. 7.2.1. nævnte administrative regler, som er udstedt af Justitsministeriet og rigsadvokaten, også gælder i Grønland.

Efter kommissionens opfattelse bør hovedprincipperne for de *tilbageholdtes* forhold under tilbageholdelse reguleres i retsplejeloven på samme måde som i Danmark. Der vil herudover være behov for, at justitsministeren eller den, justitsministeren bemyndiger dertil, kan fastsætte supplerende administrative bestemmelser, herunder om brevkontrol, jf. § 382 i retsplejelovudkastet. Der henvises nærmere til afsnit XVII, kap. 2.

Kommissionen mener ligeledes, at der kan være behov for, at kriminalforsorgen yder forsorgsmæssig bistand til de tilbageholdte for at begrænse de erhvervsmæssige, sociale og personlige ulemper som følger af tilbageholdelsen. Kommissionen foreslår derfor, at justitsministeren eller den, justitsministeren bemyndiger dertil, kan fastsætte supplerende administrative regler, ligeledes jf. lovudkastets § 382. Der henvises nærmere til afsnit XVII, kap. 3.2.

Efter § 378 i udkastet til retsplejeloven, kan politiet af hensyn til tilbageholdelsens formål forlange, at besøg hos den tilbageholdte af andre end forsvareren finder sted under kontrol. Efter lovudkastets § 379, kan politiet gennemse breve til eller fra en tilbageholdt inden modtagelsen eller afsendelsen, idet den tilbageholdte dog har ret til ukontrolleret brevveksling med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for Kriminalforsorgen, Folketingets Ombudsmand og Landstingets Ombudsmand.

For så vidt angår de tilbageholdte i den særlige afdeling for tilbageholdte i anstalten for domfældte i Nuuk og de tilbageholdte, som anbringes i anstalterne for domfældte i Aasiaat og Qaqortoq, vil brevkontrollen blive udført af politiet i de pågældende byer. De lokale detentioner er i de fleste tilfælde placeret i tilknytning til politistationen og ellers i tilknytning til stationslederboligen eller en anden politibolig, jf. omtalen i afsnit XVII om behandling af tilbageholdte og detentionsanbragte. I disse tilfælde vil politiet være i umiddelbar nærhed af detentionen og vil kunne udføre brevkontrol mv. Politiets brevkontrol bør udøves så hurtigt som muligt, så brevforsendelsen ikke forsinkes. Er der tale om meget lange og eventuelt tillige håndskrevne breve, eller er disse skrevet på et fremmedsprog, er en vis forsinkelse uundgåelig. Kommissionen finder, at nærmere regler for brevkontrol, herunder med hensyn til frister for gennemsyn, bør fastsættes administrativt, jf. lovudkastets § 382.

7.3. Tilbageholdelse på en psykiatrisk ledet anstalt under Kriminalforsorgen i Danmark

7.3.1. Gældende ret

7.3.1.1. Retsplejeloven

Den gældende retsplejelov bestemmer i kapitel 5, § 18 b, at der skal træffes beslutning om mindre indgribende foranstaltninger, når dette er tilstrækkeligt og betingelserne for tilbageholdelse i øvrigt er til stede. Som eksempler nævnes i bestemmelsen tilsyn af pålidelige personer, forældre eller andre.

Det stilles ikke efter bestemmelsen krav om, at sigtede samtykker for, at der kan anvendes alternativer til tilbageholdelse i anstalt eller detention.

7.3.1.2. Praksis

I praksis anvendes surrogatanbringelse, hvis sædvanlig tilbageholdelse i en detention eller en anstalt er utilrådelig, navnlig på grund af den sigtedes unge alder eller psykiske tilstand.

Tilbageholdelse af unge sigtede sker således i et vist omfang i Kriminalforsorgens ungdomspensioner.

Den mest anvendte form for surrogatanbringelse i grønlandsk ret er imidlertid anbringelse på et dansk psykiatrisk hospital. Denne form for surrogatanbringelse anvendes sædvanligvis på baggrund af en lægelig vurdering af den sigtedes psykiske og mentale tilstand.

Som oftest benyttes surrogattilbageholdelse på et dansk psykiatrisk hospital overfor sigtede, der under tilbageholdelsen er indlagt på et dansk psykiatrisk hospital i Danmark i henhold til en kendelse om mentalobservation, jf. herom nedenfor kap. 9.3.1.2. Når mentalobservationserklæringen foreligger, antages der i praksis ikke længere at være grundlag for at opretholde opholdet på den psykiatriske afdeling i henhold til mentalobservationskendelsen. Anføres det imidlertid i erklæringen, at den pågældende sigtede har et psykiatrisk behandlingsbehov eller lider af en psykisk abnormitet, der gør ham uegnet til ophold i en grønlandsk anstalt, vil anklagemyndigheden sædvanligvis – indtil domsforhandlingen kan gennemføres i Grønland – indhente kendelse om fortsat tilbageholdelse på et psykiatrisk hospital i Danmark i surrogat frem for en almindelig kendelse om tilbageholdelse i detention eller anstalt i Grønland. At surrogattilbageholdelse på psykiatrisk afdeling medfører indlæggelse i Danmark, beror på, at der indtil videre ikke findes en lukket psykiatrisk afdeling i Grønland.

Hvis mentalobservationen undtagelsesvis er foretaget på Sikringsafdelingen ved Amtshospitalet i Nykøbing Sjælland, vil sigtede som oftest fortsat opholde sig der – indtil domsforhandlingen kan gennemføres i Grønland – ligeledes i henhold til en kendelse om surrogattilbageholdelse.

Sådanne kendelser afsiges med hjemmel i den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18 b.

Ligeledes under henvisning til den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18 b er der endvidere i praksis afsagt kendelse om anbringelse på en psykiatrisk ledet anstalt under Kriminalforsorgen i Danmark (Anstalten ved Herstedvester). Dette skete i en sag fra 2000/2001, hvor sigtede under tilbageholdelsen oprindelig i henhold til en kendelse om mentalobservation på dansk psykiatrisk hospital blev overført til Amtshospitalet i Vordingborg. På baggrund af en lægelig vurdering og en farlighedsvurdering blev sigtede efter anklagemyndighedens beslutning imidlertid kort efter overført til Amtshospitalet i Nykøbing Sjælland, hvor observationen gennemførtes. Ved observationen fandtes den sigtede at være psykisk abnorm, men uden gavn af indlæggelse på en psykiatrisk hospitalsafdeling. På baggrund af mentalobservationserklæringen sammenholdt med at tilbageholdelse i en grønlandsk detention eller anstalt ikke kunne antages at udgøre den fornødne sikkerhed, blev pågældende overført til Anstalten ved Herstedvester i henhold til en kendelse om surrogattilbageholdelse.

Der findes ingen særlige regler om forholdene under tilbageholdelse andre steder end i grønlandske anstalter og detentioner, men i praksis administreres spørgsmål om (ledsagede) udgange mv. for sigtede, der opholder sig på dansk psykiatrisk hospital i overensstemmelse med den i Danmark gældende bekendtgørelse nr. 680 af 10. juli 2000 om udgangstilladelse mv. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret. Bekendtgørelsen er udstedt med hjemmel i bl.a. den danske retsplejelovs § 765, stk. 5.

7.3.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen finder, at der er behov for at opretholde en adgang til surrogattilbageholdelse i form af mindre indgribende forholdsregler, jf. lovudkastets § 360.

Den foreslåede bestemmelse i stk. 1 svarer i hovedsagen til den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18 b. Som en ændring i forhold til den gældende bestemmelse foreslås det dog, at anvendelse af surrogat som hovedregel kræver et samtykke fra den sigtede. Retten kan alene undtagelsesvis, når tilbageholdelse findes utilrådeligt eksempelvis på grund af den sigtedes unge alder eller psykiske tilstand, uden sigtedes samtykke træffe bestemmelse efter stk. 1.

I den foreslåede bestemmelse i stk. 2 opregnes en række forholdsregler. Listen er ikke udtømmende, jf. nr. 8, hvorefter retten kan fastsætte andre vilkår.

Idet såvel den gældende som den foreslåede bestemmelse om tilbageholdelse i surrogat efter sin ordlyd omhandler *mindre* indgribende forholdsregler, er det efter kommissionens opfattelse vanskeligt at henføre en tilbageholdelse på Anstalten ved Herstedvester herunder. En sådan tilbageholdelse vil typisk opleves som *mere* indgribende end tilbageholdelse i en grønlandsk anstalt eller detention.

Kommissionen finder derfor, at det behov, der i praksis har vist sig at være for at kunne træffe beslutning om, at tilbageholdte skal anbringes på en psykiatrisk ledet anstalt under Kriminalforsorgen i Danmark (Anstalten ved Herstedvester), bør tilgodeses ved, at der indføres en udtrykkelig hjemmel hertil, jf. lovudkastets § 370, stk. 1.

Det er ikke med indførelse af en særskilt bestemmelse herom hensigten at udvide anvendelsesområdet i forhold til gældende praksis. Anbringelse i varetægt på Anstalten ved Herstedvester er således fortsat alene tænkt anvendt i helt særlige tilfælde, hvor dette findes påkrævet, fordi der ikke eksisterer et tilstrækkelig sikkert anbringelsessted i Grønland. Som følge heraf er det kommissionens opfattelse, at hjemmelen til anbringelse i varetægt på Anstalten ved Herstedvester bør ophæves, når den forudsatte forvaringsanstalt i Grønland er oprettet, og særligt farlige tilbageholdte i stedet kan placeres der.

De øvrige efter gældende praksis anvendte former for tilbageholdelse andre steder end i grønlandske anstalter og detentioner, det vil sige anbringelse i Kriminalforsorgens ungdomspensioner eller på psykiatrisk hospital, herunder i Danmark, vil fortsat falde ind under den almindelige surrogattilbageholdelsesbestemmelse, jf. lovudkastets § 360, stk. 2, nr. 3 og 4.

Kommissionen mener endvidere, at der er behov for, at justitsministeren eller den, justitsministeren bemyndiger dertil, kan fastsætte administrative bestemmelser om meddelelse af tilladelse til udgang mv. til personer, der er tilbageholdt i institution eller hospital mv. (surrogattilbageholdelse) i medfør af § 360, stk. 2, nr. 3 eller 4, når der ikke i øvrigt er taget stilling hertil, jf. § 360, stk. 4, i udkastet til retsplejelov.

Kommissionen mener ligeledes, at der er behov for, at justitsministeren eller den, justitsministeren bemyndiger dertil, kan fastsætte administrative bestemmelser om meddelelse af tilladelse til udgang mv. til personer, der er tilbageholdt på Anstalten ved Herstedvester i medfør af § 370, stk. 1, når der ikke i øvrigt er taget stilling hertil, jf. § 370, stk. 2, i udkastet til retsplejelov.

7.4. Tilbageholdelse i isolation

7.4.1. Gældende ret

Den gældende grønlandske retsplejelov bestemmer i kapitel 5, § 18 d, at:

> ”Den tilbageholdte må ikke holdes afsondret fra andre mennesker eller i øvrigt undergives indskrænkninger i videre omfang, end hensynet til sikringen af tilbageholdelsens formål eller opretholdelse af orden og sikkerhed i anstalten gør det nødvendigt”.

Den gældende grønlandske retsplejelov indeholder derimod – i modsætning til den danske retsplejelov – ikke bestemmelser om, at isolation alene kan ske efter rettens forudgående afgørelse.

7.4.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Indtil den 1. oktober 1978, hvor lov nr. 243 af 8. juni 1978 trådte i kraft, var isolationsanbringelse under varetægtsfængslingen i Danmark et administrativt spørgsmål, som arrestinspektøren traf afgørelse om, men den varetægtsfængslede kunne indbringe arrestinspektørens afgørelse for retten. Ved lov nr. 243 af 8. juni 1978 blev det i Danmark bestemt, at hel eller delvis isolation under varetægtsfængslingen af efterforskningsmæssige grunde kun kunne ske efter rettens afgørelse. Ved lov nr. 299 af 6. juni 1984 indførtes mere omfattende danske regler, og ved lov nr. 428 af 31. maj 2000 indførtes i retsplejelovens §§ 770 a-770 e nye og endnu strengere betingelser for varetægtsfængsling i isolation i Danmark.

De danske lovændringer siden 1978 har alle haft til formål at skærpe betingelserne for, at en varetægtsarrestant kan afskæres fra fællesskab med alle andre indsatte, som er berettigede til fællesskab.

Isolation af tilbageholdte af efterforskningsmæssige grunde sker kun i meget begrænset omfang i Grønland. Den stigende internationalisering af kriminaliteten vil i fremtiden kunne medføre et øget behov for isolation, men uanset dette forventer kommissionen, at der heller ikke i fremtiden vil blive behov for at anvende isolation i væsentligt omfang.

Kommissionen mener imidlertid, at de danske retssikkerhedsgarantier for de tilbageholdte på dette område også bør indføres i Grønland. Det foreslås derfor, at der skal indføres konkret formulerede betingelser for tilbageholdelse i isolation, herunder også med hensyn til varigheden, og at isolation af tilbageholdte af efterforskningsmæssige grunde i fremtiden alene skal kunne ske efter rettens forudgående kendelse. Bestemmelserne i §§ 372-377 er udformet i overensstemmelse hermed.

Tilbageholdelsesstederne (detentioner og anstalter, jf. ovenfor pkt. 7.2.1.) vil i almindelighed være således indrettet, at det vil være muligt at tilbageholde i isolation, hvis retten måtte beslutte dette.

For så vidt angår spørgsmålet om afkortning for tilbageholdelse i isolation henvises til § 117 i kriminallovudkastet.

Kapitel 8. Indgreb i meddelelseshemmeligheden, observation, legemsindgreb og ransagning

8.1. Indgreb i meddelelseshemmeligheden og observation

8.1.1. Gældende ret

De gældende regler om indgreb i meddelelseshemmeligheden er udformet ved lov nr. 684 af 21. december 1982 om ændring af lov om rettens pleje i Grønland. Bestemmelserne, der findes i kapitel 5, §§ 9 a-9 d omhandler henholdsvis posttilbageholdelse, telefonaflytning, teleoplysninger og rumaflytning. Bestemmelserne har følgende indhold:

§ 9 a. På politiets begæring kan kredsdommeren beslutte at pålægge Grønlands Televæsen og Grønlands Postvæsen at tilbageholde telegrammer, breve og andre forsendelser til eller fra sigtede, når omstændighederne, herunder forbrydelsens art, gør det sandsynligt, at indholdet bør beslaglægges. Det tilbageholdte udleveres til retten.
Stk. 2. I påtrængende tilfælde kan politiet pålægge televæsnet og postvæsnet at tilbageholde sådanne forsendelser, indtil kredsdommerens beslutning foreligger, dog ikke for et længere tidsrum end tre dage.

§ 9 b. Kredsdommeren kan på politiets begæring beslutte, at der af Grønlands Televæsen skal gives politiet adgang til aflytning af telefonsamtaler til og fra bestemte telefoner inden for et nærmere angivet tidsrum, når der
1) er påviselig grund til at antage, at der over dem gives meddelelser fra eller til nogen, der mistænkes for en af de lovovertrædelser, der er nævnt i kriminallovens kapitel 5, 6, 11 eller 13, eller §§ 16, 18, 19, 57, 66, 67, 70 eller § 72, når tyveriet er udført ved anvendelse af vold eller trussel om øjeblikkelig anvendelse heraf, eller for en grov overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, og det
2) må antages, at aflytning vil være af væsentlig betydning for lovovertrædelsens opklaring.

Stk. 2. Når betingelserne for aflytning i medfør af stk. 1 er til stede, kan politiet, såfremt der er øjensynlig fare for, at øjemedet ville forspildes, dersom kredsdommerens beslutning skulle afventes, foretage aflytning uden forudgående beslutning af kredsdommeren, dog kun når mistanken vedrører en lovovertrædelse som nævnt i kriminallovens §§ 11, 12, 13, stk. 1, og 14, stk. 1, eller som i øvrigt medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier.
Stk. 3. Meddelelse om aflytning uden kredsdommerens beslutning skal af politiet indgives til retten samtidig med aflytningens begyndelse, eventuelt ledsaget af begæring om tilladelse til dens fortsættelse. Kredsdommeren afgør snarest, om aflytning kan godkendes og eventuelt, om fortsat aflytning kan tillades samt i bekræftende fald for hvilket tidsrum, og giver politiet meddelelse herom.
Stk. 4. Aflytningen foretages af politiet.
Stk. 5. Optegnelser om eller anden gengivelse af aflyttede samtalers indhold skal tilintetgøres, så snart det er fastslået, at de ikke er af betydning for efterforskningen.
Stk. 6. Har aflytning af samtaler fra en telefon i privat eje fundet sted, skal kredsdommeren give telefonens indehaver meddelelse herom, når det kan ske uden skade for undersøgelsen, og omstændighederne i øvrigt ikke taler herimod.

§ 9 c. Kredsdommeren kan endvidere beslutte, at Grønlands Televæsen skal meddele politiet oplysninger om, hvilke telefoner der i et bestemt tidsrum sættes eller har været sat i forbindelse med en bestemt telefon, når
1) der er påviselig grund til at antage, at de ønskede oplysninger vil være af betydning for opklaring af en af de i § 9 b, stk. 1, nævnte lovovertrædelser, eller
2) det skønnes sandsynligt, at opklaring af en lovovertrædelse kun vil være mulig gennem de ønskede oplysninger, og foranstaltningen står i rimeligt forhold til lovovertrædelsens karakter, eller
3) det må antages, at det kun ved hjælp af de ønskede oplysninger er muligt at finde frem til den, der gør sig skyldig i gentagne fredskrænkelser som nævnt i kriminallovens § 68, stk. 2.

Stk. 2. I påtrængende tilfælde kan politiet uden forudgående beslutning af kredsdommeren træffe bestemmelse som i stk. 1 nævnt. § 9 b, stk. 3, finder da tilsvarende anvendelse.

§ 9 d. Reglerne i § 9 b, stk. 1 og 5, finder tilsvarende anvendelse på politiets adgang til ved hjælp af et apparat hemmeligt at aflytte eller optage sådanne udtalelser, samtaler og forhandlinger, som nævnes i kriminallovens § 68, stk. 1, nr. 3.

8.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Efter den gældende grønlandske kriminallovs § 68 og udkastet til kriminallovens § 90 dømmes den, der uberettiget bryder eller unddrager nogen et brev, telegram eller anden lukket meddelelse eller optegnelse eller gør sig bekendt med indholdet heraf eller ved hjælp af et apparat hemmeligt aflytter eller optager visse nærmere angivne udtalelser og samtaler.

Baggrunden for kriminaliseringen af disse handlinger er hensynet til den enkeltes privatliv. Som led i efterforskningen kan indgreb i meddelelseshemmeligheden være et effektivt middel i sager, hvor det ellers er vanskeligt eller umuligt at skaffe bevis. Disse modstående hensyn er baggrunden for bestemmelsen i grundlovens § 72, hvorefter brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden alene må ske efter retskendelse, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse.

Betegnelsen "indgreb i meddelelseshemmeligheden" anvendes om de indgreb, som politiet under særlige betingelser efter retskendelse kan foretage i den enkelte borgers anvendelse af de kommunikationslinier af skriftlig eller mundtlig art, hvor man normalt kan meddele sig frit i tillid til, at andre ikke kan trænge ind. Reglerne vedrører indgreb, som retter sig imod meddelelser, der er undervejs i en kommunikationslinie. Kommissionen har dog fundet det naturligt og hensigtsmæssigt også at medtage historiske teleoplysninger, dvs. oplysninger om, hvilke telefoner eller andre tilsvarende kommunikationsapparater, der har været sat i forbindelse med en bestemt telefon eller andet kommunikationsapparat i et tidsrum, som ligger forud for rettens afgørelse herom (teleoplysning) eller oplysninger om alle telefoner, der i et givent område og inden for et bestemt tidsrum, som ligger forud for rettens afgørelse herom, har benyttet en bestemt sendemast (udvidet teleoplysning). Indgreb, der gennemføres inden kommunikationens påbegyndelse eller efter dens afslutning, bedømmes i visse tilfælde efter reglerne om ransagning eller om beslaglæggelse. Ransagning eller beslaglæggelse vil f.eks. komme på tale i forhold til breve, der endnu ikke er afsendt, eller som er kommet frem til modtageren.

Kommissionen foreslår indført nye bestemmelser svarende til den danske retsplejelovs § 780, stk. 1, nr. 4, om udvidet teleoplysning (de såkaldte "masteoplysninger"), jf. retsplejelovudkastets § 386, og svarende til den danske retsplejelovs § 791 b om dataaflæsning, jf. retsplejelovudkastets § 398.

Endvidere foreslår kommissionen, at betingelserne for indgreb i meddelelseshemmeligheden i form af brevåbning og anden aflytning, herunder rumaflytning, i øvrigt skærpes, jf. den gældende retsplejelov kapitel 5, §§ 9 a og 9 d sammenlignet med lovudkastets §§ 383 og 387.

Endelig foreslås en udbygning af procedurereglerne for indgreb i meddelelseshemmeligheden.

De foreslåede bestemmelser svarer indholdsmæssigt til dem, som gælder i Danmark, men reglerne er søgt forenklet bl.a. ved at regulere brevåbning og -standsning, telefonaflytning, teleoplysning, udvidet teleoplysning, rumaflytning og dataaflæsning i hver sin bestemmelse.

Efter den danske retsplejelovs § 781, stk. 1, nr. 3, er det med enkelte nærmere angivne undtagelser en betingelse for, at retten kan tillade indgreb i meddelelseshemmeligheden, at efterforskningen angår en lovovertrædelse, som efter loven kan straffes med fængsel i 6 år eller derover. Den grønlandske kriminalret anvender ikke strafferammer men er baseret på et foranstaltningssystem. Strafferammekravet kan derfor ikke anvendes i den grønlandske retsplejelov, og det foreslås i stedet i de pågældende lovbestemmelser, at den påsigtede lovovertrædelse skal være særlig grov, jf. nærmere kap. 6.3.1.3. ovenfor.

I Danmark har Justitsministeriets udvalg om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet foreslået i delbetænkning II om børnepornografi og IT-efterforskning (bet. 1377/99), at retsplejelovens almindelige kriminalitetskrav (strafferamme på mindst 6 års fængsel) ikke skal gælde ved efterforskning af overtrædelse af straffelovens § 235 om børnepornografi. Begreberne "grov lovovertrædelse" henholdsvis "særlig grov lovovertrædelse" er mere fleksible end de danske strafferammer. Det kan imidlertid give anledning til tvivl, om udbredelse og (navnlig) besiddelse af børnepornografi kan anses for en "særlig grov lovovertrædelse". Det foreslås derfor, at det – på samme måde som ved fredskrænkelser i §§ 383-384 – udtrykkeligt fastslås i §§ 383-385, at de generelle kriminalitetskrav fraviges i sager om børnepornografi.

For så vidt angår telefonaflytning og teleoplysning foreslås kriminalitetskravet således ændret fra den gældende opremsning af forbrydelser i kapitel 5, § 9 b, stk. 1, nr. 1, til et krav om, at efterforskningen angår en særlig grov lovovertrædelse, fredskrænkelser eller børnepornografi.

Kommissionen foreslår i §§ 386 og 387, at det skal være en betingelse for, at retten kan tillade politiet at indhente masteoplysninger og foretage rumaflytning, at efterforskningen angår en særlig grov lovovertrædelse, som har medført eller som kan medføre fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier. Dette krav er strengere end betingelsen i §§ 383-385 om, at der skal være tale om en særlig grov lovovertrædelse. For så vidt angår masteoplysninger beror dette på, at indgrebet retter sig mod en bredere kreds af (ukendte) personer, og at der ikke samtidig stilles krav om, at der skal være bestemte grunde til at antage, at der på den pågældende måde gives meddelelser mv. til eller fra en mistænkt. For så vidt angår rumaflytning beror det skærpede kriminalitetskrav på, at denne form for aflytning må anses for at være et alvorligere indgreb i meddelelseshemmeligheden end f.eks. telefonaflytning. Kommissionen finder ikke grundlag for at fravige de generelle betingelser for masteoplysninger i § 386 og rumaflytning i § 387 i forhold til fredskrænkelser og udbredelse og besiddelse af børnepornografi. Det bemærkes i den forbindelse, at de seksuelle krænkelser af børn, som optages på film eller fotograferes, i sig selv udgør seksualforbrydelser, som de medvirkende voksne vil kunne dømmes for efter kriminallovens bestemmelser om seksualforbrydelser.

Kriminalitetskravet i den foreslåede bestemmelse om dataaflæsning foreslås udformet således, at indgreb i form af dataaflæsning kan foretages, hvis efterforskningen angår en forsætlig overtrædelse af kapitel 7 eller 8 eller bestemmelserne i §§ 62, stk. 1, 63, 1. pkt., 64, 65, 67

eller § 82 i udkastet til en ny kriminallov, jf. retsplejelovudkastets § 398, stk. 1, nr. 3. Dette svarer til kriminalitetskravet ved hemmelig ransagning, jf. retsplejelovudkastets § 413, stk. 1.

Reglerne i dette afsnit om indgreb i meddelelseshemmeligheden finder ikke anvendelse på de kontrolprocedurer m.m., som anvendes i forhold til personer, der er tilbageholdt. I §§ 372-377 er fastsat regler om tilbageholdelse i isolation. § 377 fastslår et generelt princip om, at den tilbageholdte ikke må holdes afsondret fra andre mennesker eller i øvrigt undergives indskrænkninger i videre omfang, end hensynet til opretholdelse af orden og sikkerhed på tilbageholdelsesstedet gør det nødvendigt. §§ 378-379 indeholder regler om besøg og udgangstilladelse og om brevkontrol.

Observation, dvs. iagttagelse af personer, er et vigtigt led i politiets efterforskning. Observation kan ske med det blotte øje eller ved brug af optiske instrumenter. En observation kan fastholdes ved fotografering eller ved film-/videooptagelse. Politiets adgang til at foretage observation er ikke reguleret i retsplejeloven eller i lovgivningen i øvrigt i Grønland, og er først fra den 1. juli 1999 blevet lovreguleret i Danmark. Det foreslås at politiets adgang til at foretage observation på ikke frit tilgængelige steder i fremtiden skal reguleres i retsplejeloven. Der henvises til lovudkastets § 397 og bemærkningerne hertil.

Med hensyn til spørgsmålet om, i hvilket omfang observation kan anses for at være et kriminalprocessuelt tvangsindgreb, henvises til kap. 9.2.2.1. nedenfor.

8.2. Legemsindgreb

8.2.1. Gældende ret

Den gældende retsplejelov har i modsætning til den danske retsplejelov ikke særskilte bestemmelser om legemsindgreb. Reglerne om ransagning har hidtil været anvendt, ligesom der i praksis er blevet skelet til de danske regler.

8.2.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Da der i praksis som nævnt ovenfor er taget udgangspunkt i de danske regler, indebærer kommissionens forslag om at indføre regler om legemsindgreb svarende til den danske retsplejelovs §§ 792-792 f ikke en væsentlig realitetsændring. Forslaget har til formål at gennemføre en samlet og systematiseret regulering af den type efterforskningsmidler i kriminalsager, der rettes mod det menneskelige legeme, og som har karakter af kriminalprocessuelle tvangsindgreb (legemsindgreb), jf. retsplejelovudkastets §§ 399-406.

Det er ikke alle efterforskningsmidler, der rettes mod det menneskelige legeme, som har karakter af kriminalprocessuelle tvangsindgreb (legemsindgreb). Den blotte ydre besigtigelse af en almindeligt påklædt person falder uden for begrebet "legemsindgreb". En sådan besigtigelse kan lovligt foretages af enhver, og der er derfor ikke tale om et kriminalprocessuelt tvangsindgreb således, som dette begreb er afgrænset ovenfor i kap. 6.5.

Reglerne om legemsindgreb finder ikke anvendelse på de kontrolprocedurer m.m., som anvendes i forhold til personer, der er tilbageholdt eller anbragt i anstalt. § 377 fastslår et generelt princip om, at tilbageholdte ikke må holdes afsondret fra andre mennesker eller i øvrigt undergives indskrænkninger i videre omfang, end hensynet til opretholdelse af orden og sikkerhed på tilbageholdelsesstedet gør det nødvendigt, jf. ovenfor om forholdene under tilbageholdelse i kap. 7.2.

Reglerne om legemsindgreb finder heller ikke anvendelse på undersøgelser af lig (ligsyn, obduktioner og lignende).

Ved legemsindgreb forstås de kriminalprocessuelle tvangsindgreb, hvorved der tilvejebringes og fastholdes oplysninger om et levende menneskeligt legeme eller dele heraf eller oplysninger om, hvorvidt genstande er anbragt på legemet eller i legemets hulrum. I Strafferetsplejeudvalgets betænkning 1104/87, side 38-39 er der opstillet en oversigt over indgreb, der må karakteriseres som legemsindgreb. Efter kommissionens opfattelse bør legemsindgreb afgrænses på samme måde i grønlandsk og dansk kriminalretspleje. Oversigten omfatter følgende legemsindgreb:

1) Besigtigelse, der kræver en vis medvirken, f.eks. vejning, måling og besigtigelse af håndflader.

2) Besigtigelse, der ikke kræver egentlig afklædning, men f.eks. opknapning af en skjorte for at se kradsemærker på halsen og opsmøgning af et ærme for at se tatoveringer mv.

3) Optagelse af fingeraftryk.

4) Besigtigelse, der kræver afklædning.

5) Ydre undersøgelse, der består i en beføling af legemets overflade, f.eks. for at finde kapsler skjult under huden.

6) Sikring af prøver fra legemets ydre, f.eks. negleskrab eller hår.

7) Udtagelse af blodprøver.

8) Ultralyds- og røntgenundersøgelser.

9) Undersøgelse af legemets hulrum: Mundhule, anus og vagina.

10) Indgivelse af medicin (afføringsmidler o.lign.).

11) Udtagelse af prøver fra det indre legeme, f.eks. vævsprøver.

12) Andre undersøgelser af legemets indre, f.eks. rektoskopi, gynækologisk undersøgelse og egentlige operationer.

Indgrebene i oversigten er opstillet således, at de indgreb, der typisk vil blive følt som mindst byrdefulde, er anført først, mens de sidst nævnte er de mest intense. Indgrebene foreslås inddelt efter deres intensitet i to kategorier, der betegnes henholdsvis legemsbesigtigelse og legemsundersøgelse. Denne todeling af indgrebene danner udgangspunkt for opstillingen af de forskellige betingelser i lovudkastet, således at der som hovedregel stilles strengere krav til foretagelsen af legemsundersøgelser end til legemsbesigtigelser.

Legemsbesigtigelser – de mindst byrdefulde indgreb – er angivet som pkt. 1-4 i oversigten ovenfor. Legemsbesigtigelse omfatter således alene de former for indgreb, hvor der ikke sker nogen indtrængen i det menneskelige legeme eller nogen egentlig beføling af legemet i undersøgelsesøjemed. Fingeraftryk er medtaget i kategorien legemsbesigtigelse, idet dette indgreb alene består i, at en person anbringer sine fingre på et stempelpude og derefter på et aftryksark.

I øvrigt foreslås visitation af det tøj, som en person er iført, samt politiets optagelse af personfotografier til politiets fotosamling (fototeket) med henblik på senere identifikation sidestillet med legemsbesigtigelse. Disse to former for tvangsindgreb er ikke medtaget i oversigten, da der ikke er tale om et efterforskningsmiddel rettet mod det menneskelige legeme.

Legemsundersøgelser omfatter de indgreb, der er angivet i oversigten pkt. 5-12, og hvor beføling af legemet er et led i selve undersøgelsen, f.eks. for at finde genstande under huden eller i legemets hulrum, eller hvor der udtages prøver fra legemets ydre eller indre.

Oversigten er ikke udtømmende. F.eks. kan fotos af skader og slagmærker på kroppen og optagelse af stemmeprøve – eksempelvis til sammenligning med båndoptagelser – foretages som legemsbesigtigelser, mens f.eks. afklipning af skæg med henblik på sigtedes konfrontation med vidner kan foretages efter reglerne for legemsundersøgelser. Det kan endvidere ikke udelukkes, at der som følge af den tekniske udvikling og udviklingen inden for lægevidenskaben i fremtiden kan blive behov og praktisk mulighed for indgreb, der ikke kendes i dag. Det beror således på en konkret vurdering af det enkelte efterforskningsmiddel, der er rettet mod det menneskelige legeme, om det har karakter af et kriminalprocessuelt tvangsindgreb og dermed er et legemsindgreb. Tilsvarende må det konkret vurderes, om legemsindgrebet må anses for at være en legemsbesigtigelse eller en legemsundersøgelse.

Den danske retsplejelov stiller i §§ 792 a, stk. 2 og 792 b, stk. 1, krav om, at lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover. Krav til strafferammen kan på grund af det grønlandske foranstaltningssystem ikke stilles, og det foreslås derfor, at den påsigtede lovovertrædelse skal være grov. Med hensyn til forståelsen af begrebet "grove lovovertrædelser" henvises til kap. 6.3.1.3. ovenfor.

Strafferetsplejeudvalget har i betænkning 1104/87 s. 78-79 udtalt følgende om den situation, at offeret for en forbrydelse er en bevidstløs eller et barn, der ikke selvstændigt kan give samtykke:

> "I de fleste af disse tilfælde vil allerede offerets tilstand eller risikoen for, at den pågældende har lidt skade, gøre en lægelig undersøgelse nødvendig. Resultatet af denne undersøgelse i form af en erklæring fra lægen vil efter omstændighederne, jf. forvaltningslov nr. 571 af 19. december 1985, § 28, kunne give oplysninger til brug for efterforskningen. Der vil dog ikke herved kunne foretages selvstændige indgreb, som ikke er lægeligt indicerede. Derimod vil der f.eks. i de tilfælde, hvor der af lægelige grunde alligevel skal foretages blodprøve, tillige kunne foretages en analyse af denne til brug for efterforskningen. Der vil også kunne optages fotografier af sår og skader i forbindelse med den lægelige behandling heraf, såfremt det ikke er til gene for behandlingen.
>
> I øvrigt må politiet, såfremt man af efterforskningsmæssige grunde ønsker at lade foretage legemsundersøgelser af børn, søge at opnå samtykke fra forældrene. Ved større børn vil supplerende samtykke fra barnet selv efter omstændighederne være nødvendigt. Under alle omstændigheder vil barnets medvirken ved visse indgreb være en forudsætning for indgrebets gennemførelse. Er der risiko for en interessekonflikt mellem barnet og forældremyndighedens indehaver, f.eks. hvor forældrene er mistænkte for vold mod barnet, eller hvor en moders samlever er mistænkt for en sædelighedsforbrydelse mod barnet, må der om fornødent beskikkes en ad-hoc værge for barnet til at give samtykke til en undersøgelse.
>
> Hele spørgsmålet om samtykke fra børn og bevidstløse personer er efter udvalgets opfattelse ikke egnet til lovmæssig regulering."

Kommissionen kan tilslutte sig Strafferetsplejeudvalgets opfattelse med hensyn til mulighederne for at fremskaffe oplysninger om børn og bevidstløses fysiske tilstand, herunder ved legemsindgreb. Kommissionen finder i lighed med Strafferetsplejeudvalget, at spørgsmålet om samtykke fra børn og bevidstløse personer ikke er egnet til lovmæssig regulering.

8.3. Opbevaring af fingeraftryk, personfotografier og andet materiale

8.3.1. Gældende ret

Den gældende retsplejelov indeholder ikke bestemmelser om opbevaring af fingeraftryk, personfotografier og andet materiale.

I praksis registreres fingeraftryk hos Rigspolitichefen og opbevares efter politiets almindelige (danske) retningslinier.

8.3.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Indførelse af bestemmelser i den grønlandske retsplejelov om opbevaring af fingeraftryk svarende til de danske regler, vil ikke indebære en realitetsændring, idet man som nævnt ovenfor i praksis anvender de danske retningslinier.

Fingeraftryk af ikke-sigtede skal destrueres efter afslutningen af den pågældende sag. Derimod bør politiet have adgang til at opbevare fingeraftryk, der lovligt er optaget af sigtede personer, uanset at pågældende senere eventuelt frifindes, eller påtale opgives. Baggrunden herfor er følgende:

Selve optagelsen af fingeraftryk er et lidet intenst eller ubetydeligt indgreb både med hensyn til tid, smerte, ubehag mv. Fingeraftryk er en entydig måde at identificere personer på og er derfor et meget effektivt middel i kriminalitetsbekæmpelsen. I modsætning til fotografier kan fingeraftryk ikke føre til fejlidentifikationer f.eks. i forbindelse med efterforskning af andre sager. Fingeraftryk kan ikke genkendes af andre og er derfor ikke egnet til ved forevisning at skabe mistanke om, at en bestemt person har været indblandet i kriminalitet. Ingen behøver med andre ord frygte, at fingeraftryk kan misbruges.

Mangeårig erfaring fra utallige sager viser, at opbevaring af fingeraftryk er af afgørende betydning i senere sager. Dette gælder ikke mindst ved de mange tyverier, men også ved alvorligere kriminalitet som f.eks. drab.

Kun fingeraftryk af personer, der med rimelig grund har været mistænkt for en lovovertrædelse, kan opbevares. Efter den almindelige adgang til optagelse af fingeraftryk skal mistanken vedrøre en grov overtrædelse, jf. retsplejelovudkastets § 400, stk. 2. Lovligheden af optagelsen og dermed opbevaringen af fingeraftryk kan endvidere indbringes for retten, der hermed tager stilling til, om de nævnte betingelser er opfyldt, jf. udkastet til retsplejelovens § 340. Finder retten indgrebet uhjemlet, skal de optagne fingeraftryk straks tilintetgøres af politiet uden anmodning herom, jf. § 406, stk. 3, i udkastet til retsplejeloven.

Den afvejning, som skal foretages ved alle kriminalprocessuelle indgreb, skal her foretages mellem på den ene side hensynet til de enkelte, der af den ene eller den anden grund ikke ønsker deres fingeraftryk opbevaret, og på den anden side hensynet til borgernes og samfundets retsbeskyttelse gennem anvendelse af et lidet intenst, men meget betydningsfuldt efterforskningsmiddel i forbindelse med kriminalitetsbekæmpelsen.

De anførte grunde taler efter kommissionens opfattelse med afgørende vægt for, at denne afvejning må føre til, at der på dette område ikke foretages indskrænkninger i forhold til i dag af politiets muligheder for at opklare forbrydelser ved at kunne opbevare fingeraftryk, der lovligt er optaget af sigtede personer.

Politiet foreviser pga. de grønlandske bysamfunds begrænsede størrelse kun i begrænset omfang personfotografier som led i efterforskningen. Kommissionen finder alligevel, at forevisning af personfotografier bør undergives de samme retssikkerhedsmæssige garantier i Grønland som i Danmark. Indførelse af bestemmelser i den grønlandske retsplejelov om fotoforevisning svarende til de danske regler, vil i praksis ikke indebære væsentlige ændringer. Personfotografier opbevares efter politiets almindelige (danske) retningslinier. Det foreslås, at politiet ikke må opbevare personfotografier, som er optaget med henblik på senere identifikation, såfremt de vedrører personer, der ikke har været sigtet eller senere frifindes, eller mod hvem påtale opgives, jf. § 406, stk. 1, i udkastet til retsplejeloven.

For så vidt angår andet materiale og andre oplysninger, der hidrører fra legemsindgreb, f.eks. blodprøver, vil dette heller ikke af udenforstående kunne identificeres eller anvendes uden

særlig sagkundskab. Det foreslås derfor, at sådanne oplysninger i relation til opbevaring og destruktion sidestilles med fingeraftryk, jf. udkastet til retsplejelovens § 406, stk. 2.

Det er som nævnt en forudsætning, at det materiale og de oplysninger, der opbevares, er indhentet på lovlig vis. I konsekvens heraf foreslås i § 403, stk. 3, at oplysninger og materiale, der er tilvejebragt i tilfælde, hvor politiet har antaget, at der forelå "periculum in mora", men hvor retten efterfølgende nægter at godkende indgrebet, straks skal tilintetgøres af politiet, uden at der fremsættes anmodning herom. Det samme skal gælde oplysninger og materiale, der hidrører fra indgreb, hvor politiet har kompetencen, men hvor retten efterfølgende i medfør af § 340 finder indgrebet uhjemlet.

Ved lov nr. 434 af 31. maj 2000 om oprettelse af et centralt dna-profilregister blev der i Danmark skabt lovgrundlag for etablering af et centralt dna-profilregister. Registeret tjener som et internt arbejdsregister for politiet med henblik på at forbedre politiets muligheder for at efterforske og opklare forbrydelser som f.eks. drab, voldtægt og andre sædelighedsforbrydelser, hvor gerningsmanden erfaringsmæssigt ofte har efterladt biologiske spor. Loven er gennemført som en "selvstændig" lov og altså ikke som en tilføjelse til retsplejeloven. Efter lovens § 9 gælder loven ikke for Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for Grønland med de afvigelser, som de særlige grønlandske forhold tilsiger.

Der blev i 1. halvdel af 2002 af Justitsministeriet taget skridt til at sætte loven i kraft for Grønland.

8.4. Ransagning

8.4.1. Gældende ret

De gældende regler om ransagning stammer fra lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland. Bestemmelserne, der findes i kapitel 5, har følgende indhold:

> **§ 10.** Politiet er berettiget til at foretage ransagning af bolig eller andre rum, gemmer eller person for at søge efter spor af en forbrydelse eller efter ting, som er genstand for beslaglæggelse.
> *Stk. 2.* Ved ransagningens iværksættelse bør der udvises al den skånsel og varsomhed, som øjemedet tilsteder.
>
> **§ 11.** Ransagning, hvori den, hos hvem den skal iværksættes, ikke samtykker, kan som regel kun finde sted efter beslutning af kredsdommeren. Den bør kun gennemføres, såfremt der er grund til at antage, *at* en eftersøgt ting findes i vedkommendes besiddelse, *at* han i øvrigt er i besiddelse af ting, der kan være af betydning for sagens opklaring, eller som bør konfiskeres eller udleveres til den, hvem de ved forbrydelsen er fravendt, eller *at* sigtede holder sig skjult hos den, hos hvem ransagningen ønskes foretaget. Politiet kan dog foretage ransagning uden beslutning af kredsdommeren, når der er øjensynlig fare, for at øjemedet med ransagningen ville forspildes, hvis beslutning forinden skal indhentes.
>
> **§ 12.** Den, hos hvem der skal ransages, opfordres til at overvære forretningen. Er han fraværende, skal en husfælle eller nabo tilkaldes, når dette kan ske uden ophold.
> *Stk. 2.* Eftersøges en bestemt ting, bør, forinden ransagningen påbegyndes, vedkommende opfordres til at udlevere tingen.
> *Stk. 3.* Om ransagningen affattes en beretning, der medunderskrives af vidnerne og indsendes til kredsdommeren.

8.4.2. Kommissionens overvejelser og forslag

De gældende bestemmelser er efter kommissionens opfattelse for lempelige, og det foreslås derfor, at ransagningsbetingelserne og procedurereglerne strammes op, således at de kommer til at svare til de i Danmark gældende regler. Det indebærer bl.a., at ransagning hos mistænkte af bl.a. boliger, andre husrum og aflåste genstande mv. alene kan ske, hvis den pågældende med rimelig grund er mistænkt for en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre anstaltsanbringelse, eller der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen, jf. udkastet til retsplejelovens § 408, stk. 2.

Ransagning er et kriminalprocessuelt tvangsindgreb, hvorved der i strid med husfreden eller privatlivets fred foretages undersøgelser af nogens bolig, øvrige husrum, andre lokaliteter, gemmer, andre genstande, dokumenter, papirer og lignende. For at ransagningen kan karakteriseres som et kriminalprocessuelt indgreb, forudsættes det, at formålet med indgrebet skal være et led i politiets efterforskning eller i øvrigt foretages som et led i politiets forfølgning og kriminalitetsbekæmpelse. Der foreslås ikke fastlagt en præcis nedre grænse for, hvilke indgreb der må karakteriseres som ransagning. Omfattet er dog kun sådanne indgreb, som uden særlig lovhjemmel ville være ulovlige. Undersøgelser, som enhver lovligt kan foretage eller som vedrører lokaliteter eller genstande, som er frit tilgængelige for politiet, er således ikke ransagning. Der henvises supplerende til omtalen af kriminalprocessuelle tvangsindgreb i kap. 6.5. ovenfor. Der henvises i øvrigt til de foreslåede bestemmelser i retsplejelovens §§ 407-414.

Kapitel 9. Andre tvangsindgreb under efterforskningen (beslaglæggelse, edition, fotoforevisning, konfrontation, efterlysning og personundersøgelser)

9.1. Beslaglæggelse og edition

9.1.1. Gældende ret

De gældende regler om beslaglæggelse stammer fra lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland. Bestemmelserne findes i kapitel 5, §§ 8-9 og har følgende indhold:

> **§ 8.** Politiet er berettiget til at tage ting, der antages at være af betydning som bevismidler eller at burde konfiskeres, eller som ved forbrydelsen er fravendt nogen, af hvem de kan kræves tilbage, i bevaring, hvor dette skønnes fornødent, og enten besidderen udleverer tingen frivilligt, eller det må skønnes, at undladelse af beslaglæggelse medfører fare for, at bevismidlet tilintetgøres, eller tingen unddrages konfiskation eller tilbagegivelse til den retmæssige ejer.
> *Stk. 2.* Når beslaglæggelse finder sted, udarbejder politiet en rapport med nøjagtig angivelse af de ting, der er taget i bevaring, samt med oplysning om grunden til, at beslaglæggelse er anset for nødvendig. Det bør endvidere i rapporten angives, om tingens ejer samtykker i beslaglæggelsen. Rapporten bør oplæses for den, hos hvem beslaglæggelse sker, og han bør opfordres til ved sin underskrift at bekræfte rigtigheden af rapportens angivelse af de beslaglagte ting.
>
> **§ 9.** Såfremt der protesteres mod beslaglæggelsen eller dennes opretholdelse, indsender politiet uden unødigt ophold en genpart af rapporten til kredsdommeren.
> *Stk. 2.* Det tilkendegives den pågældende, at sagen bliver forelagt kredsdommeren, og at han har adgang til mundtligt eller skriftligt at rette henvendelse til denne.
> *Stk. 3.* Spørgsmålet om en beslaglæggelses opretholdelse afgøres af kredsdommeren uden medvirken af domsmænd. Der finder ingen mundtlig forhandling sted, medmindre den pågældende fremsætter ønske om adgang til fremstilling for kredsdommeren.

Kompetencen til at træffe afgørelse om beslaglæggelse tilkommer således politiet, men såfremt der protesteres mod beslaglæggelsen indbringes spørgsmålet for kredsdommeren.

Den gældende retsplejelov indeholder ikke bestemmelser om edition. I praksis er der blevet skelet til de danske regler.

9.1.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Det foreslås, at beslaglæggelsesreglerne strammes op, således at de kommer til at svare til de regler, der gælder i Danmark.

Kommissionen foreslår i sit lovudkast, at beslaglæggelse skal kunne finde sted i tre tilfældegrupper:

1) Til sikring af bevismidler, det offentliges krav på udbytte- eller genstandskonfiskation eller forurettedes krav på tilbagelevering af genstande, jf. § 415, stk. 1, nr. 1-3.

2) Til sikring af det offentliges krav på værdikonfiskation eller bøde eller forurettedes krav på erstatning i sagen mv., jf. § 415, stk. 1, nr. 2-3.

3) Når tiltalte har unddraget sig sagens videre forfølgning, jf. § 415, stk. 1, nr. 4.

Kommissionen foreslår, at der udformes processuelle retssikkerhedsgarantier vedrørende beslaglæggelse på grundlag af de principper, der anvendes ved de øvrige kriminalprocessuelle tvangsindgreb, herunder ransagning, som også er gældende i Danmark, jf. lov nr. 229 af 21. april 1999 om ændring af retsplejeloven, som de danske beslaglæggelsesregler er affattet ved.

Den danske retsplejelovs editionsregler har som nævnt dannet grundlag for praksis i Grønland, og kommissionens forslag om at indføre tilsvarende regler vil derfor ikke indebære en væsentlig realitetsændring.

Kommissionen foreslår endvidere, at der udformes processuelle retssikkerhedsgarantier vedrørende edition. Ved edition forstås udlevering til eller forevisning for retten af dokumenter og andre ting af betydning for gennemførelsen af en kriminalsag. Edition er reguleret i § 418. Der kan ikke gives pålæg om edition i tilfælde, hvor vedkommende ville være udelukket fra eller fritaget for at afgive forklaring som vidne, jf. §§ 142-145 (f.eks. på grund af tavshedspligt, risiko for foranstaltninger efter kriminalloven, tab af velfærd eller anden væsentlig skade for vidnet eller vidnets nærmeste samt journalisters kildebeskyttelse). Det er retten, der har kompetence til at træffe afgørelse om edition, jf. retsplejelovudkastet § 420. Hvis et pålæg om edition ikke efterkommes, kan retten anvende samme tvangsmidler som over for vidner, der nægter at afgive forklaring, jf. retsplejelovudkastet § 421, stk. 2, 3. pkt. Retten kan således f.eks. pålægge en løbende bøde (tvangsbøde) eller lade politiet tage den pågældende i forvaring, indtil pålægget efterkommes (dog højst 6 måneder).

9.2. Fotoforevisning, konfrontation og efterlysning

9.2.1. Gældende ret

Der findes ikke regler i den gældende retsplejelov om fotoforevisning, konfrontation og efterlysning. De pågældende efterforskningsskridt er derimod i et vist omfang reguleret i administrative forskrifter.

9.2.2. Kommissionens overvejelser og forslag

9.2.2.1. Indledende bemærkninger

Spørgsmålet om, hvorvidt efterforskningsmidlerne forevisning af personfotografier, konfrontation, offentlig efterlysning og observation udgør kriminalprocessuelle tvangsindgreb behandles i Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1298/95, hvor følgende anføres s. 14-16:

> ”Fælles for disse fire områder er, at indgrebene i dag er ulovregulerede. Indgrebene antages imidlertid at have hjemmel i sædvane, som i vidt omfang er begrundet i nødretlige betragtninger. Disse indgreb kan beskrives som integritetskrænkelser, der foretages til opnåelse af et større gode – retshåndhævelsens gennemførelse og de almene goder, der antages at knytte sig til den konkrete strafforfølgning som led i den almindelige kriminalitetsbekæmpelse.
>
> Under arbejdet med betænkningen har det endvidere vist sig som et fælles kendetegn for de fire områder, at de i relation til begrebet straffeprocessuelle tvangsindgreb ligger i et yderområde, hvor nogle efterforskningsskridt efter den [...] givne definition [gengivet i kap. 6. ovenfor] klart må betegnes som straf-

feprocessuelle tvangsindgreb, om et givet efterforskningsskridt isoleret set ville være strafbart og dermed omfattet af definitionen på et straffeprocessuelt tvangsindgreb. Usikkerheden med hensyn til, om et givet efterforskningsskridt skal anses for et straffeprocessuelt tvangsindgreb, kan bero på, at den konkrete krænkelse af privatlivets fred eller personens ære er så ringe, at den falder uden for det strafbare område. Det kan også skyldes, at handlingen, selvom den sprogligt (formelt) falder inden for det strafbare område, alligevel må anses for udeholdt fra det strafbare område på grund af dens atypiske karakter, herunder fordi den netop sker som led i retshåndhævelsen.

Ud over vanskelighederne ved at konstatere, om et givet efterforskningsskridt indebærer en – isoleret set – strafbar krænkelse af privatlivets fred eller personens ære, kan der som nævnt rejses spørgsmål om, hvorvidt det ved udfærdigelsen af de pågældende straffebestemmelser er forudsat, at visse indgreb skal anses for berettigede og dermed straffrie, fordi de foretages som led i retshåndhævelsen.

Det fremgår f.eks. af straffelovens § 264 a, at fotograferingen eller iagttagelsen ved hjælp af kikkert eller andet apparat af personer, der befinder sig på et ikke fri tilgængeligt sted, skal være "uberettiget", for at den kan straffes. I forarbejderne til § 264 a er det herom anført, at berettigelse kan følge af retshåndhævelsesformål. En fortolkning af udtrykket "uberettiget" kan således pege i retning af, at politiets fotografering eller iagttagelser "observation" af personer på ikke frit tilgængelige områder bevidst er holdt helt uden for det strafbare område for § 264 a. Anlægges en sådan fortolkning, vil der ikke være tale om, at politiet ved disse iagttagelser – isoleret set – realiserer en ellers strafbar handling, og i så fald vil sådanne iagttagelser ikke kunne karakteriseres som straffeprocessuelle tvangsindgreb.

På den anden side er det fremhævet i en del straffebestemmelser, at en handling skal være "uberettiget" for at være strafbar, og betydningen af dette forbehold er ikke ganske klar, jf. f.eks. Gammeltoft-Hansen, Straffeprocessuelle tvangsindgreb, 1981, s. 26, note 1, og 2. 35, note 1. Der kan i almindelighed næppe lægges andet og mere i udtrykket "uberettiget" end en udtrykkelig fremhævelse af det almindeligt gældende forbehold om, at der kan være handlinger, som formelt stemmer overens med gerningsbeskrivelsen, men som dog alligevel falder uden for det strafbare område på grund af deres atypiske karakter (materiel atypicitet). En anden mulig fortolkning af straffelovens § 264 a er derfor, at politiets anvendelse af iagttagelse som efterforskningsmiddel formelt set er omfattet af gerningsbeskrivelsen i bestemmelsen, således at der er tale om straffeprocessuelle tvangsindgreb. I så fald må det imidlertid antages, at indgrebet har hjemmel i sædvane.

Som omtalt [...] har Folketingets Ombudsmand i en konkret sag vedrørende politiets iagttagelse med kikkert af en person, der befandt sig på et ikke frit tilgængeligt sted, givet udtryk for, at det kan give anledning til tvivl, om der er tale om et straffeprocessuelt tvangsindgreb.

Udvalget finder i lighed med ombudsmanden, at det kan give anledning til tvivl, om politiets fotografering eller iagttagelse ved hjælp af kikkert eller andet apparat af personer, der befinder sig på ikke frit tilgængelige områder, er straffeprocessuelle tvangsindgreb.

På denne baggrund, og da politiets fotografering eller iagttagelse med apparat af personer, der befinder sig på et ikke frit tilgængeligt sted, har karakter af et indgreb i privatlivets fred, finder udvalget, at retsplejeloven bør indeholde nærmere regler om anvendelsen af dette efterforskningsmiddel. [...]

Uanset at det således for alle fire områder gælder, at indgrebene i større eller mindre omfang ligger på grænsen af de straffeprocessuelle tvangsindgrebs område, finder udvalget, at disse efterforskningsmidler bør reguleres, således at sædvanehjemlen for så vidt angår disse indgreb erstattes med hjemmel i lov. Det er ligeledes udvalgets opfattelse, at der med hensyn til lovbestemmelsernes opbygning og de materielle betingelser for indgrebene bør anvendes samme systematik, som udvalget har arbejdet ud fra i de øvrige betænkninger."

Kommissionen kan tilslutte sig Strafferetsplejeudvalgets opfattelse med hensyn til, at efterforskningsmidlerne forevisning af personfotografier, konfrontation, offentlig efterlysning og observation i større eller mindre omfang ligger på grænsen af de kriminalprocessuelle tvangsindgrebs område. Kommissionen kan endvidere tiltræde, at disse efterforskningsmidler bør lovreguleres, og at dette bør ske efter samme systematik, som foreslås for de (øvrige) kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

På denne baggrund foreslår kommissionen, at forskellige efterforskningsskridt, som i dag er almindeligt anvendte af politiet, reguleres i retsplejeloven, jf. lovudkastets §§ 426-433. Disse efterforskningsskridt har hidtil ikke været reguleret i retsplejeloven eller i lovgivningen i øvrigt i Grønland, og er først fra den 1. juli 1999 blevet lovreguleret i Danmark. De pågældende

efterforskningsskridt er som ovenfor nævnt i et vist omfang reguleret i administrative forskrifter.

De foreslåede regler vedrører politiets anvendelse af fotoforevisning (§§ 426-430), konfrontation (§ 431) og efterlysning (§§ 432-433) i de situationer, hvor der gives oplysninger til personer uden for politiet. Afgrænsningen er ikke ensbetydende med, at politiet frit kan anvende fotoforevisning, konfrontation og efterlysning internt, idet politiets interne videregivelse af oplysninger er reguleret af forvaltningslovens regler.

9.2.2.2. Fotoforevisning

Forevisning af personfotografier til personer uden for politiet vil ofte indgå som et væsentligt led i politiets efterforskning. Når et vidne i forbindelse med beskrivelsen af en mistænkt mener at kunne genkende vedkommende efter foto, kan politiet således forevise vidnet personfotografier med henblik på at fastlægge gerningsmandens identitet.

De fotografier, som politiet foreviser, vil ofte være fotografier af tidligere lovovertrædere optaget til indsættelse i politiets fotosamling med henblik på senere identifikation af de pågældende, jf. § 400, stk. 1, eller 2. Også andre fotografier kan imidlertid tænkes forevist for personer uden for politiet. Det kan f.eks. være tilfældet med fotografier, der indgår som materiale i konkrete sager, f.eks. fotografier af et offers skader eller fotografier optaget som led i skygning af personer. Det samme gælder andre fotografier, som politiet er kommet i besiddelse af, f.eks. fotografier udlånt af en mistænkts familie eller af forurettede.

At få forevist sit billede for udenforstående i forbindelse med efterforskning af en lovovertrædelse er et væsentligt indgreb. Kommissionen foreslår derfor ud over det skærpede kriminalitetskrav, at den pågældende tillige tidligere skal være fundet skyldig i en lovovertrædelse af en vis kvalificeret karakter, der generelt kan berettige til den senere benyttelse af et billede af den pågældende til forevisning i forbindelse med efterforskning af kriminalitet.

Er den pågældende derimod alene fundet skyldig i en lovovertrædelse, der ikke kan anses for grov, foreslås det, at billedet ikke skal kunne forevises for personer uden for politiet, medmindre den pågældende konkret er mistænkt.

Det er kommissionens opfattelse, at der ud over bestemmelsen i § 339, stk. 3, er behov for nærmere regler om fremgangsmåden ved forevisning af personfotografier fra politiets fotosamlinger. Dette gør sig navnlig gældende i de situationer, hvor fotoforevisningen nærmest har karakter af en konfrontationsparade, hvor den mistænkte og figuranterne (dvs. personer, der klart ikke kan sættes i forbindelse med lovovertrædelsen) blot er udskiftet med fotografier. En sådan regulering forudsætter imidlertid en så høj detaljeringsgrad, at regelfastsættelsen bør ske administrativt, jf. udkastet til retsplejelovens § 430, stk. 2.

9.2.2.3. Konfrontation

Ved politiets afholdelse af konfrontationer fremstilles den mistænkte eller sigtede for den forurettede eller andre vidner. Formålet med en konfrontation er at undersøge, om en mistænkt kan genkendes som gerningsmand. Derved har også en konfrontation, hvor den mistænkte ikke kan genkendes, værdi for efterforskningen, idet en person derved eventuelt vil kunne lades ude af betragtning i den fortsatte efterforskning.

Det karakteristiske ved en konfrontation er, at den både udgør et efterforskningsmiddel og et bevismiddel, idet en korrekt udført konfrontation kan udgøre et væsentligt bevis i retten. I praksis sondres mellem direkte (spontan) konfrontation, konstrueret (arrangeret) konfrontation og fotokonfrontation.

Direkte konfrontation forekommer typisk, når politiet umiddelbart efter forbrydelsen, f.eks. på vej til gerningsstedet, pågriber en person og herefter straks konfronterer anmelderen eller den forurettede med den pågrebne. En direkte konfrontation kan også arrangeres. Det kan i praksis foregå ved, at politiet giver vidnet lejlighed til at iagttage en mistænkt i forbindelse med, at denne afhøres af politiet eller på den pågældendes bopæl eller arbejdssted.

Konstrueret konfrontation sigter til den almindeligt anvendte form, hvor et vidne stilles over for den mistænkte samt et begrænset antal figuranter, dvs. personer, der som type kan svare til den mistænkte, men som af politiet på forhånd er udelukkede som gerningsmand. Denne fremgangsmåde betegnes også konfrontationsparade.

Hvor konfrontation med den mistænkte af en eller anden grund ikke lader sig foretage eller ikke ønskes foretaget, kan genkendelse forsøges ved såkaldt fotokonfrontation, hvor den mistænkte og figuranterne blot udskiftes med fotografier. Om fotoforevisning henvises til pkt. 9.2.2.2. ovenfor.

9.2.2.4. Efterlysning

Politiet anvender i praksis efterlysninger i en række forskellige situationer. Efterlysninger kan anvendes som led i en kriminalretlig efterforskning og angå personer, der er under mistanke for at have begået en forbrydelse, eller personer, der søges som vidner til en forbrydelse. Efterlysninger anvendes endvidere uden for kriminalretsplejen, f.eks. efterlysning af bortgåede eller savnede personer.

Der sondres normalt mellem intern efterlysning, som sker gennem politiets interne meddelelsesorganer, og offentlig efterlysning, som typisk sker gennem massemedierne, men som også kunne ske f.eks. ved efterlysningsplakater.

Offentlig efterlysning af formodede gerningsmænd indebærer efter omstændighederne en overtrædelse af kriminallovens bestemmelser om freds- og ærekrænkelser, herunder navnlig § 89 i udkastet til kriminalloven, svarende til den gældende kriminallovs § 71, idet efterlysnin-

gen medfører udbredelse til offentligheden af en sigtelse for en lovovertrædelse, dvs. et forhold, der – navnlig hvis der er tale om et grovere forhold – er egnet til at nedsætte den efterlyste i medborgeres agtelse. En offentlig efterlysning vil på den baggrund ofte kunne karakteriseres som et kriminalprocessuelt tvangsindgreb.

Også interne efterlysninger vil efter omstændighederne kunne realisere gerningsindholdet i udkastet til kriminallovens § 89, og interne efterlysninger må derfor i visse tilfælde også anses for kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

Efterlysning af en person som forurettet eller som vidne indebærer derimod ikke i sig selv nogen sigtelse for ærerørigt forhold. Sker der derfor som led i en kriminalretlig forfølgning efterlysning af personer som vidner, realiseres der i almindelighed ikke en lovovertrædelse herved. Sådanne efterlysninger kan derfor ikke anses for kriminalprocessuelle tvangsindgreb.

Forskellig fra efterlysning af bestemte og af politiet identificerede personer er de tilfælde, hvor politiet ikke kender identiteten af den eftersøgte person (en formodet gerningsmand), og hvor man derfor søger at finde frem til den pågældende gennem udsendelse af mere eller mindre vage beskrivelser af personen. Sådanne tilfælde falder formentlig også uden for området for kriminalprocessuelle tvangsindgreb, idet ærefornærmelse efter udkastet til kriminallovens § 89 forudsætter, at identiteten skal være kendt eller genkendelig for en større kreds. At navnet ikke nævnes, er dog ikke i sig selv tilstrækkeligt til at bringe forholdet uden for bestemmelsen i udkastet til kriminallovens § 89, hvis det ud fra sammenhængen er klart for en større kreds, hvem der sigtes til. Dette gælder f.eks. i de tilfælde, hvor politiet offentliggør et for en større kreds genkendeligt foto af den formodede gerningsmand.

Offentlige efterlysninger af bortgåede eller savnede personer eller af undvegne anstaltsanbragte anses ikke for kriminalprocessuelle tvangsindgreb, idet disse efterlysninger ikke er midler, der anvendes som led i efterforskningen af en lovovertrædelse. Spørgsmålet om lovregulering kommer derfor ikke på tale i forhold til sådanne efterlysninger.

Undertiden sker offentlig efterlysning uden angivelse af, hvorvidt den pågældende søges som mulig gerningsmand, forurettet eller som vidne, idet det blot anføres, at politiet gerne vil i forbindelse med vedkommende. Strafferetsplejeudvalget har i betænkning 1298/95, s. 64f, udtalt følgende om, hvorvidt denne form for efterlysning er omfattet af den i betænkningen foreslåede og i Danmark siden hen gennemførte lovgivning om straffeprocessuelle tvangsindgreb, jf. den danske retsplejelovs § 819:

> ”Sådanne tilfælde, hvor det ikke angives, hvorfor den pågældende søges, falder i almindelighed uden for den foreslåede regulering.”

Kommissionen kan tilslutte sig Strafferetsplejeudvalgets opfattelse med hensyn til afgrænsningen af de tilfælde af efterlysning, som bør være omfattet af den foreslåede lovgivning.

9.3. Personundersøgelser

9.3.1. Gældende ret

9.3.1.1. Kriminalloven og retsplejeloven

Det fremgår af den gældende kriminallovs § 87 vedrørende fastsættelse af foranstaltning, at en foranstaltning skal fastsættes under fornøden hensyntagen til gerningens beskaffenhed og til samfundets interesse i at modvirke handlinger af den pågældende art med særligt henblik på gerningsmandens personlighed og på, hvad der efter de foreliggende oplysninger må skønnes at være nødvendigt for at afholde ham fra yderligere lovovertrædelser.

Det fremgår endvidere af retsplejelovens kapitel 5, § 18 f, stk. 1, at der skal tilvejebringes sådanne oplysninger om sigtedes personlige forhold, som må antages at være af betydning for afgørelsen af, hvilken foranstaltning der skal anvendes overfor sigtede.

Retsplejelovens bestemmelse i kapitel 5, § 18 f har følgende indhold:

> **§ 18 f.** Der skal tilvejebringes sådanne oplysninger om sigtedes personlige forhold, som må antages at være af betydning for afgørelsen af, hvilken foranstaltning der skal anvendes over for sigtede.
> *Stk. 2.* Sigtede skal underkastes mentalundersøgelse, når dette findes at være af betydning for sagens afgørelse, og den med undersøgelsen forbundne ulempe eller bekostning ikke står i misforhold til sagens betydning. Hvis sigtede ikke udtrykkeligt samtykker i undersøgelsen, kan denne kun finde sted efter kredsdommerens beslutning. Er sigtede tilbageholdt, kan sigtede ikke mentalundersøges uden kredsdommerens beslutning. Findes det påkrævet, at sigtede indlægges til mentalundersøgelse på hospital i eller uden for Grønland eller anden tilsvarende institution, træffer kredsdommeren beslutning herom. Sker mentalundersøgelsen under tilbageholdelse eller ved indlæggelse på hospital eller lignende, fastsætter kredsdommeren en frist for frihedsberøvelsens varighed. Fristen kan ikke overstige 3 måneder. Den kan om fornødent forlænges med ikke over 4 uger ad gangen.
> *Stk. 3.* Såfremt sigtede ikke samtykker i, at der søges tilvejebragt oplysninger om sigtedes personlige forhold ved henvendelse til sigtedes pårørende eller andre privatpersoner, kan dette kun ske, hvis kredsdommeren finder det af væsentlig betydning for sagens afgørelse og træffer beslutning herom.

Hovedsigtet med de gældende bestemmelser er således, at der tilvejebringes tilstrækkelige oplysninger om den sigtedes personlige forhold til, at retten kan idømme den foranstaltning, som er bedst egnet til at afholde den sigtede fra yderligere kriminalitet.

9.3.1.2. Praksis

Ved mere alvorlig eller gentagen kriminalitet, og hvor de foreliggende oplysninger om gerningsmandens personlige og sociale forhold peger i retning af, at en mere indgribende foranstaltning end bøde og/eller en betinget dom bør idømmes, udfærdiges der en personundersøgelse vedrørende den sigtede.

Denne personundersøgelse er i mange år blevet udfærdiget af en polititjenestemand på Kriminalforsorgens vegne således, at Kriminalforsorgen honorerede polititjenestemanden for udfærdigelse af undersøgelsen, og undersøgelsens konklusion påførtes af Kriminalforsorgen.

Personundersøgelser skal i fremtiden foretages af Kriminalforsorgens fastansatte personale, til dels under medvirken af honorarlønnede kontaktpersoner og andre egnede personer, som ikke er polititjenestemænd.

Anklagemyndigheden videregiver snarest muligt personundersøgelsen til retten og til forsvareren. Undersøgelsen udarbejdes i almindelighed i samarbejde med den sigtede, der således vil have kendskab til indholdet. Hvis dette ikke skulle være tilfældet, og hvis der protesteres mod den sigtedes (eventuelt senere den dømtes) anmodning om udlevering, afgøres spørgsmålet af retten.

I den alt overvejende hovedpart af de grønlandske kriminalsager tilvejebringes der ikke personlige oplysninger udover den nævnte personundersøgelse, men i mange tilfælde har kredsdommeren og domsmændene også et personligt kendskab til den sigtede udover, hvad der fremgår af personundersøgelsen. Der henvises supplerende til omtalen af personundersøgelser i afsnit XVI, kap. 4.

Det forekommer dog i et mindre antal sager, at den sigtede, navnlig på baggrund af karakteren af den påsigtede kriminalitet eller i forbindelse med sagens efterforskning, skønnes så psykisk påfaldende, at der bør tilvejebringes yderligere oplysninger om den sigtede. Efter retsplejelovens kapitel 5, § 18 f, stk. 2, er der hjemmel til at fremskaffe sådanne oplysninger ved foretagelse af en mentalundersøgelse af den sigtede.

Inden der træffes beslutning om iværksættelse af en mentalundersøgelse, vil politiet normalt have anmodet distriktslægen om at udfærdige en vejledende distriktslægeerklæring. Erklæringen udfærdiges af distriktslægen efter samtale med den sigtede og gennemgang af eventuelle lægejournaler og kriminalsagens akter. Da en mentalundersøgelse er et relativt indgribende skridt overfor den sigtede, vil der normalt ikke blive foretaget mentalundersøgelse, med mindre sigtelsen angår et eller flere alvorlige kriminelle forhold. Typisk anvendes mentalundersøgelse i sager vedrørende drab, alvorlig eller gentagen vold samt sædelighedskriminalitet.

Hvis distriktslægen i sin erklæring anbefaler, at der foretages en nærmere psykiatrisk udredning af den sigtede, vil sagsakterne med distriktslægeerklæringen blive forelagt for den psykiatriske overlæge ved Dronning Ingrids Hospital i Nuuk til vurdering. I henhold til en samarbejdsaftale mellem Dronning Ingrids Hospital i Nuuk og en psykiatrisk overlæge i Danmark foretages vurderingen i praksis af den pågældende overlæge, der får tilsendt sagens akter af anklagemyndigheden.

I forbindelse med forelæggelsen forespørges den psykiatriske overlæge, hvorvidt der findes indikation for at lade foretage en mentalundersøgelse, og overlægen anmodes endvidere om i bekræftende tilfælde at udtale sig om, hvorvidt mentalundersøgelsen kan foretages ambulant, og i givet fald om dette skal ske på Dronning Ingrids Hospital, eller om mentalundersøgelsen bør foretages under indlæggelse på psykiatrisk hospital i Danmark.

Uanset at retsplejelovens kapitel 5, § 18 f, stk. 2, alene anvender udtrykket "mentalundersøgelse", sondres der i praksis mellem mentalundersøgelse og mentalobservation.

En mentalundersøgelse foretages ambulant, uden at den undersøgte er indlagt på hospitalet. Undersøgelsen består normalt i en psykologisk testning af den sigtede samt en række samtaler med den psykiatriske overlæge. Overlægen udfærdiger herefter en mentalerklæring på baggrund af den psykologiske testning, sine samtaler med den sigtede samt gennemgang af kriminalsagens akter inklusiv den vejledende distriktslægeerklæring og – hvor denne foreligger – personundersøgelsen. Der kan efter omstændighederne være behov for at indhente yderligere oplysninger og foretage yderligere undersøgelser.

En mentalobservation indebærer, at den undersøgte under undersøgelsen er indlagt på hospital. Undersøgelse består udover mentalundersøgelsen af en observation af den sigtede under indlæggelsen.

Selve mentalobservationen varer typisk 2-3 måneder. Den ambulante mentalundersøgelse har typisk samme varighed lidt afhængig af de ressourcer, der er til rådighed for foretagelse af undersøgelsen. Ved mere komplicerede tilfælde kan undersøgelsen dog vare noget længere tid.

Mentalundersøgelser foretages som oftest på Dronning Ingrids Hospital, psykiatrisk afdeling. Hvis den sigtede er tilbageholdt under sagen, vil pågældende være indsat i anstalten i Nuuk, mens undersøgelsen pågår.

I forbindelse med den ovenfor nævnte samarbejdsaftale, der er indgået mellem Dronning Ingrids Hospital og en psykiatrisk overlæge i Danmark, forekommer det, at sigtede, der er tilbageholdt uden for Nuuk, mentalundersøges lokalt. I så fald rejser den psykiatriske læge og som oftest også en dansk psykolog til den pågældende by, hvor sigtede er tilbageholdt i detentionen eller én af de mindre anstalter, og foretager undersøgelsen på stedet.

Da der ved Dronning Ingrids Hospital – og Grønlands hospitaler i øvrigt – ikke er nogen lukket psykiatrisk afdeling, foregår en mentalobservation altid på et dansk psykiatrisk hospital under indlæggelse. Indlæggelsen har tidligere typisk fundet sted på Amtshospitalet i Vordingborg i henhold til statens aftale med Storstrøms Amt, som Grønlands hjemmestyre indtrådte i forbindelse med overtagelse af sundhedsområdet pr. 1. januar 1992, jf. lov nr. 369 af 6. juni 1991 om sundhedsvæsnet i Grønland. Aftalen er imidlertid afløst af en aftale mellem Grønlands hjemmestyre og Århus Amt, hvorfor mentalobservationer nu foregår under indlæggelse på Psykiatrisk Hospital, Risskov. I særlige tilfælde, navnlig hvor sikkerhedsmæssige hensyn gør det påkrævet, foretages mentalobservationen dog under indlæggelse på Sikringsafdelingen ved Amtshospitalet i Nykøbing Sjælland.

Antallet af årlige mentalundersøgelse er noget svingende, men tallet ligger typisk i størrelsesordenen 10-15 undersøgelser pr. år. Antallet af årlige mentalobservationer har typisk været i størrelsesordenen 1-3 undersøgelser pr. år, men har dog de seneste år været stigende.

Iværksættelse af en mentalundersøgelse beror normalt på en anmodning fra anklagemyndigheden i overensstemmelse med den psykiatriske overlæges anbefaling jf. ovenstående, men det er dog i få tilfælde forekommet, at anmodningen om mentalundersøgelse er fremsat af den sigtedes bisidder.

Hvis den psykiatriske overlæge i sin erklæring anbefaler, at mentalundersøgelsen (mentalobservation) skal foretages i Danmark, forelægger anklagemyndigheden sagen for rigsadvokaten med indstilling herom.

I overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 5, § 18 f, stk. 2, fremsætter anklagemyndigheden herefter anmodning overfor retten om, at der træffes beslutning om mentalundersøgelse/mentalobservation. Hvis retten følger anmodningen om mentalundersøgelse/mentalobservation iværksættes undersøgelsen herefter, når der er ledig kapacitet hos den psykiatriske overlæge, der assisterer i Grønland respektive det psykiatriske hospital i Danmark. Der har tidligere været en betydelig ventetid på mentalundersøgelser i Grønland, men ved i første omgang tilførsel af yderligere ressourcer til Dronning Ingrids Hospital og senere som følge af den tidligere omtalte samarbejdsaftale er det lykkedes at få nedbragt ventetiderne til det acceptable. Ventetiden på et dansk psykiatrisk hospital giver typisk ikke anledning til problemer.

Når mentalundersøgelsen/mentalobservationen er afsluttet, modtager anklagemyndigheden sagsakterne retur vedlagt en erklæring vedrørende undersøgelsen. Sagen forelægges herefter ofte for Retslægerådet, der typisk efter 6-8 uger afgiver en udtalelse.

Der foreligger nu en tilbundsgående psykiatrisk udredning af den sigtede, og anklagemyndigheden foretager herefter en vurdering af tiltalespørgsmålet, herunder en vurdering af, hvilken foranstaltning anklagemyndigheden skal påstå den sigtede idømt.

Hvis sagen har været forelagt for rigsadvokaten i forbindelse med spørgsmålet om mentalobservation, eller hvis anklagemyndigheden finder grundlag for at nedlægge påstand om idømmelse af en tidsubestemt foranstaltning, forelægges sagen på ny for rigsadvokaten med indstilling vedrørende tiltalespørgsmålet.

Anklageskrift indleveres herefter til retten, der typisk berammer domsforhandling inden for kort tid.

Som det vil fremgå af ovenstående medfører foretagelse af en mentalundersøgelse, at sagen først kan domsforhandles forholdsvis lang tid, efter at den kriminelle handling er begået. Det tidsmæssige forløb i en sådan sag kan sammenfattende beskrives som følger:

1) Personundersøgelse og vejledende distriktslægeerklæring udfærdiges så vidt muligt sideløbende med politiets efterforskning (afhøring af vidner osv.).

2) Sagen forelægges for den psykiatriske overlæge. Udtalelse vedrørende spørgsmålet om eventuel mentalundersøgelse afgives typisk i løbet af ca. 2-4 uger.

3) Eventuel forelæggelse for rigsadvokaten varierer, men vil på grund af sagens karakter som oftest ske pr. telefax i løbet af 1 uge.

4) Beslutning om mentalundersøgelse indhentes fra kredsretten, og den sigtede optages på venteliste til foretagelse af mentalundersøgelse. Ventetiden på mentalundersøgelse i Grønland varierer mellem 1-3 måneder.

5) Mentalobservationen har en typisk varighed af 2-3 måneder. I denne periode er den sigtede indlagt på et dansk psykiatrisk hospital.

6) Sagen forelægges for Retslægerådet, der typisk afgiver udtalelse i løbet af 6-8 uger.

7) Vurdering af tiltalespørgsmålet tager typisk ca. 2 uger, hvis sagen forelægges for rigsadvokaten dog op til 4 uger.

8) Anklageskrift indleveres til kredsretten, der typisk berammer domsforhandling i løbet af 1-2 uger. Hvis sigtede ikke er tilbageholdt, kan der dog være tale om en længere berammelsestid.

9.3.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Som det kan ses af ovenstående, tager en sag, hvor den sigtede mentalundersøges og navnlig også mentalobserveres, forholdsvis lang tid. Gennemførelse af mentalundersøgelsen er sjældne og prioriteres lavere i sager, hvor den sigtede ikke er tilbageholdt, end i sager, hvor sigtede er tilbageholdt.

Mentalundersøgelse eller mentalobservation er – så vidt vides – hidtil alene foretaget, inden den sigtede er blevet tiltalt og dømt for den kriminelle handling. I 1997 anmodede en bisidder imidlertid om, at en person, der som foranstaltning for sit tredje pådømte manddrab var idømt anbringelse i anstalten ved Herstedvester, skulle mentalundersøges. Undersøgelsen ønskedes foretaget til belysning af, hvorvidt den dømte nu måtte anses for at være egnet til domsændring til fortsat fuldbyrdelse i en grønlandsk anstalt. Kredsretten besluttede, at der skulle foretages mentalundersøgelse af den dømte. Afgørelsen blev af anklagemyndigheden indbragt for Grønlands Landsret, der ved afgørelse af 4. juni 1998 besluttede, at der ikke skulle foretages mentalundersøgelse af den dømte.

Da antallet af personer, som er idømt en tidsubestemt anbringelse på Anstalten ved Herstedvester, psykiatrisk hospital eller anden institution i Danmark igennem tiden, vedvarende har ligget på ca. 20-25 personer, og da disse dømte inden for lovbestemte intervaller jf. udkastet til kriminallovens kapitel 33-34 skal have vurderet en eventuel foranstaltningsændring af retten, vil det med de tilstedeværende ressourcer til foretagelse af mentalundersøgelse kunne

bevirke endnu længere sagsbehandlingstider, dersom beslutning om mentalundersøgelse af disse dømte bliver almindelig.

Hidtil har udtalelser afgivet af den behandlende institution, evt. suppleret med udtalelse fra Retslægerådet og/eller Kriminalforsorgen og Dronning Ingrids Hospital, psykiatrisk afdeling, dannet grundlag for retternes vurdering om foranstaltningsændring. Kommissionen finder, at disse oplysninger i almindelighed vil være tilstrækkelige til at tage stilling til anmodninger om foranstaltningsændringer. Det kan dog ikke udelukkes, at der rent undtagelsesvis kan være behov for en fornyet mentalundersøgelse af dømte, og i så fald bør dette kunne ske.

Kommissionen finder, at den gældende bestemmelse i praksis har vist sig fuldt tilfredsstillende. Fristbestemmelserne bør dog erstattes med en henvisning til fristbestemmelserne for tilbageholdelse, og det bør fastsættes, at procedureregelerne mv. vedrørende tilbageholdelse finder tilsvarende anvendelse. Det fastslås udtrykkeligt i lovbestemmelsen, at personundersøgelse i almindelighed skal foretages, når der kan blive spørgsmål om anvendelse af mere indgribende foranstaltninger end betinget dom. Endeligt foreslås en lovbestemmelse om, at justitsministeren fastsætter nærmere regler om foretagelsen af personundersøgelser. Kommissionens forslag til ny bestemmelse i retsplejelovudkastets § 434 svarer i hovedsagen til den gældende retsplejelovs kapitel 5, § 18 f, og den danske retsplejelovs §§ 808-810.

Kapitel 10. Tiltalerejsning

10.1. Indledning

Emnet for de følgende afsnit er den del af kriminalsagens forløb, der strækker sig fra anklagemyndighedens udfærdigelse af anklageskriftet og indlevering af dette til retten samt forkyndelse heraf for tiltalte, og frem til domsforhandlingen i kriminalsagen kan indledes.

10.2. Gældende ret

10.2.1. Anklageskriftets indlevering til retten

Retsplejeloven indeholder i kapitel 5, § 20 en enkelt bestemmelse, der i summarisk form regulerer fremgangsmåden i forbindelse med tiltalerejsningen. Bestemmelsen har følgende indhold:

> **§ 20.** Tiltale rejses ved et af politiet udfærdiget og underskrevet anklageskrift, der indleveres til retten. Samtidig underrettes tiltalte om anklageskriftet.
> *Stk. 2.* Retten berammer domsforhandling. Anklageskriftet skal forkyndes senest i forbindelse med forkyndelsen af tilsigelse til domsforhandling.

Som det fremgår af bestemmelsen, er der ikke foretaget nogen regulering af selve anklageskriftets indhold, herunder krav til anklageskriftets beskrivelse af det kriminelle forhold, som der rejses tiltale for, ligesom der ikke er fastsat frister for anklageskriftets forkyndelse for tiltalte i forhold til tidspunktet for domsforhandlingens begyndelse.

Efter bestemmelsens oprindelige affattelse i retsplejeloven af 1951 skulle anklageskriftet forkyndes to gange for tiltalte. Ved lov nr. 684 af 21. december 1982 om ændring af retsplejeloven gennemførtes en forenkling af proceduren, idet kravet om, at politiet ved anklageskriftets indlevering til retten samtidig skulle forkynde dette for tiltalte, blev erstattet af et krav om, at tiltalte underrettes om anklageskriftet, jf. den gældende bestemmelse i stk. 1. Det er i forarbejderne til lovændringen, (jf. Folketingstidende 1982-83, tillæg A, sp. 698) forudsat, at denne underretning herefter kan ske ved anbefalet brev i stedet for ved forkyndelse.

10.2.2. Bevisfortegnelse mv.

Til den ovennævnte bestemmelse i kapitel 5, § 20 knytter sig en række andre bestemmelser vedrørende den del af kriminalsagens forløb, der strækker sig fra indgivelsen af anklageskriftet til domsforhandlingens begyndelse. Det gælder bl.a. regler om bevisfortegnelse, fremsættelse af anmodning om yderligere efterforskning samt supplerende bevisførelse, herunder om udsættelse af sagen på dette grundlag.

Retsplejelovens bestemmelser herom har følgende indhold:

> **§ 28.** Samtidig med indleveringen af anklageskriftet eller snarest muligt derefter skal politiet til kredsdommeren indlevere sagens dokumenter eller en afskrift af disse samt en fortegnelse over de vidner, der agtes ført, og de bevismidler i øvrigt, der agtes påberåbt.

§ 29. Den for tiltalte beskikkede bisidder kan fremsætte begæring om foretagelse af yderligere undersøgelse eller bevisførelse. Fremsættes sådan begæring inden domsforhandlingen, træffer kredsdommeren afgørelse om, hvorvidt begæringen skal imødekommes.

§ 30. Begæring om førelse af beviser bør så vidt muligt både fra politiets, fra tiltaltes og fra bisidderens side fremsættes inden domsforhandlingen og i så god tid, at der levnes rimelig tid til fremskaffelse af bevismidlet, herunder navnlig til forkyndelse af vidnetilsigelse.
Stk. 2. Sker dette ikke, men er vidnet eller bevismidlet tilstede, vil beviset dog altid kunne føres.
Stk. 3. Ønsker politiet eller tiltalte at føre beviser, hvorom der ikke i rimelig tid før domsforhandlingen er tilgået modparten underretning, bliver sagen, medmindre førelsen af beviset frafaldes, på begæring af modparten at udsætte, såfremt kredsdommeren skønner, at førelsen af beviset giver modparten rimelig grund til at ønske yderligere bevismidler tilvejebragt, og dette ikke kan ske, medens domsforhandlingen står på.
Stk. 4. Kan beviset ikke føres til den for domsforhandling berammede tid, afgør retten, om sagen skal udsættes eller pådømmes uden førelse af beviset, hvorved navnlig bør tage hensyn til, om det må antages, at bevisets førelse vil kunne være af afgørende betydning for sagens udfald.

§ 31. Om udsættelsesgrunde, som indtræder før domsforhandlingens begyndelse, påhviler det vedkommende snarest muligt at underrette retten.

Som på en række andre områder indenfor retsplejen afspejler reglerne – i en ret forenklet form – den dagældende procesform i Danmark i starten af 1950'erne.

10.2.3. Udenretlig bødevedtagelse

I nær sammenhæng med retsplejelovens bestemmelse om tiltalerejsning skal kort omtales reglen i kapitel 5, § 21 om adgangen for tiltalte til at vedtage et udenretligt bødeforlæg. Bestemmelsen har følgende indhold:

§ 21. Antager politiet, at gerningen alene vil medføre bøde eller konfiskation, kan anklageskriftet forkyndes for sigtede med en påtegning om, at sigtede, såfremt han erkender sig skyldig og ønsker sådan afgørelse, kan erklære sig rede til uden retslig forfølgning inden for en passende frist at erlægge en af politiet fastsat bøde og eventuelt tillige tåle konfiskation.
Stk. 2. Går sigtedes erklæring ud på, at han ikke vil afgøre sagen på den anførte måde, eller hvis han overhovedet ikke afgiver nogen erklæring, skal anklageskriftet med påtegnet bemærkning herom indgives til kredsdommeren.

Bestemmelsen stammer fra retsplejeloven af 1951 og svarer – med enkelte undtagelser – til reglen i den danske retsplejelovs § 924. Bestemmelsen i den danske retsplejelov indeholder dog mere detaljerede regler om retsvirkningerne af en bødevedtagelse, regler om tilkendegivelsens indhold samt en adgang for en polititjenestemand til i umiddelbar tilknytning til en overtrædelse af færdselsloven at lade denne afgøre ved en bødevedtagelse på ikke over 1.000 kr.

Adgangen til udenretlig bødevedtagelse anvendes ofte, jf. følgende oversigt, der viser det samlede antal afgørelser i sager vedrørende overtrædelse af kriminalloven samt antallet af vedtagne udenretlige bødeforlæg i perioden 1997-2001:

	1997	1998	1999	2000	2001
Heraf bødeforlæg	566	619	754	849	912
Afgørelser i alt	1549	1587	1743	1946	1994

(Virksomhedsberetning for Politiet i Grønland 2001, s. 133. Det samlede antal afgørelser i den øverste kolonne omfatter – udover vedtagne udenretlige bødeforlæg – sager afgjort ved dom eller bødevedtagelse i retten, sager henvist til afgørelse ved anden myndighed, herunder andet politidistrikt, sager oversendt til socialudvalget til videre foranstaltning og henlagte sager.)

10.3. Kommissionens overvejelser og forslag

10.3.1. Indledende bemærkninger

Som det fremgår af beskrivelsen ovenfor, er gældende ret i meget vidt omfang karakteriseret ved en enkel og forholdsvis summarisk regulering af de forskellige aspekter, der knytter sig til tiltalerejsningen.

Efter kommissionens opfattelse må det navnlig med hensyn til spørgsmålet om frister, anklageskriftets indhold, sprog samt adgangen til udvidelse/berigtigelse af den rejste tiltale anses for nødvendigt at gennemføre en mere udførlig og detaljeret regulering bl.a. for at bringe procesordningen i overensstemmelse med de grundlæggende krav herom, der f.eks. følger af artikel 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention:

> **Art. 6.** […]
> *Stk. 3.* Enhver, der er anklaget for en lovovertrædelse, skal mindst have ret til følgende:
> a) at blive underrettet snarest muligt, udførligt og på et sprog, som han forstår, om indholdet af og årsagen til den sigtelse, der er rejst mod ham;
> […]

Hovedpunkterne i kommissionens forslag til regler om anklageskrift og bevisfortegnelse mv. er skitseret i det følgende. Der henvises i øvrigt til udkastet til retsplejelov samt de ledsagende bemærkninger hertil, for så vidt angår de bestemmelser, der ikke er omtalt i de følgende afsnit.

10.3.2. Anklageskrift og bevisfortegnelse

10.3.2.1. Anklageskriftets indhold

Anklageskriftet indtager en meget central funktion i kriminalretsplejen, og har særligt til formål at fiksere og beskrive grænserne for den rejste tiltale. Dette har bl.a. betydning for adgangen til udvidelse af tiltalen eller berigtigelse af angivelser i anklageskriftet.

Samtidig bør anklageskriftet være udformet således, at det sikrer den tiltalte den fornødne forståelse for indholdet af den rejste tiltale, og derved sætter tiltalte og dennes forsvarer i stand til at tilrettelægge det fornødne forsvar i sagen, jf. herved den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6.

Kommissionen finder på den baggrund, at der – ikke mindst ud fra hensynet til at sikre den tiltalte et effektivt forsvar – bør foretages en nærmere og forholdsvis detaljeret regulering af anklageskriftets indhold.

Med inspiration fra den danske retsplejelovs § 831 foreslår kommissionen således, at der indføres bestemmelser om, at anklageskriftet skal indeholde oplysninger om den regel i kriminalloven eller særlovgivningen, der påstås overtrådt, og forbrydelsens navn efter reglen, i det omfang forbrydelsen har en almindeligt anerkendt og udbredt betegnelse. Desuden skal det fremgå af anklageskriftet, hvilken hjemmel der er til at idømme foranstaltning, samt en kort beskrivelse af det forhold, som der rejses tiltale for.

Endelig skal der i anklageskriftet oplyses om omstændigheder, der agtes påberåbt under sagen, med hensyn til fastsættelse af foranstaltningen. Det bemærkes i den sammenhæng, at der efter kommissionens forslag som udgangspunkt skal foretages personundersøgelser i alle sager, der ikke kan forventes afgjort alene med en bøde eller betinget anstaltsdom, jf. herved afsnit XVI, kap. 4.

Der henvises nærmere til § 435 i udkastet til retsplejelov.

10.3.2.2. Særligt om sprog

I afsnit V er behandlet en række centrale spørgsmål vedrørende det særlige forhold, at det grønlandske samfund er dobbeltsproget, men at kun et mindretal i befolkningen taler og forstår både grønlandsk og dansk. Som det fremgår det anførte sted, har sproget været et gennemgående og centralt tema i kommissionens arbejde, og de overvejelser, som kommissionen har gjort sig herom, har taget udgangspunkt i det grundlæggende synspunkt, at det anvendte sprog i alle elementer af retslivet som udgangspunkt må være grønlandsk. Under alle omstændigheder må det sikres, at den person, som en given sag vedrører, herunder ikke mindst en tiltalt i en kriminalsag, har det fornødne kendskab til, hvad der sker i sagen, herunder i givet fald via tolkning.

De anførte synspunkter følger også af forpligtelser på menneskerettighedsområdet, jf. bl.a. det under pkt. 10.3.1. gengivne uddrag af artikel 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, der som grundlæggende forudsætning for at kunne sikre den tiltalte en retfærdig rettergang opstiller som krav, at enhver, der er anklaget for en forbrydelse, har ret til at blive underrettet om den rejste sigtelse (tiltale) på et sprog, som vedkommende forstår.

På denne baggrund finder kommissionen det naturligt at indføre en bestemmelse i retsplejeloven om, at anklageskriftet skal udfærdiges på eller oversættes til et sprog, som den tiltalte

forstår. Det skal i den sammenhæng understreges, at dette ikke vil indebære et krav om, at anklageskriftet nødvendigvis skal foreligge på den tiltaltes modersmål, men at det derimod skal sikres, at den tiltalte besidder de nødvendige sproglige forudsætninger for at kunne forstå anklageskriftet.

I forlængelse heraf må det efter kommissionens opfattelse også være et naturligt mål, at anklageskriftet ikke alene søges udformet *på*, men også *i* et sprog, som er almindeligt forståeligt. Et sådan hensyn må dog selvsagt varetages inden for rammerne af de krav, som straffeprocessen stiller til juridisk præcision mv., og det har i øvrigt mere karakter af en sprogpolitisk målsætning, som ikke er egnet til lovregulering.

Tilsvarende foreslås indført et krav om, at også bevisfortegnelsen skal udfærdiges på eller oversættes til et sprog, som den tiltalte forstår.

Der henvises nærmere til §§ 436 og 441, stk. 2, i udkastet til retsplejelov.

10.3.2.3. Indgivelse (frister mv.)

Der er ikke efter den gældende retsplejeordning regler om, at den tiltalte har krav på et vist tidsrum mellem forkyndelsen af anklageskriftet og domsforhandlingens begyndelse til forberedelse af sit forsvar, og det forekommer i praksis, at den tiltalte (og til tider også bisidderen) først modtager anklageskriftet umiddelbart forinden sagens behandling i retten.

Uanset, at der i en sådan situation vil kunne gives en (kortere) udsættelse med sagen, så bisidderen får lejlighed til at gennemgå sagen og eventuelt drøfte den med sin klient, er det kommissionens principielle opfattelse, at der knytter sig helt afgørende retssikkerhedsmæssige betænkeligheder til en ordning, hvor der ikke – i det mindste som en hovedregel – gælder et krav om, at anklageskriftet skal være forkyndt for tiltalte med en given frist inden domsforhandlingens begyndelse.

På den baggrund foreslår kommissionen, at der fastsættes en frist på en uge som det korteste tidsrum imellem forkyndelsen af tilsigelsen til domsforhandlingen og anklageskriftet samt tidspunktet for domsforhandlingen. Ved fastlæggelsen af fristens længde har kommissionen på den ene side taget hensyn til ønsket om, at sagsbehandlingen fremmes hurtigst muligt, og på den anden side, at en uge i almindelighed må anses for tilstrækkeligt til at tiltalte får lejlighed til at drøfte sagen med sin forsvarer, og at denne kan vurdere, om der eventuelt skal ske yderligere efterforskning, indkaldes yderligere vidner mv. Det bemærkes i denne sammenhæng desuden, at anklageskriftet efter kommissionens forslag fortsat skal sendes til den tiltalte samtidig med at det indleveres til retten, hvorfor tiltalte almindeligvis vil være bekendt med anklageskriftet på et tidligere tidspunkt end ved forkyndelsen.

I visse tilfælde vil praktiske vanskeligheder imidlertid kunne betyde, at det ikke vil være muligt at overholde fristen. Kommissionen foreslår derfor, at fristen på en uge i påtrængende tilfælde kan fraviges af retten, hvis det findes foreneligt med hensynet til tiltalte. Dette kan

f.eks. være tilfældet, hvor den tiltalte af erhvervsmæssige eller andre grunde i længere perioder opholder sig på steder, hvor retten ikke kan sættes, eller hvor tiltalte har været svær at træffe, så det ikke har været muligt at forkynde. I så fald vil hensynet til sagens fremme kunne være så tungtvejende, at det undtagelsesvist bør kunne accepteres at gennemføre sagen, selv om tiltalte først bliver gjort bekendt med tiltalen og tidspunktet for domsforhandlingen meget kort tid før, domsforhandlingen skal finde sted.

Der henvises nærmere til § 439 i udkastet til retsplejelov.

10.3.2.4. Berigtigelse og ændring vedrørende den rejste tiltale

Spørgsmålet om adgangen for anklagemyndigheden til at udvide den rejste tiltale og foretage berigtigelse af angivelser i anklageskriftet er ikke nærmere reguleret i retsplejeloven.

Kommissionen foreslår derfor indført bestemmelser herom, der svarer til reglerne i den danske retsplejelovs § 833.

Efter kommissionens forslag vil udvidelse af tiltalen og berigtigelse af anklageskriftet *før* domsforhandlingen kun kunne ske ved indlevering og forkyndelse af et nyt eller yderligere anklageskrift. I en sådan situation vil hensynet til at sagen fremmes med den fornødne hurtighed efter omstændighederne dog kunne begrunde en fravigelse af varslet på en uge, jf. umiddelbart ovenfor pkt. 10.3.2.3.

For så vidt angår udvidelse af tiltalen *under* domsforhandlingen til andre kriminelle forhold end de i anklageskriftet angivne, vil dette efter forslaget kun kunne ske, når retten og tiltalte samtykker heri, eller hvis det nye forhold er begået under domsforhandlingen. I tilfælde af manglende samtykke fra tiltalte til udvidelsen må der rejses en ny sag mod den pågældende vedrørende de nye forhold, som ikke er omfattet af det oprindelige anklageskrift.

Under domsforhandlingen vil anklagemyndigheden i et vist omfang kunne foretage berigtigelse af angivelser i anklageskriftet med hensyn til biomstændigheder, f.eks. angivelse af tid og sted. Dette kan ske uden samtykke fra tiltalte, men med samtykke fra retten, som i den forbindelse må påse, at berigtigelsen ikke vil krænke tiltaltes adgang til fyldestgørende forsvar.

Der henvises nærmere til § 440 i udkastet til retsplejelov.

Kapitel 11. Sagens behandling i retten

11.1. Gældende ret

11.1.1. Tiltaltes tilstedeværelse i retten

Retsplejeloven indeholder i kapitel 5, §§ 32 og 33 følgende bestemmelser om indkaldelsen af tiltalte samt om anholdelse med henblik på fremstilling:

> **§ 32.** Den sigtede, som befinder sig på fri fod, er pligtig efter lovlig indkaldelse personlig at møde for retten.
>
> **§ 33.** Udebliver tiltalte trods lovlig tilsigelse, kan retten beslutte anholdelse af ham med henblik på fremstilling i retten.

Til disse bestemmelser knytter sig desuden reglen i kapitel 5, § 39, som – parallelt med den danske retsplejelovs § 848 – giver retten mulighed for at bestemme, at tiltalte skal forlade retssalen, når et vidne eller en medtiltalt afhøres, hvis der er særlig grund til at tro, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås. Hvis den forklaring, der afgives, vedrører tiltalte, skal indholdet af forklaringen gentages for tiltalte, når denne på ny kommer til stede i retssalen, jf. kapitel 5, § 39, stk. 2.

11.1.2. Udeblivelse

Efter retsplejelovens kapitel 5, § 34, stk. 1, kan retten, selv om tiltalte er udeblevet, foretage den bevisførelse, som ikke uden ulempe kan udsættes. I andre tilfælde, dvs. hvor bevisførelsen kan udsættes, skal retten udsætte sagen, hvis tiltalte udebliver, jf. kapitel 5, § 34, stk. 2.

Dog kan en domsforhandling fremmes i tiltaltes fravær i følgende situationer:

1) når tiltalte er undveget, efter at anklageskriftet er forkyndt for vedkommende,
2) når tiltalte, efter at være mødt ved sagens begyndelse, har forladt retten uden dennes tilladelse,
3) når det skønnes, at der ikke bliver tale om andre foranstaltninger end bøde eller konfiskation, og omstændighederne ikke taler herimod,
4) når tiltalte har samtykket i at sagen fremmes, og det efter det oplyste er utvivlsomt, at tiltalte har begået den påsigtede handling, eller
5) når forhandlingen utvivlsomt vil føre til frifindelse.

I de beskrevne situationer forudsættes det i alle tilfælde, at retten ikke finder tiltaltes tilstedeværelse nødvendig, jf. kapitel 5, § 34, stk. 3, 1. led. Heri ligger, at retten konkret må vurdere, om hensynet til tiltaltes retsstilling taler imod at fremme sagen i dennes fravær.

Set i forhold til reglen i den danske retsplejelovs § 847 om adgangen til at fremme en straffesag i tilfælde af tiltaltes udeblivelse er det navnlig karakteristisk, at der efter den grønlandske ordning ikke gælder noget krav om, at tiltaltes forsvarer – hvor forsvarer er beskikket – er til

stede, ligesom det ikke er en betingelse for at fremme sagen, at tiltalte ved tilsigelsen til domsforhandlingen er gjort bekendt med, at udeblivelse uden oplyst lovligt forfald kan bevirke, at tiltalte dømmes i overensstemmelse med den rejste tiltale. Den sidstnævnte betingelse knytter sig efter den danske retsplejelovs § 847, stk. 4, imidlertid alene til muligheden for efter § 847, stk. 3, nr. 4, at fremme sagen til dom, når der under sagen alene er spørgsmål om ubetinget frihedsstraf i 3 måneder eller derunder, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning. En sådan mulighed består ikke efter den grønlandske retsplejelov, hvor der (bortset fra tilfælde af undvigelse, bortgang fra retten og samtykke til sagens fremme) i det højeste kan idømmes bøde eller konfiskation i tilfælde af udeblivelse.

11.1.3. Bevisførelse og bevisumiddelbarhed

11.1.3.1. Retsplejeloven

Retsplejeloven indeholder i kapitel 5, §§ 37 og 38, enkelte bestemmelser vedrørende bevisførelsen, herunder om adgangen til at føre bevis, om rettens mulighed for at afskære overflødig bevisførelse, og om kontradiktion, dvs. om tiltaltes adgang til at udtale sig vedrørende bevisførelsen.

Reglerne har følgende indhold:

> **§ 37.** Såvel anklagemyndigheden som tiltalte og bisidderen har adgang til at føre bevis.
> *Stk. 2.* Retten kan dog afskære bevisførelse, som skønnes uden betydning for sagens udfald.
> *Stk. 3.* Retten bør af egen drift foranledige førelse af beviser, som skønnes at være af betydning ved bedømmelse af sagen, og bør navnlig være opmærksom på, at beviser, der må antages at være til fordel for tiltalte, bliver fremført.
> Stk. 4. Opstår der under domsforhandling spørgsmål om førelse af beviser, der vil kræve udsættelse af sagen, afgør retten under hensynstagen til den betydning, beviset må antages at have, om udsættelse bør ske.
>
> **§ 38.** Efter hvert enkelt vidnes afhøring såvel som efter fremførelsen af ethvert andet bevis har tiltalte adgang til, hvis han ønsker det, at forklare sig, så vidt beviset dertil giver anledning.

Som det fremgår er der fortrinsvis tale om en processuelt orienteret regulering af forskellige forhold vedrørende bevisførelsens tilrettelæggelse og gennemførelse, hvorimod der ikke er fastsat bestemmelser af mere principiel karakter f.eks. om bevisumiddelbarhed, bevisbedømmelsens frihed mv. Det kan i den forbindelse nævnes, at den danske retsplejelov i § 896 indeholder en sådan bestemmelse, hvoraf fremgår, at der ved afgørelsen af, om noget er bevist eller ikke, alene tages hensyn til de beviser, som er fremført under domsforhandlingen (bevisumiddelbarhedsprincippet). Af bestemmelsen fremgår desuden, at bedømmelsen af bevisernes vægt ikke er bundet ved lovregler (bevisbedømmelsens frihed).

Særligt om bevisumiddelbarhedsprincippet, og herunder kommissionens overvejelser i den forbindelse, henvises nærmere til afsnit VIII, kap. 4.

11.1.3.2. Praksis

Kriminalsager ved kredsretterne afgøres altid efter afholdelse af en domsforhandling. Under domsforhandlingen, hvor tiltalte som absolut hovedregel er til stede, foretages så vidt muligt den samlede bevisførelse. Fravigelser fra bevisumiddelbarhedsprincippet kommer herefter kun på tale, hvis sagen omfatter et eller flere beviser, der vanskeligt kan føres på det sted, hvor domsforhandlingen foregår. Typisk vil det dreje sig om et udenbys vidne, der i så fald vil blive afhørt subsidiært forud for domsforhandlingen. Er der tale om en meget alvorlig kriminalsag, hvori vidnets forklaring skønnes af afgørende betydning, bringes vidnet dog på trods af vanskelighederne herved til stede under domsforhandlingen.

Hvad enten en subsidiær foretagelse finder sted ved dømmende eller anden ret, er anklagemyndigheden altid til stede under retsmødet. Kan tiltalte af geografiske årsager ikke give møde, er der efterhånden fast praksis for at beskikke en stedlig bisidder, som på tiltaltes vegne kan overvære retsmødet og i forbindelse hermed forestå modafhøring mv. Også på dette punkt er der sket en udvikling af praksis, idet der tidligere har været flere eksempler på, at tiltalte ikke var til stede eller i øvrigt repræsenteret under sådanne subsidiære retsmøder.

Subsidiære bevisoptagelser, som indgår i sagen, dokumenteres under domsforhandlingen ved oplæsning af de relevante retsbogsudskrifter. Det samme gør sig gældende for de bevisdokumenter – herunder sagkyndige erklæringer mv. – som måtte indgå i sagen. Det bemærkes i den sammenhæng i øvrigt, at den grønlandske retsplejelov ikke indeholder nogen regulering af adgangen til at anvende dokumenter som bevismidler under domsforhandlingen.

11.1.4. Regler om domsforhandlingens afvikling i øvrigt

Til de ovenfor beskrevne regler om tiltaltes tilstedeværelse, udeblivelse og bevisførelse, knytter sig endvidere en række bestemmelser om fremgangsmåden i forbindelse med domsforhandlingens afvikling.

I kapitel 5, § 35, stk. 1, er der herunder fastsat regler om rettens sikring af tiltaltes identitet, og af stk. 2 følger, at kredsdommeren skal gøre tiltalte bekendt med den rejste tiltale og med, at vedkommende ikke er forpligtet til at udtale sig, ligesom tiltalte skal spørges, om han ønsker at afgive forklaring. I så fald afhøres tiltalte først af politiet og derpå af bisidderen. Yderligere spørgsmål kan foruden af dommerne stilles af politiet og bisidderen.

Kapitel 5, § 36 indeholder en række bestemmelser om fremgangsmåden og formen for afhøringen af tiltalte, og det følger heraf bl.a., at tiltalte skal tiltales med ro og værdighed, og at spørgsmålene skal være bestemte, tydelige og således stillede, at det er klart for tiltalte, hvad den pågældende bekræfter eller benægter ved sine svar.

I kapitel 5, § 40 er det fastsat, at der skal ske tilførsel til retsbogen af de forklaringer, der afgives under afhøringen. Det følger endelig af kapitel 5, § 41, stk. 1, at retten forinden dommen afsiges skal give anklageren, bisidderen og tiltalte lejlighed til at udtale sig. Forinden sagens

optages til dom skal kredsdommeren udtrykkeligt spørge tiltalte, om denne har yderligere at anføre, jf. stk. 2.

11.1.5. Dommen

Retsplejelovens regler om domme i kriminalsager, herunder om domsafsigelse, dommens indhold og rettens adgang til at fravige den rejste tiltale, har følgende indhold:

> **§ 42.** Domsforhandlingen afsluttes ved rettens dom i sagen.
> *Stk. 2.* Med hensyn til rettens rådslagning om sagens afgørelse finder bestemmelserne i kapitel 3 §§ 17-19 tilsvarende anvendelse.
> *Stk. 3.* Dommen skal enten domfælde eller frifinde.
> *Stk. 4.* Retten kan ikke domfælde for noget forhold, der ikke omfattes af tiltalen, men er i øvrigt ikke bundet af påstandene.
>
> **§ 43.** Domfældes tiltalte, skal i domsgrundene de omstændigheder nøjagtigt angives, der som beviste lægges til grund for domfældelsen, og det eller de lovbud anføres, som bringes i anvendelse.
> *Stk. 2.* Frifindes tiltalte, skal grundene herfor angives.

Set i forhold til den danske retsplejelovs bestemmelser om straffedomme, jf. §§ 908, 909 og 911, er reglerne i den grønlandske retsplejelov særlig karakteriseret derved, at det er angivet, at retten ikke er bundet af påstandene ud over, at der ikke kan domfældes for et forhold, der ikke er omfattet af tiltalen. I den danske retsplejelovs § 908, stk. 4, er rettens adgang til at fravige tiltalen reguleret nærmere, idet det er fastsat, at retten dels kan henføre det påtalte forhold under en anden straffebestemmelse end påberåbt fra anklagemyndighedens side. Det er desuden angivet, at retten i dommen kan fravige tiltalen med hensyn til biomstændigheder (tid, sted etc.), men under forudsætning af, at denne afvigelse er forenelig med hensynet til tiltaltes forsvar.

I sammenhæng med de danske regler i øvrigt er det desuden en væsentlig forskel, at der i Grønland ikke er adgang til forlods forhandling om og afgørelse af skyldsspørgsmålet, ligesom der ikke er frister for domsafsigelsen, regler om selve domsafsigelsen, herunder forkyndelse af dommen samt regler om vejledning om appel.

11.2. Kommissionens overvejelser og forslag

11.2.1. Indledning

Som nærmere anført i kap. 1 ovenfor skal kommissionen i sine overvejelser om en nyordning af retsvæsenet bl.a. påse, at det grønlandske retsvæsen lever op til de internationale forpligtelser, som gælder for hele riget, herunder navnlig forpligtelserne på menneskerettighedsområdet. Dette hensyn har naturligvis været særligt tungtvejende i forbindelse med kommissionens gennemgang og vurdering af kriminalsagers behandling i retten, hvor der på en række punkter gør sig særlige forhold gældende, som understreger vigtigheden af en tilstrækkelig ajourført regulering. Det gælder ikke mindst på de områder, som har betydning for den tiltaltes retsstilling, herunder de retlige rammer, som skal sikre, at den tiltalte får en retfærdig rettergang.

Her i kap. 11.2. gennemgås hovedpunkterne i kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning vedrørende kriminalsagers behandling i retten. Ud over de overvejelser og forslag, som er gengivet nedenfor, indeholder kommissionens udkast til retsplejelov forslag til en række nye bestemmelser samt bestemmelser, der indholdsmæssigt svarer til gældende ret, men som foreslås affattet på en mere tidssvarende måde. Om indholdet af – samt baggrunden for – disse dele af kommissionens forslag henvises til de ledsagende bemærkninger til lovudkastet.

11.2.2. Forberedende retsmøder

Kommissionen foreslår, at der – svarende til bestemmelsen i den danske retsplejelovs § 927 a – indføres mulighed for at afholde forberedende retsmøder i kriminalsager.

Et forberedende retsmøde vil for det første kunne afholdes for at fastlægge parternes stilling til sagens faktiske og retlige omstændigheder. Det vil navnlig være relevant i sager, der som følge af disses karakter, herunder kompleksitet, skønnes egnede hertil, og hvor der f.eks. kan være behov for en sådan fastlæggelse af parternes stilling for at undgå unødvendig og overflødig bevisførelse.

Et forberedende retsmøde kan også afholdes med henblik på domsforhandlingens tilrettelæggelse, f.eks. i sager, hvor der skal tages stilling til, hvordan et barn skal afhøres, eller hvorvidt bevisførelsen helt eller delvist vil skulle ske ved anvendelse af videokonferenceudstyr, jf. nedenfor pkt. 11.2.5.

Dernæst foreslår kommissionen, at der skal være adgang til undtagelsesvis at foretage bevisførelse under et forberedende retsmøde, hvis bevisførelse under domsforhandlingen vil være forbundet med særlige vanskeligheder eller omkostninger, eller hvis der i øvrigt foreligger ganske særlige grunde hertil. Det vil f.eks. kunne dreje sig om afhøring af et (centralt) vidne, der vil være bortrejst eller af andre grunde ikke vil være i stand til at møde under domsforhandlingen. Bevisførelse under et forberedende retsmøde vil i alle tilfælde kræve, at tiltalte og/eller dennes forsvarer er til stede med henblik på at sikre tiltaltes adgang til kontradiktion.

Hvis retsmødet afholdes for at fastlægge parternes stilling til sagens faktiske eller retlige omstændigheder, eller for at tilrettelægge domsforhandlingen, vil det efter kommissionens forslag ikke være offentligt. De hensyn, der begrunder offentlighed i retsplejen, gør sig således ikke gældende med hensyn til retsmøder af denne karakter, der navnlig tager sigte på en mere uformel drøftelse af sagens tilrettelæggelse. Omvendt vil et forberedende retsmøde, hvorunder der foranstaltes bevisførelse, være offentligt, jf. i øvrigt afsnit VIII, kap. 4, om offentlighed i retsplejen.

Der henvises til § 445 i udkastet til retsplejelov.

11.2.3. Parternes tilstedeværelse under sagen

Kommissionen foreslår de gældende regler om tiltaltes pligt til at møde personligt for retten efter lovlig indkaldelse opretholdt, og suppleret med bestemmelser om, at såvel tiltalte som anklageren og forsvareren har pligt til at være personligt til stede i retten, indtil sagen er optaget til dom.

Kommissionen har overvejet, under hvilke betingelser der kan afholdes videomøder og telefonmøder i kriminalsager. Overvejelserne om anvendelse af sådant udstyr under retssager i almindelighed er nærmere omtalt i afsnit VIII, kap. 4, hvortil henvises. I kriminalsager er tiltaltes personlige tilstedeværelse i retten normalt af større betydning end parternes personlige tilstedeværelse i civile sager. Efter kommissionens opfattelse kan deltagelse via fjernkommunikation i kriminalsager derfor ikke forventes at få samme udbredelse som i civile sager. Dette skyldes, at deltagelse via en videoforbindelse ikke kan sidestilles med en personlig tilstedeværelse i retten.

Kommissionen foreslår, at en tiltalt aldrig skal kunne deltage *telefonisk* i et retsmøde. Det er i kriminalsager væsentligt for retten at kunne se den tiltalte, ligesom det er væsentligt for den tiltalte at kunne se aktørerne i retten.

Kommissionen finder derimod, at videomøder i en række tilfælde er et godt og realistisk alternativ til personligt fremmøde. Kriteriet for, hvornår fjernkommunikation kan anvendes, foreslås at skulle være, at *retten kan bestemme, at tiltalte skal deltage i et retsmøde via fjernkommunikation med billede, hvis tiltaltes tilstedeværelse i retten ikke er nødvendig*. Skal tiltalte afgive forklaring, skal det ske under samme kontrolforanstaltninger, som gælder for vidner. Det må i væsentlig grad bero på de fremtidige erfaringer med anvendelse af videoudstyr, herunder den tekniske kvalitet heraf, hvornår tiltaltes tilstedeværelse findes nødvendig. Det er klart, at jo alvorligere sagen er, i jo højere grad vil tiltaltes tilstedeværelse være nødvendig. I bedømmelsen vil også indgå, hvorvidt tiltalte erkender sig skyldig, eller hvorvidt tiltalte ikke forventes at kunne eller ville afgive forklaring af betydning for tiltalen.

Bedømmelsen må endvidere foretages i lyset af de praktiske vanskeligheder med at få sagen gennemført. Det kan f.eks. dreje sig om tilfælde, hvor alternativet til at anvende videokonferenceudstyr vil være en (måske langvarig) udsættelse af sagen eller en lang og bekostelig rejse. Fremgangsmåden skal altid findes forsvarlig i forhold til sagens karakter og navnlig hensynet til tiltalte og dennes forsvar. Det forudsættes, at retten i de sager, hvor en sådan fremgangsmåde vil kunne komme på tale, foretager en nøje afvejning af de ofte modstående hensyn, der vil foreligge: Hensynet til tiltaltes retsstilling set i forhold til hensynet til sagens fremme. Desuden må det i alle tilfælde holdes for øje, at den foreslåede adgang til at anvende videokonferenceudstyr mv. indebærer en vis fravigelse fra bevisumiddelbarhedsprincippet.

Om tiltaltes deltagelse i et retsmøde ved hjælp af fjernkommunikation henvises der til § 464 i udkastet til retsplejelov.

Kommissionen har i forlængelse heraf desuden overvejet spørgsmålet om den dømtes tilstedeværelse i sager vedrørende ændring af en idømt foranstaltning.

Det kan i den forbindelse nævnes, at det følger af FN-konventionen om borgerlige og politiske rettigheder, artikel 14, stk. 3, litra d, at enhver, der anklages for en lovovertrædelse, har ret til at få sagen pådømt i sin nærværelse. Et tilsvarende princip er udviklet i praksis efter – men ikke udtrykkeligt reguleret i – den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Denne ret til at være til stede under sagens behandling omfatter dog næppe foranstaltningsændringssager. Det må efter kommissionens opfattelse imidlertid anses for sandsynligt, at muligheden for personlig tilstedeværelse vil kunne have betydning for udfaldet af foranstaltningsændringen, f.eks. i tilfælde, hvor en tilsynsdømt har overtrådt et særvilkår, jf. nærmere om tilsynsdomme afsnit XV, kap. 5.2., og hvor den dømtes forklaring om baggrunden for vilkårsovertrædelsen vil indgå i grundlaget for rettens afgørelse om valg af reaktion. På den baggrund foreslås det, at der indføres en ny bestemmelse i retsplejeloven om, at den dømte som udgangspunkt har ret til at være til stede ved rettens behandling af spørgsmålet om foranstaltningsændring. Der foreslås dog fastsat forskellige undtagelser hertil, f.eks. hvis der mellem anklagemyndigheden og den dømte er enighed om indstillingen til retten i foranstaltningsændringssagen, eller hvis der af andre grunde, f.eks. i tilfælde af alvorlig sygdom hos den dømte, ikke bør opstilles et krav om personlig tilstedeværelse. Retten vil endvidere efter kommissionens forslag kunne bestemme, at den dømtes deltagelse i retsmødet kan ske ved anvendelse af fjernkommunikation med billede i samme omfang, som foreslås for tiltalte.

Der henvises til § 452 i udkastet til retsplejelov.

11.2.4. Udeblivelse

Det er kommissionens opfattelse, at der er behov for en tættere og mere tidssvarende regulering af spørgsmålet om adgangen til at fremme en kriminalsag uden den tiltaltes tilstedeværelse, ikke mindst set i lyset af de internationale forpligtelser på dette område.

Med udgangspunkt i den danske retsplejelovs § 847 foreslår kommissionen således en ordning, hvorefter retten *udsætter sagen*, hvis tiltalte udebliver ved begyndelsen eller i løbet af domsforhandlingen, og den pågældende ikke straks kan bringes til stede. I forhold til gældende ret skal det efter forslaget således nu udtrykkeligt fastsættes, at en udsættelse af sagen i dette tilfælde er udgangspunktet, og ikke blot ét blandt flere alternativer.

Som en undtagelse hertil foreslår kommissionen dernæst, at der kan ske afhøring af vidner eller syns- og skønsmænd, hvis der foreligger udeblivelse fra tiltaltes side trods lovlig tilsigelse, og denne ikke har oplyst lovligt forfald. Desuden kræves, at afhøringen skal findes forenelig med hensynet til tiltalte, og at en udsættelse af sagen vil være til væsentlig ulempe for de mødte eller medføre væsentlig udsættelse af sagen, f.eks. i tilfælde, hvor et eller flere vidner er tilrejsende. Som en yderligere betingelse for at fremme sagen i denne situation foreslås

endvidere, at i sager, hvor tiltalte har en forsvarer, skal denne være mødt. Derved sikres kravet til kontradiktion.

Som efter gældende ret foreslår kommissionen desuden, at der i en række nærmere angivne tilfældegrupper kan træffes bestemmelse om, at domsforhandlingen kan fremmes helt til dom i tiltaltes fravær. Det vil i alle tilfælde være en betingelse, at retten ikke finder tiltaltes tilstedeværelse nødvendig.

Kommissionen foreslår for det første, at en domsforhandling kan fremmes til dom, når det skønnes, at der ikke bliver tale om andre følger end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning. Bøde- og konfiskationssager er omfattet af den nugældende bestemmelse i kapitel 5, § 34, stk. 3, nr. 3, og kommissionen finder, at de hensyn, der ligger bag adgangen til at fremme sådanne sager også gør sig gældende med hensyn til førerretsfrakendelse og erstatning.

Som det fremgår af afsnit XV, kap. 3, foreslås advarsel at skulle være den laveste foranstaltning på sanktionsstigen, og kommissionen har derfor særskilt overvejet, hvorvidt der også bør være adgang til at fremme sagen til dom i tilfælde, hvor sagen skønnes at kunne afgøres ved en advarsel. Det er i den forbindelse kommissionens opfattelse, at en advarsel forudsætter, at den tiltalte er personligt til stede i retten, når advarslen meddeles, idet sanktionsformen i modsat fald må anses for indholdsløs. Denne sagstype foreslås derfor ikke omfattet af adgangen til at fremme sagen til dom i tilfælde af tiltaltes fravær.

Endvidere foreslår kommissionen, at sagen kan fremmes til dom, når tiltalte har samtykket heri. Det i kapitel 5, § 34, stk. 3, nr. 4, gældende krav om, at *"det efter det oplyste er utvivlsomt, at han har begået den påsigtede handling"*, kan efter kommissionens opfattelse udelades, idet en sådan vurdering må antages at gælde uden udtrykkelig fremhævelse heraf.

Endelig foreslås de gældende bestemmelser i kapitel 5, § 34, stk. 3, nr. 1, 2 og 5, opretholdt, således at sagen kan fremmes til dom, når forhandlingen utvivlsomt vil føre til frifindelse og i tilfælde, hvor tiltalte har forladt retten efter sagens begyndelse, eller er undveget efter anklageskriftets forkyndelse.

Som en retssikkerhedsgaranti for den tiltalte foreslås det, at der i de førstnævnte udeblivelsessager, dvs. hvor der ikke bliver tale om andre følger end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning, skal gælde et supplerende krav om, at sagen kun kan fremmes til dom, hvis tiltalte ved tilsigelsen er blevet oplyst om, at udeblivelse uden oplyst lovligt forfald kan medføre, at tiltalte dømmes for de forhold, som tiltalen angår, herunder at der er nedlagt påstand om bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning.

Hensynet til at sikre tiltalte adgang til kontradiktion også i tilfælde af udeblivelse efter stk. 3 er selvsagt ikke mindre tungtvejende i sager, hvor domsforhandlingen fremmes til dom i tiltaltes fravær. På den baggrund foreslår kommissionen endvidere, at en sag, hvori tiltalte er repræsenteret ved forsvarer, kun kan fremmes til dom, hvis forsvareren er mødt.

Samlet er det kommissionens opfattelse, at de nævnte forslag giver mulighed for en praktisk og hensigtsmæssig håndtering af sager, hvori den tiltalte udebliver, samtidig med at der sker den nødvendige styrkelse af den tiltaltes retsstilling i denne sammenhæng.

Der henvises til §§ 450-451 i udkastet til retsplejelov.

11.2.5. Bevisførelse

Som anført i afsnit VIII, kap. 4, er det kommissionens opfattelse, at der generelt bør ske en væsentlig styrkelse af bevisumiddelbarhedsprincippets iagttagelse i retsplejen. Behovet for en sådan styrkelse er ikke mindre udtalt i kriminalretsplejen, hvor kommissionen har kunnet konstatere, at der på en række punkter har været fulgt forskellige fremgangsmåder, som indebærer en betænkelig tilsidesættelse af væsentlige retssikkerhedsmæssige hensyn til tiltalte. I kraft af en nærmere dialog herom mellem kommissionen og retsvæsenet er der under kommissionens arbejde dog sket forbedringer på dette område.

Kommissionen foreslår bl.a., at der indføres en bestemmelse i retsplejeloven, som fastslår, at bevisførelsen skal finde sted under domsforhandlingen, og at retten ved afgørelsen af, om noget kan anses for bevist eller ikke, alene kan tage hensyn til de beviser, som er fremført under domsforhandlingen, jf. retsplejelovudkastets § 462. Bevisumiddelbarhedsprincippet kommer derved direkte til udtryk i lovteksten og fravigelser fra princippet vil alene kunne ske, hvor det er særligt hjemlet. Som eksempel på en fravigelse kan nævnes forslaget om at indføre adgang til at afholde forberedende retsmøder, og herunder foretage bevisførelse, jf. ovenfor pkt. 11.2.2.

I afsnit VIII, kap. 4, er gengivet kommissionens overvejelser og forslag vedrørende spørgsmålet om anvendelsen af kommunikationsteknologi inden for retsplejen. Som det fremgår, er det kommissionens opfattelse, at der er tale om en mulighed, som må anses for særlig velegnet i grønlandsk sammenhæng, herunder ikke mindst som følge af afstandene og de trafikale forhold i Grønland.

Den *generelle* regulering af de forskellige spørgsmål, der knytter sig til anvendelsen af fjernkommunikation i retsplejen, herunder navnlig videokonferenceudstyr, er som nævnt behandlet samlet i afsnit VIII, kap. 4.5.2. og §§ 128, 141 og 163 i udkastet til retsplejelov. Det fremgår bl.a. heraf, at der foreslås indført fælles bestemmelser for civile sager og kriminalsager om muligheden for, at *vidner* afgiver forklaring ved hjælp af videokonferenceudstyr eller telefon. Det foreslås således, at et vidne kan afhøres via videokonferenceudstyr, hvis det findes hensigtsmæssigt og forsvarligt. Forklaringen skal afgives over for en ret, en offentlig myndighed eller en person, der har autorisation til at stille sådant udstyr til rådighed. Telefonmøder vil kunne anvendes under afhøring af et vidne, hvis det vil være forbundet med uforholdsmæssige vanskeligheder, at vidnet afgiver forklaring i retten eller ved hjælp af videoforbindelse. Det er yderligere en betingelse, at retten finder en sådan afhøringsform forsvarlig.

Kommissionens overvejelser vedrørende tiltaltes tilstedeværelse set i relation til anvendelsen af fjernkommunikation er anført ovenfor under pkt. 11.2.3.

Kommissionen finder i forlængelse heraf anledning til generelt at bemærke, at der – også i relation til danske forhold – er tale om et nyt område, som er under fortsat udvikling, herunder ikke mindst med hensyn til den teknologi, der vil kunne bringes i anvendelse. På den baggrund finder kommissionen det vanskeligt på forhånd at foretage en meget præcis og udtømmende afgrænsning af, i hvilke tilfælde det vil kunne komme på tale at anvende kommunikationsteknologi. Det fremtidige anvendelsesområde forudsættes således – ud over det ovenfor anførte – i øvrigt at blive fastlagt nærmere i takt med de praktiske erfaringer, der fremtidigt vil blive indhøstet.

Det foreslås endvidere, at den eksisterende adgang til at foretage subsidiær afhøring af et vidne eller en tiltalt opretholdes, jf. § 461, stk. 3, jf. § 141, stk. 5 (vidner) og § 461, stk. 2 (tiltalte) i retsplejelovudkastet. Adgangen hertil foreslås dog undergivet de begrænsninger, der ligger i, at en sådan afhøring alene kan ske i tilfælde, hvor betingelserne for at gennemføre videoafhøring, jf. ovenfor, er opfyldt, men hvor der – f.eks. som følge af tekniske begrænsninger – ikke kan ske afhøring ved anvendelse af fjernkommunikation med billede.

Subsidiær afhøring indebærer i endnu højere grad en fravigelse fra bevisumiddelbarhedsprincippet, og må – afhængig af sagens karakter og forklaringens betydning – allerede af den grund anvendes med tilbageholdenhed.

Ét af de områder, som kommissionen i forbindelse med sin gennemgang af gældende ret har fundet det påkrævet at lovregulere, er anvendelsen af dokumenter som bevismidler. Som anført ovenfor i pkt. 11.1.3. er der ikke i gældende ret nogen lovregulering af dette led i bevisførelsen, hvilket kommissionen finder betænkeligt, når der henses til, at netop denne form for bevismidler kan indtage en meget central betydning i kriminalsager. Det gælder ikke mindst det vigtige spørgsmål om adgangen til under domsforhandlingen af dokumentere forklaringer, der er afgivet til politirapport.

Kommissionen foreslår på den baggrund, at der på grundlag af bestemmelsen i den danske retsplejelovs § 877 foretages en nøje regulering af adgangen til at benytte dokumenter som bevismidler.

Efter forslaget skal dokumenter, der har en vis tilknytning til forbrydelsen oplæses ("dokumenteres"), når bevisførelsen kræver det. Ved at stille krav herom indføres samtidig en udtrykkelig kodifikation af princippet om mundtlighed i retsplejen.

De dokumenttyper, der kan benyttes som bevismidler under domsforhandlingen, vil efter forslaget være retsbogstilførsler vedrørende processuelle indgreb under efterforskningen, tidligere afgivne forklaringer af den tiltalte, og i visse tilfælde forklaringer afgivet af vidner eller syns- og skønsmænd. Desuden vil erklæringer mv., som er udstedt i medfør af offentligt

hverv, være omfattet. Det gælder bl.a. udskrifter fra Kriminalregistret om tiltaltes tidligere domme.

Endelig indebærer kommissionens forslag, at dokumenter, som indeholder erklæringer eller vidnesbyrd, og som ikke er omfattet af de ovennævnte typer af dokumenter, kun kan benyttes som bevismidler, hvis retten undtagelsesvist giver tilladelse til det. Dette omfatter bl.a. politirapporter, herunder forklaringer fra vidner eller andre, som således kun helt undtagelsesvis vil kunne benyttes som bevismiddel i sagen, da der også på dette punkt vil være tale om en fravigelse fra bevisumiddelbarhedsprincippet.

Desuden foreslår kommissionen, at der på baggrund af den danske retsplejelovs § 878 indføres en bestemmelse om, at oplæsning af retsbogstilførsler om forklaringer, som tidligere er afgivet af tiltalte, vidner etc., fordi de nu afgivne forklaringer er i uoverensstemmelse med den tidligere afgivne forklaring, kun må finde sted, efter at der er givet vedkommende lejlighed til at forklare sig i sammenhæng, og eventuelt stillet yderligere spørgsmål.

Det er sammenfattende kommissionens opfattelse, at de forslag, som kommissionen herved har skitseret hovedpunkterne af, udgør en hensigtsmæssig og tidssvarende regulering af centrale elementer i den indenretlige behandling af kriminalsager, og som i videst muligt omfang forener hensynet til en enkel og smidig procesform med de krav til kriminalretsplejen, som bl.a. følger af den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Der henvises i øvrigt til §§ 465-466 i retsplejelovudkastet.

11.2.6. Dommen

11.2.6.1. Særskilt behandling og afgørelse af skyldsspørgsmålet

Kommissionen foreslår med inspiration fra den danske retsplejelovs § 928 a, stk. 1, indført en adgang for retten til undtagelsesvis at kunne bestemme, at skyldsspørgsmålet skal behandles først, således at spørgsmålet om foranstaltningsvalget udskilles til senere afgørelse.

Som et eksempel på et tilfælde, hvor en sådan forlods behandling af skyldsspørgsmålet vil kunne være relevant, kan nævnes sager, hvor der til brug for sanktionsfastsættelsen skal gennemføres en mentalundersøgelse og denne endnu ikke er afsluttet, men hvor kriminalsagen i henseende til skyldsspørgsmålet i øvrigt er klar til afgørelse. I denne situation vil hensynet til at få afgjort skyldsspørgsmålet – både i forhold til den tiltalte og til omverdenen i øvrigt – kunne tale for en sådan delafgørelse i sagen.

Som i Danmark forudsættes adgangen hertil kun anvendt i undtagelsestilfælde, og i praksis vil det således som altovervejende hovedregel fortsat være således, at skyldsspørgsmålet og sanktionsfastsættelsen forhandles og afgøres samtidig.

Der henvises nærmere til § 471, stk. 1, 2. pkt., i retsplejelovudkastet.

11.2.6.2. Frist for domsafsigelse

Som anført ovenfor i pkt. 11.1.5. indeholder de gældende regler om domsafsigelse i kriminalsager, jf. herved retsplejelovens kapitel 5, afsnit D, ikke frister for domsafsigelsen.

Kommissionen finder det af væsentlig betydning, at de fremtidige regler også på dette punkt bidrager til at sikre, at kriminalsager behandles og afsluttes med den fornødne hurtighed. Dette skyldes ikke alene hensynet til den tiltalte, jf. også Den Europæiske Menneskerettighedskonventions krav om at straffesager afgøres hurtigst muligt, men også hensynet til de i sagen andre implicerede personer, herunder den forurettede.

På den baggrund foreslås med inspiration fra den danske retsplejelovs § 219 a, stk. 1, indført bestemmelser om, at rettens afgørelse skal træffes snarest muligt efter domsforhandlingens afslutning, og at det ved sagens optagelse til dom skal tilkendegives, hvornår dommen afsiges. Kommissionen foreslår desuden, at i tilfælde, hvor dommen ikke afsiges samme dag, skal afsigelsen finde sted inden for 2 uger fra tidspunktet for sagens optagelse til dom.

Endelig foreslås indført en adgang til undtagelsesvis at overskride fristen, hvis særlige omstændigheder gør det påkrævet, men efter forslaget skal retten i så fald træffe en beslutning herom, der skal indeholde en begrundelse for afgørelsen, herunder en angivelse af, hvilke omstændigheder, der bevirker, at fristen ikke kan overholdes. Denne adgang til undtagelsesvis at overskride fristen svarer til den danske retsplejelovs § 219 a, stk. 2.

Der henvises nærmere til § 472 i retsplejelovudkastet.

11.2.6.3. Rettens adgang til at fravige tiltalen

Som anført ovenfor i pkt. 11.1.5. følger det af den gældende bestemmelse i retsplejelovens kapitel 5, § 42, stk. 4, 2. led, at retten ikke kan domfælde for noget forhold, der ikke omfattes af tiltalen, men i øvrigt ikke er bundet af påstandene.

Det er kommissionens opfattelse, at hensynet til den tiltaltes retsstilling taler for, at rettens adgang til at fravige tiltalen undergives en nøjere regulering. På den baggrund foreslår kommissionen således, at der svarende til den danske retsplejelovs § 908, stk. 4, gennemføres regler om, at retten kan henføre det påtalte forhold under en anden bestemmelse end af anklagemyndigheden påstået, og at retten endvidere kan fravige tiltalen med hensyn til de biomstændigheder, som er forbundet med lovovertrædelsen. Biomstændigheder er – som nævnt ovenfor i pkt. 11.1.5. – tid og sted mv., dvs. omstændigheder, der ikke udgør et selvstændigt kriminelt forhold og som sådan således ikke ændrer ved det påtalte gerningsindholds identitet.

Som et særligt vigtigt led i rettens adgang til at fravige tiltalen forudsættes det i alle tilfælde, at der ikke derved sker en krænkelse af tiltaltes ret til det fornødne forsvar, og efter kommissionens forslag vil fravigelse kun kunne ske, hvis retten med sikkerhed skønner, at tiltalte

også under forudsætning af sådan afvigelse fra tiltalen har haft tilstrækkelig adgang til at forsvare sig. Er dette ikke tilfældet, eller er retten i øvrigt i tvivl herom, skal parterne have lejlighed til at udtale sig inden rettens afvigende bedømmelse lægges til grund for domfældelsen. Efter omstændighederne kan der desuden ske udsættelse af sagen.

Der henvises nærmere til § 474 i udkastet til retsplejelov.

11.2.6.4. Dommens indhold

For så vidt angår kravene til begrundelsen i en *fældende* dom, jf. retsplejelovens kapitel 5, § 43, stk. 1, foreslår kommissionen disse opretholdt i den gældende udformning, men suppleret af en bestemmelse om, at retten i begrundelsen for dommen desuden skal angive de forhold, som er tillagt betydning ved foranstaltningsvalget. Baggrunden for forslaget er bl.a. et ønske om at øge præjudikatværdien af dommene, bidrage til i videre omfang at skabe kendskab til retspraksis på forskellige områder, og herunder også synliggøre sanktionsniveauet i kriminalsager.

Dernæst foreslår kommissionen, at kravene til begrundelsen i en *frifindende* dom skærpes, således at der i begrundelsen for dommen skal angives de omstændigheder, som er en betingelse for domfældelse, og som anses at mangle eller ikke er bevist. Desuden skal anføres de anvendte lovbestemmelser.

Det skærpede begrundelseskrav bygger navnlig på kommissionens ønske om en generel højnelse af kvaliteten i de afsagte domme, navnlig i henseende til rettens begrundelse for afgørelserne. Hertil kommer, at en fyldestgørende begrundelse i en frifindende dom vil styrke grundlaget for anklagemyndighedens vurdering af en eventuel anke af dommen.

Endelig forslår kommissionen, at det i retsplejeloven udtrykkeligt fastsættes, at dommen skal udfærdiges på eller oversættes til et sprog, som den tiltalte forstår. Dette svarer til de sprogmæssige krav til udformningen af anklageskriftet og bevisfortegnelsen efter kommissionens forslag, jf. nærmere kap. 10.3.2.2.

Der henvises nærmere til §§ 475-476 i retsplejelovudkastet.

11.2.6.5. Vejledning om anke

Som et led i den generelle styrkelse af den tiltaltes retsstilling i kriminalprocessen foreslår kommissionen også, at der indføres en udtrykkelig pligt til at vejlede den dømte om adgangen til anke. Denne vejledning forudsættes udover oplysning om selve appeladgangen at omfatte ankefrist, den praktiske fremgangsmåde i forbindelse med anke og andet af betydning for den dømtes retsstilling. Hvor omfattende rettens vejledningspligt vil være, afhænger først og fremmest af, om den tiltalte er repræsenteret ved forsvarer, idet det efter kommissionens opfattelse vil være en naturlig del af forsvarerens opgaver i forhold til sin klient at vejlede herom.

Der henvises nærmere til § 477 i udkastet til retsplejelov.

11.2.7. Sagsomkostninger i kriminalsager

Efter retsplejelovens kapitel 5, § 46 afholdes omkostningerne ved en kriminalsags behandling og fuldbyrdelse af statskassen. Hvis tiltalte findes skyldig, kan det dog, når særlige omstændigheder taler for det, ved dom pålægges vedkommende helt eller delvis at erstatte det offentlige nødvendige omkostninger.

Efter det for kommissionen oplyste er udviklingen i de senere år gået i retning af, at det i stigende grad – men samlet set dog stadig i et meget begrænset antal sager – pålægges den dømte helt eller delvis at betale sagsomkostningerne i kriminalsagen.

Kommissionen har noteret sig denne udvikling, men finder ikke anledning til at foreslå ændringer i lovgivningen, der vil kunne indvirke herpå i den ene eller anden retning. Det bør således fortsat være op til domstolene konkret at afgøre, om der er grundlag for at fravige udgangspunktet om, at det offentlige betaler sagens omkostninger.

På den baggrund foreslås den gældende bestemmelse om sagsomkostninger opretholdt i den gældende affattelse.

Der henvises nærmere til § 478 i kommissionens retsplejelovudkast.

Kapitel 12. Særligt om børn som vidner i kriminalsager

12.1. Indledning

I afsnit XII, kap. 4 er der redegjort nærmere for kommissionens overvejelser og forslag vedrørende den generelle indsats over for ofre for forbrydelser, og i kap. 5.3. ovenfor har kommissionen stillet en række konkrete forslag til en generel styrkelse af retsstillingen for den forurettede som led i behandlingen af kriminalsager.

For en særlig gruppe af forurettede i kriminalsager – nemlig børn – gør der sig imidlertid særlige forhold gældende, som efter kommissionens opfattelse er af både væsentlig og principiel karakter. Det gælder ikke mindst i sager om seksuelle overgreb, hvor barnet befinder sig i en særlig sårbar situation, som – først og fremmest af hensyn til barnet selv – forudsætter en særlig indsats fra myndighedernes side. Hertil kommer, at netop i denne sagstype vil barnets forklaring ofte være det vigtigste (og til tider det eneste) bevismiddel i sagen, hvilket – også i relation til den tiltaltes retsstilling – yderligere understreger vigtigheden af, at børns forklaringer i kriminalsager opnås under omstændigheder, som for alle involverede kan anses for betryggende og retssikkerhedsmæssigt forsvarlige.

På den baggrund har kommissionen – i tilknytning til de generelle overvejelser om en styrkelse af forurettedes retsstilling – særskilt overvejet, om og i givet fald på hvilken måde der kan sikres en forbedring i fremgangsmåden med hensyn til afhøring af børn, der er forurettede i kriminalsager.

12.2. Gældende ret

12.2.1. Retsplejeloven

Retsplejeloven indeholder ikke bestemmelser, som særskilt tager sigte på fremgangsmåden i forbindelse med afhøringen af børn som vidner (herunder som forurettet) i en kriminalsag, og det er således de almindelige bestemmelser herom, der finder anvendelse også i disse tilfælde.

Det vil navnlig sige reglerne om dørlukning i retsplejelovens kapitel 2, § 7, stk. 2, og bestemmelsen i kapitel 5, § 39, stk. 1, hvorefter kredsdommeren kan beslutte, at tiltalte skal forlade retssalen, mens et vidne eller en medtiltalt afhøres, når der er særlig grund til at tro, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås.

12.2.2. Praksis

Kommissionens undersøgelser har vist, at der – måske navnlig som følge af den manglende retlige regulering af spørgsmålet om afhøring af børn i kriminalsager – følges en meget forskellig praksis rundt om i landet.

De forskellige fremgangsmåder, der følges, bygger i vidt omfang på det naturlige udgangspunkt, at afhøringen skal gennemføres så skånsomt, som det er muligt for barnet. Imidlertid forekommer det, at dette hensyn bliver så tungtvejende, at andre hensyn, herunder til den tiltaltes forsvar, ikke tilgodeses. Som eksempel herpå kan nævnes tilfælde, hvor afhøringen af barnet foretages af retsformanden på dennes kontor, uden at der er andre, herunder den tiltaltes bisidder til stede.

Det er desuden karakteristisk, at der ofte sker afhøring af børn flere gange, ligesom det forekommer, at der – ofte lang tid efter at det kriminelle forhold har fundet sted – foretages indenretlig afhøring af barnet om sagen.

12.3. Kommissionens overvejelser og forslag

12.3.1. Overvejelser om ny lovgivning

Kommissionen har på en række områder stillet forslag om ny lovgivning, som også vil bidrage til en styrkelse af retsstillingen for børn, der er involveret som forurettet i en kriminalsag.

Der kan herunder nævnes forslaget om at indføre adgang til bisidderbeskikkelse for forurettede, jf. kap. 5.3.1. ovenfor, som i meget vidt omfang vil være egnet til at yde børn den personlige støtte og vejledning, som er særligt påtrængende ikke mindst i kriminalsager vedrørende overgreb på børn. Ligeledes vil en række af de forslag og initiativer som led i den generelle indsats over for ofre, jf. nærmere afsnit XII, kap. 4.3., kunne styrke børns retsstilling på dette område.

I relation til den generelle processuelle regulering kan desuden peges på kommissionens forslag til nye regler om offentlighed, herunder om adgangen til dørlukning, navne- og referatforbud, jf. afsnit VIII, kap. 4.

Kommissionen har særskilt overvejet, hvorvidt der herudover bør indføres specifikke regler i retsplejeloven om behandlingen af kriminalsager vedrørende børn.

Det er i den forbindelse kommissionens principielle opfattelse, at den kriminalprocessuelle lovgivning i videst muligt omfang må udformes generelt, og at reglerne f.eks. vedrørende den forurettedes retsstilling som udgangspunkt må gælde for alle grupper af forurettede uanset alder mv.. I en generel regulering ligger desuden, at der er mulighed for i den konkrete sag at tage de særlige hensyn, som sagens omstændigheder tilsiger, og således bl.a. tilrettelægge domsforhandlingens afvikling på en måde, som tager størst muligt hensyn til de implicerede parter, herunder ikke mindst den forurettede i sagen.

Dertil kommer, at det næppe vil være lovteknisk muligt at foretage en tilstrækkeligt præcis regulering af området, som kan tage højde for alle praktisk forekommende situationer.

Samlet finder kommissionen derfor ikke grundlag for at stille forslag om indføre at en sådan specifik regulering af afhøring af børn i retsplejelovens regler om kriminalsagers behandling. Derimod vil der efter kommissionens opfattelse kunne være anledning til, at de relevante myndigheder overvejer en nærmere administrativ regelfastsættelse på området, bl.a. i relation til resultaterne af overvejelserne i den af kommissionen nedsatte arbejdsgruppe, jf. straks nedenfor.

12.3.2. Forsøgsordning med videoafhøring af børn

I lyset af de erfaringer, der er gjort i Danmark med hensyn til videoafhøring af børn, og i erkendelse af, at der er et påtrængende behov for nye initiativer vedrørende behandlingen af sager om overgreb mod børn, har kommissionen nedsat en arbejdsgruppe, som skulle overveje mulighederne for – og i givet fald tage initiativ til – at iværksætte en forsøgsordning med videoafhøring af børn i sædelighedssager.

Den anvendte fremgangsmåde i Danmark indebærer, at der under efterforskningen foretages en afhøring af det implicerede barn. Afhøringen optages på video og dokumenteres efterfølgende i retten under domsforhandlingen.

Fordelene ved en sådan fremgangsmåde er bl.a., at der kan ske afhøring af barnet ganske kort tid efter efterforskningens iværksættelse, hvilket også er egnet til at forkorte den tid, der forløber fra det kriminelle forhold fandt sted, til den første afhøring gennemføres. Desuden vil man ved videoafhøring ofte kunne indskrænke sig til at gennemføre en enkelt afhøring af barnet, ligesom dokumentationen af afhøringen under domsforhandlingen indebærer, at barnet skånes for den belastning, der ligger i at skulle afgive (og ofte gentage) sin forklaring i retten.

Blandt arbejdsgruppens opgaver er indgået overvejelser om den praktiske tilrettelæggelse af en sådan ordning i Grønland, herunder en afklaring af de tekniske forudsætninger, som skal være opfyldt herfor, ligesom arbejdsgruppen bl.a. har set på spørgsmålet om forsvarerens og den sigtedes tilstedeværelse under videoafhøringen. Denne problemstilling er blevet aktualiseret i Danmark i forbindelse med en sag om mulige seksuelle overgreb mod børn i en daginstitution, hvor Højesteret – i modsætning til, hvad der hidtil har været praksis – har fastslået, at den sigtede har ret til at være til stede under videoafhøringen (men ikke i det lokale, hvor afhøringen af vidnet foregår).

Desuden har arbejdsgruppen overvejet en række af de principielle problemstillinger, der knytter sig til fremgangsmåden vedrørende videoafhøringer og anvendelsen af disse som bevismiddel, herunder navnlig i relation til bevisumiddelbarhedsprincippet.

Arbejdsgruppen afgav i januar 2001 sin rapport og har bl.a. anbefalet følgende:

> ”Arbejdsgruppen finder […], at en forsøgsordning med dokumentation i retten under domsforhandlingen af optagne videoafhøringer må anses at være hjemlet i praksis og i fremtiden i en bestemmelse svarende til den danske retsplejelovs § 877, stk. 3, og at de retlige problemer, der i Danmark navnlig knytter sig til spørgsmålet om, hvorvidt dokumentationen kan tillades, således i vidt omfang må antages at blive de samme i Grønland.

> Arbejdsgruppen finder derfor, at en forsøgsordning i Grønland med videoafhøring af børn i sædelighedssager bør tage udgangspunkt i den praksis, som har udviklet sig i Danmark, således at der ved iværksættelsen af forsøgsordningen tages udgangspunkt i beretningen fra 1995 vedrørende videoafhøring af børn samt Højesterets kendelser af 16. marts og 17. maj 2000.
>
> […]
>
> Arbejdsgruppen finder […], at en ordning med mobile enheder vil være mere hensigtsmæssig og forestiller sig ordningen tilrettelagt således, at polititjenestemænd og anklagere, der er uddannet i videoafhøring i sædelighedssager, rejser rundt med videoudstyr og foretager videoafhøringer i de byer og bygder, hvor det seksuelle overgreb har fundet sted. Det er hensigten, at selve afhøringen skal foregå på samme måde, som efter den danske praksis på området, således at afhøringen optages i et rum og samtidig følges af bl.a. forsvareren og den sigtede på en monitor i et andet rum.
>
> Udover hensynet til, at transport af barnet undgås, har arbejdsgruppen lagt vægt på, at det ved en ordning med mobile enheder sikres, at afhøringen altid foretages af uddannede personer, der er øvet i at foretage videoafhøringer. Hertil kommer, at en sådan ordning må antages at medføre en mere hensigtsmæssig ressourceudnyttelse end en ordning med særligt indrettede videoafhøringsrum, der må forventes at blive anvendt i mindre omfang end mobile enheder."

Kommissionen kan tilslutte sig arbejdsgruppens anbefalinger.

Efter rapportens afgivelse udviklede Politimesteren i Grønland i samarbejde med Rigspolitichefen det tekniske udstyr, der skulle anvendes i forbindelse med forsøgsordningen med videoafhøring af børn. Sammen med Politiskolen i Danmark planlagde og afholdt politimesteren endvidere et kursus i videoafhøringen af børn for de anklagere og polititjenestemænd, der skal foretage videoafhøringer i sædelighedssager.

Efter det tekniske og uddannelsesmæssige grundlag for forsøgsordningen med videoafhøring af børn i sædelighedssager var tilvejebragt, blev forsøgsordningen iværksat i 2. halvdel af 2002.

Det er kommissionens opfattelse, at videoafhøringer – hvis forsøgsordningen med videoafhøring senere gøres permanent – til den tid alene bør foretages af en mindre kreds af polititjenestemænd og anklagere, således at den tilvejebragte erfaring med og viden om videoafhøring af børn i sædelighedssager kan fastholdes og udbygges i denne gruppe af personer.

I september 2002 afgav en arbejdsgruppe under Justitsministeriet betænkning nr. 1420/2002 om gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn.

I betænkningen anbefaler arbejdsgruppen bl.a., at børn også fremover skal kunne videoafhøres af politiet under efterforskningen af straffesager om seksuelt misbrug af børn, ligesom der stilles forslag om en udtrykkelig hjemmel til, at videoafhøringer kan benyttes som bevismiddel under domsforhandlinger. Endvidere stilles der i betænkningen (af et flertal af arbejdsgruppen) forslag om, at den mistænkte eller sigtede ikke fremover skal have adgang til at overvære videoafhøringen af barnet, men at den pågældende i stedet skal have adgang til efterfølgende at gennemse videoafhøringen og anmode om, at der foretages en genafhøring af barnet.

Kommissionen finder ikke – navnlig henset til at forsøget med videoafhøring af børn i sædelighedssager endnu ikke er gennemført – grundlag for at tage stilling til, hvorvidt og i givet

fald hvorledes der bør indføres regler i den grønlandske retsplejelov svarende til de regler, der i betænkning nr. 1420/2002 foreslås indført i Danmark.

Kapitel 13. Erstatning for kriminalretlig forfølgning

13.1. Gældende ret

Den grønlandske retsplejelovs kapitel 8 indeholder i §§ 2 og 3 bestemmelserne om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning.

Efter bestemmelsen i § 2 kan landsretten således tillægge den, der uhjemlet eller uforskyldt har måtte tåle anholdelse, beslaglæggelse, tilbageholdelse af forsendelser, aflytning af telefonsamtaler m.m., ransagning samt tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, erstatning af statskassen for formueskade, lidelse og tort, der derved er tilføjet.

Bestemmelsen i § 3 indeholder reglerne om den processuelle fremgangsmåde i forbindelse med behandlingen af erstatningskravet og fastslår, at reglerne om og fristerne for anke af domme i civile sager, jf. retsplejelovens kapitel 6, §§ 4, stk. 1, 3 og 4, samt 5, stk. 1 og 2, i et vist omfang finder tilsvarende anvendelse for indbringelsen af sådanne krav for landsretten, og at kravet i øvrigt behandles – med de ændringer der følger af forholdets natur – efter reglerne om anke af kriminelle sager, jf. kapitel 6, §§ 14-22.

Som det fremgår, er det efter den grønlandske retsplejelov alene landsretten, der kan tillægge personer erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning. Retsplejeloven indeholder således ikke en adgang for anklagemyndigheden til administrativt at træffe afgørelse om og udbetale erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning.

I praksis udfyldes de grønlandske bestemmelser om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning imidlertid med de danske regler på området, ligesom erstatningsbeløbene fastsættes i overensstemmelse med meddelelser fra rigsadvokaten. Det er samtidig rigsadvokaten, der i praksis træffer afgørelse i erstatningssagerne i 1. instans.

De danske regler om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning findes i den danske retsplejelovs kapitel 93 a (§§ 1018 a-1018 h).

De materielle erstatningsbestemmelser findes i § 1018 a (anholdelse og varetægtsfængsling), §§ 1018 b-1018 c (andre straffeprocessuelle tvangsindgreb) og § 1018 d (anden strafferetlig retsfølge), mens bestemmelserne om den processuelle fremgangsmåde ved behandlingen af erstatningskrav, herunder om succession i kravet, findes i §§ 1018 e-1018 g. Bestemmelsen i § 1018 h omhandler erstatningskrav i anledning af strafferetlig forfølgning, der rejses på grundlag af dansk rets almindelige erstatningsregler, dvs. erstatning på culpagrundlag.

Efter bestemmelsen i § 1018 a, stk. 1, har personer, der har været anholdt eller varetægtsfængslet som led i strafferetlig forfølgning krav på erstatning for den økonomiske og ikke-økonomisk skade (tort mv.), der er forvoldt ved indgrebet, hvis påtale opgives, eller tiltalte frifindes, uden at det er begrundet i, at den pågældende findes utilregnelig. Erstatningen kan

dog nedsættes eller bortfalde, hvis den sigtede selv har givet anledning til foranstaltningerne, jf. bestemmelsens stk. 3.

Personer, der har været udsat for andre straffeprocessuelle tvangsindgreb eller anden strafferetlig retsfølge, har derimod alene en fakultativ adgang til erstatning, jf. bestemmelserne i §§ 1018 b-1018 c. Også i disse tilfælde kan erstatningen nedsættes eller bortfalde, hvis den pågældende selv har givet anledning til foranstaltningerne.

Reglerne i den danske retsplejelovs kapitel 93 a er bl.a. blevet ændret i 1995 sammen med indførelsen af reglerne i retsplejeloven om behandling af klager over politipersonalets adfærd og straffesager mod politipersonalet. Ved ændringen blev der bl.a. indført et to-instans princip for behandlingen af erstatningskrav i anledning af strafferetlig forfølgning, ligesom det – som ved behandling af klager over og straffesager mod politipersonalet – blev overladt til statsadvokaterne at træffe afgørelse i 1. instans med klageadgang til rigsadvokaten, jf. lov nr. 393 af 14. juni 1995, (jf. Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 3542-3588).

Udgangspunktet om, at statsadvokaterne træffer afgørelse i 1. instans, gælder erstatningskrav fremsat i medfør af §§ 1018 a-d, jf. den danske retsplejelovs § 1018 e, stk. 1, 1. pkt. Det følger dog af § 1018 e, stk. 1, 2. pkt., at justitsministeren kan fastsætte, at nærmere angivne sager skal forelægges for rigsadvokaten eller justitsministeren til afgørelse. Justitsministeriet har på denne baggrund i en cirkulæreskrivelse af 29. december 1995 bestemt, at sager vedrørende krav om erstatning efter retsplejelovens §§ 1018 a-d, der ikke er reguleret af rigsadvokatens årlige meddelelse om erstatning efter retsplejelovens kapitel 93 a, samt sager, hvor der agtes ydet erstatning med større beløb end fastsat i meddelelsen, skal forelægges rigsadvokaten til afgørelse. Endvidere skal erstatningskrav efter retsplejelovens §§ 1018 a-d, som er omfattet af den årlige meddelelse, men som rejser spørgsmål af principiel karakter, eller hvor der foreligger særlige omstændigheder, forelægges rigsadvokaten til afgørelse. Samtlige sager, hvor der rejses krav om erstatning efter den danske retsplejelovs § 1018 h, behandles af rigsadvokaten, jf. § 1018 e, stk. 1, 1. pkt. modsætningsvis, samt Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 29. december 1995, pkt. 3. Der henvises i øvrigt til Anklagemyndighedens Årsberetning 1998-1999, bind 2, afgivet af rigsadvokaten.

I meddelelser fra rigsadvokaten om erstatning i henhold til retsplejelovens kapitel 93 a fastsættes årligt de (vejledende) takstmæssige erstatningsbeløb, der udbetales for ikke-økonomisk skade (tort mv.) i anledning af strafferetlig forfølgning.

13.2. Kommissionens overvejelser og forslag

Kommissionen finder, at det bl.a. af retssikkerhedsmæssige grunde er betænkeligt, at de regler, der i praksis anvendes som grundlag for administrativt at tillægge personer erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning, ikke findes i den grønlandske retsplejelov.

Som nævnt ovenfor udfyldes bestemmelserne i den grønlandske retsplejelov om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning i praksis af de danske regler på området. Kommissio-

nen finder bl.a. derfor, at en ændring af bestemmelserne i den grønlandske retsplejelov om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning bør tage udgangspunkt i de danske regler og den praksis, der har udviklet sig på området.

Efter den danske retsplejelovs § 1018 e træffes afgørelser i 1. instans i sager om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning som udgangspunkt af statsadvokaterne med klageadgang til rigsadvokaten. I Grønland varetager rigsadvokaten i vidt omfang de funktioner over for politimesteren, som statsadvokaterne varetager over for politimestrene i Danmark.

Kommissionen har derfor overvejet, om den nugældende praksis på dette punkt bør opretholdes, således at rigsadvokaten i retsplejeloven tillægges kompetencen til at træffe afgørelser i 1. instans i sager om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning, eller om kompetencen i stedet bør henlægges til politimesteren.

Ved lov nr. 905 af 23. december 1998 om behandling af klager og kriminalsager vedrørende politipersonale i Grønland blev de opgaver, der efter den danske klageordning forestås af statsadvokaterne, overladt til politimesteren i Grønland. Om baggrunden herfor fremgår det af det lovforslag, der lå til grund for klageordningen i Grønland, (jf. Folketingstidende 1998-99, tillæg A, s. 920):

> "Justitsministeriet finder – ligesom Den Grønlandske Retsvæsenskommission – at politimesteren i Grønland vil kunne varetage de opgaver, der efter den danske klageordning forestås af statsadvokaterne. Justitsministeriet lægger herved navnlig vægt på politikredsens særlige struktur, herunder politimesterembedets selvstændige stilling i forhold til de enkelte politidistrikter."

Kommissionen kan tilslutte sig Justitsministeriets opfattelse, hvortil kommer, at rigsadvokaten – der har kontor i København – vil kunne forekomme den grønlandske befolkning fjern og ubekendt.

Efter kommissionens opfattelse kan en ordning, hvorefter kompetencen til at træffe afgørelse i 1. instans generelt henlægges til rigsadvokaten, endvidere være forbundet med praktiske vanskeligheder på grund af afstanden mellem Grønland og Danmark.

Kommissionen finder på den baggrund at kompetencen til at træffe afgørelse i 1. instans i sager om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning, som udgangspunkt bør henlægges til politimesteren med klageadgang til rigsadvokaten. Svarende til bestemmelsen i den danske retsplejelovs § 1018 e, stk. 1, 2. pkt., foreslås der dog indsat en hjemmel til, at justitsministeren kan fastsætte, at nærmere angivne sager skal forelægges for rigsadvokaten eller justitsministeren.

Svarende til den danske retsplejelovs § 1018 f, stk. 1, foreslår kommissionen, at afgørelser om afslag på erstatning truffet af rigsadvokaten skal kunne indbringes for den ret, som har pådømt kriminalsagen i første instans eller for kredsretten ved den erstatningssøgendes hjemting. Har kriminalsagen ikke været pådømt, indbringes sagen for retten i den retskreds, hvori den pågældende foranstaltning er besluttet, eller for kredsretten ved den erstatningssøgendes hjemting.

Kommissionen har endvidere overvejet, om og i hvilket omfang domsmænd skal medvirke ved erstatningssagens behandling i retten.

Efter den danske retsplejelovs § 1018 f, stk. 4, medvirker domsmænd, medmindre erstatningskravet er fremsat som følge af en sag vedrørende lovovertrædelse, der efter loven ikke kan medføre højere straf end bøde eller fængsel i 4 måneder, eller af en sag, der er afgjort i retten uden medvirken af nævninge eller domsmænd.

Formålet med domsmænds medvirken i retsplejen er at sikre, at den almindelige borgeres synsvinkel og vurdering får indflydelse på retsafgørelserne. Dette kan bedst ske i sager, hvor en vurdering af sagens faktiske omstændigheder spiller en særlig rolle for afgørelsens resultat, hvilket efter kommissionens opfattelse ofte vil være tilfældet i sager om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning.

Kommissionen finder derfor, at domsmænd som udgangspunkt bør medvirke i sager om erstatning i anledning af kriminalretlig forfølgning.

Ligesom det er tilfældet efter de danske regler på området, finder kommissionen dog, at domsmænds medvirken bør begrænses. Efter de danske regler er domsmænds medvirken imidlertid begrænset ved et strafferammekriterium (bøde eller fængsel i 4 måneder), jf. ovenfor. Da der ikke i den grønlandske kriminalret findes strafferammer, finder kommissionen , at domsmænds medvirken i stedet skal begrænses til sager vedrørende erstatningskrav, der er fremsat som følge af en sag vedrørende en lovovertrædelse, der efter kommissionens forslag skal behandles under medvirken af domsmænd. Dvs. i sager, der vil kunne medføre en mere indgribende foranstaltning end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning eller i sager, hvor retten bestemmer, at domsmænd skal medvirke, jf. afsnit VI, kap. 5.1.

Kriminalprocessuelle tvangsindgreb forekommer i praksis næppe så ofte i sådanne sager, ligesom det efter kommissionens opfattelse vil være hensigtsmæssigt, at erstatningssagen og den underliggende kriminalsag behandles efter samme regler.

Kommissionen har endvidere overvejet, om og i hvilket omfang der skal beskikkes en forsvarer for den erstatningssøgende under erstatningssagens behandling i retten.

Efter den danske retsplejelovs § 1018 f, stk. 2, beskikkes der en advokat for den erstatningssøgende på den pågældendes begæring.

Det er kommissionens opfattelse, at en erstatningssøgende ofte vil have brug for en forsvarer til at yde bistand i forbindelse med opgørelsen af erstatningskravet og under erstatningssagens behandling i retten, og kommissionen finder derfor, at der svarende til de danske regler på begæring skal kunne beskikkes en forsvarer for den erstatningssøgende.

Der henvises til kapitel 42 i retsplejelovudkastet.

Kapitel 14. Økonomiske konsekvenser

14.1. Bisidderbistand til forurettede

Efter kommissionens forslag skal der i en række nærmere angivne typer af kriminalsager være mulighed for at beskikke en bisidder for den forurettede. Bisidderens funktion skal navnlig være at yde personlig støtte og vejledning til den forurettede. Der henvises nærmere herom til kap. 5.3.1. ovenfor.

Bisidderbeskikkelse vil efter forslaget kunne ske i sager om overtrædelse af følgende bestemmelser i kriminallovudkastet: (De tilsvarende bestemmelser i den gældende kriminallov er angivet i parentes.)

- § 34 (§ 16) med hensyn til vold eller trussel herom (krænkelse af offentlig myndighed),
- § 70 (§ 49) (incest),
- §§ 73-76 (§§ 51-54) (voldtægt og andre sædelighedsforbrydelser),
- § 80, stk. 1 (§ 56, stk. 1) (blufærdighedskrænkelse),
- § 82, stk. 1, jf. § 12 (§ 57, stk. 1, jf. § 8) (forsøg på manddrab),
- §§ 84-85 (§§ 60-61) (vold og prisgivelse af menneskeliv),
- § 86 stk. 3 (ny bestemmelse) (uforsvarlig omgang med farlige ting – fare for smitte med livstruende og uhelbredelig sygdom)
- § 87 (§ 66) (ulovlig tvang),
- § 88 (§ 67, stk. 1) (frihedsberøvelse), og
- § 108 (ny bestemmelse) (røveri)

Bisidderbeskikkelse forudsætter, at den forurettede anmoder herom, ligesom der efter kommissionens forslag skal være adgang for retten til at afslå beskikkelse i tilfælde, hvor lovovertrædelsen er af mindre alvorlig karakter, eller hvor bisidderbistand må anses for åbenbart unødvendig. Er den forurettede under 15 år har den forurettede dog altid krav på beskikkelse af bisidder, hvis sagen vedrører en overtrædelse af de foreslåede bestemmelser i kriminallovens §§ 70 og 73-76 (voldtægt, incest og andre sædelighedsforbrydelser).

Kommissionen har som grundlag for skønnet over de forventede udgifter til ordningen med bisidderbeskikkelse taget udgangspunkt i opgørelsen i Politiets Årstabel 2001 (Rigspolitichefens hjemmeside: www.politi.dk) for de relevante sagskategorier, hvori der er sket anmeldelse og rejst sigtelse. En gennemsnitsberegning på baggrund af sagstallene i opgørelsen viser, at der i perioden 1997-2001 gennemsnitligt har været rejst sigtelse i ca. 8 sager årligt om drabsforsøg, 252 voldssager, 6 sager om andre forbrydelser mod liv og legeme og 170 sædelighedssager.

Der er tale om forholdsvis store udsving i sagsantallet i de enkelte år. Med en uændret udvikling i sagsantallet må det med udgangspunkt i sagstallene fra femårsperioden 1997-2001 dog – med forbehold – kunne lægges til grund, at det samlede antal sager, hvor der efter forslaget vil kunne beskikkes en bisidder for den forurettede, vil udgøre ca. 450 sager årligt.

Set i lyset af de danske erfaringer med beskikkelse af bistandsadvokat efter retsplejelovens § 741 a må det efter kommissionens opfattelse endvidere kunne lægges til grund, at bisidderbeskikkelse for den forurettede alene vil være aktuelt i knap 1/4 af voldssagerne og andre sager vedrørende forbrydelser mod liv og legeme, dvs. i omkring 70 sager årligt.

Derimod må der i sager om drabsforsøg og sædelighedsforbrydelser forventes at være et noget større behov for bisidderbeskikkelse. Kommissionen har ved konsekvensberegningen derfor taget udgangspunkt i, at der vil ske beskikkelse i knap 70 pct. af disse sager, svarende til ca. 125 sager årligt.

Det samlede årlige sagspotentiale for bisidderbeskikkelse for den forurettede må herefter skønsmæssigt anslås at udgøre ca. 200 sager.

Efter de gældende retningslinier for vederlæggelse af bisiddere (forsvarere), jf. landsdommerens cirkulære nr. 242 af 22. februar 1996, er timesatsen for salær til en læg bisidder 200 kr. (300 kr. for weekends og helligdage) for forberedende retsmøder f.eks. i forbindelse med fremstilling af sigtede, og 500 kr. for den 1. time af egentlig domsforhandling, 750 kr. for den næste time, og 400 kr. for yderligere timer.

Lægges det til grund, at der (med uændret sagsantal) anslået vil være behov for beskikkelse i ca. 200 sager årligt, og at bisidderen vederlægges med timetaksten til læge forsvarere ved forberedende retsmøder, og anvender gennemsnitligt 5 timer pr. sag, vil den samlede udgift til den foreslåede bisidderordning skønsmæssigt udgøre ca. **200.000 kr. årligt**. Kommissionen forudsætter i den forbindelse, at en fremtidig forhøjelse af vederlagene til forsvarerne også vil føre til en tilsvarende forhøjelse af vederlaget til bisidderne for forurettede.

14.2. Økonomiske konsekvenser af kommissionens øvrige forslag

En række af kommissionens andre forslag i dette afsnit vil også være forbundet med økonomiske konsekvenser. Det gælder bl.a. forslaget til den fremtidige forsvarerordning, og herunder den foreslåede styrkelse af forsvarerens stilling i efterforskningsfasen. De økonomiske konsekvenser heraf er behandlet i afsnit VII, kap. 5.2. Desuden vil forslaget om anvendelse af fjernkommunikation i kriminalretsplejen, jf. herved kap. 11.2.3., indebære anlægs- og driftsudgifter til det tekniske udstyr mv. Konsekvenserne heraf er behandlet i tilknytning til kommissionens generelle overvejelser herom i afsnit VIII, kap. 13.

De forslag til en ny og mere tidssvarende procesordning for kriminalsagers behandling, som er beskrevet i dette afsnit, er ikke i øvrigt af en sådan karakter, at det er muligt at foretage nærmere beregninger af de økonomiske konsekvenser heraf.

Afsnit XI

Appel, genoptagelse og fuldbyrdelse (fogedsager)

Kapitel 1. Appel

Reglerne om appel fremgår af retsplejelovens kapitel 6, "Anke og genoptagelse", afsnit A, "Anke af domme", der er inddelt i punkt "1. Civile sager" og punkt "2. Kriminelle sager", som hver især indeholder en række bestemmelser om mulighederne og fremgangsmåden for appel inden for de to områder af retsplejen. Bestemmelserne under punkt 2 om kriminalsager består dog i vidt omfang af henvisninger til de under punkt 1 om civile sager anførte regler.

I det følgende pkt. 1.1. og pkt. 1.2. gennemgås først den gældende ordning for appel inden for de to områder af retsplejen, hvorefter der under pkt. 1.3. redegøres for kommissionens overvejelser og forslag til den fremtidige ordning på området.

1.1. Den gældende ordning for civile sager

1.1.1. Appel fra kredsretterne til Grønlands Landsret

Domme, der er afsagt af kredsretterne, kan i henhold til kapitel 6, § 1, stk. 1, ankes af enhver af parterne, der ved dommen ikke har fået fuldt medhold i sin påstand.

En sagsøgt, der er dømt som udeblevet eller uden at have svaret, kan efter stk. 2 kun anke dommen under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen, der skønnes at kunne være af betydning for sagens udfald. I alle andre tilfælde må den sagsøgte, der er dømt som udebleven, kræve sagen genoptaget, jf. herved kapitel 3, § 11.

Af kapitel 6, § 1, stk. 3, fremgår det, at beslutninger, der træffes af retten under sagens behandling, ikke kan indbringes for højere ret. Om baggrunden for denne bestemmelse hedder det i lovens forarbejder (jf. bemærkningerne til kapitel 6, § 1, i det oprindelige forslag nr. 89 til lov om rettens pleje i Grønland, fremsat i Landstinget den 7. februar 1951 af statsministeren):

> "Man har [...] ikke ment at burde give adgang til appel med hensyn til beslutninger, der træffes af retten under sagens behandling, jf. forslagets § 1, stk. 2, der udtrykkeligt afskærer en appeladgang svarende til den danske retsplejelovs bestemmelser om kære. Man har i denne forbindelse lagt vægt på, at adgang til kære vil kunne medføre en betydelig forsinkelse af sagen. Hvis parterne skulle have adgang til i samme omfang som i dansk retspleje at påkære afgørelser, truffet under sagens gang, ville det i sådanne tilfælde være nødvendigt at fremsende sagens akter eller i al fald en del af sagens akter til landsretten. Det kræver ikke nærmere påvisning, at dette vil kunne føre til sådanne afbrydelser i sagernes gang, at kontinuiteten i retternes behandling af sagerne fuldstændig blev brudt.
>
> Derimod vil parterne under anke af en underretsdom selvfølgelig have fuld adgang til ikke alene at protestere mod dommens resultat, men også i forbindelse hermed mod den processuelle behandling af sagen, hvilket vil kunne føre til hjemvisning til underretten, jf. § 7."

Den almindelige hovedregel er således, at der ikke er adgang til kære. Den manglende adgang til kære kan efter de citerede forarbejder og ordlyden af kapitel 6, § 1, stk. 3, dog ikke antages at omfatte beslutninger, der afslutter sagens behandling. Det lægges derfor også efter praksis til grund, at sådanne beslutninger kan indbringes for højere ret, selvom loven ikke indeholder en udtrykkelig hjemmel hertil.

Ved kapitel 6, § 1, stk. 4, er det udtrykkeligt bestemt, at bestemmelser om sagsomkostninger og rettergangsbøder kan indbringes særskilt for landsdommeren.

Fristen for anke er 4 uger, jf. kapitel 6, § 5, stk. 1. Fristen regnes i henhold til bestemmelsen fra dommens afsigelse eller fra forkyndelsen, hvis den pågældende ikke har været til stede ved domsafsigelsen. Ved fristoverskridelse afvises sagen af landsdommeren, jf. bestemmelsens stk. 2, 1. pkt. Af stk. 2, 2. pkt., fremgår det dog, at anken bør tilstedes, såfremt fristens oversiddelse skyldes grunde, som ikke kan tilregnes den pågældende. Efter forarbejderne til bestemmelsen, der på dette punkt står uændret siden retsplejelovens indførelse, har man haft de trafikale forhold i Grønland for øje, som *"ofte"* kunne gøre det umuligt for parterne at overholde fristen. Den nuværende praksis for anvendelse af bestemmelsen er efter det oplyste dog meget restriktiv, således at der yderst sjældent gives tilladelse til anke, der er iværksat for sent.

Reglerne om ankefrist finder i mangel af særlige bestemmelser herom også anvendelse for påklage af andre afgørelser end domme (kære).

Om pligten til at yde ankevejledning fremgår det af kapitel 6, §§ 2 og 3, at kredsdommeren skal gøre de mødte parter bekendt med muligheden for anke og fristen herfor. Er nogen af parterne fraværende ved domsafsigelsen, fremgår det af kapitel 6, § 3, stk. 1, at dommen skal forkyndes for de pågældende, i hvilket tilfælde ankevejledning i henhold til bestemmelsens stk. 2 skal gives ved forkyndelsen.

Om ankens iværksættelse fremgår det af kapitel 6, § 4, at en part skriftligt eller mundtligt kan give meddelelse om anke til kredsdommeren, til politiet eller til en kommunefoged. Gives ankemeddelelsen mundtligt, udfærdiger modtageren en dateret tilkendegivelse, der underskrives af parten. Ved modtagelsen af ankebegæringen bør det desuden søges oplyst, med hvilken begrundelse parten påstår dommen ændret. Ankebegæringen skal derpå af eller via kredsdommeren videregives til landsdommeren under vedlæggelse af sagens akter. Udfærdigelse af en ankestævning påhviler herefter i henhold til kapitel 6, § 6, landsdommeren. Det forudsættes således ved loven, at udfærdigelse af ankestævning finder sted uden appellantens direkte medvirken. I praksis iværksættes anke typisk ved partens mundtlige tilkendegivelse til retsbogen i forbindelse med domsafsigelsen eller ved partens udfyldelse og indgivelse af fortrykt ankebegæring, som udleveres i forbindelse med forkyndelsen af dommen for en part, der ikke har været ved domsafsigelsen. Har parten bistand af en advokat, iværksættes anken ved advokatens indgivelse af en egentlig ankestævning. Sagens behandling finder herefter sted på

grundlag af det af appellanten i forbindelse med ankens iværksættelse anførte, uden at landsdommeren udfærdiger ankestævning som forudsat ved loven.

Landsdommeren foranlediger i henhold til kapitel 6, § 8, stk. 1, en tilkendegivelse om tid og sted for sagens foretagelse ved landsretten forkyndt for parterne.

Indstævnte er i henhold til kapitel 6, § 5, stk. 3, berettiget til at opretholde den påstand, som blev nedlagt ved kredsretten, selvom der ikke ved kredsrettens dom blev givet fuldt medhold heri, og selvom den pågældende ikke indgiver egentlig ankebegæring.

Afgørelse om, hvilke beviser der vil være at føre for landsretten, træffes i henhold til kapitel 6, § 8, stk. 2, af landsdommeren på grundlag af sagens akter og de begæringer, der fremsættes af parterne. Efter bestemmelsens stk. 3 kan landsdommeren i denne forbindelse træffe beslutning om, at retten skal sættes uden for dens hjemting, såfremt det af hensyn til bevisførelsen, f.eks. med henblik på besigtigelser, vil være af betydning, at sagen behandles i en anden kreds end den, hvor landsretten har sit sæde, eller det af hensyn til nødvendig afhøring af parter eller vidner fra andre kredse skønnes hensigtsmæssigt.

Landsretten kan afstå fra den direkte førelse af et bevis, hvis dette skønnes forbundet med uforholdsmæssigt besvær, og beviset ikke kan antages at være af afgørende betydning for sagens udfald, jf. kapitel 6, § 10, stk. 1. Skønnes det i sådanne tilfælde betænkeligt at lægge kredsrettens gengivelse af bevisførelsen til grund, eller er beviset ikke ført i 1. instans, kan der rettes anmodning til kredsretten om indenretlig førelse af beviset, jf. samme bestemmelses stk. 2. Sådan anmodning bør i henhold til bestemmelsen så vidt muligt fremsættes inden domsforhandlingen, i hvilket tilfælde beslutning herom kan træffes af landsdommeren alene.

Baggrunden for reglerne i kapitel 6, § 10, om mulighederne for fravigelse af bevisumiddelbarhedsprincippet er nærmere behandlet i afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen, hvortil der henvises.

I tilfælde af appellantens eller indstævntes udeblivelse fremgår det af kapitel 6, § 9, at bestemmelserne i kapitel 3, §§ 10 og 11, finder tilsvarende anvendelse. Det følger heraf, at hverken appellantens eller indstævntes udeblivelse er til hinder for sagens pådømmelse ved landsretten. Den part, som udebliver, risikerer dog under alle omstændigheder, at de synspunkter mv., som parten ville være fremkommet med for landsretten, ikke indgår ved pådømmelsen. Hvis det findes påkrævet for sagens tilstrækkelige oplysning kan landsretten dog vælge at indkalde den pågældende part på ny. Er det appellanten, der er udeblevet, og skønnes en udsættelse af sagen formålsløs, kan landsretten afvise anken ved dom, såfremt tvisten ikke findes at kunne afgøres på det foreliggende grundlag. Fremmes sagen, uden at appellanten har givet møde, tillader ordningen en genoptagelse af sagen, hvis appellanten godtgør, at udeblivelsen skyldes lovligt forfald, og anmodningen fremsættes snarest muligt ,efter at appellanten er blevet i stand til at møde i retten, dog senest 1 år efter retsmødets afholdelse. Indstævnte har ret til genoptagelse, hvis denne er dømt som udebleven og inden 4 uger fra ankedommens forkyndelse anmoder om genoptagelse af sagen. Reglerne afviger væsentligt fra den danske

ordning, hvor ankesagen afvises, hvis appellanten udebliver, og hvor den afgøres på det foreliggende grundlag, uden mulighed for genoptagelse, hvis appelindstævnte udebliver. Den mere lempelige grønlandske ordning for henholdsvis at fremme sagen og at tillade genoptagelse i tilfælde af udeblivelse er i henhold til retsplejelovens forarbejder begrundet i de store geografiske afstande og vanskelige trafikale forhold, som ofte vil kunne forhindre en af parterne i at være til stede, eller dog gøre fremmøde urimeligt byrdefuldt, (jf. herved lovforslagets specielle bemærkninger til retsplejelovens kapitel 3, §§ 10 og 11, med senere ændringer).

For sagens behandling i øvrigt gælder i henhold til kapitel 6, § 11, stk. 1, reglerne i kapitel 3 for civile sagers behandling ved kredsretten med de af forholdets natur følgende ændringer.

En hjemmel til hjemvisning af sagen findes i kapitel 6, § 7. Ifølge denne bestemmelses stk. 1 kan landsdommeren af egen drift hjemvise sagen til fornyet behandling ved kredsretten, hvis 1) det skønnes, at sagen er pådømt på urigtigt bevisgrundlag af kredsretten, eller 2) det skønnes, at mulighederne for bevisførelse ikke er udtømt, eller 3) kredsretten har fraveget forskrifterne for sagens behandling, og denne fravigelse skønnes at kunne være af betydning for sagens udfald. Ved en eventuel hjemvisning bør landsdommeren i henhold til bestemmelsens stk. 2 udførligt angive, hvilke fejl eller mangler, der antages at foreligge, og i fornødent omfang vejlede kredsretten om, hvad der bør foretages ved sagens videre behandling.

Med hensyn til praksis for anke kan i øvrigt nævnes, at en meget stor del af parterne i de civile ankesager ved Grønlands Landsret er selvmødere. Udgangspunktet for behandlingen af disse sager er, at sagen udsættes til domsforhandling under landsrettens førstkommende tjenesterejse til det sted, hvor parterne er bosiddende, således at bevisførelsen for landsretten kan foregå under domsforhandlingen. Hidrører sagen fra Nuuk, kan sagen straks berammes til domsforhandling ved landsrettens faste sæde.

I et forholdsvis stort antal sager befinder parter og eventuelle vidner sig ikke sammesteds, hvilket efter omstændighederne kan medføre, at en domsforhandling ikke kan gennemføres. I sådanne tilfælde foretages i stedet subsidiære afhøringer af de pågældende, hvorefter sagen med parternes samtykke optages til afgørelse på skriftligt grundlag ved rettens faste sæde i Nuuk. De subsidiære foretagelser finder sted under landsrettens tjenesterejser eller – sjældnere – ved en stedlig kredsrets mellemkomst.

Det forekommer i mindre omfang, at landsretten skønner en sag egnet til afgørelse alene på grundlag af den bevisførelse, som har fundet sted ved kredsretten. Er dette tilfældet, meddeles parterne en frist til at ytre sig skriftligt i sagen, eller de indkaldes til den stedlige kredsret for mundtligt at udtale sig, forinden sagen afgøres.

Er parterne repræsenteret ved advokat, foregår ankebehandlingen i lighed med landsrettens behandling af civile sager i 1. instans, jf. herved beskrivelsen i afsnit IX, kap. 2.1.3.

Vedrørende praksis for kære kan det oplyses, at antallet af kæresager er meget begrænset inden for den civile retspleje, og at sådanne sager behandles på skriftligt grundlag.

1.1.2. Appel fra Grønlands Landsret til Østre Landsret

Efter kapitel 6, § 12, kan en dom, der er afsagt af Grønlands Landsret som 1. instans, ankes til Østre Landsret inden for den i kapitel 6, § 5, angivne frist – dvs. inden for samme 4-ugers frist, som gælder for appel fra kredsretterne til Grønlands Landsret.

Om ankens iværksættelse fremgår det af stk. 2, at anmodning om anke indgives til Grønlands Landsret, der efter forkyndelse for modparten videresender ankebegæringen samt sagens akter til Østre Landsret.

Retsplejeloven indeholder ikke herudover bestemmelser om appel til Østre Landsret. Der er således bl.a. ikke fastsat regler for påklage af andre afgørelser end domme (kære), ligesom der ikke er taget nærmere stilling til fremgangsmåden for sagernes behandling ved Østre Landsret, således heller ikke, om denne skal finde sted i overensstemmelse med de regler, som i øvrigt er gældende efter den grønlandske retsplejelov.

I praksis synes Østre Landsret i relation til spørgsmålet om kære at lægge den ordning til grund, at kære fra Grønlands Landsret til Østre Landsret kan ske i samme omfang, som fra kredsretterne til Grønlands Landsret. Dette indebærer bl.a., at indbringelse af afgørelser, der er truffet af Grønlands Landsret under sagens behandling, afvises under henvisning til bestemmelsen i kapitel 6, § 1, stk. 3, hvorimod kære af afgørelser, der afslutter sagens behandling, tillades, selvom afgørelsen ikke har karakter af en dom.

For så vidt angår fremgangsmåden for sagernes behandling i øvrigt anvender Østre Landsret ifølge det oplyste den danske retsplejelovs regler.

Vedrørende praksis for appel til Østre Landsret kan det oplyses, at parterne i sådanne sager typisk er repræsenteret ved advokat. Anke sker derfor i reglen ved indgivelse af en egentlig ankestævning til Grønlands Landsret, der – som foreskrevet i loven – forestår forkyndelse for modparten, inden sagen videresendes til Østre Landsret. Sagens videre behandling former sig som i Danmark med en skriftlig forberedelse af sagen i overensstemmelse med den danske retsplejelovs regler. Domsforhandlingen afholdes så vidt muligt i Nuuk, hvor Østre Landsret ca. én gang årligt sætter retten. Enkelte sager afgøres dog på skriftligt grundlag, hvis i øvrigt begge parter er repræsenteret af advokat, og sagens karakter ikke taler imod det.

1.1.3. Appel fra Grønlands Landsret og Østre Landsret til Højesteret

Domme, der er afsagt af Grønlands Landsret eller Østre Landsret som 2. instans, kan ikke frit ankes til Højesteret, men Procesbevillingsnævnet kan i henhold til kapitel 6, §§ 13 og 12, stk. 3, meddele tilladelse hertil, hvis sagen er af principiel karakter. Dette kriterium svarer til den danske ordning for indbringelse af civile ankedomme for Højesteret som 3. instans.

Af kapitel 6, § 12, stk. 3, 2. pkt., og § 13, jf. § 12, stk. 3, 2. pkt., fremgår det udtrykkeligt, at sagen indbringes for Højesteret til behandling i overensstemmelse med bestemmelserne i den danske retsplejelov.

Ligesom det er tilfældet for Østre Landsrets vedkommende, indeholder den grønlandske retsplejelov ingen bestemmelser om appel af andre afgørelser end domme (kære) til Højesteret. At Højesteret på trods af denne omstændighed ikke har været afvisende over for muligheden af kære, fremgår dog af to afgørelser, der er refereret i Ugeskrift for Retsvæsen som henholdsvis U 1991.428/1 H og U 1996.209/1 H. I sagen U 1991.428/1 H afviste Højesteret således en kære mod en af Grønlands Landsret truffet beslutning under henvisning til, at beslutningen var truffet af retten under ankesagens behandling og således efter bestemmelsen om kærebegrænsning fra kredsretterne til Grønlands Landsret ikke kunne indbringes særskilt for højere ret. I sagen U 1996.209/1 H anerkendte Højesteret, at der i medfør af bestemmelserne om anketilladelse kunne meddeles 3. instansbevilling til særskilt indbringelse af en bestemmelse i en af Grønlands Landsret afsagt ankedom om salær og udlæg til en beskikket forsvarer. Det kan efter disse afgørelser formentlig lægges til grund, at Højesteret vil tillade kære, hvis *1)* kæren kan anses for hjemlet ved den grønlandske retsplejelovs regler for påklage af kredsretternes beslutninger til Grønlands Landsret, *og 2)* den grønlandske retsplejelovs betingelser for anke til Højesteret er opfyldt – dvs. at Procesbevillingsnævnet har meddelt tilladelse til kæren.

Om fremgangsmåden for opnåelse af Procesbevillingsnævnets tilladelse til anke til Højesteret fremgår det af kapitel 6, § 12, stk. 4, og § 13, jf. § 12, stk. 4, at andragende herom skal indgives til landsdommeren, der afgiver erklæring om andragendet og videresender det til Procesbevillingsnævnet. Med hensyn til fristen for indgivelse af andragendet fremgår det af kapitel 6, § 12, stk. 5, og § 13, jf. § 12, stk. 5, at (anke-) fristen efter kapitel 6, § 5, finder tilsvarende anvendelse – dvs. at der også i denne henseende gælder en 4-ugersfrist, som regnes fra domsafsigelsen eller fra forkyndelsen, hvis den pågældende ikke har været til stede ved domsafsigelsen. Afgørelsen af, om en for sent indgivet ansøgning bør imødekommes efter bestemmelsen i kapitel 6, § 5, stk. 2, 2. pkt., hører under Procesbevillingsnævnet. Til sammenligning kan det oplyses, at der i Danmark gælder en frist på 8 uger for indgivelse af ansøgning om anketilladelse til Højesteret som 3. instans, jf. herved den danske retsplejelovs § 371, stk. 2, 1. pkt. Procesbevillingsnævnet kan dog i henhold til bestemmelsens 2. pkt. undtagelsesvist meddele tilladelse, hvis ansøgning indgives senere, men inden 1 år efter dommens afsigelse. Fristen for indgivelse af anmodning om kæretilladelse til Højesteret er i Danmark 2 uger, jf. herved den danske retsplejelovs § 392, stk. 2, 3. pkt. Også i denne henseende gælder en mulighed for, at Procesbevillingsnævnet undtagelsesvis kan give tilladelse, hvis ansøgningen indgives senere, men inden 6 måneder, efter at afgørelsen er truffet, jf. § 392, stk. 2, sidste pkt. Procesbevillingsnævnets praksis for at tillade for sent indkomne ansøgninger er i alle tilfælde meget restriktiv.

Om praksis for Højesterets behandling af grønlandske sager kan oplyses, at denne svarer til praksis for behandlingen af tilsvarende danske sager – herunder at sagerne altid domsforhandles ved Højesterets faste sæde i København.

1.2. Den gældende ordning for appel af kriminalsager

1.2.1. Appel fra kredsretterne til Grønlands Landsret

Domme i kriminalsager, der er afsagt af en kredsret, kan i henhold til kapitel 6, § 14, indankes for Grønlands Landsret af domfældte til formildelse eller frifindelse og af politimesteren såvel til fordel som til skade for domfældte.

Ligesom for civile sager gælder det i henhold til kapitel 6, § 14, stk. 2, jf. § 1, stk. 3, at beslutninger, der træffes af retten under sagens behandling, ikke kan indbringes for højere ret. Baggrunden for og omfanget af denne kærebegrænsningsregel er omtalt ovenfor under pkt. 1.1.1., hvortil der henvises.

Ligesom i civile sager fremgår det af kapitel 6, 14, stk. 2, jf. § 1, stk. 4, at bestemmelser om udredning af sagsomkostninger eller om idømmelse af rettergangsbøder kan indbringes særskilt for landsdommeren. I tilslutning hertil gælder som undtagelse til kærebegrænsningsreglen den særlige bestemmelse for kriminalsager i kapitel 6, § 22 a, hvorefter kredsdommerens beslutning om beslaglæggelse, tilbageholdelse af forsendelser, aflytning af telefonsamtaler m.m., ransagning samt tilbageholdelse eller forholdsregler, der træder i stedet derfor, af anklagemyndigheden eller den sigtede kan indbringes særskilt for landsdommeren.

Fristen for anke er 14 dage, jf. kapitel 6, § 17. I øvrigt fremgår det af bestemmelsen, at kapitel 6, § 5, finder tilsvarende anvendelse – dvs. at ankefristen regnes fra dommens afsigelse, eller fra forkyndelsen, hvis appellanten ikke har været til stede ved domsafsigelsen. Endvidere følger det af henvisningen til § 5, at en anmodning om anke, der ikke fremkommer rettidigt, afvises af landsdommeren, men dog bør tillades, hvis oversiddelsen af fristen må antages at skyldes grunde, som ikke kan tilregnes den pågældende. Ligesom det er tilfældet for civile sager, er praksis for at tillade en for sent iværksat anke meget restriktiv.

I mangel af særlige bestemmelser herom, finder reglerne om ankefrist tilsvarende anvendelse for påklage af andre afgørelser end domme (kære).

Kredsdommeren har pligt til at yde vejledning om muligheden for anke og fristen herfor, hvilket fremgår af kapitel 6, § 15, 1. pkt., jf. kapitel 6, § 2. Af samme bestemmelse fremgår det i medfør af en henvisning til kapitel 6, § 3, at dommen skal forkyndes for tiltalte, hvis denne er fraværende ved domsafsigelsen, i hvilket tilfælde ankevejledningen skal gives ved forkyndelsen.

Om iværksættelse af anke fra tiltaltes side fremgår det af kapitel 6, § 15, 2. pkt., at bestemmelserne i kapitel 6, § 4, finder tilsvarende anvendelse for domfældtes ankebegæring, dvs. at anke kan iværksættes ved skriftlig eller mundtlig meddelelse til kredsdommeren, politiet eller en kommunefoged. Udfærdigelse af ankemeddelelse påhviler herefter anklagemyndigheden, jf. kapitel 6, § 16, stk. 3.

Iværksættelse af anke fra anklagemyndighedens side sker i henhold til kapitel 6, § 16, stk. 1, ved udfærdigelse af en ankemeddelelse indeholdende angivelse af den af kredsretten afsagte dom og anklagemyndighedens påstand under anken. Efter samme bestemmelses stk. 2 afgives ankemeddelelsen efter stedfunden forkyndelse til kredsdommeren eller til landsdommeren med underretning til kredsdommeren om anken.

Af kapitel 6, § 17, 2. pkt., jf. kapitel 6, § 5, stk. 3, fremgår den særlige regel, at der også i kriminalsager er adgang til at opretholde den for kredsretten nedlagte påstand, selv om der ikke ved kredsretsdommen er givet fuldt medhold heri, og selvom kun modparten har anket dommen. Der gælder således hverken for tiltaltes eller anklagemyndighedens vedkommende et krav om rettidig kontraanke for at kunne opretholde en tidligere nedlagt påstand, som ikke er fulgt i den forudgående instans.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med bestemmelsen i kapitel 6, § 18, hvoraf det fremgår, at landsretten ikke under anken er bundet af tiltaltes og anklagemyndighedens påstande, men dog ikke i dommen kan medinddrage forhold, som ikke omfattes af tiltalen. Om baggrunden for denne bestemmelse hedder det i lovens forarbejder (jf. de specielle bemærkninger til kapitel 6, § 18, i lovforslag nr. 89 om rettens pleje i Grønland, fremsat i Landstinget den 7. februar 1951 af statsministeren):

> ”Man har anset det for rettest, at landsretten skal kunne tage stilling til en kriminel sag uden at være bundet af de nedlagte påstande. Dette gælder også med hensyn til anklagemyndighedens påstande. Det vil således kunne tænkes, at landsretten henfører det påtalte under en anden lovbestemmelse end den, der påberåbes af anklagemyndigheden, eller ved beskrivelsen i dommen af gerningsindholdet mener at burde fravige anklageskriftets beskrivelse selv i tilfælde, hvor afvigelsen ikke ubetinget er til gunst for tiltalte.
>
> Derimod er det en selvfølge, at dommen ikke kan medinddrage forhold, som overhovedet ikke omfattes af tiltalen.”

Har kredsretten samtidig med domsafsigelsen truffet bestemmelse om tilbageholdelse af tiltalte eller om andre forholdsregler for den pågældende, jf. lovens kapitel 5, § 18 e, stk. 4, tager landsdommeren i henhold til kapitel 6, § 19, straks ved ankesagens modtagelse stilling til, om den trufne forholdsregel skal opretholdes under ankesagens behandling. Bestemmelsen om dens opretholdelse kan til enhver tid ændres.

Udebliver tiltalte trods lovlig tilsigelse, og træffer landsretten ikke beslutning om tiltaltes anholdelse efter kapitel 5, § 33, kan landsretten i henhold til kapitel 6, § 20, stk. 1, lægge den forklaring til grund, som tiltalte har afgivet i kredsretten, når anklagemyndigheden erklærer sig indforstået hermed, og omstændighederne ikke i øvrigt taler imod det. Modsætter anklagemyndigheden sig en sådan fremgangsmåde, fremgår det af kapitel 6, § 20, stk. 2, at der gælder samme muligheder for sagens fremme i tiltaltes fravær som for kredsretten, jf. kapitel 5, § 34. Dog kan landsretten altid tage hensyn til omstændigheder, der klart fremgår af sagens akter.

Afgørelse om, hvilke beviser, der i øvrigt vil være at føre for landsretten, træffes i henhold til kapitel 6, § 21, stk. 1, jf. § 8, stk. 2, ligesom i civile sager af landsdommeren på grundlag af sagens akter og de anmodninger, som parterne har fremsat i så henseende.

I henhold til kapitel 6, § 21, stk. 1, jf. § 8, stk. 3, kan landsdommeren ligesom i civile sager træffe bestemmelse om, at landsretten skal sættes uden for sit hjemting, såfremt det af hensyn til bevisførelsen, f.eks. med henblik på besigtigelser, vil være af betydning, at sagen behandles i en anden kreds end den, hvor landsretten har sit sæde, eller det af hensyn til nødvendig afhøring af tiltalte eller vidner fra andre kredse skønnes hensigtsmæssigt.

Desuden følger det af kapitel 6, § 21, stk.1, jf. bestemmelserne i § 10, at fravigelserne fra bevisumiddelbarhedsprincippet kan finde sted i samme omfang som i civile sager. Dette indebærer, at landsretten, hvis den direkte førelse af et bevis skønnes forbundet med uforholdsmæssigt besvær, kan afstå herfra, såfremt en direkte førelse af beviset ikke kan antages at være af afgørende betydning for sagens udfald. Skønnes det i sådanne tilfælde betænkeligt at lægge kredsrettens gengivelse af bevisførelsen til grund, eller er beviset ikke ført i 1. instans, kan der rettes anmodning til kredsretten om indenretlig førelse af beviset. Sådan anmodning bør så vidt muligt fremsættes inden domsforhandlingen, i hvilket tilfælde beslutning herom kan træffes af landsdommeren alene.

Baggrunden for reglerne om mulighederne for fravigelse af bevisumiddelbarhedsprincippet er nærmere behandlet i afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen, hvortil der henvises.

I henhold til kapitel 6, § 21, stk. 2, gælder der samme regler med hensyn til sagens forberedelse, beskikkelse af bisidder, domsforhandling og domsafsigelse som for kredsretten, jf. kapitel 5 om kriminalsagers behandling for kredsret.

Med hensyn til praksis for anke af kriminalsager kan i øvrigt oplyses, at i kriminalsager, hvor anken vedrører bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, er det udgangspunktet, at sagen afgøres efter afholdelse af domsforhandling, hvorunder den samlede bevisførelse på ny finder sted direkte for landsretten.

Er der tale om en alvorlig kriminalsag, hvor frihedsberøvelse eller dog tilsyn af kriminalforsorgen kan komme på tale, berammes domsforhandling til foretagelse snarest muligt, enten på det sted, hvorfra sagen hidrører, eller ved landsrettens sæde i Nuuk. Om domsforhandlingen afholdes det ene eller andet sted afhænger af, hvad der efter bevisførelsens karakter – herunder bl.a. antallet af vidner – må anses for mest hensigtsmæssigt såvel i tidsmæssig som i økonomisk henseende. Er de færreste vanskeligheder og omkostninger forbundet med at lade tiltalte og eventuelle vidner rejse til Nuuk, kan det således blive foretrukket at afholde domsforhandlingen ved landsrettens faste sæde.

Er der alene spørgsmål om en mindre indgribende foranstaltning – typisk bøde – vil sagen i reglen blive udsat til domsforhandling, næste gang landsretten i øvrigt er på tjenesterejse til det sted, hvorfra sagen hidrører.

Selvom domsforhandlingen søges gennemført med den samlede bevisførelse, er der tilfælde, hvor f.eks. afhøring af et udenbys vidne må foretages subsidiært, således at denne del af bevisførelsen under domsforhandlingen består i dokumentation af retsbogsudskriften. Sådanne subsidiære afhøringer mv. foretages typisk af landsretten under en tjenesterejse forud for domsforhandlingen, men kan i sjældnere tilfælde også ske ved kredsretten. Anklagemyndigheden er under sådanne retsmøder repræsenteret ved en stedlig politimand, mens der beskikkes en lokal bisidder for tiltalte, hvis denne af geografiske årsager ikke selv kan give møde.

I sager, der alene er påanket til formildelse eller skærpelse af den idømte foranstaltning, forekommer det, at domsforhandlingen med tiltaltes samtykke fremmes uden dennes tilstedeværelse ved landsrettens sæde i Nuuk på grundlag af bevisførelsen for kredsretten, eventuelt suppleret med enkelte nye oplysninger vedrørende tiltaltes økonomiske eller personlige forhold. I sådanne tilfælde beskikkes der altid en bisidder til at varetage tiltaltes interesser under domsforhandlingen.

Generelt om udviklingen af landsrettens praksis inden for de senere år bemærkes, at langt flere domsforhandlinger end tidligere afholdes på det sted, hvorfra sagen hidrører, med heraf følgende større mulighed for at indkalde tiltalte såvel som eventuelle vidner i sagen.

Vedrørende praksis for behandling af kæresager kan oplyses, at disse i hovedsagen begrænser sig til sager vedrørende tilbageholdelse af sigtede, hvilke sager behandles på skriftligt grundlag, men med en forudgående telefonisk henvendelse til anklagemyndigheden v/politimesteren og om muligt også til den beskikkede bisidder.

1.2.2. Appel fra Grønlands Landsret til Østre Landsret

Af kapitel 6, §§ 5 og 21 a, stk. 1, fremgår det, at en dom i en kriminalsag, der er afsagt af Grønlands Landsret som 1. instans, inden 4 uger kan ankes til Østre Landsret.

Ligesom det er tilfældet for civile sager indeholder den grønlandske retsplejelov ikke herudover bestemmelser om appel til Østre Landsret. Der er således ikke fastsat regler om indbringelse af andre afgørelser end domme (kære) for Østre Landsret, ligesom der ikke er taget stilling til de nærmere regler for sagernes behandling ved Østre Landsret. Som det også gælder for civile sager synes Østre Landsret i praksis at lægge samme ordning til grund for kære, som efter loven er gældende for kære fra kredsretterne til Grønlands Landsret, hvorimod Østre Landsret i henseende til fremgangsmåden for sagernes behandling i øvrigt anvender den danske retsplejelovs regler. Dog medvirker der f.eks. ikke domsmænd, selvom dette efter den danske retsplejelov måtte være foreskrevet for en tilsvarende dansk sag.

Anke til Østre Landsret af en kriminalsag, der er pådømt af Grønlands Landsret som 1. instans, forekommer meget sjældent i praksis. Dette skyldes, at kriminalsager som altovervejende hovedregel henhører under kredsretterne som 1. instans, hvortil kommer den manglende praksis for at lade kriminalsager overtage af Grønlands Landsret til behandling i 1. instans i medfør af bestemmelsen i retsplejelovens kapitel 1, § 15, stk. 1. Som eksempler på kriminalsager, der i medfør af en særlig bestemmelse hører under Grønlands Landsret som 1. instans, kan dog nævnes kriminalsager mod landsstyremedlemmer, jf. herved landstingsloven om landsstyremedlemmers ansvarlighed, og sager om overtrædelse af arbejdsmiljøloven.

1.2.3. Appel fra Grønlands Landsret og Østre Landsret til Højesteret

Domme i kriminalsager, der er afsagt af Grønlands Landsret eller Østre Landsret som 2. instans, kan ikke frit ankes til Højesteret, men Procesbevillingsnævnet kan i henhold til kapitel 6, § 21 a, stk. 2, 2. pkt., og § 22, jf. § 21 a, stk. 2, 2. pkt., meddele tilladelse hertil, hvis sagen er af principiel karakter, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor. Dette svarer til kriteriet for, hvornår Procesbevillingsnævnet kan meddele tilladelse til indbringelse af en dansk straffedom for Højesteret som 3. instans, jf. herved den danske retsplejelovs § 966.

Af kapitel 6, § 21 a, stk. 2, 2. pkt., og § 22, jf. § 21 a, stk. 2, 2. pkt., fremgår det udtrykkeligt, at sagen indbringes for Højesteret til behandling i overensstemmelse med bestemmelserne i den danske retsplejelov. Om rækkevidden af denne bestemmelse fremgår det af lovens forarbejder, at Højesteret *"selvfølgelig må behandle sagerne i overensstemmelse med den danske retsplejelovs bestemmelser, og således ikke i kriminelle sager vil kunne tage stilling til bevisspørgsmål"*, jf. bemærkninger til kapitel 6, §§ 12, 13 og 22, i lovforslag nr. 147 om rettens pleje i Grønland, fremsat i Landstinget den 25. april 1951 af statsministeren.

Loven indeholder ingen regler om indbringelse af andre afgørelser end domme for Højesteret. Som omtalt ovenfor under pkt. 1.1.3., hvortil henvises, lægger Højesteret dog formentlig den ordning til grund, at kære kan finde sted, hvis *1)* kære kan anses for hjemlet ved den grønlandske retsplejelovs regler for kære fra kredsretterne til Grønlands Landsret, *og 2)* den grønlandske retsplejelovs betingelser for anke til Højesteret er opfyldte – dvs., at Procesbevillingsnævnet har meddelt tilladelse til kæren.

Om fremgangsmåden for opnåelse af Procesbevillingsnævnets tilladelse til anke fremgår det af kapitel 6, § 21 a, stk. 3, og § 22, jf. § 21 a, stk. 3, at ansøgning herom skal indgives til landsdommeren, der afgiver en udtalelse om ansøgningen og videresender den til Procesbevillingsnævnet. Med hensyn til fristen for indgivelse af ansøgningen fremgår det af kapitel 6, § 21 a, stk. 4, og § 22, jf. § 21 a, stk. 4, at kapitel 6, § 5, finder tilsvarende anvendelse – dvs. at der også i denne henseende gælder en 4-ugers frist, som regnes fra domsafsigelsen, eller fra forkyndelsen, hvis den pågældende ansøger ikke har været til stede ved domsafsigelsen. Afgørelsen af, om en for sent indgivet ansøgning bør tages til følge efter bestemmelsen i kapitel 6, § 5, stk. 2, 2. pkt., henhører under Procesbevillingsnævnet. Til sammenligning kan det oplyses, at der i Danmark gælder en frist på 2 uger for indgivelse af ansøgning om anke af straffedomme til Højesteret som 3. instans, jf. den danske retsplejelovs § 966, stk. 1, 3. pkt. Fristen

for indgivelse af ansøgning om kære til Højesteret er ligeledes 2 uger, jf. herved den danske retsplejelovs § 968, stk. 3, 2. pkt., jf. § 966, stk. 1, 3. pkt., og § 973, 3. pkt. I begge tilfælde kan Procesbevillingsnævnet dog undtagelsesvis meddele tilladelse, hvis ansøgningen indgives senere, men inden 1 år fra afgørelsen, jf. den danske retsplejelovs § 966, stk. 1, sidste pkt., og § 973, sidste pkt. Praksis for at meddele sådan tilladelse er meget restriktiv.

Praksis for Højesterets behandling af grønlandske kriminalsager svarer til praksis for behandlingen af tilsvarende danske sager bl.a. således, at sagerne altid domsforhandles ved Højesterets faste sæde i København.

1.3. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende appel

1.3.1. Anke af domme fra 1. til 2. instans

Efter kommissionens forslag til den fremtidige instansordning er kredsretterne og Retten i Grønland 1. instans, mens Grønlands Landsret alene varetager funktionen som 2. instans, og Højesteret uændret er 3. instans. Kommissionen har i lyset af disse forslag foretaget en vurdering af, om der som hidtil bør gælde en fri adgang til anke af alle domme fra 1. til 2. instans, eller om der bør indføres en ankebegrænsning for domme i mindre sager. En sådan ordning har man i Danmark, hvor civile sager af en værdi på højst 10.000 kr. og straffesager med bøder på højst 3.000 kr. kun kan ankes med Procesbevillingsnævnets tilladelse. Kommissionen har dog ikke fundet grundlag for at foreslå en tilsvarende eller lignende ordning i Grønland, hvor langt de fleste af sådanne sager vil blive afgjort af kredsretterne, hvis domme efter kommissionens opfattelse altid bør kunne prøves ved en juridisk domstol. Henset til karakteren af de sager, som foreslås henlagt eller henvist til Retten i Grønland, finder kommissionen heller ikke, at en ankebegrænsning kan komme på tale i sager, der er behandlet af Retten i Grønland som 1. instans. Princippet om, at der fra 1. til 2. instans er fri appeladgang, foreslås derfor opretholdt, således at domme, der er afsagt af en kredsret eller af Retten i Grønland, altid kan ankes til Grønlands Landsret.

1.3.2. Anke af domme fra 2. til 3. instans

Kommissionen er af den opfattelse, at der som hidtil må kræves en særlig tilladelse for at kunne anke en dom fra 2. til 3. instans. Efter forslagene til den fremtidige instansordning betyder dette ligesom i dag, at der altid må kræves en særlige tilladelse for at kunne anke en dom til Højesteret.

Anketilladelsen til Højesteret foreslås som hidtil at skulle meddeles af Procesbevillingsnævnet i Danmark. Begrundelsen for dette er, at procesbevillinger efter kommissionens opfattelse fortsat bør meddeles af et uafhængigt organ, hvis medlemmer repræsenterer en særlig ekspertise inden for området. Dette hensyn er varetaget ved Procesbevillingsnævnet derved, at nævnets 5 medlemmer består af en højesteretsdommer som formand, en landsdommer, en byretsdommer, en advokat med møderet for Højesteret og en universitetslærer i retsvidenskab eller en anden jurist med særlig videnskabelig uddannelse. Da der ikke ses mulighed for at oprette

et tilsvarende eller lignende organ i Grønland uden at inddrage bl.a. landsdommeren, der allerede har deltaget i sagens forudgående behandling, findes det herefter mest hensigtsmæssigt fortsat at lade Procesbevillingsnævnet varetage opgaven.

De gældende kriterier for at kunne opnå tilladelse til anke til Højesteret foreslås ligeledes opretholdt. For civile sagers vedkommende skal anketilladelsen således fortsat afhænge af, om sagen er af principiel karakter, og for kriminalsagers vedkommende, om sagen er af principiel karakter, eller om særlige grunde i øvrigt taler derfor. Dette svarer uændret til de kriterier, som også i Danmark er afgørende for, om en dom kan tillades indbragt for Højesteret som 3. instans.

Ansøgninger om anketilladelse til Højesteret foreslås som hidtil at skulle indgives til landsdommeren i Grønland, der forinden videresendelsen til Procesbevillingsnævnet afgiver en udtalelse om ansøgningen. Foruden at opretholde en modtageradresse i Grønland, hvortil ansøgningen kan sendes, er forslaget navnlig begrundet i hensynet til, at landsdommeren kan gøre Procesbevillingsnævnet opmærksom på sådanne særlige grønlandske forhold, som måtte være af betydning for nævnets vurdering af det ansøgte. Det primære formål med landsdommerens udtalelse er således ikke at opnå dennes stillingtagen til ansøgningen, men at sikre relevante oplysninger til brug for nævnets behandling af sagen. Det bør dog på den anden side ikke være udelukket, at landsdommeren på baggrund af sit særlige kendskab til grønlandsk ret mv. kan tilkendegive, hvorvidt sagen efter landsdommerens opfattelse indeholder særlige eller principielle aspekter.

For at undgå unødig tvivl i henseende til fristberegning mv. foreslås det desuden, at ansøgninger om anketilladelse skal kunne indgives også direkte til Procesbevillingsnævnet, der i så fald må sørge for at indhente landsdommerens udtalelse i sagen.

Som det fremgår af beskrivelsen af den gældende ordning er den nuværende frist for indgivelse af ansøgning om anketilladelse til Højesteret altid 4 uger, hvorimod den i Danmark er 8 uger for civile sager og 2 uger for straffesager. For at undgå unødvendige forskelle i retsstillingen på området har kommissionen som udgangspunkt den opfattelse, at de grønlandske frister for indgivelse af ansøgninger om procesbevilling bør indrettes i overensstemmelse med de danske. For domme i civile sager foreslås det på denne baggrund, at fristen ændres fra de nuværende 4 uger til 8 uger ligesom i Danmark. For kriminalsagers vedkommende findes den danske frist på 2 uger dog for kort, henset til postgangen i Grønland, som for visse områders vedkommende kan gøre det vanskeligt at få ansøgningen frem til landsdommeren (eller Procesbevillingsnævnet) inden fristens udløb. For domme i kriminalsager foreslås det derfor at opretholde den nuværende frist på 4 uger.

Fristen for indgivelse af ansøgninger om anketilladelse foreslås i alle tilfælde at skulle regnes fra domsafsigelsen, medmindre der – efter kommissionens forslag til den fremtidige ordning for forkyndelse – er krav om forkyndelse af dommen, i hvilket tilfælde fristen skal regnes fra forkyndelsen.

Om Procesbevillingsnævnets mulighed for at imødekomme en ansøgning om anketilladelse, der er fremkommet efter ansøgningsfristens udløb, lyder det efter den nuværende grønlandske ordning, at Procesbevillingsnævnet dog bør *"tilstede"* ansøgningen, *"såfremt det må antages, at fristens oversiddelse skyldes grunde, som ikke kan tilregnes den pågældende"*, jf. herved kapitel 6, § 5, stk. 2, 2. pkt., som i henhold til kapitel 6, § 12, stk. 5, og § 13, jf. § 12, stk. 5, og kapitel 6, § 21 a, stk. 4, og § 22, jf. § 21 a, stk. 4, også finder anvendelse ved Procesbevillingsnævnet. Efter den danske ordning hedder det, at nævnet *"dog undtagelsesvis [kan] meddele tilladelse, hvis ansøgningen indgives senere, men inden 1 år efter afsigelsen"*, jf. den danske retsplejelovs §§ 371, stk. 2, 2. pkt., og 966, stk. 1, sidste pkt. Den fremtidige grønlandske ordning foreslås formuleret i overensstemmelse med de danske regler, således at der også for Grønlands vedkommende indføres en absolut frist på 1 år efter domsafsigelsen. Forslaget skønnes ikke at ville medføre en ændring af gældende praksis for Procesbevillingsnævnets behandling af for sent indkomne ansøgninger vedrørende Grønland.

1.3.3. Appel af andre afgørelser end domme (kære)

Som det fremgår af beskrivelsen af den gældende ordning, er der som hovedregel ikke adgang til appel i form af kære – dvs. til særskilt indbringelse af afgørelser, som træffes af retten under sagens behandling, og som ikke har karakter af en dom. Loven indeholder som følge heraf heller ikke en regulering af kæreinstituttet som en særlig form for appel. For de enkeltstående tilfælde, hvor den gældende ordning tillader særskilt indbringelse af andre afgørelser end domme, har behandlingen således måttet foregå på baggrund af de for anke gældende regler.

Den manglende adgang til kære af afgørelser, der træffes af retten under sagens behandling, blev ved lovens indførelse begrundet med, at fremsendelse af sagens akter til landsretten ville indebære så væsentlige forsinkelser af sagsbehandlingen, at kontinuiteten i retternes arbejde ville blive fuldstændig brudt, jf. herved de ovenfor under pkt. 1.1.1. citerede forarbejder. Henset til de væsentlige forbedringer af postgangen og til de muligheder, som bl.a. anvendelsen af telefax indebærer for straks at kunne oversende akter fra et sted i landet til et andet, ses en sådan begrundelse ikke længere at kunne danne grundlag for opretholdelsen af den meget vidtgående begrænsning af adgangen til kære.

I Danmark har ordningen for kære oprindelig været baseret på det princip, at der som udgangspunkt kunne kæres til højere ret, hvis ikke det omtvistede spørgsmål allerede var behandlet i to instanser. Dette princip gælder for så vidt fortsat i henseende til kære fra byret til landsret. Imidlertid indebærer navnlig reglen i den danske retsplejelovs § 968, stk. 2, at adgangen til kære i straffesager snarere er undtagelsen end den praktiske hovedregel. For så vidt angår kære fra de danske landsretter (og Sø- og Handelsretten) til Højesteret har et ønske om at nedbringe antallet af sager ved Højesteret og at begrænse Højesterets virksomhed til sager af principiel karakter medført en udvikling, hvorefter kære som altovervejende hovedregel kun kan ske med Procesbevillingsnævnets tilladelse, som kan meddeles, hvis kæren vedrører spørgsmål af principiel karakter.

Efter kommissionens opfattelse bør der i Grønland indføres samme eller en tilsvarende adgang til kære som i Danmark, således at der fra kredsretterne og Retten i Grønland principielt er fri kæreadgang til Grønlands Landsret, med mindre andet er særligt bestemt i loven, mens der kun kan kæres fra Grønlands Landsret til Højesteret, hvis Procesbevillingsnævnet giver tilladelse hertil.

Da kæreinstituttet med en sådan ordning bliver en mere almindelig del af den grønlandske retspleje, foreslår kommissionen, at der ved den fremtidige retsplejelov sker en selvstændig regulering af kæreinstituttet som en særlig form for appel, der som hovedregel behandles på skriftligt grundlag. Dette svarer til allerede gældende praksis, ligesom det også er i overensstemmelse med ordningen i Danmark. I samme forbindelse foreslås i øvrigt indført en regulering af retsafgørelsers form, jf. herved afsnit VIII, kap. 6.2.1., ovenfor.

Fremgangsmåden for ansøgning om kæretilladelse til Højesteret foreslås udformet i overensstemmelse med ordningen for ansøgning om anketilladelse til Højesteret, jf. pkt. 1.3.2. ovenfor, således at ansøgningen indgives til landsdommeren eller direkte til Procesbevillingsnævnet, og således at landsdommeren skal afgive en udtalelse i sagen. Henset til postgangen i Grønland foreslås fristen ligesom i dag at skulle være 4 uger, hvor den i Danmark er 2 uger for såvel civile sager som straffesager. Ordningen for behandling af for sent indkomne ansøgninger foreslås udformet ligesom i Danmark, således at Procesbevillingsnævnet undtagelsesvis kan imødekomme ansøgninger, der indgives efter de 4 uger, men i civile sager inden 6 måneder efter afgørelsen og i kriminalsager inden 1 år efter afgørelsen.

Fristen for indgivelse af ansøgninger om kæretilladelse foreslås at skulle regnes fra afgørelsens dato. Er parterne ikke bekendt med, hvornår afgørelsen træffes – f.eks. fordi afgørelsen er truffet under et kontorretsmøde, som parterne ikke på forhånd har været orienteret om – skal fristen dog regnes fra den dag, hvor meddelelse om afgørelsen kan antages at være kommet frem til parten.

1.3.4. Frister for anke

For anke af domme foreslås det at opretholde de gældende frister, således at fristen for anke fra kredsretterne eller Retten i Grønland til Grønlands Landsret er 4 uger i civile sager og 14 dage i kriminalsager. Dette svarer uændret til de danske frister for anke fra byret til landsret. Om den forholdsvis korte frist for anke i kriminalsager bemærkes, jf. pkt. 1.3.7. nedenfor, at tiltalte i lighed med den gældende ordning foreslås at kunne anke ved mundtlig – herunder telefonisk – tilkendegivelse over for den ret, der har truffet afgørelsen, eller over for politiet/anklagemyndigheden eller kommunefogden på et hvilket som helst sted i landet, således at postgangen ikke vil være til hinder for at overholde fristen.

For civile sagers vedkommende foreslås det, at ankefristen altid skal regnes fra dommens afsigelse. Dette er en ændring i forhold til i dag, hvor fristen kun regnes fra domsafsigelsen, hvis parten rent faktisk har været til stede. Forslaget er begrundet i hensynet til at sikre en beregning af ankefristen, som på forhånd er kendelig også for modparten i sagen, og som kan

bidrage til, at sagerne ikke trækkes unødigt i langdrag. Ændringen skal desuden ses i sammenhæng med forslaget om at sikre en kontinuerlig sagsbehandling, hvorefter retten ved hvert retsmødes afslutning skal underrette parterne mundtligt eller skriftligt om tidspunktet eller fristen for den næste foretagelse i sagen. Ved sagens optagelse til dom skal parterne underrettes om tidspunktet for domsafsigelsen, hvis dommen ikke straks kan afsiges. I samme forbindelse foreslås i øvrigt indført frister for, hvor lang tid der må gå fra sagens optagelse til dom og til dommens afsigelse, jf. i det hele afsnit IX, kap. 2.2., om civile sagers behandling samt afsnit VIII, kap. 8.3.1., om forkyndelse. Det er med en sådan ordning kommissionens opfattelse, at parterne har den fornødne tilskyndelse til enten at give møde til domsafsigelsen eller straks efter at gøre sig bekendt med dommens resultat ved en telefonisk forespørgsel til retten, hvis parten af hensyn til ankemuligheden ikke ønsker at afvente domsudskriftens modtagelse med almindelig post.

For kriminalsager foreslås det, at ankefristen som hovedregel skal regnes fra dommens afsigelse. Dette vil som oftest være uden problemer, idet tiltalte i langt de fleste tilfælde vil være til stede under domsforhandlingen, som i reglen afsluttes med, at retten afsiger dom i sagen. Skulle afsigelsen af dommen blive udsat til et senere tidspunkt, foreslås det ligesom for civile sager, at retten ved domsforhandlingens afslutning skal meddele tidspunktet for domsafsigelsen, således at bl.a. tiltalte har fået underretning herom og desuden er vejledt om mulighederne for anke og beregningen af fristen herfor. Selvom tiltalte herefter måtte undlade at give møde til domsafsigelsen, foreslås ankefristen fortsat at skulle regnes fra afsigelsestidspunktet, ligesom dommen ikke foreslås forkyndt, men tilsendt tiltalte med almindelig post, jf. i det hele afsnit X, kap. 11.2.6.5., om kriminalsagers behandling. Sidstnævnte forslag indebærer en mindre ændring af den gældende ordning, hvor der altid er krav om forkyndelse af dommen, hvis tiltalte ikke er til stede ved domsafsigelsen, og hvor ankefristen herefter regnes fra forkyndelsen.

En undtagelse til den foreslåede hovedregel om, at ankefristen også i kriminalsager skal regnes fra domsafsigelsen, findes påkrævet for de situationer, hvor domsforhandlingen er gennemført i tiltaltes fravær, jf. forslagene i afsnit X, kap. 11.2.4., ovenfor, og hvor tiltalte herefter heller ikke er til stede under afsigelsen af dommen. Ankefristen foreslås i sådanne situationer at skulle regnes fra en forkyndelse af dommen, hvilket svarer til den ordning, som gælder i dag.

1.3.5. Frister for kære

Som følge af den manglende regulering af kæreinstituttet gælder der i dag kun frister for anke af domme, som anvendes tilsvarende ved kære.

Som anført ovenfor foreslår kommissionen, at der ved den fremtidige retsplejelov indføres en selvstændig regulering af kæreinstituttet som en særlig form for appel. Der bør i denne forbindelse tillige indføres særskilte bestemmelser om fristerne for kære.

Hvor fristen for kære i dag er identisk med ankefristen på henholdsvis 4 uger i civile sager og 14 dage i kriminalsager, foreslås kærefristen i civile sager nedsat til 2 uger, mens fristen på 14 dage i kriminalsager foreslås opretholdt. Forslaget om nedsættelse af kærefristen i civile sager er begrundet i hensynet til sagernes hurtige fremme. Som det fremgår af kommissionens forslag nedenfor i pkt. 1.3.9. er ordningen for iværksættelse af kære søgt udformet således, at postgangen ikke vil være til hinder for iagttagelse af de foreslåede frister.

1.3.6. Anke og kære efter appelfristens udløb

Om muligheden for anke (og kære) efter ankefristens udløb gælder i dag for både civile sager og kriminalsager den ordning, at landsdommeren bør *"tilstede"* anken, *"såfremt det må antages, at fristens oversiddelse skyldes grunde, som ikke kan tilregnes den pågældende"*, jf. kapitel 6, § 5, stk. 2, 2. pkt., og kapitel 6, § 17, jf. § 5, stk. 2, 2. pkt.

Den danske ordning for appel efter fristens udløb lyder for civile sager, at appelretten *"undtagelsesvis"* kan tillade anke indtil 1 år efter dommens afsigelse og kære indtil 6 måneder efter afgørelsen, jf. den danske retsplejelovs §§ 372, stk. 2, 4. pkt., og 394, stk. 2, 3. pkt.

Efter den danske retsplejelovs § 399, stk. 2, kan Højesteret under strenge betingelser desuden tillade, at en dom i en civil sag, der er afsagt af landsret eller byret, ankes efter udløbet af 1 års-fristen efter § 372, stk. 2, 4. pkt. De nærmere betingelser for at opnå en sådan tilladelse er, *1)* at det må anses for overvejende sandsynligt, at sagen uden ansøgerens fejl har været urigtigt oplyst, og at sagen efter en anke vil få et væsentlig forskelligt resultat, *og 2)* at det må anses for givet, at ansøgeren kun ad denne vej vil kunne undgå eller oprette et for denne indgribende tab, *og 3)* at omstændighederne i øvrigt i høj grad taler for anke. I praksis meddeles i medfør af bestemmelsen også tilladelse til ekstraordinær kære. Reglen omfatter også domme, der er afsagt af en landsret som 2. instans. Adgangen til at søge ekstraordinær anke efter § 399 er dog sekundær i forhold til en 3. instansbevilling fra Procesbevillingsnævnet, hvorfor Højesteret først kan behandle sagen, når Procesbevillingsnævnet har meddelt afslag på 3. instansbevilling, eller når de ekstraordinære frister for indgivelse af ansøgning til Procesbevillingsnævnet er sprunget.

Den danske ordning for appel af straffesager efter appelfristens udløb er indrettet således, at appelretten kan tillade ikke-rettidig anke eller kære, hvis *"den ankende gør antageligt, at den omstændighed, hvorpå anken grundes, først senere er blevet ham bekendt, eller at fristens oversiddelse i øvrigt skyldes grunde, som ikke kan tilregnes ham"*, jf. herved den danske retsplejelovs § 949, stk. 2, § 963, stk. 3, jf. § 949, stk. 2, og § 969, stk. 1, jf. § 949, stk. 2.

Kommissionen foreslår, at den fremtidige grønlandske ordning for appel efter appelfristens udløb indrettes i overensstemmelse med den danske. Højesteret skal som efter den danske retsplejelovs § 399 også for Grønlands vedkommende kunne give tilladelse til ekstraordinær appel af civile sager. Bestemmelsen i den danske retsplejelovs § 399 omfatter i stk. 1 desuden en hjemmel til ekstraordinær genoptagelse af civile sager, der er pådømt af Højesteret, hvilken

bestemmelse tilsvarende foreslås indført for Grønland, jf. kap. 2.2. nedenfor om genoptagelse af civile sager.

1.3.7. Iværksættelse af anke

Efter den gældende ordning er lovens fremgangsmåde for iværksættelse af anke (og kære) den samme, hvad enten der er tale om parternes anke i civile sager eller om tiltaltes anke i kriminalsager. I begge tilfælde kan anken iværksættes ved en skriftlig eller mundtlig meddelelse til kredsdommeren, politiet eller en kommunefoged. Hverken i civile sager eller kriminalsager stilles der således krav om, at den part eller tiltalte, som anker sagen, skal indgive en skriftlig tilkendegivelse om anken, indeholdende vedkommendes påstand mv. Lovens nuværende ordning er i stedet, at ankestævning i civile sager udfærdiges af landsdommeren, og at ankemeddelelse i kriminalsager udfærdiges af anklagemyndigheden, også hvor sagen er anket af tiltalte.

For civile sagers vedkommende bør der efter kommissionens opfattelse ske den ændring, at anke kun kan iværksættes ved partens indgivelse af en egentlig ankestævning til landsretten. Til gengæld skal parten efter anmodning have ret til at få den fornødne bistand til udfærdigelse af ankestævningen hos en hvilken som helst ret i Grønland. Politiet og kommunefogederne foreslås derimod ikke længere inddraget i ordningen for anke af civile sager, som ligger uden for politiet og kommunefogedernes sædvanlige arbejdsområder. Det vil dog være naturligt, at politiet og navnlig kommunefogederne er behjælpelige med at skabe kontakt til kredsretten eller landsretten, hvis en privatperson henvender sig vedrørende anke af en civil sag.

Forslaget om indlevering af ankestævning som en betingelse for anke i civile sager har til formål at sikre det fornødne grundlag for sagens behandling ved landsretten. Ligesom det er en betingelse for at anlægge en civil sag, at sagsøgeren indgiver en stævning til retten, finder kommissionen således, at ankesager bør behandles på grundlag af en skriftlig tilkendegivelse om, hvad parten nærmere ønsker at opnå ved landsrettens behandling af sagen. Dette skal medvirke til, at appellanten fra starten gør sig klart, hvad denne påstår for landsretten og i forbindelse hermed overvejer og tager stilling til de anbringender og beviser, som gøres gældende til støtte herfor. Hermed mindskes også risikoen for, at appellantens påstand efterfølgende viser sig at lide af så væsentlige mangler eller uklarheder, at sagen slet ikke kan gennemføres, eller at behandlingen af sagen dog kun kan ske med væsentlige forsinkelser.

Den bistand, som appellanten efter anmodning skal have ret til, skal sikre, at personer, der er ude af stand til på egen hånd at formulere en ankestævning, ikke afskæres fra anke. Pligten til at yde bistand foreslås derfor at skulle påhvile alle de grønlandske domstole, således at den fornødne hjælp og vejledning kan opnås ved personlig henvendelse til retten på det sted, hvor appellanten bor eller opholder sig. Det forudsættes i denne forbindelse, at ankevejledningen i 1. instans skal omfatte oplysning også om muligheden for bistand til udfærdigelse af ankestævningen. Samtidig bør det dog understreges, at ansvaret for den rettidige iværksættelse af anken – dvs. indleveringen af ankestævning til landsretten inden ankefristens udløb og for ankesagens førelse i øvrigt – påhviler appellanten selv. I øvrigt forudsættes det, at pligten til at

yde bistand kun skal gælde i det omfang, hjælpen kan anses som nødvendig for appellanten, således at f.eks. myndigheder, advokater og andre, der må antages selv at kunne forestå udfærdigelsen af en ankestævning, ikke kan påregne bistand.

Det foreslås desuden, at der ligesom i 1. instans skal gælde en ordning, hvorefter mangelfulde eller uklare ankestævninger kan søges udbedret ved landsrettens henvendelse til appellanten. Der skal i forbindelse hermed ydes den vejledning, som følger af den generelle vejledningsforpligtelse i civile sager, ligesom landsretten om fornødent kan meddele appellanten en kortere frist til udbedring af manglerne. Er det efter de foreliggende oplysninger på forhånd klart, at ankesagen ikke kan gennemføres, bør sagen dog afvises straks.

For at bidrage til en hensigtsmæssig overgang til de nye og skærpede regler for iværksættelse af anke i civile sager foreslås det i øvrigt, at landsretten i en vis periode efter reformens ikrafttræden følger en lempelig praksis for at tillade anke efter ankefristens udløb, hvis det viser sig, at fristoverskridelsen skyldes ukendskab til indholdet eller håndteringen af de nye regler.

Vedrørende kriminalsager foreslås det, at tiltalte som hidtil skal kunne anke ved ikke bare skriftlig, men også mundtlig tilkendegivelse. Tilkendegivelsen foreslås i lighed med den gældende ordning at kunne fremsættes over for den ret, der har truffet afgørelsen, eller over for politiet/anklagemyndigheden eller en kommunefoged på et hvilket som helst sted i landet. Skal dommen forkyndes for tiltalte, foreslås anke endvidere at kunne ske ved tiltaltes mundtlige tilkendegivelse over for den, som foretager forkyndelsen. Under alle omstændigheder skal det ved modtagelsen af tiltaltes anke søges oplyst, hvilken påstand tiltalte nedlægger for landsretten, herunder navnlig om påstanden omfatter bedømmelse af beviserne for tiltaltes skyld. Oplysningerne herom skal tilgå anklagemyndigheden, der ligesom i dag skal udfærdige en skriftlig ankemeddelelse, som søges forkyndt for tiltalte. I forbindelse med udfærdigelsen af ankemeddelelsen skal anklagemyndigheden tage stilling til ankespørgsmålet for sit eget vedkommende og i øvrigt oplyse om anklagemyndighedens påstand for landsretten, jf. straks nedenfor i pkt. 1.3.8. I øvrigt foreslås indført en bestemmelse, hvorefter landsretten kan afvise tiltaltes anke, hvis ankemeddelelse som følge af tiltaltes forhold ikke på sædvanlig måde har kunnet forkyndes for denne.

Udgår initiativet til at anke sagen ikke fra tiltalte, men fra anklagemyndigheden, skal anke ligesom i dag iværksættes ved anklagemyndighedens udfærdigelse af en skriftlig ankemeddelelse, der skal være forkyndt for tiltalte inden ankefristens udløb. Som det omtales straks nedenfor i pkt. 1.3.8. foreslås der i forbindelse med forkyndelsen af anklagemyndighedens ankemeddelelse en procedure, som bl.a. skal bidrage til at lette tilrettelæggelsen af sagens videre behandling.

Med henblik på de tilfælde, hvor tiltalte i forbindelse med sin anke af sagen (eller kontraanke) måtte være ude af stand til nærmere at redegøre for sin påstand for landsretten, foreslås indført en bestemmelse, hvorefter anken antages at omfatte bedømmelse af beviserne for tiltaltes skyld, med mindre andet fremgår af ankemeddelelsen. En sådan regel gælder også i Danmark.

Det må herefter være op til landsretten at søge spørgsmålet nærmere afklaret, hvis ikke anken skal bestå i en fuldstændig prøvelse af sagen, jf. nærmere pkt. 1.3.10. nedenfor.

1.3.8. Spørgsmålet om kontraanke mv.

Efter den gældende ordning er indstævnte i såvel civile sager som kriminalsager berettiget til at opretholde sin påstand for kredsretten, selvom den pågældende ikke ved kredsrettens dom har fået fuldt medhold heri, og selvom sagen alene er anket af modparten. Der gælder således hverken i civile sager eller kriminalsager et krav om kontraanke for at kunne opretholde en tidligere nedlagt påstand, der ikke er blevet fulgt i den forudgående instans.

For de civile sagers vedkommende foreslår kommissionen den ændring, at indstævnte skal anses for at have påstået dommen stadfæstet, hvis vedkommende efter at have fået ankestævningen forkyndt ikke møder eller svarer rettidigt i sagen med nedlæggelse af en anden påstand. Indstævnte skal have oplysning om denne regel i forbindelse med ankestævningens forkyndelse, således at vedkommende på forhånd er bekendt med ordningen og dermed har den fornødne anledning til at reagere, hvis påstanden lyder på andet end stadfæstelse. Forslaget, som svarer til ordningen efter den danske retsplejelovs §§ 377 og 375, 3. pkt., skal ses i sammenhæng med forslagene nedenfor i pkt. 1.3.12. til ændring af reglerne for bl.a. indstævntes udeblivelse under ankesagen.

For kriminalsagers vedkommende foreslås det at indføre en ordning med kontraanke i lighed med den danske, således at også modparten skal anke sagen, hvis vedkommende ønsker at nedlægge en påstand om ændring af den indankede dom. Forslaget har bl.a. til formål at medvirke til en afgrænsning af ankesagens omfang og skal således ses i sammenhæng med de overvejelser, der er anført nedenfor i pkt. 1.3.10. om betydningen af ankegrunde mv. Begrundelsen for forslaget er dog samtidigt, at der efter kommissionens opfattelse bør gælde samme princip om forbud mod "reformatio in pejus" (dvs. "ændring til skade") som efter den danske retsplejelov. Dette princip betyder, at appelretten er afskåret fra at idømme en mere indgribende foranstaltning end i 1. instans, hvis det kun er tiltalte, der har anket sagen, jf. herved den danske retsplejelovs § 960, stk. 3, § 961, stk. 2, 3. pkt., jf. § 965, stk. 1, og § 965 a, stk. 2. Efter kommissionens forslag må der således kræves en rettidig kontraanke til skade for tiltalte fra anklagemyndighedens side, hvis landsretten ved sin afgørelse skal kunne idømme en strengere foranstaltning (dvs. en foranstaltning højere på "sanktionsstigen", jf. afsnit XV, kap. 2.4.3.) end ved den indankede dom.

Fristen for kontraanke foreslås ligesom den almindelige ankefrist i kriminalsager at skulle være 14 dage, der regnes fra den dag, hvor vedkommende part har fået meddelelse om modpartens anke af sagen. Dette svarer til den danske ordning på området. I øvrigt foreslås det, at anklagemyndigheden ved udfærdigelsen af en ankemeddelelse, der beror på tiltaltes anke af sagen, straks skal tage stilling til, hvorvidt også anklagemyndigheden anker. Er dette tilfældet, skal ankemeddelelsen være forkyndt for tiltalte inden 14 dage fra den dag, hvor anklagemyndigheden fik meddelelse om tiltaltes anke. Har anklagemyndigheden taget initiativ til anke af sagen, foreslås det, at der i forbindelse med forkyndelsen af ankemeddelelsen skal rettes fore-

spørgsel til tiltalte om en eventuel kontraanke og om den påstand, som tiltalte i øvrigt ønsker at nedlægge for landsretten, herunder om påstanden omfatter skyldspørgsmålet. Fremkommer der oplysninger herom, kan disse straks påføres ankemeddelelsen af den, som forestår forkyndelsen. I andre tilfælde – f.eks. hvor tiltalte ikke straks kan tage stilling til spørgsmålet om kontraanke – skal der ved forkyndelsen gives den fornødne vejledning om muligheden for kontraanke og fristen herfor. Tiltalte må herefter iværksætte sin kontraanke på samme måde, som hvis tiltalte i øvrigt havde anket sagen. Sker dette, foreslås det, at anklagemyndigheden skal udfærdige et tillæg til ankemeddelelsen, hvoraf det fremgår, at også tiltalte har anket, og hvilken påstand tiltalte nedlægger for landsretten – herunder om påstanden omfatter bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld. Tillægget til ankemeddelelsen kan herefter blot sendes til tiltalte, ligesom en genpart heraf kan tilgå retten.

Med henblik på de tilfælde, hvor tiltalte i forbindelse med sin anke eller kontraanke af sagen måtte være ude af stand til nærmere at redegøre for sin påstand for landsretten, foreslås som nævnt ovenfor i pkt. 1.3.7. indført en bestemmelse, hvorefter anken anses som omfattende bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, med mindre andet fremgår af ankemeddelelsen.

1.3.9. Iværksættelse af kære

Som en del af forslaget om, at der indføres en regulering af kæreinstituttet som en særlig form for appel, foreslår kommissionen, at der indføres selvstændige bestemmelser om fremgangsmåden for iværksættelse af kære.

For civile sagers vedkommende foreslås det, at kære skal iværksættes ved mundtlig eller skriftlig tilkendegivelse over for den ret, der har truffet afgørelsen. Den mundtlige tilkendegivelse forudsættes at kunne ske telefonisk, således at postgangen ikke er til hinder for iagttagelse af den forholdsvis korte kærefrist. Iværksættes kæren skriftligt, må det ske ved indlevering af et kæreskrift, hvoraf skal fremgå kærendes påstand og om fornødent de grunde, hvorpå kæren støttes.

For kriminalsagers vedkommende foreslås en tilsvarende ordning, dog at kære tillige skal kunne iværksættes mundtligt – herunder telefonisk – eller skriftligt over for politiet/anklagemyndigheden eller en kommunefoged på et hvilket som helst sted i landet.

1.3.10. Omfanget af landsrettens prøvelse

Som omtalt i afsnit IX, kap. 2.2.6., om civile sagers behandling, hvortil der henvises, er det vedrørende civile sager kommissionens opfattelse, at parternes rolle som initiativtagere og ansvarlige for sagens førelse og oplysning – dvs. forhandlingsprincippet – skal understreges yderligere end ved den gældende ordning. Dette skal også gælde i appelsager. Ligesom i Danmark vil appelrettens prøvelsesadgang således være afgrænset af de påstande, anbringender og beviser, som parterne – eventuel efter retsformandens forudgående vejledning – har valgt at fremkomme med for landsretten.

Den danske ordning for appel af straffesager er indrettet således, at anke kun kan ske under angivelse af bestemte ankegrunde, som er opregnet i den danske retsplejelov. Ankegrundene er efter den danske ordning afgørende for, hvor omfattende en prøvelse, der bliver tale om, idet prøvelsen principielt er indskrænket til de grunde, parterne har påberåbt sig. Samtidig gælder der dog en række vidtgående undtagelser til fordel for den tiltalte, således at det i praksis snarere er anklagemyndighedens end tiltaltes påstand, der har bindende virkning for prøvelsens omfang.

Den grønlandske retsplejelov omtaler i modsætning hertil, hverken spørgsmålet om ankegrunde i kriminalsager eller om disses betydning for prøvelsens omfang ved landsretten. Efter retsplejelovens kapitel 6, § 18, er ordningen tværtimod den, at landsretten ikke er bundet af tiltaltes eller anklagemyndighedens påstande. Dog kan der ikke medinddrages forhold, som ikke omfattes af tiltalen. Af lovens forarbejder, citeret ovenfor i pkt. 1.2.1., fremgår det bl.a., at bestemmelsen har virkning, også hvor det ikke ubetinget er til gunst for tiltalte. Den nærmere begrundelse for ordningen omtales ikke, men skal antagelig søges i den omstændighed, at sagens behandling i 1. instans har fundet sted i et ikke-juridisk regi, således at der kan være et særligt behov for at tillade korrektioner i 2. instans, også hvor parterne ikke har nedlagt en påstand herom.

Efter kommissionens opfattelse er der behov for en yderligere afgrænsning af ankesagens omfang, end de nuværende regler lægger op til. Dette gælder både af hensyn til den praktiske tilrettelæggelse af sagens behandling og af hensyn til tiltaltes retssikkerhed i forhold til udfaldet af ankesagen. En ordning som den danske, hvor omfanget af appelrettens prøvelse bestemmes af meget formelle og komplicerede regler, findes dog ikke egnet i Grønland. Begrundelsen for dette er bl.a., at et sådant regelsæt vil være vanskeligt at forstå og håndtere for såvel de tiltalte som de af retsvæsenets aktører, der ikke er jurister – herunder de læge forsvarere. De nævnte hensyn findes i stedet at kunne varetages ved forslagene ovenfor i pkt. 1.3.7. om fremgangsmåden i forbindelse med ankens iværksættelse og pkt. 1.3.8. om indførelse af et kontraankesystem, der også skal være forbundet med et forbud mod ”reformatio in pejus”. Det vil med disse forslag være muligt på forhånd at danne sig et overblik over, hvorvidt sagen ifølge parternes påstande omfatter bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, eller om den alene angår foranstaltningsspørgsmålet mv.

Kommissionen er samtidig af den opfattelse, at der fortsat vil være behov for en ordning, hvorefter landsretten ikke alene kan tillade ændringer af påstandene til fordel for tiltalte, men også af egen drift kan reagere mod åbenbare og væsentlige fejl, der måtte være begået i 1. instans. Også på dette punkt bør princippet om forbud mod ”reformatio in pejus” dog slå igennem, således at landsretten kun kan reagere af egen drift, hvis der er tale om en fejl med virkning til skade for tiltalte. Dette indebærer en ændring i forhold til i dag, hvor landsretten som nævnt kan ændre en dom til skade for tiltalte, selvom anklagemyndigheden ikke har nedlagt påstand herom. Kommissionen har herved også lagt vægt på, at anklagemyndigheden i Grønland på nuværende tidspunkt er tilstrækkelig rustet til selv at kunne bedømme, hvorvidt en dom bør søges ændret til skade for tiltalte.

For at sikre og afgrænse den nævnte ordning foreslås det at indføre en lovbestemmelse, hvorefter landsretten af egen drift påser *1)* om loven er urigtigt anvendt til skade for tiltalte, (subsumptions- eller fortolkningsfejl), *2)* om den idømte foranstaltning er uforholdsmæssigt indgribende (sanktionsfejl), *3)* om en væsentlig regel for sagens behandling, der har til formål at beskytte tiltalte, er tilsidesat med den virkning, at rigtigheden af en fældende dom må anses som tvivlsom, (rettergangsfejl), *og 4)* om der ved bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld er begået en åbenbar fejl med den virkning, at rigtigheden af en fældende dom må anses som tvivlsom (åbenbare bevisfejl). Indholdet af punkterne 1-3 svarer til den ordning, som også gælder i Danmark, jf. herved den danske retsplejelovs §§ 959 og 965. Afvigelsen fra den danske ordning kommer til udtryk ved punkt 4, som tillader landsretten at reagere mod bevisbedømmelsen i 1. instans, selvom der ikke ifølge parternes påstande er tale om en bevisanke. Det skal dog understreges, at bestemmelsen alene er møntet på tilfælde, hvor der fremtræder åbenbare og graverende bevisfejl, som kan have haft afgørende indflydelse på sagens udfald. Som et muligt eksempel kan nævnes, at tiltalte er dømt uden anden bevisførelse end sin egen forklaring, ifølge hvilken det påtalte forhold ikke kan være begået. Som et andet eksempel kan nævnes, at tiltalte er fundet skyldig alene på grundlag af en forklaring fra et vidne, der ikke er afhørt i retten, men kun til politirapport. Sidstnævnte tilfælde bør dog muligt henføres til bestemmelsen om rettergangsfejl, hvilket illustrer en sammenhæng mellem den påtænkte anvendelse af henholdsvis punkt 3 om rettergangsfejl og punkt 4 om åbenbare bevisfejl.

Svarende til gældende praksis forudsættes det i øvrigt, at der ved en bevisanke fra parternes side skal ske en fuldstændig prøvelse for landsretten. I andre tilfælde forudsættes prøvelsen begrænset til det af parternes påstande omfattede, medmindre landsretten i overensstemmelse med de foreslåede regler finder anledning til at reagere på fejl ved sagens behandling, som ikke er påberåbt af parterne. Der kan i denne forbindelse blive tale om at hjemvise sagen til fornyet behandling i 1. instans, hvis landsretten finder, at dommen bør ændres, men at grundlaget for at afsige ny realitetsdom ikke umiddelbart er til stede.

1.3.11. Bevisumiddelbarhed mv.

Efter kommissionens opfattelse bør princippet om bevisumiddelbarhed være gældende såvel i 1. som i 2. instans, således at sagerne som udgangspunkt søges afgjort efter afholdelse af en domsforhandling, hvorunder den samlede bevisførelse finder sted direkte for den dømmende ret. For at tilgodese mulighederne herfor, bør landsretten gøre brug af en fortsat adgang til at sætte retten uden for sit faste sæde. I øvrigt bør det være et almindeligt princip, at der udvises smidighed i bestræbelserne på at søge bevisumiddelbarhedsprincippet gennemført på trods af de umiddelbare vanskeligheder herved.

Fravigelser fra bevisumiddelbarhedsprincippet må fortsat accepteres i de tilfælde, hvor parter og/eller vidner ikke befinder sig, hvor den dømmende ret har sæde, eller hvor de pågældende i øvrigt befinder sig forskellige steder, således at vanskelighederne eller udgifterne ved at gennemføre en sædvanlig domsforhandling herefter ikke står i et rimeligt forhold til betydningen af sagen eller af den pågældende persons tilstedeværelse. Fravigelserne bør som hidtil kunne bestå i, at den part eller det vidne, der af geografiske årsager ikke kan give møde, indkaldes

subsidiært på det sted, hvor vedkommende bor eller opholder sig. Som et alternativ til sådanne subsidiære foretagelser foreslås det dog at bringe videokonferenceudstyr og anden form for kommunikationsteknologi – herunder undtagelsesvis almindelig telefon – i anvendelse inden for retsplejen, jf. nærmere afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed.

For civile sagers vedkommende bemærkes, at afgørelse på skriftligt grundlag – dvs. uden afholdelse af en domsforhandling – kun bør ske undtagelsesvis, og hvor særlige omstændigheder taler for det. Dette kan være tilfældet, hvis vanskelighederne eller omkostningerne ved at afholde en sædvanlig domsforhandling med begge parters tilstedeværelse overstiger betydning af sagen mv., eller hvis afgørelsen alene beror på fortolkningen af retsregler, hvorom parterne forinden har haft lejlighed til at ytre sig. Under alle omstændigheder må det dog kræves, at parterne har erklæret sig indforstået med fremgangsmåden og således har frafaldet retten til at blive tilsagt til en domsforhandling. Forslagene skønnes at modsvare de normer, som søges efterlevet under den gældende ordning.

For de tilfældes vedkommende, hvor landsretten måtte finde det påkrævet, at en part i en civil sag giver møde til domsforhandlingen, men hvor vedkommende part ikke selv er i stand til at afholde de hermed forbundne udgifter til transport mv., foreslår kommissionen opretholdelsen af en bestemmelse, hvorefter retten kan lade sådanne udgifter afholde af det offentlige. En tilsvarende mulighed vil være til stede for en part, der har fri proces. Det er kommissionens opfattelse, at der med disse ordninger er taget højde for Menneskerettighedskonventionens eventuelle krav til sikring af også civile parters faktiske udnyttelse af retten til at være til stede.

Kriminalsager forudsættes ligesom i dag altid afgjort efter afholdelse af en domsforhandling, som tiltalte skal tilsiges til, med mindre vedkommende på forhånd har givet afkald på at være til stede. Hvorvidt sagen i øvrigt kan fremmes uden tiltaltes tilstedeværelse må afhænge af, om hensynet til sagens tilstrækkelige oplysning og til varetagelsen af tiltaltes interesser kan tilgodeses, selvom tiltalte ikke er personligt til stede. Kommissionen foreslår på denne baggrund en regel, hvorefter ankesager, der ikke omfatter bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, kan fremmes, selvom tiltalte ikke er til stede. Ved anke, der omfatter beviserne for tiltaltes skyld, må det derimod i almindelighed have formodningen imod sig, at sagen kan gennemføres uden tiltaltes tilstedeværelse. Under hensyn hertil foreslås en regel for bevisanker, hvorefter landsretten, hvis det kun er tiltalte, der har anket, kan afvise anken, hvis tiltalte ikke møder, og sagen ikke med nytte findes at kunne fremmes i tiltaltes fravær, herunder også, hvis indkaldelsen til retsmødet – som følge af tiltaltes forhold – ikke på sædvanlig måde har kunnet forkyndes for denne, jf. i det hele den tilsvarende bestemmelse i den danske retsplejelovs § 965 c, stk. 3. (Hvad enten der er tale om en bevisanke eller ej, foreslås afvisning af tiltaltes anke også at kunne ske, hvis ankemeddelelse som følge af tiltaltes forhold ikke på sædvanlig måde har kunnet forkyndes for denne, jf. herved pkt. 1.3.7. ovenfor). Den nævnte danske bestemmelse praktiseres således, at sagen altid afvises, hvis tiltalte ikke møder. En tilsvarende streng praksis lægges der dog ikke op til for Grønlands vedkommende. Skønner landsretten, at sagen kan gennemføres på forsvarlig måde, selvom tiltalte ikke er mødt, bør anken således gennemføres. Som eksempel på tilfælde, hvor en bevisanke muligvis kan fremmes i tiltaltes

fravær, kan nævnes situationer, hvor tiltalte er helt uden erindring om det passerede, f.eks. som følge af beruselse. Tiltaltes tilstedeværelse kan dog under alle omstændigheder være nødvendig for varetagelsen af tiltaltes interesser. Dette gælder også, selvom der møder en forsvarer for tiltalte, idet tiltaltes kendskab til eventuelle vidner mv. kan være af betydning for forsvarerens afhøring og sagsførelse i øvrigt.

Om et vidne i en kriminalsag skal afhøres direkte for landsretten under domsforhandlingen eller under anvendelse af videoudstyr må som for domsforhandlinger i 1. instans afhænge af vidnets betydning for sagen, sagens alvor og omkostningerne og ulemperne ved vidnets rejse. Her ud over foreslås for kriminalsager indført en udtrykkelig bestemmelse om, at vidneforklaringer, der er afgivet i 1. instans, kan dokumenteres som bevis, hvis ingen af parterne har anmodet om fornyet afhøring af den pågældende for landsretten, jf. den tilsvarende ordning efter den danske retsplejelovs § 965 c, stk. 4. Forslagene svarer så vidt ses til praksis efter den gældende ordning.

Spørgsmålet om bevisumiddelbarhed mv. er i øvrigt generelt behandlet ovenfor i afsnit VIII, kap. 4, om mundtlighed og bevisumiddelbarhed i retsplejen.

1.3.12. Udeblivelse

For civile sagers vedkommende gælder i dag den ordning, at en parts udeblivelse ikke er til hinder for sagens prøvelse eller fortsatte behandling ved landsretten, og at der er adgang til genoptagelse, hvis sagen er fremmet, selvom parten er udeblevet. Afvisning af sagen som følge af appellantens udeblivelse eller manglende svar i sagen sker således kun, hvor sagen ikke kan fremmes på det foreliggende grundlag, og hvor udsættelse til fornyet indkaldelse af appellanten skønnes formålsløs, jf. også beskrivelsen af den gældende ordning i pkt. 1.1.1. ovenfor. I Danmark gælder det i modsætning hertil, at sagen afvises, hvis den lovligt tilsagte appellant udebliver fra retsmødet, mens sagen ved indstævntes udeblivelse fremmes på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt appellantens bevisførelse og procedure, uden at der efterfølgende er mulighed for genoptagelse. Har indstævnte ikke tidligere svaret i ankesagen, lægges det til grund, at indstævnte påstår stadfæstelse af dommen. Udebliver begge parter samtidigt, hæver retten sagen. Genoptagelse af sager, der er pådømt i 2. instans, indgår således ikke som en almindelig del af den danske retsplejeordning. Rettidigt anlagte ankesager, der er hævet eller afvist, kan dog med rettens tilladelse på ny tages under behandling, hvis appellanten inden 2 uger efter afgørelsen indleverer ny ankestævning.

Ifølge forarbejderne til den grønlandske retsplejelov er forskellen til den danske ordning begrundet i de store geografiske afstande og vanskelige trafikale forhold, som i mange tilfælde kan medføre, at fremmøde er umuligt eller dog urimeligt byrdefuldt for parten.

Kommissionen kan tiltræde, at hensynet til parternes faktiske – herunder økonomiske – muligheder for at give møde ved landsretten bør tilgodeses ved retsplejeordningen, således at adgangen til prøvelse ikke gøres illusorisk. Samtidig er kommissionen dog af den opfattelse, at de nuværende regler for udeblivelse i civile sager bør ændres, så de i hovedsagen svarer til

reglerne efter den danske retsplejelov. Begrundelsen for dette er et ønske om at skabe større klarhed i regelgrundlaget og at bidrage til sagernes endelige afslutning, også hvor parterne undlader at medvirke. Hensynet til parternes faktiske mulighed for at kunne deltage, findes i stedet at skulle varetages gennem landsrettens tilrettelæggelse af sagens forløb, således at der ikke sker indkaldelse med udeblivelsesvirkning til følge, hvis det på forhånd er klart, at parten er afskåret fra at møde på det pågældende sted. Endvidere skal der altid foretages en vurdering af, hvorvidt de vanskeligheder eller omkostninger, som måtte være forbundet med partens fremmøde, står i et rimeligt forhold til betydning af sagen og af partens personlige tilstedeværelse. Finder landsretten det nødvendigt, at parten giver møde uden for det sted, hvor vedkommende bor eller opholder sig, skal det desuden overvejes på forhånd, om udgifterne til transport og ophold bør afholdes af det offentlige, henset til den pågældende parts økonomiske forhold. Med dette formål for øje foreslår kommissionen som nævnt, at der opretholdes en hjemmel til at lade det offentlige påtage sig sådanne udgifter, ligesom der også i tilfælde af fri proces foreslås adgang hertil.

I forbindelse med forslaget om, at reglerne for udeblivelse i civile sager indrettes i lighed med de danske regler på området, foreslås der som nævnt ovenfor i pkt. 1.3.8. indført samme bestemmelse som i Danmark, hvorefter indstævnte anses for at have påstået dommen stadfæstet, hvis vedkommende efter at have fået ankestævningen forkyndt ikke møder eller svarer rettidigt i sagen.

For kriminalsagers vedkommende foreslår kommissionen en sondring mellem ankesager, der henholdsvis omfatter og ikke omfatter beviserne for tiltaltes skyld. Omfatter anken ikke skyldspørgsmålet, foreslås det således som nævnt under pkt. 1.3.11., at sagen skal kunne fremmes, selvom tiltalte udebliver. Ved anke, der omfatter skyldspørgsmålet, foreslås det som omtalt sammesteds, at landsretten, hvis det kun er tiltalte, der har anket, skal kunne afvise anken, hvis tiltalte udebliver, og sagen ikke med nytte skønnes at kunne fremmes i tiltaltes fravær. En tilsvarende streng praksis som i Danmark, hvor sagen i sådanne tilfælde altid afvises, lægges der dog som nævnt ikke op til. I øvrigt foreslås reglerne for sagens fremme i tiltaltes fravær i 1. instans at skulle være gældende også ved landsretten. Indholdet af disse regler er nærmere beskrevet i afsnit X, kap. 11.2.4., om kriminalsager, hvortil der henvises.

1.3.13. Reglerne i øvrigt for appelsagers behandling

Når bortses fra de forslag, der er fremsat i det forudgående, forudsættes behandlingen i 2. instans af såvel civile sager som kriminalsager at skulle foregå i overensstemmelse med de for behandlingen i 1. instans gældende regler og principper. De synspunkter og forslag, som kommissionen er fremkommet med i afsnit IX, kap. 2.2., og afsnit X, kap. 11.2., om henholdsvis civile sagers og kriminalsagers behandling tager således også i vidt omfang sigte på sagsbehandling i 2. instans.

1.3.14. Særligt om reglerne for behandlingen ved Højesteret

Som omtalt under beskrivelsen af den gældende ordning behandles grønlandske sager ved Højesteret i overensstemmelse med den danske retsplejelovs regler, når først sagen er indbragt. Kommissionen har som et naturligt led i reformovervejelserne foretaget en vurdering af, hvorvidt dette fortsat bør være tilfældet, eller om der bør indføres en særlig ordning for Højesterets virksomhed i relation til Grønland. Formålet skulle i givet fald være at tilgodese de forskelle, der gør sig gældende mellem den grønlandske og danske retsplejeordning og mellem Grønland og Danmark i øvrigt. Henset til Højesterets særlige stilling inden for såvel den grønlandske som danske retsplejeordning er det dog efter en samlet vurdering kommissionens opfattelse, at der ikke er tilstrækkeligt behov eller grundlag for at gøre afvigelse fra de regler, som kendetegner procesordningen ved rigets øverste domstol.

Kommissionen foreslår således, at sagsbehandlingen ved Højesteret som hidtil skal foregå i overensstemmelse med reglerne i den danske retsplejelov, når sagen først er indbragt i medfør af den grønlandske retsplejelovs bestemmelser. Det forudsættes samtidig, at Højesteret i fornødent omfang tager hensyn til sin stilling som en del af den særegne grønlandske retsplejeordning og således bl.a. lægger både grønlandsk og dansk til grund som retssprog. For at tydeliggøre dette foreslås en præcisering af lovteksten, så det udtrykkeligt fremgår, at reglerne i den danske retsplejelov finder anvendelse med de ændringer, som følger af forholdets natur.

Kapitel 2. Genoptagelse

2.1. Den gældende ordning for civile sager

Efter den gældende ordning kan der i henhold til kapitel 3, § 10, stk. 4, ske genoptagelse af en sag, som er pådømt, uden at den lovligt tilsagte sagsøger har givet møde. Forudsætningen for genoptagelse er, at sagsøger under godtgørelse af lovligt forfald fremsætter anmodning herom snarest muligt efter at være blevet i stand til at møde, dog senest 1 år efter afgørelsen. Denne ordning gælder i henhold til retsplejelovens kapitel 6, § 9, også i 2. instans.

Endvidere kan den sagsøgte, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kræve sagen genoptaget inden 4 uger fra dommens forkyndelse, eller undtagelsesvis senere, men inden 1 år efter dommen, jf. retsplejelovens kapitel 3, § 11, stk. 2. Også denne bestemmelse gælder i henhold til kapitel 6, § 9, i 2. instans.

Når bortses herfra kan en civil sag ikke genoptages. I modsætning til ordningen efter den danske retsplejelovs § 399, stk. 1, gælder der således ingen adgang til ekstraordinær genoptagelse af en sag, der er pådømt af Højesteret, ligesom der heller ikke gælder regler for ekstraordinær adgang til appel som efter den danske retsplejelovs § 399, stk. 2.

2.2. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende civile sager

Indholdet af kommissionens forslag til regler for genoptagelse i tilfælde af udeblivelse i civile sager er omtalt under henholdsvis afsnit IX, kap. 2.2.14, og i afsnit XI, kap. 1.3.12., hvortil der henvises. Forslagene går i hovedsagen ud på at opretholde genoptagelsesadgangen for den sagsøgte, der i 1. instans er dømt som udebleven eller uden at have svaret, men at afskaffe ordningen for pådømmelse af sager, hvor den lovligt tilsagte sagsøger er udeblevet, således at sådanne sager i stedet afvises af retten. For 2. instansens vedkommende foreslås det at ændre den gældende ordning således, at anken i tilfælde af appellantens udeblivelse afvises og i tilfælde af appelindstævntes udeblivelse afgøres i realiteten, uden mulighed for genoptagelse. En adgang til fornyet behandling af sagen foreslås herefter kun at skulle gælde i de tilfælde, hvor en rettidig anke er afvist eller hævet, og hvor appellanten inden 2 uger fra denne afgørelse indgiver fornyet ankestævning til landsretten.

Kommissionen foreslår i øvrigt, at der indføres en bestemmelse, der svarer til den danske retsplejelovs § 399, stk. 1, hvorefter Højesteret undtagelsesvist kan tillade genoptagelse af en af Højesteret tidligere pådømt sag, når *1)* det må anses for overvejende sandsynligt, at sagen uden ansøgerens fejl har været urigtigt oplyst, og sagen efter en genoptagelse vil få et væsentlig forskelligt resultat, *og 2)* det må anses for givet, at ansøgeren kun ad denne vej vil kunne undgå eller oprette et for denne indgribende tab, *og 3)* omstændighederne i øvrigt i høj grad taler for en genoptagelse.

Som nævnt i kap. 1.3.6. ovenfor, foreslås under samme betingelser indført adgang til, at Højesteret efter appelfristens udløb kan tillade ekstraordinær appel til Grønlands Landsret af en af kredsretten eller Retten i Grønland truffet afgørelse, samt ekstraordinær appel til Højesteret af en af Grønlands Landsret truffet afgørelse, forudsat at mulighederne for at opnå tilladelse fra Procesbevillingsnævnet er udtømte, jf. herved den tilsvarende ordning efter den danske retsplejelovs § 399, stk. 2.

2.3. Den gældende ordning for kriminalsager

De gældende regler for genoptagelse af kriminalsager står anført i kapitel 6, §§ 23-29. Det fremgår heraf, at spørgsmålet om genoptagelse afgøres af landsdommeren, hvis afvisning af at genoptage sagen dog kan indbringes for Den Særlige Klageret i Danmark.

Indholdet af de grunde, som kan medføre genoptagelse af sagen, svarer til ordningen i Danmark, jf. herved kapitel 6, §§ 24-25, og den danske retsplejelovs §§ 976-977.

2.4. Kommissionens overvejelser og forslag vedrørende kriminalsager

Af habilitetsmæssige grunde bør der efter kommissionens opfattelse ikke længere gælde en ordning, hvorefter landsdommeren ved Grønlands Landsret træffer afgørelse i spørgsmål om genoptagelse af pådømte kriminalsager.

I stedet foreslås det, at spørgsmålet om genoptagelse af sådanne sager ligesom i Danmark skal henhøre under Den Særlige Klageret, der som nævnt under beskrivelsen af den gældende ordning også i dag indgår som en del af den grønlandske ordning, men kun som klageinstans for landsdommerens afslag på genoptagelse.

Forslaget om at lade Den Særlige Klageret forestå behandlingen af genoptagelsessagerne er begrundet i et ønske om at lade sagerne behandle af et uafhængigt og uvildigt organ, der er i besiddelse af en særlig ekspertise på området. Disse hensyn er varetaget ved Den Særlige Klageret derved, at retten i sager om genoptagelse af kriminalsager består af de 3 faste dommermedlemmer – en højesteretsdommer som formand, en landsdommer og en byretsdommer – samt to yderligere personer, hvoraf den ene skal være advokat, mens den anden skal være universitetslærer i retsvidenskab eller anden jurist med særlig videnskabelig uddannelse, jf. den danske retsplejelovs § 1 a, stk. 4. Et tilsvarende eller lignende organ ses ikke at kunne etableres i Grønland uden at måtte inddrage landsdommeren, hvilket som nævnt findes betænkeligt af habilitetsmæssige grunde. Samme betænkeligheder ville også ofte kunne gøre sig gældende for de øvrige medlemmer, som kunne komme på tale for en klageretslignende institution i Grønland. Hertil kommer, at det meget begrænsede antal sager, som en grønlandsk klageret skulle beskæftige sig med, i sig selv kan modvirke oparbejdelsen af den ønskede ekspertise. Samlet er det således kommissionens opfattelse, at opgaverne mest hensigtsmæssigt placeres under Den Særlige Klageret i Danmark.

For at sikre kendskabet til de særlige grønlandske forhold i forbindelse med klagerettens behandling af genoptagelsessager foreslås det i lighed med ordningen for Procesbevillingsnævnet, at landsdommeren skal afgive en udtalelse i sagen. Som følge heraf og for at bevare en modtager-adresse i Grønland, hvortil ansøgningen kan sendes, foreslås ansøgninger om genoptagelse ligesom i dag at skulle indgives til landsdommeren. Ansøgningen forslås dog også at kunne indgives direkte til Den Særlige Klageret, der i så fald skal indhente landsdommerens udtalelse.

Betingelserne for at kunne tillade genoptagelse foreslås opretholdt, således at ordningen på dette punkt er i fortsat overensstemmelse Grønland og Danmark imellem.

Som det fremgår af kap. 1.3.7. ovenfor foreslås indført en bestemmelse, hvorefter tiltaltes anke kan afvises, hvis ankemeddelelse på grund af tiltaltes forhold ikke på sædvanlig måde har kunnet forkyndes for denne. Vedrørende ankesager, der omfatter bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, foreslås som nævnt i kap. 1.3.11. og 1.3.12. ovenfor endvidere indført en regel, hvorefter landsretten, hvis det kun er tiltalte, der har anket, kan afvise anken, hvis tiltalte ikke møder, og sagen ikke med nytte findes at kunne fremmes i tiltaltes fravær – herunder også, hvis indkaldelse til retsmødet som følge af tiltaltes forhold ikke på sædvanlig måde har kunnet forkyndes for denne. Kommissionen foreslår for disse tilfældes vedkommende, at landsretten skal kunne tillade genoptagelse af sagen efter tiltaltes anmodning, hvis tiltalte godtgør, at udeblivelsen eller den manglende mulighed for sædvanlig forkyndelse beror på forhold, der ikke kan tilregnes tiltalte. Nægtes genoptagelse, foreslås spørgsmålet at kunne indbringes for Den Særlige Klageret efter reglerne om kære. Forslagene svarer til ordningen efter den danske retsplejelovs § 987, stk. 3 og 4.

Kapitel 3. Grafiske oversigter

I oversigterne nedenfor vises dels den nuværende domstolsordning i Grønland, dels den fremtidige ordning, som kommissionens forslag indebærer. De stiplede pile vedrører behandlingen af genoptagelsesanmodninger.

Oversigt 1

Det nuværende domstolssystem i Grønland

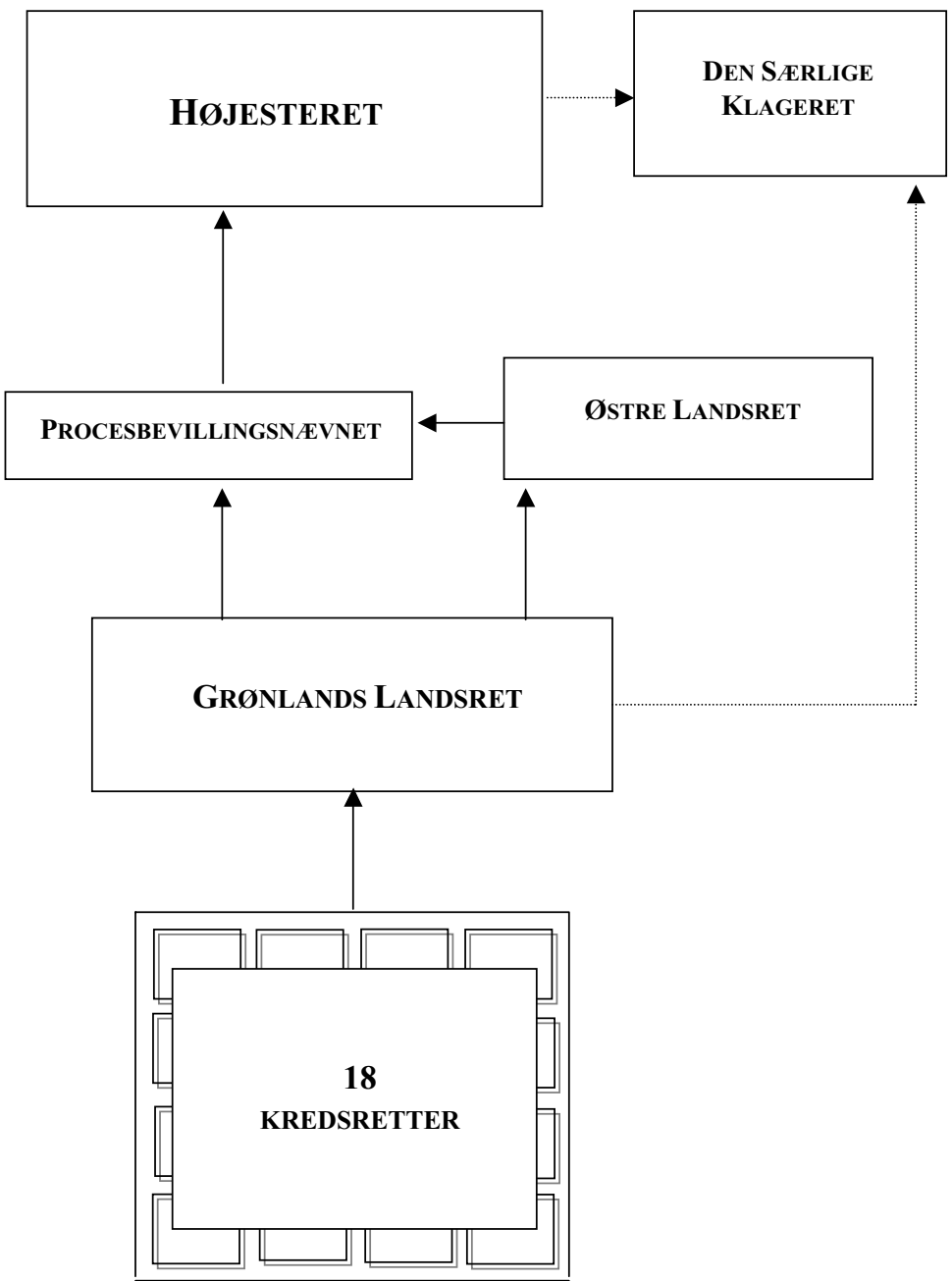

Oversigt 2

Domstolssystemet efter kommissionens forslag

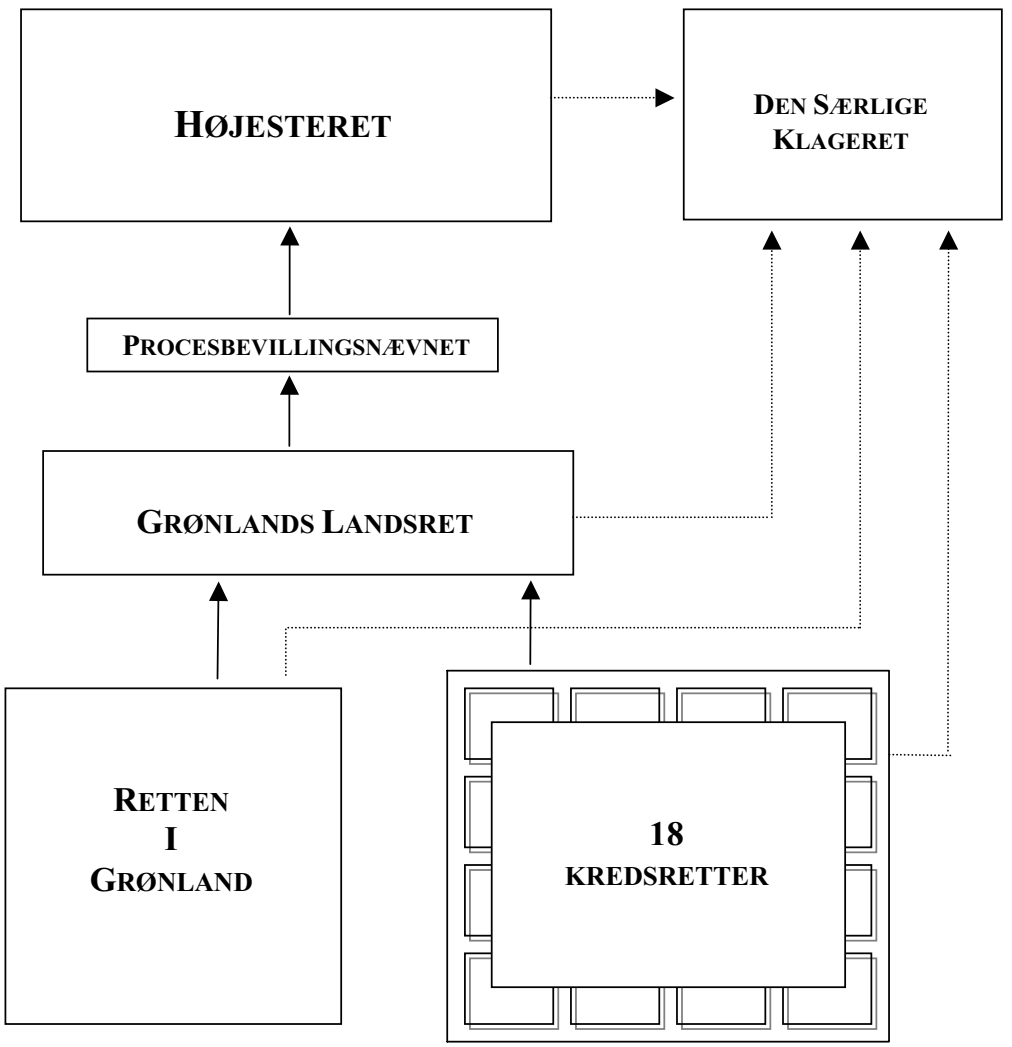

Kapitel 4. Fuldbyrdelse (fogedsager)

4.1. Indledning

Reglerne om tvangsfuldbyrdelse, også kaldet fogedret, handler om, hvorledes krav, som er fastslået på en særlig måde, f.eks. ved dom, kan gennemtvinges, hvis de ikke opfyldes frivilligt. Den, som har en ret, må kun i stærkt begrænset omfang selv tage sig til rette, da der ellers vil være tale om ulovlig selvtægt. En pengekreditor, som samtidig skylder penge til debitor kan dog sikre sig fyldestgørelse gennem modregning. Bortset herfra må krav gennemtvinges for borgerne af det offentlige. Denne opgave ligger hos fogederne.

Tvangsfuldbyrdelsen hos fogederne består i, at den enkelte kreditor varetager sin egen sag. I modsætning hertil medfører konkursbehandling et samlet opgør med en skyldners kreditorer.

I mangel af et fuldbyrdelsesgrundlag er det undertiden muligt at anvende foreløbige retsmidler, nemlig arrest for penge og fogedforbud til sikring af, at undladelsespligter overholdes. Disse to retsmidler er foreløbige derved, at de skal følges op af en almindelig retssag til konstatering af, om arresten eller fogedforbudet er lovligt. Disse foreløbige retsmidler findes ikke i dag i Grønland.

Der har været nedsat en arbejdsgruppe under kommissionen, der har udarbejdet forslag til ændring af reglerne om behandlingen af fogedsager. Arbejdsgruppen har bestået af repræsentanter for Grønlands Landsret, Politimesteren i Grønland, Rigsombudsmanden i Grønland, Skattedirektoratet, De Grønlandske Kommuners Landsforening og advokaterne i Grønland. Arbejdsgruppen har holdt en række møder og har herunder udarbejdet udkast til lovregler om tvangssalg, brugeligt pant mv. Dette udkast har dannet grundlag for kommissionens overvejelser.

4.2. De gældende regler og deres baggrund

4.2.1. Før retsplejeloven

Før retsplejeloven trådte i kraft i 1951, fandtes der ikke i den grønlandske lovgivning nogen almindelig regel om inddrivelse af fordringsrettigheder.

I bestemmelserne om offentlige lån, regulativet om underholdsbidrag til børn født uden for ægteskabet, samt i retsplejeanordningen § 23 for så vidt angår erstatning, var der regler om, at man for disse krav kunne tilbageholde i vederlag for indhandling til handelsmonopolet, samt i lønindtægter fra private og offentlige arbejdsgivere. Der fandtes derimod ingen bestemmelser om inddrivelse af private fordringer, der hidrørte fra aftaler.

Den juridiske ekspedition skrev i sin betænkning fra 1950, at grundlaget for den grønlandske ordning var, at en grønlandsk skyldner normalt ikke vil råde over ejendele udover, hvad der er

omfattet af udtagelsesretten, og at denne som følge af afsætningens monopolisering praktisk taget var ude af stand til at skaffe sig ukontrollable indtægter af betydning.

4.2.2. Retsplejereformen af 1951

Ved retsplejeloven af 1951 blev det bestemt i kapitel 7, § 1, at politiet og kommunefogeden på begæring er pligtige at yde bistand ved inddrivelse af tilgodehavender på grundlag af de fundamenter, der var nævnt samme sted. Man fandt det dengang ikke praktisk muligt at pålægge kredsdommerne at medvirke direkte ved tvangsfuldbyrdelsen. Det blev politiet, som varetog opgaven som inddrivelsesmyndighed. Årsagen til, at det blev politiets opgave at forestå tvangsfuldbyrdelsen, må ses i lyset af retternes daværende svage administrative udbygning, og at fogeden i vidt omfang har en udøvende og ikke en dømmende funktion.

De redskaber, politiet havde, var reguleret summarisk, men svarede stort set til de, der anvendes i dag. Der kunne således foretages indsættelse i rede penge eller forfaldne fordringer, udlæg og bortsalg, samt tilbageholdelse af en tredjedel af løn og andet vederlag. Endvidere havde politiet ret til at indsætte en rettighedshaver i besiddelse af bestemte ting samt fast ejendom, når den var pantsat til sikkerhed for offentligt lån.

Der var bestemmelse om trangsbeneficium, således at der skulle efterlades, hvad var nødvendigt for husstandens "nødtørftige underhold".

Politiet skulle indbringe sagen for kredsretten, hvis en af parterne eller tredjemand gjorde indsigelse.

4.2.3. Tvangsfuldbyrdelsesreformen i 1982

Efter 1951 steg den økonomiske aktivitet på alle områder, og der udviklede sig et privat næringsliv såvel som et privat lånemarked. Politiet blev efterhånden anmodet om at inddrive tilgodehavender af mange forskellige slags, ligesom der på familierettens og socialforsorgens område fremkom helt nye typer af konflikter, specielt stridigheder om børn, som det offentlige ikke tidligere var indblandet i. Den stigende sagsmængde gjorde det svært for politiet at overkomme fogedopgaven, og de sparsomme regler gav ikke tilstrækkelig vejledning om de mange forskelligartede problemer.

Tvangsinddrivelsessystemet var derfor blevet utidssvarende, hvorfor der ved lov nr. 684 af 21. december 1982, blev indsat et helt ny kapitel 7 i retsplejeloven, der stort set svarede til de bestemmelser, der er gældende i dag.

Et af hovedspørgsmålene ved reformovervejelserne var, om fogedopgaverne principielt skulle høre under politiet. Man fandt, at inddrivelse overvejende er en administrativ opgave, som derfor ikke nødvendigvis hørte under domstolene, hvis egentlige opgave er at afgøre tvister. Opgavernes placering måtte derfor løses ud fra praktiske og organisatoriske overvejelser.

På denne baggrund besluttede man at dele fogedvirksomheden mellem politiet og de kommunale pantefogeder. Samtlige civile krav, der kunne inddrives ved løntilbageholdelse, altså hovedparten af de offentlige krav og krav på underholdsbidrag skulle administreres af kommunerne. Inddrivelsen i øvrigt forblev hos politiet, der således havde ansvar for inddrivelse af almindelige private og civile krav, og krav der udsprang af en kriminalsag. Man lagde i øvrigt vægt på, at politiet dermed fortsat havde ansvaret for inddrivelse af sådanne krav, hvor der i sidste ende kunne blive tale om anvendelse af magt.

Efter retsplejelovens kapitel 7, § 19, stk. 1, er fogedmyndigheden hos politiet og pantefogeder, der er beskikket af kommunalbestyrelsen. Forretningernes fordeling mellem dem er fastlagt i bekendtgørelse nr. 90 af 1. marts 1983. Tvangsfuldbyrdelse af krav, der er nævnt i retsplejelovens kapitel 7 § 1, stk. 2, foretages af pantefogederne. Det drejer sig hovedsageligt om offentlige krav eller krav, som det offentlige har interesse i bliver fyldestgjort. Al anden tvangsfuldbyrdelse foretages af politiet som fogedmyndighed. Det drejer sig hovedsageligt om privates krav på penge og andre krav end pengekrav, kapitel 7, §§ 15-18.

I Grønland er inddrivelsen af private krav henlagt til politiet. Ved indsigelse mod tvangsfuldbyrdelsen indbringer fogeden sagen for kredsretten, medmindre indsigelsen umiddelbart kan afvises. Fogeden foretager i så fald ikke nogen fogedforretning, før kredsretten har behandlet sagen. På denne måde er forbindelsesledet mellem fogedforretningen og domstolenes virksomhed bevaret.

4.2.4. Senere lovændringer

I 1996 vedtog Landstinget lov nr. 3 af 2. maj 1996, om inddrivelse og forebyggelse af restancer til det offentlige. Ifølge inddrivelsesloven kan en lang række offentlige krav tvangsfuldbyrdes efter retsplejelovens kapitel 7, på samme måde som omfattet af kapitel 7, § 1, stk. 2, jf. stk. 3.

Forud for Landstingets udarbejdelse af forslag til inddrivelsesloven, blev der indhentet en udtalelse fra Justitsministeriet, der i brev af 1. december 1994 til Grønlands hjemmestyres Skattedirektorat udtalte, at "der efter Justitsministeriets opfattelse ikke efter hjemmestyreordningen er noget til hinder for, at der ved landstingslov – inden for et sagsområde, som efter hjemmestyreloven henhører under hjemmestyret – som et accessorium til den materielle regulering fastsættes, at inddrivelse af offentlige krav, omfattet af landstingsloven, sker ved lønindeholdelse efter reglerne i den grønlandske retsplejelov."

For at undgå tvivl om hjemmestyrets lovgivningskompetence på inddrivelsesområdet, og da retsplejeloven efter hjemmestyreordningen er et rigsanliggende, blev den grønlandske retsplejelov ændret ved lov nr. 476 af 12. juni 1996 ved indføjelse af nye bestemmelser i kapitel 7, §§ 1, stk. 3, 12, stk. 1, 1. pkt. og 23 a. Det fremgår af ændringslovens bemærkninger, at hjemmestyret "udtrykkeligt bemyndiges til at fastsætte de regler, der er indeholdt i forslag til landstingslov af 3. oktober 1995" (forslag til landstingslov om inddrivelse).

Det fremgår af forarbejderne, at man ikke ville foregribe Den Grønlandske Retsvæsenskommissions mere generelle overvejelser vedrørende placering af fogedmyndigheden og lovgivningskompetencen på tvangsfuldbyrdelsesområdet. Man ville blot gøre det muligt for hjemmestyret at foretage de nødvendige forbedringer af muligheder for inddrivelse af offentlige krav. Det fremgår af bemærkningerne til § 23 a, at det endvidere var forudsat, at hjemmestyret ikke havde kompetence til generelt at fastsætte regler af retsplejemæssig (fogedretlig) karakter mv. for offentlige krav.

Bortset fra lov nr. 476 af 12. juni 1996 er der alene sket mindre ændringer siden tvangsfuldbyrdelsesreformen i 1982.

4.2.5. Gældende ret

Fogedopgaverne er i Grønland delt mellem politiet og pantefogeder. Pantefogederne beskikkes af kommunalbestyrelserne og inddriver kommunale krav og hjemmestyrets krav. Der henvises nærmere til omtalen ovenfor i pkt. 4.2.3.

Tvangsfuldbyrdelse af private krav kan ske på grundlag af domme og andre retsafgørelser, som er afsagt eller truffet af grønlandske eller danske domstole eller af andre myndigheder, hvis afgørelse efter lovgivningen kan tvangsfuldbyrdes, og forlig indgået for de samme myndigheder. Forlig indgået under vilkårsforhandling i henhold til lov for Grønland om ægteskabs indgåelse og opløsning kan også fuldbyrdes, hvilket pantebreve på visse betingelser også kan. Herudover kan landsdommeren godkende, at andre krav, der i Danmark kan gøres til genstand for tvangsfuldbyrdelse, kan inddrives i Grønland. Landsdommerens kompetence er således afledt af den danske retsplejelov. Der er endvidere bestemmelser om fuldbyrdelsesfrister, dvs. bestemmelser om, hvor hurtigt et krav kan indgives til fogeden med henblik på tvangsfuldbyrdelse.

Tvangsfuldbyrdelse af private pengekrav sker ved foretagelse af udlæg i skyldnerens formue. Dette kan ske ved, at fogeden indsætter kreditor i rådigheden over skyldnerens penge eller tilgodehavender, herunder forfalden arbejdsløn, eller foretager udlæg i skyldnerens faste ejendom eller løsøre mv. Dog må der ikke fratages skyldneren midler, der skønnes at være nødvendige til opretholdelse af en beskeden levefod for skyldneren og skyldnerens husstand. Fogeden kan ved udlæg i løsøre bestemme, at det udlagte ikke må fratages skyldneren, så længe denne overholder en afdragsordning, der er fastsat af fogeden og tiltrådt af skyldneren. En tilsvarende bestemmelse gælder med hensyn til udlæg i fast ejendom, der tjener til bolig for skyldneren eller skyldnerens husstand, dog ikke ved udlæg på grundlag af pantebreve med pant i det udlagte.

En lang række offentlige krav kan endvidere tvangsfuldbyrdes. Der er tale om regler svarende til de danske om krav, som kan inddrives på grundlag af en udpantningsret. Tvangsfuldbyrdelse kan som ved private krav ske ved udlæg, men herudover kan tvangsfuldbyrdelsen ske ved tilbageholdelse i udbetaling af penge, der tilkommer skyldneren, herunder i udbetaling af arbejdsløn og af tilgodehavende for salg af produkter. Der kan i intet tilfælde ske en tilbage-

holdelse af mere end en tredjedel af det, der tilkommer skyldneren, efter at kildeskat er fradraget.

Retsplejeloven indeholder endvidere bestemmelser om tvangsfuldbyrdelse af andet end pengekrav. De fleste af disse fogedforretninger er umiddelbare fogedforretninger, hvorved forstås, at tvangsfuldbyrdelsen ikke sker på grundlag af en dom eller et andet tvangsfuldbyrdelsesgrundlag. Fogeden kan således bl.a. gennemtvinge, at en person permanent forlader en fast ejendom eller udleverer bestemte ting. Krav vedrørende børn kan tvangsfuldbyrdes. Fogeden kan på visse betingelser udsætte lejere af det lejede, når et lejemål ophæves på grund af forsinket betaling af lejen.

Gennemføres tvangsfuldbyrdelsen af andre end politiet, er politiet på forlangende pligtig at yde fogeden den fornødne bistand. Skyldneren skal give fogeden de nødvendige oplysninger om sine økonomiske forhold. Skyldneren har ret til at påvise de aktiver, i hvilke udlæg skal foretages. Er de påviste genstande ikke egnede til udlæg for det skyldige beløb, kan fogeden undersøge skyldnerens bolig og person for sådanne genstande.

Politiet eller pantefogeden skal indbringe sagen for kredsretten, hvis en part eller en tredjemand fremsætter indsigelse mod tvangsfuldbyrdelsen, medmindre indsigelsen umiddelbart kan afvises.

Endelig indeholder retsplejeloven bemyndigelser til justitsministeren til administrativt at fastsætte bestemmelser om tvangssalg og foreløbige retsmidler. Bemyndigelserne er kun udnyttet for så vidt angår tvangssalg af fast ejendom. Det er som følge heraf ikke i dag muligt af foretage arrest eller nedlægge fogedforbud i Grønland.

Der er ikke i Grønland regler om brugeligt pant.

De nuværende regler om afvikling af et tvangssalg over fast ejendom, registrerede skibe og luftfartøjer findes i bekendtgørelse nr. 201 af 3. maj 1978 om tvangssalg af fast ejendom mv. Bekendtgørelsen giver landsdommeren mulighed for at bestemme salgsformen og vilkårene og herunder beslutte underhåndssalg.

Tvangssalg kan ske ved, at landsdommeren antager et bud, der er fremkommet underhånden, hvilket vil sige, at ejendommen sælges på "normal" måde efter sædvanlige salgsbestræbelser som f.eks. annoncering. Tvangssalg kan også ske ved en tvangsauktion. De to former for tvangssalg er ligestillede med hensyn til de deraf afledte retsvirkninger, herunder at hæftelser på ejendommen udover salgssummen bortfalder som hæftelser på ejendommen. Underhåndssalg af fast ejendom er den mest anvendte tvangssalgsform i de mindre byer, hvorimod bortsalg ved tvangsauktion efterhånden er blevet en hovedregel i de større byer. I sidstnævnte tilfælde vil et forsøg på underhåndssalg ofte betyde en unødvendig udsættelse af tvangssalget.

Bekendtgørelsen er ganske kortfattet og mangler bl.a. regler om særskilt/samlet og alternativ opråb, rettighedshavernes adgang til at kræve det til ejendommen hørende løsøre medtaget

under et tvangssalg og om, hvornår den, der har anmodet om tvangssalg, er forpligtet til at tilbagekalde sagen mv.

Der findes ikke regler om salg af løsøre, som der er foretaget udlæg i. I praksis forestår politiet som fogedmyndighed tvangssalg af løsøre enten ved auktion eller underhånden.

4.3. Kommissionens overvejelser og forslag

4.3.1. Indledning

Kommissionens overvejelser med hensyn til ændringer af de fogedretlige regler har navnlig koncentreret sig om 5 spørgsmål. For det første har kommissionen overvejet den fremtidige organisatoriske placering af fogedkompetencen. Dette spørgsmål er nærmere behandlet nedenfor i pkt. 4.3.2. Kommissionen har for det andet overvejet, hvilke tvangsfuldbyrdelsesgrundlag, som bør anerkendes umiddelbart i Grønland, og herunder om den nuværende procedure med få tvangsfuldbyrdelsesgrundlag suppleret af en forelæggelsesprocedure hos landsdommeren bør opretholdes. Dette spørgsmål er nærmere behandlet nedenfor i pkt. 4.3.3. Kommissionen har for det tredje overvejet de fremtidige sagsbehandlingsregler for fogedsager, da det findes utilfredsstillende, at fogederne på en række punkter er henvist til bruge principper fra den danske retsplejelov i mangel af regler i den grønlandske retsplejelov. Disse spørgsmål er nærmere behandlet nedenfor i pkt. 4.3.4.-4.3.11. Kommissionen har for det fjerde overvejet, om arrest og fogedforbud samt bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv. burde indføres i Grønland og hvorledes reglerne i bekræftende fald burde udformes. Disse spørgsmål er nærmere behandlet nedenfor i pkt. 4.3.13.-4.3.15. Endelig har kommissionen overvejet en reform af reglerne for brugeligt pant og tvangssalg, jf. nærmere nedenfor i pkt. 4.3.16. og 4.3.17. Herudover er der sket mindre ændringer af reglerne om udlæg.

4.3.2. Fogedmyndigheden

I dag varetages fogedopgaverne som nævnt af politiet og pantefogederne. Pantefogederne beskikkes af kommunalbestyrelserne og inddriver kommunale krav og hjemmestyrets krav, og politiet varetager de øvrige fogedsager, jf. bekendtgørelse nr. 90 af 1. marts 1983 om fogedmyndighederne i Grønland, § 1.

Kommissionen har ikke fundet anledning til at foreslå ændringer i de kommunale pantefogeders funktion. De bør derfor fortsat skulle kunne forestå inddrivelsen af kommunale krav og hjemmestyrets krav. Eventuelle ændringer heri må efter kommissionens opfattelse bero på hjemmestyrets egne overvejelser.

Kommissionen finder, at fogedsager om inddrivelse af civile pengekrav bør overføres fra politiet til kredsretterne, da disse sager ikke har tilknytning til normale politiopgaver. Civil tvangsfuldbyrdelse er efter sin karakter en judiciel funktion, som hører naturligt hjemme hos domstolene. Kredsretten får således til opgave både at fastslå et krav ved dom og efterfølgende fuldbyrde dommen. Dette vil muliggøre indførelsen af en inkassoproces i Grønland, hvor

de to opgaver slås sammen. Ved mange ubestridte krav vil det for såvel kreditorerne som skyldnerne være fordele ved en samlet behandling af sagen ved kredsretten. Kredsretterne er i dag egnede til at overtage de fogedretlige opgaver og vil i fremtiden også kunne varetage flere opgaver end i dag.

Ved tvangsfuldbyrdelse af andre krav end pengekrav, navnlig ind- og udsættelsesforretninger vedrørende f.eks. lejemål, vil politiet ofte alligevel skulle være til stede for at sikre den fysiske magtanvendelse, der efter omstændighederne kan være nødvendig. Politiets varetagelse af disse opgaver har ikke i den almindelige offentlighed givet anledning til kritik, og kommissionen finder heller ikke, at en fortsat henlæggelse af opgaven til politiet kan give anledning til kritik. I denne forbindelse bemærkes, at det følger af § 607, stk. 1, at hvis nogen af parterne eller en tredjemand har indsigelse mod tvangsfuldbyrdelsen, som ikke umiddelbart kan afvises, skal fogeden nægte at efterkomme begæringen og indbringe sagen for kredsretten. For at undgå uafklarede tvister om, hvornår en indsigelse er så ubegrundet, at den kan afvises umiddelbart, og for ikke at muliggøre sabotage af tvangsfuldbyrdelsen, f.eks. i fogedsager om børn, foreslås det, at politiet (og de kommunale pantefogeder) kan gennemføre fuldbyrdelsen, hvis indsigelsen umiddelbart kan afvises, men at sagen alligevel skal indbringes for kredsretten. Kommissionen finder, at hensynene til den civile tvangsfuldbyrdelses judicielle karakter herved sikres i tilstrækkeligt omfang.

Tvangsfuldbyrdelse af bøder og konfiskationskrav har naturlig sammenhæng med de egentlige politiopgaver, og regnskabet for idømte og vedtagne bøder og betalingen heraf føres af politiet. Praktiske hensyn taler derfor med stor vægt for, at politiet fortsat som foged skal kunne inddrive disse krav. Politiets varetagelse af disse opgaver har ikke i den almindelige offentlighed givet anledning til kritik. Kommissionen foreslår derfor af de samme grunde som ovenfor anført med hensyn til tvangsfuldbyrdelse af andre krav end pengekrav, at politiet fortsat skal være fogedmyndighed for disse fogedsager.

Kommissionen finder, at arrest- og fogedforbudssager og sager om bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv. samt sager om brugeligt pant og tvangssalg af fast ejendom, registreret skib, registreret luftfartøj, fiskerirettigheder og værdipapirer, jf. § 2 i lov om værdipapirhandel, har en sådan juridisk karakter, at fogedkompetencen i disse sager bør tillægges Retten i Grønland.

For så vidt angår tvangssalg af løsøre foreslår kommissionen, at denne opgave overføres fra politiet til kredsretterne. Dette har sammenhæng med forslaget om, at inddrivelse af civile pengekrav også foreslås overført fra politiet til kredsretterne. Kredsretterne har således foretaget det udlæg, som nu skal danne grundlag for tvangssalget. Kredsretterne findes endvidere velegnede til at overtage denne opgave, som bedst vil kunne forestås lokalt.

Efter retsplejelovens kapitel 7, § 19, stk. 2, kan politimesteren meddele andre personer end polititjenestemænd bemyndigelse til at udføre de fogedforretninger, der skal udføres af politiet. Denne bestemmelse foreslås opretholdt. Herudover foreslås i afsnittet om domsmagten, at retssekretærer kan meddeles bemyndigelse til at udføre bl.a. de fogedforretninger, der ved

loven tillægges kredsretterne. De pågældende kan dog alene behandle fogedsager under forudsætning af, at der ikke er tvist mellem sagens parter. Det foreslås dog, at de pågældende herudover skal kunne bemyndiges til at træffe afgørelse i henhold til "fredningsreglen" og bestemme, at skyldneren skal fremstilles ved politiets foranstaltning mv.

4.3.3. Tvangsfuldbyrdelsesgrundlag

Tvangsfuldbyrdelsesgrundlagene fremgår af retsplejelovens kapitel 7, § 1, stk. 1. Efter kommissionens lovudkast foreslås alle de gældende grundlag for tvangsfuldbyrdelse, f.eks. domme, kendelser, beslutninger og pantebreve, bevaret.

Bestemmelsen medtager ikke alle de tvangsfuldbyrdelsesgrundlag, som fremgår af den danske retsplejelovs § 478, stk. 1. Landsdommeren kan derimod efter kapitel 7, § 1, stk. 4, godkende, at andre krav, der i Danmark kan gøres til genstand for tvangsfuldbyrdelse, kan inddrives i Grønland. Landsdommerens kompetence er således afledt af den danske retsplejelov. Kommissionen har derfor overvejet, om der i Grønland bør indføres de samme tvangsfuldbyrdelsesgrundlag, som gælder i Danmark, hvorved landsdommerens godkendelsesordning vil kunne afskaffes.

Såvel kreditor som debitor har en interesse i, at kreditor i de sager, hvor sagsøgte ikke har indsigelser mod kravet, billigst muligt kan opnå et grundlag for tvangsfuldbyrdelse af sit krav. Herved opnås også, at kredsretterne bebyrdes med færre sager. Det foreslås derfor at udforme regler om tvangsfuldbyrdelsesgrundlag således, at de giver mulighed for tvangsfuldbyrdelse uden dom, hvor der er en meget stor sandsynlighed for, at der ikke er indvendinger mod kravet. Samtidig må det sikres, at den, mod hvem kravet rettes, i de sjældne tilfælde, hvor der er indsigelser, har adgang til at få disse prøvet i kredsretten. I overensstemmelse hermed foreslås det, at udenretlige, skriftlige forlig skal kunne danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse, hvis forliget indeholder en udtrykkelig bestemmelse herom. Herved gøres skyldneren opmærksom på virkningen af at skrive under. På tilsvarende måde foreslås det, at gældsbreve skal kunne danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse, hvis gældsbrevet indeholder en udtrykkelig bestemmelse herom. Et gældsbrev er, som ordet bruges i lovgivningen, en ensidig, i hovedsagen ubetinget erklæring om at skylde en sum penge. Endelig foreslås det, at veksler og checks skal kunne danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse. Reglerne i § 596, stk. 1, om tvangsfuldbyrdelsesgrundlag vil herved i det væsentlige komme til at svare til danske retsplejelovs § 478, stk. 1.

Efter retsplejelovens kapitel 7, § 1, stk. 1, nr. 3, kan domme, kendelser og beslutninger afsagt eller truffet af danske domstole eller af andre danske myndigheder, hvis afgørelser kan tvangsfuldbyrdes i Danmark og forlig, indgået for de pågældende myndigheder, tvangsfuldbyrdes i Grønland. Bestemmelsen stammer i sin nuværende formulering fra tvangsfuldbyrdelsesreformen i 1982, men den oprindelige retsplejelov fra 1951 indeholdt også en særlig bestemmelse om domme eller forlig, der kan fuldbyrdes i "Danmark". Der er ikke i forarbejderne holdepunkter for, at bestemmelsen skal forstås således, at den ikke omfatter domme mv.

fra færøske domstole mv. For at tydeliggøre dette, foreslås det geografiske tilknytningsmoment ændret til "den øvrige del af riget".

Kommissionen foreslår endvidere, at der skal kunne foretages udlæg for krav, som er stiftet i den øvrige del af riget og som i henhold til den dér gældende lovgivning er tillagt udpantningsret. Efter dansk ret kan en række offentlige krav og enkelte private krav inddrives ved udlæg uden, at der skal foreligge en dom eller forlig mv. som udlægsgrundlag, jf. bl.a. retsplejelovens § 478, stk. 2. Disse krav har hidtil kunne inddrives med landsdommerens godkendelse, jf. retsplejelovens kapitel 7, § 1, stk. 4. Bestemmelsen sikrer, at skyldnere ikke kan vanskeliggøre inddrivelsen af denne gæld ved at flytte til Grønland.

Den gældende godkendelsesordning for landsdommeren, der kan forekomme utidssvarende, kan herefter afskaffes.

Kommissionen har overvejet, om der for domme bør gælde en fuldbyrdelsesfrist, der er kortere end ankefristen. I Danmark er fuldbyrdelsesfristen 14 dage, mens ankefristen er 4 uger. Fordelen herved er, at den, der har fået medhold i sit krav, hurtigere vil kunne få sin ret udøvet. Kommissionen har dog valgt at foreslå, at det gældende enklere system fortsat skal være gældende for Grønland, således at fuldbyrdelsesfristen og ankefristen er ens. Er der behov for en kortere fuldbyrdelsesfrist, vil det kunne bestemmes ved dommen. De gældende bestemmelser om fuldbyrdelsesfrister foreslås samlet og suppleret med udtrykkelige bestemmelser om fuldbyrdelsesfrist vedrørende navnlig offentlige krav og vedrørende forældremyndighed og samværsret. Bestemmelserne er endvidere tilpasset de foreslåede nye regler om appel.

4.3.4. Anmodning om tvangsfuldbyrdelse

Kommissionen har i afsnit IX, kap. 2.2.2., foreslået en væsentlig udbygning af de gældende regler om stedlig kompetence i civile sager. Som følge heraf foreslås den gældende bestemmelse i kapitel 7, § 20, om værneting for fogedsager tilpasset bestemmelserne om stedlig kompetence i civile sager. Bestemmelsen kommer herved til at svare til den danske retsplejelovs § 487, stk. 13. Reglerne om stedlig kompetence afgør kun, i hvilken retskreds anmodningen om tvangsfuldbyrdelse kan indgives. Af udkastets § 602, stk. 3, fremgår, at skyldneren kun kan tilsiges til at møde i anledning af en fogedforretning, hvis sagen foretages i den retskreds, hvor skyldneren har bopæl eller opholdssted, eller hvorfra han driver erhvervsmæssig virksomhed. Der henvises til omtalen nedenfor.

Kommissionen foreslår, at det lovfæstes, at en anmodning om en fogedforretning skal vedlægges de oplysninger, der er nødvendige til sagens behandling. Dette krav svarer til den danske retsplejelovs § 488, stk. 1, 1. pkt. Er en anmodning, f.eks. på grund af manglende bilag uegnet til at danne grundlag for en fogedretlig behandling, skal fogeden vejlede kreditor med hensyn til afhjælpning af manglerne, jf. § 605, stk. 5. Denne vejledningspligt gælder altså også de kommunale pantefogeder og politiet, når politiet er fogedmyndighed. Da der er en velbegrundet særlig tillid til oplysninger fra offentligt ejede boligselskaber og realkreditinsti-

tutter foreslås det, at krav herfra ved anmodning om udlæg i fast ejendom i henhold til et pantebrev, kan dokumenteres ved fremlæggelse af seneste, ubetalte opkrævning fra kreditor.

4.3.5. Fredningsregel

Den gældende retsplejelov indeholder ingen bestemmelser, som beskytter skyldnere mod – uden nytte – at skulle møde gentagne gange hos fogeden. Der er dog praksis for, at fogeden returnerer udlægsbegæringer til kreditor, hvis en kreditor inden for de sidste 6 måneder forgæves har søgt udlæg. Kommissionen foreslår, at der lovfæstes en fredningsregel svarende til den danske retsplejelovs § 490. Efter denne bestemmelse kan en kreditor, der ikke har fået tilstrækkeligt udlæg for sit krav, først efter 6 måneder anmode om ny udlægsforretning. Fogeden kan også afvise en anmodning om udlæg, hvis en anden kreditor inden for de sidste 6 måneder forgæves har søgt udlæg. Hvor særlige omstændigheder gør det rimeligt, f.eks. hvor der er rimelig grund til at antage, at skyldneren uanset den tidligere forgæves udlægsforretning nu ejer aktiver, kan reglen fraviges, jf. bestemmelsens stk. 2. Der henvises til § 601.

4.3.6. Parternes indkaldelse og tilstedeværelse

Kommissionen foreslår, at den gældende praksis med hensyn til parternes indkaldelse og tilstedeværelse lovfæstes således, at skyldneren som hovedregel skal have underretning om tid og sted for forretningen. Fogeden skal kunne undlade underretning, hvis dette findes ubetænkeligt, f.eks. fordi der er givet skyldneren meddelelse om en forretning på hans bopæl og der derefter fremkommer begæring om endnu et udlæg hos samme skyldner for et krav, som ikke kan give anledning til tvivl. Underretning foreslås endvidere at kunne undlades, hvis det må antages, at dette er nødvendigt af hensyn til fogedforretningens formål. Denne adgang til at undlade underretning af hensyn til fogedforretningens formål bør anvendes med varsomhed.

Fogeden skal kunne pålægge skyldneren at møde til fogedforretningen. Tilsigelsen vil i reglen ske til møde på fogedens kontor, men skyldneren kan også tilsiges til at møde andre steder, f.eks. på sin bopæl. Indkaldelsen skal indeholde oplysning om, at fogeden ved udeblivelse kan anvende vidnetvang, hvilket i praksis vil sige anholdelse med henblik på politifremstilling for fogeden. Det er en betingelse for, at reglerne om vidnetvang kan anvendes, at tilsigelsen er lovlig forkyndt, og det af fogeden fastsatte varsel er overholdt. Er det oplyst, at skyldneren har haft lovligt forfald, f.eks. pludselig sygdom, kan der ikke ske fremstilling mv. Er der mødt en befuldmægtiget for skyldneren, kan skyldneren kun fremstilles mv., hvis vedkommende har været tilsagt til personligt møde. Fogeden skal, forinden der træffes bestemmelse om fremstilling, omhyggeligt undersøge, om betingelserne herfor er i orden, og herunder inddrage de hensyn, som taler mod politifremstilling. Nogle af disse hensyn fremgår af udkastet til § 602, stk. 5, men det er ikke muligt at formulere en sådan bestemmelse udtømmende. Andre hensyn kan også tale mod politifremstilling, f.eks. bør fremstilling i almindelighed ikke ske, hvor der er en særlig grund til at foretage en fornyet indkaldelse af skyldneren, f.eks. fordi denne på en eller anden måde har reageret på den første indkaldelse ved at fremsende et afdrag på skylden eller ved i et brev at fremføre indsigelser mod kravet.

Formålet med at fremtvinge skyldnerens møde hos fogeden er at undersøge, om der er mulighed for tvangsfuldbyrdelse af kravet. Det foreslås derfor, at fogeden ikke bør bestemme fremstilling ved politiet, dersom det må anses for overvejende sandsynligt, at der ikke under forretningen kan opnås hel eller delvis dækning af kravet. En sådan antagelse kan bygge på skyldnerens udsagn og fogedens iagttagelser under tidligere fogedforretninger for andre krav. Også andre omstændigheder kan gøre det usandsynligt, at skyldneren ud over, hvad der omfattes af trangsbeneficiet, ejer noget, hvori udlæg kan gøres. Et indgreb i skyldnerens personlige frihed bør kun ske, hvor kreditor har en rimelig og betydelig interesse i at høre skyldnerens forklaring. Fremstilling ved politiet bør derfor i almindelighed ikke besluttes for meget små krav. Der henvises endvidere til omtalen af fredningsreglen i afsnit XI, kap. 4.3.5.

Der foreslås endvidere regler om situationer, hvor skyldneren ikke er en fysisk person, men et aktieselskab, en forening eller lignende, f.eks. en selvejende institution.

Kreditors tilstedeværelse under fogedretsmøder er som udgangspunkt ikke en betingelse for at gennemføre fogedsagen. Fogeden bestemmer dog i praksis, at kreditor skal møde, hvis det findes nødvendigt, at kreditor er til stede. Dette kan tænkes, f.eks. hvor der fremkommer indsigelser fra skyldneren, hvor der i øvrigt foreligger tvivlsspørgsmål, eller hvor skyldneren ventes frataget besiddelsen af løsøre.

Kommissionen finder ikke grundlag for at foreslå ændringer heri. Kommissionen lægger i den forbindelse vægt på, at mødepligt for kreditor vil besværliggøre sagsbehandlingen. Berammelsen af og afviklingen af møderne lettes, når kreditor ikke skal møde. Dette har særlig betydning i forhold til skyldnere, som er bygdebeboere.

Hvis kreditor har udtrykt ønske herom, bør kreditor dog underrettes om tidspunktet for mødet. Kommissionen finder det endvidere hensigtsmæssigt, at ikke professionelle brugere af fogedsystemet får tilsendt en grønlandsk– og dansksproget vejledning om fogedens behandling af sagen.

Der henvises supplerende til § 602.

4.3.7. Udlæg uden skyldnerens tilstedeværelse

Retsplejeloven indeholder ingen bestemmelser, som generelt afskærer muligheden for at gennemføre en fogedforretning på fogedens kontor uden skyldnerens tilstedeværelse. Det må antages, at fogedforretningen i denne situation kan gennemføres, hvis sagen er tilstrækkeligt oplyst. Det forudsættes herved, at skyldneren er blevet korrekt underrettet om fogedforretningen.

Efter den danske retsplejelovs § 495 kan fogedforretningen, hvis skyldner ikke møder, normalt ikke foretages på fogedens kontor. Dog kan der foretages udlæg i fast ejendom i henhold til pantebreve med pant heri. Før den danske fogedreform i 1976 var det hovedreglen, at fo-

gedforretningen kunne gennemføres, dog således, at fogeden kunne udsætte forretningen, hvis skyldnerens tilstedeværelse fandtes ønskeligt.

Kommissionen finder, at det i en række tilfælde forekommer unødigt formalistisk og fordyrende at insistere på at have enten "personen eller genstanden" ved hånden. Det foreslås derfor, at udlæg skal kunne foretages på kontoret uden skyldnerens tilstedeværelse, når der foreligger tilstrækkelige oplysninger om aktiver, som må antages at tilhøre skyldner og kunne gøres til genstand for udlæg for dennes gæld.

4.3.8. Skyldnerens rettigheder og pligter under udlægssagen

Efter den gældende retsplejelov skal skyldneren give oplysninger om sine økonomiske forhold. Bestemmelsen foreslås omformuleret således, at skyldneren skal give de oplysninger, som fogeden finder nødvendige til gennemførelse af tvangsfuldbyrdelsen. Bestemmelsen bør efter kommissionens opfattelse ikke fortolkes for snævert. Skyldneren har pligt til at konkretisere sine oplysninger således, at de i givet fald kan kontrolleres efterfølgende. Bestemmelsen gælder kun skyldneren. Tredjemand kan derimod om nødvendigt indkaldes for fogeden som vidne. Skyldnerens oplysningspligt skal vedrøre hele husstandens indtægter eller formue, da oplysninger herom kan have betydning for fastsættelsen af trangsbeneficiet, og for bedømmelsen af, om aktiver i hjemmet kan antages at tilhøre andre end skyldneren, og i øvrigt for vurderingen af hans evne til at opfylde en afdragsordning.

Kommissionen finder på baggrund af indgrebets karakter og den vurdering, som skal foretages med hensyn til, om vidnetvangen skal tages i anvendelse, at beslutning om anvendelse af vidnetvang for at få skyldneren til at opfylde sin oplysningspligt må træffes af en juridisk foged ved Retten i Grønland, hvis denne ret er fogedmyndighed for sagen, og ellers af en udnævnt kredsdommer. Politiet som fogedmyndighed og de kommunale pantefogeder må i disse tilfælde indbringe sagen for kredsretten.

Efter den gældende lov har skyldneren ret til at påvise de aktiver, i hvilke udlæg skal foretages. Er de påviste genstande ikke egnede til udlæg for det skyldige beløb, kan fogeden undersøge skyldnerens bolig og person for sådanne genstande. Kommissionen foreslår bestemmelsen præciseret og udbygget.

Som det fremgår har kreditor normalt ikke mødepligt, og i visse tilfælde kan fogedforretningen gennemføres uden skyldneres tilstedeværelse. Det foreslås derfor, at fogeden skal underrette parter, som ikke har været til stede under fogedforretningen, om det passerede.

Efter de gældende regler vejleder kredsdommeren i civile sager parter, der ikke er repræsenteret ved advokat, om deres retsstilling. Vejledningspligten foreslås videreført. Der er fast praksis for, at fogeden i fornødent omfang vejleder parter, der møder uden advokat, om deres retsstilling. Vejledningen er af objektivt indhold og omfatter kun de retsregler, som under de foreliggende forhold kan komme i betragtning. Fogeden kan gøre skyldneren opmærksom på eventuelle mulige indsigelser mod udlægsgrundlaget, men dette har normalt ikke betydning,

når udlægsgrundlaget er en dom. Vejledningen omfatter endvidere de fogedretlige regler, herunder retten til at påvise genstande for udlæg, reglerne om trangsbeneficiet og muligheden for at fastsætte en afdragsordning.

Kommissionen finder, at fogeden bør have den samme vejlednings- og bistandspligt i fogedsager som kredsretten har i civile sager. Vejledningen skal således have et sådant omfang, at parterne i almindelighed sættes i stand til – som kreditor eller som skyldner – at føre sagen uden bistand fra advokat eller rettergangsfuldmægtig. Der henvises supplerende til § 605, stk. 5.

4.3.9. Udsættelse af fogedsager

Den gældende lov indeholder ikke bestemmelser om udsættelse af fogedsager, udover at fogeden i visse tilfælde skal nægte at efterkomme en fogedbegæring og i stedet indbringe sagen for kredsretten. Kommissionen finder imidlertid, at fogeden bør kunne udsætte tvangsfuldbyrdelsen.

Det foreslås, at fogeden skal kunne udsætte forretningen, hvis et retsforhold, hvis fastsættelse vil få indflydelse på forretningens udfald, er under behandling ved en ret eller en administrativ myndighed, eller hvis der foreligger andre særlige grunde. I tilfælde af tvist om, hvorvidt fogedsagen skal udsættes træffes afgørelsen herom af kredsdommeren, medmindre Retten i Grønland er fogedmyndighed for sagen. Fogeden bør ved sin afvejning af, om udsættelse bør gives, blandt andet tage hensyn til, om gennemførelse af fogedforretningen vil medføre uheldige konsekvenser, hvis dommen senere ændres.

Findes det af hensyn til kreditor betænkeligt blot at udsætte forretningen, foreslås det, at fogeden i stedet kan gennemføre fogedforretningen på betingelse af, at kreditor stiller sikkerhed eller bestemme, at tvangssalg ikke skal kunne finde sted, før forholdet er afklaret mv. Der henvises supplerende til § 606.

4.3.10. Indsigelser under fogedsagen

Efter den gældende lov skal politiet eller pantefogeden indbringe sagen for kredsretten, hvis en part eller en tredjemand fremsætter indsigelse mod tvangsfuldbyrdelsen, medmindre indsigelsen umiddelbart kan afvises. Kommissionen foreslår bestemmelsen videreført for politiets og pantefogedens tvangsfuldbyrdelse med den ændring, at sagen skal indbringes for kredsretten, selvom den pågældende foged har fundet, at en indsigelse umiddelbart har kunnet afvises, idet det anses for rigtigst, at kredsretten tager stilling til indsigelsen. De pågældende fogeder bør kun gennemføre fuldbyrdelsen, inden sagen indbringes for kredsretten, med yderste varsomhed, og navnlig kun hvis behandlingen af fogedsagen ellers må forventes at blive illusorisk. Dette ville f.eks. kunne være tilfældet ved systematisk sabotage af den samværsberettigedes krav på samvær med sit barn. Der henvises supplerende til kommissionens overvejelser i pkt. 4.3.2.

Det foreslås endvidere, at fogeden ved kredsretten eller Retten i Grønland skal nægte at efterkomme kreditors anmodning, hvis skyldneren eller en tredjemand fremsætter indsigelser mod grundlaget for fuldbyrdelsen, der gør det betænkeligt at fremme fogedsagen efter den bevisførelse, der kan ske ved fogeden. Det fastslås endvidere, at fogeden ikke kan prøve indsigelser mod rigtigheden af domme og kendelser og indsigelser mod indenretlige forlig, som angår rettens virksomhed, og der foreslås regler om betingelserne for kunne gøre indsigelser gældende mod fuldbyrdelse på grundlag af veksler og checks. Endelig foreslås det på grund af forskellene mellem rettens behandling af fogedsager og almindelige civile sager, at fogeden skal kunne nægte en bevisførelse, som på grund af dens omfang eller beskaffenhed eller af andre særlige grunde bør ske under en almindelig civil sag. Der henvises supplerende til § 607.

4.3.11. Genoptagelse og erstatning

Kommissionen finder, at der er behov for en generel bestemmelse om adgangen til under visse vilkår at få genoptaget en fogedsag. Efter bestemmelsen kan en fogedsag genoptages, bl.a. når parterne er enige herom. En fogedsag kan også genoptages, hvis fogeden finder det påkrævet. I bestemmelsen er opregnet en række typiske situationer, hvor der kan være behov for en genoptagelse, men bestemmelsen er ikke udtømmende. Der henvises supplerende til § 608.

Når indehaveren af f.eks. et gældsbrev eller et pantebrev opnår adgang til tvangsfuldbyrdelse uden forudgående retssag, jf. § 596, stk. 1, er det efter kommissionens opfattelse naturligt – som i Danmark – at pålægge et ansvar for modpartens tab, hvis tvangsfuldbyrdelsen viser sig at have været uberettiget. Ansvaret foreslås at gælde uden hensyn til skyld, hvis det viser sig, at grundlaget for fuldbyrdelse ikke var til stede, hvad enten skylddokumentet ikke dækkede over en virkelig fordring, eller fordringen inden fogedforretningen var ophørt ved betaling eller på anden måde. Den, som begærer fogedforretningen, er nærmest til at sikre sig, at det krav, som søges inddrevet, også består. Kommissionen finder det også rimeligt, at den, som har fået en dom tvangsfuldbyrdet, inden tilladelse til for sen anke gives, bærer risikoen for, at dommen ændres af landsretten, og må dække tab, som modparten har lidt ved et foretaget udlæg, som nu bortfalder.

Fra tid til anden er der sket beklagelige fejltagelser, hvorved fogeden f.eks. har forskaffet sig adgang til en forkert persons rum. I sådanne tilfælde bør der ydes den pågældende erstatning og godtgørelse, så snart fejlen opdages, uden hensyn til, om fejltagelsen har været undskyldelig. Endvidere kan politifremstilling f.eks. være sket for en fordring, som i virkeligheden var betalt, eller stævningsmandens påtegning på en tilsigelse kan have været unøjagtig, således at fogeden med urette har anset tilsigelsen for korrekt forkyndt. Fogeden kan have skaffet sig adgang til en lejlighed eller et hus, hvor ingen var til stede, i den urigtige antagelse, at det var skyldnerens hjem.

Det er på den baggrund kommissionens opfattelse, at der bør indføres en lovbestemmelse om kreditors og fogedens ansvar for uretmæssig tvangsfuldbyrdelse. Kravet mod den ansvarlige omfatter foruden erstatning for økonomisk skade, som må bevises eller antageliggøres efter

sædvanlige erstatningsretlige synspunkter, godtgørelse for tort, og hvis fremstilling ved politiet er sket, godtgørelse for lidelse, jf. herved kriminalretsplejens regler om erstatning for uberettiget anholdelse. Godtgørelse for uberettiget politifremstilling bør udmåles efter samme praksis som erstatning for uberettiget anholdelse. Det foreslås, at krav på erstatning mv. skal fremsættes over for kredsretten senest 2 måneder efter det tidspunkt, da vedkommende blev i stand til at gøre kravet gældende. Fristen er kortere end i den danske retsplejelov; men er fastsat til 2 måneder for at opnå overensstemmelse med fristen for at fremsætte krav om erstatning for uberettiget anholdelse. Der henvises supplerende til § 609.

Kommissionen finder, at praktiske eller juridiske grunde ikke taler for at medtage selvstændige fogedretlige bestemmelser om alle spørgsmål, hvis spørgsmålet i stedet kan løses ved at anvende retsplejelovens bestemmelser om almindelige civile sager. Der foreslås derfor, at retsplejelovens bestemmelser om civile sager, herunder om henvisning, afvisning, tredjemænds ret til at indtræde i en sag, beskikkelse af advokat eller forsvarer som rettergangsfuldmægtig og sagsomkostninger finder tilsvarende anvendelse i fogedsager, herunder ved behandling af tvister under fogedsager.

Kommissionen har undladt at betegne parterne i loven som rekvirent og rekvisitus, når langt de fleste fogedsager handler om tvangsfuldbyrdelse af pengekrav, hvor det er mere naturligt at betegne parterne fordringshaver og skyldner. Der foreslås derfor, at bestemmelserne om fremgangsmåden ved behandling af fogedsager om pengekrav finder tilsvarende anvendelse ved behandling af andre fogedsager end udlægssager. Der henvises supplerende til § 610.

4.3.12. Udlæg og tvangsfuldbyrdelse af andet end pengekrav

Kommissionen finder, at der i praksis har vist sig behov for en bestemmelse om forældelse af udlæg i løsøre. Udlæg sker med henblik på tvangssalg, og der bør være grænser for, hvor længe denne proces bør kunne vare. Spørgsmålet om, hvornår "gamle" udlæg mister deres retsvirkninger bør afgøres ved en klar retsregel. Kommissionen foreslår derfor, at der indføres en bestemmelse om forældelse af udlæg i løsøre svarende til den danske retsplejelovs § 526, stk. 4. Der henvises supplerende til § 612, stk. 6.

Den gældende retsplejelov indeholder ingen udtrykkelig bestemmelse om retsvirkningerne af et foretaget udlæg, herunder den at skyldneren er uberettiget til at råde over de udlagte aktiver på en måde, som kan være til skade for udlægshaveren. Det må imidlertid anses for gældende ret. Det foreslås, at der lovfæstes en bestemmelse herom. Der henvises supplerende til § 613.

Endeligt foreslås indført en bestemmelse, som regulerer omfanget af udlæg i fast ejendom, registreret skib og luftfartøj, navnlig vedrørende det til en ejendom mv. hørende løsøre, jf. pantelovens § 2. Der henvises til § 614.

De fleste fogedforretninger om tvangsfuldbyrdelse af andet end pengekrav er umiddelbare fogedforretninger, hvorved forstås, at tvangsfuldbyrdelsen ikke sker på grundlag af en dom eller et andet tvangsfuldbyrdelsesgrundlag. Kommissionen finder, at bestemmelserne om

tvangsfuldbyrdelse af andet end pengekrav har fungeret tilfredsstillende, og der er derfor ikke behov for at foreslå ændringer heri. Som anført ovenfor under pkt. 4.3.2. foreslås, at fogedkompetencen fortsat skal henhøre under politiet i disse sager.

4.3.13. Arrest

Ved arrest forstås et foreløbigt fogedretlig retsmiddel, hvorved det kan sikres, at aktiver ikke kan unddrages at tjene til kreditorers fyldestgørelse, blot fordi kreditor på det pågældende tidspunkt ikke har mulighed for at få foretaget udlæg for fordringen, fordi kreditor endnu ikke har et tvangsfuldbyrdelsesgrundlag for sit krav. Grundbetingelserne for, at fogeden kan foretage arrest er, at der ikke kan foretages udlæg for fordringen, og at det må antages, at muligheden for senere at opnå dækning vil blive væsentligt forringet, hvis arresten ikke foretages.

Gældende grønlandsk ret forudsætter i søloven, at det foreløbige retsmiddel arrest eksisterer. I retsplejelovens kapitel 7, § 24, bemyndiges justitsministeren til administrativt at fastsætte bestemmelser om foreløbige retsmidler. Denne bemyndigelse er imidlertid aldrig blevet udnyttet. Det er således ikke i dag muligt af foretage arrest i Grønland.

Erhvervsudviklingen i det grønlandske samfund har medført en stigende international udveksling af varer og tjenesteydelser. Med dette følger muligheden for at erhverve store fordringer på personer og selskaber, der ikke er hjemmehørende i Grønland, eller ikke har permanente aktiver her. Der er derfor risiko for at betydelige tab kan opstå, såfremt tilstedeværende aktiver, særligt skibe, ladninger og luftfartøjer forsvinder ud af landet, inden ejeren har fyldestgjort sine forpligtelser her. Der er derfor behov for at indføre retsmidler, som kan sikre aktivernes tilstedeværelse, indtil et sædvanligt tvangsfuldbyrdelsesgrundlag foreligger. Kommissionen finder, at væsentlige retsplejemæssige bestemmelser bør findes i retsplejeloven, og at det kun i meget begrænset omfang bør være adgang til supplerende administrativ regelfastsættelse. Muligheden for at foretage arrest og regler om pligt til anlæggelse af justifikationssag, dvs. retssag om arrestens lovlighed, bør derfor indarbejdes i retsplejeloven.

Kommissionen finder, at de danske arrestregler fungerer tilfredsstillende, og da der ikke på dette område er forskelle mellem forholdene i Grønland og Danmark, foreslås de danske bestemmelser overført til den grønlandske retsplejelov. Kommissionen finder efter arrestinstituttets karakter, at de grønlandske regler ikke bør forenkles i forhold til de danske.

Arrestinstituttets foreløbige karakter forudsætter, at der hurtigt skal træffes en beslutning, ofte af stor økonomisk betydning, og det må endvidere forventes, at der vil blive tale om meget få arrestsager på årsbasis. Disse hensyn taler for, at arrestforretninger foretages af Retten i Grønland.

4.3.14. Fogedforbud mv.

Ved fogedforbud forstås et foreløbigt fogedretligt retsmiddel, hvorved fogeden kan pålægge en part at undlade handlinger, som strider mod rettighedshaverens ret. Grundbetingelserne for,

at fogeden kan nedlægge et fogedforbud er, at det godtgøres eller sandsynliggøres, at de handlinger, der søges forbudt, strider mod rettighedshaverens ret, og at den, som sagen er rettet imod, vil foretage de handlinger, som søges forbudt, samt at formålet vil forspildes, såfremt den, som har anmodet om sagen, henvises til at gøre sin ret gældende ved almindelig rettergang.

Efter retsplejeloven bemyndiges justitsministeren til administrativt at fastsætte bestemmelser om foreløbige retsmidler. Denne bemyndigelse er imidlertid aldrig blevet udnyttet. Det er således ikke i dag muligt af nedlægge fogedforbud i Grønland.

Det grønlandske erhvervsliv anvender – som i andre moderne samfund – betydelige midler på produktudvikling, markedsføring mv. og har derfor behov for at kunne hindre, at produkter fra konkurrenter, der krænker deres rettigheder, kommer på markedet. Samme behov forekommer på immaterialretsområdet (ophavsret, varemærker, patenter mv.). For at kunne imødegå krænkelser, der kan medføre betydelige tab, er der derfor behov for at kunne nedlægge fogedforbud. Der har da også været flere eksempler på, at man har savnet et forbudsinstitut i Grønland. Kommissionen finder, at væsentlige retsplejemæssige bestemmelser bør findes i retsplejeloven, og at der kun i meget begrænset omfang bør være adgang til supplerende administrativ regelfastsættelse. Muligheden for at nedlægge fogedforbud og regler om pligt til anlæggelse af justifikationssag, dvs. retssag om fogedforbudets lovlighed, bør derfor indarbejdes i retsplejeloven.

Kommissionen finder, at de danske fogedforbudsregler fungerer tilfredsstillende, og da der ikke er forskelle mellem forholdene i Grønland og Danmark, som taler for en anden udformning af de grønlandske bestemmelser end de danske, foreslås de danske bestemmelser overført til den grønlandske retsplejelov. Kommissionen finder efter fogedforbudets karakter, at de grønlandske regler ikke bør forenkles i forhold til de danske. De immaterialretlige regler, som ofte vil indgå i fogedforbudssagerne, er juridisk komplicerede, og prøvelsen vil også ofte være juridisk vanskelige. Da det endvidere må forventes, at der vil blive tale om meget få fogedforbudssager på årsbasis, foreslås det, at fogedforbudssagerne behandles af Retten i Grønland, og at efterfølgende justifikationssager også anlægges ved Retten i Grønland.

4.3.15. Bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv.

Ved lov nr. 216 af 28. marts 2001 om bl.a. ændring af retsplejeloven blev der i Danmark, med virkning fra den 1. april 2001, indført regler om bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv.

Formålet med lovændringen var at etablere en mulighed for – ved fogedrettens hjælp – at foretage undersøgelser med henblik på at sikre bevis for krænkelse af immaterielrettigheder mv. f.eks. af ulovlig produktion/import og forhandling af produkter, der krænker immaterielrettigheder. Bevis for omfanget af en krænkelse kan i reglen kun føres, hvis der er adgang til den formodede krænkers bogføringsmateriale, ordresedler og lignende. Udenfor strafferetsplejen kan sådan bevismateriale i et vist omfang fremskaffes tvangsmæssigt i forbindelse med en

fogedforretning. Det gælder dog f.eks. ikke som udgangspunkt bogføringsmateriale og lignende, der indeholder oplysninger om omfanget af tidligere krænkelser, idet fogedforbudsinstituttet alene tager sigte på at hindre fremtidige krænkelser.

Dertil kommer, at f.eks. krænkelser med ulovlig intern anvendelse af edb-programmer eller andet digitalt lagret materiale er vanskelige at bevise uden adgang til tvangsmæssig undersøgelse af det tekniske udstyr, der benyttes i forbindelse med den ulovlige anvendelse. Endvidere gør sig det særlige forhold gældende, at ulovlige edb-programmer eller andet digitalt materiale, der er installeret på computere, kan slettes i løbet af kort tid, således at beviserne for krænkelserne derved tilintetgøres. Det er derfor påkrævet, at der er mulighed for, at bevissikringsundersøgelserne kan foretages uanmeldt.

På den baggrund er der indført regler med henblik på, at der i tilfælde, hvor det uden omfattende bevisførelse kan sandsynliggøres, at der foregår væsentlige krænkelser af immaterielrettigheder mv., gives rettighedshaverne mulighed for – i den civile retsplejes former – at få gennemført en uanmeldt og tvangsmæssig undersøgelse af en formodet krænkers lokaler eller genstande, herunder navnlig også bogføringsmateriale mv. og af computere med henblik på at sikre bevis for krænkelser og omfanget heraf.

Kommissionen finder, at der – i forbindelse med indførelse af regler om fogedforbud – bør indføres regler om bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv. Idet der ikke i henseende til de i Danmark indførte regler om bevissikring ved immaterielrettigheder mv. er forskelle mellem Grønland og Danmark, som taler for en anden udformning af de grønlandske bestemmelser, foreslås de danske bestemmelser indført i den grønlandske retsplejelov. Der henvises til udkastets §§ 699-703.

Ligesom fogedforbudssagerne forudsættes det, at sager bevissikring ved krænkelse af immaterielrettigheder mv. behandles af Retten i Grønland.

4.3.16. Brugeligt pant

Ved brugeligt pant forstås, at en panthaver i fast ejendom frem for fyldestgørelse ved udlæg med efterfølgende tvangsauktion søger sig fyldestgjort i pantets brugsværdi. Overtagelsen sker normalt ved, at fogedretten indsætter panthaver i ejendommen, således at panthaver via overskud af driften kan få sit krav dækket. Panthaveren overtager i brugspantperioden ejerens almindelige forpligtelser med hensyn til vedligeholdelse og forsyning med elektricitet, vand og varme mv. og i forhold til eventuelle lejere i ejendommen. Panthaveren skal aflægge regnskab over for fogedretten for sin drift af ejendommen.

Grundbetingelsen for, at en panthaver kan overtage pantsætters ejendom til brugeligt pant, er for det første, at skyldneren ved manglende betaling eller på anden måde væsentligt har misligholdt sine forpligtelser i henhold til et pantebrev i en fast ejendom. Som eksempel på misligholdelse på anden måde end manglende betaling kan nævnes, at ejendommens ejer udsætter denne for væsentlig fare for skader, f.eks. ved manglende opvarmning, således at frostskader

er truende. Panthaver skal stille sikkerhed for de erstatningskrav, der kan følge af administrationen af pantet, og fogedretten kan ved landbrugsejendomme betinge, at panthaver anviser en person, der besidder de nødvendige faglige kvalifikationer til at varetage driften.

Panthaveren kan ikke kræve sig indsat i besiddelsen af den del af en fast ejendom, som tjener til bolig for pantsætteren eller dennes husstand, men fogedretten kan dog betinge pantsætterens eller dennes husstands ret til at forblive i boligen af, at der til panthaveren betales sædvanlige "leje".

Uanset at behovet for brugeligt pant må antages at være mindre i Grønland end f.eks. i Danmark, finder kommissionen, at der bør indføres regler om brugeligt pant i Grønland, således at dette alternativ til fyldestgørelse ved udlæg, med efterfølgende tvangssalg, kan anvendes i Grønland. Panthavere i Grønland bør også have mulighed for at kunne beskytte deres pant ved at få det til brugelighed, hvis pantsætter udsætter pantet for en væsentlig fare for værdiforringelse, f.eks. ved manglende opvarmning. Kommissionen finder, at de danske regler kan danne udgangspunkt for udformning af de grønlandske regler. Kommissionen finder dog, at bestemmelsen om, at fogeden kan betinge, at panthaver anviser en person, der besidder de nødvendige faglige kvalifikationer til at varetage den erhvervsmæssige drift af det pantsatte aktiv, skal gælde alle pantsatte aktiver og ikke kun landsbrugsejendomme som i Danmark. Endelig finder kommissionen, at der er behov for, at reglerne også kan finde anvendelse ved pantsatte fiskerirettigheder, registrerede skibe og luftfartøjer.

Udover reglerne om brugeligt pant i udkastets §§ 668-675 følger det af anordning nr. 983 af 16. december 1997 om ikrafttræden for Grønland af konkursloven §§ 16, 16a og 31, at overtagelse af en ejendom til brugelighed er udelukket eller kan forbydes af landsretten som skifteret, når skyldneren er under konkursbehandling eller har anmeldt betalingsstandsning. Disse regler foreslås kommissionen ikke ændret bortset fra, at kompetencen foreslås overført fra Grønlands Landsret til Retten i Grønland.

4.3.17. Tvangssalg

Kommissionen finder, at der er et behov for at skabe fastere og klarere rammer for tvangssalg. Loven bør i den forbindelse udformes således, at den giver svar på alle almindeligt forekommende spørgsmål, som kan opstå under gennemførelsen af et tvangssalg. En øget klarhed om reglerne for tvangssalg vil i sig selv være et retssikkerhedsmæssigt fremskridt for de involverede parter. De grønlandske forhold tilsiger, at det fortsat overlades til fogeden at bestemme den mest hensigtsmæssige tvangssalgsform og vilkårene herfor.

Kommissionen har taget udgangspunkt i de danske regler for tvangsauktion, men der er dog væsentlige forskelle, dels på grund af adgangen til underhåndssalg, dels fordi regelkomplekset er bibeholdt overskueligt og forenklet i forhold til de danske regler. Der er ikke hermed tilsigtet en afstandtagen til de danske regler på området, og disse vil derfor, hvis tvivlssituationer skulle opstå, kunne tjene som fortolkningsbidrag. De hyppigst forekommende situationer, der kan give anledning til tvivl og dermed tvist, er søgt medtaget i lovudkastet.

Som anført ovenfor under pkt. 4.3.2. finder kommissionen, at tvangssalg af fast ejendom, registrerede skibe, luftfartøjer og værdipapirer bør forestås af Retten i Grønland, og at tvangssalg af andet løsøre bør forestås af kredsretten. Personalet ved retterne, som varetager tvangssalgs-sagerne betegnes her i loven som fogeder.

For fast ejendoms vedkommende skal auktionsformen fremover være det principielle udgangspunkt. Køreplanen for afvikling af tvangssalg skal som udgangspunkt fastlægges under et forberedende møde. Medmindre der træffes beslutning om udsættelse af tvangssalg, berammes der ved afslutningen af det forberedende møde et tvangssalg, eller der fastsættes dato for salgskommissionens udløb eller for fristen for underhåndssalg. Når perioden er udløbet, tager fogeden typisk under et beslutningsmøde stilling til, om tvangssalget skal ske til et eventuelt indkommet bud, eller om der skal berammes et tvangssalg. Fogeden kan ophøje et i salgskommissionsperioden indkommet bud til auktionsbud under det efterfølgende tvangssalg.

For løsøres vedkommende foreslås som nævnt, at kredsretterne skal forestå tvangssalget. Skal der gennemføres adgang til underhåndssalg, finder kommissionen, at dette i givet fald bør ske ved, at der bør overvejes indført regler, der svarer til de danske regler i auktionslederloven. Dette er et hjemmestyreanliggende.

BETÆNKNING OM DET GRØNLANDSKE RETSVÆSEN

BIND 2 RETSPLEJEN OG DOMSTOLENE